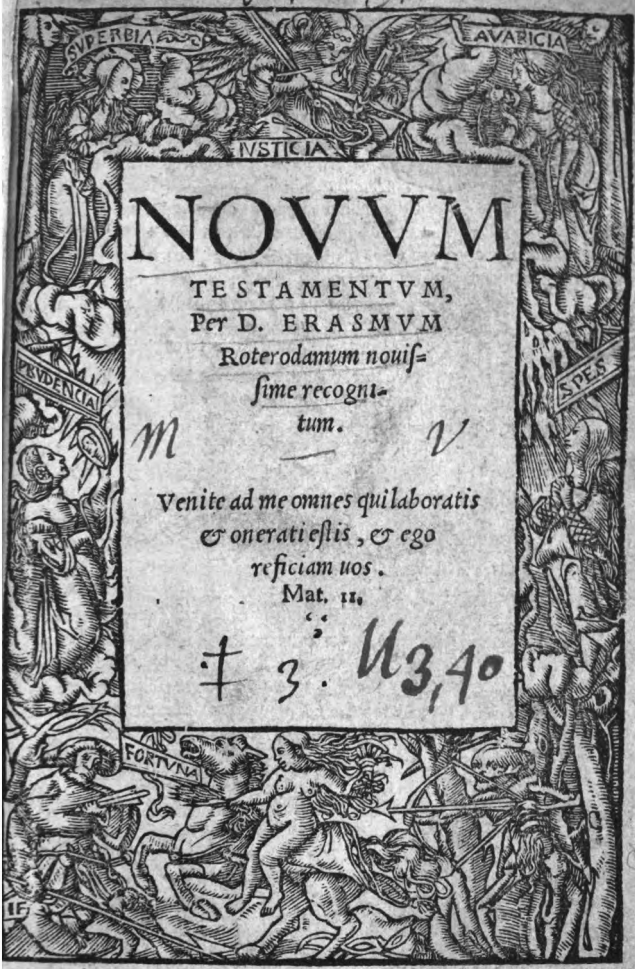

NOVVM

TESTAMENTVM,

Per D. ERASMVM

Roterodamum nouiſ-

ſime recogni-

tum.

Venite ad me omnes qui laboratis & onerati eſtis, & ego reficiam uos.

Mat. 11.

Digitized by Google

ORDO

SEV NVMERVS LIBRORVM noui testamenti.

Euangelium secundum Matthæum.
Euangelium secundum Marcum.
Euangelium secundum Lucam.
Euangelium secundum Ioannem.
Acta apostolorum.

INDEX QVATVORDECIM *epistolarum Pauli*.

1	Ad Rhomanos.	2	Ad Corinthios, 1.
3	Ad Corinthios, 2.	4	Ad Galatas.
5	Ad Ephesios.	6	Ad Philippenses.
7	Ad Colossenses.	8	Ad Thessalonicenses, 1.
9	Ad Thessaloni. 2.	10	Ad Timotheum, 1.
11	Ad Timotheū. 2.	12	Ad Titum.
13	Ad Philemonem.	14	Ad Hebræos.

INDEX EPISTOLARVM *Canonicarum*.

Epistola beati Iacobi.
Epistola beati Petri apostoli. 1.
Epistola beati apostoli Petri. 2.
Beati Ioannis apostoli epistola. 1.
Beati Ioannis epistola. 2.
Beati Ioannis epistola. 3.
Iudæ apostoli epistola.

Apocalypsis beati Ioannis theologi.

Digitized by Google

DILECTO FILIO ERASMO
Roterodamo sacræ theologiæ professori.
LEO PAPA. X.

Dilecte fili salutem, & Apostolicam benedictionem. Valde nos delectarunt lucubrationes tuæ in testamentum nouum iam pridem æditæ, non tam quia nostro nomini dicatæ fuerant, q̃ quod non uulgari, sed noua & insigni quadam eruditione præstabant, omniumq; doctorũ calculo plurimum laudabantur. Quas nuper a te recognitas, & pluribus additis annotationibus locupletatas, illustratasq; fuisse certiores facti, non mediocriter gauisi fuimus, ex prima illa æditione, quæ absolutißima uidebatur, coniecturam facientes, qualis hæc futura, quantumue boni, sacræ Theologiæ studiosis, ac orthodoxæ fidei nostræ sit allatura. Macte igitur istius animi tui esto, ac publicæ utilitati studens, operi tam sancto, ut in lucem exeat, sedulo inuigila. Dignam quidem tot laborum mercedem ab ipso Deo relaturus, a nobis uero meritam commendationem, & a cunctis Christifidelibus perpetuam laudem consequuturus. Datum Rhomæ apud sanctum Petrum. Sub annulo piscatoris. Die. X. Septembris. Millesimo quingentesimo decimooctauo.
Pontificatus nostri Anno Sexto.

Digitized by Google

ELEN-

CHVS CAPITVM EVANGE-lĩ ſecundum Matthæum.

1 Genealogia Chriſti.
2 De Magis, & pueris interfectis.
3 Primus Ioannes prædicauit regnum cœlorum.
4 De tentatione Chriſti.
De vocatiõe Petri, Andreę, & filiorũ Zebedęi.
5 De beatitudinibus.
Cum proximo non contendendum.
Non mœchandum.
Vxorem non repudiandum
Non iurandum.
Iniuriam patienter tolerandum.
Diligendos eſſe inimicos.
6 De eleemoſyna, oratione, & ieiunio;
De contemnenda terrenorum cura.
7 Quomodo nullum condemnare liceat.
Petendum eſſe.
Cauendos eſſe pſeudoprophetas.
8 De læproſo.
De Centurione.
De ſocru Petri.
De dæmoniacis curatis.
De adoleſcente ſequi iuſſo.
De ſedata tempeſtate maris.
De dæmonĩs in porcos eiectis.
9 De paralytico.
De Matthæo.
De Chriſto cum publicanis ſumente cibum.
De filia archiſynagogi.
De muliere ſanguinis profluuio laborante.
De duobus cæcis.
De muto dæmoniaco.
10 Inſtruit duodecim apoſtolos, dans illis potes ſtatem curandi.

Digitized by Google

11 De discipulis a Ioanne missis.
12 De discipulis sabbato vellentibus spicas.
De sanata manu arida.
De dæmoniaco cæco & muto.
De requirentibus signum.
De matre & fratribus.
13 Parabolæ seminantis, & regni cœlorum.
14 De Ioanne & Herode.
De quinq; panibus & duobus piscibus.
De ambulante Iesu super mare.
15 De transgressione præcepti dei propter constitutiones humanas.
De Cananæa.
De turbis sanatis.
De septem panibus.
16 De fermento pharisæorum.
De interrogatione apud Cæsaream.
De hortatione Petri, ne Iesus, &c.
17 De transformatione Christi.
De lunatico.
De exigentibus didrachma.
18 De quærentibus quis maior.
De offendiculo abñciendo.
De centum ouibus parabola.
De correptione proximi.
De potestate ligandi, soluendiq;.
De eo qui debebat decem milia talenta.
19 De interrogantibus, an liceret diuortiũ facere.
De diuite interrogante Iesum.
20 De mercede conductis operarñs.
De filñs Zebedæi.
De duobus cæcis.
21 De asina & pullo
De cæcis & claudis.
De ficu quæ exaruit.
De principibus sacerdotum interrogantibus dominum.

Digitized by Google

De duobus filijs parabola.
De vinea.
22 De vocatis ad nuptias.
De censu cæsaris.
De Sadducæis.
De legis doctore Christum interrogante.
De quæstione domini.
23 Deploratio scribarum & pharisæorum.
24 De consummatione, die & hora.
25 De decem virginibus.
De his qui talenta acceperunt.
De aduentu Christi.
26 De ea quæ vnxit dominum.
De paschate.
De typo mystico.
De proditione Iudæ, Caipha.
Negatio Petri.
27 De præside Pilato.
De pœnitentia Iudæ.
De tormentis & pœnis Iesu, & morte eius.
De petitione corporis domini, & sepulchri custodibus.
28 De Christi resurrectione.
De sepulchri custodibus, testibus resurrectionis.
Quomodo se præbuit Iesus videndum mulieribus & apostolis in Galilæa.

FINIS.

Digitized by Google

CAPITA

EVANGELII SECVNdum Marcum.

1 De Ioanne Baptista, Christum baptizante in Iordane.
De vocatione Petri, Andreę, & filiorū Zebedęi.
De dęmoniaco. De socru Petri.
De curatis a varijs morbis.
De læproso.
2 De paralytico.
De publicano filio Alphæi.
De Iesu conuescente publicanis.
De discipulis vellētibus prę fame spicas sabbato
3 De habente manum aridam.
De apostolorum electione, & data illis varia potestate.
De matre & fratribus.
4 De sæmine parabola.
De increpatione aquarum.
5 De legione dæmoniorum.
De filia archisynagogi.
De mulière sanguinis profluuio laborante.
6 Quomodo Christus misit apostolos curatum varios morbos.
De Herode & Ioanne.
De quinq; panibus & duobus piscibus.
De ambulatione in mari.
7 De discipulis illotis manibus prandentibus.
De transgressione præcepti dei.
De Syrophœnissa. De sabbato.
8 De septem panibus.
De quærentibus signum.
De fermento pharisæorum.
De cæco.
De interrogatione in Cæsarea.
De hortatione Petri.

Digitized by Google

9 De transformatione domini.
De lunatico.
De disputatione quis esset maior.
De offendiculo tollendo.
10 De diuortio.
De diuite interrogante Iesum.
De filijs Zebedæi. De Barthimæo cæco.
11 De pullo alligato.
De ficu quæ exaruit.
De eiectis e templo numularijs.
De fiducia erga deum.
De obliuione iniuriarum.
De principibus & senioribus sacerdotum qui dominum interrogabant
12 De vinea.
De censu dando Cæsari.
De Sadducæis. De scriba.
De interrogatione domini.
Cauendos esse hypocritas.
De vidua paupercula.
13 De consummatione.
De die & hora.
14 De ea quæ dominum vnxit vnguento.
De paschate.
Christi captiuitas.
Negatio Petri.
De his quæ domino Iesu apud summum sacerdotem irrogata sunt.
15 De his quæ sub Pilato præside passus est.
De morte.
De petitione corporis domini.
De sepultura.
16 De Christi resurrectione.
Quibus post mortem apparuit viuus.
Quomodo discipulis commisit Euangelij prædicationem.

FINIS.

Digitized by Google

CAPITA

EVANGELII SECVNdum Lucam.

1 De parentibus Ioannis Baptiſtæ, eiuſque nativitate.
Salutatur Maria ab angelo.
Viſitatur Elizabeta a Maria.
De cenſu totius orbis.
2 De partu Mariæ.
De paſtoribus. De Symeone.
De Anna prophetiſſa.
Ieſus inuentus eſt in medio doctorum.
3 Ioannes prædicat baptiſmum pœnitentiæ.
De his qui Ioannem interrogabant.
De Herode & Ioanne.
De baptiſmo Chriſti.
De genealogia Chriſti.
4 De ieiunio & tentatione Chriſti.
Ieſus ductus in montem, ſubtraxit ſe luadæorum conſpectui.
De dæmoniaco.
De ſocru Petri.
De curatis a varijs morbis & dæmonijs.
5 De captura piſcium.
De læproſo. De paralytico.
De Leui publicano.
De Ieſu prandente cum publicanis.
Cur diſcipuli Ioannis ieiunant, Chriſti vero nō.
6 Diſcipuli ſpicas vellunt ſabbato præ fame.
De habente manum aridam.
De apoſtolorum electione.
De beatitudinibus.
Diligendos eſſe inimicos.
Cum proximo non contendendum.
Quod proximum condemnare non liceat.
7 De ſeruo Centurionis.

Digitized by Google

De filio viduæ.
De discipulis a Ioanne missis.
8 De ea quæ vnxit dominum vnguento.
De eo qui sementem faciebat parabola.
De matre & fratribus.
De increpatione aquarum.
De legione.
De filia archisynagogi.
De muliere sanguinis profluuio laborante.
De duodecim apostolis & potestate illis data.
9 Audiuit Herodes de Iesu.
De quinq; panibus & duobus piscibus.
De interrogatione domini.
De transformatione Christi.
De lunatico.
De disputatione, quis esset maior.
De eo qui prohibitus fuit ab apostolis
ejicere dæmonia.
Prohibet, ne petant vindictam ob id quod
non recepti sint hospitio.
10 De signatis septuaginta.
De quæstione legisperiti.
De eo qui inciderat in latrones.
De Martha & sorore eius Maria Magdalena.
11 De oratione.
De habente dæmonium mutum.
De muliere quæ de turba vocem extulit.
De his qui petebant signum.
De pharisæo qui dominum inuitauerat.
De deploratione scribarum.
12 De fermento pharisæorum.
De eo qui volebat diuidi hæreditatem.
De eo cuius ager ferax fuit.
De terrenorum cura despicienda.
Fugiendum auaritiam.
De seruo vigili.
Cum proximo non contendere.

Digitized by Google

13 De Galileis,& ꝫs qui in Siloe.
De ficu quæ fructum non protulit.
De muliere quæ habebat spiritum infirmitatis.
De grano sinapis & fermento parabola.
De eo qui quærebat an pauci essent qui salutem consequerentur.
De ꝫs qui dicebant Iesu de insidiꝫs Herodis.
14 De hydropico.
Non amandos primos accubitus.
Pauperes ad prandiū vocādos potius,q̄ amicos.
De inuitatis ad cœnam.
De ædificatione turris parabola.
15 De centum ouibus parabola.
De filio peregre profecto in regionem longinquam.
16 De dispensatore iniquo.
Ne apicem quidem a lege periturum.
Diuortium non esse licitum.
De diuite & Lazaro.
17 De offendiculo.
Fratri remittendum delictum.
De fiducia erga deum. De decem læprosis.
Iesus interrogatus quando regnum dei veniet.
18 Semper orandum. De iudice iniquo.
De pharisæo & publicano.
Puerorum est regnum dei.
De diuite qui interrogabat Iesum.
De cæco.
19 De Zachæo.
De decem ſeruis qui minas acceperant.
De pullo asinæ.
Iesus deflet Hierosolymam.
Eꝫcit Iesus ementes & vendentes in templo.
20 De senioribus quęrentibus Iesum,qua potestate hæc faceret. De vinea.
De his qui Christo insidiabantur occasiones ne census.

Digitized by Google

De Sadducæis negantibus resurrectionem.
De interrogatione dñi aduersus pharisæos.
21 De vidua quæ minuta obtulerat.
De consummatione.
Prædicit Iesus interitum Hierosolymæ.
De signis.
22 De paschate.
De contendentibus quis maior.
Captiuitas Christi.
Ducitur Iesus ad principem sacerdotum.
23 Ducitur ad præsidem Pilatum.
Contemptus Herodis.
De mulieribus dominum plangentibus.
Crucifigitur Christus.
Sepultura Christi.
24 Mulieres visitant sepulchrum.
De Petro currente ad sepulchrum.
De peregrinis in Emaus.
Iesus in medio discipulorum.
Ascendit Iesus in cœlum.

FINIS.

CAPITA

EVANGELII SECVNdum Ioannem.

1 Testimonium Ioannis Baptistæ de Christo.
Interrogatur Ioannes num ipse sit Christus.
De Andrea, Symone Petro, Philippo, & Nathanaele vocatis.
2 De nuptijs in Cana.
De eiectis e templo.
De eo quod dixit: destruite templum hoc.
3 De Nicodemo & Iesu.
Iesus & Ioannes baptizabant.
Quæstio de purificatione.

Digitized by Google

4 De muliere Samaritana.
De filio reguli.
5 De eo qui triginta octo annos tenebatur morbo
Iudæi quærunt interficere Christum.
6 De quinq; panibus, & duobus piscibus.
Secessit Iesus a turbis ne deligeretur in regem.
De ambulatione in mari.
Sequitur turba Iesum nauiculis.
De turba quærente signum.
De pane cœlesti.
Discipulorum multi desciuerunt a Christo.
Sententia Petri de Christo.
7 Iesus clam ascendit ad diem festum
Mirantur Iudæi Christum scire literas,
quas non didicerat.
Dissensio turbæ de Iesu.
Contendunt principes cum ministris &
Nicodemo.
8 De muliere adultera.
De interrogantibus Iesum quem se esse diceret.
Interrogant Iesum de patre eius.
Promittitur a Iesu libertas sequentibus.
De his qui dicebant Iesum habere dæmonium.
Testant Iudæi in Christum iacere lapides,
eo quod se præfert Abrahæ.
9 De cęco a natiuitate, & inter hunc &
pharisæos disceptatio.
10 De pastore bono & marcenario.
Iesus interrogatur in porticu deambulans.
11 De Lazaro resuscitato.
Consilium pontificum & pharisæorum
de Iesu apprehendendo.
12 Maria vngit pedes Iesu.
De asella.
De Græcis interrogantibus Philippum.
Auditur a turba vox e cœlo.
13 Lauat Iesus pedes discipulorum.

Digitized by Google

Exit Iudas proditurus Christum.
Inculcat Iesus vt inuicem se diligant.
Quærit Petrus Christum quo vadat.
14 Thomas quærit se nescire quo vadat Iesus.
Iudas Thaddæus interrogat Iesum.
Promittit discipulis consolatorem Christus.
15 De vite vera, agricola, & palmitibus.
Præcipit Deus mutuam dilectionem.
16 Prædicit Christus discipulis quæ ventura sunt ipsis.
Paraeletus arguet mundum.
De eo quod dixit: pusillum & videbitis me.
Patrem daturum esse quicquid petitum fuerit per nomen Iesu.
17 Oratio Iesu ad patrem pro illis, quos sibi delegit.
18 Proditur Iesus.
Sternuntur in terram Iudæi verbo Christi.
Amputat auriculam Petrus.
Ducitur Iesus, ad Annam, ad Caipham, inde ad Pilatum.
19 Damnatur morte crucis dominus.
Destantibus iuxta crucem.
Sepelitur corpus domini.
20 Resurrectio domini.
Mariæ magdalene primum, dehinc apostolis congregatis post resurrectionem præbet se videndum Christus.
21 Petro & alijs piscantibus apparet Iesus ad mare Tiberiadis.
Dicitur Petro: pasce oues meas.

FINIS.

Digitized by Google

Digitized by Google

EVANGELIVM SECVNDVM MATTHAEVM.

CAP. I.

A LIBER GENERATIONIS IESV Christi filij Dauid, filij Abraham. *Abraham genuit Luc. 3. Isaac. Isaac autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Iudam & fratres eius. Iudas autem genuit Phares, & Zaram e Thamar. Phares autem genuit Esrom. Esrom autem genuit Aram. Aram autem genuit Aminadab. Aminadab autem genuit Naasson. Naasson autem genuit Salmon. Salmon autem genuit Booz e Rachab. Booz autem genuit Obed e Ruth Obed autem genuit Iesse. Iesse autem genuit Dauid regem. Dauid autem rex genuit Solomonem, ex ea quæ fuerat vxor Uriæ. Solomon autem genuit Roboam. Roboam autem genuit Abia. Abia autem genuit Asa. Asa autem genuit Iosaphat. Iosaphat autem genuit Ioram. Ioram autem genuit Oziam. Ozias autem genuit Ioatham. Ioatham autem genuit Achar. Achar autem genuit Ezeciam. Ezecias autem genuit Manasse. Manasses autem genuit Amon. Amon autem genuit Iosiam. Iosias autem genuit Iechoniam, & fratres eius, in exilio Babylonico.

B *Porro post exilium Babylonicum Iechonias genuit Salathiel. *Salathiel autem genuit Zorobabel. Zorobabel autem genuit Abiud. Abiud autem genuit Eliacim. Eliacim autem genuit Azor. Azor autem genuit Sadoc. Sadoc autem genuit Achin. Achin autem genuit Eliud. Eliud autem genuit Eleazar. Eleazar autem genuit Matthan. Matthan autem genuit Iacob. Iacob autem genuit Ioseph, maritum Mariæ, ex qua genitus fuit Iesus, qui dicitur Christus. 4. Reg. 24. 1. Esdr. 2.

a Vniuer-

Vniuerſę ita cę generatiões ab Abraham vſq; ad Dauid, generationes quatuordecim, & a Dauid vſq; ad demigrationem Babylonicam generationes quatuordecim, & a demigratione Babylonica vſq; ad Chriſtum, generationes quatuordecim. Ieſu vero Chriſti natiuitas ſic habet. * Cum enim mater eius Maria deſponſa eſſet Ioſeph, priuſq; congreſſi fuiſſent, deprehenſa eſt grauida e ſpiritu ſancto. C

Luc. 1.

Porro Ioſeph maritus eius, quoniam erat iuſtus, & nolebat illam infamare, voluit clanculũ ab ea diuertere. Hæc autem cum is in animo verſaret, ecce angelus Domini in ſomnis viſus eſt illi, dicens: Ioſeph fili Dauid, ne metuas adiungere tibi Mariam vxorem tuam, Nam quod in illa conceptum eſt, a ſpiritu ſancto profectum eſt. Pariet aũt filiũ, & vocabis nomen eius Ieſum, is enim ſaluum faciet populum ſuum a peccatis ſuis. D

Porro totum hoc factum eſt, vt perficeretur id quod dictum fuerat a Domino per prophetam ita loquentem, * Ecce virgo erit prægnans, & pariet filium, & vocabunt nomen eius Emanuel, quod ſi quis interpretetur, ſonat nobiſcum Deus.

Eſa. 7.

Excitatus autem Ioſeph a ſomno, fecit vt iniunxerat ſibi angelus Domini, & adiunxit ſibi vxorem ſuam, & non cognouit eam, * donec peperiſſet filium ſuum primogenitum, & appellauit nomen eius Ieſum.

Luc. 2.

CAPVT II.

CVm aũt natus eſſet Ieſus in Bethleem ciuitate Iudææ, temporibus Herodis regis, ecce Magi ab Oriente acceſſerunt Hieroſolyma, dicentes: Vbi eſt ille, qui natus eſt rex Iudæorum? Vidimus enim illius ſtellam in Oriente, & acceſſimus vt adoremus eum. Auditis autem his Herodes rex, turbatus eſt, & tota Hieroſolymorum vrbs cum illo, & cõuocatis omnibus pontificibus & ſcribis populi, percontatus eſt eos, vbi Chriſtus naſceretur. At illi dixerunt ei; * In Bethleem Iudææ. Sic A

Ioha. 7.

enim

mim ſcriptum eſt per prophetam. *Et tu Bethlee terra Iuda, nequaq̃ minima es inter principes Iuda. Ex te enim mihi proditurus eſt dux, qui gubernaturus eſt populum meum Iſrael. Miche. 5.

B Tum Herodes clam accerſitis Magis, accurate perquiſiuit ab illis, quo tempore ſtella apparuiſſet. Et iuſſis ire in Bethleem, dixit: Profecti illuc, accurate inquirite de puero, vbi vero inueneritis, renunciate mihi, vt & ego veniam, & adorem illum.

At illi audito rege, profecti ſunt. Et ecce ſtella quam viderant in Oriente, præcedebat illos, donec progreſſa ſtaret ſupra locum in quo erat puer. Cum autem vidiſſent ſtellam, gauiſi ſunt gaudio magno valde. Et ingreſſi domum, inuenerunt puerum cum Maria matre eius, & proſtrati adorauerunt illum: & apertis theſauris ſuis, obtuleruunt illi munera, aurum, & thus, & myrrham, & oraculo admoniti in ſomnis, ne reuerterent ſe ad Herodem, per aliam viam reuerſi ſunt in regionem ſuam.

C Digreſſis autem illis, ecce angelus Domini apparet in ſomnis Ioſeph, dicens: Surge, & aſſume puerum ac matrem illius, & fuge in Aegyptum, & eſto illic donec dixero tibi. Futurum eſt enim, vt Herodes quærat puerum ad perdendum eum. Ille vero excitatus, aſſumpſit puerum & matrem eius noctu, & receſſit in Aegyptum, & fuit illic vſq; ad obitũ Herodis, vt perficeretur quod dictum fuerat a Domino per prophetam, dicentem: * Ex Aegypto vocaui filium meum. Oſeę. 11.

Tum Herodes, vbi vidit ſibi illuſum fuiſſe a Magis, indignatus eſt vehementer, ac miſſis ſatellitibus, interfecit oẽs pueros qui erant Bethleem, & in omnibus finibus Bethlee miticis, quotquot eſſent bimuli, aut minores, iuxta tempus, quod exacte cognouerat ex Magis.

Tunc perfectum eſt, quod dictũ fuerat ab Hieremia propheta, cũ ait: * Vox in Rama audita eſt, lamẽtatio, ploratus, & fletus multus, Rachel ploraẽs Hie. 31. 3.

Digitized by Google

lios suos,& noluit consolationem admittere, pro-
pterea quod non sint

Cæterum defuncto Herode,ecce angelus Domi
ni in somnis apparet Ioseph in Aegypto, dicens: D
Surge,& assume puerum & matrem eius,& va-
de in terram Israel,Defuncti sunt enim qui quære-
bant animam pueri. At ille surgens assumpsit pue
rum & matrem illius,& venit in terram Israel, Ve-
rum cũ audisset Archelaum regnare in Iudæa loco
Herodis patris sui, timuit illuc abire: sed oracu lo
admonitus in somnis,secessit in partes Galilææ,ac
profectus habitauit in ciuitate quę vocatur Naza-
reth,vt impleretur quod dictum fuerat per prophe
Iudi.13. tas, * Nazaræus vocabitur. CAP. III.
Mar. 1. * IN diebus illis accedit Ioannes Baptista,prædi- A
Luc. 3. cans in deserto Iudææ,dicens:Pœnitentiã agi
te vitæ prioris,in propinquo est enim regnum
cœlorum.Nam hic est ille,de quo dixit Esaias pro-
Esa.40. pheta,qui ait: * Vox clamantis in deserto,parate
Mar. 1. viam Domini,rectas facite sęmitas eius.
Lucæ.1. * Ipse vero Ioannes habebat indumentum suũ e
Ioan. 1. pilis camelorum,& zonam pelliceam circum lum
*Mar .1. bos suos,Porro cibus illius erat locustę,& mel syl ue
stre.Tunc egressa est ad illum Hierosolyma,& tota
Iudæa,totaq; regio vndiq; finitima Iordani,& ba-
ptizabãtur in Iordane ab illo,confitẽtes peccata sua.
Lucæ.3. * Cum vidisset aũt multos ex pharisæis & Sad- B
ducæis venientes ad baptismum suum, dixit illis:
Progenies viperarum, quis vobis submonstrauit,
vt fugeretis a ventura ira? Facite igitur fructus,qui
deceant pœnitentiam,& ne sitis hac mente, vt di-
catis intra vos ipsos, patrem habemus Abraham.
Dico enim vobis, quod possit Deus facere,vt ex la
pidibus his,filiũ surgent ipsi Abrahę. Iam vero &
7 3 securis ad radicem arborum posita est. * Omnis igi
Mar,Lu tur arbor,quæ non facit fructum bonum,exciditur,
& in ignem mittitur.

*Ego

E *Ego quidem baptizo vos aqua ad pœnitẽtiam, at ille qui post me venturus est, fortior me est, cuius non sum idoneus, vt calciamenta portem, ipse vos baptizabit spiritu sancto & igni, * cuius ventilabrum in manu ipsius, & repurgabit aream suam, & congregabit triticum suum in horreum, paleam autem exuret igni inextinguibili. Mar. 1. Luc. 3. Mr. L. Io.

D *Tunc accedit Iesus a Galilea ad Iordanem ad Ioannem, vt baptizaretur ab illo. At Ioanes prohibebat illum, dicens: Mihi opus est, vt abs te baptizer, & tu venis ad me? Respondens aũt Iesus dixit ad illum: Omitte nunc, sic enim decet nos, vt compleamus omnem iustitiam. Tunc omittit illum. * Et baptizatus Iesus, ascendit protinus ab aqua, & ecce aperti sunt illi cœli, & vidit spiritũ Dei descendẽtem tanq̃ columbam, & venientem super ipsum. Et ecce vox de cœlis, dicẽs: * Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitum est. Mr. 1. L. 3. Mr. L. Io. 17. 1. 9. Mat. Mr. Lu. 9.

CAP. IIII.

A T * Vnc Iesus subductus fuit in desertum a spiritu, vt tentaretur a diabolo. * Et cum ieiunasset dies quadraginta, ac noctes quadraginta, tandem esurĩt. Et cum accessisset ad eum ille qui tentat, dixit: Si filius es Dei, iube, vt lapides hi panes fiant. At ille respondens, dixit: Scriptum est, * Non solo pane victurus est homo, sed omni verbo quod egreditur per os Dei. Mr. 1. L. 4. Luc. 4. Deut. 8.

Tunc assumit illum diabolus in sanctam ciuitatem, & statuit eum super pinnaculum templi, dicitque illi: Si filius es Dei, præcipita te deorsum. Nam scriptum est. * Angelis suis mandaturus est de te, ac manibus tollent te, nequando impingas in lapidem pedem tuũ. Dixit illi Iesus, Rursum scriptũ est, * Non tentabis Dominum Deum tuum. Pſal. 90. Deu. 6.

B Rursum assumit illum diabolus in montem excelsum valde, & cõmonstrat ei omnia regna mũdi, & gloriam illorũ, & dicit illi: Hęc omnia tibi dabo, si prostratus adoraueris me. Tunc dicit illi Iesus:

Digitized by Google

Deut.6. Abi ſatana, ſcriptum eſt enim, *Dñm Deum tuum adorabis, & illum ſolũ coles. Tunc omittit illũ dia
Mar.1. bolus, *Et ecce angeli accedebant, ac miniſtrabãt ei.
1. 4. 2. Cum audiſſet autem Ieſus, quod Ioannes traditus C
Mr,L,Io. eſſet, *ſeceſſit in Galilæam, & relicta Nazareth, profectus habitauit in Capernaum, quæ eſt ciuitas maritima, in finibus Zabulon & Neptalim, vt impleretur quod dictũ fuerat per Eſaiam prophetam,
Eſa.9. dicẽtem: *Terra Zabulon & Neptalim iuxta viam maris vltra Iordanem, Galilæa gentiũ. Populus qui ſedebat in tenebris & vmbra mortis, vidit lucem magnã, & qui ſedebant in regione & vmbra mor-
Mar.1. tis, lux orta eſt eis *Ex eo tempore cœpit Ieſus prædicare, & dicere, Reſipiſcite, inſtat enim regnũ cœlorũ
Ambulans aũt Ieſus iuxta mare Galileæ, vidit duos fratres, Simonẽ, qui vocabatur Petrus, & Andream fratrem eius, iacientes rete in mare (nam erant piſcatores) & dicit illis, ſequamini me, & faciam vos piſcatores hominum. At illi relictis illico retibus, ſequuti ſunt illum. Et progreſſus illinc, vidit alios duos fratres, Iacobum filium Zebedæi, & Ioannem fratrem eius in naui cũ Zebedæo patre ſuo, ſartientes retia ſua, & vocauit eos. At illi protinus relicta naui & patre ſuo, ſecuti ſunt eum.
Et circumibat totam Galilęam Ieſus, docens in ſy- D
nagogis illorum, ac prædicans Euangelium regni, & curans oẽm morbum, & omnem languorem in populo. Et dimanauit fama illius in totam Syriam. Et adduxerunt ad illum omnes male affectos varijs morbis ac torminibus contractos, & dæmonia-
2. 6. cos, & lunaticos, & paralyticos, ſanauitque illos.
Mar,Lu. *Et ſequutæ ſunt eũ turbæ multæ a Galilæa ac Decapoli, & Hieroſolymis, & Iudæa, & a regionibus trans Iordanem ſitis.

CAP. V.

CVm vidiſſet aũt turbas, aſcendit in mõtem, A
& cũ conſediſſet, acceſſerũt ad illum, diſcipuli eius, & poſtq̃ aperuiſſet os ſuũ, docebat illos, dis

los, dicēs: *Beati pauperes ſpiritu, quoniā illorum Luc. 6.
eſt regnum cœlorum. Beati qui lugent, quoniam ipſi conſolationem accipient. Beati mites, quoniā ipſi hæreditatem accipient terræ. Beati qui eſuriūt & ſitiunt iuſtitiā, quoniam ipſi ſaturabuntur. Beati miſericordes, quoniam ipſi miſericordiam conſequentur. Beati mundo corde, quoniam ipſi Deum videbunt. Beati pacifici, quoniam hi filij Dei vocabuntur. Beati qui perſecutionem patiuntur propter iuſtitiam, quoniam illorum eſt regnum cœlorū. Beati eſtis, cū probra fecerint in vos homines, & inſectati fuerint, & dixerint omne malum verbum aduerſus vos, mentientes propter me. Gaudete & exultate, quoniam merces veſtra multa eſt in cœlis. Sic enim perſecuti fuerunt prophetas, qui fuerunt ante vos. 2. Par. 36.

B Vos eſtis ſal terræ. *Quod ſi ſal inſatuatus fuerit, quo ſalietur? At nihil valet vltra, niſi vt proiicia tur foras, & conculcetur ab hominibus. Vos eſtis lux mundi. Non poteſt oppidū abſcondi ſupra montem ſitum, *neque accendunt lucernam, & ponunt illam ſubter modium, ſed ſuper candelabrum, & lucet omnibus qui ſunt in domo. Sic luceat lux veſtra coram hominibus, vt videant veſtra bona opera, glorificentq; patrem veſtrū, qui eſt in cœlis. Ne existimetis q̄ venerim ad deſtruendam legem, aut prophetas, imo nō veni vt deſtruam, ſed vt compleam. Mar. Lu. 4. 8. 11. Mar. Lu.

C *Amen quippe dico vobis, donec prętereat cœlum & terra, iota vnum, aut vnus apex non prętereat ex lege, quoad omnia facta fuerint. Quiſquis igitur ſoluerit vnum ex mandatis hiſce minimis, & docuerit ſic homines, minimus vocabitur in regno cœlorum. Quiſquis aūt fecerit & docuerit, hic magnus vocabitur in regno cœlorū. Dico enim vobis: Niſi abundauerit veſtra iuſtitia plus q̄ ſcribarū & phariſæorum, nō poſſitis ingredi in regnum cœlorum. Audiſtis quod dictū ſit veteribus, *Non occides, quiſquis aūt occiderit, obnoxius erit iudicio. Luc. 16. Exo. 20. Deu. 5. Leui. 19.

Digitized by Google

At ego dico vobis, quod quisquis iraſcitur fratri ſuo
temere, obnoxius erit iudicio. Quicunq; vero dixe-
rit fratri ſuo racha, obnoxius erit concilio. Quiſquis
aũt dixerit, fatue, obnoxius erit gehennæ incendio. D
Itaq; ſi obtuleris munus tuum ad aram, & illic
recordatus fueris, quod frater tuus habet aliquid
aduerſum te, relinque illic munus tuũ coram altari,
& abi, prius reconcilieris fratri tuo, & tum veniens
Luc. 12. offer munus tuũ. *Habeto beneuolentiam cũ aduer
ſario tuo cito, dum es in via cum illo, ne quando te
tradat aduerſarius iudici, & iudex te tradat mini-
ſtro, & in carcerẽ conſciaris. Amen dico tibi, nõ exi
bis illinc, donec perſolueris extremum quadrantem
Exo. 20. Audiſtis quod dictum fuerit antiquis. *Non com-
mittes adulteriũ. At ego dico vobis, quod quicunq;
aſpexerit vxorem alterius ad concupiſcẽdum eam,
18. 9 iam adulterium cum ea commiſit in corde ſuo. E
Mat, Mr *Quod ſi oculus tuus dexter obſtaculo tibi fuerit
erue illum, & abiꝯce abs te. Expedit enim tibi, vt pe-
reat vnum membrorum tuorum, ac nõ totum cor-
pus tuũ conſciatur in gehennam. Et ſi dextera tua
manus obſtiterit tibi, amputa eam, & proiꝯce abs te.
Expedit enim tibi, vt pereat vnũ membrorum tuo-
Deu. 24 rum, ac nõ totum corpus tuum conſciatur in gehen
Mat. 19. nam. Dictum eſt aũt. *Quicunq; repudiauerit vxo
Mar. 10 rem ſuã, det illi libellum diuortij. *At ego dico vo
*Mat. 19. bis, quod quiſquis repudiauerit vxorem ſuam, niſi
Mar. 10 cauſa ſtupri, efficit vt illa ſit adultera, & quicunq;
Lucæ, 16. repudiatam duxerit, adulterium committit.
Rurſum audiſtis quod dictum fuerit antiquis, F
Non peierabis, ſed perſolues Domino ea quæ iu-
raueris. At ego dico vobis, ne iuretis omnino, neq;
per cœlum, quia thronus Dei eſt, neq; per terram,
quia ſubſellium eſt pedum illius, neque per Hiero-
ſolyma, quoniam ciuitas eſt magni regis, neq; per
caput tuum iurabis, propterea q; non potes vnum
pilum album aut nigrum facere. Sed erit ſermo ve-
ſter, eſt

ſic.eſt eſt, non non. Porro quod vltra hæc adiungi-
tur, ex malo proficiſcitur. * Audiſtis quod dictum Exo. 21.
fuerit, oculum pro oculo, & dentem pro dente. Deut. 19.

C Ego dico vobis, ne reſiſtatis malo, * ſed quiſ- Luc. 6.
quis impegerit alapam in dexteram tuã maxillam,
obuerte illi & alteram, & ei qui te velit in ius trahe-
re, actunicam tuam tollere, permitte illi & pallium.
Et qui te adegerit ad miliarium vnum, abito cum
illo duo. Petenti abs te, dato, & cupientem mutuum
accipere, ne auerſeris. * Audiſtis quod dictum ſit. Leuí. 19
Diliges proximum tuum, & odio habebis inimi-
cum tuum. At ego dico vobis,

* Diligite inimicos veſtros, bene precemini deuo Luc. 6.
uentibus vos, benefacite ijs qui vos odio proſequun
tur, orate pro ijs qui lædunt & inſectantur vos, vt
ſitis filij patris veſtri, qui eſt in cœlis, quia ſolem
ſuum exoriri ſinit ſuper malos ac bonos, & pluuiã
mittit ſuper iuſtos & iniuſtos. Nam ſi dilexeritis
eos qui diligunt vos, quod præmium habetis? nonã
ne & publicani idem faciunt? Et ſi complexi fueritis
fratres veſtros tantum, quid eximium facitis? nonã
ne & publicani ſic faciũt? Eritis igitur vos perfecti,
quemadmodum pater veſter, qui eſt in cœlis, perfe-
ctus eſt.

CAPVT VI.

A Attendite ne eleemoſynam veſtram præſte-
tis coram hominibus, quo ſpectemini ab il
lis. Alioqui præmiũ non habetis apud pa-
trem veſtrum qui eſt in cœlis. Itaq; cũ præſtas elee-
moſynam, ne tubis canatur ante te, quemadmodũ
hypocritæ faciunt in conciliabulis, & in vicis, vt
glorificentur ab hominibus. Amen dico vobis, ha-
bent mercedem ſuam. Cæterum tu cum præſtabis
eleemoſynã, neſciat ſiniſtra tua quod facit dextera
tua, vt ſit tua eleemoſyna in occulto, & pater tuus
qui videt in occulto, ipſe reddet tibi in propatulo.

Et cum oraueris, non eris quemadmodum hy-
pocritæ. Nam illi ſolent in conciliabulis & in angu
lis pla

lis platearū ſtantes orare, quo conſpicui ſint homi-
nibus. Amen dico vobis, habent mercedem ſuā.
Tu vero cum oras, introito in conclaue tuū, & oc-
cluſo oſtio tuo, ora patrem tuum qui eſt in occulto,
& pater tuus qui videt in occulto, perſoluet tibi in
propatulo. Verum orantes ne ſitis multiloqui ſicut
ethnici. Putant enim fore, vt ob multiloquium ſuū
exaudiantur. Ne igitur efficiamini ſimiles iſtorum.
Nouit enim pater veſter, quibus rebus opus ſit vo-
bis, priuſquam petatis ab illo. Ad hunc ergo mo-
dum orate vos.

Pater noſter qui es in cœlis, ſanctificetur nomen
tuum. Veniat regnum tuum, fiat voluntas tua,
quemadmodum in cœlo, ſic etiam in terra. Panem
noſtrum quotidianum da nobis hodie, & remitte
nobis debita noſtra, ſicut & nos remittimus debito-
ribus noſtris. Et ne inducas nos in tentationem, ſed
18, 11. libera nos a malo, quia tuum eſt regnum, & poten-
Mat, Mr tia, & gloria, in ſæcula ſeculorū, Amen. *Proinde ſi
remiſeritis hominibus errata ſua, remittet & vobis
pater veſter cœleſtis. Quod ſi nō remiſeritis homi-
nibus errata ſua, nec pater veſter remittet errata vſ-

Porro cum ieiunaueritis, ne ſitis veluti hypocri C
tæ tetrici. Obſcurant enim facies ſuas, quo perſpi-
cuum ſit hominibus ipſos ieiunare. Amen dico vo
bis, habent mercedem ſuam. Tu vero cum ieiunas,
vnge caput tuum, & faciem tuam laua, ne conſpi-
cuum ſit hominibus te ieiunare, ſed patri tuo, qui
eſt in occulto, & pater tuus qui videt in abdito, red-
det tibi in propatulo. Ne reponatis vobis theſauros
in terra, vbi erugo & tinea corrumpit, & vbi fures
Luc, 12. perfodiunt ac furantur. *Sed recondite vobis theſau
ros in cœlo, vbi neque erugo neque tinea corrum-
pit, & vbi fures non perfodiunt, neque furantur.
Nam vbi fuerit theſaurus veſter, illic erit & cor
Luc, 11. veſtrum. *Lucerna corporis eſt oculus. Si igitur ocu
lus tuus ſimplex fuerit, totum corpus tuū lucidum
erit.

Digitized by Google

erit. Quod si oculus tuus malus fuerit, totum corpus tuum tenebrosum erit. Ergo si lumen quod est in te, tenebræ sunt, ipsæ tenebræ quantæ!

D *Nemo potest duobus dominis seruire. Aut enim Luc. 16.
hunc habebit odio, & alterũ diliget, aut huic adhærebit, & alterum negliget. Non potestis Deo seruire, & mammonæ. *Propterea dico vobis, ne sitis solli Luc. 12.
citi vitæ vestræ, quid edurí sitis, aut bibituri, neq; corpori vestro, quibus indumẽtis vsuri. Nonne anima pluris est q̃ cibus, & corpus pluris q̃ indumentum? Vertite oculos ad volatilia cœli, quia nõ serũt, neq; metunt, neq; cõuehunt in horrea, & pater vester cœlestis alit illa. Nonne vos longe præcellitis illa?

E Quis autem ex vobis sollicite cogitando, potest addere ad staturam suam cubitum vnum? Ac de indumento quid solliciti estis? Cognoscite lilia agri quomodo crescant: non laborant, neque nent. Attamen dico vobis, ne Solomonem quidem in vniuersa gloria sua sic amictum fuisse, vt vnum ex his. Quod si gramen agri, quod hodie cum sit, cras in clibanum mittitur, Deus sic vestit, an non multo magis vobis id faciet, o parum fidentes?

Ne sitis igitur soliciti, dicentes: Quid edemus, aut quid bibemus, aut quibus operiemur? Nam omnia ista gentes exquirunt. Nouit enim pater vester cœlestis, quod opus habeatis his omnibus. Quin potius quærite primum regnum Dei & iustitiam eius, & hæc omnia adijcientur vobis. Ne sitis igitur soliciti in crastinũ, nam crastinus dies curã habebit suũpsius. Sufficit sua diei afflictio. CAP. VII.

A N *Olite condemnare, ne condemnemini. Mat. 4.
Quo enim iudicio iudicatis, eo iudicabitur Luc. 6.
de vobis, & qua mensura metimini, ea metientur vobis alĳ. Cur aũt vides festucam, quæ est in oculo fratris tui, trabem autem quæ est in oculo tuo non animaduertis? An quomodo dicis fratri tuo; sine, eximam festucam ex oculo tuo, & ecce trabes in

bes in oculo tuo? Hypocrita, eſſce priùs trabem ex
oculo tuo, & tum perſpicies, vt eximas feſtucam ex
oculo fratris tui. Ne detis quod ſanctũ eſt canibus,
ne proieceritis margaritas veſtras ante porcos, ne
Lucę. 10. quando hi conculcent eas pedibus ſuis, & illi verſi
Ioan. 16. in vos lacerent vos. * Petite & dabitur vobis, quę-
rite, & inuenietis, pulſate, & aperietur vobis. B
Lucæ. 11. Quiſquis enim petit, accipit, & quicunq; quę rit
inuenit, & pulſanti aperietur. * An quiſquam eſt ve
ſtrum homo, qui, ſi filius eius petierit panem, lapi-
dem daturus ſit illi? Aut ſi piſcem petierit, num ſer-
pentem porriget illi? Si vos igitur cũ ſitis mali, no-
ſtis dona bona dare filiis veſtris, quanto magis pa-
Lucę. 6. ter veſter qui eſt in cœlis, dabit bona, ſi poſtuletis ab
ipſo? * Omnia igitur quęcunq; volueritis vt faciant
Luc. 13. vobis homines, ſic & vos facite illis. Hæc enim eſt
lex & prophetæ. * Introite per arctam portam, quo-
niam lata eſt porta, & ſpacioſa via, quæ abducit in
exitium, multiq; ſunt, qui ingrediuntur per illam.
Quoniam anguſta eſt porta, & ſtricta via, quæ ab-
ducit ad vitam, & pauci ſunt qui inueniunt illam.
Caueto vero vobis a pſeudoprophetis, q veniũt ad
vos in veſtitu ouiũ, ſed intrinſecus ſunt lupi rapaces.
Lucæ. 6. * A fructibus ipſorum agnoſcetis eos. * Nunquid C
colligunt de ſpinis vuam? aut de tribulis ficus? Sic o-
mnis arbor bona fructus bonos facit, putris aũt ar-
bor fructus malos facit. Non poteſt arbor bona fru
Mat. 3. ctus malos facere, neq; arbor putris fructus bonos
Luc. 3. facere. * Omnis arbor quæ nõ facit fructũ bonum,
exciditur, & in ignem conſcitur. Igitur ex fructi-
Luc. 6. bus ipſorum agnoſcetis eos. * Non quiſquis dicit
mihi: Domine Domine, introibit in regnum cœ-
lorum, ſed qui fecerit voluntatem patris mei qui in
Luc. 13. cœlis eſt. * Multi dicent mihi in illo die. Dñe Dñe,
nonne per nomẽ tuũ prophetauimus, & per nomẽ
tuũ dæmonia eiecimus, & per nomen tuum multas
virtutes præſtitimus? Ac tum confitebor illis, nunq;

noui

nouí vos. * Discedite a me qui operamini iniquitatẽ. Psal. Lu.

D Omnis enim qui audit ex me sermones hos, & facit eos, adsimilabo illum viro prudenti, qui ædifi cauit domũ suam super petram, & descendit imber, & venerũt flumina, & flauerũt venti, & irruerunt in domũ illam, & non est prostrata, fundata enim fuerat super petram. Et omnis qui audit a me sermo nes hos, & non facit eos, adsimilabitur viro fatuo, qui ædificauit domum suam super arenam, & de scendit imber, & venerunt flumina, & flauerunt venti, & impegerũt in domũ illam, & deiecta est, & fuit ruina illius magna. Et factum est vt cum fi nisset Iesus sermones hos, * obstupuerunt turbæ su- 1. 4.
per doctrina illius. Docebat enim eos velut habens Mar. Lu.
authoritatem, & nõ sicuti scribæ. CAP. VIII.

A CVm descendisset aũt de monte, sequutæ sunt eum turbæ multæ, * & ecce læprosus acce- 1. 5.
dens, adorauit eum, dicens. Domine, si ve- Mar. Lu.
lis, potes me mundare. Protensaq; manu tetigit il lum Iesus, dicens: Volo, mundus esto. Ac protinus mundata fuit illius læpra. Et dicit illi Iesus: * Vide Leui. 14.
ne cui dixeris, sed abi, ostende teipsum sacerdoti, & offer munus quod iussit offerre Moses in testimo- 7. 4.
nium ipsis. * Porro cum ingressus fuisset Iesus Ca- Luc. Ioa.
pernaum, adijt eum Centurio, obsecrans eũ, & di cens: Domine, famulus meus decumbit domi para lyticus, ac grauiter discruciatur. Et dicit illi Iesus: Ego cũ venero, medebor illi. Et respondens Centu rio, dixit: Dñe, nõ sum idoneus, vt tectum meũ sub eas, imo tantũ dic verbũ, & sanabitur famulus me⁹. Nam & ego sum homo alterius potestati subditus, & habeo sub me milites, & dico huic, vade, et vadit & alteri veni, & venit, & seruo meo, fac hoc, et facit.

B Hæc autem cum audisset Iesus, admiratus est, & ait sequentibus se. Amen dico vobis, ne in Israel quidem tantum fidei reperi. * Dico aũt vobis, quod Luc. 13.
multi ab Oriente & Occidente venturi sunt, & ac
cumbent

cumbent cum Abraham & Isaac & Iacob in regno cœlorũ, filij vero regni eiẽcientur in tenebras extremas, illic erit ploratus & stridor dentium. Et dixit
1. 4. Iesus Centurioni: Abi, & quemadmodum credis, ita
Mar. Lu. fiat tibi. Et sanatus est famulus eius in hora illa. *Et cum venisset Iesus in domum Petri, vidit socrum illius in lecto decumbentem, & febricitantem, tetigitq; manum illius, & reliquit illam febris, & surrexit ac ministrauit illis. Cum aũt appetissent vespera, adduxerunt illi dæmoniacos multos, & eiecit spiritus verbo, oẽsq; male habentes sanauit, vt impleretur quod dictũ erat per Esaiam prophetam, cum ait:
Esa. 53. *Hic infirmitates nras suscepit, & morbos portauit C

Cum vidisset autem Iesus turbas multas circum
Luc. 9. se, iussit vt abirent in vlteriorem ripam. *Et cum adisset vnus scriba, dixit ei: Præceptor, sequar te quocunq; abieris. Et dicit illi Iesus. Vulpes foueas habẽt, & volucres cœli nidos, at filius hominis non habet vbi caput reclinet. Alius de numero discipulorum suorũ dixit ei: Domne, permitte mihi prius vt abeam, & sepeliam patrem meum. At Iesus dixit
4. 8. illi: Sequere me, & sine vt mortui sepeliant mortuos
Mar. Lu. suos. *Et cum esset ingressus nauim, sequuti sunt eũ discipuli sui, & ecce motus magnus factus est in mari, adeo, vt nauis operiretur a fluctibus, ipse vero dormiebat. Et accedentes discipuli, excitauerunt illum, dicentes: Domine, serua nos, perimus. Et dicit illis. Quid timidi estis exigua prædíti fiducia? Tunc excitatus increpauit ventos & mare, & facta est tranquillitas magna. Homines vero admirabantur, dicentes: Qualis est hic, quia venti quoq; & mare obediunt illi?

Et cũ venisset ad vlteriorem ripam in regionem D
Gergesenorũ, occurrerunt ei duo dæmoniaci, e monumentis egressi, erant autem sæui supra modum, adeo, vt nemo posset transire per viam illam. Et ecce vociferabantur, dicentes; Quid rei nobis tecum

est Iesu

est Iesu fili Dei? Veniſti huc ad cruciãdum nos ante tempus? Erat aũt procul ab illis grex porcorũ multorum paſcens. Dæmones vero rogabant eũ, dicẽtes; Si eiẽcis nos, permitte nobis, vt demigremus in gregem porcorum. Et ait illis: Abite. Illi vero egreſſi, abierunt in gregem porcorum. Et ecce ferebatur totus grex porcorum per præceps in mare, & perierunt in aquis. Porro qui paſcebant, aufugerunt, & digreſſi in ciuitatem, renunciauerũt omnia, & quid acciderat dæmoniacis. Et ecce tota ciuitas exiuit in occurſum Iesu. Et cum vidiſſent illum, rogabant vt decederet a finibus ſuis.

CAP. IX. 2. 5.

A Et *Tingreſſus nauem traiecit, ac venit in ſuam ciuitatem. Et ecce adduxerunt illi paralyticum in lecto decumbentem. Cumque vidiſſet Iesus fidem illorũ, dixit paralytico: Bono animo eſto fili, remittuntur tibi peccata tua. Et ecce quidã eſcribis, dicebant intra ſeſe. Hic blaſphemat. Et cum vidiſſet Iesus cogitationes illorum, dixit. Quare vos cogitatis mala in cordibus veſtris? Vtrum enim eſt facilius dicere, remittuntur tibi peccata, an dicere, ſurge et ambula? Vt aũt ſciatis, quod poteſtatem habeat filius hominis in terra remittendi peccata, tunc dicit paralytico. Surge, tolle tuũ lectum, & abi in domũ tuam. Et ille ſurrexit, abiitque domum ſuam. Turbæ vero quæ viderant, admiratæ ſunt, & glorificauerunt Deum, qui dediſſet poteſtatem talem hominibus. Mar, Lu.

B Et præteriens Iesus illinc, vidit hominem deſidentem ad thelonium, Matthæum nomine, dicitque ei: *Sequere me. Atq; is ſurgens, ſecutus eſt eũ. 2. 5.

*Et factum eſt vt Iesus accumberet in illius ædibus, & ecce multi publicani & peccatores qui venerant, ſimul accubuerunt cũ Iesu & diſcipulis illius. Cumque id vidiſſent phariſæi, dixerunt diſcipulis eius: *Cur cum publicanis & peccatoribus ſumit cibum præceptor veſter? At Iesus vbi audiuit, dixit illis: Mar, Lu. Luc, 11. Mar 2.

*Non

Mat.12. *Non opus habent ñ qui validi sunt, medico, sed q̃
male habent. Quin potius ite & discite quid sit illud.
Oseę.6. *Misericordiam volo, & non sacrificiū. Non enim
veni ad vocandum iustos, sed peccatores ad pœni-
tentiam. Tunc adeunt eum discipuli Ioannis, dicen-
tes: Quam ob causam nos & pharisęi ieiunamus ple
runq̃, discipuli vero tui non ieiunant? Et dixit illis
Iesus: Num possunt filij̃ sponsi lugere, quandiu cum
illis est sponsus? Venient aũt dies cum tolletur ab eis
sponsus, & tunc ieiunabunt. Nullus immittit assu-
mentum panni rudis in veste veteri. Aufert enim
supplementum illius a vestimento, & peior ruptu-
ra fit. Neque mittunt nouum vinum in vtres vete
res, alioqui rumpuntur vtres, & vinũ effunditur,
& vtres pereunt. Sed mittunt vinum nouum in
vtres nouos, & vtraque simul seruantur.

Hæc cum illis loqueretur, ecce primas quidam C
Mar.5. venit, & adorauit eũ, dicens: * Filia mea modo de-
functa est, sed veni & impone manum tuam super
illam, ac viuet. Et surgens Iesus secutus est eũ, ac dis-
Luc.8. cipuli illius. *Et ecce mulier quæ sanguinis pro-
fluuio laborauerat duodecim annos, accedens a ter-
go, tetigit fimbriam vestimenti illius, dixerat enim
intra sese. Si tantum tetigero vestimetum illius, ero
salua. At Iesus conuersus, vt vidit illam, dixit: Confi
de filia, fides tua saluam te fecit. Et salua facta fuit
mulier a tempore illo. Et cum venisset Iesus in ædes
primatis, vidissetque tibicines, & turbam tumul-
Mar.5. tuantem, dicit illis, *Secedite, non enim mortua est
adolescentula, sed dormit. Et deridebãt illum. Cum
autem fuisset eiecta turba, introgressus tenuit ma-
num illius, & surrexit adolescentula. Et emanauit
rumor hic in totam terram illam. Et cum discedes
ret illinc Iesus, secuti sunt illum duo cæci, clamans
tes ac dicentes: Miserere nostri fili Dauid.

At cum venisset in ædes, adierunt illum cæci, D
& dicit illis Iesus; Creditis me hoc posse facere? Di-
cunt illi

eunt illi: Credimus Domine. Tunc tetigit oculos illorum, dicens: Iuxta fidem vestram fiat vobis. Et aperti sunt illorũ oculi. Et interminatus est illis Iesus, dicẽs: Videte ne quis sciat. At illi cum abissent, diuulgarunt famam illius in tota terra illa.

*Illis aũt egredientibus, ecce adduxernnt illi hominem mutum dęmoniacum: & eiecto dæmonio loquutus est mutus. Et admiratæ sunt turbæ, dicentes: Nunq̃ apparuit sic in Israel. At pharisæi dicebant: Per principem dæmoniorum eiicit dęmonia. 7. 11. Mar. Lu. 6. 13. Mar. Lu.

*Et circumibat Iesus ciuitates omnes ac vicos, docens in synagogis illorum, & prædicans Euangelium regni, & sanans omnem morbum, & omnem languorem in populo. *Cum uidisset aũt turbas, affectu misericordiæ tactus est erga illas, quod essent destituti ac dispersi, velut oues nõ habentes pastorem. *Tunc dicit discipulis suis: Ipsa quidẽ messis copiosa, cæterum operarij pauci: Rogate igitur Dominum messis, vt extrudat operarios in messem suam. Mar. 6. Lu. 10.

CAPVT X.

A ET accersitis duodecim discipulis suis, dedit eis potestatem aduersus spiritus immundos, vt eiicerent eos, & sanarent quemuis morbum, & quęuis languorem. *Porro duodecim apostolorum nomina sunt hæc. Primus Simon, qui vocatur Petrus, & Andreas frater eius. Iacobus filius Zebedęi, & Ioannes frater eius. Philippus & Bartholomæus. Thomas & Matthæus, qui fuerat publicanus. Iacobus filius Alphęi, & Lebbæus, cognomento Thaddæus. Simon Cananæus, & Iudas Iscariotes, qui & prodidit illum. Hos numero duodecim emisit Iesus, quibus præceperat, dicens: In viam gentium ne abieritis, & in ciuitatem Samaritanorum ne ingrediamini: sed ite potius ad oues perditas domus Israel. Profecti aũt prædicate, dicentes: Appropinquauit regnum cœlorum. Infirmos sanate, lęprosos mundate, mortuos suscitate, dæmonia Mar. 3. 6. Luc. 9. Mar. 3.

 eiicite:

Digitized by Google

Marci. 6. Lu. 9. 10. ejcite, gratuito accepistis, gratuito date, * Ne possideatis aurum neq; argentum, neq; æs in crumenis vestris, neq; peram ad iter, neq; binas tunicas, neq; calciamenta, neq; virgã. Nam dignus est operarius B

Ibidem. cibo suo. Sed in quamcunq; ciuitatem aut vicum fueritis ingressi, exquirite quis in ea sit dignus, atq; illic manete, donec exeatis. Cum autem intrabitis domum, salutate illam, & siquidem fuerit domus

Ibidem. digna, veniat pax vestra super illam, sin minus fuerit digna, pax vestra ad vos reuertatur. Et quicunq; non exceperit vos, neq; audierit sermones vestros, exeuntes ex ędibus, aut ciuitate illa, excutite pulue-

Ibidem. rem pedum vestrorum. * Amen dico vobis, tolerabilius erit terræ Sodomorũ & Gomorrhorũ in die

Mat. 11. iudicij, quã ciuitati illi. Ecce ego emitto vos, velut oues in medio luporum. Estote igitur prudentes ve C

Mat. 10. 21. luti serpentes, & simplices sicut columbæ. * Cauete autem ab illis homini bus: tradẽt enim vos in con-

Mar. Lu. Io. 15. 16. cilia, & in conciliabulis suis flagris cædent vos, quin & ad principes ac reges ducemini propter me

23. 12. 21. in testimonium ipsis ac gentibus. * At cum tradide-

Mar. Lu. rint vos, ne sitis soliciti, quomodo aut quid loquamini, dabitur enim vobis in illa hora quid loquamini. Non enim vos estis illi loquentes: sed spiritus

Mich. 7. patris vestri, qui loquitur in vobis. * Tradet autem frater fratrem in mortem, & pater filium, & insurgent filij aduersus parentes, & morte afficient eos: & eritis odio habiti ab õnibus, propter nomẽ meũ.

Mat. 24. * Verum qui sustinuerit vsq; ad finem, hic saluus fit. Cum autem persequuti vos fuerint in ciuitate hac, fugite in aliam: Amen enim dico vobis, nõ per ambulaueritis omnes ciuitates Israeliticas, quin iam

6. 13. 15. venerit filius hominis. * Non est discipulus supra

Lu. Ioan. præceptorem, neq; seruus supra dominum suũ. Sufficit discipulo vt sit sicut præceptor ipsius, & vt seruus sit sicut dominus ipsius. Si ipsum patremfamilias vocauerunt Beelzebul, quanto magis domesti-

cos illius?

tos illius? Nec igitur metuatis eos. * Nihil enim est tectum, quod non sit retegendum, & nihil occultū quin futurum sit vt sciatur. Quod dico vobis in tenebris, dicite in luce: & quod in aurem auditis, prædicate in tectis. * Et ne metuatis vobis ab his qui occidunt corpus, animam autem nō possunt occidere: sed metuite magis illum, qui potest & animā & corpus perdere in gehenna. Nonne duo passerculi minuto asse veneunt? & vnus ex illis non cadet in terram sine patre vestro? vestri vero etiam pili capitis omnes numerati sunt. Ne igitur metuatis, vos pluris estis quam multi passerculi. Marci. 4. Lu. 8. et 12 Lucę. 12.

D *Omnis igitur qui confitebitur me coram hominibus, confitebor & ego illum corā patre meo, qui est in cœlis. Porro quisquis negauerit me coram hominibus, negabo eum & ego coram patre meo, qui est in cœlis. * Ne arbitremini quod venerim ad mittendum pacem in terram. Non veni vt mitterem pacem, sed gladiū. * Nam veni vt dissidere faciam hominem aduersus patrem suum, & filiam aduersus matrem suam, & sponsam aduersus socrum suam, & inimici hominis erūt ñ, q̄ sunt domestici ipsius. 8. 12. Mar. Lu. Lucæ. 12. Mich. 7.

*Qui amauerit patrem aut matrem supra me, non est me dignus, & qui amauerit filium aut filiam supra me, non est me dignus. Et qui non accipit crucem suam, ac sequitur me, non est me dignus. * Qui inuenerit animam suam, perditurus est eam, & qui perdiderit animam suam mea causa, inueniet eam. Qui recipit vos, me recipit, & qui me recipit, recipit eū qui misit me. * Qui recipit prophetam in nomine prophetæ, mercedem prophetæ accipiet. Et qui recipit iustum in nomine iusti, mercedem iusti accipiet. Et quicunq; ad bibendum dederit vni ex pusillis his poculum aquæ frigidæ tantum nomine discipuli, amen dico vobis, non perdituras est mercedem suam. Lucæ. 14. Mat. 16. L. 9. et. 17. Lu. 10. et 13. & 14. Mar. 9.

CAPVT XI.

Digitized by Google

ET factum est, cũ finem fecisset Iesus mãdandi duodecim discipulis suis, progressus est illinc, vt doceret, & prædicaret in ciuitatibus illorũ A

Lu. 7. *Ioannes aũt cum audisset in carcere facta Christi, missis duobus discipulis suis, dixit illi: Tu es ille qui venturus es, an alterũ expectamus? Et respondens Iesus, dixit illis: Ite, & renunciate Ioanni ea quæ auditis & videtis. Cæci visum recipiũt, & claudi ambulant, læprosi mundantur, & surdi audiũt, mortui excitantur, & pauperes lętũ accipiunt Euangelĩ nunciãt. Et beatus est quisquis non fuerit offensus per me. Euntibus autem illis, cœpit Iesus dicere turbis de Ioanne. Quid existis in desertum vt videretis? num arundinem, quæ agitatur a vento? Age, quid existis vt videretis? num hominem mollibus vestibus amictum? Ecce qui mollia gestant, in domibus regum sunt. At quid existis videre? num prophetam? Certe dico vobis, & excellentiorem

Mala. 3. propheta? Hic est enim de quo scriptum est. B

1. 7. *Ecce ego mitto nuncium meum ante faciem

Mar. Lu. tuam, qui præparaturus est viam tuam ante te.

Lu. 7. *Amen dico vobis, nõ exortus fuit inter eos qui nascuntur e mulieribus, maior Ioanne Baptista. Attamen is, qui minor est in regno cœlorum maior illo est.

Lu. 16. *Porro a diebus Ioannis Baptistę vsq; ad hũc diem regnum cœlorũ vim patitur, & violenti rapiunt illud. Nam oês prophetæ, & ipsa lex, vsq; ad Ioanem prophetauerũt. Et si vultis recipere, ipse est Helias ille, qui venturus erat. Qui habet aures ad au-

Lu. 7. diendum, audiat. *Sed cui assimulabo generationẽ hanc? Similis est pueris, qui sedent in foris, & acclamant sodalibus suis, ac dicunt: Tibia cecinimus vobis, & nõ saltastis: lugubria cecinimus vobis, & nõ planxistis. Venit enim Ioannes, nec edens, nec bibens, & aiunt: Dæmonium habet. Venit filius hominis edens ac bibens, & dicunt: En hominem comedonem, & vini potorem, publicanis amicum ac

pecca

peccatoribus. Et iustificata est sapientia a filiis suis.

C Tunc cœpit exprobrare ciuitatibus, in quibus
æditæ fuerant plurimæ virtutes ipsius, quod scele-
rum eas non pœnituissent. * Væ tibi Chorazin, væ Lucæ. 10.
tibi Bethsaidan, quoniam si in vrbe Tyri aut Si-
donis factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vo
bis, olim in sacco & cinere scelerum suorum pœniten-
tiam egissent. Attamen dico vobis: Tyro & Sido-
ni tolerabilius erit in die iudicij quam vobis. Et tu
Capernaum, quæ es vsque ad cœlum exaltata, vsque
ad inferos detraheris: quoniam si in Sodomis ædi-
tæ fuissent virtutes, quæ æditæ sunt in te, mansis-
sent vsque ad hodiernum diem.

D Veruntamen dico vobis, quod Sodomis tole- Ibidem.
rabilius erit in die iudicij, quã tibi. * In illo tempo
re respondens Iesus, dixit: Gratias ago tibi pater do
mine cœli & terræ, quod absconderis hæc a sapien- 10. 8.
tibus & prudentibus, & reuelaris ea paruulis. Certe Luc. 10.
pater, sic fuit bona voluntas apud te. * Omnia mihi
tradita sunt a patre meo, & nemo nouit filium nisi
pater, neq; patrem quisquam nouit, nisi filius, &
cuicunq; voluerit filius reuelare.

Venite ad me ones, q laboratis & onerati estis, & ego reuocillabo vos. Tollite iugum meum super vos, & discite a me, q mitis sim & humilis corde, & in- Hiere. 6.
uenietis requiem animabus vestris. * Iugum enim meum
commodum est, & onus meum leue est. CA. XII.

A I * N illo tempore ibat Iesus sabbatis per segetes: 2. 6.
discipuli vero illius esuriebant, & cœperunt vel- Mar. Lu.
lere spicas, & comedere. At pharisæi cum vidis-
sent, dixerunt illi: Ecce discipuli tui faciunt, quod
non licet facere in sabbato. Ille vero dixit eis: * Non 1. Reg. 21.
legistis quid fecerit Dauid, cum esuriret ipse & q
qui erant cum illo, quomodo ingressus sit in do-
mum Dei, & panes propositionis ederit, quos ipsi
non licebat edere, neq; qs qui cum illo erant, nisi sa
cerdotibus solis? Aut non legistis in lege, quod sab

b, iij. batis

Digitized by Google

batis ſacerdotes in templo ſabbatum prophanãt,
Oſeæ. 6. & crimine vacant: Dico aũt vobis, quod templo
Matth. 9. maior eſt hoc in loco. Quod ſi ſciretis q̃d ſit: * Mi-
ſericordiam volo, & non ſacrificium, nequaquam
condemnaſſetis inſontes. Nam Dñs eſt & ſabbati
3. 6. filius hominis. * At progreſſus illinc: venit in ſyna-
Mar. Lu. gogam illorũ, & ecce homo erat manum habens
aridam, & interrogabant illum, dicentes. Licet ne
ſabbatis curare, vt accuſarent eum. At ille dixit eis.
Quis erit ex vobis homo, qui habebit ouẽ vnã, & ſi
ea inciderit ſabbatis in foueam, nonne apprehẽdet
illam & eriget: Quanto igitur præſtantior eſt ho-
mo oue? Licet igitur ſabbatis beneficio afficere. Tũc
dicit homini: Extende manũ tuam, & is extendit,
ac reſtituta eſt ſanitati, ſicut altera.

Mar. 3. * Porro phariſæi egreſſi, ceperũt cõſiliũ aduerſus B
Ioan. 10. eũ, quomodo illum perderent. At Ieſus, vbi nouiſ-
ſet, receſſit illinc, ſequutæq; ſunt eũ turbæ multæ,
& ſanauit eos omnes: & interminatus eſt illis, ne ſe
facerent manifeſtum, vt cõpleretur quod dictum
Eſaiæ. 42. erat per Eſaiam prophetam, qui ait. * Ecce filius meus, quem elegi, dilectus meus, in quo ſibi bene com-
placuit anima mea. Ponam ſpiritum meum ſuper
illum, & iudicium gentibus annunciabit. Non con-
tendet, neq; clamabit, neq; audiet quiſquã in plateis
vocem eius, arundinem comminutam nõ confrin-
get, & linum fumigans nõ extinguet, donec eiciat
ad victoriam iudicium, & in nomine illius gentes ſpe-
Lucæ. 11. rabunt. * Tunc adductus eſt ad eum, qui dæmonio
agitabatur, cæcus ac mutus, & ſanauit illum, ita vt
cæcus ac mutus, & loqueretur, & cerneret. Et ob-
ſtupuerunt omnes turbæ, dicebantque. Num hic eſt
Mar. 9. ille filius Dauid? At phariſæi cum audiſſent, di-
Marc. 3. cebant. * Hic non eiicit dæmonia, niſi præſidio Beel-
Lucæ. 11. zebul principis dæmoniorum.

* Ieſus aũt cum ſciret cogitationes illorũ, dixit C
Ibidem. illis. Omne regnum diuiſum aduerſus ſeſe, deſola-
tur, &

tur, & omnis ciuitas aut domus diuisa aduersus se ipsam, non stabit. Et si satanas satanam eiȝcit, aduersus seipsum diuisus est. Quomodo igitur stabit regnū illius? Et si ego præsidio Beelzebul eiȝcio dæmonia, filiȝ vestri cuius præsidio eiȝciunt? Propterea ipsi iudicabunt de vobis. Quod si spiritu Dei ego eiȝcio dæmonia, ergo peruenit ad vos regnum Dei. Alioquī quomodo potest aliquis intrare domū potentis, & vasa illius diripere, nisi prius vinxerit potentem, & tunc domū illius diripiet? Qui nō est mecum, aduersum me est, & qui non congregat mecū, spargit. Propterea dico vobis. *Omne peccatum & cōuicium remittetur hominibus, at conuicium in spiritum non remittetur hominibus. Et quicunque dixerit verbum aduersus filiū hominis, remittetur illi. Qui aūt dixerit aduersus spiritum sanctum, nō remittetur ei, neque in præsenti sæculo, neque in futuro. Aut facite arborem bonam, & fructum eius bonum, aut facite arborem vitiosam, & fructum illius vitiosum. Nam e fructu arbor agnoscitur. *Progenies viperarum, quomodo potestis bona loqui, cum sitis mali. *Siquidem ex abundantia cordis os loquitur. Bonus homo e bono thesauro cordis expromit bona, & malus homo ex malo thesauro depromit mala. Sed dico vobis, quod de quocunque verbo ocioso, quod loquuti fuerint homines, reddituri sunt rationem in die iudicij. Nam ex dictis tuis iustificaberis, & ex dictis tuis condemnaberis. *Tunc interrogauerunt eū quidam e scribis ac pharisæis, dicentes.

Mar. 3. 3. 12. Mar. Lu. Mat. 3. Lu. 6. 19. 8. Mt. Mar. Luc. 11.

D Præceptor, volumus ex te signum videre. At ille respondens, dixit illis: *Generatio praua & adultera signum quærit, & signum nō dabitur illi, nisi signum Ionæ prophetæ. *Quemadmodū enim fuit Ionas in ventre ceti, tribus diebus ac tribus noctibus, sic erit filius hominis in corde terræ tribus diebus & tribus noctibus. Viri Niniuitæ surgent in

Deu. 32. Deu. 13. Ionæ. 2. 3.

Digitized by Google

iudicio cum generatione hac, & condemnabunt
3.Reg.10. eam, quod ipsi resipuerint ad prædicationẽ Ionæ. Et
2.Para.9. ecce plus q̃ Ionas est in hoc loco, * Regina Austri
surget in iudicio cum generatione hac, & condem-
nabit eam, quod venerit a finibus terræ ad audien-
Lucæ.11. dam sapientiam Solomonis. Et ecce plus q̃ Solomon
est in hoc loco. * Cum aũt immundus spiritus exi-
erit ab homine, perambulat per arentia loca, quæ-
rens requiem, & nõ inuenit. Tunc dicit, Reuertar in do-
mũ meã vnde exiui. Et cũ venerit, reperit eã vacan-
tem, & scopis purgatã, atq; ornatã. Tunc abit et ad-
iungit sibi septẽ alios spũs sceleratiores se, & ingres-
sus inhabitat illic, & fiunt postrema hominis illius
3. 8. peiora primis. Sic erit et generationi huic peruersæ.
Mar.Lu. * Cum autem adhuc loqueretur turbis, ecce mater
& fratres eius stabant foris, quærentes ei loqui.
Dixit autem illi quidam: Ecce mater tua & fratres
tui foris stant, quærentes tibi loqui. At ille respon-
dens, dixit ei qui sibi renunciauerat. Quæ est ma-
ter mea? aut qui sunt fratres mei? Et protensa ma-
nu sua in discipulos suos, dixit: Ecce mater mea, &
fratres mei. Quisquis enim fecerit voluntatem pa-
tris mei qui est in cœlis, ipse meus frater, & soror,
& mater est. ¶ CAPVT XIII.

4. 8. I * N die vero illo egressus Iesus e domo, sedit iu-
Mar.Lu. xta mare, & congregatæ sunt ad illum turbæ A
multæ: adeo, vt ipse nauim ingressus sederet,
& vniuersa turba in littore stabat, ac dicebat illis
Ibidem, multa per similitudines, dicens: Ecce, exijt qui sæ-
minabat ad sæminandum, & cum sæminaret: alia
quidem ceciderunt iuxta viam, & venerunt volu-
cres, ac deuorauerunt ea. Alia vero ceciderunt in lo
ca saxosa, vbi nõ habebant multum terræ, & proti
nus exorta sunt, propterea quod nõ haberent pro-
funditatem terræ. Cum aũt exortus esset sol, exusta
sunt: & quia nõ habebãt radicem, exaruerunt. Alia
rursus ceciderunt in spinas, & insurrexerunt spinæ,
& suffo

& ſuffocauerunt ea. Alia vero ceciderunt in terram bonam, & dederũt fructũ, aliud quidem centuplũ, aliud vero ſexagecuplum, aliud vero trigecuplum.

B Qui habet aures ad audiendũ, audiat. Et adeuntes diſcipuli, dixerunt illi: Quare per parabolas loqueris illis? At ille reſpondens, dixit eis: Vobis datum eſt noſſe myſteria regni cœlorum, illis aũt nõ eſt datum. Quiſquis enim habet, dabitur illi: & redetur abundantior. Quiſquis aũt nõ habet, etiam illud quod habet, tolletur ab eo. Propterea per parabolas loquor illis: quia videntes non vident, & audientes non audiunt, nec intelligunt: & completur in illis prophetia Eſaiæ, quæ dicit: *Auribus audietis, & non intelligetis: & videntes videbitis, & non cernetis. Incraſſatũ eſt enim cor populi huius, & auribus grauiter audierunt, & oculos ſuos occluſerũt, ne quando viderent oculis, & auribus audirent, & corde intelligerent, & conuertantur, & ſanem illos. Ibidem. 6. 4. 8. Eſa. Mr. 2 Ro. 11. Act. 27. Ioan. 12.

C *Veſtri vero beati ſunt oculi, quia vident, & aures veſtræ, quia audiunt. Amen enim dico vobis, quod multi prophetæ & iuſti deſyderauerunt videre quæ videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & nõ audierunt. *Vos igitur audite parabolam ſæminantis. Cum quiuis audit ſermonẽ regni, & nõ intelligit, venit ille malus, & rapit id quod ſæminatum eſt in corde illius: hic eſt, qui iuxta viam ſeminatus fuit. At qui in petricoſa ſemẽ iactum exceperat, hic eſt, qui verbum audit, ac protinus cum gaudio accipit illud: verum non habet radicem in ſemetipſo, ſed temporarius eſt. Porro cũ inciderit afflictio aut perſecutio propter ſermonem, continuo offenditur. At qui in ſpinas ſemen exceperat, hic eſt qui verbum audit, & cura ſæculi huius, deceptioq; diuitiarum ſuffocat ſermonem, & infrugifer redditur. Cæterum qui in terram bonam excepit ſemen, hic eſt, qui ſermonem audit & intelligit, qui deniq; fructũ quoq; reddit ac facit: alius quidem centuplũ, Lu. 10. Mar. 4. Luc. 8.

alius

alius vero sexagecuplum, alius vero trigecuplum.

Mar. 4. *Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Assimilatum est regnũ cœlorũ homini seminanti bonũ semẽ in agro suo, sed dormientibus hominibus, venit illius inimicus, & seminauit zizania inter triticũ, abiitq; Cum aũt germinasset herba, & fructũ fecisset, tunc apparuerũt & zizania. Accedentes aũt serui patrisfamilias, dixerũt illi: Domine, nõne bonum semen seminaras in tuo agro? Vnde igitur habet zizania? Ille vero dixit illis: Inimicus homo hoc fecit. Serui autem dixerunt illi: Vis igitur abeamus & colligamus ea? At ille dixit: Non, ne dum colligitis zizania, eradicetis simul cum illis & triticum, sinite pariter crescere vtraq; vsq; ad messem, & in tempore messis dicam messoribus. Colligite primum zizania, & colligite ea in fasciculos ad comburendum ea, triticum vero congregate in horreum meum.

4. 13. Mar. Lu. *Aliam parabolam proposuit eis, dicens: Simile est regnum cœlorum grano sinapis, quod acceptum homo seminauit in agro suo, quod minimum est omnium seminum. Cæterum vbi excreuerit, maximum est inter holera, & fit arbor, adeo, vt veniant volucres cœli, & nidulentur in ramis illius.

*Aliam parabolam dixit illis: Simile est regnum cœlorum fermento, quod acceptum mulier abscondidit in farinæ satis tribus donec fermentaretur totum. Luc. 13. *Hæc omnia loquutus est Iesus per parabolas ad turbas, & sine parabola nihil loquutus est illis, vt compleretur quod dictum fuerat per prophetam, qui ait: Psal. 77. *Aperiam in parabolis os meum, eructabo abscondita a constitutione mundi. *Tunc dimissis turbis venit in domum Iesus, & accesserunt ad illum discipuli eius, dicentes: Explica nobis parabolam zizaniorum agri. At ille respondens, dixit illis: Qui seminat bonum semen, est filius hominis, ager autem est mundus. Porro bonum semen, hi sunt filij regni, zizania vero sunt filij illius mali, inimicus

inimicus autem qui seminat ea, est diabolus, messis vero consummatio seculi est, messores autem angeli sunt. * Sicut igitur colliguntur zizania, et igni comburuntur, sic erit in consummatione seculi huius. Mittet filius hominis angelos suos, & colliget e regno illius omnia offendicula, & eos qui patrant iniquitatem, ac mittent illos in caminum ignis, ibi erit ploratus, stridorque dentium. Apo. 14.

F Tunc iusti fulgebunt vt sol in regno patris sui. Qui habet aures ad audiendū, audiat. Rursum, Simile est regnū cœlorū thesauro abscondito in agro, quem repertum homo abscondidit, & præ gaudio, quod habet super eo, abit, & omnia quęcunq; habet vendit, ac mercatur agrum illū. Rursum, Simile est regnum cœlorū homini negociatori, quærenti pulchras margaritas: qui cum inuenerit vnam pretiosam margaritam, abiens vendidit omnia quę possidebat, & mercatus est illam. Rursum, Simile est regnum cœlorū verriculo iacto in mare, & ex omni genere cōtrahenti, quod cū impletū fuisset, subduxerunt in littus: & sedentes collegerunt quæ bona sunt in vasa, quæ vero mala, foras abiecerunt. Mt, 22, 15.

G * Sic futurum est in consummatione sæculi, venient angeli, & segregabunt malos de medio iustorum, & mittent eos in caminum ignis, illic erit ploratus & stridor dentium. Dicit illis Iesus: Intellexistis hæc omnia? Dicunt illi, Etiam Domine. At ille dixit illis. Propterea omnis scriba doctus ad regnum cœlorum, similis est homini patrifamilias, qui depromit e thesauro suo noua & vetera. Et factum est, vt cum finisset Iesus sermones hos, digrederetur illinc. * Et cum venisset in patriam suam, docuit in synagoga illorum, ita vt stuperent, ac dicerent. * Vnde huic sapientia hæc & virtutes? Nonne hic est ille fabri filius? Nonne mater eius vocatur Maria, & fratres eius Iacobus & Ioses, & Simō & Iudas? & sorores illius, uonne omnes apud nos sunt? 4. 4. Mar. Lu. Ioan. 6.

Digitized by Google

sunt? Vnde igitur huic hæc omnia? Et offendebantur super eo. Iesus autem dixit illis: *Non est propheta expers honoris, nisi in patria sua, & domo sua. Et non ædidit illic virtutes multas propter incredulitatem illorum. CAP. XIIII.

6. 4. 4. Mr. L. Io.

6. 9 Mar. Lu. 6. 3. Mar. Lu.

A *IN illo tempore audiuit Herodes tetrarcha famam Iesu, & dixit famulis suis: Hic est Ioannes Baptista, is surrexit a mortuis, & ideo virtutes agunt in illo. *Nam Herodes ceperat Ioannem & vinxerat, ac posuerat in carcere propter Herodiadem vxorem Philippi fratris sui. Dicebat enim illi Ioannes: Non licet tibi habere eam. Et cum vellet eum occidere, metuebat multitudinem, propterea quod illum ceu prophetam habebant. Cum aũt celebraretur natalis Herodis, saltabat filia Herodiadis in medio, & placuit Herodi. Vnde cum iureiurando pollicitus est, se daturum illi quicquid peteret. At illa, prius instructa a matre sua: Da mihi, inquit, hic in patina caput Ioannis Baptistæ. Et indoluit rex, attamen propter iusiurandum, & eos qui simul accumbebant, iussit ei dari: & missis carnificibus, amputauit caput Ioannis in carcere. & allatum est caput eius in patina, datumque est puellæ, atque illa obtulit matri suæ.

B Et accesserunt discipuli eius, & sustulerũt corpus, ac sepelierunt illud, abieruntque & renunciarunt Iesu. *Id cũ audisset Iesus, secessit illinc in naui ad desertum locum seorsim. Et cũ audissent turbæ, secutæ sunt illum itinere pedestri, relictis vrbibus.

6. 9. 6. Mr. L. Io.

Et egressus Iesus vidit multam turbam, & tactus est affectu misericordiæ erga illos, sanauitque ex illis qui male valebant. Porro cum appetisset vespera, adierunt eum discipuli ipsius, dicentes: Desertus est locus, & hora iam præterijt, dimitte turbas, vt abeant in vicos, & emant sibi cibaria. At Iesus dixit illis: Non est illis necesse vt abeant, date illis vos quod edant. At illi dicunt ei: Non habemus hic

Ibidem.

nisi

nisi quinque panes, & duos pisces. Ille vero dixit: Afferte mihi illos huc. Et iussis turbis discumbere super gramina, sumptisque quinq; panibus ac duobus piscibus, sublatis in cœlum oculis, benedixit: & cum fregisset, dedit discipulis panes, discipuli vero turbis. Et comederunt omnes & saturati sunt. Et sustulerunt quod superfuerat de fragmentis, duodecim cophinos plenos. Porro qui comederant fuere viri ferme quinquies mille, præter mulieres ac pueros. Ibidem.

C Et statim compulit Iesus discipulos suos, vt cõscenderent nauim, & præcederent se in ripam vltrõrem, donec dimisisset turbas.

Ac dimissis turbis ascendit in montem solus ad orandum. Cum autem aduenisset vespera, solus erat illic. Cæterum nauis iam in medio maris erat, & afflictabatur ab vndis, nam ventus erat aduersus. *Quarta aũt noctis vigilia abijt ad illos Iesus, ambulans super mare, & vbi vidissent eum discipuli super mare ambulantem, turbati sunt, dicentes: Spectrum est: ac præ metu exclamauerunt, sed statim locutus est illis Iesus, dicẽs: Bono animo este, ego sum, ne terreamini. Respondens autem illi Petrus, dixit: Domine, si tu es, iubeto me ad te venire super aquas. At ille dixit: Veni. Et cũ descendisset e naui Petrus, ambulabat super aquas, vt iret ad Iesum. Cæterum cum videret ventum validum, territus est: & cum cœpisset demergi, clamauit dicens: Domine, serua me. Continuo autem Iesus extenta manu apprehendit eum, & dixit illi: Exigua fiducia predite, cur hesitabas? *Et cum essent ingressi nauim, conquieuit ventus. Porro qui erant in naui, accesserunt & adorauerunt eum, dicẽtes: Vere Dei filius es. Luc. 5. 6. Mar. 6.

D Et cũ traiecissent, venerunt in terram Genesareth. Et cum agnouissent illum viri loci illius, emiserunt nuncios in totam vndique finitimam regionem illam, & obtulerunt illi omnes male habentes. Et obsecrabant eum, vt tantum tangerent fimbriam vestimen

ſtimenti ipſius, & quotquot tetigiſſent, ſalui facti ſunt.

CAPVT XV.

Mar. 7. TVnc accedunt ad Ieſum, qui ab Hieroſolymis venerant ſcribæ & phariſæi, dicentes, A
Quare diſcipuli tui tranſgrediuntur traditionem ſeniorum? Non enim abluunt manus ſuas, cum edunt panē. At ille reſpondens, dixit eis. Quare & vos tranſgredimini præceptū Dei propter tra-
Exo. 20. ditionē veſtrā? Nam Deus præcepit, dicens. * Hono-
Deut. 5. ra patrē & matrē, & qui maledixerit patri aut matri, morte moriatur. Vos aūt dicitis. Quicunq; dixerit patri & matri, quicquid doni a me profectum erat, id in tuum vertitur commodum, & nō honorabit patrem ſuū, aut matrem ſuā, & irritum feciſtis præceptum Dei propter traditionē veſtram.

Eſa. 29. Hypocritæ, recte de vobis prædixit Eſaias, dicēs, * Appropinquat mihi populus hic ore ſuo, et labīs me honorat, cęterū cor eorū procul eſt a me, ſed fruſtra me colunt, docētes doctrinas, præcepta hominū B
Et aduocatis ad ſe turbis, dixit eis. Audite & intelligite. Non quod ingreditur in os, impurat hominem, ſed quod egreditur ex ore, hoc impurum reddit hominem. Tunc accedentes diſcipuli eius, dixerunt illi. Noſti phariſæos audito ſermone iſto offenſos fuiſſe? At ille reſpondens ait. Omnis plan-
Lu. 6. tatio, quam nō plantauit pater meus cœleſtis, eradicabitur. * Omittite illos, duces ſunt cæci cæcorum. Porro ſi cæcus cæco dux fuerit, ambo in foueam
Mar. 7 cadent. * Reſpondens aūt Petrus dixit ei. Diſſere nobis parabolam iſtam, Ieſus aūt dixit. Adhuc & vos intelligentia caretis? Nondū intelligitis, quod quicquid ingreditur in os, in aluum abit, & in ſeceſſum eiicitur? At ea quæ proficiſcuntur ex ore, ex ipſo corde egrediuntur, & illa impurū reddunt hominem. Nam ex ore exeūt cogitationes malæ, cædes, adulteria, ſtupra, furta, falſa teſtimonia, conuicia. Hæc ſunt quæ impurant hominem, Cæterum illotis manibus

nibus capere cibum, non inquinat hominem.

C Et digressus illinc Iesus, secessit in partes Tyri Ibidem.
& Sidonis. Et ecce mulier Cananæa quæa finibus illis venerat, clamabat ad illum, dicēs: Miserere mei Domine fili Dauid: Filia mea misere a dæmonio agitatur. Ille vero nō respondit ei quicq̄. Et accedentes discipuli eius, rogabant illū, dicentes: Amitte illam, nam clamat post nos. At ille respondens, dixit: Non sum missus, nisi ad oues perditas, domus Israelitic æ. Illa vero venit & adorauit eum, dicens: Dñe succurre mihi. At ille respondens, dixit: *Non est Mar. 7.
honestum sumere panem filiorum, & abiicere catellis. Hæc autem respondit: Certe Domine, etenim catelli edunt de micis quæ cadunt de mensa dominorum suorum. Tunc respondens Iesus, dixit illi: O mulier, magna est fides tua, fiat tibi sicut vis. Et sanata fuit filia eius ex eo tempore. Et progressus illinc Iesus, venit iuxta mare Galileæ, & conscenso monte, sedebat illic. Et accesserūt ad eum turbę multæ, ducentes secum claudos, cæcos, surdos, mutilos, & alios multos, & abiecerūt eos ad pedes Iesu, & sanauit eos, adeo, vt turbæ miratæ sint, cū viderent mutos loqui, mutilos esse sanos, claudos ambulare, cæcos videre: & glorificabant Deum Israel. * Iesus Mar. 8.
autem vocatis ad se discipulis suis, dixit:

D Miseret me turbæ, propterea quod iam triduum perseuerant apud me, & non habent quod edant, & dimittere eos ieiunos nolo, ne deficiant in via. Et dicunt ei discipuli eius. Vnde nobis in solitudine panes tam multi, vt saturemus turbam tantam? Et dicit illis Iesus: Quot panes habetis? At illi dicunt: Septem, & paucos piscículos. Et iussit turbas discumbere in terra. Et sumpsit septem panes ac pisces, & postquam gratias egisset, fregit, deditque discipulis suis, discipuli vero turbæ, comederuntque omnes, & saturati sunt. Et sustulerunt quod supererat, fragmentorum septem sportulas ple-

nas.

nas. Aὲ ἢ qui comederant, erant quater mille viri, præter mulieres & pueros. Et dimissis turbis conscendit nauim, venitq; in fines Magdala.

CAPVT XVI.

8, 6. Mar, Ioa. Et *T aggressi pharisæi vna cum Sadducæis tentantes rogabant eum, vt signum e cœlo ostenderet sibi. At ille respondens dixit eis: A

Lucæ, 12. *Cum cœperit esse vespera, dicitis: serenitas erit, nam rubet cœlum: & mane, hodie tempestas, rubet enim cœlum triste. Hypocritæ, faciē cœli scitis dīudicare, signa vero temporum non potestis? *Natio

Ionæ, 1. Mar, 8. praua & adultera signum requirit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ prophetæ. Et relictis illis abijt. Et cum venissent discipuli eius in vlteriorem ripam, per obliuionem non sumpserant panes.

8, 12. Mar, Lu. Mar, 8. Iesus autem dixit illis, *Videte & cauete a fermento pharisæorum ac Sadducæorum. *At illi reputabant intra se, dicentes: panes non sumpsimus.

Quod vbi cognouit Iesus, dixit illis: Quid cogitatis intra vosipsos, o parum fidentes, quod panes B
non sumpseritis? Nondum intelligitis, neque memoria tenetis quinque illos panes, cum homines essent quinquies mille, & quot cophinos sustuleritis? Neque septem illos panes, cum homines essent quater mille, & quot sportas acceperitis? Qui fit vt non intelligatis, me non de pane dixisse vobis illud, vt caueretis a fermento pharisæorum & Sadducæorum? Tunc intellexerunt quod non iussisset cauere a fermento panis, sed a doctrina pharisæorum & Sadducæorum.

Cum venisset autem Iesus in partes Cæsareæ, eius
quæ cognominatur Philippi, interrogauit discipu- C
8, 9. Mar, Lu. los suos, dicens: *Quem me dicunt homines esse, filium illum hominis? Illi vero dicebāt: Alij quidem Ioānem Baptistam, alij vero Heliam, alij vero Hieremiam, aut vnum de numero prophetarum. Dicit

Mar, 8. illis: At vos quem me dicitis esse? *Respondens aūt Simon

Simon Petrus, dixit: Tu es Christus ille filius Dei viuentis. Et respondens Iesus, dixit illi: Beatus es Simon Bar Iona, quia caro & sanguis non reuelauit tibi, sed pater meus, qui est in cœlis. * At ego vicissim tibi dico, quod tu es Petrus, & super hanc petram ædificabo meam ecclesiam, & portæ inferorum non valebunt aduersus illam. 9. 6. Luc. Ioan. Mat. 8.

Et dabo tibi claues regni cœlorũ, & quicquid alligaueris in terra, erit alligatum in cœlis, & quicquid solueris in terra, erit solutum in cœlis. Tunc edixit discipulis suis, ne cui diceret q̃ ipse esset Iesus Christus. * Ex eo tẽpore cœpit Iesus indicare discipulis suis, quod oporteret ipsum abire Hierosolyma, ac multa pati a senioribus & principibus sacerdotum, & scribis, & occidi, & tertio die resuscitari. Mar. 8.

D Et cum abduxisset eum Petrus: cœpit illum increpare, dicens: Propitius tibi sis Domine, nequaq̃ erit tibi hoc. At ille conuersus dixit Petro: Abi post me Satana, obstaculo es mihi, quia nõ sapis ea quæ sunt Dei, sed ea quæ sunt hominũ. Tunc Iesus dixit discipulis suis. * Si quis vult post me venire, abnegret semetipsum, & tollat crucem suam, ac sequatur me. Qui enim voluerit animam suam seruare, perdet eam: rursus qui perdiderit animam suam mea causa, inueniet eã. Quid enim prodest homini, si totum mundum lucratus fuerit, animæ vero suæ iacturam fecerit? Aut quid dabit homo, cuius permutatione redimat animam suam? * Futurum est enim vt filius hominis veniat in gloria patris sui, cũ angelis suis, & tunc reddet vnicuiq; iuxta facta ipsius. * Amen dico vobis, sunt quidam hic stantes qui nõ gustabunt mortem, donec viderint filium hominis venientem in regno suo. 8. 9. 17. Mar. Lu. 9. 9. Mar. Lu. Rom. 2.

CAP. XVII.

A ET * post dies sex, assumit Iesus Petrum & Iacobum, & Ioannem fratrem eius, & subducit illos in montem excelsum seorsum, transformatusq; est coram illis, & splenduit facies eius sicut Mar. 9.

sol. Vestimenta aũt illíus facta sunt candida sicut lu men. Et ecce conspecti sunt illis Moses & Helias, cũ illo colloquentes. Respondens aũt Petrus, dixit
Ibidem. Iesu: Domine, Bonũ est nos hic esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnũ, & Mosi vnũ, & Heliæ vnum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit illos, & ecce vox e nube quæ diceret,
Mat. 3. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene B complacitum est, ipsum audite. Et cum hæc audissent discipuli, prociderunt in faciem suam, & timuerunt vehementer. Et accedens Iesus tetigit illos, dixitque: Surgite, & ne timeatis. Vbi vero sustulissent oculos suos, neminem videbant, nisi Iesum solum. Et cum descenderent de monte, præcepit illis Iesus, dicens: Ne cui dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat. Et interrogauerunt eum discipuli sui, dicentes: Cur igitur scribæ dicunt, quod Heliam oporteat venire prius? Iesus autem respondens, dixit illis: Helias quidam veniet prius, & restituet omnia. Cæterum dico vobis, Heliam iam venisse, & non agnouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunq; voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab illis. Tunc intellexerunt discipuli, quod de Ioanne Baptista dixisset ipsis.
Mat. 9. *Et cum venissent ad turbam, accessit ad eũ ho C mo quidam flectens genua illi, dicensque: Domine miserere filij mei: quoniam lunaticus est, & misere affligitur, nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquã & obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare.
Ibidem. Respondens autem Iesus, dixit: O natio incredula, & distorta, quousque tandem ero vobiscum? vsquequo patiar vos? adducite illum huc. Et increpauit illud Iesus. Et exijt ab eo dæmonium, & sanatus est puer a tempore illo. Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsum, dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illud? Iesus autem dixit illis: Propter
Luc. 17. incredulitatem vestram. *Amen quippe dico vobis, si habe

si habeatis fidem sicut granum sinapis, dicetis monti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit, nec quic quam impossibile erit vobis. Sed hoc genus nō egreditur: nisi per deprecationem & ieiunium. Mar. 9.

D *Cum aūt versarentur in Galilæa, dixit illis Iesus: *Futurū est vt filius hominis tradatur in manus hominum, & occident eum, ac tertio die resurget. Et mœrore affecti sunt vehementer. Cum aūt venissent in oppidum Capernaum, accesserunt qui didrachma solent accipere, ad Petrum, dixeruntq; Præceptor vester nū soluit didrachma? Dicit, etiam Et cum ingressus fuisset in domum, præuenit illum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges terræ, a quibus accipiūt tributa aut censum, a filijs suis, an ab alienis? Dicit illi Petrus: Ab alienis. Ait illi Iesus: Ergo liberi sunt filij. Verum ne simus illis offendiculo, profectus ad mare, mitte hamum, & eū piscem qui prodierit primus, tolle, & aperto ore illius, inuenies staterem, acceptum eum, da illis pro me & te. Mt. 10, 16 & 20. Mr. 8, 9, 10

CAPVT XVIII. Mr. 9. 10.

A I *N illo tempore accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes: Quis maximus est in regno cœlorum? Et accersitum ad se puerum Iesus, statuit in medio illorum, & dixit: *Amen dico vobis, nisi conuersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingrediemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur demiserit semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille maximus in regno cœlorum. * Et qui receperit vnum puellum talem in nomine meo, me recipit. *Qui autem offenderit vnum de pusillis istis, qui in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asinaria in collum eius, ac demergatur in profundum maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim vt veniant offendicula, veruntamen væ homini, per quem offendiculū venit. *Quod si manus tua, vel pes tuus obstaculo est tibi, abcide eum & proij- Luc. 9. 22. 10. 8. Mar. Lu. 9. 9. 13 Mr. L. Io 9. 17. Mar. Lu Mat. 9.

Digitized by Google

5. 9. Mat. Mr. aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem ęternũ. *Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & proĩce abs te. Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam, potius quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennã ignis. Videte, ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quod angeli eorum in cœlis semper vi-
Luc. 19. dent faciem patris mei, qui in cœlis est. *Venit enim filius hominis seruare quod perierat.

Luc. 15. *Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne relictis B nonaginta nouem in montibus, vadit & quærit eã quæ errauerat? Et si contigerit vt inueniat eam, amen dico vobis, gaudet super ea magis, quam super nonagintanouem, quæ non errauerunt. Sic non est voluntas coram patre vestro, qui in cœlis est,
Eccle. 19. vt pereat vnus de pusillis istis.

Luc. 17. *Porro si peccauerit in te frater tuus, vade & ar- C
2. Cor. 13. gue eũ inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin vero te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, aut duos: vt in ore duorum aut trium testium consistat omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Quod si ecclesiam nõ
Ioan. 20. audierit, sit tibi velut ethnicus & publicanus.

*Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta in cœlo. Rursum dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel
6. 16. tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio
Mr. Luc. eorum. *Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Do-
Mat. 11. mine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? Num vsq; septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies septies.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini D
regi, qui voluit conferre rationem cum seruis suis,

& cum

Digitized by Google

& cum cœpisset conferre, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem milia talentorum. Cæterum cum is non esset soluendo, iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri solutionem. Procidens aũt seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine esto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem dominus serui illius, absoluit eum, & æs alienum remisit ei. Egressus vero seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat sibi centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eũ, dicens. Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abiit, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cũ vidissent conserui eius, quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, apes rueruntque domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum dominus suus, et ait illi: Serue sceleste, totum debitum illud remisi tibi, cum obsecrasses me, nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus eram? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusq; redderet totum quod debebatur sibi. *Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus vestris delicta illorum. 6. 11. Mat. Mr.

CAP. XIX.

A *Et factum est, cum consummasset Iesus sermones hos, demigrauit a Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem, & sequutæ sunt eum turbæ multæ, & sanauit eos ibi. Mar. 10.

Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, & dicentes ei: Licet ne homini diuortium facere cũ vxore sua, qualibet ex causa? Qui respondens, ait eis: *An non legistis quod is qui fecit ab initio, masculum & fœminã fecit eos? Et dixit: *Propterea deseret homo patrem & matrem, & adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam. Itaque iam non Gene. 1, 2. Ephe. 5. 1. Cor. 6.

Digitized by Google

sunt duo, sed vna caro. Quod ergo deus copulauit,
Deut.24. homo ne separet. Dicũt illi: * Cur ergo Moses iussit
Mat.5. dare libellum repudij, ac dimittere eam? Ait illis:
Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis B
Mat.5. repudiare vxores vestras, cæterum ab initio nõ fuit
Mar.10. sic, * Dico autem vobis, quod quicunque repudiaue
Lu.16. rit vxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxe
rit, is committit adulteriũ. Et qui repudiatam duxe
rit, is adulterium cõmittit. Dicunt ei discipuli eius:
Si ad istum modum habet causa hominis cum vxo
re, non expedit cõtrahere matrimonium. Qui dixit
illis: Non omnes capaces sunt huius dicti, sed ij, qui-
bus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vte
ro sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt eunu
chi ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos ca
10.18. strauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest ca
Mar.Lu. pere, capiat. * Tunc oblati sunt ei pueri, vt manus
eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpa
bant eos. Iesus vero ait eis: Sinite pueros, & ne pro
hibeatis eos ad me venire: talium enim est regnum
cœlorum. Et cum imposuisset eis manus, abijt illinc.
Et ecce vnus accedens, ait illi: Magister bone, C
quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui
dixit ei: Cur me vocas bonum? Nullus est bonus,
nisi vnus, nempe Deus. Quod si vis ad vitam in
gredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem
dixit: Non facies homicidium. Non committes ad-
ulterium. Non facies furtum. Non falsum dices tes-
Exo.20. timoniũ, * Honora patrem & matrem: & diliges
Mar.10. proximum tuum, vt teipsum. Dicit illi adolescens:
Omnia hæc seruaui a iuuentute mea, quid adhuc
Luc.12. mihi deest? Ait illi Iesus, * Si vis perfectus esse, vade,
vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis the-
saurum in cœlo, & veni sequere me. Cum audisset
autem adolescens eum sermonem, abijt tristis. Erat
Mar.10. enim habens possessiones multas. * Iesus aũt dixit
Luc.18. discipulis suis: Amen dico vobis, diues difficile in-
trabit

trabit in regnum cœlorum. Et iterum dico vobis: facilius est camelum per foramē acus transire, quam
D diuitem in regnum Dei ingredi.

Auditis autem his discipuli, expauerunt valde, dicentes: Quis ergo potest saluus fieri? Intuitus autem illos Iesus, dixit illis: Apud homines hoc impossibile est, apud Deum aūt omnia possibilia sunt. Ibidem
Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: *Amen dico vobis, quod Lucæ, 22.
vos, qui secuti estis me, in generatione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel. *Et omnis qui reliquerit domos, aut Lu, 18.
fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrē, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitæ æternæ sortietur hæreditatem. *Multi autem primi erunt nouissimi, & 10. 13.
nouissimi primi. Mar. Lu.

CAPVT XX.

A NAm simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo, ad conducendos operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & illis dixit: Ite & vos in vineam, & quodcunq; iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursum autem exijt circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa vndecimam vero exijt, & inuenit alios stantes ociosos, ac dicit illis: Cur hic statis totum diem ociosi? Dicunt ei: quia nemo nos cōduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit iustum, accipietis. Cum autem vespera facta esset, dicit dominus vineę procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a postremis vsque ad primos.

Et cum veniſſent qui circa vndecimam horam venerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes autem & primi, arbitrati ſunt quod plus eſſent acceperi, & acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium. Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patrem familias, dicentes: Hi nouiſſimi vnam horam fecerunt in opere, & illos pares nobis feciſti, qui portauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens vni eorum, dixit: Amice, non facio tibi iniuriam. Nonne denario pactus es mecum? Tolle quod tuum eſt & abi. Volo autẽ huic nouiſſimo dare ſicut & tibi. An nõ licet mihi quod volo facere in rebus meis? An oculus tuus malus eſt, quod ego bonus ſum? *Sic nouiſſimi erunt primi, & primi nouiſſimi. *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.

*Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, aſſumpſit duodecim diſcipulos ſuos ſolus in via, & ait illis:

Ecce conſcendimus Hieroſolyma, & filius hominis tradetur principibus ſacerdotum ac ſcribis, & condemnabunt eum morte, & tradent eum gentibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifigendum, & tertia die reſurget. *Tunc acceſſit ad eũ mater filiorum Zebedæi cum filijs ſuis, adorans, & petens aliquid ab eo. At ille dicit ei: Quid vis? Ait illi: Dic, vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad dexteram tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo. Reſpondens autem IESVS, dixit: Neſcitis quid petitis. Poteſtis bibere poculum, quod ego bibiturus ſum? & baptiſmate, quo ego baptizor, baptizari? Dicunt ei: Poſſumus. Ait illis: Poculum quidem meum bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini: ſedere autem ad dexteram meã & ſiniſtram meam, non eſt meum dare, ſed his quibus paratum eſt a patre meo.

Et cum audiſſent decem, indignati ſunt de duobus fratribus. Ieſus autem vocauit eos ad ſe, & ait: *Scitis quod principes gentium dominentur illis:

&q

Mar. Lu. Mat. 22. *Mar. 10 Lu. 18. Lu. 17. 10 Mar. 10. 20. 22. Mar. Lu.

B C D

& qui magni sunt, potestatem exercebant in eos.
*Non ita erit inter vos, sed quicunq; voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus. *Sicut filius hominis non venit vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret, vtque daret animam suam redemptionem pro multis. Mar.9.10 Lu.9.22. Mar.10.

Et egredientibus illis ab Hiericho, sequuta est eũ turba multa. *Et ecce duo cæci sedentes iuxta viã, cum audissent quod Iesus transiret, clamauerunt, dicentes: *Domine, miserere nostri fili Dauid. Turba aũt increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Et stetit Iesus & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciã vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur oculi nostri. Misertus aũt eorum Iesus, tetigit oculos eorũ, & confestim visum receperunt oculi illorum, & secuti sunt eum. Marc.10. Luc.18. Mat.9.

CAPVT XXI.

A *Et cum appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad montem oliuarũ, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confestim emittet eos. *Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: * Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum super illa collocauerunt. *Plurima autem turba strauerunt vestimenta sua in via. Alĩ vero cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porro turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui venit in 11. 19. Mar. Lu. Ioan.12. Zacha.9. Esaię.62. 11. 19. 12 Mr. L. Io.

Digitized by Google

nit in nomine Domini, hos anna in altissimis.

Et cũ intrasset Hierosolyma, commota est vnis B
uersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Turbæ autẽ dices
bãt, Hic est Iesus ille propheta a Nazareth Galilææ.
Mar. 11. * Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiiciebat oẽs
Lucæ. 19. vendentes et ementes in templo, mensasq; nummu
Ioan. 2. lariorum & cathedras vendentium columbas euer
Esa. 56. tit. Et dixit eis: * Scriptum est: Domus mea domus
Hiere. 7. deprecationis vocabitur. At vos fecistis illã spelun
Lucæ. 19. cam latronum. * Et accesserunt ad eum cęci & claudi
Lucæ. 10. in templo, & sanauit eos. * Cum vidissent principes
sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fęcerat, & pue
ros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio
Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid
isti dicunt? Iesus autem dicit eis: Quid ni? Nunquã
Psal. 8. legistis: * Ex ore infantiũ & lactentium perfeci sti
laudem? Et relictis illis, exijt e ciuitate in Bethaniã,
& diuersatus est illic.
Marci. 11. * Mane autem reuertens in ciuitatem, esurijt. Et
eum vidisset ficii arborem vnam in via, venit ad eã,
& nihil inuenit in ea, nisi folia tantum, Et ait illi:
Ne posthac ex te fructus nascatur in æternum. Et
arefacta est continuo ficus. At eo viso discipuli, mi
11. 17. rati sunt, dicentes: Quomõ continuo exaruit ficus?
Mar. Lu Respondẽs aũt Iesus, ait eis: * Amen dico vobis, si
habueritis fidẽ, & non hæsitaueritis, nõsolum hoc
quod accidit ficui, facietis: verumetiã si mõti huic dix
eritis, tollere, & proijce te in mare, fiet. * Et oĩa quę
Mar. 11. cunq; petieritis in deprecatione credẽtes, accipietis,
Io. 14. 16. * Et cum venisset in templum, accesserunt ad eũ
11. 20 docentem, principes sacerdotum & seniores populi,
Mar. l. 11. dicẽtes: Qua autoritate hæc facis, & quis tibi dedit
istam autoritatem? Respondens autem Iesus, dixit
eis: Interrogabo vos & ego quiddam: quod si dixes
ex ritis mihi, & ego vobis dicam, qua autoritate hæc
faciam. Baptismus Ioannis vnde erat, e cœlo, an ex
hominibus? At illi cogitabãt apud se, dicẽtes. Si dixe
rimus

Digitized by Google

vimus, e cœlo? dicet nobis: Quare ergo nō credidistis illi? Sin aūt dixerimus, ex hominibus, timemus turbā. * Oēs ēm habent Ioannē vt prophetā. Et respondentes Iesu dixerūt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis, qua autoritate hæc faciam. Mat. 14.

Quid aūt vobis videtur? Homo habebat duos filios, accedēs ad priorē, dixit: Fili, vade hodie operare in vinea mea. Ille aūt respondēs, ait: Nolo: postea vero pœnitētia motus, abīt. Accedēs aūt ad alterū, dixit similiter. At ille respondēs, ait: Ego dñe: & nō abīt. Vter e duobus fecit quod voluit pater? Et dicūt ei: Prior. Dicit illis Iesus: Amē dico vobis, quod publicani & meretrices præcedūt vos in regnū Dei. Venit ēm ad vos Ioannes per viam iusticię, & nō credidistis ei, publicani aūt & meritrices crediderunt ei. Vos aūt cū vidissetis, nō fuistis cōmoti pœnitentia postea, vt crederetis ei. * Aliā parabolam audite.

D Homo quidā erat paterfamilias, q plantauit vineā, & sepē circūdedit ei, & fodit in ea torcular, & ędificauit turrim, & locauit eā agricolis, ac peregre profectus est. Cū aūt tēpus fructuū appropiquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperēt fructus ipsius. Et agricolę apprehensis seruis eius, alium cęciderūt, alium occiderunt, aliū vero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime aūtē misit ad eos filium suum, dicens, Reuerebuntur filium meum. Agricole aūtē viso filio, dixerunt intra sese: Hic est hæres, venite occidamus eū, & occupemus hæreditatē eius. Et apprehensum eum, eiecerunt ex vinea, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malī cum sint, male perdet illos, & vineam suam locabit alīs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis: Dicit illis Iesus: Nunquāleg istis in scripturis: * Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc, & est mirabile in oculis 12. 20. Mar. Lu. Psal. 117.

Digitized by Google

sol. Vestimenta aũt illius facta sunt candida sicut lumen. Et ecce conspecti sunt illis Moses & Helias,
Ibidem. cũ illo colloquentes. Respondens aũt Petrus, dixit Iesu: Domine, Bonũ est nos hic esse, si vis, faciamus hic tria tabernacula, tibi vnũ, & Mosi vnũ, & Heliæ vnum. Adhuc eo loquente, ecce nubes lucida obumbrauit illos, & ecce vox e nube quæ diceret.
Mar. 9. *Hic est filius meus dilectus, in quo mihi bene B complacitum est, ipsum audite. Et cum hæc audissent discipuli, procciderunt in faciem suam, & timuerunt vehementer. Et accedens Iesus tetigit illos, dixitque: Surgite, & ne timeatis. Vbi vero sustulissent oculos suos, neminem videbant, nisi Iesum solum. Et cum descenderent de monte, præcepit illis Iesus, dicens: Ne cui dixeritis visionem, donec filius hominis a mortuis resurgat. Et interrogauerunt eum discipuli sui, dicentes: Cur igitur scribæ dicunt, quod Heliam oporteat venire prius? Iesus autem respondens, dixit illis: Helias quidam veniet prius, & restituet omnia. Cæterum dico vobis, Heliam iam venisse, & non agnouerunt eum, sed fecerunt in eo quæcunq; voluerunt. Sic & filius hominis passurus est ab illis. Tunc intellexerunt discipuli, quod de Ioanne Baptista dixisset ipsis.
Mar. 9. *Et cum venissent ad turbam, accessit ad eũ homo quidam flectens genua illi, dicensque: Domine C miserere filij mei: quoniam lunaticus est, & misere affligitur, nam sæpe cadit in ignem, & sæpe in aquã & obtuli eum discipulis tuis, nec potuerunt eum sanare. Respondens autem Iesus, dixit: O natio incredula, & distorta, quousque tandem ero vobiscum? vsquequo patiar vos? adducite illum huc. Et increpauit illud Iesus. Et exijt ab eo dæmonium, & sanatus est puer a tempore illo. Tunc accedentes discipuli ad Iesum seorsum, dixerunt: Quare nos non potuimus eijcere illud? Iesus autem dixit illis: Propter
Ibidem.
Luc. 17. incredulitatem vestram. *Amen quippe dico vobis, si habe

ti huic, demigra hinc illuc, & demigrabit, nec̃ quic quam impossibile erit vobis. Sed hoc genus nõ egre habeatis fidem sicut granum sinapis, dicetis mon-

D ditur: nisi per deprecationem & ieiunium. Mar. 9.

*Cum aũt versarentur in Galilæa, dixit illis Ie- Mt. 10. 16
sus: *Futurũ est vt filius hominis tradatur in ma- & 20.
nus hominum, & occident eum, ac tertio die resur- Mr. 8. 9. 10
get. Et mœrore affecti sunt vehementer. Cum aũt venissent in oppidum Capernaum, accesserunt qui didrachma solent accipere, ad Petrum, dixerunt̃q; Præceptor vester nũ soluit didrachma? Dicit, etiam Et cum ingressus fuisset in domum, præuenit illum Iesus, dicens: Quid tibi videtur Simon? Reges ter- rę, a quibus accipiũt tributa aut censum, a filiis suis, an ab alienis? Dicit illi Petrus: Ab alienis. Ait illi Ie- sus: Ergo liberi sunt filij. Verum ne simus illis of- fendiculo, profectus ad mare, mitte hamum, & eũ piscem qui prodierit primus, tolle, & aperto ore il- lius, inuenies staterem, acceptum eum, da illis pro me & te.

CAPVT XVIII.

A *IN illo tempore accesserunt discipuli ad Iesum, Mr. 9. 10. Luc. 9. 22.
dicentes: Quis maximus est in regno cœlorum? Et accersitum ad se puerum Iesus, statuit in me- 10. 8.
dio illorum, & dixit: *Amen dico vobis, nisi con- Mar. Lu.
uersi fueritis, & efficiamini sicut pueri, non ingre-
diemini in regnum cœlorum. Quisquis igitur de-
miserit semetipsum, sicut est puer iste, hic est ille 9. 9. 13
maximus in regno cœlorum. * Et qui receperit vs- Mr. L. Io
num puellum talem in nomine meo, me recipit.
*Qui autem offenderit vnum de pusillis istis, qui 9. 17.
in me credunt, expedit ei, vt suspendatur mola asi- Mar. Lu
naria in collum eius, ac demergatur in profundum
maris. Væ mundo ab offendiculis. Necesse est enim
vt veniant offendicula, veruntamen væ homini,
per quem offendiculũ venit. *Quod si manus tua, Mar. 9.
vel pes tuus obstaculo est tibi, abcide eum & proi-
ce abs te. Bonum est tibi ad vitam ingredi claudum,

c, ij. aut

5. 9. Mat. Mr. aut mutilum, potius quam duas manus, vel duos pedes habentem, mitti in ignem ęternũ. *Et si oculus tuus offendit te, erue eum, & proĳce abs te. Bonum est tibi, vt luscus intres in vitam, potius quam vt duos oculos habens, mittaris in gehennã ignis. Videte, ne contemnatis vnum ex his pusillis. Dico enim vobis, quod angeli eorum in cœlis semper vi-
Luc. 19. dent faciem patris mei, qui in cœlis est. *Venit enim filius hominis seruare quod perierat.

Luc. 15. *Quid vobis videtur? si fuerint alicui homini centum oues, & errauerit vna ex eis, nonne relictis B nonaginta nouem in montibus, vadit & quærit eã quæ errauerat? Et si contigerit vt inueniat eam, amen dico vobis, gaudet super ea magis, quam super nonaginta nouem, quæ non errauerunt. Sic non est voluntas coram patre vestro, qui in cœlis est,
Eccle. 19. vt pereat vnus de pusillis istis.

Luc. 17. *Porro si peccauerit in te frater tuus, vade & ar- C
2. Cor. 13. gue eũ inter te & ipsum solum. Si te audierit, lucratus es fratrem tuum. Sin vero te non audierit, adhibe tecum adhuc vnum, aut duos: vt in ore duorum aut trium testium confirmatur omne verbum. Quod si non audierit eos, dic ecclesiæ. Quod si ecclesiam nõ
Ioan. 20. audierit, sit tibi velut ethnicus & publicanus.

*Amen dico vobis, quæcunq; alligaueritis super terram, erunt ligata in cœlo: & quæcunq; solueritis super terram, erunt soluta in cœlo. Rursum dico vobis, quod si duo ex vobis consenserint super terram, de omni re, quancunque petierint, fiet illis a patre meo, qui in cœlis est. Vbi enim sunt duo vel
6. 16. tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio
Mr. Luc, eorum. *Tunc accedens Petrus ad eum, dixit: Do-
Mar. 11. mine, quoties peccabit in me frater meus, & remittam ei? Num vsq; septies? Dicit illi Iesus: Non dico tibi vsq; septies, sed vsq; septuagies septies.

Ideo assimilatum est regnum cœlorum homini D
regi, qui voluit conferre rationem cum seruis suis,

& cum

& cum cœpisset conferre, oblatus est ei vnus, qui debebat ei decem milia talentorum. Cæterum cum is non esset soluendo, iussit eum dominus venundari, & vxorem eius, & liberos, & omnia quæ habebat, ac fieri solutionem. Procidens aũt seruus ille, adorabat eum, dicens: Domine esto patiens erga me, & omnia tibi reddam. Misertus autem dominus serui illius, absoluit eum, & æs alienum remisit ei. Egressus vero seruus ille, inuenit vnum de conseruis suis, qui debebat sibi centum denarios, & iniecta in eum manu, obtorto collo trahebat, dicens: Solue quod debes. Et procidens conseruus eius, rogabat eũ, dicens, Esto patiens erga me, & omnia reddam tibi. At ille nolebat, sed abiit, & coniecit eum in carcerem, donec redderet debitum. Porro cũ vidissent conserui eius, quæ fiebant, indoluerunt valde, & venerunt, apes rueruntque domino suo omnia quæ facta fuerant. Tunc accersiuit illum dominus suus, et ait illi: Serue sceleste, totum debitum illud remisi tibi, cum obsecrasses me, nonne oportuit & te misereri conserui tui, sicut & ego tui misertus eram? Et iratus dominus eius, tradidit eum tortoribus, quoadusq; redderet totum quod debebatur sibi. *Sic & pater meus cœlestis faciet vobis, si non remiseritis suo quisq; fratri de cordibus vestris delicta illorum. 6. 11. Mat. Mr.

CAP. XIX.

A *Tfactum est, cum consummasset Iesus sermones hos, demigrauit a Galilæa, & venit in fines Iudææ trans Iordanem. & sequutæ sunt eum turbæ multæ, & sanauit eos ibi. Mar. 10.

Et accesserunt ad eum pharisæi tentantes eum, & dicentes ei: Licet ne homini diuortium facere cũ vxore sua, qualibet ex causa? Qui respondens, ait eis: *An non legistis quod is qui fecit ab initio, masculum & fœminã fecit eos? Et dixit: *Propterea deseret homo patrem & matrem, & adglutinabitur vxori suæ, & erunt duo in carnem vnam, Itaque iam non Gene. 1, 2. Ephe. 5. 1. Cor. 6.

Digitized by Google

sunt duo, sed vna caro. Quod ergo deus coniunxit,
Deut.24. homo ne separet. Dicũt illi: * Cur ergo Moses iussit
Mat.5. dare libellum repudij, ac dimittere eam? Ait illis:
Moses ad duritiam cordis vestri permisit vobis B
Mat.5. repudiare vxores vestras, cæterum ab initio nõ fuit
Mar.10. sic, * Dico autem vobis, quod quicunque repudiauerit
Lu.16. vxorem suam, nisi ob stuprum, & aliam duxerit, is committit adulteriũ. Et qui repudiatam duxerit, is adulterium cõmittit. Dicunt ei discipuli eius: Si ad istum modum habet causa hominis cum vxore, non expedit cõtrahere matrimonium. Qui dixit illis: Non omnes capaces sunt huius dicti, sed ñ, quibus datum est. Sunt enim eunuchi, qui de matris vtero sic nati sunt: & sunt eunuchi, qui facti sunt eunuchi ab hominibus: & sunt eunuchi qui seipsos castrauerunt propter regnum cœlorum. Qui potest capere, capiat. * Tunc oblati sunt ei pueri, vt manus
19.18. Mar.Lu. eis imponeret, & oraret. Discipuli autem increpabant eos. Iesus vero ait eis: Sinite pueros, & ne prohibeatis eos ad me venire: talium enim est regnum cœlorum. Et cum imposuisset eis manus, abiit illinc.
Et ecce vnus accedens, ait illi; Magister bone, C
quid boni faciam, vt habeam vitam æternam? Qui dixit ei: Cur me vocas bonum? Nullus est bonus, nisi vnus, nempe Deus. Quod si vis ad vitam ingredi, serua mandata. Dicit illi: Quæ? Iesus autem dixit: Non facies homicidium. Non committes adulterium. Non facies furtum. Non falsum dices testimoniũ, * Honora patrem & matrem: & diliges
Exo.20. Mar.10. proximum tuum, vt teipsum. Dicit illi adolescens:
Omnia hæc seruaui a iuuentute mea, quid adhuc
Luc.12. mihi deest? Ait illi Iesus, * Si vis perfectus esse, vade, vende quæ habes, & da pauperibus, & habebis thesaurum in cœlo, & veni sequere me. Cum audisset autem adolescens eum sermonem, abiit tristis. Erat
Mar.10. Luc.18. enim habens possessiones multas. * Iesus aũt dixit discipulis suis: Amen dico vobis, diues difficile intrabit

trabit in regnum cœlorum. Et iterum dico vobis: facilius est camelum per foramẽ acus transire, quam
D diuitem in regnum Dei ingredi.

Auditis autem his discipuli, expauerunt valde, dicentes: Quis ergo potest saluus fieri? Intuitus autem illos Iesus, dixit illis? Apud homines hoc impossibile est, apud Deum aũt omnia possibilia sunt. Ibidem
Tunc respondens Petrus, dixit ei: Ecce nos reliquimus omnia, & sequuti sumus te, quid ergo erit nobis? Iesus autem dixit illis: *Amen dico vobis, quod Lucæ, 22.
vos, qui secuti estis me, in generatione, cum sederit filius hominis in sede maiestatis suæ, sedebitis & vos super sedes duodecim, iudicantes duodecim tribus Israel, *Et omnis qui reliquerit domos, aut Lu, 18.
fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrẽ, aut vxorem, aut filios, aut agros propter nomen meum, centuplum accipiet, & vitæ æternæ sortietur hæreditatem. * Multi autem primi erunt nouissimi, & 10, 13.
nouissimi primi. Mar, Lu.

CAPVT XX.

A NAm simile est regnum cœlorum homini patrifamilias, qui exijt primo statim diluculo, ad conducendos operarios in vineam suam. Conuentione autem facta cum operarijs in singulos dies denario, misit eos in vineam suam. Et egressus circiter horam tertiam, vidit alios stantes in foro ociosos, & illis dixit: Ite & vos in vineam, & quodcunq; iustum fuerit, dabo vobis. Illi autem abierunt. Rursum autem exijt circiter sextam & nonam horam, & fecit similiter. Circa vndecimam vero exijt, & inuenit alios stantes ociosos, ac dicit illis Cur hic statis totum diem ociosi? Dicunt ei: quia nemo nos cõduxit. Dicit illis: Abite & vos in vineam, & quicquid fuerit iustum, accipietis. Cum autem vespera facta esset, dicit dominus vineę procuratori suo: Voca operarios, & redde illis mercedem, incipiens a postremis vsque ad primos.

Et cum veniſſent qui circa vndecimam horam B
venerant, acceperunt ſinguli denarium. Venientes
autem & primi, arbitrati ſunt quod plus eſſent acce
pturi, & acceperunt ipſi quoque ſinguli denarium.
Et cum accepiſſent, murmurabant aduerſus patrem
familias, dicentes: Hi nouiſſimi vnam horam fece
runt in opere, & illos pares nobis feciſti, qui por
tauimus pondus diei & æſtum. At ille reſpondens
vni eorum, dixit; Amice, non facio tibi iniuriam.
Nonne denario paciſus es mecum? Tolle quod tuum
eſt & abi. Volo aũt huic nouiſſimo dare ſicut & ti
10 13. bi. An nõ licet mihi quod volo facere in rebus meis?
Mar. Lu. An oculus tuus malus eſt, quòd ego bonus ſum?
Mat. 22. *Sic nouiſſimi erunt primi, & primi nouiſſimi.
*Mar. 10 *Multi enim ſunt vocati, pauci vero electi.
Lu. 18. *Et aſcendens Ieſus Hieroſolyma, aſſumpſit duos
Lu. 17. 10 decim diſcipulos ſuos ſolus in via, & ait illis:
Ecce conſcendimus Hieroſolyma, & filius ho- C
minis tradetur principibus ſacerdotum ac ſcribis,
& condemnabunt eum morte, & tradent eum gen
tibus ad illudendum, & flagellandum, & crucifi-
Mar. 10. gendum, & tertia die reſurget. *Tunc acceſſit ad eũ
mater filiorum Zebedæi cum filiis ſuis, adorans,
& petens aliquid ab eo. At ille dixit ei: Quid vis?
Ait illi: Dic, vt ſedeant hi duo filij mei, vnus ad
dexteram tuam, & alter ad ſiniſtram in regno tuo.
Reſpondens autem IESVS, dixit: Neſcitis quid
petitis. Poteſtis bibere poculum, quod ego bibiturus
ſum? & baptiſmate, quo ego baptizor, baptizari?
Dicunt ei: Poſſumus. Ait illis: Poculum quidem
meum bibetis, & baptiſmate quo ego baptizor, bap
tizabimini: ſedere autem ad dexteram meã & ſi
niſtram meam, non eſt meum dare, ſed his contin
get, quibus paratum eſt a patre meo.
Et cum audiſſent decem, indignati ſunt de duo- D
10. 22. bus fratribus. Ieſus autem vocauit eos ad ſe, & ait:
Mar. Lu. *Scitis quod principes gentium dominentur illis:
& q

& qui magni sunt, potestatem exercent in eos.
*Non ita erit inter vos, sed quicunq; voluerit inter vos magnus fieri, sit vester minister: & qui voluerit inter vos primus esse, sit vester seruus. *Sicut filius hominis non venit vt sibi ministraretur, sed vt ipse ministraret, vtque daret animam suam redemptionem pro multis. Mar. 9. 10 Lu. 9. 22. Mar. 10.

Et egredientibus illis ab Hiericho, sequuta est eũ turba multa. *Et ecce duo cæci sedentes iuxta viã, cum audissent quod Iesus transiret, clamauerunt, dicentes: *Domine, miserere nostri fili Dauid. Turba aũt increpabat eos, vt tacerent. At illi magis clamabant, dicentes: Miserere nostri fili Dauid. Et stetit Iesus & vocauit eos, & ait: Quid vultis vt faciã vobis? Dicunt illi: Domine, vt aperiantur oculi nostri. Misertus aũt eorum Iesus, tetigit oculos eorũ, & confestim visum receperunt oculi illorum, & secuuti sunt eum. Marc. 10. Luc. 18. Mat. 9.

CAPVT XXI.

A *Et cum appropinquassent Hierosolymis, & venissent Bethphage ad montem oliuarũ, tunc Iesus misit duos discipulos, dicens eis: Ite in castellum quod contra vos est, & statim inuenietis asinam alligatam, & pullum cum ea, soluite & adducite mihi. Et si quis vobis aliquid dixerit, dicite: Dominus his opus habet, & confestim emittet eos. *Hoc autem totum factum est, vt adimpleretur quod dictum est per prophetam, dicentem: Dicite filiæ Sion: * Ecce rex tuus venit tibi mansuetus, sedens super asinam, & pullum filium subiugalis. Euntes autem discipuli, fecerunt sicut præceperat illis Iesus. Et adduxerunt asinam & pullum, & imposuerunt super eos vestimenta sua, & eum super illa collocauerunt. *Plurima autem turba straue runt vestimenta sua in via. Alĩ vero cædebant ramos de arboribus, & sternebant in via. Porro turbæ quæ præcedebant, & quæ sequebantur, clamabant, dicentes: Hos anna filio Dauid, benedictus qui venit in 11. 19. Mar. Lu. Ioan. 12. Zacha. 9. Esaiæ. 62. 11. 19. 12 Mr. L. Io.

nst in nomine Domini, hosanna in altissimis.

Et cũ intrasset Hierosolyma, commota est vni- B
uersa ciuitas, dicens: Quis est hic? Turbæ autẽ dices
bãt, Hic est Iesus ille propheta a Nazareth Galilææ.
Mar. 11. * Et intrauit Iesus in templum Dei, & eiiciebat oẽs
Lucæ. 19. vendentes et ementes in templo, mensasq; nummus
Ioan. 2. lariorum & cathedras vendentium columbas euer-
Esa. 56. tit. Et dixit eis: * Scriptum est: Domus mea domus
Hiere. 7. deprecationis vocabitur. At vos fecistis illã spelun-
Lucæ. 19. cam latronum. * Et accesserunt ad eum cęci & claudi
Lucæ. 10. in templo, & sanauit eos. * Cum vidissent principes
sacerdotum & scribæ mirabilia quæ fecerat, & pue-
ros clamantes in templo, & dicentes, Hosanna filio
Dauid: indignati sunt, & dixerunt ei: Audis quid
isti dicunt? Iesus autem dicit eis: Quid ni? Nunquã
Psal. 8. legistis: * Ex ore infantiũ & lactentium perfeci sti
laudem? Et relictis illis, exijt e ciuitate in Bethaniã,
& diuersatus est illic.

Marci. 11. * Mane autem reuertens in ciuitatem, esurijt. Et
eum vidisset ficii arborem vnam in via, venit ad eã,
& nihil inuenit in ea, nisi folia tantum, Et ait illi:
Ne posthac ex te fructus nascatur in æternum. Et
arefacta est continuo ficus. At eo viso discipuli, mi
11. 17. rati sunt, dicentes: Quomõ continuo exaruit ficus?
Mar. Lu Respondẽs autẽ Iesus, ait eis: * Amen dico vobis, si
habueritis fidẽ, & non hæsitaueritis, nõsolum hoc
quod accidit ficui, facietis: verumetiã si mõti huic dis-
xeritis, tollere, & proijce te in mare, fiet. * Et oĩa quę
Mar. 11. cunq; petieritis in deprecatione credẽtes, accipietis.
Io. 14. 16. * Et cum venisset in templum, accesserunt ad eũ
11. 20 docentem, principes sacerdotum & seniores populi,
Mar. Lu. dicẽtes: Qua autoritate hæc facis, & quis tibi dedit
istam autoritatem? Respondens autem Iesus, dixit
eis: Interrogabo vos & ego quidda m: quod si dixes-
ritis mihi, & ego vobis dicam, qua autoritate hæc
faciam. Baptismus Ioannis vnde erat, e cœlo, an ex
hominibus? At illi cogitabãt apud se, dicẽtes, Si dixe
rimus

timus, e cœlo, dicet nobis: Quare ergo nō credidistis illi? Sin aūt dixerimus, ex hominibus, timemus turbā. * Oēs ēm habent Ioannē vt prophetā. Et respondentes Iesu dixerūt: Nescimus. Ait illis & ipse: Nec ego dico vobis, qua autoritate hæc faciam. Mat, 14.

Quid aūt vobis videtur? Homo habebat duos filios, accedēs ad priorē, dixit: Fili, vade hodie operare in vinea mea. Ille aūt respondēs, ait: Nolo: postea vero pœnitētia motus, abīt. Accedēs aūt ad alterū, dixit similiter. At ille respondēs, ait: Ego dñe: & nō abīt. Vter e duobus fecit quod voluit pater? Et dicūt ei: Prior. Dicit illis Iesus: Amē dico vobis, quod publicani & meretrices præcedūt vos in regnū Dei. Venit ēm ad vos Ioannes per viam iusticię, & nō credidistis ei, publicani aūt & meritrices crediderunt ei. Vos aūt cū vidisletis, nō fuistis cōmoti pœnitentia postea, vt crederetis ei. * Aliā parabolam audite. 12, 20.

D Homo quidā erat paterfamilias, q plantauit vineā, & sepē circūdedit ei, & fodit in ea torcular, & ędificauit turrim, & locauit eā agricolis, ac peregre profectus est. Cū aūt tēpus fructuū appropiquasset, misit seruos suos ad agricolas, vt acciperēt fructus ipsius. Et agricolę apprehensis seruis eius, alium cęciderūt, alium occiderunt, aliū vero lapidauerunt. Iterum misit alios seruos plures prioribus, & fecerunt illis similiter. Nouissime autē misit ad eos filium suum, dicens. Reuerebuntur filium meum. Agricole autē viso filio, dixerunt intra sese: Hic est hæres, venite occidamus eū, & occupemus hæreditatē eius. Et apprehensum eum, eiecerunt ex vinea, & occiderunt. Cum ergo venerit Dominus vineæ, quid faciet agricolis illis? Aiunt illi: Malī cum sint, male perdet illos, & vineam suam locabit alīs agricolis, qui reddent ei fructum temporibus suis: Dicit illis Iesus Mat, 12. Mar, Lu.

Nunquāleg istis in scripturis: * Lapidem quem reprobauerunt ædificantes, hic factus est in caput anguli. A Domino factum est hoc, & est mirabile in Psal, 117.

oculis

oculis nostris? Ideo dico vobis, auferetur a vobis regnum Dei, & dabitur genti facienti fructus eius. Et qui ceciderit super lapidē illum, confringetur: super quem vero ceciderit, conteret eum. Et cum audissent principes sacerdotū ac pharisęi parabolas eius,
Lu.19.20. & 22. cognouerunt quod de se diceret. * Et quærentes illi manus iniȝcere, timuerunt turbas, quoniam tanquā
Io. 7. 8. prophetā eum habebant. Et respondens Iesus, iterū dixit eis per parabolas, & ait. CAP. XXII.
Lucæ. 4. Apoc. 19. A

* Simile factum est regnū cælorū homini regi, qui fecit nuptias filio suo. Et emisit seruos suos vt vocarent inuitatos ad nuptias, & nolebant venire. Rursum emisit alios seruos, dicens: Dicite inuitatis: Ecce prandium meum paraui, tauri mei & altilia mactata sunt, & omnia parata, venite ad nuptias. Illi autem neglexerunt & abierunt, alius in villam suam, alius vero ad negociationem suam.
Mat.22. Reliqui vero tenuerunt seruos eius, & contumelijs affectos occiderunt. * Rex aūt cum audisset iratus est, & missis exercitibus suis perdidit homicidas illos, & ciuitatem illorum succendit.

Tunc ait seruis suis: Nuptiæ quidem paratæ sunt, sed qui inuitati erant, non fuerant digni. Ite ergo ad exitus viarum, & quotcunq; inueneritis, vocate ad nuptias. Et egressi serui eius in vias, congregauerunt omnes quotquot inuenerunt, malos pariter ac bonos, & impletæ sunt nuptiæ discumbentibus. Ingressus autem rex vt videret discumbentes, vbi vidit illic hominem non vestitum veste nuptiali, ait illi: Amice, quomodo huc intrasti, non habēs vestem nuptialem? At ille obmutuit. * Tunc dixit
Mat 25. rex ministris: Ligatis pedibus & manibus eius, mittite eum in tenebras exteriores, vbi erit fletus &
Mat. 20. 12. 20. stridor dentium. * Multi enim sunt vocati, pauci vero electi.
Mar. Lu. Tunc abeuntes pharisæi, consilium ceperunt, vt illaquearent eum in sermone. Et ad illum emittunt B discipulos

discipulos suos cum Herodianis, dicentes: Magister, scimus quod verax sis, & viam dei in veritate doceas, neq; cures quenquam, non enim respicis personam hominū. Dic ergo nobis, quid tibi videtur? Licet censum dari Cæsari, an nō? Cognita aūt Iesus malitia eorum, ait: Quid me tentatis hypocritæ? Ostēdite mihi numisma census. At illi obtulerunt ei denarium. Et ait illis: Cuius est imago hæc, & inscriptio? Dicūt ei: Cæsaris. * Tunc ait illis: Reddite ergo quę sunt Cęsaris, Cęsari: et quę sunt Dei, Deo. Et his auditis, mirati sunt & omisso eo, abierunt. 12, 13. Mar. Ro.

C * In illo die accesserunt ad eum Sadducæi, qui dicunt nō esse resurrectionem, & interrogauerunt eū, dicentes, Magister, Moses dixit: * Si quis mortuus fuerit, non habens filium, vt ducat frater eius vxorē illius, & suscitet semen fratri suo. Erant autem apud nos septē fratres, & primus vxore ducta defunctus est, ac non habēs semen, reliquit vxorem fratri suo, similiter secundus ac tertius, vsq; ad septimum. Nouissime autem omnium defuncta est & mulier. In resurrectione ergo cuius e septem illis erit vxor? omnes enim habuerunt eam. Respondens autem Iesus, ait illis: Erratis, nescientes scripturas, neq; virtutem Dei. In resurrectione enim neq; matrimoniū contrahunt, neq; elocantur, sed sunt sicut angeli Dei in cœlo. De resurrectione vero mortuorum non legistis, quod vobis dictum est a Deo, qui ait: * Ego sum Deus Abraham, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Deus non est deus mortuorū, sed viuentiū. Et cum audissent turbæ, stupuerunt de doctrina eius. Mar. 12. Luc. 20. Act. 23. * Deu 25. Exo. 3.

D * Pharisæi autem cum audissent, quod obturasset os Sadducæis, conuenerunt in vnum, & interrogauit eum vnus ex eis, legis doctor quispiam, tentans eū, & dicēs: Magister, quod est mandatū magnū in lege? Ait illi Iesus. * Diliges Dñm Deum tuum ex toto corde tuo, & in tota anima tua, & in tota mente tua. Hoc est primum & magnū mandatum. Secundum Mar. 12. Deut. 6.

Digitized by Google

Leuit. 19. dum autem simile est huic: * Diliges proximum tuũ
Rhom 13. perinde ac teipsum. In his duobus mandatis tota
Mar. 12. lex & prophetæ pendent. * Congregatis autem pha
Lucæ, 20. risæis, interrogauit eos, dicens: Quid vobis videtur
de Christo, cuius filius est: Dicunt ei: Dauid. Ait il
lis: Quomodo ergo Dauid in spiritu vocat eum do
Psal. 109. minum, dicens: * Dixit Dominus Domino meo: se
de a dextris meis. Donec ponam inimicos tuos
subsellium pedum tuorum? Si ergo Dauid vocat eũ
dominum, quomodo filius eius est? Et nemo pote
rat ei respondere quicquam, neq; ausus fuit quisquã
ex eo die eum amplius interrogare.

CAPVT. XXIII.

A TVnc Iesus loquutus est ad turbas, & ad disci
pulos suos, dicens: In cathedra Mosi sedent
scribæ & pharisæi: omnia ergo quæcũq; ius
serint vos seruare, seruate, & facite: secundum ope
ra vero eorum nolite facere: dicunt enim, & non fa
Lucæ, 11. ciunt. * Colligant enim onera grauia, difficiliaq;
portatu, & imponunt in humeros hominum, cæte
Mar. 12. rum digito suo nolunt ea mouere. * Omnia vero o
Lu. 20. pera sua faciunt in hoc, vt spectẽtur ab hominibus.
Dilatant autẽ phylacteria sua, & magnificant fim
brias palliorum suorum, amantq; primos accubi
tus in cœnis, & primo sedere loco in consilijs, & sa
lutationes in foro, & vocari ab hominibus rabbi.
Vos autem nolite vocari rabbi, vnus enim est ma
gister vester, nempe Christus, omnes autem vos fra
tres estis. Et patrem nolite vocare vobis in terra,
Iaco. 3. vnus em̃ est pater vester, qui in cœlis est. * Nec vos
cemini magistri, vnus enim vester est magister, nẽ
pe Christus. Qui maximus est vestrum, erit minis
Lucæ, 11. ter vester. * Qui autem se exaltauerit, humiliabitur,
& qui se humiliauerit, exaltabitur.

Væ autem vobis, scribæ & pharisæi hypocritæ, B
quia clauditis regnum cœlorum ante homines, vos
enim non intratis, nec aduenientes sinitis intrare.

* Væ

*Væ vobis scribæ & Pharisæi hypocritæ, quia co- Luce, 20.
meditis domos viduarū, idq; prætextu prolixę pre-
cationis, propter hoc grauius pungemini. Væ vo-
bis scribę & pharisæi hypocritæ, quia circūitis ma-
re & aridam, vt faciatis vnū proselytum: & cum fu-
erit factus, facitis eum filium gehennę, duplo magis
quam vos estis. Væ vobis duces cæci, quia dicitis:
Quicunq; iurauerit per templum, nihil est: qui aūt
iurauerit per aurum templi, reus est: Stulti & cæci,
vtrū enim magis est, aurū, an templum, quod sancti-
ficat aurū? Et quicunq; iurauerit per altare, nihil est:
quicunq; aūt iurauerit per donum, quod est super
illud, reus est. Stulti ac cæci, vtrum enim maius est,
donum, an altare, quod sanctificat donum.

C Qui ergo iurauerit per altare, iurat per ipsum, &
per omnia quę super illud sunt. Et qui iurauerit per
templum, iurat per ipsum, & per eum qui habitat
in ipso. Et qui iurauerit per cœlum, iurat per thro-
num Dei, & per eum qui sedet super illum. *Vę vo Lucæ, 11.
bis scribæ & pharisæi hyppcritę, quia decimatis mē-
tham & anethum & cyminum, & reliquistis quæ
grauiora sunt legis, iudicium & misericordiam ac
fidem, hæc oportuit facere, & illa nō omittere. Du-
ces cæci, excolantes culicem, camelum autē glutien-
tes. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ, quia
purgatis exteriorem poculi patinæq; partem, cæ-
terum intus plena sunt rapina, & intēperantia. Pha-
risæe cæce, purga prius quod est intra poculum &
patinam, vt exteriores horum partes purę reddan-
tur. Væ vobis scribæ & pharisæi hypocritæ,
quia similes estis sepulchris dealbatis, quæ foris
quidem apparent speciosa, intus vero plena sunt os-
sibus mortuorum, omnique spurcitia. Sic & vos
foris quidem apparetis hominibus iusti, intus
autem pleni estis fictione & iniquitate. Væ vobis
scribæ & pharisæi hypocritæ, quia ædificatis se-
pulchra prophetarum, & ornatis monumenta
iustorum

Digitized by Google

fuſtorum, & dicitis. Si fuiſſemus in diebus patrum
noſtrorum, non fuiſſemus ſocij eorum in ſanguine
1. Theſ. 2. prophetarum. *Itaq; teſtimonio eſtis vobiſmetipſis
quod filij eſtis eorũ qui prophetas occiderunt. Vos
quoq; implete menſuram patrũ noſtrorum. Serpen
tes, progenies viperarum, quomodo effugietis iudi
cium gehennę? Ideo ecce ego mitto ad vos prophe D
tas & ſapientes, & ſcribas, & illorum aliquot occi
detis, crucifigetiſq; & illorum nonnullos flagella
bitis in ſynagogis veſtris, & perſequemini deciuis
tate in ciuitatẽ, vt veniat ſuper vos omnis ſanguis
Heb. 11. iuſtus, qui effuſus eſt ſuper terram, a ſanguine Abel
2. Par. 24. iuſti vſq; ad ſanguinem Zachariæ filij Barachiæ,
quem occidiſtis inter templum & altare. Amen dico
Lucæ, 13. vobis, venient hæc omnia ſuper generationem iſtã,
4. Eſd. 1. *Hieruſalem Hieruſalem, quæ occidis prophetas,
& lapidas eos qui ad te miſſi ſunt: quoties volui cõ
gregare filios tuos, quemadmodum gallina congre
gat pullos ſuos ſub alas, & noluiſtis? Ecce relinqui
tur vobis domus veſtra deſerta. Dico enim vobis,
haud quaquam me videbitis poſthac, donec dicatis:
Benedictus qui venit in nomine Domini.

CAPVT. XXIIII.

Mar. 13. Lucæ, 21. ET *egreſſus Ieſus, diſcedebat a templo, & ac
ceſſerunt diſcipuli eius, vt oſtenderent ei ſtru
cturas templi. Ieſus autem dixit eis: *Nonne
videtis hæc omnia? Amen dico vobis, non relinque
tur hic lapis ſuper lapidem, qui non deſtruetur. Sedẽ
te autem eo in monte oliuarum, acceſſerunt ad eum
diſcipuli ſecreto, dicẽtes: Dic nobis, quãdo hæc erũt?
& quod ſignum aduentus tui, & conſummationis
ſæculi? Et reſpondens Ieſus, dixit eis: Videte, ne
Ibidem. quis vos ſeducat. * Multi enim venient in nomine
Eph. 5. meo, dicentes: Ego ſum Chriſtus, multoſq; ſeducẽt.
2. Cor. 3. Audituri autem eſtis bella, & rumores bellorum, vi
Col. 2. dete ne turbemini. Oportet enim omnia fieri, ſed nõ
dum eſt finis. Conſurget autem gens cõtra gentem,
& regnum

Digitized by Google

& regnum contra regnum, & erunt pestilentiæ, & fames, & terræmotus singulis locis. Hæc autem omnia initia sunt dolorum. *Tunc tradent vos in afflictionem, & occident vos, & eritis inuisi cunctis gentibus propter nomen meum. 10. 8. Mat. Lu. Ioã. 15. 16.

B Et tunc offendiculum patientur multi, & alius alium inuicem tradent, & q̃ odio habebunt inuicem, & multi pseudoprophetæ surgent ac seducent multos. Et quoniam abundabit iniquitas, refrigescet charitas multorum: *Qui aũt perseuerauerit vsq; in finem, hic saluus erit. *Et prædicabitur hoc Euangelium regni in vniuerso orbe, in testimoniũ omnibus gentibus, & tunc veniet consummatio. 10. 8. Mar. Act Marc. 13.

*Cum ergo videritis abominationem desolationis, quæ dicta est a Daniele propheta, stantem in loco sancto: qui legit, intelligat. *Tunc qui in Iudæa sunt, fugiant ad mõtes: qui in tecto, nõ descendat, vt tollat quicq̃ de domo sua, & qui in agro, nõ reuertatur vt tollat vestes suas. Væ aũt pregnantibus & lactantibus in illis diebus. Orate aũt, vt non fiat fuga vestra hyeme, neq; sabbato. Erit enim tũc afflictio magna, qualis nõ fuit ab initio mũdi ad hoc vsq; tempus, neq; fiet. Et nisi decurtati fuissent dies illi, non fieret salua omnis caro, sed propter electos decurtabũtur dies illi. *Tunc si quis vobis dixerit: Ecce hic Christus, aut illic: nolite credere. Dani. 9. 13. 21 Mar. Lu. Ibidem. Mar. 13.

C *Surgent enim pseudochristi, & pseudoprophetæ, & dabunt signa magna, & prodigia, ita vt in errorem inducantur (si fieri possit) etiam electi. Ecce prædixi vobis. Si ergo dixerint vobis: ecce in deserto est, nolite exire: ecce in penetralibus, nolite credere. *Sicut enim fulgur exit ab Oriente, & appa ret vsq; in Occidentem, ita erit aduentus filij hominis. Vbicunq; enim fuerit cadauer, illic congregabuntur & aquilæ. *Statim aũt post afflictionem dierum illorum sol obscurabitur, & luna non dabit lumen suum, & stellæ cadent de cœlo, & virtutes cœ- Lucæ, 17. Luc. 17. 23. 21. Mar. Lu. Iohel. 2.

Digitized by Google

lorum commouebuntur. Et tunc apparebit signum filij hominis in cœlo, & tunc plangent omnes tribus terræ, & videbunt filium hominis venientem
Danie. 2. in nubibus cœli cũ virtute & gloria multa. Et mittet angelos suos cum tubæ voce magna, & congregabunt electos eius a quatuor ventis, a summis cœ-
Mar. 13. lorum vsq; ad terminos eorum. *Ab arbore aũt fici
Luc. 21. discite similitudinem, cum iam ramus eius tener fuerit, & folia fuerint enata, scitis quod prope sit æstas. Ita & vos, cum videritis hæc omnia, scitote quod prope sit in foribus. Amen dico vobis, nõ præteribit ætas hęc, donec omnia ista fiant. Cœlum & terra præteribunt, verba aũt mea non præteribunt.

Mar. 13. *Cæterum de die illo & hora nemo scit, ne an- D
Lu. 17. geli quidem cœlorum, nisi pater meus solus. *Sed si
Gẽ. 7. cut erant dies Noe, ita erit & aduentus filij hominis. Sicut enim erant in diebus, qui præcesserunt diluuium, edentes, & bibentes, contrahentes matrimonium, & nuptum dantes, vsq; ad eum diem quo intrauit Noe in arcam, & non cognouerunt, donec veniret diluuium, & sustulisset vniuersos, ita erit & aduentus filij hominis. Tunc duo erunt in agro, vnus assumitur, & alter relinquitur. Duæ molentes
Mat. 13. in mola, vna assumitur, & altera relinquitur. *Vigilate ergo, quia nescitis qua hora Dominus vester venturus sit. Illud autem scitote, quoniam si sciisset paterfamilias, qua hora fur venturus fuisset, vigi-
13. 12 lasset vtiq;, & non finisset perfodi domum suam.
Mr. Luc. *Ideo & vos estote parati, quia qua hora nõ puta-
Lu. 12. tis, ea filius hominis vẽturus est. *Quis nam est fidelis seruus & prudens, qui præfecit dominus famuli
1. Chor. 5 tio suo, vt det illis cibũ in tempore: *Beatus seruus
Apo. 16. ille, quem cum venerit dominus eius inuenerit sic facientem: Amen dico vobis, quoniam super omnia bona sua constituet eum.

Quod si dixerit seruus ille malus in corde suo, cunctatur dominus meus venire, cœperitque percu-

cutas

uterè conseruos, imo edere & bibere cum ebrijs, veniet dominus serui illius in die qua non expectat, & hora qua ignorat, & diuidet eum, partemque eius ponet cum hypocritis, illic erit ploratus & stridor dentium.

CAPVT XXV.

A TVnc simile fiet regnũ cœlorum decem virginibus, quæ sumptis lampadibus suis, exierunt in occursum sponso. Quinque autem ex eis erant fatuæ, & quinque prudentes. Quæ erant fatuæ, acceptis lampadibus suis, non sumpserant oleum secum. Prudentes vero sumpserant oleum in vasis suis vna cum lampadibus. Tardante vero sponso, dormitauerunt omnes, ac dormierunt. Porro medio noctis clamor factus est: Ecce sponsus venit, exite obuiam ei. Tunc surrexerunt omnes virgines illæ, & apparauerunt lampades suas. Fatuæ autem prudentibus dixerunt: Date nobis de oleo vestro, quia lampades nostræ extinguuntur. At respondentes prudentes, dicentes: Nequaquam, ne nõ sufficiat nobis & vobis: sed ite potius ad eos, q̃ vendunt, & emite vobisipsis. Porro dum irent emptũ, venit sponsus, & quæ paratæ erant, intrauerunt cũ eo ad nuptias, clausaq; est ianua. Postea vero veniũt & reliquæ virgines, dicentes: Domine domine, ape- 24 12
ri nobis. At ille respondens, ait: Amen dico vobis. Mat. Lu.
non noui vos. *Vigilate itaq;, quia nescitis diem, 13 19
neq; horam, in qua filius hominis veniet.

B *Sicut enim homo quidam peregre proficiscens, Mar. Lu.
vocauit seruos suos, & tradidit illis bona sua. *Et Lucæ, 19.
huic quidem dedit quinq; talenta, alĩ autem duo, alĩ vero vnum, vnicuiq; secundũ propriam facultatem, & profectus est statim. Abĩt aũt qui quinq; talenta acceperat, & negociatus est super ea, & confecit altera quinq; talenta. Similiter & qui duo acceperat, lucratus est & ipse altera duo. Qui aũt vnum acceperat, abiens fodit in terram, & abscondit pecu-

d,ĩ. niam

Lu.16. nam domini ſui.*Poſt multum vero temporis ve
nit dominus ſeruorum illorum,& ponit rationem
cum eis.Et accedens is,qui quinque talenta accepe
rat,attulit adhuc quinque talenta,dicens:Domine,
quinque talenta tradidiſti mihi,ecce altera quinque
talenta lucratus ſum per ea.Ait illi dominus:Euge
ſerue bone & fidelis,ſuper pauca fuiſti fidelis,ſuper
multa te conſtituam,intra in gaudium domini tui.
Accedens autem & qui duo talenta acceperat, ait:
Domine,duo talenta tradidiſti mihi,ecce alia duo
lucratus ſum ſuper ea.Ait illi dominus eius; Euge
ſerue bone & fidelis,ſuper pauca fuiſti fidelis,ſuper
multa te conſtituam,intra in gaudium domini tui.
Accedens autem & qui vnum talentum acceperat,
ait:Domine,noueram te quod homo durus ſis,me
tens vbi non ſeminaſti,& inde congregans vbi nõ
ſparſiſti:ac territus abĩ,abſcondique talentum tuũ
in terra?Ecce habes quod tuum eſt.Reſpondens aut
tem dominus eius,dixit ei:Serue male & piger,ſcie
bas quod metam vbi non ſeminaui,& congregem
vbi non ſparſi.Oportuit ergo te committere pecu
13. 4. niam meã menſarĩs,& veniens ego recepiſſem vtiq
Mat.Mr. cũ quod meũ eſt cum vſura.Tollite itaq; ab eo talen
Luc.8.19. tum,& date ei qui habet decem talenta.* Omni e
nim habenti dabitur,& abundabit.Qui vero non
Mat.22. habet,etiam quod habet,auferetur ab eo.*Et inuti
lem ſeruum inĩcite in tenebras exteriores,illic erit
13. 21. fletus & ſtridor dentium.
Mar.Lu. *Cum autem venerit filius hominis in gloria ℭ
ſua,& oẽs ſancti angeli cũ eo,tũc ſedebit ſuper ſedẽ
gloriæ ſuæ, & congregabuntur ante eum omnes
gentes,& ſeparabit eos,alteros ab alteris,ſicut pa
ſtor ſegregat oues ab hœdis:& ſtatuet oues quidem
a dextris ſuis,hœdos aũt a ſiniſtris.Tunc dicet rex
his qui a dextris ſibi erunt,Venite benedicti patris
Eſa.58 mei,poſſidete regnum paratum vobis ab exordio
Ezech.18 mũdi,*Eſuriui enim,& dediſtis mihi edere:Sitiui,

& de

& dediſtis mihi bibere: Hoſpes eram, & collegiſtis me: Nudus, & operuiſtis me: * Infirmus, & viſitaſtis me: In carcere eram, & veniſtis ad me. Eccle, 7.

D Tunc reſpondebunt ei iuſti, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, & pauimus: aut ſitientem, & dedimus tibi potum? Quando autem te vidimus hoſpitem, & collegimus te: aut nudum, & cooperuimus te: aut quando te vidimus infirmũ, aut in carcere, & venimus ad te? Et reſpondens rex, dicet illis: Amen dico vobis, quatenus feciſtis vni de his fratribus meis minimis, mihi feciſtis. Tunc dicet & his qui a ſiniſtris erunt: * Diſcedite a me maledicti in ignem æternum, qui paratus eſt diabolo & angelis eius. Eſuriui enim, & non dediſtis mihi potum: Hoſpes eram, & nõ collegiſtis me: Nudus, & non operuiſtis me: Infirmus, & in carcere eram, & non viſitaſtis me. Tunc reſpondebunt ei & ipſi, dicentes: Domine, quando te vidimus eſurientem, aut ſitientem, aut hoſpitem, aut nudum, aut infirmum, aut in carcere, & non miniſtrauimus tibi? Tunc reſpondebit illis, dicens: Amen dico vobis, quatenus non feciſtis vni de minimis his, nec mihi feciſtis. * Et ibunt hi in ſupplicium æternum, iuſti vero in vitam æternam. 7. 28. Mat. Lu. Pſal. 6. Ioan. 5.

CAPVT XXVI. 14. 22.

A E * T factum eſt cum conſummaſſet Ieſus ſermones hos omnes, dixit diſcipulis ſuis: Scitis quod poſt biduum paſcha fit, & filius hominis traditur, vt crucifigatur. * Tunc congregati ſunt principes ſacerdotum, & ſcribæ, & ſeniores populi in atrium principis ſacerdotum, qui dicebatur Caiapha, & conſilium inierunt, vt Ieſum dolo caperent, & occiderent. Dicebant autem: * Non in die feſto, ne tumultus fiat in populo. * Cum autem Ieſus eſſet in Bethania, in domo Simonis læproſi, acceſſit ad eum mulier, habens alabaſtrum vnguenti pretioſi, & effudit ſuper caput ipſius recumbentis. Mar. Lu. Ioan. 11. 22. 11. Luc, Ioã. Marc. 14. 12. 7. Ioan. Lu.

Digitized by Google

14 12 Mar.Ioā. *Videntes autem discipuli, indignati sunt, dicētes: Ad quid perditio hæc? Potuit enim istud vnguentum venundari magno, & dari pauperibus. Eo aūt cognito Iesus, ait illis: Quid molesti estis mulieri? Opus enim bonum operata est erga me. Nam semper pauperes habetis vobiscum, me vero non semper habebitis. Quod enim hæc vnguentum hoc misit super corpus meum, ad sepeliendum me fecit.

Mar.14 *Amen dico vobis, vbicunque prædicatum fuerit hoc Euangelium in toto mundo, hoc quoq; quod hæc fecit, narrabitur in memoriam ipsius.

14 22 Mar.Lu. *Tunc abīt vnus de duodecim, qui dicebatur Iudas Iscariotes, ad principes sacerdotū, & ait illis: B Quid vultis mihi dare, & ego vobis tradam illum? At illi constituerunt ei triginta argenteos. Et ex eo tempore quærebat opportunitatem, vt eū traderet.

Cæterum primo die azymorum accesserunt discipuli ad Iesum, dicentes ei: Vbi vis paremus tibi ad edendum pascha? At ille dixit: Ite in ciuitatem ad quendam, & dicite ei: Magister dicit, tempus meū prope est, apud te facio pascha cum discipulis meis. Et fecerunt discipuli sicut constituit illis Iesus, & parauerunt pascha. Vespere autem facto, discumbebat cum duodecim, & edentibus illis, dixit:

14 13 Mar.Ioā. *Amen dico vobis, quod vnus vestrum me proditurus est. Et mœsti redditi vehementer, cœperunt singuli dicere: Num ego sum Domine? At ipse respondens, ait: Qui intinxit mecum manum in catino, hic me proditurus est. Filius quidem hominis vadit, sicut scriptum est de illo. Væ autem homini illi, per quem filius hominis proditur: *bonum erat ei, si natus non fuisset homo ille. *Respondens aūt Iudas, qui tradidit eum, dixit: Num ego sum rabbi? Ait illi: Tu dixisti. Vescentibus autem eis, accepit Iesus panem, *& cum egisset gratias, fregit, dedit q; discipulis, & ait: Accipite, comedite, hoc est corpus meum. *Et accepto poculo, gratijs actis, dedit illis, dicens:

Ibidem. Mar.14 Luc.22 Ioan.6. Mar.14

C

dicens: Bibite ex hoc omnes, Hic est enim sanguis Luca.22.
meus, qui est noui testamenti, qui pro multis effun- 1.Chor.11.
ditur in remissionem peccatorum, * Dico autem Mar.14.
vobis: Non bibam posthac ex hoc fructu vitis, vsq;
in diem illum, cum illud bibam vobiscum nouum
in regno patris mei, * Et cũ hymnum cecinissent, Io.18.
exierunt in montem oliuarum, * Tunc dicit illis Ie- 14. 22.
sus: Omnes vos offendiculum patiemini mea cau Mr. Lu.
sa in nocte hac, * Scriptum est enim: Percutiam Zacha.13.
pastorem, & dispergentur oues gregis, Postq̃ au-
tem resurrexero, præcedam vos in Galilæam * Re- 14. 22. 1
spondens autem Petrus, ait illi: Et si omnes offendi- Mr. L. 1
culum passi fuerint tua causa, ego tamen nunquam
offendiculum patiar, Ait illi Iesus: Amen dico tibi
quod in hac nocte antequam gallus cantet, ter me 14. 22.
negabis. Ait illi Petrus: * Etiam si oportuerit me Mar. Lu.
mori tecum, non te negabo. Similiter & omnes dis-
cipuli dixerunt.

D Tunc venit Iesus cum eis in villam, quę dicitur Ibidem.
Gethsemane, & dixit discipulis: Sedete hic, donec va
dam & orem illic. Et assumpto Petro & duobus fi-
lijs Zebedęi, cœpit affici dolore ac mœstitudine. Tũc 14 12.
ait illis Iesus: * Mœsta est anima mea vsq; ad mor- Mr. Io.
tem: sustinete hic, & vigilate mecum. * Et progres- 14. 22.
sus pusillum, procidit in faciem suam, orans ac di- Mar. Lu
cens. Pater mi, si possibile est, transeat a me calix
iste. * Veruntamen non sicut ego volo, sed sicut tu, Ioan. 6.
* Et venit ad discipulos, & reperit eos dormientes, 14. 22.
& dicit Petro: Adeo non potuistis vna hora vigi- Mar. Lu.
lare mecum? Vigilate & orate, vt ne intretis in ten- 14. 6.
tationem. * Spiritus quidem promptus est, at caro Mar. Io.
infirma. * Rursus altera vice abijt, & orauit, dicẽs. Marci 14.
Pater mi, si non potest hoc poculum transire a me,
nisi bibam illud, fiat voluntas tua. Et venit & re-
perit eos iterum dormientes. Erant enim oculi eo-
rum grauati. Et relictis illis iterum abijt, & orauit
tertio, eundem sermonem dicens.

Digitized by Google

Mar.14. Tunc venit ad discipulos suos, & dicit illis. * Dor E
mite iam & requiescite. Ecce appropinquauit hora
& filius hominis traditur in manus peccatorum,
Ioan. 14. * Surgite, eamus, ecce appropinquauit qui me tra-
Mar. 14. dit. * Adhuc eo loquente, ecce Iudas vnus de nume-
Lu. 22. ro duodecim venit, & cum eo turba multa cum gla-
Iohan. 18. dijs & fustibus, missi a principibus sacerdotum &
14. 22. senioribus populi. * Is vero qui prodebat eum, dedit
Mar. Lu. illis signum, dicens: Quemcunq; osculatus fuero,
ipse est, tenete eum, & confestim accedens ad Iesum,
dixit: Aue rabbi. Et osculatus est eum. Dixitq; illi
Iesus: Amice, ad quid ades? Tunc accesserunt, & ma-
Mar. 14. nus iniecerunt in Iesum, & ceperunt eum. * Et ecce
Lu. 22. vnus ex his qui erant cum Iesu, extendens manum,
Ioan. 18. exemit gladium suum, & percutiens seruum prin-
Gen. 9. cipis sacerdotum, amputauit auriculam eius. Tunc
Apoc. 13. ait illi Iesus. * Conuerte gladiū tuum in locum suū.
Omnes enim qui acceperint gladium, gladio peri-
bunt. An putas quod non possum nunc rogare pa-
trem meum, & exhibebit mihi plus quam duode-
cim legiones angelorū? Quomodo ergo implebun-
14. 22. tur scripturę, quod sic oportet fieri, In illa hora dixit
Mar. Lu. Iesus turbis: * Tanquam ad latronem existis cum
Ibidem. gladijs & fustibus ad cōprehendēdum me: * quotis
& Io. 18. die apud vos sedebam docens in templo, & non me
Mar. 14. cepistis. * Hoc autem totum factum est vt comple-
14. 22. 18. rentur scripturæ prophetarum.
M. L. Io. Tunc discipuli omnes relicto eo fugierunt. * At F
illi cōprehensum Iesum duxerunt ad Caipham prin-
Mar. 14. cipem sacerdotum. * vbi scribę & seniores conuenе-
Mar. L. I. rant. * Petrus autem sequebatur eum procul vsq; ad
Ibidem. atrium principis sacerdotum. Et ingressus intro se-
Mar. 14. debat cum ministris, vt videret finem. * Principes
autem sacerdotum, & seniores, & totum concilium
quærebant falsum testimonium contra Iesum, vt
morti eum traderent, & non inueniebant: etiam
cum multi falsi testes accessissent, non inueniebant.

* Nouissi

* Nouissime autē venerūt duo falsi testes, & dixerūt: Mar. 14.
*Hic dicit: Possum destruere templum dei, & in tri Ibidem.
duo ædificare illud. Et surgens princeps sacerdotū, & Io.2.
ait illi: Nihil respondes? Quid isti aduersum te testi 14. 22.
monium dicunt? Iesus autem tacebat. *Et respondēs Mar. Lu.
princeps sacerdotum, ait illi: Adiuro te per deū vi
uentem, vt dicas nobis, an tu sis Christus filius Dei. Ibidem.
Dicit illi Iesus. Tu dixisti. *Veruntamē dico vobis, Ibidem.
amodo videbitis filium hominis sedentē a dextris & Io.6.
virtutis, & venientem in nubibus cœli. *Tunc prin Mar.14.
ceps sacerdotum discidit vestimenta sua, dicens. Pro
loquutus est blasphemiam, * quid insuper egemus Lucæ.22.
testibus? Ecce nunc auditis blasphemiam eius, Mar.
quid vobis videtur? At illi respondentes, dixerunt: 14.22.18.
Reus est mortis.

G *Tunc expuerūt in faciem eius, & colaphis eum Mr.L.Io.
cæciderunt. Alij autem palmas in faciem eius dede
runt, dicentes: Vaticinare nobis Christe, Quis est
qui te percussit? * Petrus vero sedebat foris in atrio, Ibidem.
& accessit ad eum vna ancilla, dicens. Et tu cum Ie
su Galilæo eras. At ille negauit coram omnibus, Mar.14.
dicens: Nescio quid dicas. * Cum autē exisset in ve
stibulum, vidit eū altera ancilla, & ait his qui erant
ibi. Et hic erat cum Iesu Nazaræno. Et iterum nega
uit cum iureiurando. Non noui hominē. * Et post 14.22.18.
pusillum accesserunt qui stabant, & dixerunt Petro. MrLu.I.
Vere & tu ex illis es, nam & loquela tua te manifes
tum facit. Tunc cœpit execrari & iurare, quod nō
nosset hominem, & continuo gallus cantauit. * Et 14.22.
recordatus est Petrus verbi Iesu, qui dixerat ei. Prius Mar.Lu.
quam gallus cantet, ter me negabis. Et egressus foras
fleuit amare. CAPVT. XXVII.

A M *Ane autem facto, consilium inierunt o- Mar.15.
mnes principes sacerdotum & seniores 15.23.18.
populi, aduersus Iesum, vt eum morti tra
derent. * Et vinctum eum adduxerunt & tradide- Mr.L.Io.
runt Pontio Pilato præsidi.

Tunc

Digitized by Google

Actuũ. 1. * Tũc vidẽs Iudas, qui eũ prodiderat, quod dãnatus eſſet, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos principibus ſacerdotum & ſenioribus, dicens: Peccaui tradens ſanguinem innoxium. At illi dixerunt, Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in tẽplo, receſſit, & abiens, laqueo ſe ſuſpendit. Principes autem ſacerdotum acceptis argenteis, dixerunt: Non licet eos mittere in corbonam, quia pretium ſanguinis eſt. Conſilio autem inito, emerunt ex illis agrum figuli in ſepulturam peregrinorum, quapropter vocatus eſt ager ille, ager ſanguinis, vſq; in hodiernum diem. * Tunc impletum eſt quod dictum eſt per Hieremiam prophetam, dicentem. Et acceperunt triginta argenteos precium æſtimati, quem æſtimauerunt a filijs Iſrael, & dederunt eos in agrum figuli, ſicut conſtituit mihi Dominus.

Loe' manifestior ẽ apud Zachar. 11. al. 12. Hieremiæ.

Iuditur ãt ad 22 Hie

Iesus autem ſtetit ante præſidem, & interrogauit eum præſes, dicens: Tu es rex Iudæorum? Dicit illi Iesus. Tu dicis. * Et cum accuſaretur a principibus ſacerdotum & ſenioribus, nihil reſpondit. Tunc dicit illi Pilatus: Non audis quam multa aduerſum te dicunt teſtimonia? Et non reſpondit ei ad vllum verbum, ita vt miraretur præſes vehementer. * In feſto autem conſueuerat præſes turbæ dimittere vnũ vinctum quem voluiſſent. * Habebat autem tunc vinctum inſignem, qui dicebatur Barabbas, congregatis ergo illis, dixit Pilatus. * Vtrum vultis dimittam vobis, Barabbam, an Iesum, qui dicitur Chriſtus. * Sciebat enim quod propter inuidiam tradidiſſent eum. Sedente autem illo pro tribunali, miſit ad eum vxor eius, dicens: Nihil tibi & iuſto illo, multa enim paſſa ſum hodie in ſomnis propter eum.

Mat. 15. Mar. 15. Luc. 23. Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 18. Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 18. Mat. 27. Mar. 15. Luc. 23. Ioan. 18. Mat. 27.

* Principes autem ſacerdotum & ſeniores perſuaſerunt turbis, vt peterent Barabbam. Iesum vero perderent. * Reſpondens autẽ præſes, ait illis: Vtrum vultis vobis e duobus dimittam? At illi dixerunt: Barabbam. Dicit illis Pilatus. * Quid igitur faciam Iesu,

Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes: Crucifigatur. Præses autem ait. * Quid enim mali fecit? At illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Videns autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tumultus fieret, accepta aqua, abluit manus coram populo, dicens: Innocens ego sum a sanguine huius iusti, vos videritis. Et respondens vniuersus populus, dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros. * Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum autem flagellatum tradidit vt crucifigeretur. * Tunc milites præsidis suscipientes Iesum in prætorio, congregauerunt ad eum vniuersam cohortem: * & cum exuissent eum, circundederunt ei chlamydem coccinã, & coronam de spinis contextam imposuerunt super caput eius, & harundinem in dexteram eius, & genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes. Aue rex Iudæorum. Lucæ. 23. M. 27. L. 23 Ioan. 18. Mar. 15. Io. 19.

D * Et cum expuissent in eum, acceperunt harundinem, & percutiebant caput eius. Et postquam illusissent ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt eum vestimentis suis, & abduxerunt eum vt crucifigerent. * Exeuntes autem inuenerunt hominem Cyrenæum, nomine Simonem, hunc adegerunt vt tolleret crucem eius. * Et venerunt in locum qui dicitur Golgotha, quod est, Caluariæ locus. * Et dederunt ei acetum bibere cum felle mixtum, & cum gustasset, noluit bibere. Mar. 15. 15. 23. Mar. Lu. Ibidem. & Io. 19. Mar. 15. 15. 29.

E * Postquam autem crucifixerũt eum, diuiserunt vestimenta eius, sortẽ mittentes, vt impleretur quod dictum est per prophetã: * Diuiserunt sibi vestimẽta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et sedentes seruabant eum ibi. * Et imposuerunt super caput eius causam ipsius scriptam. Hic est Iesus rex Iudæorum. * Tunc crucifiguntur cum eo duo latrones, vnus a dextris, & alter a sinistris. * Prætereũtes autẽ conuicia iaciebant in eum, mouentes capita sua. & dicentes: Tu ille qui destruebas templum, & in triduo Mr. Io. Psal. 21. Mar. 15. Lucæ. 23. Ioan. 19 Mar. 15 Lu. 23 * Ibidem. Mar. 15

triduo ædificabas, ſerua temetipſum: ſi filius Dei es,
Luc. 23. deſcende de cruce. *Similiter & principes ſacerdotum illudentes cum ſcribis & ſenioribus, dicebant: Alios ſeruauit, ſeipſum non poteſt ſeruare. Si rex Iſrael eſt, deſcendat nunc de cruce, & credemus ei. Confidit in Deo, liberet eū nunc, ſi vult eū. Dixit enim, Filius Dei ſum. *Idipſum aūt & latrones, qui crucifixi erant cum eo, exprobrabant ei.
Ibidem.
Ibidem. *A ſexta autem hora tenebræ factæ ſunt ſuper F
uniuerſam terram uſque ad horam nonam. *Et circa horam nonam clamauit Ieſus voce magna, dicēs, Eli, eli, lama ſabachthani: hoc eſt: Deus meus, Deus meus, cur deſeruiſti me? Quidam autem illic ſtans
15. 23 19 tium cum audiſſent, dicebant: Heliam vocat iſte.
Mr. L. Io. * Et continuo currens vnus ex eis, cum acceptam ſpongiam implesſet aceto, impoſuit harundini, das
Ibidem. batq; ei vt biberet. *Cæteri vero dicebant: Sine, videamus an veniat Helias liberaturus eū. *Ieſus aūt cum iterum clamaſſet voce magna, emiſit ſpiritum.
15 23. *Et ecce velum templi ſciſſum eſt in duas partes,
Mr. Luc. a ſummo vſque ad imum, & terra mota eſt, & petræ ſciſſæ ſunt: & monumenta aperta ſunt: & multa corpora ſanctorū, qui dormierant, ſurrexerūt, &
egreſſi e monumētis poſt reſurrectionem eius, venerunt in ſanctam ciuitatem, & apparuerūt multis.
15. 23. *Centurio vero, & qui cum eo erant, cuſtodien G
Mar. Lu. tes Ieſum, viſo terræmotu, & his quæ facta fuerant, timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iſte.
Ibidem. *Erant autem ibi mulieres multæ, e longinquo ſpectantes, quæ ſequutę fuerant Ieſum a Galilæa, miniſtrantes ei, inter quas erāt Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Ioſe mater, & mater filiorum Zebedęi.
15 23. 19. *Cum autem veſpera facta eſſet, venit homo diues
Mr. L. Io. ab Arimathęa, nomine Ioſeph, qui & ipſe diſcipulus fuerat Ieſu: hic acceſſit ad Pilatum, ac poſtulauit
Ibidem. corpus Ieſu. Tunc Pilatus iuſſit reddi corpus. *Et cū accepiſſet corpus Ioſeph, inuoluit illud ſindone mū

da, pę

da, posuitq; illud in monumento suo nouo, quod excíderat in petra: & aduoluta saxo ingenti ad ostium monumẽti, abijt. *Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrũ. Mar.15.
Postero autem die quæ sequitur parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatũ, dicentes: Domine, recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuens: post tres dies resurgo, iube ergo muniri sepulchrum vsque in diem tertium, nequando veniant discipuli eius, & furentur eum, dicantq; plebi, surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, ite, munite sicut scitis. Illi autem abeũtes, munierunt sepulchrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

CAP. XXVIII.

A *Vespere autem sabbatorum, quæ lucescit in vnam sabbatorum, venit Maria Magdalene, & altera Maria, vt viderent sepulchrũ 16. 24. 20 Mr, L, Io.
Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens, aduoluit lapidem ab ostio, sedebatq; super eum. Erat aũt aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui. *Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos scio enim quod Iesum, qui crucifixus est quæritis, non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum vbi positus erat Dominus. Et cito euntes, dicite discipulis eius, quod surrexit a mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ecce dixi vobis. Marc. 16.

B *Et digressæ celeriter a monumento cum timore & gaudio magno, currebant, vt renunciarent discipulis eius. Cum autem issent ad renunciandum discipulis eius, & ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ aũt accesserunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus, Nolite timere 16. 14. Mar, Lu.

Digitized by Google

mere, ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cum abissent, ecce quidam e custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant: & congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quod discipuli eius nocte venerint, & furati sint eum vobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit sub præside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsque in hodiernum diem.

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus: Et cum viderent illum, adorauerunt eum: quidam autem dubitauerunt, Et accedens Iesus, loquutus est eis, dicēs:

Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. * Eūtes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.

Mar. 16.

EVANGELII SECVNDVM Matthæum, Finis.

Digitized by Google

EVAN
GELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP. I.

A Nitium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in prophetis: *Ecce ego mitto nuncium meū ante faciam tuam, qui præparabit viā tuam ante te. * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas facite semitas eius. Baptizabat Ioannes in deserto, & prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem peccatorum. *Et egrediebantur ad eum tota Iudæa regio ac Hierosolymitæ, & baptizabantur omnes ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua. Erat autē Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pellicea circa lūbos suos, vescebaturq; locustis ac melle syluestri, & prædicabat, dicens: *Venit is, qui fortior est me, post me, cuius non sum idoneus vt procumbens soluam corigiam calceamentorum. *Ego quidem baptizaui vos aqua, ille vero baptizabit vos spiritu sancto.

Malach. 3
Mar. 11
Luc. 7
*Esa. 40
3 3 2
Mt, L, Io.
Mat. 3
3 3 1
Mt, L, Io.
3 3
Mat, Lu,
3 3 1

B *Et factum est in diebus illis, venit Iesus a Nazareth Galilææ, & baptizatus est a Ioanne in Iordane. Et statim cū ascenderet ex aqua, vidit diffindi cœlos, & spiritū quasi columbam descendentem super illū. Et vox facta est de cœlis: *Tu es ille filius meus dilectus, in quo mihi bene complacitū est. *Et cōtinuo spiritus illum expellit in desertum, & erat illic in deserto dies quadraginta, & tentabatur a satana, eratq; cum feris, *& angeli ministrabant illi. Postq; autē comprehensus esset Ioannes, venit Iesus in Galilæam, *prædicans Euangelium regni Dei, & dicēs: Impletum est tempus, instatq; regnū Dei, resipiscite &

Mt, L, Io.
Lucæ. 3
Mat. 4
4 4
Mat, Lu,
Mat. 3, 4
Act. 3

Digitized by Google

& credite Euangelio. Cum ambularet aũt iuxta
mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrẽ
eius, iacentes retia in mare, erant enim piscatores, &
4. 3. dixit eis Iesus. * Sequamini me, & faciam vt efficia-
Mat, Lu. mini piscatores hominũ. Ac protinus relictis retis
bus suis, secuuti sunt eum. * Et progressus illinc pu-
Mar. 4. sillum, vidit Iacobum filium Zebedæi, & Ioannem
fratrem eius, qui & ipsi in naui recõcinnabant retia,
statimq; vocauit illos. Et illi relicto patre suo Zes
bedæo in naui cum mercenarijs, secuuti sunt eum.
4. 2. * Et ingrediuntur Capernaũ, & statim sabbatis in C
Mat. Io. gressus in synagogam docebat. * Et stupebant super
Mat. 7. doctrina eius. Erat enim docens eos tanquam au-
Lu. 2. 4. toritate præditus, & non sicut scribæ. * Et erat in sy-
Lucæ. 4. nagoga eorum homo obnoxius spiritui immundo,
& exclamauit dicens. Ah, quid rei nobis tecum est
Iesu Nazarene? Venisti ad perdendum nos? Noui
te qui sis, nimirum ille sanctus Dei. Et increpauit
illum Iesus, dicens. Obmutesce, & exi ab homine. Et
cum discerpsisset eũ spiritus immundus, exclamas-
setq; voce magna, exijt ab eo. Et obstupuerunt o-
mnes, ita vt conquirerent inter se, dicentes. Quid est
hoc? Quæ doctrina noua hæc? quia cum autoritate
etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.
Emanauit autem fama eius statim in totam vndiq;
8. 4. regionem Galilææ finitimam. * Et protinus e synas
Mat. Lu. goga egressi, venerunt in domum Simonis & An-
dreæ, cum Iacobo & Ioanne. Socrus autem Simonis
decumbebat febricitans, & cõtinuo dicunt ei de illa.
Et accedens erexit eam, apprehensa manu eius, &
reliquit eam febris illico, ac ministrabat eis.
Lu. 4. * Vesperi vero, cũ occidisset sol, afferebant ad eũ
omnes male habentes, & qui a dæmonijs agitabant D
tur. Et ciuitas tota congregata erat ad ostium, & sa-
nauit multos, qui ægrotabant varijs morbis, * &
Mar. 3. dæmonia multa eijciebat, & non sinebat loqui dæ-
Lu. monia, quod ipsum non nossent; * Et mane multa

adhuc

Digitized by Google

adhuc nocte cum surrexisset, egressus est, & abijt le
sus in desertum locum, ibiq; orabat: & prosequutus
est eum Simon, & qui cū illo erant: & cum inue-
nissent eū, dicunt ei: Omnes te quærunt. Et ait illis:
Eamus in proximos vicos, vt & ibi prædicem, in
hoc enim egressus sum. Et prædicabat in synago-
gis eorum, in tota Galilæa, & dæmonia eiiciebat. 8 5

E *Et venit ad eum læprosus, deprecans eum, eiq; Mat, Lu.
ad genua accidens, ac dicēs illi: Si vis, potes me mun
dare. Iesus aūt misertus, protensa manu tetigit illum,
& dicit ei: Volo, mundus esto. Et cū dixisset, statim
discessit a reo læpra, & mundatus est: & commina
tus ei: statim emisit illum, dicitq; ei: * Vide ne cui Ibidem
quicquam dicas, sed abi, teipsum ostende sacerdo-
ti, & offer pro emundatione tui, quæ præcepit Mo Leui. 14.
ses in testimonium illis: * At ille egressus cœpit prę Luc. 5
dicare multa, & diuulgare sermonem: ita vt iam nō
posset Iesus manifeste introire in ciuitatem: sed foris
in desertis locis erat, & veniebant ad eum vndiq;.

CAPVT II. 9 5 5

A E *Iterum intrauit Capernaum post dies ali- Mt, L, Io.
quot, & auditum est q; in domo esset, & pro-
tinus congregati sunt multi, adeo, vt iam nō
caperent eos, nec illa loca quæ erant circa ianuam,
& loquebatur eis sermonem. Et veniunt ad eum fe-
rentes paralyticū, qui a quatuor portabatur: * & cū Luc. 5.
non possent appropinquare illi prę turba, nudaue-
runt tectum ædium, in quibus erat: perfossoq; tecto,
funibus dimittunt grabbatum, in quo paralyticus
decumbebat. * Cum aūt vidisset Iesus fidem illorum, 9 5
ait paralytico: Fili, remittantur tibi peccata tua. Mat, Lu.
Erant aūt illic quidā de scribis sedentes, & cogitan
tes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur blaphe-
mias? * Quis potest remittere peccata? nisi solus deus Lucæ. 5
Et protinus vbi cognouisset Iesus spiritu suo, quod
sic cogitarent intra sese, dicit illis: Quid ista cogita-
tis in cordibus vestris? Vtrum est facilius dicere pa-

e ralytico,

Digitized by Google

ralytico, remittantur tibi peccata: an dicere, *Surge
Ioan.5 & tolle grabbatum tuum, & ambula? Vt autē scias
tis, quod filius hominis habet potestatem in terra
remittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge,
ac tolle grabbatum tuum, & abi in domum tuam.
Et statim surrexit, sublatoq; grabbato, egressus est
in conspectu omnium, adeo vt stupescerent omnes,
& glorificarent Deū, dicentes: Nunq̄ sic vidimus.
9 5 Et egressus est rursum ad mare, omnisq; turba B
Mat,Lu, veniebat ad eum, ac docebat eos. * Et cum præteri-
Mat.9 ret Iesus, vidit Leui, Alphæi filium, sedentem ad te-
Lu,5 19. loneum, & ait illi: Sequere me. Isq; surgens, sequutus
est eum. * Et factum est, cum accumberet in domo
illius, multi etiam publicani, & peccatores simul di
scumbebant cum Iesu & discipulis eius: erant enim
multi qui sequuti fuerant eum. Et scribæ ac phari-
sæi cum vidissent eum capientem cibum cū publi-
canis & peccatoribus, dicebant discipulis eius. Quid
9 5 est quod cū publicanis & peccatoribus edit ac bibit?
Mat.Lu. Hoc audito Iesus, ait illis: * Non opus habent qui
1.Tim.1. valent medico, sed qui male habent. * Non veni ad
vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. C
Et discipuli Ioannis ac pharisęorum ieiunabant,
9 5 veniuntq; & dicunt illi: * Quare discipuli Ioannis
Mat,Lu. & pharisæorū ieiunāt, tui aūt discipuli nō ieiunāt?
Et ait illis Iesus: Num possunt filij thalami nuptias
lis, in quo cū illis sponsus est, ieiunare: Quandiu has
bent secū sponsum, nō possunt ieiunare. Venient au
tem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiu
nabunt in illis diebus. Et nemo assumentū panni ru
dis assuit vestimēto veteri, alioquin aufert supple
mentū eius nouū a veteri, & peior scissura fit. Et ne
mo mittit vinū mustum in vtres veteres, alioqui di
strūpit vinū mustū vtres, et vinū effunditur, & vtres
pereūt: sed vinū mustū in vtres nouos mitti debet.
12 6 * Et accidit, vt transiret sabbatis per segetes, & cœ D
Mat,Lu, perunt discipuli eius inter viā vellere spicas, & pha-
risæi

risæi dicebant ei: Ecce cur faciunt sabbatis quod nō
licet? Et ipse ait illis: *Nunquam legistis quid feces- 1.Re.21.
rit Dauid, cum opus haberet, & esuriret ipse, & qui
cū eo erant: quomodo ingressus sit in domum Dei
sub Abiathar principe sacerdotū, & panes proposi-
tionis comederit, quos nō liceret edere nisi sacerdo-
tibus: & dederit etiam ꝯs qui secum erant? Et dices
bat illis: Sabbatum propter hominem factum est,
non homo propter sabbatū. *Itaq; Dominus est fi- 12 6
lius hominis etiam sabbati. Mt. Luc.

CAP. III.

A ET introiuit iterum in synagogam, & erat ibi
homo, arefactam habens manum: & obserua
bant eum, an sabbatis sanaturus esset eum, vt
accusarent illum. Et ait homini habenti manū are
factam: Surge in medium, & dicit illis: *Vtrum li- 12 6
cet sabbatis benefacere, an malefacere? animā seruā- Mat. Lu.
re, an occidere? At illi tacebant. Et cū circumspexis-
set eos cum iracundia, condolescens super cæcitate
cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuā.
Et extendit, & restituta est manus illius sana, vt al- 12 10
tera. *Egressi vero pharisæi, statim vna cum Hero Mat. Ioā.
dianis consilium iniebant aduersus Iesum, vt illum 4 4 6
perderent. Iesus aūt cum discipulis suis secessit ad Mt. L. Io.
mare, *& ingens multitudo a Galilæa sequuta est
eum, & ab Iudæa, & ab Hierosolymis, & ab Idu-
mæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum habi-
tabant ac Sidonem, hominum multitudo magna,
qui cum audissent, quæ faciebat, venerunt ad eū.

B Et iussit Iesus discipulis suis, vt nauicula sibi de-
seruiret propter turbam, ne ipsum premerent. Mul-
tos enim sanauerat, ita vt irruerent in eū, quo illum 1 4
tangerent, quotquot affligebantur. *Et spiritus im- Mar. Lu.
mundi cum illum vidissent, procidebant ei, & cla-
mabant, dicentes: Tu es filius Dei, & vehemēter in-
terminabatur eis, ne se manifestum facerent. *Et as- 10 9
scendit in montem, ac vocat ad se quos voluit ipse, Mat. Lu.
& venerunt ad eum.

e.ñ. Et fecit

10 6 Et fecit duodecim, vt essent secũ, & vt emitteret
Mar, Lu, eos ad prædicandum, vtq; haberent potestatem sa-
Act, 1 nandi morbos, eiçiendiq; dæmonia. *Et imposuit
Simoni nomẽ Petrus, & Iacobum filiũ Zebedęi, &
Ioannem fratrẽ Iacobi, & imposuit eis nomina Boa-
nerges, quod est, filij tonitrui: & Andreã, & Philip
pum, & Bartholomęũ, & Matthæũ, & Thomam,
& Iacobũ Alphæi filiũ, & Thaddeũ, & Simonem
Cananęũ, & Iudam Iscariotem, qui & prodidit illũ.
Et veniũt in domũ, & cõuenit iterum turba, sic vt
nõ liceret illis vel panes edere: & cum audissent qui
12 11 ad illum attinebant, exierũt vt manus inijcerent in
Mat, Lu, eũ. Dicebant enim: in furorem versus est. *Et scribæ
qui ab Hierosolymis descenderãt, dicebant: Beelze-
bul habet, & per principem dęmoniorũ eijcit dęmo-
Ibidem, nia. *Et ad se vocatis eis, in parabolis dicebat illis:
Quomodo potest satanas satanã eijcere? Et si regnũ
aduersus seipsum diuisum fuerit, nõ potest stare regnum
illud: & si domus contra semetipsam diuisa fuerit,
non potest stare domus illa: & si satanas insurrexit
aduersus semetipsum, ac diuisus est, nõ potest stare,
sed finem habet. Non potest quisquam vasa fortis,
ingressus in domum illius, diripere, nisi prius fort-
tem alligarit, & tunc domum eius diripiet.
11 12 *Amen dico vobis: Omnia remittentur filijs ho-
Mat, Lu, minũ peccata & cõuicia, quibuscunq; cõuiciati fue-
rint: At qui cõuiciũ dixerit in spiritũ sanctũ, nõ hab-
bet remissionem in ęternum, sed obnoxius est æter-
no iudicio. Dicebant enim: Spiritũ immundũ habet.
12 3 *Et veniũt mater eius & fratres, & foris stantes,
Mat, Lu, miserunt ad eum qui euocarent eum, & sedebat tur-
ba circa eũ, dicuntq; ei: Ecce mater tua & fratres tui
foris quærunt te. Et respondit eis, dicẽs: Quæ est ma-
ter mea, & fratres mei: Et cum circumspexisset in cir-
cuitu circum se discipulos sedentes, ait: Ecce mater
mea & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatẽ Dei,
hic frater meus, & soror mea, & mater est. C A.IIII.

Et iterum

A ET iterum cœpit docere iuxta mare, & congregata est ad eum turba multa, ita vt nauim Luc,9
ingressus sederet in mari, & tota turba ius-
xta mare in terra erat, & docebat eos per parabo-
las multa, & dicebat illis in doctrina sua. Audite:
*Ecce exibat sæminator ad sęminandum, & accidit 13 8
inter sęminandum: aliud quidem cecidit secus viã, Mat, Lu.
veneruntque volucres cœli, & comederunt illud.
Aliud vero cecidit super petrosa, vbi non habuit ter-
ram multam, & statim exortum est, quod non ha-
beret altitudinem terrę, sole autem exorto, æstu af-
fectum est, & eo quod non haberet radicem, exaruit
Et aliud cecidit in spinas, & succreuerunt spinæ,
ac suffocauerunt illud, & fructũ non dedit. Et aliud
cecidit in terram bonam, & dabat fructum emergen-
tem, atq; crescentem, & afferebat vnum triginta,
& vnum sexaginta, & vnum centum, ac dicebat
B illis: Qui habet aures ad audiendum, audiat.

Cum aũt cœpisset esse solus, interrogauerunt eũ 13 8
hi, qui circum illum erant cum duodecim, de para- Mat. Lu,
bola, & dicebat eis: Vobis datum est nosse myste- Ioan. 12
rium regni Dei: *illis aũt qui foris sunt, per para- Act. 28
bolas omnia fiunt, vt videntes videant, & non cer- Esaiæ. 6
nant: & audientes audiant & nõ intelligant: nequan- 13 8
do conuertantur, & remittantur eis peccata. *Et ait Mat, Lu,
illis, nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes
parabolas cognoscetis? Sæminator ille sermonem sę-
minat. Isti vero sunt, quorum alĩ iuxta viam dicũ-
tur, vbi sęminatur sermo, & cũ audierint, confestim
venit satanas, & aufert sermonem, qui sęminatus est
in cordibus eorum. Et alĩ sunt similiter, qui in pe-
trosa sæmen excipiunt, qui cũ audierint sermonem,
statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent
radicem in se, sed temporarĩ sunt, deinde coorta af-
flictione aut persequutione propter sermonem, con-
festim offenduntur. Et alĩ sunt qui in spinas sęmen
excipiunt. Hi sunt qui sermonem audiunt, & soli-

Actuũ, 1. * Tũc vidẽs Iudas, qui eũ prodiderat, quod dãnatus
esset, pœnitentia ductus, retulit triginta argenteos
principibus sacerdotum & senioribus, dicens: Pec-
caui tradens sanguinem innoxium. At illi dixerunt,
Quid ad nos? tu videris. Et proiectis argenteis in tẽ
plo, recessit, & abiens, laqueo se suspendit. Princi-
pes autem sacerdotum acceptis argenteis, dixerunt:
Non licet eos mittere in corbonam, quia precium
sanguinis est. Consilio autem inito, emerunt ex illis
agrum figuli in sepulturam peregrinorum, quapro
pter vocatus est ager ille, ager sanguinis, vsq; in ho
Loc. ma- diernum diem. * Tunc impletum est quod dictum
nifestior ẽ est per Hieremiam prophetam, dicentem. Et acce-
apud Za perunt triginta argenteos precium æstimati, quem
char. 11, al æstimatum emerunt a filijs Israel, & dederunt eos
Iuditur ãt in agrum figuli, sicut constituit mihi Dominus.
ad 22 Hie Iesus autem stetit ante præsidem, & interrogauit B
remiæ. eum præses, dicens: Tu es rex Iudæorum? Dicit illi
Mar, 15, Iesus. Tu dicis. * Et cum accusaretur a principibus
sacerdotum & senioribus, nihil respondit. Tunc di
15. 23, 18. cit illi Pilatus? Non audis quam multa aduersum te
dicunt testimonia? Et non respondit ei ad vllum
Mr, L, Io. verbum, ita vt miraretur præses vehementer. * In fe-
sto autem consueuerat præses turbæ dimittere vnũ
M. 15, L 23, vinctum quem voluissent. * Habebat autem tunc
15 18. vinctum insignem, qui dicebatur Barabbas, congre
Mr. Io. gatis ergo illis, dixit Pilatus. * Vtrum vultis dimit
tam vobis, Barabbam, an Iesum, qui dicitur Chris
Mar. 15. tus. * Sciebat enim quod propter inuidiam tradidis-
sent eum. Sedente autem illo pro tribunali, misit ad
eum vxor eius, dicens. Nihil tibi cũ iusto illo, mul-
ta enim passa sum hodie in somnis propter eum.
Mar. 15. * Principes autem sacerdotum & seniores persua- C
15. 23, 18. serunt turbis, vt peterent Barabbam. Iesum vero per
Mr, L, Io. derent. * Respondens autẽ præses, ait illis: Vtrum
Act. 3. vultis vobis e duobus dimittam? At illi dixerunt:
Mat. 15. Barabbam. Dicit illis Pilatus. * Quid igitur faciam
Iesu,

Digitized by Google

Iesu, qui dicitur Christus? Dicunt ei omnes: Crucifi-
gatur. Præses autem ait, * Quid enim mali fecit? At Lucæ, 23.
illi magis clamabant, dicentes: Crucifigatur. Vidēs
autem Pilatus quod nihil proficeret, sed magis tu-
multus fieret, accepta aqua, abluit manus coram po-
pulo, dicens: Innocens ego sum a sanguine huius iu-
sti, vos videritis. Et respondens vniuersus populus,
dixit: Sanguis eius super nos & super filios nostros.
* Tunc dimisit illis Barabbam, Iesum autem fla- M. 15. L. 23
gellatum tradidit vt crucifigeretur. * Tunc milites Ioan. 18.
præsidis suscipientes Iesum in prætorio, congrega- Mar. 15.
uerunt ad eum vniuersam cohortem: * & cum exu- Io. 19.
issent eum, circundederunt ei chlamydem coccinā,
& coronam de spinis contextam imposuerunt sup-
per caput eius, & harundinem in dexteram eius,
& genu flexo ante eum, illudebant ei, dicentes, Aue
rex Iudæorum.

D * Et cum expuissent in eum, acceperunt harundi- Mar. 15.
nem, & percutiebant caput eius. Et postquam illu-
sissent ei, exuerunt eum chlamyde, & induerunt
eum vestimentis suis, & abduxerunt eum vt crucis- 15 23.
figerent. * Exeuntes autem inuenerunt hominem Mar. Lu.
Cyrenæum, nomine Simonem, hunc adegerunt vt
tolleret crucem eius. * Et venerunt in locum qui di- Ibidem.
citur Golgotha, quod est, Caluariæ locus. * Et des- & Io. 19.
derunt ei acetum bibere cum felle mixtum, & Mar. 15.
cum gustasset, noluit bibere. 15. 19.

E * Postquam autem crucifixerūt eum, diuiserunt Mr. Io.
vestimenta eius, sortē mittentes, vt impleretur quod
dictum est per prophetā: * Diuiserunt sibi vestimē- Psal. 21.
ta mea, & super vestem meam miserunt sortem. Et
sedentes seruabant eum ibi. * Et imposuerunt super Mar. 15.
caput eius causam ipsius scriptam. Hic est Iesus rex Lucæ. 23.
Iudæorum. * Tunc crucifiguntur cum eo duo latro- Ioan. 19
nes, vnus a dextris, & alter a sinistris. * Prætereūtes * Ibidem.
aūt conuicia iactiebant in eum, mouentes capita sua. Mar. 15
& dicentes: Tu ille qui destruebas templum, & in Lu. 23
triduo

triduo ædificabas, serua temetipsum: si filius Dei es,
Luc. 23. descende de cruce. * Similiter & principes sacerdo-
tum illudentes cum scribis & senioribus, dicebant:
Alios seruauit, seipsum non potest seruare. Si rex Is-
rael est, descendat nunc de cruce, & credemus ei. Con-
fidit in Deo, liberet eū nunc, si vult eū. Dixit enim,
Ibidem. Filius Dei sum. * Idipsum aūt & latrones, qui cruci-
Ibidem. fixi erant cum eo, exprobrabant ei.

* A sexta autem hora tenebræ factæ sunt super E
vniuersam terram vsque ad horam nonam. * Et cir-
ca horam nonam clamauit Iesus voce magna, dicēs,
Eli, eli, lama sabachthani: hoc est: Deus meus, Deus
meus, cur deseruisti me? Quidam autem illic stans
15. 23 19 tium cum audissent, dicebant: Heliam vocat iste.
Mr, L, Io. * Et continuo currens vnus ex eis, cum acceptam
spongiam implesset aceto, imposuit harundini, das
Ibidem. batq; ei vt biberet. * Cæteri vero dicebant: Sine, vi-
deamus an veniat Helias liberaturus eū. * Iesus aūt
cum iterum clamasset voce magna, emisit spiritum.
15 23. * Et ecce velum templi scissum est in duas partes,
Mr, Luc. a summo vsque ad imum, & terra mota est, & pe-
træ scissæ sunt: & monumenta aperta sunt: & mul-
ta corpora sanctorū, qui dormierant, surrexerūt, &
egressi e monumētis post resurrectionem eius, vene
runt in sanctam ciuitatem, & apparuerūt multis.
15. 23. * Centurio vero, & qui cum eo erant, custodien G
Mar, Lu. tes Iesum, viso terræmotu, & his quæ facta fuerant,
timuerunt valde, dicentes: Vere filius Dei erat iste.
Ibidem. * Erant autem ibi mulieres multæ, e longinquo spe-
ctantes, quæ sequutę fuerant Iesum a Galilæa, mini
strantes ei, inter quas erāt Maria Magdalene, & Ma
ria Iacobi, & Ioseph mater, & mater filiorum Zebedęi.
15 23. 19. * Cum autem vespera facta esset, venit homo diues
Mr, L, Io. ab Arimathęa, nomine Ioseph, qui & ipse discipu-
lus fuerat Iesu: hic accessit ad Pilatum, ac postulauit
Ibidem. corpus Iesu. Tunc Pilatus iussit reddi corpus. * Et cū
accepisset corpus Ioseph, inuoluit illud sindone mū-

da, pa

da, posuitq; illud in monumento suo nouo, quod excíderat in petra: & aduoluta saxo ingenti ad ostium monumẽti, abijt. *Erat autem ibi Maria Magdalene, & altera Maria, sedentes contra sepulchrũ. Mar. 15.
Postero autem die quæ sequitur parasceuen, conuenerunt principes sacerdotum & pharisæi ad Pilatũ, dicentes: Domine, recordati sumus, quod impostor ille dixit adhuc viuens: post tres dies resurgo, iube ergo muniri sepulchrum vsque in diem tertium, nequando veniant discipuli eius, & furentur eum, dicantq; plebi, surrexit a mortuis, & erit nouissimus error peior illo priore. Ait illis Pilatus: Habetis custodiam, Ite, munite sicut scitis. Illi autem abeũtes, munierunt sepulchrum obsignato lapide, adhibitis custodibus.

CAP. XXVIII.

A *Vespere autem sabbatorum, quæ lucescit in vnam sabbatorum, venit Maria Magdalene, & altera Maria, vt viderent sepulchrũ. 16. 24. 20. Mr, L, Io.
Et ecce terræmotus factus est magnus. Angelus enim Domini descendit de cœlo, & accedens, aduoluit lapidem ab ostio, sedebatq; super eum. Erat aũt aspectus eius sicut fulgur, & vestimentum eius candidum sicut nix. Præ timore autem eius concussi sunt custodes, & facti sunt velut mortui. * Respondens autem angelus, dixit mulieribus: Nolite timere vos scio enim quod Iesum, qui crucifixus est quæritis, non est hic, surrexit enim sicut dixit. Venite, videte locum vbi positus erat Dominus. Et cito euntes, dicite discipulis eius, quod surrexit a mortuis, & ecce præcedit vos in Galilæam, ibi eum videbitis, ecce dixi vobis. Marc. 16.

B *Et digressæ celeriter a monumento cum timore & gaudio magno, currebant, vt renunciarent discipulis eius. Cum autem issent ad renunciandum discipulis eius, & ecce Iesus occurrit illis, dicens: Auete. Illæ aũt accesserunt & tenuerunt pedes eius, & adorauerunt eum. Tunc ait illis Iesus. Nolite timere 16. 14. Mar. Lu.

mere, ite renunciate fratribus meis, vt eant in Galilæam, & ibi me videbunt.

Quæ cum abiissent, ecce quidam e custodibus venerunt in ciuitatem, ac renunciauerunt principibus sacerdotum omnia quæ acciderant: & congregati cum senioribus, consilio habito, pecuniam copiosam dederunt militibus, dicentes: Dicite quod discipuli eius nocte venerint, & furati sint eum vobis dormientibus. Et si hoc auditum fuerit sub præside, nos persuadebimus ei, & securos vos faciemus. At illi accepta pecunia, fecerunt sicut erant edocti, & diuulgatus est hic sermo apud Iudæos vsque in hodiernum diem.

C

Vndecim autem discipuli abierunt in Galilæam, in montem vbi constituerat illis Iesus: Et cum viderent illum, adorauerunt eum: quidam autem dubitauerunt. Et accedens Iesus, loquutus est eis, dicens:

Data est mihi omnis potestas in cœlo & in terra. * Eũtes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine patris & filij & spiritus sancti: docentes eos seruare omnia quæcunque præcepi vobis. Et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus vsq; ad consummationem sæculi.

Mar. 16.

EVANGELII SECVNDVM Matthæum, Finis.

Digitized by Google

EVANGELIVM SECVNDVM MARCVM.

CAP. I.

A INitium Euangelij Iesu Christi filij Dei, sicut scriptum est in prophetis: Malach.3
*Ecce ego mitto nuncium meum ante faciam tuam, qui præparabit viã Mar. 11
tuam ante te. * Vox clamantis in deserto: Parate viam Domini, rectas Luc. 7
facite semitas eius. Baptizabat Ioannes in deserto, *Esa. 40
prædicans baptismum pœnitentiæ in remissionem 3 3 1
peccatorum. *Et egrediebantur ad eum tota Iudæa Mt. L. Io.
regio ac Hierosolymitæ, & baptizabantur omnes Mat. 3
ab illo in Iordane flumine, confitentes peccata sua.
Erat aũt Ioannes vestitus pilis cameli, & zona pelli
cea circa lũbos suos, vescebaturq; locustis ac melle 3 3 1
syluestri, & prædicabat, dicens: *Venit is, qui for- Mt. L. Io.
tior est me, post me, cuius non sum idoneus vt pro- 3 3
cumbens soluam corigiam calceamentorum. *Ego Mat. Lu.
quidem baptizaui vos aqua, ille vero baptizabit
vos spiritu sancto. 3 3 1
B *Et factum est in diebus illis, venit Iesus a Naza Mt. L. Io.
reth Galilææ, & baptizatus est a Ioanne in Iordane.
Et statim cũ ascenderet ex aqua, vidit diffindi cœ- Lucæ. 3
los, & spiritũ quasi columbam descendentem super
illũ. Et vox facta est de cœlis: *Tu es ille filius meus Mat. 4
dilectus, in quo mihi bene complacitũ est. *Et cõti- Lu. 4
nuo spiritus illum expellit in desertum, & erat illic
in deserto dies quadraginta, & tentabatur a satana, 4 4
eratq; cum feris, *& angeli ministrabant illi. Postq; Mat. Lu.
aũt comprehensus esset Ioannes, venit Iesus in Gali
læam, *prædicans Euangelium regni Dei, & dicẽs: Mat. 3. 4
Impletum est tempus, instatq; regnũ Dei, resipisci- Act. 3
te &

Digitized by Google

te & credite Euangelio. Cum ambularet aũt iuxta
mare Galilææ, vidit Simonem & Andream fratrẽ
eius, iacientes retia in mare, erant enim piscatores, &
4. 5. dixit eis Iesus, * Sequamini me, & faciam vt efficia-
Mat. Lu. mini piscatores hominũ. Ac protinus relictis reti-
bus suis, secuti sunt eum. * Et progressus illinc pu-
Mar. 4. sillum, vidit Iacobum filium Zebedæi, & Ioannem
fratrem eius, qui & ipsi in naui recõcinnabant retia,
statimq; vocauit illos. Et illi relicto patre suo Ze-
bedæo in naui cum mercenarijs, secuti sunt eum.
4. 2. * Et ingrediuntur Capernaũ, & statim sabbatis in C
Mat, Io. gressus in synagogam docebat. * Et stupebant super
Mat. 7. doctrina eius. Erat enim docens eos tanquam aus
Lu. 2. 4. toritate præditus, & non sicut scribæ. * Et erat in sy
Lucæ. 4. nagoga eorum homo obnoxius spiritui immundo,
& exclamauit dicens. Ah, quid rei nobis tecum est
Iesu Nazarene? Venisti ad perdendum nos? Noui
te qui sis, nimirum ille sanctus Dei. Et increpauit
illum Iesus, dicens. Obmutesce, & exi ab homine. Et
cum discerpsisset eũ spiritus immundus, exclamas-
setq; voce magna, exijt ab eo. Et obstupuerunt o-
mnes, ita vt conquirerent inter se, dicentes. Quid est
hoc? Quæ doctrina noua hæc? quia cum autoritate
etiam spiritibus immundis imperat, & obediunt ei.
Emanauit autem fama eius statim in totam vndiq;
8. 4. regionem Galilææ finitimam. * Et protinus e syna-
Mat. Lu. goga egressi, venerunt in domum Simonis & An-
dreæ, cum Iacobo & Ioanne. Socrus autem Simonis
decumbebat febricitans, & cõtinuo dicunt ei de illa.
Et accedens erexit eam, apprehensa manu eius, &
reliquit eam febris illico, ac ministrabat eis.
Lu. 4. * Vesperi vero, cũ occidisset sol, afferebant ad eũ
omnes male habentes, & qui a dæmonijs agitaban- D
tur. Et ciuitas tota congregata erat ad ostium, & sa-
nauit multos, qui ægrotabant varijs morbis, * &
Mar. 3. dæmonia multa eijciebat, & non sinebat loqui dæ-
Luc. monia, quod ipsum non nossent; * Et mane multa

adhuc

adhuc nocte cum surrexisset, egressus est, & abijt le
sus in desertum locum, ibiq; orabat: & prosequutus
est eum Simon, & qui cū illo erant: & cum inue-
nissent eū, dicunt ei: Omnes te quærunt. Et ait illis:
Eamus in proximos vicos, vt & ibi prædicem, in
hoc enim egressus sum. Et prædicabat in synago-
gis eorum, in tota Galilæa, & dæmonia eijciebat. 8 5

E *Et venit ad eum læprosus, deprecans eum, eiq; Mat, Lu.
ad genua accidens, ac dicēs illi: Si vis, potes me mun
dare. Iesus aūt misertus, protensa manu tetigit illum,
& dicit ei: Volo, mundus esto. Et cū dixisset, statim
discessit ab eo læpra, & mundatus est: & commina
tus ei: statim emisit illum, dicitq; ei: * Vide ne cui Ibidem
quicquam dicas, sed abi, teipsum ostende sacerdo-
ti, & offer pro emundatione tui, quæ præcepit Mo Leui. 14.
ses in testimonium illis: *At ille egressus cœpit prę Luc. 5
dicare multa, & diuulgare sermonem: ita vt iam nō
posset Iesus manifeste introire in ciuitatem: sed foris
in desertis locis erat, & veniebant ad eum vndiq;.

CAPVT II. 9 5 5

A E *Iterum intrauit Capernaum post dies ali- Mt, L, Io.
quot, & auditum est q; in domo esset, & pro-
tinus congregati sunt multi, adeo, vt iam nō
caperent eos, nec illa loca quæ erant circa ianuam,
& loquebatur eis sermonem. Et veniunt ad eum fe-
rentes paralyticū, qui a quatuor portabatur: *& cū Luc. 5.
non possent appropinquare illi præ turba, nudaue-
runt tectum ædium, in quibus erat: perfossoq; tecto,
funibus demittunt grabbatum, in quo paralyticus
decumbebat. *Cum aūt vidisset Iesus fidem illorum, 9 5
ait paralytico: Fili, remittantur tibi peccata tua. Mat, Lu.
Erant aūt illic quidā de scribis sedentes, & cogitan
tes in cordibus suis: Quid hic sic loquitur blaspheē-
mias? *Quis potest remittere peccata? nisi solus deus Lucæ, 5
Et protinus vbi cognouisset Iesus spiritu suo, quod
sic cogitarent intra sese, dicit illis: Quid ista cogita-
tis in cordibus vestris? Vtrum est facilius dicere pa-

e ralytico,

Digitized by Google

ralytico, remittantur tibi peccata: an dicere, * Surge
Ioan. 5 & tolle grabbatum tuum, & ambula? Vt aũt scias
tis, quod filius hominis habet potestatem in terra
remittendi peccata, ait paralytico: Tibi dico, surge,
ac tolle grabbatum tuum, & abi in domum tuam.
Et statim surrexit, sublatoq; grabbato, egressus est
in conspectu omnium, adeo vt stupescerent omnes,
9 5 & glorificarent Deũ, dicentes: Nunq̃ sic vidimus.
Mat, Lu, Et egressus est rursum ad mare, omnisq; turba B
Mat. 9 veniebat ad eum, ac docebat eos. * Et cum præteri-
Lu, 5 19. ret Iesus, vidit Leui, Alphæi filium, sedentem ad te-
loneum, & ait illi: Sequere me. Isq; surgens, sequutus
est eum. * Et factum est, cum accumberet in domo
illius, multi etiam publicani, & peccatores simul di
scumbebant cum Iesu & discipulis eius: erant enim
multi qui sequuti fuerant eum. Et scribæ ac phari-
sæi cum vidissent eum capientem cibum cũ publi-
canis & peccatoribus, dicebant discipulis eius. Quid
9 5 est quod cũ publicanis & peccatoribus edit ac bibit?
Mat, Lu, Hoc audito Iesus, ait illis: * Non opus habent qui
5, Tim, 1, valent medico, sed qui male habent. * Non veni ad
vocandum iustos, sed peccatores ad pœnitentiam.
Et discipuli Ioannis ac phariseorum ieiunabant, C
9 5 veniuntq; & dicunt illi: * Quare discipuli Ioannis
Mat, Lu, & pharisæorũ ieiunãt, tui aũt discipuli nõ ieiunãt?
Et ait illis Iesus: Num possunt filij thalami nuptias
lis, in quo cũ illis sponsus est, ieiunare: Quandiu has
bent secũ sponsum, nõ possunt ieiunare. Venient au
tem dies, cum auferetur ab eis sponsus, & tunc ieiu
nabunt in illis diebus. Et nemo assumentũ panni ru
dis assuit vestimẽto veteri, alioquin aufert supple
mentũ eius nouũ a veteri, & peior scissura fit. Et ne
mo mittit vinũ mustum in vtres veteres, alioqui di
rũpit vinũ mustũ vtres, et vinũ effunditur, & vtres
pereũt: sed vinũ mustũ in vtres nouos mitti debet.
12 6 * Et accidit, vt transiret sabbatis per segetes, & cœ D
Mat, Lu, perunt discipuli eius inter viã vellere spicas, & pha-
risæi

Digitized by Google

risæi dicebant ei: Ecce cur faciunt sabbatis quod nõ licet? Et ipse ait illis: *Nunquam legistis quid fecerit Dauid, cum opus haberet, & esuriret ipse, & qui cũ eo erant: quomodo ingressus sit in domum Dei sub Abiathar principe sacerdotũ, & panes propositionis comederit, quos nõ liceret edere nisi sacerdotibus: & dederit etiam ẽjs qui secum erant? Et dicebat illis: Sabbatum propter hominem factum est, non homo propter sabbatũ. *Itaq; Dominus est filius hominis etiam sabbati. 1. Re. 21. 12 6 Mt. Luc.

CAP. III.

A ET introiuit iterum in synagogam, & erat ibi homo, arefactam habens manum: & obseruabant eum, an sabbatis sanaturus esset eum, vt accusarent illum. Et ait homini habenti manũ arefactam: Surge in medium, & dicit illis: *Vtrum licet sabbatis benefacere, an malefacere? animã seruare, an occidere? At illi tacebant. Et cũ circumspexisset eos cum iracundia, condolescens super cæcitate cordis eorum, dicit homini: Extende manum tuã. Et extendit, & restituta est manus illius sana, vt altera. *Egressi vero pharisæi, statim vna cum Herodianis consilium iniebant aduersus Iesum, vt illum perderent, Iesus aũt cum discipulis suis secessit ad mare, *& ingens multitudo a Galilæa sequuta est eum, & ab Iudæa, & ab Hierosolymis, & ab Idumæa, & trans Iordanem, & qui circa Tyrum habitabant ac Sidonem, hominum multitudo magna, qui cum audissent, quæ faciebat, venerunt ad eũ. 12 6 Mat. Lu. 12 10 Mat. Ioã. 4 4 6 Mt. L. Io.

B Et iussit Iesus discipulis suis, vt nauicula sibi deseruiret propter turbam, ne ipsum premerent. Multos enim sanauerat, ita vt irruerent in eũ, quo illum tangerent, quotquot affligebantur. *Et spiritus immundi cum illum vidissent, procidebant ei, & clamabant, dicentes: Tu es filius Dei, & vehemẽter interminabatur eis, ne se manifestum facerent. *Et ascendit in montem, ac vocat ad se quos voluit ipse, & venerunt ad eum. 1 4 Mar. Lu. 10 9 Mat. Lu.

e, ñ. Et fecit

Digitized by Google

10 6 Et fecit duodecim, vt essent secũ, & vt emitteret
Mar, Lu, eos ad prædicandum, vtq; haberent potestatem sa- C
Act, 1 nandi morbos, eiçiendiq; dæmonia. *Et imposuit
Simoni nomẽ Petrus, & Iacobum filiũ Zebedęi, &
Ioannem fratrẽ Iacobi, & imposuit eis nomina Boa-
nerges, quod est, filij tonitrui: & Andreã, & Philip
pum, & Bartholomęũ, & Matthæũ, & Thomam,
& Iacobũ Alphæi filiũ, & Thaddeũ, & Simonem
Cananęũ, & Iudam Iscariotem, qui & prodidit illũ.
Et veniũt in domũ, & cõuenit iterum turba, sic vt
nõ liceret illis vel panes edere: & cum audissent qui
12 11 ad illum attinebant, exierũt vt manus inijcerent in
Mat, Lu, eũ. Dicebant enim: in furorem versus est. *Et scribæ
qui ab Hierosolymis descenderãt, dicebant: Beelze-
Ibidem, bul habet, & per principem dęmoniorũ eijcit dęmo
nia. *Et ad se vocatis eis, in parabolis dicebat illis:
Quomodo potest satanas satanã eijcere? Et si regnũ
aduersus sese diuisum fuerit, nõ potest stare regnum
illud: & si domus contra semetipsam diuisa fuerit,
non potest stare domus illa: & si satanas insurrexit
aduersus semetipsum, ac diuisus est, nõ potest stare,
sed finem habet. Non potest quisquam vasa fortis,
ingressus in domum illius, diripere, nisi prius for-
tem alligarit, & tunc domum eius diripiet.
12 12 *Amen dico vobis: Omnia remittentur filijs ho D
Mat, Lu, minũ peccata & cõuicia, quibuscunq; cõuiciati fue
rint: At qui cõuiciũ dixerit in spiritũ sanctũ, nõ has
bet remissionem in ęternum, sed obnoxius est æter-
no iudicio. Dicebant enim: Spiritũ immundũ habet.
12 3 *Et veniũt mater eius & fratres, & foris stantes,
Mat, Lu, miserunt ad eum qui euocarent eum, & sedebat tur-
ba circa eũ, dicuntq; ei: Ecce mater tua & fratres tui
foris quærunt te. Et respondit eis, dicẽs: Quæ est ma
ter mea, & fratres mei: Et cum circumspexisset in cir
cuitu circum se discipulos sedentes, ait: Ecce mater
mea & fratres mei. Qui enim fecerit voluntatẽ Dei,
hic frater meus, & soror mea, & mater est. C A. IIII.

Et iterum

A ET iterum cœpit docere iuxta mare, & congregata est ad eum turba multa, ita vt nauim Luc. 9
ingressus sederet in mari, & tota turba iuxta mare in terra erat, & docebat eos per parabolas multa, & dicebat illis in doctrina sua. Audite:
*Ecce exibat seminator ad seminandum, & accidit 13 8
inter seminandum: aliud quidem cecidit secus viã, Mat. Lu.
veneruntque volucres cœli, & comederunt illud.
Aliud vero cecidit super petrosa, vbi non habuit terram multam, & statim exortum est, quod non haberet altitudinem terræ, sole autem exorto, æstu affectum est, & eo quod non haberet radicem, exaruit
Et aliud cecidit in spinas, & succreuerunt spinæ, ac suffocauerunt illud, & fructũ non dedit. Et aliud cecidit in terram bonam, & dabat fructum emergentem, atq; crescentem, & afferebat vnum triginta, & vnum sexaginta, & vnum centum, ac dicebat
B illis: Qui habet aures ad audiendum, audiat.
Cum aũt cœpisset esse solus, interrogauerunt eũ 13 8
hi, qui circum illum erant cum duodecim, de para- Mat. Lu.
bola, & dicebat eis: Vobis datum est nosse mysterium regni Dei: *illis aũt qui foris sunt, per para- Ioan. 12
bolas omnia fiunt, vt videntes videant, & non cer- Act. 28
nant: & audientes audiant & nõ intelligant: nequan- Esaiæ. 6
do conuertantur, & remittantur eis peccata. *Et ait 13 8
illis, nescitis parabolam hanc? & quomodo omnes Mat. Lu.
parabolas cognoscetis? Seminator ille sermonem semi nat. Isti vero sunt, quorum alĩ iuxta viam dicũtur, vbi seminatur sermo, & cũ audierint, confestim venit satanas, & aufert sermonem, qui seminatus est in cordibus eorum. Et alĩ sunt similiter, qui in petrosa semen excipiunt, qui cũ audierint sermonem, statim cum gaudio accipiunt illud, & non habent radicem in se, sed temporarĩ sunt, deinde coorta afflictione aut persequutione propter sermonem, confestim offenduntur. Et alĩ sunt qui in spinas semen excipiunt. Hi sunt qui sermonem audiunt, & solis

Digitized by Google

eitudines ſeculi huius,ac deceptio diuitiarum,cæte
rarumq; rerum cupiditates introentes,ſuffocant ſer
monem,ac redditur infructifer.Et alĩ ſunt q̃ in ter
ram bonam ſæmen exceperunt,qui audiunt ſermo
nem & ſuſcipiunt,& fructificant,ita vt aliud gra
5 8 11 num adferat triginta,aliud ſexaginta,aliud centum
Mat.Lu. *Et dicebat illis: Num lucerna incenditur vt C
10. 8. ſubter modiũ ponatur,aut ſubter lectum? Nonne vt
Mat,Lu, ſuper candelabrum ponatur? *Non eſt enim quicq̃
occultum,quod nõ manifeſtetur:neq; fuit ſecretũ,
7 6 ſed vt in propatulum veniat.Si quis habet aures ad
Mat.Lu, audiendum,audiat.Et dicebat illis: Videte quid au
Mat.13.25 diatis.*Qua menſura metimini,alĩ metientur vo
Luc,8,19. bis,& adĩcietur vobis qui auditis:*Qui enim has
bet,dabitur illi,& qui nõ habet,etiam quod habet,
auferetur ab eo.Et dicebat:Sic eſt regnũ Dei,quẽad
modũ ſi homo iaciat ſementem in terrã ac dormiat,
atq; ille exurgat nocte ac die:ſægeſcq; germinet,ac
ſurgat in altũ,dum neſcit ille. Vltro enim terra fru
ctificat,primum herbam,deinde ſpicam,deinde ple
num frumentum in ſpica:cum aũt productus fuerit
fructus,ſtatim mittit falcem,quoniam adeſt meſſis.
13. 13 Et dicebat: *Cui aſſimilabimus regnũ Dei? aut D
Mat, Lu, qua collatiõe conferemus illud:Eſt ſicut granum ſi
napis,quod cum ſeminatũ fuerit in terra,minus eſt
omnibus ſæminibus quæ ſunt in terra,& cum ſemi
natum fuerit,exurgit,& fit maius omnibus oleri
bus,& facit ramos magnos,ita vt poſſint ſub vm
Mat, 13, bra eius aues cœli nidificare.*Et talibus multis para
bolis loquebatur eis ſermonem,prout poterant aus
dire,ſine parabola vero non loquebatur eis:ſeorſim
autem diſcipulis ſuis exponebat omnia.
Lu, 8 *Et ait illis in die illo cũ facta eſſet veſpera: Tran
ſeamus in vlteriorem ripam.Et dimiſſa turba aſſus
munt eum,ita vt erat in naui,ſed & alienæ nauicu
læ erant cum illo.Et oritur procella venti magna,&
fluctus irruebant in nauim,ita vt illa iam impleres
tur.

tur, Et erat ipſe in puppi ſuper ceruical dormiens, & excitant eum, dicuntq; illi: Præceptor, non eſt tibi curæ, quod perimus? Et excitatus increpauit ventum, dixitq; mari: Tace, obmutesce. Et conquieuit ventus, factaq; eſt tranquillitas magna. Et ait illis: Quid timidi eſtis adeo? *Qui ſit vt non habeatis fi- Mat. 8.
duciam: Et timuerunt timore magno, dicebantque inter ſeſe: *Quis nam eſt hic, quia & ventus & ma- Lucæ, 8
re obediunt ei?

CAPVT V.

A *Et venerũt traiecto mari in regionem Ga- Lucæ, 8
darenorum, egreſſoq; ei de naui, ſtatim occurrit e monumentis homo ſpiritui obnoxius immundo, qui domicilium habebat in monumentis. Et neque catenis quiſquam poterat eum ligare, propterea quod cũ ſæpe compedibus & catenis vinctus fuiſſet, diſcerptæ eſſent ab illo catenę, & compedes eſſent cõminutę, neq; quiſq; valuiſſet eũ domare. Et ſemper die ac nocte in mõtibus & in monumẽtis erat clamans, & concidens ſeipſum lapidibus. Cum vidiſſet aũt Ieſum eminus, cucurrit & adorauit eum, & clamans voce magna, dixit: Quid mihi tecum eſt Ieſu fili Dei altiſſimi? adiuro te per Deum, ne me torqueas. Dicebat enim illi: Exi ſpiritus immunde ab homine. Et interrogabat eum: Quod tibi nomẽ eſt? Et reſpondit dicẽs ei: Legio mihi nomẽ eſt quia multi ſumus. *Et deprecabatur eũ multum, Ibidem
ne ſe emitteret extra regionẽ. Erat aũt ibi iuxta montes grex porcorum magnus paſcens: & deprecabantur eũ omnes dęmones, dicentes: Mitte nos in porcos, vt in eos introeamus. Et permiſit eis ſtatim Ieſus. Et egreſſi ſpiritus immundi, ingreſſi ſunt in porcos. Et ferebatur grex per pręceps in mare. Erant autem fermè bis mille, & ſuffocati ſunt in mari. *Porro q Ibidem
paſcebant porcos fugerũt, & renunciauerunt in ciuitatem & in agros. Et egreſſi ſunt ad videndũ quod exciderat, & veniunt ad Ieſum, & vident illum qui a dæmonio vexabatur, ſedentem ac veſtitum, & ſa-

næ mentis qui habuerat legionem, & timuerunt. Et narrauerunt illis, qui viderant, qualiter accidisset ei, qui dæmoninm habuerat: & de porcis. Et rogare cœperunt eum, vt discederet a finibus ipsorũ. Et cum ingressus esset nauim, rogabat illum, qui fuerat a dæmonio correptus, vt esset cum illo. * Iesus autem non permisit eum, sed ait illi. Abi in domũ tuam ad tuos, & annuncia illis quanta tibi Dominus fecerit, & misertus sit tui. Et abijt, & cœpit prædicare in Decapoli, quanta sibi fecisset Iesus, & omnes mirabantur.

Luc. 8.

Mat. 9.

*Et cum traiecisset Iesus naui rursus in vlteriorẽ ripam, conuenit turba multa ad eum, & erat circa mare. Et ecce venit quidam principum synagogæ, nomine Iairus, & cum vidisset eum, procidit ad pedes eius, & deprecabatur eum multum, dicens: Filiola mea in extremis est, oro vt venias, & imponas illi manus, vt salua sit, & viuet. Et abijt cum illo, & sequebatur eum turba multa, & cõprimebant eũ. B

Et mulier quædam, quæ fuerat obnoxia profluuio sanguinis annos duodecim, fueratq; multa perpessa a compluribus medicis, & insumpserat omnia sua, neq; quicquam adiumẽti senserat, sed magis in deterius venerat: cum audisset de Iesu, venit in turba a tergo, & tetigit vestimentum eius, dicebat enim: Si vel vestimenta eius tetigero salua ero. Et confestim siccatus est fons sanguinis eius, & sensit corpore, quod sanata esset a flagello. Et statim Iesus in semetipso cognoscens virtutem ex sese prodisse, conuersus in turba aiebat. Quis tetigit vestimenta mea? Et dicebant ei discipuli ipsius: vides turbam vndiq; præmentem te, & dicis: Quis me tetigit? Et circumspiciebat, vt videret eã quæ hoc fecerat. Mulier vero timens & tremens, sciens quod factum esset in se, venit & accidit ei, dixitq; ei omnem veritatem. Ille autem dixit ei: * Filia, fides tua te seruauit, vade cum pace, & esto sana a flagello tuo. C

Luc. 7.

Adhuc

D Adhuc eo loquente veniunt a principe ſynagogæ, qui dicerent: Filia tua mortua eſt, quid vltra vexas magiſtrum? Ieſus autem protinus audito ſermone, qui dicebatur, ait principi ſynagogæ: Ne metuas, tantummodo crede. Et non permiſit vt quiſq̃ ſequeretur, præter Petrum & Iacobum & Ioannẽ 9. 8.
fratrem Iacobi. * Et venit in domum principis ſyna Mat, Lu.
gogę, videtq; tumultum ac flentes & eiulantes multum, & ingreſſus, ait illis: Quid tumultuamini & Ibidem.
ploratis. * Puella non eſt mortua, ſed dormit. Et irridebant eum. Ipſe vero eiectis omnibus, aſſumit patrem & matrem puellæ, & eos qui cum ipſo erant, & ingreditur eo, vbi puella erat iacens, & apprehenſa manu puellæ, ait illi: Thabita, cumi: quod eſt, ſi quis interpretur: Puella, tibi dico, ſurge. Et cõfeſtim ſurrexit puella, & ambulabat. Erat enim annorum duodecim. Et obſtupuerunt ſtupore magno. Et prę cepit illis vehementer ne quiſquam id ſciret, & iuſſit vt daretur illi quod ederet. CAP. VI. 13. 4.

E * T egreſſus Ieſus illinc, venitq; in patriam Mat, Lu.
ſuam, & ſequuntur eum diſcipuli ſui. Cumq; adeſſet ſabbatum, cœpit in ſynagoga docere, multiq; audientes obſtupuerunt, dicentes: Vnde huic hæc? & quæ eſt ſapientia, quæ data eſt illi? & 13. 4. 6.
virtutes tales per manus eius efficiuntur? * Nonne M. L. Io
hic eſt faber ille, filius Marię, frater Iacobi, & Ioſe, & Iuda, & Simonis? Nõne & ſorores eius hic nobiſcũ ſunt? Et offendebantur per eum. * Dicebat autem illis Ieſus: Non eſt propheta contemptus, niſi in patria Mat. Lu.
ſua, & inter cognatos, & in familia ſua. Et non po- Ibidem.
terat ibi virtutem vllam ædere, niſi quod paucos in- & Io. 4.
firmos, impoſitis manibus, ſanauit, ac mirabatur 9. 13.
propter incredulitatẽ eorum: * & obambulabat per Mat, Lu.
vicos vndiq; circumiacentes docens.

B Et accerſit duodecim, cœpitq; eos emittere binos, ac dabat illis poteſtatem aduerſus ſpiritus immun- Mat. 10.
dos, * Et præcepit illis, ne quid tollerent in viã, niſi Lu, 9, 10
virgam

Mat,10, virgam tantū: non peram, non panē, non in zona
Lu,9,10, æs, sed calciarentur sandaliīs, & ne induerētur binis
10 10 tunicis, * Et dicebat eis: Vbicunq; introieritis in do
Mat, Lu, mum, illic manete donec exeatis illinc. Et quicunq;
10, 9. non receperint vos, neq; audierint vos, exeuntes il-
Mat. Lu, linc, excutite puluerem qui est sub pedibus vestris,
11. 10 in testimonium illis. * Amen dico vobis, tolerabi-
Mar, Lu, lius erit Sodomis aut Gomorrhis in die iudicij, quā
10, 9. ciuitati illi. * Et egressi prędicabant vt resipiscerent:
Mat, Lu, & dęmonia multa eiiciebāt, & vngebant oleo mul
14. 9. tos ęgros & sanabant. * Et audiuit rex Herodes (in
Mat, Lu, notuerat enī nomē eius) dicebatq; : Ioēs ille qui bap
tizabat, resurrexit a mortuis, & propterea virtutes
Lu,9, agūt in illo. * Alij dicebant, Helias est, alij vero dice
bant, propheta est, vel tanquam vnus ex prophetis. C
14. 3. Cum audisset autem herodes, ait: Cui ego præci-
Mat, Lu di caput, Ioannes iste est, ipse surrexit a mortuis * Nā
ipse Herodes missis satellitibus manus iniecerat in
Ioannem, & vinxerat eum in carcere propter Hero
diadem vxorem Philippi fratris sui, quia duxerat
eam vxorem. Dicebat enim Ioannes Herodi, Non
licet tibi habere vxorem fratris tui. Herodias autem
insidiabatur illi, volebatq; occidere eum, nec pote-
rat. Herodes enim metuebat Ioannem, sciens eum
virū iustum ac sanctū, & obseruabat eum, auditoq;
Mat, 14, eo multa faciebat, & libenter eum audiebat. * Et cū
dies opportunus accidisset, cum Herodes in natali-
cīs suis cœnam faceret primatibus ac tribunis & pri
moribus Galileæ: cumque introisset filia ipsius He-
rodiadis, ac saltasset, placuissetq; Herodi ac simul
accumbentibus, rex ait puellæ: Pete a me quod vis,
& dabo tibi. Et iurauit illi, Quicquid a me petie-
ris, dabo tibi vsq; ad dimidium regni mei. At illa
egressa dixit matri suæ, quid petam, Illa vero dixit
Caput Ioannis Baptistæ. Et ingressa statim cum fe-
stinatione ad regem, petiuit, dicens: Volo vt protis
nus des mihi in lance caput Ioannis Baptistæ. Et dos

lore

Digitized by Google

lote affectus rex, propter iusiurandum, eosq; qui si-
mul accumbebant, noluit eam reñcere. Et confe-
stim rex misso spiculatore, iussit inferri caput eius.
At ille abñt, ac decollauit eum in carcere, & attulit
caput eius in lance, & dedit illud puellæ, & puella
dedit illud matri suæ. Quo audito, discipuli eius ve
nerunt, & sustulerunt cadauer eius, posueruntque
illud in monumento.

D *Et congregantur apostoli ad Iesum, ac renuncia Lucæ.9.
uerunt ei omnia, & quę egissent, quęq; docuissent.
*Et ait illis: Venite vos soli seorsim in desertum, & 14. 9. 6.
requiescite pusillum. Erant enim qui venirent & M, L, Io,
abirent multi, ac ne cibū quidem capere vacabat. Et
abñt in desertū locū nauigio seorsim. Et viderūt eos
abeuntes turbæ, & agnouerūt eū multi, & itinere pe
destri ex oībus ciuitatibus concurrerūt illuc, & præ-
uenerūt eos, conuenerūtq; ad illum. * Et egressus vi Mat.9.
dit turbā multā Iesus, & affectu misericordię tactus
est erga eos, quia erāt velut oues nō habētes pastorē. 14. 9. 6.
Et cœpit illos docere multa. *Et cū iam multū diei Mt, L, Io
præteriisset, accesserunt ad illum discipuli eius, dicen
tes: desertus est locus & iam multū temporis effluxit.
dimitte illos, vt abeant in circumiacentes villas, ac
vicos, emantq; sibi panes: nam quod edant, non ha-
bent. At ille respondens, ait illis, Date illis vos
quod edant. Et dixerūt ei: Euntes emamus ducentis
denarijs panes, & demus illis quod edant? At ille
dicit eis: Quot panes habetis? Ite & videte. Et cum
cognouissent, dicunt: Quinq;, & duos pisces. Et
præcepit illis, vt accumbere facerent omnes distribu-
tis conuiuijs in viridi gramine. Et discubuerunt
diuisi in viridaria centeni & quinquageni. Et cum
accepisset quinq; panes, ac duos pisces, sublatis in
cœlum oculis, benedixit, ac fregit panes, deditq; di-
scipulis suis, vt apponerent illis, & duos pisces di-
uisit omnibus. Et comederunt omnes, & saturati
sunt, & sustuleruut duodecim cophinos plenos,

& de

& de piſcibus. Erant autem qui comederant circiter
Mat.14 quinq; milia virorū. *Et ſtatim coegit diſcipulos E
ſuos conſcendere nauim, vt præcederent tranſmiſ
ſo mari Bethſaidan, dum ipſe dimitteret turbam.
Mat.14 *Et cū dimiſiſſet eos, abīt in montem ad orandum.
Lu.5 6 *Et cū veſpera aduenīſſet, erat nauis in medio mari
*Ioan.6 & ipſe ſolus in terra, viditq; eos laborantes in remis
Ibidem gando. Erat enim vētus cōtrarius eis. A circa quar
tam vigiliam noctis venit ad eos, ambulans ſuper
mare, & volebat præterire eos. At illi vt viderunt
eū ambulantem ſuper mare, putauerunt ſpectrum
eſſe, & exclamauerunt. Omnes enim videbant eū,
& conturbati ſunt. Et ſtatim loquutus eſt cum eis,
dixitq; eis: Confidite, ego ſum, ne terreamini. F
Mat.14 *Et aſcendit ad illos in nauim, & cōquieuit ven
tus, & vehementer ſupra modum intra ſeſe ſtupe
bant, & admirabantur. Non enim intellexerunt de
panibus: erat enim cor eorum obcæcatum. Et cum
traiecīſſent, venerunt in terram Genezareth, & ap
plicuerunt in portum.

Cumq; egreſſi eſſent de naui, continuo agnoue- G
runt eū, ac percurrentes totam vndiq; regionem illa
lam, cœperunt in grabbatis eos qui male habebant
circumferre, cum audiſſent eū illic eſſe: & quocunq;
introiſſet ī vicos, aut ī ciuitates, aut in villas, in pla
Ibidem teis ponebāt infirmos: *& deprecabātur eū, vt vel
fimbriā veſtimenti eius tāgerent: & quotquot tan
gebant eum, ſalui fiebant. CAP. VII.

Mat.15 ET conueniunt ad eum phariſæi, & quidam A
de ſcribis qui venerant Hieroſolymis, & cū
vidiſſent quoſdam ex diſcipulis eius cōmu
nibus manibus, id eſt, illotis edere panes, incuſabāt.
Nam phariſæi & omnes Iudæi, niſi crebro lauerint
manus, non capiunt cibum, tenentes inſtituta maio
rum, & a foro venientes niſi loti fuerint, non come
dunt. Et alia multa ſunt quæ ſuſceperunt ſeruanda:
nempe lotiones poculorum, & vrceorum, & æra
mento

Digitized by Google

mentorum,& lectorum. Deinde interrogant eum pharisæi & scribæ:Quare discipuli tui non ambulant iuxta ritum traditum a maioribus,sed illotis manibus edunt panem:At ille respondens,dixit eis:

B Bene vaticinatus est Esaias de vobis hypocritis, sicut scriptum est:*Populus hic labijs me honorat, Esa. 29
cor aũt eorũ longe est a me. In vanũ aũt me colunt, docentes doctrinas,præcepta hominũ.Nam omisso præcepto Dei, tenetis constitutiones hominum,ablutiones vrceorum & poculorũ,aliaq; similia his facitis multa. Et dicebat illis:Bene reijcitis præceptum Dei,vt constitutionem vestram seruetis. Moses em Exo. 20
dixit.* Honora patrem tuũ & matrem tuam:* & Deut. 5
qui maledixerit patri vel matri, morte moriatur. Leui. 20
Vos autem dicitis:Si dixerit homo patri vel matri, corban,quod est,donum quodcũq; ex me,in tuum cedet commodum. Et præterea non finitis eum quic quam facere patri suo,aut matri suæ,& irritum facitis verbum Dei,per constitutionem vestrã,quam tradidistis. Et similia huiusmodi multa facitis. Et cum aduocasset ad se totã turbam,dicebat illis.

C Audite me omnes & intelligite:Nihil est extra hominem introiens in eũ,quod possit eum inquinare, sed quæ de homine procedunt,illa sunt quæ inquinant hominem. Si quis habet aures ad audiendum, audiat.* Et cũ introisset in domũ semotus a turba, Mat. 15
interrogabãt eũ discipuli eius de similitudine. Et ait illis:Adeo & vos intelligentia caretis? Nondum intelligitis,quod omne foris introiens in hominẽ, nõ potest eũ inquinare:quia non intrat in eius cor, sed in ventrem,& in secessum exit,repurgans oẽs escas? Dicebat aũt: Quod ab homine exit, illud inquinat hominẽ.Ab interioribus em de corde hominũ malæ cogitationes procedũt, adulteria,stupra,homicidia,furta,auariciæ,fraudes,dolus,impudicitia,malus oculus,cõuicia,superbia,stultitia.Omnia hęc mala ab internis procedunt,& inquinant hominem.

Et inde

Et inde ſurgēs, abīt in cōfinia Tyri, ac Sidonis, D
& ingreſſus domū, neminē voluit ſcire nec potuit la
Ibidem, tere. *Mulier eīm ſtatim vt audiuit de eo, cuius filio
la habebat ſpiritū immundum, venit & accidit ad
pedes eius. Erat enim mulier Græca Syrophœniſſa
genere, & rogabat eum vt dæmonium eīcēret de fi
lia ſua: Ieſus autem dixit illi: Sine prius ſaturari fi
lios: Non eſt enim honeſtum ſumere panem filiorū,
& proīcere catellis. At illa reſpondit, & dicit illi:
Etiam domine, nam catelli quoque comedunt ſub
menſa de micis filiorum. Et ait illi: Propter iſtum
ſermonem vade, exīt dæmonium a filia tua: Et cum
abiſſet domum ſuam, reperit dæmonium exiſſe, &
filiam iacentem ſuper lectum.
Ibidem. *Et rurſum egreſſus de finibus Tyri ac Sidonis, E
venit ad mare Galilææ per medios fines Decapolis,
& adducunt ei ſurdum, impeditæq; linguæ, & des
precantur eum, vt imponat illi manum. Et cum ap
prehendiſſet eum de turba ſeorſim, miſit digitos
ſuos in auriculas eius, & ſputo emiſſo, tetigit lin
guam eius, ac ſuſpiciens in cœlum ingemuit, & ait
illi: Ephpheta, quod eſt aperire. Et ſtatim apertæ
ſunt eius aures, & ſolutū eſt vinculum linguæ eius,
Mar. 9. ac loquebatur recte. * Ac præcepit illis, ne cui dices
rent. Sed quo magis ille eis præceperat, hoc potius
amplius prædicabat, & ſupra modum ſtupebant,
Gen. 1. dicentes: *Bene omnia fecit, & ſurdos fecit audire,
Eccl. 39. & mutos loqui. CAP. VIII. A
Mat. 15. IN diebus illis cum turba admodum multa eſ
ſet, nec haberent quod manducarent, accerſitis ad
ſe Ieſus diſcipulis ſuis, ait illis, miſericordia tan
gor erga turbam, quia iam triduo manēt apud me,
nec habent quod edant, & ſi dimiſero eos ieiunos in
Thob. 13. domum ſuam, deficient in via. *Quidam eīm ex
Eſa. 60. eis e longinquo venerunt. Et reſponderunt ei diſci
puli ſui: Vnde iſtos quis poterit hic ſatiare panibus
in ſolitudine? Et interrogauit eos: Quot panes habe
tis? Illi

tis? Illi vero dixerunt: septem. Et præcepit turbæ discumbere super terram. Et acceptis septem panibus, cũ gratias egisset, fregit, deditq; discipulis suis, vt apponerent, & appoſuerunt turbæ. Et habebant piſciculos paucos, & cum benedixiſſet, iuſſit apponi & hos. Comederunt autem & ſaturati ſunt, ac ſuſtulerunt quæ ſuper fuerant, fragmentorum ſeptem ſportas. Erant autem qui comederant ferme quater mille. Et dimiſit illos, & mox ingreſſus in nauim cum diſcipulis ſuis, venit in partes Dalmanutha.

B *Et egreſſi ſunt phariſæi, cœperuntq; diſputare cum illo, quærentes ab eo ſignum e cœlo, tentantes eum. *Et cum ingemuiſſet ſpiritu ſuo, dicit: Cur generatio hæc ſignum quærit? Amen dico vobis, ſi dabitur generationi huic ſignum. Et relictis illis, ingreſſus rurſus nauim, abijt traiecto lacu. Et oblíti fuerant ſumere panes, nec præter vnum panem habebant ſecum in naui. *Ac præcepit illis, dicens. Videte, cauete a fermento phariſæorum, & a fermento Herodis. *Et diſputabant inter ſeſe, dicentes: Panes non habemus. Et eo cognito Ieſus dicit illis: Quid diſputatis quod panes non habetis? Nondum animaduertitis nec intelligitis. *Adhuc obcæcatum habetis cor veſtrum? Oculos habentes non cernitis, & aures habentes nõ auditis, *& non meminiſtis? Cũ quinq; panes fregiſſem in hominum quinq; milia, quot cophinos fragmentis plenos ſuſtuliſtis? Dicũt ei, Duodecim. Cũ aũt ſeptẽ in quatuor milia, quot ſportas ex reliquijs fragmẽtorũ tuliſtis? Illi vero dixerũt. Septẽ. Et dixit illis Qui fit vt nõ intelligatis.

Mat. 16. Ioan. 2, 6. Mt. 12, 16. Lu. 11. 16. 12. Mt. Lu Mat. 16. Pſal. 113. Mat. 14. Lucæ. 9. Mar. 6. Ioan. 6.

C *Et venit Bethſaidan, & adducunt illi cæcum, & obſecrant eum, vt illum tangeret. Et apprehenſa manu cæci, eduxit illum extra vicum, & cũ exſpuiſſet in oculos illius, impoſuiſſetq; illi manus, interrogauit eum, ſi quid videret. Et recepto viſu, dicebat. Video homines, quoniam velut arbores cernno ambulantes. Deinde rurſum impoſuit manus

ſuper

ſuper oculos illius, & fecit vt viſum reciperet.
Et reſtitutus eſt, ac denuo videbat diluciđe omnes.
Et dimiſit illum in domum ſuã, dicens: Neq; in vicũ
16. 9. ingrediaris, neq; dixeris cuiquam in vico.
Mat. Lu, *Et egreſſus eſt Ieſus & diſcipuli illius in vicos
Cæſareæ, quæ cognominatur Philippi, & in via in-
terrogauit diſcipulos ſuos, dicens illis: Quem me di-
cunt homines eſſe? Illi vero reſponderunt: Ioannem
Baptiſtam, & alñ Heliam, alñ rurſus vnũ de nume-
16. 9. ro prophetarũ. Et ipſe dicit illis: At vos quem me di-
Mat. 10. citis eſſe. *Reſpondẽs aũt Petrus, dicit illi: Tu es ille
Chriſtus. Et interminatus eſt eis, necui dicerent de ſe,
Mat. 16. et *Et cœpit docere eos quod oporteret filium homi E
17. & 20. nis multa pati, & reprobari a ſenioribus, ſummiſq;
Lucæ. 6. ſacerdotibus ac ſcribis, & occidi, & poſt tres dies re-
Mar. 8. ſurgere, & aperte ſermonem loquebatur. *Et appre-
Mat. 16. hendit illum Petrus, cœpitq; increpare eum. At ille
conuerſus, & intuitus diſcipulos ſuos, increpauit Pe-
trum, dicens: Abi poſt me ſatana, quoniam non ſa-
pis quæ Dei ſunt, ſed quæ ſunt hominum. Et cum
ad ſe vocaſſet turbam vna cum diſcipulis ſuis, dixit
Mat. 16. illis: *Quicunq; vult ſequi me, abneget ſemetipſum,
Lu. 9. 14. & tollat crucem ſuam, ac ſequatur me.
Lucæ. 9. *Nam quiſquis voluerit animam ſuam ſeruare, F
Ioan. 12. perdet eam. Quiſquis autem perdiderit animam ſuã
mea cauſa & Euangelñ, hic ſeruabit eam. Quid enim
profuerit homini ſi lucratus fuerit mundum totum,
& animæ ſuę iacturam fecerit? Aut quid daturus eſt
Lu. 9. homo, quo repenſet animam ſuam? *Quemcunq;
enim puduerit mei ac meorum ſermonum in gene-
ratione hac adultera & peccatrice, pudebit illius &
filium hominis, vbi venerit in gloria patris ſui cum
angelis ſanctis. CAPVT IX.

ET dicebat illis: Amen dico vobis: Sunt quis A
17. 9. dam inter eos qui hic ſtant, qui non guſta-
Mat. Lu bunt mortem, donec viderint regnum Dei
veniſſe cum virtute, *Ac poſt dies ſex aſſumit Ieſus
Petrum

Petrum ac Iacobum, & Ioannem, & subduxit eos in montem excelsum seorsim solos, & transformatus fuit coram illis, & vestimenta illius facta sunt splendida, & candida valde veluti nix, quam candida facere nō potest fullo super terram. Et conspectus est illis Helias cum Mose, colloquebanturq; cum Iesu. Et respondens Petrus, dicit Iesu: Rabbi, bonū est nos hic esse, et faciamus tabernacula tria, tibi vnū, et Mosi vnum, & Heliæ vnum, Non em̄ nouerat quid loqueretur: erant enim expauefacti. Et facta est nubes, quæ obumbrauit illos. Et venit vox e nube, dicens:
*Hic est filius meus dilectus, ipsum audite. Et repente cum circumspexissent, non amplius viderunt quenq̄, sed solum Iesum esse secum. Porro cum descenderent de mōte, præcepit illis, ne cui dicerent ea quæ viderant, nisi cū filius hominis a mortuis resurrexisset. *Ac verbum hoc tenuerūt apud sese, inter se disputantes, quid esset hoc, quod dixerat, e mortuis resurgere: & interrogabant illum, dicentes:
Mat. 3. 17. Mar. 1. Luc. 3. 9. Lu. 9.

B *Quid est quod scribæ dicunt, Heliam oportere venire prius: Ille vero respondens, dixit illis: Helias quidē vbi venerit prius, restituit omnia: *& quēad modum scriptum est de filio hominis, vt multa patiatur, & contemnatur. Verum dico vobis Heliam venisse, & fecerunt illi quæcunq; voluerūt, sicut scriptū erat de illo. *Et cū venisset ad discipulos suos, vidit turbā multam circū illos, & scribas disputantes cū eis. Et protinus vniuersa turba cum vidisset eum, obstupuit, & accurrentes salutauerunt eum. Et interrogauit scribas: Quid disputatis inter vos?
Mat. 17 Mat. 16. & 17. 20. Mar. 8. Luc. 18. *Mat. 17.

C *Et respondens vnus e turba, dixit: Præceptor, adduxi filium meū ad te, habentem spiritum mutū, & quandocunq; eum corripuerit, lacerat eū, atq; ille spumat, ac stridet dentibus suis, & arescit. Et dixi discipulis tuis vt eicerent, & nō potuerūt. At ille respondēs ei, dicit: *O natio incredula, quousq; apud vos ero: quousq; patiar vos? Adducite illum ad me.
17 9 Mat. Lu.

f Et ad-

Digitized by Google

Et adduxerũt illũ ad eũ. At viſo illo, cõtinuo ſpiri-
tus diſcerpebat eũ. Et prolapſus in terra volutabatur
ſpumãs. Et interrogauit patrẽ illius: quantũ tẽporis
eſt, quod hoc accidit ei? At ille dixit: a puero, & fre
quẽter illum & in ignẽ abiecit, & in aquas, quo per
deret eum. Age ſi quid potes, ſubueni nobis miſertus
noſtri, Ieſus autem dixit ei: illud ſi potes credere, om
nia poſſibilia credenti. Et confeſtim exclamans pa
ter pueri cum lachrymis, dixit: Credo Domine, ſuc
curre incredulitati meæ. Cum vidiſſet autem Ieſus,
quod turba ſimul accurreret, increpauit ſpiritum im
mundum, dicens illi. Spiritus mute, & ſurde, ego
tibi impero, exi ab eo, & ne poſthac ingrediaris in
illum. Et cum clamaſſet ſpiritus, multumq; diſcer
piſſet eum, exiuit. Et factus eſt tanquam mortuus,
adeo vt multi dicerent, mortuus eſt. At Ieſus corre
pta manu illius, erexit eum, & ille ſurrexit.

Et cum eſſet ingreſſus domum, diſcipuli illius in D
terrogabant eum ſeorſim: Cur nos non quiuimus
Mat.17 eiicere illum? Et dixit illis: * Hoc genus nulla re po
Ibidem teſt exire, niſi per deprecationẽ & ieiuniũ. * Et illinc
digreſſi, iter fecerunt per Galileam, nec volebat vt
quiſquam ſciret: docebat enim diſcipulos ſuos, & di
Mt. 16. et cebat illis: * Filius hominis traditur in manus hos
17. & 20. minum, & occident eum, & occiſus tertio die reſur
Mar. 8,10 get. At illi ignorabant quod dixerat, & timebãt eũ
Lu.17.18. interrogare. Et venit Capernaum, & cum veniſſet
*Lucæ.9. in domum, interrogauit illos. Quid in itinere inter
Mt.18,20 vos diſputabatis? At illi ſiluerunt. * Nam inter ſe di-
Lu.9.22. ſputauerant inter viam quis eſſet maior.
Mar.10. Et cum conſediſſet, accerſiuit duodecim, & dicit il E
lis: Si quis vult primus eſſe, is erit omnium poſtre-
mus, & omnium miniſter. Atq; arreptũ puerum ſta
tuit in medio illorũ, & cum cepiſſet illum in vlnas
Mat.18. ſuas, dixit illis: * Quiſquis vnum ex talibus pue-
Lu.9.10. ris receperit nomine meo, me recipit: & quicũq; me
Ioan.13. recipit, non me recipit, ſed eũ qui miſit me. * Reſpon
dit autem

Digitized by Google

dit autem ei Ioannes, dicens: Præceptor, vidimus Lucæ, 9
quendam nomine tuo eiȝcere dęmonia, nec ſequitur
nos, & prohibuimus illum, propterea quod non ſe-
quitur nos. At Ieſus ait: Ne prohibeatis illũ, *Nul- 1. Cor. 12.
lus enim eſt, qui ſi fecerit virtutem per nomen meũ,
poſſit cito male loqui de me. Qui enim non eſt ad-
uerſus nos, pro nobis eſt. * Quiſquis enim ad bibens Mat. 10.
dum dederit vobis calicem aquę nomine meo, quod
ſitis Chriſti, amen dico vobis, nequaquam perditu- 18, 17.
rus eſt mercedem ſuam. *Et quiſquis offenderit vnũ Mat. Lu.
ex puſillis, qui confidunt in me, melius foret illi, ſi
circundaretur ſaxum molare circa ceruicem eius, &
abiȝceretur in mare, *Et ſi tibi fuerit obſtaculo ma- Mat. 5. 18.
nus tua, amputa illam. Bonum eſt tibi mutilum ad
vitam ingredi, potius quam duas manus habentẽ
abire in gehennam, in ignem inextinguibilem, vbi
vermis illorũ nõ moritur, & ignis nõ extinguitur.
Et ſi pes tuus fuerit tibi obſtaculo, amputa illum. Bo
nũ eſt vt ingrediaris ad vitam claudus, potius quã
duos pedes habens mittaris in gehennam, in ignem Eſaiæ. 66.
inextinguibilem, * vbi vermis illorũ non moritur, Ezech 02
& ignis non extinguitur. Et ſi oculus tuus tibi ob-
ſtaculo eſt erue illum. Bonum eſt tibi vt luſcus in-
troeas in regnum Dei, potius quam vt duos oculos
habens mittaris in gehennam ignis, vbi vermis eo-
rum non moritur, & ignis non extinguitur.

F Nam omnis homo igne ſalietur, & omnis victima 5. 14.
ſale ſalietur. Bona res eſt ſal, *cæterum ſi ſal inſulſus Mat. Lu.
fuerit, per quid ipſum condietis? Habetis in vobiſip-
ſis ſalem, & pacem habete inter vos inuicem.

CAPVT X.

A E *T cũ inde ſurrexiſſet, venit in fines Iudææ Mat. 19.
per regionẽ quę eſt vltra Iordanẽ, & cõueniũt
rurſum turbę ad illũ, & ſicut cõſueuerat, rur
ſum docebat eas. Et adeũtes phariæi interrogabant
illum: Licet ne viro vxorẽ repudiare? tentãtes illũ.
At ille reſpondens, dixit illis; Quid vobis præcepit

Digitized by Google

Deut.24. Mat.5.19. Moſes? At illi dixerunt: *Moſes permiſit libellum repudij ſcribere, ac dimittere. Et reſpondens Ieſus, dixit illis: Ad duritiam cordis veſtri ſcripſit vobis præceptum iſtud: cæterum ab initio creationis maſculum & fœminam fecit illos Deus. *Propter hoc relinquet homo patrem ſuum & matrem, & adhęrebit vxori ſuæ, & fient duo caro vna. Itaque non iam ſunt duo, ſed vna caro. Quod igitur Deus copulauit, homo non ſeparet. Et in domo rurſum diſcipuli illius eadem de re interrogabant illum. Et dicit illis: *Quicunque repudiauerit vxorem ſuam, & duxerit aliam, adulterium committit aduerſus illam. Et ſi mulier repudiauerit virum ſuum, & nupſerit alteri, adulterium committit.

Geñ.1. Ephe.5. 1.Chor.6. Mat.5.19. Luc.16.

19 18. Mat.Lu. *Et attulerunt ad illum pueros, vt tangeret illos: diſcipuli vero increpabant eos qui adducebant. Cum vidiſſet autem Ieſus, indignatus eſt, & dixit illis: *Sinite pueros venire ad me, ne prohibete illos: talium enim eſt regnum Dei. Amen dico vobis: Quicunq; nõ acceperit regnũ Dei tanq̃ puer, haud quaq̃ ingredietur in illud. Et cum cepiſſet illos in vlnas, impoſitis manibus ſuper illos, benedixit eis. B

Ibidem Ibidem. *Et cum exiret in viam, accurrit quidam, ac genua flexit illi, & interrogabat eũ: Præceptor bone, quid faciam, vt vitam æternam poſſideam? Ieſus autem dixit illi: Cur me dicis bonum? Nemo bonus, niſi vnus, nempe Deus. Præcepta noſti. *Ne cõmitas adulteria: ne occidas: ne fureris: ne falſum teſtimonium dicas: ne fraudes: honora patrem & matrẽ C

Exo.20 19 18 Mt.Luc. At ille reſpondens, dixit illi: Præceptor hæc omnia ſeruaui ab odoleſcentia mea. *Ieſus autem intuitus illum, dilexit eum, & dixit illi: Vnum tibi deeſt: Abi, quæcũq; habes, vende, & da pauperibus, & habebis theſaurum in cœlo, & veni ſequere me, ſublata in humeros cruce. *At ille moleſtia affectus propter ſermonem, diſcedebat mœrens: habebat enim poſſeſſiones multas. Et cum circumſpexiſſet Ieſus,

Ibidem

dicit

dicit discipulis suis: Quam difficulter hi qui pecunias habent, in regnum Dei intrabunt. Discipuli vero obstupuerunt super verbis illius. At Iesus rursum respondens, dicit illis: Filij, quam difficile est eos, qui fiduciam habent in pecunijs, regnū Dei ingredi. Facilius est camelum per foramen acus ingredi, quam diuitem in regnum Dei ingredi. Illi vero supra modū admirati sunt, dicentes intra sese. Et quis potest esse saluus? Intuitus autem Iesus illos, dicit: Apud homines impossibile, sed non apud Deum: nam omnia possibilia sunt apud Deum.

D *Et cœpit Petrus dicere illi: Ecce reliquimus omnia, & secuti sumus te. Respondens autem Iesus, dixit: Amen dico vobis: *Nullus est qui reliquit domum, aut fratres, aut sorores, aut patrem, aut matrem, aut vxores, aut liberos, aut agros mea causa, & Euangelij, quin recipiat centupla, nunc in tempore hoc domus, & fratres, & sorores, & matres, & liberos, & agros cum persequutionibus, ac in sæculo venturo vitam æternam. *Multi autem primi, erunt postremi: & postremi, primi. *Erant autem in via ascendentes Hierosolyma: & præcedebat illos Iesus, erantq; pauefacti, & sequentes timebant. Et assumptis Iesus rursum duodecim, cœpit illis dicere, quæ sibi euentura essent.

Ibidem. Ibidem 19 13 Mat. Lu. Mat. 16 & 17. 20. Mar. 8. 9. Lu. 17. 18.

E Ecce ascendimus Hierosolyma, & filius hominis tradetur principibus sacerdotū & scribis, & condemnabunt eum ad mortem, & tradent illum gentibus, & illudent illi, & flagellabunt eum, & inspuent in illum, & occident eum, & tertia die resurget.

F *Et accedūt ad eum Iacobus & Ioannes filij Zebedæi, dicentes: Præceptor, volumus, vt quicquid petierimus, facias nobis. Ille vero dixit eis: Quid me vultis facere vobis? Illi vero dixerunt ei: Da nobis, vt vnus tibi a dextris, & alter tibi a sinistris sedeamus in gloria tua. Iesus aūt dixit illis: Nescitis quid petatis: potestis bibere poculum, quod ego bibo? &

Mat. 20

f. iij. baptisma

baptiſmate, quo ego baptizor, baptizari? At illi dixerunt ei: Poſſumus. Ieſus autem dixit illis: Poculum quidem quod ego bibo, bibetis: & baptiſmate quo ego baptizor, baptizabimini: cæterũ ſedere mihi a dextris ac ſiniſtris, non eſt meum dare, ſed ꝗbus contiget, quibus paratum eſt. * Et cum audiſſent decem, cœperunt indignari de Iacobo & Ioanne. Ieſus aũt cum vocaſſet eos ad ſe, dicit illis: Scitis, quod qui videntur imperare gentibus, dominium exercent aduerſus illas. Et qui magnates ſunt inter eas, poteſtatem exercent in illas. Verum non ſic erit inter vos: ſed quicunq; voluerit ex vobis fieri magnus inter vos, erit miniſter veſter. Et quicunq; voluerit ex vobis eſſe primus, erit omnium ſeruus. * Nam & filius hominis non venit vt ſibi miniſtraretur, ſed vt ipſe miniſtraret, ac daret animam ſuam redemptionem pro multis.

Mat. 20. Mat. 20. Io. 10. 15. 20 10. Mt. Lu.

Et veniunt Hiericho: * cumq; egrederetur ab vrbe Hiericho, ac diſcipuli illius, & turba copioſa, filius Timæi Bartimæus cæcus ſedebat iuxta viam mẽdicans, & cũ audiſſet ꝙ Ieſus Nazarænus eſſet, cœpit clamare, & dicere: Fili Dauid Ieſu miſerere mei. Et increpabant eum multi, vt taceret. At ille multo magis clamabat: Fili Dauid, miſerere mei. Et ſtetit Ieſus, ac iuſſit illum vocari. Et vocant cæcũ, dicẽtes illi: Bono animo eſto, ſurge, vocat te. Ille vero abiecto pallio ſuo ſurrexit, & venit ad Ieſum. Et reſpondens, dicit illi Ieſus: Quid vis faciam tibi? Cæcus aũt dixit ei: Rabboni, vt viſum recipiam. Ieſus autem dixit illi: * Abi, fides tua ſaluum te reddidit. Ac protinus recepit viſum, & ſequebatur Ieſum in via. G

Mat. 20.

CAPVT XI.

21. 19. Mat. Lu.

ET * cũ appropinquant Hieroſolymis ad Bethphage & Bethaniam iuxta montẽ oliuarũ, emittit duos e diſcipulis ſuis, & dicit illis: Abite in vicũ qui contra vos eſt, & ſtatim ingredientes in illum inuenietis pullum alligatum, ſupra quem A

nullus

nullus hominum sedit: soluite eum & adducite. Et si quis vobis dixerit, Cur facitis hoc? dicite, ꝙ Dominus eo opus habet: & continuo illum mittet huc. 21. 9.
*Abierunt autem, & inuenerunt pullum alligatum Mat. Lu.
iuxta ianuam foris in biuio, & soluunt illum. Et nonnulli eorū qui illic stabant, dicebant illis, Quid facitis soluentes pullum? At illi dixerunt eis, quemadmodum præceperat Iesus: & sinebant illos. Et adduxerunt pullum ad Iesum, & iniecerunt illi vestimenta sua, sedit ꝙ super illum. *Multi vero vestimenta sua sternebant in viam. Alij vero frondes incidebant ex arboribus, & sternebant in viam. Et qui præcedebant, quiq; sequebantur, clamabant, dicentes: *Hosanna, benedictus qui venit in nomine Domini: Benedictum quod venit regnum in nomine Dñi patris nostri Dauid, hosanna in altissimis. Ibidem. Ioan. 12.

B Et ingressus est Hierosolyma Dñs & in templū. Et cū circumspexisset oīa, iamq; tēpus esset vesperti num, egressus est Bethaniā cū duodecim. Et postero 21. 19.
die cū exissent Bethania, esurijt. *Cūq; vidisset arbo Mat. Lu.
rē ficī procul habentē folia, veniebat si videlicet inueniturus esset aliquid in illa. Et cū venisset ad illā, nihil inuenit, nisi folia. Non em̄ erat tempus ficorū. Et respondens Iesus, dixit ficui: Ne post hac ex te in æternum quisquam fructum edat. Et audiebant discipuli illius, veniuntq; Hierosolyma. 21. 19. 8.

C *Et ingressus Iesus in templū, cœpit ejcere eos, M. L. Io.
qui vendebāt & emebant in templo, & mensas argentariorū, & sellas vendentium columbas subuertit, & non permisit, vt quisquā deportaret vas per templum, & docebat, dicens illis: Nōne scriptum est: Esa. 56.
* Domus mea domus deprecationis vocabitur o- Hiere. 7.
mnibus gentibus? vos autem fecistis eam speluncam Mat. 21.
latronum. *Et audierunt scribæ principes sacerdo Lu. 19. &
tum, & quærebant quomodo illum essent perditurī. 20. & 22.
Timebāt em̄ eum, ꝙ tota turba admirabatur doctri Ioan. 7. 8.
nam illius, * Et cum vespera iam esset, egressus est *Mat. 21.

Iesus e ciuitate,& mane prętereũtes,viderunt ficum exaruisse radicitus, & recordatus Petrus, dicit illi: Rabbi,ecce ficus illa,quã execratus es,exaruit. Et re-
M,17,21, spondẽs Iesus,dicit illis: Confidite Deo,*Amẽ dico
Lucæ,17, vobis, ꝙ quicunq; dixerit monti huic: Tollaris ac mittaris in mare, & nõ hæsitauerit in corde suo,sed crediderit fore quę dixerit,erit illi quicquid dixerit.
Mat,21, *Propterea dico vobis,quæcunq; orantes petitis, E
Io. 14,16, credite quod accipitis,& erunt vobis.* Et cum ste-
M,6,18, teritis orantes,remittite si quid habetis aduersus ali-
Lucæ,17, quem,vt & pater vester qui in cœlis est, remittat vobis delicta vestra. Et veniunt rursum Hierosolyma,& cum ambularet in templo, veniunt ad illum
21, 20, principes sacerdotum & scribę & seniores,& dicũt
Mat, Lu illi: *Qua authoritate hæc facis? & quis tibi dedit authoritatẽ istam,vt ista facias?Iesus aũt respondẽs, dixit illis: Quærã a vobis & ipse quiddam, & respondete mihi,& dicam vobis,qua authoritate hęc faciã. Baptismus Ioannis vtrũ e cœlo erat,an ex hominibus:respondete mihi. Et cogitabant apud se,dicentes: Si dixerimus,e cœlo,dicet: Cur igitur non credidistis illi? At si dixissent,ex hominibus,timebant populum. Omnes enim habebant Ioannem, quod vere propheta fuisset. Et respondentes, dicunt Iesu: Nescimus. Et Iesus respondens, dicit illis: Nec ego dicã vobis,qua authoritate hæc faciã. CA. XII.

Mat,21, *T cœpit illis per parabolas loqui. Vineam
Lucæ,20 plantauit homo, & circundederat sepem,& A
Esaiæ,5, foderat lacum,& ædificauerat turrim, & elocauerat eã agricolis,&peregre profectus est:&misit ad agricolas,cũ opportunũ esset,seruũ,vt ab agricolis acciperet de fructu vineæ. At illi arreptũ illũ cæciderũt,ac remiserũt vacuũ. Et rursum misit ad illos alium seruũ,& illi coniectis in eũ saxis comminuerunt illi caput,& remiserũt contumelijs affectum. Et rursum alium misit,& illum occiderũt,multosq; alios,hos quidem cædentes, illos vero occidentes.

Itaq;

Itaq; cum vnum adhuc haberet filium suum dilectum, misit etiam illum ad illos postremũ, dicens: Reuerebuntur filium meũ. Illi vero agricolæ dicebant inter sese. Hic est hæres, venite occidamus eũ, & nostra erit hæreditas. Et arreptum illum occiderunt, & eiecerunt e vinea. Quid igitur facturus est dominus vineę? veniet & perdet agricolas, & dabit vineam alijs. An ne hanc quidem scripturam legistis? * Lapidem quem reprobauerunt hi qui ædifi- Psal. 117.
cabant, hic factus est caput anguli: a domino factũ Act. 4.
est hoc, & est admirabile in oculis nostris. 21 20

B *Et quærebant eum comprehẽdere, & metuebant Mat. Lu.
turbam, sciebant enim quod aduersus ipsos parabo- 22 20
lam dixisset. Et relicto illo, abierunt. * ac mittunt Mat. Lu
ad illum quosdam e pharisæis & Herodianis, vt eũ
caperent sermone. Illi vero cum venissent, dicunt
ei? Præceptor, scimus quod væraxes, & non curas
quenquam, non enim respicis personam hominum:
sed cum veritate viam Dei doces. Licet censum Cæ
sari dare, an non? demus an non demus? Ille vero sci
ens illorum simulationem, dixit illis: Quid me ten
tatis? Afferte mihi denarium, vt videam. Illi vero
attulerunt. Et dicit eis? Cuius est imago hæc & ins
criptio? Illi vero dixerunt ei: Cæsaris: Et respon- 22. 20. 13.
dens Iesus, dixit illis: * Reddite quæ sunt Cæsaris, M. L. Ro
Cęsari: & quę Dei sunt, Deo. Et admirati sunt de eo.

C Et veniunt Sadducæi ad illum, * qui dicunt non Mat. Lu.
esse resurrectionẽ, interrogauerunteq; eum, dicentes: Ibidem
Præceptor, Moses scripsit nobis, si cuius frater mo- Act. 23.
riatur, ac relinquat vxorem, & liberos nõ relinquat, Deut. 25.
vt accipiat frater eius vxorẽ illius, & suscitet semen
fratri suo. Septẽ fratres fuerunt, ac primus accepit
vxorẽ, isq; moriens, nõ reliquit semen, & secundus
accipit illã, ac mortuus est, & nec ipse reliquit semẽ,
& tertius similiter: & acceperunt eam septem, nec
reliquerunt semẽ. Postrema vero omnium mortua
est & vxor. In resurrectione igitur cũ resurrexerint,
cuius

Digitized by Google

eius illorum erit vxor? Nam septem habuerunt eā vxorem. Et respondens Iesus, dixit eis: An non propterea erratis, q̄ nō sciatis scripturas, neq̄ virtutem Dei? Cum em̄ a mortuis resurrexerint, neq̄ contrahunt matrimoniū, neq̄ nuptum dantur, sed sunt velut angeli q̄ in cœlis sunt. Cęterū de mortuis quod resuscitātur, nō legistis in libro Mosi, quomodo in rubo locutus sit illi Deus, dicens: *Ego ille Deus Abrahā, & Deus Isaac, & Deus Iacob. Nō est Deus mortuorū, sed Deus viuentiū. Vos igitur multū erratis.

Exod. 3. Act. 7

Mat. 22

*Et cum accessisset quidam e scribis, & audisset eos simul disputantes, videretq̄ quod bene respondisset eis, interrogauit illū: Quod est primū omniū præceptorum? Iesus aūt respondit illi: Primum oīm præceptū est: *Audi Israel, Dominus Deus noster, Dominus vnus est. *Et diliges Dñm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota mente tua, & ex totis viribus tuis. Hoc est primū præceptum. Et secundū simile hoc est: *Diliges proximū tuū vt teipsum. Maius his aliud præceptum nō est.

D

Deu. 6 Lu. 10.

Leui. 19

Mat. 22

*Et dixit illi scriba: Bene præceptor cū veritate dixisti, quod vnus sit Deus, & nō sit alius præter illum: quodq̄ diligere eum ex toto corde, & ex tota intelligentia, & ex tota anima, & ex totis viribus: ac diligere proximū vt seipsum: plus sit, quam vniuersa holocautomata & victimæ. At Iesus cum videret quod cordate respondisset, dixit illi: Haud longe abes a regno Dei. *Et nemo post illa audebat illū interrogare. Et respondens Iesus dicebat, docens in templo: *Quomodo dicūt scribæ, Christum esse filium Dauid? nam ipse Dauid dixit afflatus spiritu sancto: *Dixit Dominus Domino meo, sede a dextris mihi: Donec posuero inimicos tuos scabellum pedum tuorum. Ipse ergo Dauid vocat eum Dñm, & vnde filius eius est? Et pleraq̄ turba audiebat illum libenter. Et dicebat illis in doctrina sua:

E

22 20 Mat. Lu.

Ibidem

Psal. 109.

Mat. 23

*Cauete a scribis qui amant stolati obambulare,

& amant

& amant salutationes in foris, primasq; sellas in cõ Luc,11,20
gregationibus, & primos accubitus in cœnis, qui
deuorãt domos viduarũ, & sub prętextu longas fa-
ciũt preces, isti accipient grauiorem damnationem.
F. *Et cum sederet Iesus ex aduerso gazophylacij, Luc,21,
spectabat quomodo turba mitteret æs in gazophy
lacium. Et multi diuites mittebant multa. Et venit
quædã vidua pauper, misitq; minuta duo, quod est
quadrans. Vocatisq; ad se discipulis suis, dicit illis:
Amẽ dico vobis quod vidua hęc pauper plus misit,
q̃ omnes qui miserunt in gazophylaciũ. Nam oẽs
ex eo quod ipsis superat, miserunt: at hæc ex penuria
sua omnia quæcunq; habebat misit, totam substan
tiam suam.

CAPVT XIII.

A E *Tcum exiret e templo, dicit illi quidam e Mat, 24
discipulis illius: Præceptor, vide quales lapi- Luc,19,21
des, & quales substructiones. Et Iesus respon
dens, ait illi: Vides has magnas substructiones: Non
relinquetur lapis super lapidem, qui non diruatur.
*Et cum sederet in monte oliuarum e regione tem- Ibidem
pli, interrogabant illum secreto Petrus, & Iacobus,
& Ioannes, & Andreas: Dic nobis, quando hæc
erunt? & quod signum est, quando hæc omnia sint 24 21
consummanda? At IESVS respondens illis, cœpit Mat. Lu.
dicere: *Videte ne quis vos fallat. Multi enim ve- 1, Cor, 3.
nient in nomine meo, dicentes: Ego sum Christus: Ephe, 5.
multosque decipient.

B Cum aũt audieritis bella & rumores bellorum,
ne turbemini, oportet eñ fieri, at nondũ finis. Insur
get enim gens aduersus gentem, & regnũ aduersus
regnũ. Et erũt terręmotus in singulis locis, & erũt fa
mesac turbatiões. Initia dolorũ hęc. *Sed cauete vos Mat, 10
vobis. Tradent eñ vos in cõcilia & in synagogas, Lu, 12, 21
cædemini, & sub præsidibus ac regibus ducemini Ioa, 15, 16,
propter me in testimonium illis *Et apud oẽs gentes Mat, 24
oportet prius prędicari Euangeliũ. *Cum aũt duxe Mat, 10
rint vos tradentes, ne pręcogitetis quid dicturi sitis,
neq;

Digitized by Google

Luc,11. neq; meditemini:sed quicquid datū fuerit vobis in illa hora,hoc loquamini.Non enī estis vos q̄ loquimini,sed spiritus sanctus.Traditurus est aūt frater fratrem in mortē, & pater filium,& insurgent filij aduersus parētes,ac morte afficiēt eos.Et eritis odio habiti ab omnibus propter nomen meum. Sed qui
24 21 perseuerauerit vsq; ad finem,hic saluus erit.
Mat,Lu, *Porro cum videritis abominationem desola- C
Dan,9. tionis,de qua dictū est a Daniele propheta,stantem
24 21 vbi nō oportet,qui legerit,intelligat:*tunc qui fue-
Mat,Lu, rint in Iudęa,fugiant ad mōtes.Qui vero fuerit in tecto,ne descēdat in domū,nec ingrediatur vt quicq̄ tollat e domo sua.Et q̄ fuerit in agro,ne reuertatur ad ea quę reliquit a tergo,ad tollendū pallium suū.
Ibidem *Vę aūt prægnātibus & lactantibus in illis diebus.
Mat,24. *Sed orate,ne fiat fuga vestra hyeme.Erunt enim dies illi tales afflictio,qualis nō fuit a primordio rerum conditarum,quas condidit Deus,vsq; ad hoc
Ibidem tempus,nec futura est.*Et nisi Dominus abbreuiasset dies,haudquaq̄ salua fuisset vniuersa caro.Sed
24 17 propter electos,quos elegit,abbreuiauit dies.
Mat.Lu, *Ac tum si quis vobis dixerit:Ecce hic Christus, D
Mat,24, ecce illic:ne credatis.*Exorientur pseudochristi,& pseudoprophetę,& ædent signa ac prodigia ad decipiendum,si fieri possit,etiam electos.Vos autem cauete,ecce prędixi vobis omnia.*Cæterum in illis diebus post afflictionem illam sol obtenebrabitur, & luna nō dabit splendorem suū,& stellæ cœli de-
24. 21. cident,& virtutes quæ in cœlis sunt,concutientur,
Mat,Lu, *Et tunc videbunt filiū hominis venientem in nu-
Ioel,2 bibus cum potestate multa & gloria,& tunc mittet angelos suos,& aggregabit electos suos a quatuor
Ibidem, ventis,a summo terrę vsq; ad summum cœli.*A fi-cu vero discite similitudinem,cum ramus eius iam tenet fuerit,produxeritq; folia, scitis quod prope sit æstas.Sic & vos cum hæc videritis fieri,scitote q̄ prope sit in foribus.Amen dico vobis,quod nō prę-

teribit

teribit generatio hæc,donec oĩa hęc facta fuerint.
*Cœlum & terra præteribunt, ſed verba mea non Ibidem
præteribunt.*Cæterum de die illo ac tempore ne- Mat,24
mo nouit,ne angeli quidem qui in cœlo ſunt,nec
E ipſe filius,ſed ſolus pater. 24 12, 21.
*Cauete,vigilate & orate,neſcitis enim quando Mat.Lu.
tempus ſit.*Sicut homo qui peregre agit,relicta do Lu,19
mo ſua,dedit q̃ ſeruis ſuis ſubſtantiam ſuam,ac ſuũ
cuique opus, & iamitori mandauit vt vigilaret.
*Vigilate igitur, neſcitis enim quando dominus Mt.24.25
domus venturus ſit,ſero an medio noctis,an in gal- Luc,21.
licinio, an diluculo: ne ſi venerit repente,offendat
vos dormientes. Cæterum quæ dico vobis,omni-
bus dico, vigilate. CAPVT XIIII. 26 22
A E*Rat aũt paſcha,& azymorum dies futuri Mat.Lu.
poſt biduum.*Et quærebant ſummi ſacerdo Ibidem
tes & ſcribę,quomodo eum per dolum com- loan.11.
prehenſum occiderẽt.Dicebãt aũt:Non in die feſto, 26 7 12
ne tumultus fiat populi.*Et cũ eſſet Bethanię in do Mt.L.Io.
mo Simonis læproſi,accumbente eo, venit mulier
habens alabaſtrum vnguenti nardi piſticę precioſę: 26 12
& cõminuto alabaſtro,effudit illi in caput.*Erant Mat, loã.
aũt quidam qui indignarentur apud ſeſe,ac dicerẽt.
Ad quid perditio hæc vnguenti? nam poterat hoc
vendi pluris q̃ trecentis denarijs, ac dari pauperi-
bus. Et infremuerunt aduerſus illam. At Ieſus dixit:
Sinite illam,cur illi moleſti eſtis? bonum opus ope-
rata eſt erga me.Semper enim pauperes habetis vo
biſcum,& quandocunq; volueritis,poteſtis illis be
nefacere,me vero non ſemper habetis:quod potuit,
hæc fecit:prœuenit vt vngeret meum corpus ad ſe-
pulturam.Amen dico vobis,vbicunq; prędicatum
fuerit Euangelium hoc in totũ mundum,etiam hoc
quod fecit hęc,dicetur in memoriam iſtius. 26 22
B *Et Iudas Iſcariotes,vnus e duodecim,abijt ad Mat,Lu,
ſummos ſacerdotes,vt proderet eum illis.Quo au-
dito,illi gauiſi ſunt,& polliciti ſunt ei pecuniam ſe
daturos,

daturos. Et quærebat quomodo oportune illum tra
deret. Ac primo die azymorum, cum pascha immo
larent, dicunt illi discipuli sui: Vbi vis vt abeamus
26 22 & paremus vt edas pascha? Et emittit duos e discí-
Mat. Lu. pulis suis, & dicit illis: *Ite in ciuitatem, & occurret
vobis homo hydriam aquæ baiulans, sequimini il-
lum, & quocunq; ingressus fuerit, dicite patrifamí-
lias: Magister dicit, vbi est diuersorium, vbi pascha
cũ discipulis meis edam? Et ille vobis ostendet tricli
nium magnum, stratum, paratũ, illic parate nobis.
Et exierunt discipuli eius, & venerũt in ciuitatem,
& repererunt, quemadmodum dixerat illis, parau e
runtq; pascha. Et cum vespera iam esset, venit cum
26 22 23 duodecim. Et cũ accumberent, ederentq;, dixit Iesus:
Mt. L. Io. *Amen dico vobis, vnus ex vobis proditurus C
Mat. 24 est me, qui edit mecum. *At illi cœperunt esse mœ-
Luc. 22 sti, ac dicere illi singulatim: Num ego? Et alius:
Num ego? *Ille vero respondens, dixit illis: vnus e
duodecim qui intingit mecũ in catinum. Filius qui
dem hominis vadit, sicut scriptum est de illo, sed væ
Mat. 26 homini illi, per quem filius hominis proditur: *Bo
Mat. Lu. num erat illi, si natus non fuisset homo ille.
Ibidem *Et edentibus illis, sumpto Iesus pane, cum gra- D
Ibidem tias egisset, fregit & dedit illis: ac dixit: Sumite, co-
medite, hoc est corpus meũ. *Et accepto poculo, cũ
1. Cor. 11. gratias egisset, dedit illis. Et biberunt ex eo omnes.
Et dixit illis: Hic est sanguis meus noui testamenti,
Mat. 26 qui pro multis effunditur. *Amẽ dico vobis, post-
hac nõ bibam de fructu vitis vsq; ad diẽ illum, cũ il
lud bibero nouum in regno Dei. Et cum hymnum
26 18 dixissent, exierunt in montem oliuarũ. Et dicit illis
Mat. Ioã. Iesus: *Omnes offendiculũm patiemini propter me
Zacha. 13. in nocte hac: quia scriptũ est: *Percutiam pastorẽ,
26 22 & dispergentur oues. Sed postea q̃ resurrexero, præ-
Mat. Lu. cedam vos in Galilæã. Petrus aũt dixit illi: *Etiam
si oẽs offendiculum passi fuerint, at nõ ego. Et dicit
illi Iesus: Amen dico tibi, quod hodie in nocte hac
prius q̃

prius q̄ bis gallus cecinerit, ter abnegabis me.*At ille vehementius dicebat: Imo si me oportuerit cōmori tibi, nō te abnegabo. Similiter aūt & oēs dicebant. 14 26 Ioā, Mat.

*Et veniunt in locū, cuius nomē Gethsemani. Et dicit discipulis suis: *Sedete hic, donec digressus orauero. Et assumit Petrū, & Iacobum & Ioānem secū, Mat, 26 Ibidem. 26 12

coepitq; expauescere & angi. *Et dicit illis: Dolore afficitur anima mea vsq; ad mortem, manete hic, & vigilate. *Et progressus paululum, prostratus est in terram, & orauit, vt si possibile esset, transiret a se hora, & dicebat: Abba pater, omnia possibilia sunt tibi, aufer poculum a me hoc: *verūtamen nō quid ego velim, sed quid tu. *Et venit, & offendit eos dormientes, dicitq; Petro: Simon dormis? non potuisti vnam horam vigilare? Vigilate & orate, ne veniatis in tentationem. *Spiritus quidem promptus, at caro infirma. *Et rursum digressus orabat, & eūdem dixit sermonem. Et reuersus offendit illos rursum dormientes: erant enim oculi eorum grauati, neq; sciebant quid illi responderent. Et venit tertio, dicitq; illis: Dormite posthac & requiescite. Sufficit. Mat, 26 Mat. Lu, 26 6 Mat. Ioā, Mat, 26 Ioan. 6. Mat, 26

Ε *Venit hora, ecce traditur filius hominis in manus peccatorum. Surgite, eamus. Ecce qui prodit me appropinquat. *Et cōtinuo adhuc eo loquente, accedit Iudas, qui erat vnus e duodecim, & cū illo turba multa cum gladijs & fustibus a summis sacerdotibus & scribis, & senioribus. *Dederat aūt is q̄ prodebat eum, commune signum illis, dicens: Quemcunq; osculatus fuero, is est, comprehendite illum, & abducite caute. Et cum venisset, protinus accedit ad illum, dicitq; ei: Rabbi rabbi: ac deosculatus est eum. Illi vero iniecerunt in illum manus suas, & cō prehenderunt eū. *Vnus aūt quispiam adstantium, educto gladio percussit seruum summi sacerdotis, & amputauit eius auriculam. Et respondens Iesus, dixit illis: *Tanq̄ ad latronem existis cum gladijs ac fustibus ad comprehendendum me, * quotidie Ibidem 26 22 18 Mt, L, Io, Mat, 26 26 22 18 Mt, L, Io, Mt, L, Ibi

eram

eram apud vos in templo docẽs, & nõ comprehen-
26 22 distis me: *sed ista fiunt, vt impleantur scripturæ.
Mat.Lu. Et relicto illo, oẽs fugerunt. Et vnus quispiam adole-
scentulus sequebatur illum circũamictus sindone su-
per nudum, & comprehendunt illum adolescẽtuli.
26 22 18 Ille vero relicta sindone, nudus effugit ab illis. *Et
Mt.L.Io. abduxerunt Iesum ad summũ sacerdotem, & conue-
niunt cum illo omnes summi sacerdotes, & senio-
Ibidem res, & scribæ. *Et Petrus eminus sequebatur illum,
donec venisset in atrium summi sacerdotis, & erat
sedens vna cum ministris, & calefiebat ad lumen.
Mat.26 *Summi vero sacerdotes & totum concilium F
quærebant aduersus Iesum testimoniũ, vt morti tra-
derent eum, nec inueniebant. Nam multi falsum te-
stimonium dixerant aduersus illum, nec erant satis
Ibidem idonea testimonia. *Et quidam assurgebant & fal-
sum testimonium ferebant aduersus illum, dicẽtes:
Nos audiuimus eum dicentem: Ego diruam tem-
plum hoc, quod est manibus factum, & tribus die-
bus aliud sine manibus factum extruam. Et ne sic
quidem satis idonea erant testimonia illorũ. Et sur-
gens summus sacerdos in medium, interrogabat Ie-
sum, dicens: Non respondes quicq̃? Quid isti aduer-
26 22 sum te dicunt testimonia? At ille tacebat, neq; quicq̃
Mat.Lu. respondebat. *Rursum summus sacerdos interro-
26 22 6 gauit, & dicit illi: Tu es ille Christus filius benedi-
Mt,L.Io. cti? Iesus aũt dixit, Ego sum, *& videbitis filiũ ho-
minis sedentem a dextris virtutis, & venientem in
Mt.Lu, nubibus cœli. *Summus aũt sacerdos dilaceratis ve-
Ibidem stibus suis, dixit, *Quid pręterea opus habemus te
stibus? Audistis blasphemiam. Quid vobis videtur?
Mt.L.Ibi Illi vero omnes condemnauerunt eũ esse reum mor-
Ioan.18. tis. *Et cœperunt quidam conspuere in eũ, & obue-
lare faciem illius, & colaphis eũ cędere, & dicere illi
Diuina. Ac ministri alapas illi impingebant. G
Ibidem *Et cum esset Petrus in atrio inferius, venit vna
ancillarum summi sacerdotis, cumq; vidisset Petrũ
calefa

calefacientem se, intuita illum, dicit: Et tu cũ Nazareno Iesu fuisti? At ille negauit, dicens: Non noui, neq; scio quid dicas. *Et exiuit foras in vestibulum, Mat.26.
& gallus cecinit. Et ancilla cum vidisset eũ, rursum cœpit dicere his qui adstabant: Hic ex illis est. At ille
rursum negabat. *Ac paulo post iterum, qui adsta- 26 22 18
bant, dicebant Petro: Vere ex illis es, nam & Gali- Mt.L.Io.
læus es, & loquela tua conuenit. At ille cœpit execrari ac deierare: Non noui hominẽ istum, de quo dicitis. Et iterũ gallus cecinit. * Recordatusq; est Petrus M.L. Ibi.
verbi quod dixerat illi Iesus: Priusq; gallus cecinerit bis, abnegabis me ter, cœpitq; flere. CA. XV.

A E *T confestim diluculo concilio inito, summi Mat.27
sacerdotes cũ senioribus & scribis ac toto con- 27 23 18
sessu, *vinctum Iesum abduxerunt, tradide- Mt.L.Io.
runtq; Pilato. *Et interrogauit eũ Pilatus: Tu es il 27 18
le rex Iudæorum? At ille respondens, dixit illi: Tu di Mat, Ioã.
cis. Et accusabant eum summi sacerdotes de multis. Pilatus autem rursus interrogauit illum, dicens:
Non respondes quicquam? ecce quam multa aduer sus te testantur! Iesus autem deinde nihil respondit, 27 23 18
adeo, vt admiraretur Pilatus. *Cæterum in festo di- Mt.L.Io.
mittebat illis vnum vinctum, quemcunq; postu lassent. *Erat autem qui dicebatur Barabbas, qui cũ Mat.27
seditionis authoribus fuerat vinctus, qui per sedi tionem cędem patrauerat. *Et cũ acclamasset turba, 27 18
cœpit flagitare, vt faceret, quemadmodum semper Mat, Ioã.
fecerat ipsis. Pilatus autem respondit eis, dicens:
Vultis dimittam vobis regem illum Iudæorum?
*Sciebat enim, quod propter inuidiam tradidissent Mat.27
illum summi sacerdotes.

B *Summi vero sacerdotes concitauerũt turbam, Ibidem
vt potius Barabbam dimitteret ipsis. Pilatus aũt re- Mat. Lu.
spondẽs rursum, ait illis: Quid igitur vultis faciã ei, Ibidem
quem dicitis regem Iudæorum? At illi rursum clamauerunt: Crucifige istum. Pilatus aũt dicebat illis:
Quid enim mali fecit? At illi vehementius clamaue-

Digitized by Google

27 23 19 runt: Crucifige eum, * Pilatus vero volens turbæ fa-
Mt.L.Io. cere satis, dimisit illis Barabbam, & tradidit Iesum
27 19 flagellatum, vt crucifigeretur. * Milites autem abe-
Mat.Ioã. duxerunt eum intro in atrium, quod est prætorium,
& conuocant totam cohortem; & induũt illum pur-
pura, & circumponunt ei contextam spinis coronã,
Ibidem & cœperunt salutare illum: * Aue rex Iudæorum.
Et verberabant illius caput harundine, & inspue-
bant in illum, & positis genibus adorabant illum.
Et cum illusissent ei, exuerunt eum purpura, & in-
27 23 duerunt illum vestibus proprijs, & educunt eum vt
Mt. Luc. crucifigerent eum. * Et coegerunt prætereuntem
quendam Simonem Cyrenensem, qui veniebat ex
27 19 agro, patrem Alexandri & Rufi, vt tolleret crucem
Mt. Ioã. eius. * Et ducunt eum in Golgotha locum, quod est,
Mat.27 si interpreteris, Caluariæ locus. * Et dederunt illi bi-
27 19 bere myrrhatum vinum, sed ille non sumpsit.
Mat.Lu. * Cumq; crucifixissent eum, partiti sunt vestimen- C
27 23 19 ta eius, mittentes sortẽ super illa, quis quid tolleret.
Mt.L.Io. Erat aũt hora tertia, & crucifixerunt eum. * Et erat
inscriptio causæ illius inscripta, Rex Iudæorũ. Et cũ
eo crucifigunt duos latrones, vnum a dextris, & al-
Esa.53 terum a sinistris eius. * Et impleta est scriptura quæ
Lu.22. dicit: Et cum iniquis deputatus est, * Et qui præteri-
Mat.27 bant, conuiciabantur illi, mouentes capita sua, ac di-
27 23 centes: Væ qui demoliris templum, & in tribus dies
Mat.Lu. bus extruis, serua teipsum, & descẽde de cruce. * Simi-
liter & summi sacerdotes illudentes inter sese cum
scribis, dicebant: Alios seruauit, seipsum seruare nõ
potest. Christus ille rex Israel, descendat nunc de cru-
Ibidem. ce, vt videamus & credamus. * Et qui crucifixi fues-
rant cum illo, probra iaciebant in eum.
Ibidem * Cum vero facta esset hora sexta, tenebræ ortæ D
sunt super totam terram, vsque ad horam nonam.
Mat.27 * Et hora nona clamauit Iesus voce magna, dicens:
Eloi, eloi lamasabachthani: quod est, si quis inter-
pretetur: Deus meus, Deus meus, cur me deseruisti?

Et qui

Digitized by Google

Et quidam adstantium, cum audissent, dicunt: Ecce Heliam vocat. *Accurrit autem quidam, & implesta spongia aceto, impositaq; harundini, porrexit illi potum, dicés: *Sinite, videamus an venturus sit Helias ad deponendum eum. Iesus autem emissa voce magna, expirauit. *Et velum templi scissum est in duas partes a summo vsq; ad imum. Mat.27 Luc.23 Ioan.19 27 23 Mat.Lu

E *Cum vidisset aũt Centurio, qui adstabat ex aduerso illi, quod sic emisso clamore expirasset, dixit: Vere homo hic filius erat Dei. *Erant aũt & mulieres e longinquo spectantes, inter quas erat Maria Magdalene, & Maria Iacobi parui, & Iose mater, & Salome: quæ etiam, cum esset in Galilæa, sequutæ fuerant illum, & ministrauerant ei: aliæq; complures, quæ simul ascenderant cum eo Hierosolyma. Ibidem Ibidem 27 22 19

F *Et cum iam venisset vespera, quoniam erat parasceue, quæ præcedit sabbatum, venit Ioseph ortus ex ciuitate Arimathæa, honestus senator, qui & ipse erat expectans regnum Dei: & sumpta audacia, ingressus est ad Pilatum, & petijt ab eo corpus Iesu. Pilatus autem admiratus est, si iam mortuus esset: & accersito ad se Centurione, interrogauit illum, an iam dudum mortuus fuisset. Et re cognita ex Centurione, donauit corpus ipsi Ioseph. *Et is mercatus sindonem, depositum eum inuoluit sindoni, depositoq; in monumento, quod erat excisum e petra. Et aduoluit lapidem ad ostium monumẽti. *At Maria Magdalene, & Maria Iose spectabant vbi poneretur. Mt,L,Io, Ibidem Mat.27

CAPVT XVI.

A *Et cum præterisset sabbatũ, Maria Magdalene, & Maria Iacobi, & Salome emerunt aromata, vt venirent & vngerent eũ. *Et sumo diluculo diei primi sabbatorum veniunt ad monumentum, exorto sole, dicebantq; inter sese: Quis reuoluet nobis lapidem ab ostio monumẽti? Et cũ respexissent, vident lapidem esse reuolutum, nam erat magnus valde. Et ingressæ in monumentum, vidg,ñ, runt Mat,28 28.24.20 Mt,L,Io,

runt adolescentem sedentem a dextris, amictum ste-
21 24 la candida, & expauerunt. * At ille dicit eis: Ne ex-
Mat. Lu. pauescatis: Iesum quæritis Nazarenum, qui fuit cru-
cifixus, surrexit, non est hic: ecce locus vbi posuerãt
illum. Sed abite, dicite discipulis eius, & Petro,
quod ille precedit vos in Galilęam: illic eum vide-
Ibidem bitis, sicut dixit vobis. * Et abeuntes, cito fugerũt a
monumento. Habebat enim illas tremor & stupor,
neq; cuiquam quicquam dicebant, timebant enim.

Cum surrexisset aũt Iesus mane primo die sab-
bati, apparuit primum Mariæ Magdalenæ, de qua B
ciecerat septem dæmonia. Illa profecta nunciauit his
qui cũ illo fuerant, lugentibus ac flentibus. Et illi cũ
audissent quod viueret, ac visus esset ab illa, nõ cre-
Luc. 24. diderunt. * Post hæc aũt duobus ex ipsis ambulan-
tibus apparuit in alia forma, euntibus rus. Et illi
abierunt, ac renunciauerũt reliquis, nec his illi cre-
diderũt. * Postea discumbentibus illis vndecim ap-
paruit, & exprobrauit illis incredulitatem suam,
& cordis duritiem, quod his qui ipsum vidissent re
surrexisse, non credidissent. Et dicebat eis:
Mat. 28 * Ite in mundum vniuersum, & Prędicate Euan C
gelium omni creaturæ: Qui crediderit, & baptiza-
tus fuerit, saluus erit: qui vero nõ crediderit, conde-
mnabitur. Porro signa eos qui crediderint, hęc subse-
quentur. Per nomen meũ dæmonia eiçient, lingua lo-
quentur nouis, serpentes tollent: & si quid letale bi-
16. 17. berint, non nocebit eis. Super ægrotos manus impo-
Lu. Act. nent, & bene habebunt. * Itaq; Dominus quidem
postq̃ loquutus fuisset eis, receptus est in cœlum,
& consedit a dextris Dei. Illi vero egressi, prædi-
cauerunt vbiq; Domino cooperante, & sermonem
confirmante per signa subsequentia.

EVANGELII SECVNDVM
Marcum, finis.

Digitized by Google

EVANGELIVM SECVNDVM LVCAM.

VONIÃ complures aggressi sunt contexere narrationem earum, quæ inter nos certissime fidei sunt, rerum: sicuti tradiderunt nobis hi, qui ab initio suis oculis viderant, ac pars aliqua fuerant eorum quæ narrabant, visum est & mihi, vt cunctis ab initio exacta diligentia, peruestigatis, deinceps tibi scriberem optime Theophile, quo agnoscas eorum, de quibus edoctus fueras certitudinem.

CAPVT I.

A ET *Erat in diebus Herodis regis Iudææ sacerdos quidã nomine Zacharias, de vice Abia, & vxor illius de filiabus Aaron, & nomen eius Elizabet. Erant aũt iusti ambo coram Deo, versantes in omnibus præceptis & iustificationibus Dñi irreprehensibiles: nec erat illis proles, eo quod esset Elizabet sterilis, & ambo prouectæ iam essent ætatis. Factum est aũt, cum sacerdotio fungeretur Zacharias in ordine vicis suę coram Deo, secundum consuetudinem functionis sacerdotalis, sors illi obuenit, vt odores incenderet, ingressus in templum Domini: & omnis multitudo populi precabatur foris tempore thymiamatis. 1. Par. 24.

B Apparuit aũt illi angelus Dñi, stans a dextris altaris, in quo thymiamata solent adoleri. Et Zacharias turbatus est eo viso, ac timor irruit super eum. Ait aũt ad illum angelus: Ne timeas Zacharia, quoniam exaudita est deprecatio tua. Vxorq; tua Elizabet pariet tibi filium, & vocabis nomen eius Ioannem; & erit gaudium tibi & exultatio, & multi

ſuper eius natiuitate gaudebunt. Erit enim magnus coram Domino, & vinum, ſiceramque non bibet. Et ſpiritu ſancto replebitur iam inde ab vtero matris ſuæ, multoſq; filiorum Iſrael conuertet ad Dominum Deum ipſorum. Et ipſe præcedet ante illum cum ſpiritu & virtute Heliæ, vt cõuertat corda patrum in filios, & inobedientes ad prudentiam iuſtorum, vt paret Domino plebẽ perfectam. Et dixit Zacharias ad angelum: Quo argumẽto iſtud cognoſcam? Ego enim ſum ſenex, & vxor mea prouectæ
Gene. 18. ætatis eſt. Ac reſpondens angelus, dixit ei: *Ego ſum
Iudi. 13. Gabriel, qui aſtiti in conſpectu Dei, miſſuſq; ſum vt loquar ad te, & hæc tibi læta nunciem. Et ecce eris turum eſt, vt ſis tacitus, nec fari poſſis ad eum vſq; diem, quo hæc fiant, eo quod non credidiſti verbis meis, quæ implebuntur in tempore ſuo. Et erat populus expectans Zachariam, & mirabantur quod moraretur in templo. Egreſſus aũt non poterat loqui illis. Et cognouerunt quod viſionem vidiſſet in templo. Et ipſe innuebat illis, permanſitq; mutus. Et accidit vt impleti ſunt dies officij eius, abiit in domum ſuam. Poſt hos aũt dies concepit Elizabet vxor eius, & occultabat ſe menſibus quinq;, dicens: Sic fecit mihi Dñs in diebus, quibus me reſpexit, vt auferret probrum meum inter homines.

Mat. 1. *In menſe aũt ſexto miſſus eſt angelus Gabriel C
a Deo in ciuitatem Galileæ, cui nomen Nazareth, ad virginem deſponſam viro, cui nomẽ erat Ioſeph, de domo Dauid, ac nomen virginis Maria. Et ingreſſus angelus ad eam, dixit: Aue gratioſa Domi-
Iudi. 13. nus tecum, *benedicta tu inter mulieres. Illa vero cũ vidiſſet, turbata eſt ſuper oratione eius, & cogitabat qualis eſſet illa ſalutatio. Et ait angelus ei: Ne timeas
Eſaiæ. 7 Maria, nacta es enim gratiam apud Deũ. *Ecce con-
Mat. 1. cipies in vtero, & paries filium, & vocabis nomen eius Ieſum. Is erit magnus, & filius altiſſimi vocabitur; & dabit illi Dominus Deus ſedem Dauid patris ipſius

tris ipſius, *regnabit ꝙ ſuper domum Iacob in æter- Mich. 4
num, & regni eius nō erit finis. Dixit aūt Maria ad Dan. 7.
angelum: Quomodo erit iſtud, quandoquidē virū
nō cognoſco? Et reſpondens angelus, dixit ei: Spiri-
tus ſanctus ſuperueniet in te, & virtus altiſſimi obs
umbrabit tibi. *Quapropter & quod naſcetur ſanc Eſa. 6.
ctum, vocabitur filius Dei. Atq; ecce Elizabet cogna
ta tua, & ipſa cōcepit filium in ſenectute ſua, & hic
menſis eſt ſextus illi, quæ dicebatur ſterilis: quia nō
erit impoſſibile apud Deum omne verbum. Dixit
aūt Maria: Ecce ancilla Domini, fiat mihi ſecundū
verbum tuum. Ac diſceſſit ab illa angelus.

Exurgens autem Maria in diebus his, abīt in
montana cum feſtinatione in ciuitatem Iuda: & in-
trauit in domum Zachariæ, ac ſalutauit Elizabet.
Et factum eſt, vt audiuit ſalutationem Mariæ Eli-
zabet, ſalīt infans in vtero eius. Et repleta eſt ſpiritu
ſancto Elizabet, exclamauitq; voce magna, & dixit
Benedicta tu inter mulieres, & benedictus fructus
ventris tui. Et vnde hoc mihi, vt veniat mater Dñi
mei ad me? Ecce enim vt facta eſt vox ſalutationis
tuæ in auribus meis, exultauit præ gaudio infans in
vtero meo. Et beata quę credidit: quoniam perficien
tur ea quæ dicta ſunt ei a Domino. Et ait Maria.

Magnificat anima mea Dominum. Et exul
tauit ſpiritus meus in Deo ſeruatore meo. Quia re-
ſpexit ad humilitatem ancillæ ſuę: ecce enim ex hoc
beatam me dicent omnes generationes. Quia fecit
mihi magnifica qui potens eſt, & ſanctū nomen eius.
Et miſericordia eius in progeniem & progeniem,
timentibus ipſum. Præſtitit robur per brachium
ſuum, diſperſit ſuperbos cogitatione cordis ipſorū.
Detraxit potentes de ſedibus, & exaltauit humiles.
Eſurientes impleuit bonis, & diuites dimiſit inanes.
Suſcepit Iſrael puerum ſuum, vt memor eſſet miſe- Gene. 22.
ricordiæ: *Sicut loquutus eſt ad patres noſtros,
Ipſi Abraham & ſemini eius in ſæcula.

Mansit autem Maria cum illa circiter mensibus tribus, & reuersa est in domum suam.

Elizabetæ vero impletum est tempus pariendi, D
& peperit filium. Et audierunt vicini & cognati eius, quod magnificet Dominus misericordia suam vsus esset erga illam, & gratulabãtur ei. Et factum est in die octauo, venerunt ad circumcidendum puerum, & vocabant eum nomine patris sui Zachariã. Et respondens mater eius, dixit: Nequaquam, sed vocabitur Ioannes. Et dixerunt ad illam: Nemo est in cognatione tua, qui vocetur isto nomine. Innuebant autem patri eius, quid vellet vocari eum. Isque postulatis tabulis scripsit, dicens: Ioannes est nomen eius. Et admirati sunt vniuersi. Apertum est aũt os eius illico, & lingua eius, & loquebatur laudãs Deũ Et peruasit timor per oẽs vicos eorũ, & per omnem montanam regionem Iudææ diuulgabantur omnia verba hæc, & posuerũt omnes qui audierant in corde suo, dicentes: Quis nam puer hic erit? Et manus Domini erat cum illo: & Zacharias pater eius repletus est spiritu sancto, prophetauitq; dicens:

Laudandus Dominus Deus Israel, quia visitauit & fecit redemptionẽ populo suo. Et erexit cornu salutis nobis in domo Dauid pueri sui. Sicut locutus est per os sanctorum, qui a seculo fuerunt, prophetarum suorum. Fore vt seruaremur ab inimicis nostris, & de manu omnium qui oderũt nos. E

Vt vteretur misericordia erga patres nostros, ac
Gene. 22. memor esset testamẽti sui sancti. *Præstaretq; iusiurandum quod iurauit ad Abraham patrem nostrum, ac daret nobis. Vt sine timore de manu inimicorum nostrorum liberati, seruiremus ipsi.

Cum sanctitate & iustitia coram ipso, cunctis diebus vitæ nostræ. Et tu puer propheta altissimi vocaberis, præibis enim ante faciem Domini, ad parandum vias eius. Ad dandam scientiam salutis populo ipsius, per remissionem peccatorum eius.

Per vis

Per viscera misericordiæ Dei nostri, quibus visitauit nos oriens ex alto. Vt illucesceret his qui in tenebris & in vmbra mortis sedebant, ad dirigendos pedes nostros in viam pacis.

* Puer autem crescebat & corroborabatur spiritu, & erat in desertis, donec veniret dies, quo ostendendus erat apud Israelitas. 1. Reg. 2

CAPVT II.

A FActum est autem in diebus illis: Exiit decretum a Cæsare Augusto, vt censeretur totus orbis. Hæc descriptio prima facta est præside Syriæ Cyrenio. Et ibant omnes vt profiterentur, in suam quisq; ciuitatem. Ascendit aũt & Ioseph a Galilea, de ciuitate Nazareth, in Iudæam, in ciuitatem Dauid, quæ vocatur Bethleem, eo quod esset de domo & familia Dauid, vt profiteretur cum Maria desponsa sibi vxore, quæ erat prægnans. * Accidit autem cum essent ibi, completi sunt dies pariendi. Et peperit filium suum primogenitum, ac fasciis eũ inuoluit, reclinauitq; eum in præsepi, quod non esset eis locus in diuersorio. 1. 2. Mat. Ioã.

B Et pastores erant in regione eadem vigilantes, & excubantes excubias nocte super gregem suum. Et ecce angelus Domini astitit illis, & claritas Domini circumfulsit illos, & timuerunt timore magno. Et dixit illis angelus: Ne timeatis. Ecce enim annuncio vobis gaudium magnum, quod futurũ est toti populo: quia natus est vobis hodie seruator, qui est Christus Dominus, in ciuitate Dauid. Et hoc vobis signum: Inuenietis infantem fasciis inuolutum, positum in præsepi. Et subito facta est cum angelo multitudo militiæ cœlestis laudantium Deum, & dicentium: Gloria in altissimis Deo, ac in terra pax, hominibus bona voluntas.

C Et factum est, vt discesserunt ab eis angeli in cœlum, & homines pastores loquebantur inter sese: Transeamus iam a Bethleem vsq;, & videamus hoc quod

quod audiuimus accidisse, quod Dominus aperuit nobis. Et venerunt festinantes, & inuenerunt Mariã & Ioseph, & infantem positum in præsepi. Cum vi dissent autem, diuulgauerunt de verbo: quod dictũ erat ipsis de puero hoc. Et oẽs qui audierunt, mirati sunt de his, quæ dicta erant a pastoribus ad ipsos. Porro Maria conseruabat omnia verba hæc, conferens in corde suo. Et reuersi sunt pastores, glorificantes ac laudantes Deum super omnibus quæ audierant & viderant, ita vt dictum fuerat ipsis. Et postquam consummati sunt dies octo, vt circumciderentur puer, vocatũ est nomen eius Iesus, quod vocatũ erat ab angelo prius quã in vtero conciperetur.

Leuit. 12. *Et posteaquam completi essent dies purgationis D eorum secundum legem Mosi, adduxerunt eum Hierosolyma, vt sisterent eum Domino, sicut scriExod. 13. ptum est in lege Domini. *Omne masculinum adas & 34. periens vuluam, sanctum Domino vocabitur, & vt Nume. 8. darent hostiam secundum quod dictum est in lege Domini, par turturũ, aut duos pullos columbarũ. Et ecce homo erat Hierosolymis, cui nomẽ Symeõ, & homo iste iustus ac pius, expectans consolationẽ Israel, & spiritus sanctus erat super eum. Et responsum acceperat a spiritu sancto, non visurum se mortem, nisi prius videret Christum Domini. Et venit per spiritum in templum. Et cum inducerent puerũ Iesum parentes, vt facerent secundum consuetudinẽ legis pro eo, ipse quoq; accepit eum in vlnas suas, & laudauit Deum, ac dixit: Nunc dimittis seruum tuum Domine, secundum verbum tuum in pace: Quia viderunt oculi mei salutare tuum, quod parasti ante faciem omnium populorum. Lumen ad reuelationem gentium, & gloriam plebis tuæ Israel.

Et erat pater & mater eius mirantes super his, quæ E dicebantur de illo. Et benedixit illis Symeon, & diZac. 14. xit ad Mariam matrem eius. *Ecce positus est hic in ruinam, & in resurrectionem multorum in Israel, & in signum

in signum cui contradicitur. Quin & tuam ipsius animam penetrabit gladius, vt retegantur ex multis cordibus cogitationes. Et erat Anna prophetissa filia Phanuel de tribu Aser, hæc processerat in multã ætatem, & vixerat cum viro annis septem a virginitate sua. Et hæc vidua annorum ferme octoginta quatuor, quæ non discedebat de templo, ieiunijs ac deprecationibus seruiens nocte ac die. Et hæc eadem hora superueniens, vicissim confitebatur Domino, & loquebatur de illo omnibus qui expectabant redemptionem Hierosolymis. Et vt perfecerunt omnia secundum legem Domini, reuersi sunt in Galilæam in ciuitatem suam Nazareth: Puer autem succrescebat, corroborabatur; spiritu, & implebatur sapientia, & gratia Dei erat super illum.

F Et ibant parentes eius quotannis Hierosolyma, in die festo paschæ. Et cũ factus esset annorũ duodecim, ascendentibus illis Hierosolyma, secundũ consuetudinẽ diei festi, consummatisq; diebus cũ redirẽt illi, remansit puer Iesus Hierosolymis, & nõ cognouerunt parẽtes eius. Cæterum rati illũ esse in comitatu, venerunt itinere diei, & requirebant eũ inter cognatos, & inter notos. Et cũ non inuenissent eũ, reuersi sunt Hierosolyma, quærentes eũ. Et accidit post triduũ, inuenerũt illũ in tẽplo sedentẽ in medio doctorum, audientẽ illos, & interrogantẽ eos. *Stupebãt 7. 1.
aũt oẽs qui eũ audiebãt, super intelligentia & respõ Mat. Mr.
sis eius, & viso eo, admirati sunt. Et dixit mater eius ad illum: Fili, cur fecisti nobis sic? Ecce pater tuus & ego, dolẽtes quærebamus te: Et ait ad illos: Quid est quod quærebatis me? an nesciebatis, q; in his quæ patris mei sunt, oportet me esse? *Et illi nõ intellexerũt Lucæ. 18.
sermonẽ quẽ loquutus est ipsis. Et descendit cum eis, venitq; Nazareth, eratq; subditus illis. *Mater aũt 1. Reg. 2.
eius conseruabat omnia verba hæc in corde suo. Et Iesus proficiebat sapientia, & ætate, & gratia apud Deum atq; homines. CAP. III.

Anno

ANno autem decimo quinto imperij Tiberij A
Cæsaris, Pontio Pilato præside Iudææ, te-
trarcha vero Galilææ Herode, Philippo au-
tem fratre eius tetrarcha Iturææ, & Trachonitidis
regionis, & Lysania Abilenes tetrarcha, sub pontifi-
3. 3. ficibus Anna & Caipha, factum est verbum Domi-
Mt. 10. ni super Ioannem Zachariæ filium in deserto. * Et
venit in omnẽ regionem finitimã Iordani, prædi-
cans baptismum pœnitentiæ in remissionem pecca-
torum: sicut scriptũ est in libro sermonũ Esaiæ pro-
Esaiæ. 40 phetę, dicẽtis: * Vox clamãtis in deserto, parate viã
Mat. 3. Domini, rectas facite semitas eius. Omnis vallis
Mr. 1. implebitur, & cõs mons & collis reddetur humilis.
Io. 1. Et fiẽt quę obliqua sunt, directa: & asperę vertẽtur
in vias planas: & videbit omnis caro salutare Dei.
Mat. 3. * Dicebat ergo ad turbas, quę exibant vt baptiza- B
rẽtur ab ipso: Progenies viperarũ, quis submonstra-
uit vobis vt fugeretis a ventura ira? facite ergo fru-
ctus dignos pœnitẽtiæ, & ne cœperitis dicere in tra-
vosipsos: Patrẽ habemus Abrahã. Dico enim vobis, po-
tãs est deus de lapidibus istis suscitare filios ipsi Abra-
hæ. Iam vero & securis ad radicẽ arborũ posita est.
Mat. 3. 7. * Omnis ergo arbor non faciens fructum bonum, C
excidetur, & in ignem conijcitur. Et interrogabant
eum turbæ, dicentes: Quid ergo faciemus? Respon-
dens autem, dicit illis: Qui habet duas tunicas, im-
pertiat non habenti: & qui habet escas, similiter fa-
ciat. Venerunt autem & publicani, vt baptizarens-
tur, & dixerunt ad illum: Magister, quid faciemus?
At ille dixit ad eos: Nequid amplius, quã quod cõ-
stitutum est vobis, exigatis. Interrogabant autem
eum & milites, dicentes: Et nos quid faciemus? Et ait
illis: Neminem concutiatis, neminem calumnieminí:
& contenti estote stipendijs vestris. Expectante au-
tem populo, & cogitantibus omnibus in cordibus
3. 1. 2. suis de Ioanne, num ipse esset ille Christus: Respon-
M. Mr. I. dit Ioannes, dicens vniuersis, * Ego quidem aqua

baptizo

baptizo vos, sed veniet fortior me, cuius non sum
dignus soluere corrigam calciamentorum, ipse vos
baptizabit spiritu sancto & igni: * cuius ventila- Mat.3.
brum in manu ipsius, & purgabit aream suam, &
congregabit triticum in horreum suum, paleas autē
comburet igni inextinguibili. Multa quidē & alia
exhortans, euangelizabat populo. 14. 6.

D *Herodes autem tetrarcha, cum corriperetur ab Mat.Mr.
illo de Herodiade vxore fratris sui, decq; omnibus
malis quæ faciebat Herodes, adiecit & hoc super o- 3. 1.
mnia, & inclusit Ioannem in carcerē. * Factū est aūt Mt. 1o.
cum baptizaretur omnis populus, vt & Iesu bapti- Mr.1.9.
zato & orante, apertum sit cœlum, ac descendit spi-
ritus sanctus corporali specie, quasi columba in ip- 3.7. 1.9.
sum, & vox de cœlo facta est, quæ diceret. * Tu es fi- Mat.Mr
lius ille meus dilectus, in te complacitum est mihi. Lu.9.

E Et ipse Iesus incipiebat esse ferme annorū triginta,
vt putabatur, filius Ioseph, * qui fuit filius Heli, qui Mat.1.
fuit Mathat, qui fuit Leui, qui fuit Melchi, qui fuit
Ianne, qui fuit Ioseph, qui fuit Matatthiæ, qui fuit
Amos, qui fuit Naum, qui fuit Hesli, qui fuit Nag-
ge, qui fuit Maath, qui fuit Matathię, q fuit Simei,
qui fuit Iosech, qui fuit Iuda, qui fuit Ioanna, qui fuit
Rhesa, qui fuit Zorobabel, qui fuit Salathiel, qui
fuit Neri, qui fuit Melchi, qui fuit Addi, qui fuit Co-
sam, qui fuit Helmadan, qui fuit Her, qui fuit Ieso,
qui fuit Heliezer, qui fuit Ioram, qui fuit Matha,
qui fuit Leui, qui fuit Symeon, qui fuit Iuda, qui fuit
Ioseph, qui fuit Ionam, qui fuit Heliachim, qui fuit
Meleā, qui fuit Menam, qui fuit Mathatha, qui fuit
Nathan, qui fuit Dauid, qui fuit Iesse, qui fuit Obed,
qui fuit Booz, qui fuit Salmon, qui fuit Naasson, qui
fuit Aminadab, qui fuit Aram, qui fuit Esrom, qui
fuit Phares, qui fuit Iudæ, q fuit Iacob, qui fuit Isaac,
qui fuit Abrahæ, qui fuit Tharræ, qui fuit Nachor,
qui fuit Saruch, qui fuit Ragau, qui fuit Phalec, qui
fuit Heber, qui fuit Sale, qui fuit Cainan, qui fuit
Arphaxat,

Digitized by Google

Arphaxat, qui fuit Sem, qui fuit Noe, qui fuit Lamech, qui fuit Mathusala, qui fuit Enoch, qui fuit Iareth, qui fuit Malalehel, qui fuit Cainan, qui fuit Enos, qui fuit Seth, qui fuit Adam, qui fuit Dei.

CAPVT. IIII.

4. 1. Mat. Mr. Mat. 4. A

IESus autem plenus spiritu sancto, regressus est a Iordane, & actus est per spiritum in desertum, ac diebus quadrinta tentabatur a diabolo, *nihilq; comedit in diebus illis: & consummatis illis, deinde esurijt. Dixit autem illi diabolus: Si filius es Dei, dic lapidi huic, vt panis fiat. Et respondit ad

Deut. 8. illum Iesus, dicens: Scriptum est.* Non pane solo viuet homo, sed omni verbo Dei. Et subduxit illum diabolus in montem excelsum, & ostendit illi ōnia regna orbis terræ in puncto temporis, & ait illi diabolus: Tibi dabo potestatem hanc vniuersam, & gloriam illorū, quia mihi tradita sunt, & cuicunq; volo, do illam: tu ergo si adoraueris prouolutus coram me, erunt tua omnia. Et respondens Iesus, di-

Deut. 6. xit illi: Abi post me Satana. Scriptū est enim.* Adorabis Dominum Deum tuum, & illum solum coles. Et duxit illum Hierosolyma, statuitq; eū super pinnā templi, & dixit illi: Si filius Dei es, mitte teip-

Psal. 90. sum hinc deorsum: * Scriptū est em̄: q; angulis suis mandauit de te, vt seruent te, & in manibus tollent te, ne offendas ad lapidem pedem tuum. Et respon-

Deut. 6. dens Iesus: ait illi: Dictum est.* Non tentabis Dominum Deum tuum. Et consummata omni tētatione, diabolus recessit ab illo vsq; ad tempus.

4. 1. Mat Mar 13. 6. Mt. Mr. Et reuersus est Iesus virtute spiritus in Galilæam: B *& fama exijt per vniuersam regionem de illo. Et ipse docebat in synagogis eorum, & glorificabatur ab omnibus.* Et venit Nazareth, vbi erat nutritus, & intrauit secundum consuetudinem suam die sabbatorum in synagogam, & surrexit vt legeret. Et tra-

Esa. 61. ditus est illi liber Esaiæ prophetæ, & vt explicuit librum, inuenit locum vbi scriptū erat: * Spiritus Dominī

mini super me, propterea quod vnxit me, ad euangelizandum pauperibus misit me, vt sanem contritos corde, vt prædicem captiuis remissionem, & cæcis visum, vt emittam confractos per remissionem,
C vt prædicem annum Domini acceptum.
Et complicato libro reddidit ministro, ac resedit Et omnium in synagoga oculi erant defixi in eum. Cœpit autem dicere ad illos: Hodie impleta est hæc scriptura in auribus vestris. Et omnes testimonium illi dabant, & mirabantur super gratia sermonum, 13. 6. 6.
qui procedebant ex ore ipsius, dicebantq;.* Nonne Mt. Mlo
filius est filius Ioseph? Et ait illis: Omnino dicetis mihi hanc similitudinem: Medice, cura te ipsum. Quæ 13. 6. 4.
cunq; audiuimus facta in Capernaum, fac & hic in Mt Mr. l.
patria tua. Ait autem: Amen dico vobis; * Nemo propheta acceptus est in patria sua.
D *Sed in veritate dico vobis, multæ viduæ erant in 3. Reg. 17.
diebus Heliæ in Israel, quãdo clausum est cœlum annis tribus & mensibus sex, cum facta esset fames magna per omnem terram, & ad nullam illarum missus est Helias, nisi in Sarephtha Sidonis ad mulierẽ
viduam.* Et multi leprosi erant in Israel sub Heli- 4. Reg. 5.
æo propheta, *& nemo eorũ mũdatus est, nisi Naaman Syrus. Et repleti sunt omnes in synagoga ira, hæc audientes. Et insurrexerunt, eiecerunt q; illũ e ciuitate, & duxerũt illũ vsq; ad supercilium montis, su
per quẽ ciuitas illorũ erat ædificata, vt præcipitarẽt 2. 2.
eũ. Ipse aũt transiens, per mediũ illorũ ibat. * Et de- Mar. lo.
scendit Capernaum ciuitatẽ Galilææ, ibiq; docebat 7. 2. 1.
illos sabbatis. * Et stupebant super doctrina eius, Mt. L Mr
quia cum potestate coniunctus erat sermo ipsius. Mar. 1.
E *Et in synagoga erat homo habens spiritum dæmonis immundũ, et exclamauit voce magna, dicẽs: Eia, quid tibi nobiscũ est Iesu Nazarene? Venisti ad perdendũ nos? Scio te qui sis, sanctus ille Dei. Et increpauit illum Iesus, dicens: Obmutesce, & exi ab eo. Et cum proiecisset illum dæmonium in medium, exiit

exijt ab illo, nihilq; illi nocuit. Et factus est pauor su-
per omnes, & colloquebantur inter seſe, dicentes:
8. 1. Quis sermo est hic? qua cum authoritate ac potesta-
Mat. Mr. te imperat immundis spiritibus, & exeunt. Et di-
uulgabatur fama de illo in omnem locum vndiq; fi-
nitimæ regionis. * Cum surrexisset autem Iesus de sy-
nagoga, introiuit in domum Simonis: Socrus aut̃
Simonis tenebatur febri magna, & rogauerunt illũ
Mar. 1. pro ea: & adstans supra illam, increpauit febrem,
& febris dimisit illam, statimq; surgens, ministra-
Mar. 3. bat illis: * Cũ aũt sol occideret, omnes qui habebant
infirmos morbis varijs, ducebant illos ad eum, at il-
le singulis manus imponens, sanabat eos. * Exibãt
autem & dæmonia a multis, clamantia, ac dicentia:
Mar. 1. Tu es Christus ille filius Dei. Et increpans non sine F
bat ea loqui, q; sciebant ipsum esse Christum.

* Facto autem die egressus ibat in desertum locũ,
& turbæ quærebant eum, & venerunt vsq; ad ips-
sum, & detinebant illum, ne discederet ab eis. Quis
bus ille ait: & alijs ciuitatibus oportet me euangeli-
Mar. 4. zare regnũ Dei, nam in hoc missus sum. Et prædica
bat in synagogis Galilææ. CAP. V.

F * Factum est autem, cum turba imminеret ei, A
vt audiret verbum Dei, & ipse stabat iuxta
stagnũ Genezareth, & vidit duas naues stan-
tes ad stagnum, piscatores autem descenderant ex il-
Ibidem. lis, & abluebant retia. Ingressus autem in vnam nau-
ium, quæ erat Simonis, rogauit eum, vt a terra abdu-
ceret pusillum: & sedẽs docebat de naui turbas. * Vt
cessauit autem loqui, dixit ad Simonem: Duc in al-
tum, & laxate retia vestra in capturam. Et respon-
dens Simon, dixit illi: Præceptor, per totam noctem
laborantes, nihil cepimus, tamen tuo iussu laxabo
rete. Et cum hoc fecissent, concluserunt piscium mul-
titudinem copiosam, Rumpebatur autem rete eorũ.
Et annuerant socijs, qui erant in altera naui, vt veni-
rent & adiuuarent ipsos; & venerunt, atq; impleue-
runt ambas

Digitized by Google

runt ambas naues, ita vt mergerentur. Quod cum
videret Simon Petrus, accidit ad genua Iesu, dicēs:
Discede a me Domine, quia homo peccator sum.
Stupor enim circūdederat eum, & omnes qui cum il
lo fuerant, super captu piscium quem ceperant, simi
liter autem Iacobum & Ioannem filios Zebedæi, qui 4. 5.
erāt socij Simoni. Et ait ad Simonem Iesus: *Ne me Mat, Mr.
tuas, posthac homines capies. Et subductis in terrā
nauibus, relictis omnibus sequuti sunt eum. 8. 1.

B *Et accidit, cum esset in quadam ciuitate, & ecce Mat, Mr.
ce vir plenus lepra, cumq; vidisset Iesum, prostra-
tus in faciem, rogauit eum, dicens: Domine, si vis,
potes me mundare. Et protensa manu tetigit eum,
dicēs: Volo, mūdus esto. Et confestim lepra discessit
ab illo. Et ipse precepit illi, ne cuiq; diceret: sed vade,
inquit, *ostende teipsum sacerdoti, & offer pro emū Leui. 13.
datione tui, quemadmodū præcepit Moses in testi- 4 3 6
monium illis. *Peruagabatur aūt magis rumor de M. Mr. lo.
illo, & cōueniebant turbæ multæ, vt audirent & sa 14. 6.
narentur ab ipso ab infirmitatibus suis. *Ipse autem Mat, Ma.
agebat in secessu in desertis: & orabat.

C Et factum est quodā die, & ipse docebat, erantq; 9 2 5.
pharisæi sedentes, ac legis doctores, qui venerant ex
omni castello Galilææ, & Iudææ, & Hierusalem, & Mt, Mr, lo
virtus Domini aderat ad sanandū eos. *Et ecce viri
portantes in lecto hominem, qui erat paralyticus,
& quærebant eum inferre, & ponere ante illum.
*Et nō inuenientes, qua parte illum inferrent præ Mar. 2.
turba, ascenderunt super tectū, ac per tegulas demisse 9 2
runt eū cum lectulo in mediū ante Iesum. *Quorū fi Mat, Mr,
dem vt vidit, dixit illi: Homo, remittantur tibi pec
cata tua. Et cœperunt cogitare scribæ & pharisæi,
dicentes: Quis est is, qui loquitur blasphemias?
Quis potest remittere peccata, nisi solus Deus? Vt co
gnouit autem Iesus cogitationes eorum, respondens
dixit ad illos: Quid cogitatis in cordibus vestris?
Vtrum est facilius dicere, remittantur tibi peccata,

h an dice

an dicere, surge & ambula? Vt autem sciatis quod
9 2 5 filius hominis habet potestatem in terra remittendi
Mt.M.Io. peccata, ait paralytico: *Tibi dico, surge, tolle lectulum tuũ, & vade in domum tuam. Isq; confestim surgens coram illis, tollebat in quo iacuerat, abũtq; in domum suam, glorificans Deum, & stupor cepit omnes, & glorificabant Deũ, & repleti sunt timore, dicentes: Vidimus incredibilia hodie.

9 2 Mat.Mr. *Et post hac exĩt, ac vidit publicanum, nomine Leui, sedentem ad teloniũ, & ait illi: Sequere me. D

Ibidem Atq; is relictis omnibus, surgens, sequutus est eum.

Ibidem *Et fecit ei conuiuium magnum Leui in domo sua, & erat turba multa publicanorum & aliorũ, qui cũ illis accumbebant. Et murmurabant scribę & pharisæi aduersus discipulos eius, dicẽtes: Quare cũ publicanis & peccatoribus editis & bibitis? Et respondẽs

Ibidem Iesus, dixit ad illos: *Non egent qui sani sunt, medico, sed qui male habent. Non veni vocare iustos, sed peccatores ad pœnitentiam. At illi dixerunt ad eũ,

Ibidem. *Quare discipuli Ioannis ieiunant frequenter, & obsecrationes faciunt, similiter & pharisæorum, E tui vero edunt & bibũt? Quibus ipse ait: Num potestis facere vt filĩ thalami, dum cum illis est sponsus, ieiunent? Venient aũt dies, & cũ ablatus fuerit ab illis sponsus, tunc ieiunabunt in illis diebus. Dicebat

Mar. 1. aũt & similitudinẽ ad illos: *Nemo immissurã noui vestimẽti immittit in vestimentũ vetus, alioquin & nouũ rumpit, & veteri nõ cõuenit immissura ex nouo. Et nemo mittit vinum nouũ in vtres veteres, alioqui rumpet vinum nouũ vtres, & ipsum effundetur, & vtres peribunt: Sed vinũ mustum in vtres nouos mittendum est, & vtraq; conseruantur. Et nemo qui biberit vetus, statim vult nouum, dicit enĩ,

12 2 vetus melius est. CAPVT VI.

Mat.Mr. A *Ccidit autem, vt in sabbato secundo primo transiret per sata, ac vellebant discipuli A eius spicas, edebantq;, confricãtes manibus.

Quidam

Quidam autem pharisæorum dicebant illis: Quid facitis, quod non licet facere in sabbatis? Et respondens Iesus ad eos, dixit: *Ne hoc quidem legistis, quod fecit Dauid, cum esuriisset ipse, & qui cum illo erant, quomodo intrauit in domum Dei, & panes propositionis sumpsit, editq; ac dedit etiam his qui secum erant, quos non licet edere, nisi tantum sacerdotibus? Et dicebat illis: *Dominus est filius hominis etiam sabbati. Factum est autem & in alio sabbato, vt intraret in synagogam, ac doceret. 1. Reg. 21. 12 3 Mat Mar

B Et erat ibi homo, & manus eius dextera erat arida. Obseruabant aũt eũ scribæ ac pharisæi, an in sabbato sanaturus esset, vt inuenirent vnde accusarent eũ. Ipse vero sciebat cogitationes eorũ, & ait homini qui habebat manũ aridam. Surge & sta in medio. Ille vero surgens stetit. Ait igitur ad illos Iesus: *Interrogabo vos: vtrum licet sabbatis benefacere, an malefacere, animam seruare, an perdere? Et circũspectis omnibus illis, dixit homini: Extende manũ tuam. Ille aũt fecit, & restituta est manus eius sana sicut altera. Ipsi aũt repleti sunt amentia, & colloquebantur inter sese, quid nam facerent Iesu. *Factum est autem in illis diebus, exĩt in mõtem ad orandũ, eratq; pernoctans in deprecatione Dei. Mat. 12. 14 6 Mat. Mr. 10 3 Mat. Mr. Act. 1.

C Et cũ dies factus esset, *vocauit discipulos suos, & elegit duodecim ex ipsis, quos & apostolos nominauit, Simonem, quẽ & nominauit Petrũ, & Andream fratrem eius, Iacobũ & Ioannem, Philippum & Bartholomæũ: Matthæũ & Thomam, Iacobum Alphei filium, & Simonem qui vocatur Zelotes: & Iudam Iacobi, & Iudam Iscariotem, qui idem fuit proditor. Et descedẽs cũ illis, stetit in loco campestri, turbaque discipulorum eius, * & multitudo copiosa plebis ex omni Iudæa & Hierusalem, & a maritima Tyro & Sidone, qui venerant vt audirent eum, & sanarentur a morbis suis, & qui vexabantur a spiritibus immundis, & sanabantur. Mar. 3.

h.ñ. Et om

Mat. 5. Et omnis turba quærebat eum tangere, quia virtus ab illo exibat, & sanabat omnes. *Et ipse attollens oculos suos in discipulos, dicebat.

Ibidem *Beati pauperes, quia vestrum est regnum Dei. D
Eccle. 31 *Beati qui esuritis nūc, quia saturabimini. Beati qui
Ibidem fletis nunc, quia ridebitis. *Beati eritis, cū vos oderint homines, & separauerint vos, & exprobrauerint, & eiecerint nomen vestrum, tanq̄ malum propter filium hominis. Gaudete in illo die & exultate, ecce enim merces vestra multa est in cœlis. Secundū hæc enim faciebant prophetis patres eorum.

Amos. 6. *Veruntamen væ vobis diuitibus, qui habetis consolationem vestram. Vę vobis qui saturati estis, E
quia esurietis. Vę vobis qui ridetis nunc, quia lugebitis & flebitis. Væ vobis cum laudauerint vos oēs homines. Secundū hæc enim faciebant pseudoprophetis patres eorū. Sed vobis dico qui auditis, *Dili
Mat. 5. gite inimicos vestros, benefacite his qui vos oderūt. Benedicite maledicētibus vobis, & orate pro calumniantibus vos. *Percutienti te in maxillam, præbe
Ibidem & alteram: & ab eo qui aufert tibi palliū, etiam tunicam noli prohibere. Omni aūt exigenti abs te, tri-
Thob. 4. bue, & ab eo qui aufert quæ tua sunt, ne reposcas.
Mat. 7 *Et prout vultis vt faciāt vobis homines, vos quo-
Mat. 5. q̄ facite illis similiter. *Et si diligitis eos qui vos diligunt, quę vobis est gratia? Nam & peccatores eos a quibus diliguntur, diligunt. Et si benefeceritis his qui vobis benefaciunt, quæ vobis est gratia? Siquidē & peccatores hoc faciūt. Et si mutuū dederitis his, a quibus speratis vos recepturos, quæ gratia est vobis? Nam & peccatores peccatoribus dant mutuum, vt recipiant paria. Quinimo diligite inimicos vestros, & benefacite, & mutuū date, nihil inde sperantes, & erit merces vestra multa, & eritis filij altissimi, quia ipse benignus est erga ingratos ac malos. Estote ergo misericordes, sicut & pater vester mi-
Mat. 7. sericors est. *Nolite iudicare, & ne iudicabimini.

Nolite

Nolite condemnare, & non condemnabimini. Remittite, & remittetur vobis. Date, & dabitur vobis. Mensuram bonam & confertam & coucussam atq; exundantem dabunt in sinum vestrum. *Eadem quippe mensura qua metimini, metietur alij vobis. 7 4 Mat. Mr.

F Dicebat aũt illis similitudinem: *Nunquid potest cæcus cæcum ducere: nõne ambo in foueam cadunt? *Non est discipulus supra magistrum suum: perfectus aũt õnis erit, sicut magister ipsius. *Quid aũt vides festucam in oculo fratris tui, trabem aũt quę in oculo proprio est, nõ animaduertis? Aut quo modo potes dicere fratri tuo: frater, sine, ejciam festucam quæ in oculo tuo est, ipse in oculo tuo trabem non videns: Hypocrita, ejce primum trabem ex oculo tuo, & tunc perspicies, vt ejcias festucam, quæ est in oculo fratris tui. *Non est enim arbor bona, quæ facit fructũ malum, neq; arbor mala faciens fructum bonum. Vnaquæq; enim arbor ex fructu suo cognoscitur. *Neq; enim e spinis colligũt ficus, neq; e rubo vindemiant vuam. *Bonus homo ex bono thesauro cordis sui profert bonũ, & malus homo ex malo thesauro cordis sui profert malũ. Ex abundantia enim cordis loquitur os eius. *Quid aũt vocatis me domine, domine, & nõ facitis quæ dico?

G *Quisquis venit ad me, & audit sermones meos, & facit eos, ostendã vobis, cui similis sit. Similis est homini ædificanti domũ, qui fodit in altum, & posuit fundamentum super petram: Inundatione aũt facta, illisum est flumen domui illi, & nõ potuit eam mouere: Fundata em̃ erat super petram. Qui aũt audiuit & non fecit, similis est homini, qui ædificauit domũ suam super terrã, absq; fundaméto, in quam illisus est fluuius, & cõtinuo cecidit, & facta est ruina domus illius magna. CAP. VII.

Mat. 7 Mat. 15. Mat. 10 Mar. 13, 15 Mat. 7 Mat. 7 Mat. 12 Ibidem Mat. 7 Ibidem

A CVm aũt consummasset omnia verba sua, audiente populo, *intrauit Capernaũ. Centurionis aũt cuiusdam seruus male habens, 8 4 Mat. Ioan

h, iij. agebat

agebat animam, qui illi erat charus. Cum audisset autem de Iesu, misit ad eum seniores Iudæorum, rogans eum, vt veniret & seruaret seruum suum. At illi cum venissent ad Iesum, rogabant eum studiose, dicentes: Dignus est, vt hoc illi præstes: diligit enim gentem nostram, & synagogam ipse ædificauit nobis. Iesus aũt ibat cum illis. Et cũ iam nõ longe abesset a domo, misit ad eũ Centurio amicos, dicens ei:
Mat. 8. *Domine, noli vexari. Nõ enim sum dignus, vt sub tectum meũ intres: Quapropter nec meipsum sum dignũ arbitratus, vt venirem ad te, sed dic verbo, & sanabitur puer meus. Nam & ego homo sum sub potestate constitutus, habens sub me milites, & dico huic, vade, ac vadit: & alteri, veni, ac venit: et seruo meo, fac hoc, ac facit. Auditis aũt his, Iesus miratus est eum, & conuersus, sequenti se turbæ dixit: Dico vobis, ne in Israel quidem tantam fidem inueni.

Ibidem *Et reuersi qui missi fuerant, in domum, inuenerunt seruum qui langurat sanum. Et factum est deinceps, ibat in ciuitatẽ, quæ vocatur Nain, & ibant cum eo discipuli eius multi, turbaq; copiosa. Cum autem appropinquaret portæ ciuitatis, ecce defunctus efferebatur, filius vnicus matri suæ, & hæc vidua erat: & turba ciuitatis multa cũ illa. Quam cũ vidisset Dominus, misericordia motus super eam, dixit illi: Noli flere. Et accessit, tetigitque loculum. Porro qui portabant substiterũt: Et ait: Adolescens, tibi dico, surge. Et resedit qui erat mortuus, & cœpit loqui, & dedit illum matri suæ. Accepit autem omnes timor, & glorificabant Deum, dicentes: Propheta magnus surrexit inter nos, & Deus visitauit plebem suam. Et exijt hic rumor in vniuersam Iudæam de eo, & omnem finitimã regionem. Et nunciauerũt Ioanni discipuli ipsius de his omnibus. B

Mat. 11. *Et conuocauit duos de discipulis suis Ioannes, misitq; ad Iesum, dicẽs: Tu es q venturus es, an aliũ expectamus? Cum aũt venissent ad eũ viri, dixerũt: C

Ioannes

Ioannes baptista misit nos ad te: dicēs: Tu es ille qui
venturus erat, an alium expectamus? In eadem aūt
hora multos curauit a morbis, ac plagis, & spiritib⁹
bus malis, & cæcis multis donauit visum. Et respon
dens, dixit illis: *Euntes renunciate Ioanni, quę vi- Ibidem
distis & audistis, q̄ cæci vident, claudi ambulant,
læprosi mundantur, surdi audiūt, mortui resurgūt,
*pauperibus annunciatur Euangeliū: & beatus est Esa. 61.
quicunq; nō fuerit offensus per me. Et cū discessis-
sent nunciī Ioannis, cœpit de Ioāne dicere ad turbas:
Quid existis in desertū vt videretis? harundinē ven
to agitari? Sed quid existis visuri? hominē mollibus
vestimētis indutū? Ecce q̄ vestitu splendido vestiun
tur, & in delitijs agūt, in aulis regum sunt. Sed quid
existis ad videndum? Prophetā? Vtiq; dico vobis, 11. 3.
& plus q̄ prophetam. *Hic est de quo scriptum est: Mat. Mr.
Ecce mitto angelum meū ante faciem tuā, qui præ- 11. 1.
parabit viam tuā ante te. *Dico aūt vobis: Maior in Mat. M.
ter natos mulierū propheta Ioāne baptista nemo est
attamen qui minor est in regno Dei, maior est illo.
D *Et omnis populus audiens, & publicani iustifi- Mar. 1.
cauerunt Deum, baptizati baptismo Ioannis. Phari
sęi aūt, & legisperiti consiliū Dei spreuerunt aduer-
sus semetipsos, nō baptizati ab eo. Ait aūt Dñs *Cui Mat. 11.
ergo similes dicam homines generationis huius, &
cui similes sunt? Similes sunt pueris sedentibus in fo
ro, & acclamantibus inter se, ac dicentibus: Cantaui
mus vobis tibijs, & nō saltastis: cecinimus vobis lu
gubria, & nō plorastis. Venit enim Ioānes baptista,
neq; edens panem, neq; bibens vinum, & dicitis: Ibidem
Dæmonium habet. *Venit filius hominis edens ac
bibens, & dicitis: Ecce homo edax & vinipotor,
amicus publicanorum ac peccatorum. Et iustifica-
ta est sapientia a filijs suis omnibus.
E *Rogabat aūt illum quidā e phariszis, vt cape
ret cibum cū ipso. Et ingressus domū pharisęi, accu-
buit. *Et ecce mulier quę fuerat in ciuitate peccatrix,

Digitized by Google

vt cognouit q̃ accubuisset in domo pharisæi, attulit alabastrum vnguenti, stansq̃ ad pedes eius a tergo, flens, lachrymis cœpit rigare pedes eius, & capillis capitis sui extergebat, & deosculabatur pedes eius, & vnguẽto vngebat. Videns aũt pharisæus, qui vocauerat eum, ait intra se, dicens: Hic si esset propheta, sciret vtiq̃ quæ & qualis est mulier, quæ tangit ipsum, quia peccatrix est. Et respondens Iesus, dixit ad illum: Simon, habeo quiddam quod tibi dicam. At ille dicit: Magister dic. Duo debitores erant cuidam creditori, vnus debebat denarios quingentos, & alter quinquaginta. Cum aũt illi nõ essent soluendo, condonauit vtrisq̃: horũ igitur dic vter eũ plus diliget? Respondens Simon, dixit: Existimo quod is cui plus condonauit. At ille dixit ei: Recte iudicasti.

Et conuersus ad mulierem, dixit Simoni: Vides F
hanc mulierem? Intraui in domũ tuam, aquam pedibus meis nõ dedisti: hæc aũt lachrymis rigauit pedes meos, & capillis capitis sui extersit. Osculũ mihi nõ dedisti: hæc aũt ex quo intraui, nõ cessauit deosculari pedes meos. Oleo caput meum nõ vnxisti: hæc aũt vnguento vnxit pedes meos: propter quod dico tibi: Remittantur peccata eius multa, quoniam dilexit, multum: Cui aũt minus remittitur, is minus diligit. Dixit aũt ad illam: Remittuntur tibi peccata. Et cœperunt qui simul accumbebant, dicere intra se: Quis est hic, qui etiam peccata remittit? Dixit autem ad mulierem: Fides tua te saluam fecit, vade cum pace.

CAPVT VIII.

ET factum est deinceps, & ipse iter faciebat per A
singulas ciuitates & castella, prædicans & annunciãs regnũ Dei, & duodecim cũ illo, simul
Luc. 4 q̃ mulieres aliquæ, quæ erãt sanatæ a spiritibus malis, & infirmitatibus: * Maria quæ vocatur Magdalene, de qua septẽ dæmonia exierant, & Ioanna vxor Chusæ procuratoris Herodis, & Susanna, & aliæ multæ quæ ministrabant ei de facultatibus suis.

Cum

B Cum aũt turba plurima conueniret,& e singulis ciuitatibus properarẽt ad eũ,dixit per similitudinẽ. 13 4
*Exẽt q̃ sẽmentẽ faciebat,ad sẽminandũ sẽmẽ suũ: Mat,Mr.
& inter sẽminandũ,aliud cecidit circa viã,& cõculcatũ est,& volucres cœli comederũt illud.Et aliud cecidit supra petrã,& enatũ aruit,quia nõ habebat humorem.Et aliud cecidit inter spinas,& simul enatæ spinæ suffocauerũt illud.Et aliud cecidit in terrã bonam,& enatum fecit fructum centuplum.Hæc dicens,clamabat:Qui habet aures ad audiendũ audiat

C Interrogabant aũt eum discipuli eius,dicentes: 13 4 12
quæ esset ista parabola.At ille dixit:*Vobis datum Mt,Mr,lo
est nosse mysteria regni Dei,cæteris aũt per parabo- Esa.6.
las,vt videntes nõ videant,& audientes non intel- Act.28.
ligant.*Est aũt hæc parabola:Sẽmen est sermo dei, Mat.13.
qui aũt iuxta viam,hi sunt qui audiunt,deinde ve- Mar.4.
nit diabolus,& tollit sermonẽ de corde eorũ,ne credentes saluẽtur.Nam qui super petram,ĩ sunt,qui cum audierint,cũ gaudio suscipiunt sermonẽ,& hi radices nõ habent,qui ad tempus credũt,& in tempore tentationis recedũt.Quod aũt in spinas cecidit, hi sunt,qui audierunt,& a solicitudinibus & diuitijs ac voluptatibus vitæ euntes suffocantur,nec referũt fructum.Quod aũt in bonam terram,hi sunt, qui in corde honesto ac bono audientes sermonem, retinent,& fructum afferunt per patientiam.

D *Nemo vero cum lucernam accenderit,operit 5 4 11
eam vase,aut subter lectum ponit:sed super candela- Mt,Mr,L
brum ponit,vt intrantes videant lumen.*Non est 10 4
enim occultũ,quod nõ manifestum sit futurũ:nec ab- Mt, Mar.
sconditum,quod nõ sit cognoscendum,& in propatulum venturũ.* Videte ergo quomodo audiatis. Mat,13,25
Quisquis enim habet,dabitur illi: & quicunq; non Mr,4L,19
habet,etiam quod putat se habere,auferetur ab illo.

E *Venerũt autem ad illum mater & fratres eius, 12, 3.
& non poterant adire eum præ turba,& nuncia- Mat,Mr.
tum est illi,dictumque; Mater tua & fratres tui

stant

stant foris, volentes te videre. Qui respondens, dixit ad eos: Mater mea & fratres mei hi sunt, qui sermonem Dei audiunt, ac faciunt illum.

8. 4. *Factum est autem quodam die, & ipse ascendit F
Mat, Mr. in nauim, ac discipuli eius, & ait ad illos: Trans-cia-mus in vlteriorem ripam stagni, ac soluerunt. Cæterũ nauigantibus illis, obdormiuit: & ingruit procella venti in stagnum, & complebantur, ac periclitabantur. Accedentes aũt suscitauerunt eũ, dicẽtes: Præceptor, præceptor, perimus. At ille experrectus, increpauit ventum ac tempestatem aquæ, & cessauerunt, factaq; est tranquillitas. Dixit autem illis: Vbi est fides vestra? timentes autem mirati sunt inter se,
Ibidem dicentes: *Quis putas est hic? quia ventis quoq; & aquæ imperat, & obediunt ei.

Et nauigauerunt ad regionem Gadarenorum, quæ est contra Galilæam. Et cum de nauí egressus esset ad terram, occurrit illi vir quidam e ciuitate, qui habebat dæmonium iam temporibus multis, & vestimento non induebatur, neq; in domo manebat, sed in monumentis. Is vt vidit Iesum, & exclamasset, procidit ante illum, ac voce magna dixit:
Mat. 8. * Quid mihi rei tecum est Iesu fili Dei altissimi?
Mar. 5. Obsecro te, ne me torqueas. Præcipiebat enim spiritui immundo, vt exiret ab homine. Frequenter enim corripuerat illum, & vinciebatur catenis, & compedibus custodiebatur, & ruptis vinculis agebatur a dæmonio in deserta, Interrogauit autem illum Iesus,
Mar. 5. dicens: *Quod tibi nomen est? At ille dixit: Legio, quia intrauerunt dæmonia multa in eum. Et rogauerũt illum, ne imperaret ipsis, vt in abyssum irent.
8. 5. MatMar *Erat autem ibi grex porcorum multorum pascentium in monte, & rogabant eum vt permitteret ipsis in illos ingredi. Et permisit illis.

Exierunt ergo dæmonia ab homine, & intrauerũt in porcos, & impetu abijt grex per præceps in stagnum, & suffocatus est. Porro vt viderunt quod accide-

acciderat ñ quí pascebant, fugerunt, rumorem q; nũ
ciauerunt in ciuitatem ac villas. Exierunt autem, vt
viderent quod factum erat, & venerunt ad Iesum,
& inuenerunt hominem sedentem, a quo dæmonia
exierant, vestitum ac sana mente, ad pedes Iesu, & ti
muerunt. Nunciauerunt autem illis etiam qui vi
derant, quo modo sanus factus esset is, qui agitabas
tur a dæmonio. Et rogauerunt illum omnis multi
tudo Gadarenorum, vt discederet ab ipsis, quia ma
gno timore tenebantur,* Ipse autem conscensa na Mar.5.
ui reuersus est. Rogauerat enim illum vir a quo dæ
monia exierant, vt cum eo esset, sed ablegauit eum
Iesus, dicens: Redi in domum tuam, & narra quæs
cunq; tibi fecerit Deus. Et abiit per totam ciuitatem,
prædicans quæcunq; sibi fecisset Iesus.

G Factum est autem, cum rediret Iesus, excepit il 9. 5.
lum turba, nam omnes expectabant eum.* Et ecce Mt, Mr,
venit vir, cui nomen Iairus, & ipse princeps synago
gæ erat, acciditq; ad pedes Iesu, rogans eum, vt in
traret in domum suam, quoniam vnica filia erat ei
fere annorum duodecim, & hæc moriebatur. Verũ
inter eundum, turbæ coartabant eum.

Et mulier quæ erat obnoxia profluuio sanguinis
ab annis duodecim, quæ in medicos impenderat os
mnem substantiã, nec ab vllo potuerat curari, acces
sit retro, & tetigit fimbriam vestimenti eius, & con
festim stetit fluxus sanguinis eius. Et ait Iesus:
Quis est qui me tetigit? Negantibus autem omnia
bus, dixit Petrus, & qui cum illo erant: Præceptor,
turbæ te constringunt, & affligunt, & dicis: Quis
me tetigit? Et dixit Iesus: Tetigit me aliquis. Nam
ego noui virtutem a me exisse. Videns autem mu
lier quod non latuisset, tremens venit ac procidit
ante pedes eius, & ob quam causam tetigisset eum,
indicauit ei coram toto populo, & quemadmodum 9. 5.
confestim sanata fuisset. At ille dixit ei:* Con Mt. Mr.
fide filia, fides tua te seruauit, vade cum pace.

Adhuc

9. 5. Mat, Mr. Adhuc illo loquente, venit quidam a domo principis synagogæ, dicēs ei: Mortua est filia tua, noli vexare magistrum. Iesus autem audito hoc verbo, respondit patri puellæ: Noli timere, crede tantum, & salua erit. * Et cum venisset in domum, non permisit intrare secum quenquam, nisi Petrum, & Iacobū & Ioannem, & patrem ac matrem puellæ. Flebant autem omnes & plangebant illam. At ille dixit: Nolite flere, non est mortua puella, sed dormit. Et deridebant eum, scientes quod mortua esset. Ipse autem eiectis foras omnibus, apprehensa manu eius clamauit, dicens: Puella, surge. Et reuersus est spiritus eius, & surrexit continuo: Ac iussit illi dari cibum. Et stupuerunt parentes eius. At ille præcepit eis, ne cui dicerent quod factum erat.

Ibidem.

CAPVT. IX.

10. 3. 6. Mat, Mr. C *Conuocatis autē Iesus duodecim, dedit illis potestatem & authoritatem super omnia dæmonia, & vt morbos sanarent. Et misit illos A

10 6. 10. vt prædicarent regnum Dei, & sanarent infirmos.

Mt, Mr, L. Et ait ad illos: *Ne quid tuleritis in viam, neq; virgam, neq; peram, neq; panem, neq; pecuniam, neq; binas tunicas habeatis. Et in quamcunq; domum intraueritis, illic manete, atq; illinc exeatis. *Et quicunq; non receperint vos, exeuntes de ciuitate illa, etiam puluerem e pedibus vestris excutite, in testimonium aduersus illos. *Egressi autem circumibāt per castella, euangelizantes & curantes vbiq;.

Ibidem.

6. 13. Mr. Act. Mat. 14. Mar. 6. * Audiuit aūt Herodes tetrarcha omnia quæ fiebant ab eo, & hęsitabat: *eo q; diceretur a quibusdā, quod Ioānes surrexisset a mortuis: a quibusdā vero, quod Helias apparuisset, ab alijs autem, quod propheta quispiam ex antiquis surrexisset. Et ait Herodes, Ioannem ego decollaui, quis est autem iste, de quo ego talia audio? Et quærebat videre eum. * Et reuersi apostoli, narrauerunt illi quæcunq; fecerāt. B

Mar. 6. Mat. 14. *Et assumptis illis, secessit seorsum in locū desertū ciuitatis

ciuitatis, quæ vocatur Bethſaida. Quòd cum cognouiſſent turbæ, ſequutæ ſunt illum, & excepit eos, & loquebatur illis de regno Dei; & eos qui curatione indigebant, ſanabat. Ibidem Mat.14. Mar.6. Ioan.6.

C *Dies autem cœperat declinare, & accedentes duo decim, dixerunt illi: Dimitte turbas, vt euntes in caſtella villas vicinas diuertãt, & inueniant eſcas, quia hic in loco deſerto ſumus. Ait autem ad illos: Volo date illis quod edant. At illi dixerunt: Non ſunt nobis plures, quã quinq; panes, & duo piſces, niſi nos eamus & emamus in omnem hunc populum eſcas. Erant autem fere viri quinquies mille. Ait autem ad diſcipulos ſuos: Facite illos diſcumbere in ſinguloquoq; diſcubitu quinquagenos, atq; ita fecerunt, & fecerunt omnes diſcumbere. Acceptis autem quinq; panibus & duobus piſcibus, ſublatis in cœlũ oculis, benedixit illis, & fregit, diſtribuitq; diſcipulis vt apponerent turbæ. Et commederunt omnes, & ſaturati ſunt. Et ſublatum eſt quod ſuperfuit illis, fragmentorum cophini duodecim. Ibidem

D *Et factum eſt, cum ſolus eſſet orans, erant cum illo & diſcipuli, interrogauitq; illos, dicẽs: Quem me dicunt eſſe turbæ? At illi reſponderunt, & dixerunt: Ioannem baptiſtam: alĩ autem Heliam: alĩ vero q̃ propheta quiſpiam de antiquis ſurrexit. Dixit autẽ illis: * Vos autem quem me eſſe dicitis? Reſpondẽs Simon Petrus, dixit: Chriſtum Dei. At ille commi natus illis, præcepit, ne cui dicerent hoc, dicens: *Oportet filium hominis multa pati, & reprobari a ſenioribus & principibus ſacerdotum & ſcribis, & occidi & tertia die reſurgere. Dicebat autem ad omnes: * Siquis vult poſt me venire, abneget ſemetipſum, & tollat crucem ſuam quotidie, & ſequatur me. Qui enim voluerit animam ſuam ſaluam facere, perdet illam. Qui vero perdiderit animam ſuam propter me, is ſaluam faciet illam. Quid enim proficit homo, ſi lucretur vniuerſum mundum, ſe autem ipſum perdat aut iacturã Matt.16. Mar.8. Ibidem Ioan.6. Mat.16. 19.&.20. Lu.17.18 Mr. 8.9. *Mat.16. Marc.8.

Digitized by Google

Mat.10. aut facturam ſuũpſius faciat? * Nam quẽ mei mede
Mr.8,L.12 rumq; ſermonum puduerit, huius & filium homi-
nis pudebit, cum venerit in maieſtate ſua, & patris,
16. 6. ſanctorumq; angelorum.
Mat.Mr. * Dico aũt vobis vere, ſunt quidam hic ſtantes, qui E
non guſtabunt mortẽ, donec videant regnum Dei.
Factũ eſt aũt poſt hęc verba fere diebus octo, & aſ-
ſumpſit Petrũ, & Ioannẽ, & Iacobũ, & aſcendit in
montẽ, vt oraret. Et facta eſt, dum oraret, ſpecies vul
tus eius alia, & veſtitus eius candidus ac refulgens.
Et ecce duo viri loquebantur cum illo, qui erãt Mo
ſes & Helias: qui viſi in maieſtate dicebãt exceſſum
eius, quẽ completurus erat Hieroſolymis. Petrus ve
ro, & qui cum illo erant, grauati erãt ſomno. Exper
recti autem viderunt maieſtatem eius, & duos viros
qui ſtabant cum illo. Et factum eſt cum diſcederent
ab illo, ait Petrus ad Ieſum: Præceptor, bonũ eſt nos
hic eſſe, & faciamus tria tabernacula, vnum tibi, &
vnum Moſi, & vnum Heliæ, neſciens quid diceret.
Hæc aũt illo loquente, facta eſt nubes, & obumbra-
uit eos, timuerunt autem intrantibus illis in nubem.
Mat.3.17. Et vox facta eſt de nube, dicẽs: * Hic eſt filius meus
Mar.1.9. dilectus, ipſum audite. Et dum fieret vox, inuentus
Lu.3. eſt Ieſus ſolus: & ipſi tacuerunt, & nemini dixerunt
2.Pet.1. in illis diebus quicquam ex his quæ viderant.
Mat.17. Factum eſt autem in ſequenti die deſcendentibus F
Mar.9. illis de monte, occurrit illi turba multa. Et ecce vir
de turba clamauit, dicens: Magiſter, obſecro te, re-
ſpice ad filium meum, quia vnicus eſt mihi: & ecce
ſpiritus apprehendit eum, & ſubito clamat, & diſcer
pit eum cum ſpuma, & vix diſcedit ab eo dilanians
eum, & rogaui diſcipulos tuos, vt eiicerent illum,
& non potuerunt. Reſpondens autem Ieſus, dixit:
O natio infidelis & peruerſa, vſq; quo ero apud vos,
Ac patiar vos? Adduc huc filium tuum. Cum ad-
huc autem accederet, laniauit illum dæmonium, &
diſſipauit. Inc repauit autem Ieſus ſpiritum immun-
dum, &

Digitized by Google

dum & sanauit puerum, & reddidit illum patri suo. 1. 2,4.
*Stupebant autem omnes super magnificentia Dei. Mar. Lu.
*Sed omnibus mirantibus super omnibus quę facie Mat.16,
bat, dixit ad discipulos suos. Ponite vos in auribus 19.& 20.
vestris sermones istos. *Filius enim hominis, futu- Mr.8,9.10
rum est vt tradatur in manus hominum. * At illi Mar,8.
ignorabant verbum istud, & erat absconditum ab
illis, vt non intelligerent istud. Et timebant eum in
terrogare de hoc verbo.

G *Intrauit autem cogitatio inter eos, quis eorum Mat. 18.
maior esset. At Iesus videns cogitationem cordis il- Mr.9.L22
lorum, apprehendit puerũ, & statuit illum iuxta se, 10.18, 9.
& ait illis, *Quicunq; receperit puerũ hunc nomine Mat. Mar
meo, me recipit. Et quicunq; me receperit, recipit eũ L.10,10,13
qui me misit. * Nam qui minor est inter omnes vos, Mat,20.
hic erit magnus. * Respondens aũt Ioannes, dixit: Mr,9L,22
Præceptor, vidimus quendam sub nomine tuo eũ- *Mar,9.
cientem dæmonia, & prohibuimus eum, quia non
sequitur nobiscum. Et ait ad illum Iesus: Nolite pro
hibere. Qui enim non est aduersum nos, pro nobis
est. Factum est autem dum complerentur dies as
sumptionis eius, & ipse faciem suam obfirmauerat,
vt iret Hierosolyma, & misit nuncios ante conspe
ctũ suũ, & euntes intrauerũt in ciuitatem Samarita
norũ, vt pararẽt illi. Et non receperũt eũ, quia facies
eius erat euntis Hierosolyma. Cum vidissent autem
discipuli eius, Iacobus & Ioannes, dixerunt, * Do- 4.Reg.1.
mine, vis dicamus vt ignis descendat de cælo, &
consumat illos, quemadmodum & Helias fecit? Con
uersus autem Iesus, increpauit illos, dicens: Nescitis
cuius spiritus estis vos. * Filius enim hominis non Mat,18.
venit ad perdendum animas hominum, sed ad ser-
uandum. Et abierunt in aliud castellum.

*Factũ est aũt, ambulantibus illis in via, dixit qui Mar,8.
dam ad illũ: Sequar te quocũq; ieris. Dixit illi Iesus,
Vulpes cauernas habent, & volucres cœli nidos: fi-
lius aũt hominis non habet vbi caput suũ reclinet.

Ait aũt

Digitized by Google

Ait autem ad alterum: Sequere me: Ille autem dixit, Domine, permitte mihi vt prius abeam, & sepeliam patrem meum: Dixit autem ei Iesus, Sine vt mortui sepeliant mortuos suos: tu vero vade, & annuncia
Mat. 8. regnum Dei * Et ait alius: Sequar te Domine, sed permitte mihi prius, vt dicam vale his qui sunt domi meæ: Ait ad illum Iesus: Nemo qui manu sua admouerit aratro, respexerit a tergo, aptus est regno Dei.

CAPVT X.

POst hæc autem designauit Dominus & alios A septuaginta, misitq; illos binos ante faciē suā in omnem ciuitatem & locum, quo erat ipse
Mat. 9. venturus, dicebat ergo illis: * Messis quidē multa, sed operarij pauci. Rogate ergo dominum messis,
Mat. 10. vt extrudat operarios in messem suā. * Ite, ecce ego
Ibidem et mitto vos sicut agnos inter lupos. * Nolite portare
Mr. 6. L. 9. sacculum, neq; peram, neq; calciamenta: & neminē
Mat. 10. per viam salutaueritis. * In quamcunq; domum in-
Mar. 6. traueritis: primum dicite: Pax huic domui, & si ibi
fuerit filius pacis, requiescet super illum pax vestra:
Ibidem sin minus, ad vos reuertetur. * In eadem autem domo manete, edentes & bibentes quæ dantur ab illis.
Mat. 10. Dignus est enim operarius mercede sua. * Nolite transire de domo in domum. Et quamcunq; ciuitatem intraueritis & susceperint vos, edite quæ apponun-
10. 6. 9. tur vobis, & sanate infirmos qui in illa sunt, & dici
Mt. Mr L. te illis: Appropinquauit in vos regnū Dei. * In quācunq; autem ciuitatem intraueritis, & non susceperint vos, exeuntes in plateas eius, dicite. Etiam pulueremq; qui adhesit nobis de ciuitate vestra, extergimus in vos, tamen hoc scitote, quod appropinquauit in vos regnum Dei. Dico vobis, quod Sodomis in die illo remissius erit, quam illi ciuitati.
Mat. 11. * Væ tibi Chorazain, væ tibi Bethsaida, quia si in B Tyro ac Sidone factæ fuissent virtutes, quæ factæ sunt in vobis, olim in cilicio & cinere sedentes, seruerum suorum egissent pœnitentiam; veruntamen

Tyro

Tyro & Sidoni remissius erit in iudicio, quam vobis. Et tu Capernaum, quæ vsque ad cœlum elata es, vsq; ad infernum deprimeris.

C *Qui vos audit, me audit: & qui vos spernit, me spernit: qui autem me spernit, spernit eum qui misit me. *Reuersi sunt autem septuaginta cum gaudio, dicentes: Domine, etiam dæmonia subijciuntur nobis per nomen tuum. Ait autem illis: Videbam satanam sicut fulgur de cœlo cadentem. Ecce do vobis potestatem calcandi super serpentes & scorpiones, & super omnem virtutem inimici, & nihil vobis nocebit. Veruntamē in hoc nolite gaudere, q̄ spiritus vobis subijciuntur: sed gaudete, quod nomina vestra scripta sunt in cœlis. In eadem hora exultauit spiritu Iesus, & dixit: Mat. 10 Io. 13. 14 Mar. 6.

D *Confiteor tibi pater, Dñe cœli & terræ, q̄ abscondisti hæc a sapientibus & prudentibus, & reuelasti ea paruulis: etiam quoniam sic complacitū est coram te. *Omnia mihi tradita sunt a patre meo, Nemo scit quis sit filius, nisi pater: & quis sit pater, nisi filius, & cui voluerit filius aperire. *Et cōuersus ad discipulos seorsim, dixit: Beati oculi q̄ vidēt quæ vos videtis. Dico em̄ vobis, q̄ multi prophetę & reges voluerunt videre, quæ vos videtis, & non viderunt: & audire quæ auditis, & non audierunt. Mat. 11. Luc. 10. 8. Mat. 10. 27. Mat. 13. Luc. 22 12

E *Et ecce quidam legisperitus surrexit, tentans illum, & dicens: Magister, quid faciendo vitam æternam possidebo? At ille dixit ad eum: In lege quid scriptum est: quomodo legis? Ille respondens, dixit: *Diliges Dñm Deum tuū ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex totis viribus tuis, & ex tota mente tua: *& proximū tuū sicut teipsum. Dixitq; illi: Recte respondisti: hoc fac, & viues. Ille aūt volens iustificare seipsum, dixit ad Iesum: Et quis est meus proximus? Respondens aūt Iesus, dixit: Mat. Mr. Deut. 6. Leui. 19 Rho. 13 Iaco. 2.

Homo quidam descendebat ab Hierosolymis in Hiericho, & incidit in latrones, qui etiam despo-

liauerunt eum vestibus,ac vulneribus inflictis,abie
runt,semimortuo relicto. Accidit autem vt sacerdos F
quidam descenderet eadē via,visoq; illo prætersit,
Similiter & Leuita,cum iret iuxta locum,cū acces-
sisset,ac vidisset eum,prætersit.Samaritanus autem
quidam iter faciens,venit ad eum:& viso eo,mise-
ricordia motus est, & accedens obligauit vulnera
eius,infundens oleum ac vinum:& imponēs illum
in suum iumentū,duxit in diuersorium,& curam
eius egit.Et postero die egrediens,depromptos duos
denarios dedit hospiti,& ait ei:Curam illius habe,
& quodcunq; præterea insumseris,ego cū rediero,
reddam tibi.Quis ergo horum trium videtur tibi
proximus fuisse illi,qui incidit in latrones? At ille
dixit:Qui exercuit misericordiam in illum.Ait igi-
tur illi Iesus:Vade,& tu fac similiter.

Factum est aūt dū irent,vt ipse intraret in quod- G
dam oppidulum,ac mulier quędā Martha nomine,
excepit illū in domū suā:& huic erat soror,nomi-
ne Maria quæ etiam assidens ad pedes Iesu,audiebat
sermonem illius. Martha aūt distrahebatur circa
frequens ministerium,quæ assistens,ait: Domine,
non est tibi curę,quod soror mea reliquit me,vt so-
la ministrem?dic ergo illi vt me adiuuet.Et respon-
dens dixit illi Iesus: Martha, Martha, solicita es,
& tumultuaris circa multa.Atqui vnum est neces-
sarium.Maria bonam partem delegit,quæ nō au-
feretur ab ea. CAPVT XI.

Mat,6. ET factum est cum oraret quodam in loco, A
vt cessauit,dixit quidam ex discipulis eius ad
eū:Domine,doce nos orare,sicut & Ioannes
docuit discipulos suos.Et ait illis:Cum oratis,dicite
Pater noster,qui es in cœlis,sanctificetur nomen
tuum:adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua
quemadmodum in cœlo,sic etiam in terra. Panem
nostrum quotidianum da nobis hodie: & remitte
nobis peccata nostra,si quidem & nos remittimus
omni

omni debenti nobis, Et ne nos inducas in tentatio-
B nem: sed libera nos a malo.

Et ait ad illos: Quis vestrum habet amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, da mihi mutuo tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam illi. Et ille intus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecū sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Dico vobis, etiam si nō daturus sit illi surgens, eo quod amicus eius sit: propter improbitatem tamē eius surget, 7 16
ac dabit illi quotquot habet opus. *Et ego dico vo- Mat. Ioā.
bis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.
*Quis aūt ex vobis pater, a quo si filius petierit pa- Mat. 7.
nem, num lapidē dabit illi? Aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, num porriget illi scorpium? Si ergo vos, cum sitis mali, nostis bona dona dare filijs vestris: quāto magis pa-
C ter vester cœlestis dabit spiritū sanctū poscētibus se.
*Et erat eiiciens dæmoniū, & illud erat mutum: Mat. 9. 12.
cumq; eiecisset dæmoniū, locutus est mutus, & ad- 12. 3.
miratæ sunt turbæ. *Quidam aūt ex eis dixerunt: Mat. Mr.
Per Beelzebul principem dæmoniorū eiicit dæmonia. *Et alij tentantes, signū de cœlo quærebant ab Mat. 12.
eo. Ipse aūt cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: 12. 3.
*Omne regnum aduersus seipsum deuisum, desola- Mat. Mr.
tur, & domus super domum cadit. Quod si satanas quoq; aduersus seipsum diuisus est, quomodo sta-
bit regnum eius? quia dicitis, per Beelzebul eiicere me dæmonia. Quod si ego Beelzebul præsidio eiicio dæmonia, filij vestri cuius præsidio eiiciunt? Ideo ipsi iudices vestri erūt. Porro si digito Dei eiicio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnū Dei.
Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet; Vbi vero fortior eo superue-

Digitized by Google

liauerunt eum vestibus, ac vulneribus inflictis, abie-
runt, semimortuo relicto. Accidit autem vt sacerdos F
quidam descenderet eadē via, visoq; illo præterirēt,
Similiter & Leuita, cum iret iuxta locum, cū acces-
sisset, ac vidisset eum, præterirēt. Samaritanus autem
quidam iter faciens, venit ad eum: & viso eo, misc-
ricordia motus est, & accedens obligauit vulnera
eius, infundens oleum ac vinum: & imponēs illum
in suum iumentū, duxit in diuersorium, & curam
eius egit. Et postero die egrediens, depromptos duos
denarios dedit hospiti, & ait ei: Curam illius habe,
& quodcunq; præterea insumseris, ego cū rediero,
reddam tibi. Quis ergo horum trium videtur tibi
proximus fuisse illi, qui incidit in latrones? At ille
dixit: Qui exercuit misericordiam in illum. Ait igi-
tur illi Iesus: Vade, & tu fac similiter.

Factum est aūt dū irent, vt ipse intraret in quod- G
dam oppidulum, ac mulier quędā Martha nomine,
excepit illū in domū suā: & huic erat soror, nomi-
ne Maria quæ etiam assidens ad pedes Iesu, audiebat
sermonem illius. Martha aūt distrahebatur circa
frequens ministerium, quæ assistens, ait: Domine,
non est tibi curę, quod soror mea reliquit me, vt so-
la ministrem? dic ergo illi vt me adiuuet. Et respon-
dens dixit illi Iesus: Martha, Martha, solicita es,
& tumultuaris circa multa. Atqui vnum est neces-
sarium. Maria bonam partem delegit, quæ nō aus-
feretur ab ea. CAPVT XI.

Mat, 6. ET factum est cum oraret quodam in loco, A
vt cessauit, dixit quidam ex discipulis eius ad
eū: Domine, doce nos orare, sicut & Ioannes
docuit discipulos suos. Et ait illis: Cum oratis, dicite
Pater noster, qui es in cœlis, sanctificetur nomen
tuum: adueniat regnum tuum: fiat voluntas tua
quemadmodum in cœlo, sic etiam in terra. Panem
nostrum quotidianum da nobis hodie: & remitte
nobis peccata nostra, si quidem & nos remittimus
omni

Digitized by Google

omni debenti nobis. Et ne nos inducas in tentatio-
B nem: sed libera nos a malo.

Et ait ad illos: Quis vestrum habet amicum, & ibit ad illum media nocte, & dicet illi: Amice, da mihi mutuo tres panes, quoniam amicus meus venit de via ad me, & non habeo quod apponam illi. Et ille intus respondens, dicat: Noli mihi molestus esse, iam ostium clausum est, & pueri mei mecũ sunt in cubili, non possum surgere & dare tibi. Dico vobis, etiam si nõ daturus sit illi surgens, eo quod amicus eius sit: propter improbitatem tamẽ eius surget, 7 16
ac dabit illi quotquot habet opus. *Et ego dico vo- Mat. Ioã.
bis: Petite, & dabitur vobis: quærite, & inuenietis: pulsate, & aperietur vobis. Omnis enim qui petit, accipit: & qui quærit, inuenit: & pulsanti aperietur.
*Quis aũt ex vobis pater, a quo si filius petierit pa Mat. 7.
nem, num lapidẽ dabit illi? Aut si piscem, num pro pisce serpentem dabit illi? Aut si petierit ouum, num porriget illi scorpium? Si ergo vos, cum sitis mali,
nostis bona dona dare filijs vestris: quãto magis pa
C ter vester cœlestis dabit spiritũ sanctũ poscẽtibus se.

*Et erat ejiciens dæmoniũ, & illud erat mutum: Mat. 9. 12.
cumq; ejecisset dæmoniũ, locutus est mutus, & ad- 12. 3.
miratæ sunt turbæ. *Quidam aũt ex eis dixerunt: Mat. Mr.
Per Beelzebul principem dæmoniorũ ejcit dæmonia. *Et alij tentantes, signũ de cœlo quærebant ab Mat. 12.
eo. Ipse aũt cum sciret cogitationes eorum, dixit eis: 12. 3.
*Omne regnum aduersus seipsum deuisum, desola Mat. Mr.
tur, & domus super domum cadit. Quod si satanas quoq; aduersus seipsum diuisus est, quomodo stabit regnum eius? quia dicitis, per Beelzebul ejcere me dæmonia. Quod si ego Beelzebul præsidio ejcio dæmonia, filij vestri cuius præsidio ejciunt? Ideo ipsi iudices vestri erũt. Porro si digito Dei ejcio dæmonia, profecto peruenit ad vos regnũ Dei. Cum fortis armatus custodit atrium suum, in pace sunt ea quæ possidet; Vbi vero fortior eo superue-

i, ñ, niens

nens vicerit eum, vniuersa arma eius auferet, in quibus confidebat, & spolia eius distribuit. Qui nō est mecum, contra me est: & qui non colligit mecum,
Mat. 12. dispergit. *Cum immundus spiritus exierit ab homine, ambulat per loca arentia, quærés requiem, & nō inueniens, dicit: Reuertar in domū meam vnde exiui. Et cū venerit, inuenit eam scopis mundatam atq; ornatam: tunc vadit & assumit septem alios spiritus secū nocentiores ipso, & ingressi habitant ibi: & fiunt extrema hominis illius peiora primis.

Factum est autē cum hęc diceret, extollens vocem D
quædam mulier de turba, dixit illi: Beatus venter qui te portauit, & vbera quæ suxisti. At ille dixit.
Quinimo, beati qui audiunt sermonem Dei, & cu-
12 8 stodiunt illum. Turbis autem condensantibus se,
Mat. Mr. cœpit dicere: *Natio hæc mala est, signum quærit, & signum non dabitur ei, nisi signum Ionæ pro-
Ionæ. 3. phetæ. Nam sicut fuit Ionas signū Niniuitis, ita erit
3. Reg. 10. & filius hominis natione isti. Regina Austri surget in iudicio cum viris nationis huius, & condemnabit illos: quia venit a finibus terræ, vt audiret sapientiam Solomonis, & ecce plus quam Solomon
2. Para. 9. Ionę. 3. hoc in loco: *Viri Niniuitæ surgent in iudicio cum natione hac, & condemnabunt illam: quia ad pœnitentiam adducti sunt prædicatione Ionæ, & ecce
5 4 8 plus quam Iona hoc in loco. E
Mt. M. L *Nemo lucernam accendit, & in abscondito ponit, neq; subter modium, sed super candelabrum,
Mat. 6. vt qui ingrediuntur, lumen videant. *Lucerna corporis est oculus. Cum igitur oculus tuus fuerit simplex, totum quoq; corpus tuū lucidum erit. Quod si malus fuerit, etiam corpus tuum tenebrosum erit. Vide ergo, ne lumen quod in te est, tenebræ sint. Si ergo corpus tuum totum lucidum fuerit, non habens aliquam partem tenebrosam, sic erit lucidum totum, vt cum lucerna fulgore illuminat te.

Et cum loqueretur, rogauit illum quidam phari- F
sæus,

Digitized by Google

ſæus, vt pranderet apud ſe, Ieſus autem ingreſſus ac-
cubuit. Phariſæus autem cum vidiſſet, admiratus
eſt, quod non prius lauiſſet ante prandiũ. Et ait Do-
minus ad illum: *Nunc vos phariſæi exteriora po- Mat. 23.
culi, catiníque mundatis: & quod intus eſt veſtri,
plenum eſt rapina & malitia. Stulti, nonne qui fe-
cit quod foris eſt, etiam id quod intus eſt fecit? Ve-
runtamen quod ſupereſt, date eleemoſynam, & ec-
ce omnia munda ſunt vobis.

G *Sed væ vobis phariſæis, quia decimatis men- Ibidem
tham & rutam, & quoduis olus, & præteritis iudi
cium & charitatem Dei. Imo hæc oportuit facere, 23 12 20
& illa non omittere. *Væ vobis phariſæis, quia di- Mt. M. L.
ligitis primas cathedras in ſynagogis, & ſalutatio-
nes in foro. *Vę vobis ſcribę & phariſęi hypocritę Mat. 23.
quia eſtis vt monumenta quæ non apparent, & ho-
mines ambulantes ſuper ea neſciũt. Reſpondens aũt
quidam ex legiſperitis, ait illi: Magiſter, hæc dicẽs,
etiam nos afficis contumelia. At ille ait: *Et vobis Ibidem
legiſperitis vę, quia oneratis homines oneribus, quę
portare non poſſunt: & ipſi vno digito veſtro non
attingitis ſarcinas. *Væ vobis, quia ædificatis mo- Ibidem.
numenta prophetarum, patres autem veſtri occi-
derunt illos: profecto teſtamini, quod comprobatis
facta patrum veſtrorum: quoniam illi quidem eos
occiderunt, vos autem ædificatis eorum ſepulchra.
*Propterea & ſapientia Dei dixit: Mittam ad illos Ibidem
prophetas & apoſtolos, & ex illis occident, & per-
ſequentur, vt requiratur ſanguis omnium prophe-
tarum, qui effunditur a conſtitutiõe mundi, a natio
ne iſta, *a ſanguine Abel vſq; ad ſanguinem Za- Gene. 4.
chariæ, qui periit inter altare & ædem: profecto dico 2. Par. 24.
vobis, requiretur ab hac natione. *Væ vobis legi- Mat. 23.
ſperitis, quia tuliſtis clauem ſcientiæ, ipſi non in-
troiſtis: & eos qui introibant, vetuiſtis. Cum autem
hæc ad illos diceret, cœperunt legiſperiti & phari-
ſæi grauiter inſiſtere, & captioſe interrogare eum

Digitized by Google

de multis, insidiantes ei: & quærentes aliquid venari ex ore eius, quo accusarent eum.

CAPVT XII.

16. 8. Mt. Mar. 10 4 8 Mt. M. L. Mat. 10. A

CVm autem conuenissent innumera turbę multitudo, adeo, vt seinuicem conculcarent, cœpit dicere ad discipulos suos: Primum *cauete vobis ipsis a fermento pharisæorum, quod est hypocrisis. *Nihil enim opertum est, quod non reuelabitur: neq; absconditū, quod nō scietur. *Quoniam quę in tenebris dixistis, in lumine audiētur: et quod in aurem loquuti estis in conclauibus, prædicabitur in tectis. Dico autem vobis amicis meis:

Ibidem B

*Ne terreamini ab his qui occidunt corpus, & post hæc non habent quod amplius faciant. Ostendam aūt vobis quem timeatis. Timete eū, qui postq; occiderit, habet potestatem conijciendi in gehennam: certe dico vobis, hunc timete. Nonne quinq; passerculi veneunt minutis assibus duobus? & vnus ex illis non est in obliuione coram Deo: quin & pili capitis vestri omnes numerati sunt. Nolite ergo timere, multis passeribus pluris estis. Dico aūt vobis:

10 8 9 Mt. M. L. 12 3 Mat. Mr.

omnis quicunq; confessus fuerit me coram hominibus, & filius hominis confitebitur illum coram angelis Dei. *Qui aūt negauerit me coram hominibus, negabitur coram angelis Dei. *Et quisquis loquitur dictū in filiū hominis, remittetur illi: ei vero qui in spiritum sanctum conuicium dixerit, nō remittetur.

10 13 21 Mt. M. L. C

*Cum aūt adduxerint vos ad synagogas & ad magistratus ac potestates, nolite soliciti esse, qualiter, aut quid respondeatis, aut quid dicatis: spiritus enim sanctus docebit vos in eadem hora, quid oporteat vos dicere. Ait aūt ei quidam de turba: Magister, dic fratri meo, vt diuidat mecum hæreditatem. At ille dixit ei: Homo, quis me constituit iudicem, aut diuisorem super vos? dixitque ad illos: Videte & cauete ab auaritia: quia nō in abundantia cuiusquam vita eius est ex his quæ possidet.

Dixit

D Dixit autem similitudinem ad illos, dicēs: Hominis cuiusdam diuitis uberes fructus ager attulit: & cogitabat intra se, dicens: Quid faciam, quod nō habeam quo congregem fructus meos? Et dixit: Hoc faciā: Destruam horrea mea, & maiora extruā, & illuc congregabo omnia quæ nata sunt mihi bona mea, & dicam animæ meæ: Anima, habes multa bona reposita in annos multos, requiesce, comede, bibe, gaude. Dixit aūt illi Deus, Stulte, hac nocte animam tuā repetunt abs te. Quæ vero parasti, cui cedent? Sic qui recondit sibi, nec est erga Deum dives.

Dixitq; ad discipulos suos: * Ideo dico vobis,
E nolite solliciti esse animæ vestræ quid edatis, neque Mat, 6.
corpori quid induamini. Anima plus est q̄ esca, & corpus plus quam indumentum. Considerate coruos, quia non sæminant, neque metunt: quibus nō est penuarium, necq; horreū, & Deus pascit illos. Quanto magis vos præstatis volucribus? Quis aūt vestrum solicitudine sua potest adjicere ad staturam suam cubitum vnum? Si ergo ne id quidem quod minimum est potestis, quid de cęteris soliciti estis?
* Considerate lilia quomodo crescūt: non laborant, Mat, 6.
necq; nent, dico aūt vobis, nec Solomon in omni gloria sua vestiebatur sicut vnum ex istis. Si aūt gramē, quod hodie est in agro, & cras in clibanum mittitur, Deus, sic vestit, quanto magis vos vestiet, o pusillanimes fidentes? Et vos nolite quærere quid esuri sitis, aut quid bibituri, & nolite in sublime tolli. Hæc em̄ omnia gentes mundi quærunt: pater aūt vester scit, quod istis indigeatis. Quin potius quærite regnum Dei, & hæc omnia adjicientur vobis. * Noli timere Lucæ, 12.
pusille grex, quia complacitum est patri vestro dare vobis regnum. * Vendite quę possidetis, & date elee Ibidem
mosynam. * Parate vobis sacculos, qui non veterascunt, thesaurum non deficientem in cœlis, quo fur Mat, 6.
non accedit, necq; tinea corrumpit. * Vbi enim thesaurus vester est, ibi & cor vestrum erit. Ibidem

i iiij Sint

Ephe.6. 1.Pet.1. *Sint lumbi vestri præcincti,& lucernæ accensæ, F
sæ,& vos similes hominibus expectantibus domi-
num suum,quando reuertatur a nuptijs:vt cum ve-
Mat.24. nerit ac pulsauerit,confestim aperiat ei.*Beati serui
illi,quos cū venerit dominus,inuenerit vigilantes:
amen dico vobis,q̄ præcinget se,& faciet illos discū
bere,& transiens ministrabit illis.Et si venerit in se-
cunda vigilia,& si in tertia vigilia venerit,atq; ita
inuenerit,beati sunt serui illi.Hoc aūt scitote,q̄ si scis-
set paterfamilias qua hora fur venturus fuisset,vigi-
24. 13 lasset vtiq;, nec passus fuisset perfodi domū suam.
Mt.Mar. *Et vos igitur estote parati,quia qua hora non pu-
tatis,filius hominis veniet.Ait aūt ei Petrus:Dñe,
ad nos dicis istam parabolam,an etiam ad omnes?
Mat.24. Dixit aūt Dominus:*Quisnam est fidelis dispen-
sator ac prudens,quem constituet dominus super fa
mulitium suum,vt det illis in tempore demensum
cibum.Beatus ille seruus,quem cum venerit domi-
nus,inuenerit ita facientem: vere dico vobis,quod
omnibus quæ possidet, præficiet illum.

Quod si dixerit seruus ille in corde suo.differt do G
minus meus reditum,cœperitque percutere seruos
& ancillas,& edere biberecq; & inebriari,veniet do
minus serui illius in die quo nō sperat,& hora qua
nescit,& dissecabit eum,partemq; eius cum infidis
ponet.Ille autem seruus qui cognouit voluntatem
domini sui,& nō se præparauit,nec fecit secundum
voluntatem eius,plagis vapulabit multis: qui aūt
nō cognouit,& fecit digna plagis,vapulabit paucis
Porro cuicunq; multum datum est,multum quære
tur ab eo,& cui commendauerunt multū,plus pe-
tent ab eo.Ignem veni missurus in terram,& quid
volo,si iam accensus est?Sed baptismo habeo bapti-
Mat.10. zari,& quomodo coartor donec perficiatur.
Mich.7 *Putatis,q̄ pacem venerim missurus in terram?
Non,dico vobis,imo separationem.Erunt enim ex
hoc quinq; in domo vna diuisi,tres aduersus duos,
& duo

& duo contra tres, diuidetur pater aduersus filium, & filius aduersus patrem: mater aduersus filiã, & filia aduersus matrem: socrus aduersus nurum suam, & nurus aduersus socrũ suã. *Dicebat aũt & ad turbas: Cum videritis nubem orientẽ ab Occasu, statim dicitis, imber venit, & ita fit: & cũ Austrum flantẽ, dicitis, ꝙ æstus erit, & fit. Hypocritæ, faciem cœli & terræ nostis probare, hoc aũt tempus qui fit vt nõ probetis? Cur aũt & ex vobisipsis non iudicatis quod iustum est? *Cum enim vadis cum aduersario tuo ad magistratum in via, da operam vt libereris ab illo, ne forte pertrahat te ad iudicem, & iudex tradat te exactori, & exactor conijciat te in carcerem. *Dico tibi, non exibis inde, donec vltimum etiam minutum reddas. Mat. 16. Mat. 5. Ibidem

CAPVT XIII.

A ADerant aũt quidam eodem tempore nunciantes illi de Galilæis, quorum sanguinem Pilatus miscuerat cũ sacrificijs ipsorũ. Et respondens Iesus, dixit illis: *Putatis quod hi Galilæi præcunctis Galilæis peccatores fuerint, quia talia passi sunt? Non, dico vobis, *imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Aut illi decem & octo, supra quos cecidit turris in Siloe, & occidit eos, putatis quod debitores fuerint vltra cunctos homines habitantes Hierosolymis? Non, dico vobis, imo nisi resipueritis, omnes similiter peribitis. Act. 5. Ezech. 18 Eccle. 17.

B Dicebat & hanc similitudinem: *Arborem ficí habebat quidam plantatam in vinea sua, & venit quærens fructum in illa, & nõ inuenit: dixit aũt ad cultorem vineæ: Ecce anni tres sunt, ex quo venio quærens fructum in ficu hac, & non inuenio: succide illam, ad quid vel terram occupat? At ille respondens, dixit illi: Dñe, sine illam & hoc anno, donec fodero circũ illam, & misero stercus, & siquidem fecerit fructum: sin minus, in posterum succides eam. Mat. 21.

Docebat aũt in vna synagogarũ sabbatis: & ecce mulier quæ habebat spiritũ infirmitatis annis decẽ & octo,

Digitized by Google

& octo: eratq; contracta, nec omnino poterat erigere caput, quam cum videret Iesus, vocauit eam ad se, & ait illi: Mulier, liberata es ab infirmitate tua. Et imposuit illi manus, & confestim erecta est, & glorificabat Deum. Respondens autem princeps synagogæ, indignans quod sabbato sanasset Iesus, dicebat turbę: Sex dies sunt, in quibus oportet operari, in his ergo venite, vt sanemini, & non in die sabbati. Re-
Lucæ, 14. spondens autem ad illum Dominus, dixit: *Hypocrita, vnusquisq; vestrum sabbato nonne soluit bouem suum, aut asinum a præsepi, & ducit aquatum? Hanc autem filiam Abrahæ, quam aligauit satanas ecce decem & octo annis, non oportuit solui a vinculo isto die sabbati? Et cum hæc diceret, erubescebāt omnes aduersarij eius, & omnis populus gau-
13. 4. debat super vniuersis quæ cum gloria fiebant ab eo.
MatMar *Dicebat ergo: Cui simile est regnum Dei, & cui D
simile faciam illud: Simile est grano sinapis, quod acceptum homo misit in hortum suum, & creuit: & euasit in arborem magnam, & volucres cœli ni-
Mat, 13. dulabantur in ramis eius. *Et iterum dixit: Cui similē faciam regnum Dei? Simile est fermento, quod
9. 6. acceptum mulier, abscondit in farinę sata tria, donec
MatMar fermentetur totum. *Et ibat per ciuitates & castella docens, & iter faciens Hierosolyma. Ait autem illi quidam: Domine: an pauci sunt, qui salutem consequuntur? Ille vero dixit ad illos.
Mat, 7. *Contendite intrare per angustam portam, quia E
multi, dico vobis, quærunt intrare, & nō poterunt.
Mat, 25. *Cum autem surrexerit paterfamilias & clauserit ostium, & cœperitis foris stare, & pulsare ostium, dicentes: Domine, domine, aperi nobis. Et respondēs, dicet vobis: Nescio vnde vos sitis: Tunc incipietis dicere: Edimus coram te & bibimus, & in plateis
6. 6. nostris docuisti. Et dicet, dico vobis: Nescio vos vn-
Psal. Mt, de sitis. *Discedite a me omnes, qui patratis iniqui-
Mat, 8. tatem, Ibi erit fletus & stridor dentium, *cum videritis

deritis Abrahã & Isaac & Iacob, & omnes prophe tas in regno Dei, vos autem expelli foras. Et veniẽt ab Oriente & occidente, & Aquilone & Austro, & accumbẽt in regno Dei. * Et ecce sunt postremi qui erunt primi, & sunt primi qui erunt postremi. 19. 30 Mat. Mr.

F Eodem die accesserunt quidam pharisæorum, dicentes illi: Exi, & vade hinc: quia Herodes vult te occidere. Et ait illis: Ite & dicite vulpi, illi: Ecce ejicio dæmonia, & sanitates perficio hodie & cras, & tertia die consummor. Veruntamen oportet me hodie & cras & perendie ambulare: quia fieri non potest, vt propheta pereat alibi quam Hierosolymis. * Hierusalẽ Hierusalem quæ occidis prophetas, & lapidas eos qui mittuntur ad te, quoties volui congregare filios tuos, quemadmodum auis nidum suũ sub pennas, & noluisti? Ecce relinquitur vobis domus vestra deserta. Dico autem vobis, quod non videbitis me, donec venerit tempus, cum dicetis, Benedictus qui venit in nomine Domini. Mat. 23.

CAPVT XIIII.

A ET factum est vt introiret in domum cuiusdam principis pharisæorũ sabbato, ad capiendum cibum, & ipsi observabant eũ. Et ecce homo quidã hydropicus erat ante illũ. Et respondẽs Iesus, dixit ad legisperitos & pharisæos, dicens: * Num licet sabbato sanare? At illi tacuerunt. Ipse vero apprehensum sanauit eũ, ac dimisit. Et respondens ad illos, dixit: * Cuius vestrum asinus aut bos in puteũ cadet, & non continuo extrahet illum die sabbati? Et non poterant ad hæc respondere illi. Dicebat aũt & ad inuitatos parabolam, intendens quomõ primos accubitus eligerent, dicens ad illos: Cum inuitatus fueris ab aliquo ad nuptias, ne accumbas in primo loco, ne forte honoratior te sit inuitatus ab illo, & veniens is qui te & illum vocauit, dicat tibi: Da huic locum, & tunc incipias cum rubore extremum locum tenere. Quin potius cum vocatus fueris, 12. 3. 6. MtMrL. Lucæ. 13.

Digitized by Google

fueris, vade recumbe in nouissimo loco, vt cum venerit qui te inuitauit, dicat tibi: Amice, ascende superius, tunc erit tibi gloria coram simul discumbentibus: * Quia omnis qui se extollit deiçietur: & qui se deiçit, extolletur.

Dicebat autem & ei, qui se inuitauerat. Cum facis prandium aut cœnam, noli vocare amicos tuos, neq; fratres tuos, neq; cognatos tuos, neq; vicinos diuites, nequãdo & ipsi te vicissim inuitẽt, ac rependatur tibi beneficium. * Imo cũ facis conuiuiũ, voca pauperes, debiles, claudos, cæcos, & beatus eris, quia non possunt rependere tibi, rependetur enim tibi in resurrectione iustorũ. Hæc cum audisset quidam de simul accumbentibus, dixit illi: Beatus qui comedit panem in regno Dei. At ipse dixit ei.

* Homo quidam apparauerat cœnam magnam, & vocauit multos, misitq; seruũ suum hora cœnæ, vt diceret inuitatis: Venite, quia iam parata sunt omnia. Et cœperunt simul omnes excusare. Primus dixit ei: Villam emi, & necesse mihi est exire & videre illam, rogo te, habe me excusatum. Et alter dixit: Iuga boum emi quinq;, & eo ad probandum illa, rogo te, habe me excusatum. Et alius dixit: Vxorem duxi, & ideo non possum venire. Ac reuersus seruus, renunciauit hæc domino suo. Tunc iratus paterfamilias, dixit seruo suo: Exi cito in plateas & vicos ciuitatis, & pauperes ac debiles, claudos q; & cæcos introduc huc. Et ait seruus: Domine, factum est vt imperasti, & adhuc locus est. Et ait dominus seruo: Exi in vias & sepes, & compelle intrare, vt impleatur domus mea. Dico enim vobis, quod nemo virorum illorum qui vocati sunt, gustabit cœnam meam. Ibant autem turbæ multæ cum eo, & conuersus dixit ad illos.

* Si quis venit ad me, nec odit patrem suum ac matrem, & vxorem, & filios, & fratres, præterea aũt & animam suam, non potest meus esse discipulus.

Et quis-

Digitized by Google

*Et quisquis nõ baiulat crucem suam, & venit post Mt. 10.16
me, non potest meus esse discipulus. Quis enim est Mr. 8, L. 9
ex vobis, qui velit turrim ædificare, quin prius se-
dens computet sumptus, an habeat quibus opus est
ad perficiendum, ne postquam posuerit fundamen
tum, nec potuerit perficere, omnes qui viderint, in-
cipiant illudere ei, dicentes: Hic homo cœpit ædifi-
care, nec potuit consummare? Aut quis rex proficis-
cens, vt cõmittat prælium aduersus alterum regẽ,
nonne sedens prius cogitat, an possit cum decem mi
libus occurrere ei, qui cum viginti milibus venit
contra se? alioquin adhuc illo longe agente, legatio-
ne missa, petit ea quæ pacis sunt. *Sic ergo omnis ex Mat. 10.
vobis, qui non renunciat omnibus quæ possidet, nõ L. 9.
potest meus esse discipulus. *Bonus est sal, si vero sal Mat Mar
infatuatus fuerit, per quod condietur? Neq; in terrã,
neq; in sterquilinium vtilis est, foras proiciunt il-
lum. Qui habet aures ad audiendum, audiat.

CAPVT XV. 9. 2. 5.

*Accedebant autem ad eũ omnes publicani Mt, Mr. L
& peccatores, vt audirent illum, & murmu
rabant pharisæi ac scribæ, dicentes: Hic pec
catores recipit, ac cibũ capit cũ illis. Dicebat aũt ad
illos parabolam hanc, dicens: *Quis ex vobis est ho Mat. 18.
mo qui habet centum oues, & si perdiderit vnam ex
illis, nonne relinquit nonagintanouem in deserto,
& vadit ad illam quæ perierat, donec inueniat eam?
Et cũ inuenerit eam, imponit in humeros suos gau
dens, veniensq; domum, conuocat amicos & vici-
nos, dicens illis: Gaudete mecum, quia inueni ouem
meam, quæ perierat. Dico vobis, quod ita gaudium
erit in cœlo super vno peccatore resipiscente, magis
quam super nonagintanouẽ iustis, qui nõ indigent
pœnitentia. At quæ mulier habens drachmas sep-
tem si perdiderit drachmam vnam, num accẽdit lu
cernam, & verrit domum, quæritq; diligenter, do-
nec inueniat? Et cum inuenerit, conuocat amicas ac
vicinas,

vicinas, dicens: Gaudete mecum, quia inueni dra-
chmam quam perdideram. Ita, dico vobis, gaudium
erit coram angelis Dei super vno peccatore resipis-
cente. Ait autem.

Homo quidam habuit duos filios, & dixit ado- B
lescentior illorum patri: Pater, da mihi portionem
substantiæ, quæ ad me redit. Et diuisit illis substan
tiam. Ac post dies non multos, cum omnia contra-
xisset adolescentior filius, peregre profectus est in re
gionem longinquam, & ibi dissipauit substantiam
suam viuendo luxotiose. Et postquam omnia con-
sumpsisset, facta est fames valida in regione illa. Et
ipse cœpit egere: & abiit, & adhæsit vni ciuiū regio-
nis illius, atq; is misit illū in villam suā, vt pasceret
porcos: & cupiebat implere ventrē suum de siliquis,
quibus porci vescebantur, neq; quisquam illi dabat.
In se autem reuersus, dixit: Quam multi mercenarij
patris mei abundant panibus, ego vero fame pereo.
Surgam & ibo ad patrem meum, & dicam ei.

Pater peccaui in cœlum & coram te: iam non sum C
dignus vocari filius tuus, fac me sicut vnum de mer
cenarijs tuis. Et surgens, venit ad patrem suum.
Cum autem adhuc longe abesset, vidit illum pater
ipsius, & misericordia motus est, & accurrens, ruit
in collum eius, & osculatus est eum. Dixitq; ei fi-
lius. Pater, peccaui in cœlum & coram te, neq; post
hac sum dignus vocari filius tuus. Dixit autem pa-
ter ad seruos suos: Proferte stolam primam, & indui
te illum, & date annulum in manum eius, & cal-
ciamenta in pedes, & adducite vitulum illum sagi-
natum, atq; mactate, sumptisq; epulis lętemur, quia
hic filius meus mortuus erat, & reuixit: perierat, &
inuentus est. Et cœperunt lætari.

Erat autem filius eius senior in agro: & cum veni- D
ret, & appropinquasset domui, audiuit concentum
& choros, & vocauit vnum de seruis suis, & inter-
rogauit quid essent illa. At is dixit illi; Frater tuus

venit

venit,& occidit pater tuus vitulum illum saginatū, quod incolumē illum receperit. Indignatus est aūt, nec volebat introire. Pater ergo illius egressus rogabat illum. At ille respondens:dixit patri:Ecce tot annis seruio tibi,nec vnquam præceptum tuum transgressus sum, nec vnquam dedisti mihi hœdum, vt cum amicis meis lætater, sed postquam filius tuus hic,qui deuorauit substantiam tuam cum meretricibus, venit,occidisti illi vitulum illum saginatum. At ille dixit ei. Fili,tu semper mecum es,& oīa mea tua sunt: Lætari aūt & gaudere oportebat, quia frater tuus hic mortuus erat,& reuixit,perierat q; , & inuentus est.

CAPVT XVI.

A Dlcebat aūt & ad discipulos suos: Homo quidam erat diues,qui habebat dispensatorem, & hic delatus est apud illum, vt qui dissipa ret bona ipsius. Et vocauit illū,& ait illi : Quid hoc audio de te? Redde rationē dispēsationis tuæ,nō em poteris posthac dispensare. Ait aūt dispensator intra se: Quid faciā,quia dns meus aufert a me dispensationem? Fodere nō valeo,mēdicare erubesco. Scio quid faciā,vt cū amotus fuero a dispensatione , recipiant me in domos suas. Conuocatis ita q; singulis debitoribus domini sui,dicebat primo,Quantū debes dño meo? At ille dixit: Centum batos olei . Dixit q; illi; accipe cautionem tuam , & sede cito,& scribe quinquaginta. Deinde alteri dixit: Tu vero quantum debes ? Qui ait, Centum coros tritici . Ait illi : Accipe cautionem tuam , & scribe octoginta . Et laudauit dominus dispensatorem iniquum , quod prudenter fecisset. Quia filij huius sæculi prudentiores sunt filijs lucis in natione hac . Et ego vobis dico . Facite vobis amicos ex mammona iniusto, vt cum defeceritis , recipiant vos in æterna tabernacula .

B Qui fidelis est in minimo , & in multo fidelis est: & qui in minimo iniquus est,is et in multo iniquus est, si ergo in iniquo mammona fideles non fuistis ,

quod

Digitized by Google

quod verum est, quis credet vobis? & si in alieno fi-
deles non fuistis, quod verum est, quis dabit vobis?
Mat.6. *Nemo seruus potest duobus dominis seruire, aut C
enim vnum odio habebit, & alterum diliget, aut
vni adhærebit, & alterum contemnet. Non potestis
Deo seruire & mammonæ. Audiebant aũt hæc oĩa
& pharisæi, qui erant auari, & deridebant illum. Et
ait illis, Vos estis qui iustificatis vosipsos coram ho-
minibus, Deus aũt nouit corda vestra, Quia quod ho-
minibus excelsum est, abominandum est corã Deo.
Mat.11. *Lex & prophetæ vsq; ad Ioannem, ab eo tempo D
re regnum Dei annunciatur, & quiuis in illud vim
Mat.5. facit. *Facilius est aũt cœlum & terram præterire,
5.19. 10. quam legis vnũ apicem cadere. * Quisquis dimittit
Mt,Mar. vxorem suã & alteram ducit, adulterium cõmittit, &
qui dimissam a viro ducit, adulterium committit.

Homo quidam erat diues, qui induebatur purpu E
ra & bysso, & epulabatur quotidie splendide. Erat
autem quidam mendicus, nomine Lazarus, qui iac
ebat ad ianuam eius hulcerosus, cupiens saturari de
micis, quæ cadebant de mensa diuitis. Sed & canes
veniebant, ac lingebant hulcera eius. Accidit aũt vt
moreretur mẽdicus, & deportaretur ab angelis in si
nũ Abrahæ. Mortuꝰ est aũt & diues, ac sepultus est,
atq; in tartaro sublatis oculis suis, cum esset in tor-
mentis, videt Abraham eminus, & Lazarum in si-
nu eius, & ipse clamans, dixit. Pater Abraham, mi-
serere mei, & mitte Lazarum, vt intingat extremũ
digiti sui in aquam, ac refrigeret linguã meam, quia
crucior in flamma hac. Dixit autem Abraham: Fi-
li, recordare quod ceperis bona tua in vita tua, & La-
zarus similiter mala, nunc autem hic solatio fruitur,
tu vero cruciaris. Et super hæc omnia inter nos &
vos hiatus ingens firmatus est, vt nẽ qui volunt hinc
transire ad vos, non possint, neq; inde huc transcen-
dere. Ait aũt: Rogo te pater, vt mittas eum in domũ
patris mei, habeo enim quinq; fratres, vt testificetur
illis, ne

illis,ne & ipſi veniant in hunc locũ cruciatus. Ait il li Abraham: Habent Moſen ac prophetas, audiant illos. At ille dixit: Non pater Abraham: ſed ſi quis ex mortuis ierit ad eos, reſipiſcẽt. Ait aũt illi: Si Mo ſen & prophetas non audiunt, neq; ſi quis ex mor- tuis reſurrexerit, credent. CAP. XVII. 18 9

A Ait aũt ad diſcipulos: *Fieri nõ poteſt, quin Mat, Mr, veniant offendicula: væ tamen illi per quẽ veniunt: expedit illi, ſi mola aſinaria pona- tur circa collum eius, & proiectus fuerit in mare, potius quam vt offendiculo ſit vni de puſillis iſtis. 6. 18. 11.

B *Cauete vobis. Si peccauerit in te frater tuus, Mat, Mr, increpa illum: & ſi pœnituerit, remitte illi. *Et ſi ſe- Mat, 18, pties in die peccauerit in te, & ſepties in die cõuer- ſus fuerit ad te, dicens: Pœnitet me, remittes illi. Et di xerunt apoſtoli Domino: Adauge nobis fidem. *Dixit aũt Dominus: Si haberetis fidem ſicut gra- Mt, 17, 21 num ſinapis, diciſſetis huic arbori ſycamino: Eradi care & tranſplantare in mare, & obediſſet vobis.

C Quis autem veſtrum habens ſeruum arantem aut paſcentẽ, qui regreſſo ab agro, dicat: ſtatim tran ſi & accumbe: ac non potius dicit illi: para quod cœ- nem, & præcinge te, ac miniſtra mihi donec edero & bibero, & poſt hęc edito & bibito tu? Num gra- tiam habet ſeruo illi, quia fecit quæ ei imperata fue- rant? Non puto. Sic & vos, cum feceritis omnia quæ præcepta ſunt vobis, dicite: Serui inutiles ſumus: quod debuimus facere, fecimus.

D Et factum eſt dũ iret Hieroſolyma, & ipſe tran- ſibat per mediam Samariam & Galilæam. Et cum ingrederetur quendam vicũ, occurrerunt ei decem viri ieproſi, qui ſteterũt procul, intentaq; voce, dixe runt: Ieſu præceptor, miſerere noſtri. Quos vt vidit, dixit illis: Ite, oſtendite vos ſacerdotibus. Et factum eſt, vt intereundum mundati ſint. Vnus aũt ex illis, vt vidit quod mundatus eſſet, regreſſus eſt, cũ voce magna glorificans Deum, & procidit in faciem ad

Digitized by Google

pedes eius, gratias agens ei: & hic erat Samaritanus.
Respondens autem Iesus, dixit: Nonne decem mundati sunt? Noue aũt illi vbi? Non sunt reperti qui redirent, vt darent gloriã Deo, nisi hic alienigena. Et ait illi: Surge, vade, fides tua te seruauit.

24 13 Interrogatus autem a pharisæis, quando ventu
Mat, Mr. rum esset regnum Dei, respondit eis, & dixit: * Non B
veniet regnum Dei cum obseruatione, neq; dicent:
ecce hic, aut ecce illic. Ecce enim regnum Dei intra
vos est. Et ait ad discipulos: Venient dies, quando
desiderabitis videre vnum dierum filij hominis, nec
Ibidem videbitis. * Et dicent vobis: Ecce hic, ecce illic. No-
Mat, 24. lite ire, neq; sectemini. * Nam sicut fulgur coru-
scans e regione, quæ sub cœlo est, in alteram quæ
Mat, 16. sub cœlo est fulget, ita erit filius hominis in die suo.
17. & 20. * Sed prius oportet illum multa pati, & reprobari
Mar. 8. 9. a natione hac. Et sicut accidit in diebus Noe, ita erit
Lu, 18. & in diebus filij hominis. Edebant, bibebant, vxo-
24 7 res ducebant, & dabantur nuptum ad eũ vsq; diem
* Mt, Ge. quo intrauit Noe in arcam, & venit diluuium, & perdidit omnes.

Gene, 19 * Consimiliter etiã vt accidit in diebus Lot: Edes F
bant, bibebãt, emebant, vendebãt, plantabãt, ædifica
bant, cæterũ quo die exĩt Lot e Sodomis, pluit ignĩ
& sulphure de cœlo, & oẽs perdidit. Secundum hæc
erit dies, quo filius hominis reuelatur. In illo die qui
fuerit in tecto, & vasa eius in domo, ne descendat ad
Gene. 19. tollendum illa: & qui in agro, similiter non redeat
Mat. 10. ad relicta. * Memores autem estote vxoris Lot. G
&. 16. * Quicunq; quæsierit animã suam seruare, per-
Mar. 8. det illam: & quicunq; perdiderit illam, vitã illi pa-
Lu, 9. rabit. Dico vobis: * In illa nocte erunt duo in lecto
vno: vnus assumetur, & alter relinquetur. Duæ erũt
molentes simul: vna assumetur, & altera relinque-
Mar, 24. tur. Et respondentes, dicunt illi: Vbi Domine? Qui
dixit illis: * Vbicunq; fuerit corpus, illuc congrega
buntur & aquilæ. CAPVT XVIII.

Dicebat

A *Dicebat aũt & parabolam ad illos, huc spectantem, quod oporteret semper orare, nec defatigari, dicens: Iudex quidã erat in quadã ciuitate, qui Deũ nõ timebat, nec hominem reuerebatur. Vidua aũt quędã erat in ciuitate illa, & veniebat ad eum, dicens: Vindica me de aduersario meo. Et nolebat aliquandiu. Post hæc aũt dixit intra se. Quanq̃ Deũ nõ timeo, nec hominem reuereor, tamen quia molesta est mihi hęc vidua, vindicabo illã ne tandem veniens sugillet me. Ait aũt dñs: Audite quid iudex iniquus dicat: Deus aũt nõ faciet vindictam electorum suorũ, clamantiũ ad se die ac nocte, etiam cũ patiens fuerit super illis? Dico vobis, quod faciet vindictam illorũ cito. Veruntamen filius hominis cum venerit, an reperturus est fidem in terra? Eccl. 18. 1. Thess. 5.

B Dixit autem & ad quosdam, qui in se confidebant, quod essent iusti, & aspernabantur cæteros, parabolam istam: Duo homines ascendebant in templum, vt precarentur: vnus pharisæus, & alter publicanus. Pharisęus stans, hæc apud se orabat: Deus gratias ago tibi, *quod non sim sicut cæteri homines: raptores, iniusti, adulteri, velut etiam hic publicanus: ieiuno bis in sabbato: decimas do omnium quæ possideo. Et publicanus procul stans, nec oculos volebat ad cœlum attollere, sed percutiebat pectus suum, dicens: Deus propitius esto mihi peccatori. Dico vobis: Descendit hic iustificatus in domũ suam magis quam ille. *Quia omnis qui se extollit, humiliabitur, & qui se humiliat, extolletur. Eccl. 7. 23 14 Mat. Lu. 19 10

C *Afferebant aũt ad eum & infantes, vt eos tangeret. Quod cũ viderent discipuli, increpabant illos. Iesus aũt cum illos ad se vocasset, dixit: Sinite pueros venire ad me, & nolite vetare eos: talium est enim regnum Dei. *Amen dico vobis: quicunq; nõ acceperit regnum Dei veluti puer, nõ intrabit in illud. *Et interrogauit eũ quidã princeps, dicẽs: Magister bone, quid faciendũ mihi, vt consequar vitã ęternã? Mat, Mr, Ibidem Ibidem

Digitized by Google

Exo. 20. Dixit aũt ei Iesus: Quid me dicis bonum? Nemo bonus, nisi solus Deus. Præcepta nosti: *Non cõmittes adulteriũ: non occides: nõ facies furtum: non falsum testimonium dices: honora patrem tuũ, & matrem
19. 10. tuam. At ille ait: Hæc omnia seruaui a iuuẽtute mea.
Mat, Mr. *Quo audito Iesus, ait ei: Adhuc vnum tibi deest: Omnia quæcũq; habẽs, vende, & distribue pauperibus, & habebis thesaurũ in cœlo, & veni sequere me
Ibidem *His ille auditis, mœrore affectus est, quia diues erat valde. Videns autem Iesus illum mœrore affectum, dixit: Quam difficile qui pecunias habent, in regnũ Dei intrabunt. Facilius est enim camelum per foramen acus transire, q̃ diuitem intrare in regnum Dei. Et dixerũt qui audierant: Et quis potest saluus fieri? At ille ait: Quæ impossibilia sunt apud homines, possibilia sunt apud Deũ. Ait aũt Petrus: D
19. 10. Ecce nos reliquimus omnia, ac sequuti sumus te,
Mat, Mr. Qui dixiteis: *Amen dico vobis, nemo est qui reliquit domum, aut parentes, aut fratres, aut vxorem, aut liberos propter regnum Dei, qui non recepturus sit multo plura in hoc tempore, & in sæculo venturo vitam æternam.

Mt. 16. 20 *Assumpsit autem Iesus duodecim, & ait illis: E
Mar. 10. Ecce ascendimus Hierosolyma, & consummabuntur omnia quę scripta sunt per prophetas de filio hominis. Tradetur enim gentibus, & illudetur, & cõtumelijs afficietur, & conspuetur, & postq̃ flagellauerint, occident eum, ac die tertia resurget. Et ipsi nihil horum intellexerunt. Et erat verbum istud absconditum ab eis, nec intelligebant quæ dicebantur.

20 10 *Accidit aũt cum appropinquaret Hiericho, F
Mat, Mr. cæcus quidam sedebat iuxta viã, mendicãs, & cum audiret turbã prętereuntem, interrogabat quid hoc esset. Dixerunt aũt ei, quod Iesus Nazarenus transiret. Et clamauit, dicens: Iesu fili Dauid, miserere mei. Et qui pręibant, increpabãt eum, vt taceret. Ipse vero multo magis clamabat: Fili Dauid, miserere mei.

Stans

Stans aũt Ieſus, iuſſit illum adduci ad ſe. Et cum appropinquaſſet, interrogauit illum, dicens: Quid tibi vis faciã? At ille dixit: Domine, vt viſum recipiam. Et Ieſus dixit ei: Recipito viſum. Fides tua te ſaluũ reddidit. Et confeſtim viſum recepit, ac ſequebatur illum, glorificans Deum. Et omnis plebs vt vidit, dedit laudem Deo.

CAP. XIX.

A ET ingreſſus, perambulabat Hiericho. Et ecce vir nomine Zachęus, atq; is princeps erat publicanorũ, & idem erat diues, & quęrebat videre Ieſum quis eſſet, nec poterat prę turba, quod ſtatura puſillus eſſet. Et pręcurrẽs aſcendit in arborem ſycomorũ, vt videret eũ: nam illac erat tranſiturus. Et cum veniſſet ad locum, ſuſpiciens Ieſus, vidit illum, dixitq; ad eum: Zachæe, feſtinans deſcende, quia hodie domi tuæ oportet me manere. Et feſtinans deſcendit, & excepit illum gaudens. Cumq; viderent omnes, murmurabant, dicentes: quod ingreſſus eſſet apud hominem peccatorem diuerſaturus. Stans aũt Zachæus, dixit ad Dominum: Ecce dimidium bonorum meorum Domine do pauperibus: & ſi quid aliquem defraudaui, reddo quadruplum. Ait Ieſus ad eũ: Hodie ſalus domui huic contigit, eo q; & ipſa filia ſit Abrahę. *Venit enim filius hominis quærere & ſeruare quod perierat. Hæc illis audientibus, adiiciens dixit parabolam, eo quod eſſet prope Hieroſolyma, quodq; exiſtimarent fore, vt confeſtim regnũ Dei manifeſtaretur. Dixit ergo: Mat. 18. 25 17 Mat. Mr.

B *Homo quidã genere clarus, profectus eſt in regionem longinquam, vt acciperet ſibi regnũ, ac reuerteretur. Vocatis aũt decem ſeruis ſuis, *dedit eis decem minas, & ait ad illos: negociemini donec veniam. Ciues aũt eius oderant eum, miſeruntq; legationem poſt illum, dicentes: Nolumus hunc regnare ſuper nos. Et factum eſt, vt rediret accepto regno: iuſſitq; vocari illos ſeruos ad ſe, quibus dederat pecuniam, vt ſciret quantum quiſq; negociatus eſſet Mat. 25.

Digitized by Google

Venit autem primus dicens: Domine, mina tua decem minas acquisiuit. Et ait illi: Euge bone serue, qui in minimo fuisti fidelis, habeto potestatem super decem ciuitates. Et alter venit dicens: Domine, mina tua confecit quinq; minas. Et huic ait: Et tu præfectus esto quinque ciuitatibus. Et alius venit, dicens: Domine, ecce mina tua quam habui repositam in sudario: timui enim te, quod homo austerus sis, tollis quod nō posuisti, & metis quod non seminasti. Dicit ei: de ore tuo te iudicabo serue male: sciebas quod ego homo austerus sim, tollens quod nō posui, & metens quod nō seminaui: & quare nō dedisti pecuniam meā ad mensam, & ego veniens, cū vsuris vtiq; exegissem illam? Et astantibus dixit, auferte ab illo minam, & date illi qui decem mi-
Mt.13.25. nas habet. Et dixerunt ei: Domine, habet decem mi-
Mar.4. nas. *Dico enim vobis, quod omni habēti dabitur:
Luc.8. ab eo aūt qui nō habet, etiam quod habet, auferetur
21 11 Quin inimicos meos illos, qui noluerunt me regna-
Mat.Mr. re super se, adducite huc, & interficite ante me. *Et his dictis, ibat pergens ascendere Hierosolyma.

Et factū est, cū appropinquasset ad Bethphage, C
& Bethaniam iuxta mōtem, qui vocatur oliuarū, misit duos discipulos suos, dicens: Ite in castellum, quod e regione est: in quod introeuntes, inuenietis pullum asinę alligatū, in quo nemo vnq; hominum sedit, soluite illum & adducite. Et si quis vos interrogauerit: Quare soluitis? Sic dicetis eis: Quia Dñs eo opus habet. Abierunt aūt qui missi erant, & inuenerunt sicut dixerat illis. Soluentibus aūt illis pullum, dixerunt dñi eius ad illos: Quare soluitis pullum? At illi dixerūt, Quia Dominus eo opus habet.
21 11 12 Et duxerūt illum ad Iesum. Et iniectis vestimentis
Mt.M.Io. suis super pullū, imposuerūt Iesum. *Eunte aūt illo, substernebant vestimēta sua in via. Et cū appropinquaret iam ad descensum montis oliuarū, cœperunt omnis multitudo discipulorum gaudentes laudare Deum

Deum voce magna ſuper omnibus quas viderant virtutibus, dicentes: Benedictus qui venit rex in nomine Domini: pax in cœlo, & gloria in altiſſimis. Et quidam phariſeorũ e turba dixerũt ad illũ: Magiſter, increpa diſcipulos tuos. Quibus ipſe ait: Dico vobis, quod ſi tacuerint, mox lapides clamabunt.

D *Et vt appropinquauit, videns ciuitatem, fleuit ſuper illa, dicens: Si cognouiſſes & tu, & quidem in iſto die tuo, quæ ad pacem tuam pertinent, curares. Nunc autem abſcõdita ſunt ab oculis tuis. Quia venient dies in te, & circũdabunt te inimici tui vallo, & cingent te, & coanguſtabunt te vndiq;, & ſolo æquabunt te, & filios tuos qui in te ſunt. *Et non relinquent in te lapidem ſuper lapidem, eo quod nõ cognoueris tempus viſitationis tuæ. Abac. 2. 24 13 12 Mt, Mr, L 21 11 2.

E *Et ingreſſus in templum, cœpit eũcere vendentes in illo, & ementes, dicens illis: *Scriptum eſt: domus mea domus precatiõis eſt: vos aũt feciſtis illam ſpeluncam latronũ. Et docebat quotidie in templo. *Principes aũt ſacerdotum & ſcribæ quærebant illum perdere, & primores plebis, nec inueniebant quid facerent: totus enim populus pendebat ab ore eius, cum audiret illum. Mt. Mr. Io Eſa. 56. Hiere. 7. Mat. 21. Mar. 11. Lu. 20, 21. Ioan. 7, 8. CAPVT XX. 21 11

A *T factum eſt in vno dierum illorũ, docente illo populum in templo & euangelizante, conuenerũt principes ſacerdotũ & ſcribæ cũ ſenioribus, & aiunt illi, dicẽtes: Dic nobis: Qua authoritate iſta facis? Aut quis eſt qui dedit tibi iſtam authoritatem? Reſpondens aũt Ieſus, dixit ad illos, Interrogabo vos & ego vnũ quiddã, & reſpondete mihi: Baptiſmus Ioannis e cœlo erat, an ex hominibus? At illi cogitabãt intra ſe, dicẽtes: Si dixerimus e cœlo, dicet: Quare ergo nõ credidiſtis illi? Sin dixerimus ex hominibus, plebs vniuerſa lapidabit nos. Perſuaſum enim habet, Ioannem prophetam eſſe. Et reſponderũt ſe neſcire vnde eſſet. Et Ieſus ait illis: Neq; ego dico vobis, qua authoritate hæc faciam. Mat. Mr.

21. 12 Mat. Mr. *Cœpit aũt dicere ad plebem parabolam hanc: Homo quidam plantauit vineam, & locauit eã co- B
lonis, & ipse peregre egit multo tempore. Cumq; esset oportunum, misit ad colonos seruum, vt de fructu vineæ darent ipsi. Qui cæsum emiserunt eum inanem. Et rursus adhuc alterum seruũ misit: Illi vero hunc quoq; cæsum, & contumelijs affectum emiserunt inanem. Rursus misit & tertium: at illi hunc quoq; vulneribus inflictis, eiecerunt. Dixit aũt Dñs vineæ: Quid faciam? Mittam filium meũ dilectum, forsitan cũ hunc viderint, reuerebuntur. Quem cũ vidissent coloni, cogitauerũt intra se, dicẽtes: Hic est hæres, venite, occidamus illum, vt nostra fiat hæreditas. Et eiectum illum extra vineã, occiderũt. Quid ergo faciet illis dominus vineæ? Veniet & perdet colonos istos, & dabit vineam alijs. Quod cũ audissent, dixerunt. Absit. Ille vero intuitus eos, ait: Quid
Psal. 117. Mat. 21. Mar. 12. Act. 4. 1. Petri. 2. est ergo hoc quod scriptum est: *Lapidem quem reprobrauerũt ædificantes, is factus est caput anguli? omnis qui ceciderit super illum lapidem, conquassabitur: super quem aũt ceciderit, comminuet illum.
*Mat. 21. Mar. 12. Ibidem. *Et quærebant principes sacerdotum & scribę C
inijcere in illum manus eadem hora, & timuerũt populum. Cognouerunt enim quod in ipsos dixisset similitudinem hanc. *Et obseruãtes, emiserũt insidiatores, qui se iustos simularent, vt caperent eũ ex sermone, traderentq; illum principatui & potestati præsidis. Et interrogauerunt eũ, dicentes: Magister, scimus q; recte dicis, ac doces, nec respicis personam, sed viam Dei cum veritate doces: Licet nobis tributum dare Cæsari, an non? Intellecta autem illorum versutia, dixit ad eos: Quid me tentatis? Ostendite mihi denarium: cuius habet imaginem & inscriptionem? Respondentes, dixerunt: Cæsaris. Et ait illis: Reddite ergo quæ sunt Cęsaris, Cęsari: & quæ sunt Dei, deo: Et nõ potuerũt verbũ eius reprehendere coram populo; & mirati super responso eius, tacuerũt

Accesse

D *Accesserunt aũt quidam Sadducæorum, qui ne- Mat.22.
gant esse resurrectionem: & interrogauerunt eum, Mar.12.
dicentes: Magister, *Moses scripsit nobis: si cuius fra Deut.25.
ter mortuus fuerit, habens vxorem: isq; sine liberis
mortuus fuerit, vt accipiat frater eius vxorem, & su
scitet semen fratri suo. Septem ergo fratres erant, &
primus accepit vxorem, ac mortuus est sine liberis.
Et accepit secundus illam, & ipse mortuus est sine
liberis. Et tertius accepit illam, similiter & cæteri
septem: nec reliquerunt liberos, & mortui sunt.
Nouissime omnium mortua est & mulier: in re-
surrectione ergo cuius eorum erit vxor? Siquidem
septem habuerunt eam vxorem. Et respondens, ait
illis Iesus: Filij huius sæculi ducunt vxores, & nu-
ptum dant: illi vero qui digni habebuntur sæculo
illo, & resurrectione ex mortuis, neq; ducũt vxores,
neq; nuptum dant, neq; enim vltra mori possunt:
æquales enim angelis sunt, & filij sunt Dei, cũ sint
filij resurrectionis. *Quod vero resurgant mortui, Exod.3.
& Moses ostendit iuxta rubum, cum dicit Dominũ Mar.12
Deum Abraham, & Deum Isaac, & Deum Iacob.
Deus aũt non est mortuorum, sed viuorum: omnes
enim illi viuunt. Respondentes autem quidam scri-
barum, dixerunt: Magister, bene dixisti.

E *Et amplius nõ audebant eum quicquam in- Mat.22
terrogare. Dixit autem ad illos: *Quomodo dicunt 22. 12.
Christum filium esse Dauid, & ipse Dauid dicit in li Mat. Mr.
bro psalmorum: *Dixit Dominus domino meo, Psal.109.
sede a dextris meis, donec ponam inimicos tuos sca
bellum pedum tuorũ? Dauid ergo dñm illum vo- 23 12 11
cat, & quomodo filius eius est? *Audiente vero cun Mt.M. L.
cto populo, dixit discipulis suis: Cauete a scribis,
qui volunt ambulare in stolis, & amãt salutationes
in foris, ac primas cathedras in synagogis, & pri- 23 12
mos discubitus in conuiuijs. *Qui deuorant domos Mat. Mr.
viduarum, simulantes longas preces, hi accipient
damnationem maiorem. CAP. XXI.

Respiciens

Digitized by Google

Mar.12. R *Eſpiciens autem vidit eos, qui mittebant A
munera ſua in gazophylacium, diuites. Vi-
dit autē & quandam viduam pauperculam,
mittentem illuc æra minuta duo, & dixit: Vere di
co vobis quod vidua hæc pauper plus quam omnes
miſit. Nam omnes hi ex eo quod ipſis exuberat,
miſerunt in munera Dei, hæc autem ex penuria ſua
24. 13. vniuerſam ſubſtantiam quam habebat, miſit.
Mt.Mar. *Et quibuſdam dicentibus de templo, quod pul- B
Lucæ.19. chris lapidibus ac donis ornatum eſſet, dixit: * Ex
24. 13. his quę videtis, veniēt dies, in quibus nō relinquetur
Mat.Mr. lapis ſuper lapidem, qui non diruatur. * Interrogas
uerunt autem illum, dicentes, Præceptor, quando hęc
erunt, & quod ſignum, quando iſta futura ſint? At
Ibidem. ille dixit. * Videte, ne ſeducamini. Multi enim ve-
nient ſub nomine meo, dicentes ſe eſſe Chriſtum, &
tempus inſtat: ne igitur ſequamini illos. Cæterum,
cū audieritis bella & ſeditiones, nolite terreri: opor-
Ibidem. tet enim prius hæc fieri, ſed non ſtatim finis. * Tunc
dicebat illis: Inſurget gens contra gentem, & regnū
aduerſus regnum, & terræmotus magni erunt in
10.24. 13. ſingulis locis, & fames, ac peſtilentiæ, terriculamen
Mat.Mr. taq;, & ſigna de cœlo magna erunt. * Sed ante hæc
Ioan.15.16 omnia eñcient vobis manus ſuas: & perſequentur,
tradentes in conciliabula & carceres, trahentes ad
reges ac præſides propter nomen meum. Continget
10. 13. autem vobis in teſtimonium.
Mat.Mr. *Habete igitur fixum in cordibus veſtris, nō eſſe C
præmeditandam defenſionem: nam ipſe dabo vobis
os & ſapientiam, cui nō poterunt contradicere, neq;
Mich.7. reſiſtere omnes qui aduerſabuntur vobis. * Trades
mini autem etiam a parentibus & fratribus & co
gnatis & amicis, & morte afficient quoſdam ex vo
Mt.10.24 bis. * Et eritis inuiſi omnibus propter nomen meū,
Marci 13. & pilus de capite veſtro non perit. * Per patien
Ioan.16. tiam veſtram poſſidete animas veſtras.
Rhom.8. *Cum autem videritis circundari ab exercitibus D
Hieroſo

Hierosolyma, tũc scitote, quod immineat desolatio Mat.24.
eius. Tunc qui in Iudæa sunt fugiant ad montes: & Mar.13.
qui in medio eius, discedant, & qui in regionibus,
non intrent in eam: quia dies vltionis hi sunt, vt im
pleantur omnia quæ scripta sunt. * Væ autem præ- Ibidem
gnantibus, & mamma nutrientibus in illis diebus.
Erit enim afflictio magna super terram, & ira in po
pulo hoc. * Et cadent acie gladij, & captiui ducentur Esaiæ.3.13.
in omnes gentes. Et Hierusalem calcabitur a gentis
bus, donec impleantur tempora gentium. 24. 13.

E * Et erunt signa in sole & luna & stellis, & in ter- Mt. Mar.
ris anxietas gentium per desperationem, resonante Iohe.2.
mari & fluctu, extabescentibus hominibus præ ti- Ezech 38.
more, & expectatione eorum, quæ superuenient or- Oseæ 10.
bi terrarum. Nam virtutes cœlorum mouebuntur: Apoc. 6.
* & tunc videbunt filium hominis venientem in nu Mat.24.
be cum potestate & gloria magna. His autem fieri Mar.13.
incipientibus, suspicite & attollite capita vestra, quo Esa.2.3.
niam appropinquat redemptio vestra. Et dixit illis
similitudinem: Videte ficum & omnes arbores,
cum protrudunt iam gemmas, cernentes ex vobis
ipsis scitis, quod iam instet æstas. Ita & vos cum vi-
deritis hæc fieri, scitote quod instet regnũ Dei. Amen
dico vobis, non præteribit ætas hæc, antequam o- 24 13.
mnia facta fuerint. * Cœlum & terra transibũt, ver- Mt. Mar.
ba autem mea non transibunt. Rhom 13.

F * Cauete autem vobis, ne quando grauentur cor- Eccl.37.
da vestra crapula & ebrietate, & curis huius vitæ, Esaiæ.5.
subitusq; vobis ingruat dies ille: tanquam laqueus
enim superueniet in homines qui sedent super faciẽ 24. 13.
totius terræ. * Vigilate itaq; omni tempore, deprecã- Mat. Mar.
tes, vt liceat vobis effugere ista omnia quæ futura 1. Petri 4.
sunt & stare ante filium hominis. * Docebat autem Ioan. 8.
interdiu in templo: noctu vero exiens diuersabatur
in monte, qui vocatur oliuarum. Et omnis populus
diluculo ventitabat ad eum, vt in templo audiret
eum.

CAPVT. XXII.

Instabat

26. 14. Mat. Mr. Exod. 12. *Io. 7. 11. Ioan. 13. 26. 14. 13. M. Mr. I. Ioan. 18. 26 14. Mt. Mar. Exo. 12. 26 14. Mt. Mar. 26. 14. 13. M. Mr. I. 26. 14. Mt. Mar. Ibidē, & 1. Cor. 11. Ibidem. 26. 14. 13. M. Mr. I.

A

I *Nstabat autem dies festus azymorum, qui dicitur pascha, * & quærebant principes sacerdotum & scribæ, quomodo eum interficerent: timebāt enim plebem. *Intrauit autem satanas in Iudā, cui cognomē erat Iscariotes, qui erat e numero duodecim: *abiitq; & locutus est cum principibus sacerdotum ac magistratibus, quemadmodum illum traderet eis. Et gauisi sunt, ac pacti sunt pecuniam illi se daturos. Et ille respondit, * quærebatq; opportunitatem, vt traderet illum illis sine turba.

B

*Venit aūt dies azymorū, in qua necesse erat immolari pascha. Et misit Petrū ac Ioannē, dicēs: Euntes parate nobis pascha, vt edamus. At illi dixerūt ei: Vbi vis paremus? Et dixit ad eos: * Ecce, introeuntibus vobis in ciuitatē, occurret homo, vas aquæ testaceum portans, sequimini eum in domū in quā intrat, & dicetis patrifamilias ædium: Dicit tibi magister: vbi est diuersorium, vbi pascha cum discipulis meis edam? * Et ipse ostendet vobis cœnaculum magnum stratum, ibi parate. Euntes autem inuenerunt sicut dixerat illis, & parauerunt pascha.

C

Et cum iam esset tempestiuum, accubuit, ac duodecim apostoli cū eo. Et ait illis: * Desiderio desideraui hoc pascha comedere vobiscū antequam patiar. Dico enim vobis, posthac non edam vltra ex eo, donec compleatur in regno Dei. Et accepto poculo, gratias egit, ac dixit: Accipite hoc, & diuidite inter vos. *Dico enim vobis, quod non bibam de fructu vitis, donec regnum Dei veniat. *Et accepto pane, cū gratias egisset, fregit ac dedit eis, dicens. Hoc est corpus meum, quod pro vobis datur: hoc facite in mei recordationem. * Similiter & poculum, postquam cœnauit, dicens: *Hoc poculum, nouum testamentum per sanguinem meum, qui pro vobis effundit tur. * Veruntamen ecce manus prodentis me mecū est in mensa. Et filius quidē hominis secundū quod definitum est, vadit; veruntamen vę homini illi per quem

Digitized by Google

quem proditur.* Et ipsi cœperunt quærere inter sese, Ibidem.
quis nam esset ex ipsis, qui hoc facturus esset. 18.20.10.9
D *Facta est aũt & contentio inter eos, quis eorum Mt.MrL
videretur esse maior. * Dixit aũt eis. Reges gentiũ Mat.20.
dominantur eis: & qui potestatẽ habent super eas, Mar,10.
benefici vocantur. Vos autem non sic: sed qui ma-
ior est in vobis, fiat sicut iunior, & qui princeps est,
sicut qui ministrat. * Nam vter maior est, qui ac- Ioan. 13.
cumbit, an qui ministrat? nonne qui accumbit? At
ego in medio vestrum sum, vt qui ministrat. Vos
autem estis qui permansistis mecum in tẽtationibus
meis. * Et ego dispono vobis, sicut disposuit mihi Lucæ. 12.
pater meus regnum: vt edatis & bibatis super men-
sam meam in regno meo: * & sedeatis super thro- Apoc. 3.
nos, iudicantes duodecim tribus Israel, Mat, 19.
E Ait autem Dominus: Simon Simon, ecce satanas
expetiuit vos, vt cribraret sicut triticum: sed ego ro- 26. 14. 13.
gaui pro te, ne deficiat fides tua, & tu aliquando Mt, Mr, L.
conuersus confirma fratres tuos. At ille dixit ei. * Do-
mine, tecum paratus sum & in carcerem & in mor-
tem ire. At ille dixit: Dico tibi Petre, non canet hodie 10. 6. 9.
gallus, prius quam ter abneges te nosse me. * Et dixit M, Mr, L.
eis: Quando misi vos sine sacculo & pera, & calcia-
mentis, num quid defuit vobis? At illi dixerunt: Ni-
hil. Dixit ergo eis: Sed nunc, qui habet sacculum, tol-
lat, similiter & peram: & qui non habet, vendat tu- 27. 14. 18.
nicam suam, & emat gladium. * Dico enim vobis: Mt, Mr L.
quoniã adhuc hoc quod scriptũ est, oportet perfici in
me. * Et cũ iniquis deputatus est. Etenim ea quę sunt Esa, 53.
de me, finem habent. At illi dixerunt: Domine: ecce
duo gladij hic. At ille dixit eis: Satis est.
F * Et egressus ibat, vt erat solitus in montem oliua- Ioan, 18.
rum: sequuti sunt autem illum & discipuli. Et cum 26. 14.
peruenissent ad locum, dixit illis. * Orate ne intre- Mat, Mr
tis in tentationem. Et ipse auulsus est ab eis ferme ad
iactum lapidis, positisq; genibus orabat, dicens:
Pater, si vis, transfer poculum hoc a me, * Verum- Ibidem.
tamen

Digitized by Google

tamen non mea voluntas, sed tua fiat.

Apparuit autem illi angelus de cœlo corroborans eum. Et correptus angore prolixius orabat. Et erat sudor eius sicut guttæ sanguinis, decurrentes in ter-
Ibidem. ram. Et cum surrexisset a deprecatione, * venisset q; ad discipulos suos, reperit eos dormientes præ mœ-
stitudine. Et ait illis. Quid dormitis? Surgite &
26,14.18. orate, ne intretis in tentationem.
M, Mr, l. Adhuc autem eo loquente, * ecce turba, & qui vo G
cabatur Iudas, vnus e duodecim, antecedebat eos, &
Act.1. appropinquauit Iesu, * vt oscularetur eum. Iesus au-
tem dixit illi: Iuda, osculo filium hominis prodis?
Videntes autem hi qui circa ipsum erant, quod fu
26,14.18. turum erat, dixerunt ei: Domine, percutiemus ne
M,Mr,l. gladio? * Et percussit vnus ex illis seruum princi-
pis sacerdotum, & amputauit auriculam eius dexte
ram. Respondens autem Iesus, ait: Sinite hucusq;
29. 14 Et cum tetigisset auriculam eius, sanauit eum.
Mt,Mar. * Dixit autem Iesus ad eos qui venerãt ad se, prin-
cipes sacerdotũ ac magistratus templi & seniores:
26,14.18. Quasi ad latronem existis cum gladijs ac fustibus,
M,Mr,l. * cum quotidie vobiscum fuerim in templo, non
26,17.18. extendistis manus in me, sed hæc est hora illa vestra,
M,Mr,lo. & potestas tenebrarum. * Comprehensum autem
eum duxerunt, & induxerunt in domum principis
Ibidem sacerdotum. * Petrus vero sequebatur eminus.

Cum autem accendissent ignem in medio aulæ, atq; vna consedissent, sedit & Petrus inter illos. Quem cum vidisset ancilla quædam sedentem ad lu men, defixis in illum oculis, dixit: Et hic cum illo erat. At ille abnegauit eũ, dicens: Mulier, non noui illum. Et post pusillum alius videns eum, dixit: Et tu de illis es. Petrus vero ait: Homo, non sum. Et interuallo interiecto fere horæ vnius, alius quidam affirmabat, dicens: Vere & hic cum illo erat, nam & Galilæus est. Et ait Petrus: Homo, nescio quid dicas. Et cõtinuo adhuc illo loquente cecinit gallus.

Et con

Et conuersus Dominus, intuitus est Petrum. * Et re 26 14.
cordatus est Petrus sermonis Domini, quomodo Mat. Mr
dixerat ipsi, priusquam gallus cecinerit, ter me ne
gabis. Et egressus foras Petrus, fleuit amare.

*Et viri qui tenebant Iesum, illudebãt ei, cædẽ Mt. 16, 17,
tes: * & cum circumtexissent eum, percutiebant fa- &, 20.
ciem eius, & interrogauerunt eum, dicentes: Vati- Mar. 8, 10
cinare, quis est ille qui te percussit? Et alia multa con * Esa. 50.
uiciantes dicebant in eum. * Atq; vt illuxit, con- 26, 14.
uenerunt seniores plebis, & principes sacerdotũ, & Mat Mar
scribæ, & duxerunt illum in consiliũ suũ, dicentes.
*Num tu es ille Christus? dic nobis. Et ait illis: Si vo Ibidem.
bis dixero, non credetis: quod si etiã interrogauero,
nõ respondebitis mihi, neq; dimittetis. * Ex hoc tẽ- Ibidem, et
pore erit filius hominis sedẽs a dextris virtutis Dei. Colos. 3.
Dixerunt aũt omnes. Tu ergo es filius Dei? Qui ait. Heb. 1, 10.
Vos dicitis me esse. * At illi dixerunt: Quid adhuc Mat. 26.
desideramus testimonium? ipsi enim audiuimus ex Mar. 14.
ore ipsius.

CAPVT XXIII.

A ET surgens vniuersa multitudo eorũ, duxit 27, 15, 18,
illum ad Pilatũ. Cœperũt aũt illũ accusare, di Mt, Mr, L
centes: * Hunc deprehendimus euertentem Ioan. 19.
gentẽ, ac vetantẽ tributa dari Cesari, dicentẽ se Chri
stũ regẽ esse. * Pilatus aũt interrogauit eũ, dicẽs: Tu Ioan. 18.
es ille rex Iudeorũ? At ille respõdẽs illi, ait: Tu dicis.
Ait aũt Pilatus ad principes sacerdotũ et turbas. * Nihil 27. 19. 15
hil inuenio noxiæ in hoc homine. At illi inualescẽ- Mt, Mr, L
bant, dicentes: Commouet populũ, docẽs per vniuer
sam Iudæam, exorsus a Galilæa vsq; ad hunc locũ.

B Pilatus autem, audita mentione Galilææ, interro
gauit, num homo Galilæus esset. Et vt cognouit q̃
ad Herodis ditionem pertineret, remisit eum ad He
rodem, qui & ipse Hierosolymis erat per id tem
pus. Herodes autem, viso Iesu, gauisus est valde.
*Tenebatur enim multo iam tempore cupiditate vi Lucæ. 9.
dendi illũ, * eo quod audiret multa de eo, et sperabat Mat. 14.
se signum aliquod visurum ab eo fieri. Interrogabat Mar. 6.
autem

autem eum multis sermonibus. At ipse nihil illi res
spondebat. Stabant autem principes sacerdotum,
& scribæ acriter accusantes eum.

Spreuit aũt illum Herodes cũ exercitibus suis: C
cumq; illusisset indutum veste splendida, remisit ad
Pilatũ. Et facti sunt amici inter sese Pilatus & Hero
des in eodem die, nam antea simultas inter eos inter
cesserat. Pilatus aũt cõuocatis principibus sacerdotũ
Act.4. & magistratibus, ac plebe, dixit ad illos * Obtulistis
mihi hunc hominem quasi auertentem populum:
Ioan.19. & ecce ego coram vobis interrogans, * nullum cri
men inuenio in homine isto, ex ijs de quibus accusa
tis eũ, sed ne Herodes quidem: nam remisi vos ad
illum, & ecce nihil dignũ morte actum est ei. Emen
Mat.27 datum ergo illum dimittam. Necesse aũt habebat di
Mar.15. mittere eis in festo vnũ. * Exclamauit aũt simul vni
*Mat.27 uersa turba, dicẽs: * Tolle hunc, & dimitte nobis Ba
Mar.15. rabbam, qui erat propter seditionem quandam fa
Io.8.act.3. ctam in ciuitate, & homicidiũ, cõiectus in carcerem D
Ioan.16. * Iterum aũt Pilatus locutus est ad eos, volens di
mittere Iesum. At illi clamabant, dicentes: Crucifige
crucifige eũ. Ille aũt tertio dixit ad illos. Quid enim
27 15 19 mali fecit hic? Nullum crimẽ capitale cõperio in eo,
Mt, Mr, Io castigatũ ergo dimittã illum. * At illi instabãt vocis
bus magnis, postulantes, vt crucifigeretur: & inua
lescebant voces eorum, ac summorum sacerdotum.
Ibidem. * Et Pilatus adiudicauit, vt fieret quod illi postula
27 15 bant. Dimisit aũt illis eũ, * qui propter seditionem
Mat. Mr. & homicidiũ coniectus fuerat in carcerem, quem
Act.3. poposcerant: Iesum vero tradidit arbitrio eorum.
Mat.27. * Et cũ abducerent eũ, apprehenderũt Simonem E
Mar.15. quendam Cyrenensem, venientem e rure, & impo
suerunt illi crucẽ, vt portaret post Iesum. Sequebatur
aũt illum multa turba populi ac mulierũ, quæ plan
gebant & lamẽtabantur eũ. Conuersus aũt ad illas
Iesus, dixit: Filiæ Hierusalem, nolite flere super me,
sed super vosipsis flete, & sup filijs vestris; quoniã

* ecce

Digitized by Google

*ecce venient dies, in quibus dicent: Beatæ ſteriles, & ventres qui nõ genuerũt, & vbera quę nõ lactauerunt. *Tunc incipient dicere mõtibus: Cadite ſuper nos: & collibus, operite nos. Quia ſi in humido ligno hæc faciunt, in arido quid fiet? Ducebantur aũt & alĩ duo facinoroſi cum eo, vt interficerentur. 3 2,54 Sap. Eſa, Galat. 4. Oſeæ. 10, Apoc. 6

F Et poſtq̃ venerunt in locum, qui vocatur Caluaria, ibi crucifixerunt eũ, & facinoroſos: vnum a dextris, alterum a ſiniſtris. *Ieſus aũt dicebat: Pater, remitte illis: neſciunt enim quid faciant. *Diuidentes vero veſtimenta eius, miſerũt ſortem. *Et ſtabat populus ſpectans, & deridebant eũ principes cũ eis, dicentes: Alios ſeruauit, ſeruet ſeipſum, ſi hic eſt ille Chriſtus, ille Dei electus. Illudebant aũt ei, & milites accedentes, & acetum offerentes ei, dicenteſque. *Si tu es ille rex ludęorum, ſaluum te fac. *Erat aũt & inſcriptio ſcripta ſuper eum literis Græcis, & Latinis, & Hebraicis: Hic eſt rex ludæorum. 27 15 19 M. Mr. Io Ibidem. Ibidem 27 15 Mat. Mr. Ibidem Ioan. 19.

G *Vnus aũt de his qui erãt ſuſpenſi facinoroſorũ, cõuicia dicebãt in eũ, dicens: Si tu es Chriſtus, ſerua teipſum, & nos. Reſpondẽs autem alter, increpabat eum, dicẽs: Ne times quidem tu Deum, quod in eadem damnatione es? Et nos quidẽ iuſte, nam digna factis recipimus: hic vero nihil mali geſſit. Et dicebat ad Ieſum: Domine, memento mei, cum veneris in regnum tuum. Et dixit illi Ieſus: Amen dico tibi, hodie mecũ eris in Paradiſo. *Erat autem fere hora ſexta, & tenebrę factæ ſunt ſuper totam terram vſq; ad horam nonam: & obſcuratus eſt ſol: & velum templi ſciſſum eſt medium. Et cum clamaſſet voce magna Ieſus, ait: *Pater, in manus tuas commendo ſpiritum meum. * Et hæc cum dixiſſet, expirauit. Mat. Mr. Ibidem Ibidem. Pſal. 30. Mt. M. Io.

Cum vidiſſet aũt Centurio, quod accidit, glorificauit Deũ, dicens: Vere hic homo iuſtus erat. Et oẽs turbę eorũ, q ſimul acceſſerãt ad ſpectaculum iſtud, & viderãt quę cõtingebant, percutiẽtes pectora ſua, reuertebãtur. Stabant aũt oẽs noti eius procul, & mulieres Ibidem

Digitized by Google

lieres quæ secutæ eũ erant a Galilæa hæc videntes,
Mat.Mr. *Et ecce vir nomine Ioseph, decurio, qui erat vir
Ibidem bonus ac iustus, hic nõ consenserat consilio ac facto
eorũ: oriundus ab Arimathęa ciuitate Iudæorũ, qui
Ioan.19 expectabat & ipse regnũ Dei: *hic accessit ad Pilatum, & postulauit corpus Iesu: & depositũ inuoluit
sindone, & posuit illud in monumẽto, quod erat in
Mar.15. lapide excisum, in quo nondũ quisq; positus fuerat.
Ibidem *Et dies erat parasceue, & sabbatum illucescebat.
Mat.27 *Subsecutę aũt mulieres quæ cũ eo venerant de Galilæa, viderunt monumentum, & quemadmodum
positum erat corpus eius. Reuersæ vero, parauerũt
aromata, & vnguenta, ac sabbato quidem quieuerunt secundum præceptum. CAP. XXIIII.
28 16 20
Mt.M.Io. V *No aũt sabbatorũ profundo diluculo ve- A
nerũt ad monumentũ, portãtes quæ parauerant aromata, & nõnullę cũ illis. Repererũt
aũt lapidem reuolutũ a monumẽto, & ingressæ, nõ
inuenerunt corpus Dñi Iesu. Et factum est, dũ mens
tẽ consternatę essent de hoc, ecce duo viri steterunt
Mar.16 iuxta illas in vestibus fulgurãtibus. *Cum expauisę
sent aũt, & declinarent vultum in terram, dixerunt
ad illas: Quid quęritis viuẽtem cũ mortuis? Nõ est
hic, sed surrexit. Recordamini vt dixerit vobis cum
adhuc in Galilęa esset, dicens: quod oportuerit filiũ
hominis tradi in manus hominũ peccatorũ, & crucifigi, & die tertio resurgere. Et recordatæ sunt ver-
Mat,Mr. borum eius, *& regressæ a monumento, nunciaue-
Ibidem runt hæc omnia illis vndecim, & cæteris omnibus.
Erat aũt Maria Magdalene, & Ioanna, & Ma- B
ria Iacobi, & cæteræ quæ cum eis erant, quæ dicebant ad apostolos hæc. Et visa sunt apud illos ceu
deliramentum verba illarum, neq; crediderũt illis.
Petrus autem surgens, cucurrit ad monumentum:
& prospiciens vidit linteamina sola posita, & abiit,
apud semetipsum mirans quod acciderat.
Mar. Ibi. *Et ecce duo ex illis ibant eodem die in castellũ, C
quod

quod aberat ſpacio ſtadiorum ſexaginta ab Hieroſolymis, nomine Emaus: & ipſi confabulabantur inter ſe de his omnibus quæ acciderant. Et factũ eſt dum confabularentur ac diſputarent, & ipſe Ieſus appropinquans ibat vna cũ illis. Cæterum oculi illorum tenebantur, ne eũ agnoſcerent. Et ait ad illos: Qui ſunt hi ſermones, quos confertis inter vos ambulantes, & eſtis triſtes? Ac reſpondens vnus, cui nomen Cleophas, dixit ei: Tu ſolus peregrinus es Hieroſolymis, nec cognouiſtis quę facta ſunt illic his diebus? Quibus ille dixit: Quę? Et dixerũt ei. De Ieſu Nazareno, *q fuit vir propheta, potẽs opere & ſermone corã Deo & toto populo: & quomodo eũ tradiderũt ſummi ſacerdotes, & principes noſtri in cõdemnationẽ mortis, & crucifixerũt eũ. Nos aũt ſperabamus eũ eſſe illũ q redẽpturus eſſet Iſrael. Atqui ſuper hęc oĩa tertius dies eſt hodie, q hęc facta ſunt. Sed & mulieres quædã ex nobis attonitos reddidere nos, quę diluculo peruenerũt ad monumentũ, & nõ inuẽto corpore eius, venerũt, dicẽtes: *ſe etiã viſionẽ angelorũ vidiſſe, qui dicerent eũ viuere. *Et abierũt quidã eorũ, q erãt nobiſcũ ad monumẽtũ, & ita reperierũt ſicut mulieres dixerãt: ipſum vero nõ viderũt.

Mat.21 loã.4.6.9. Ioan.20 Ibidem.

D Et ipſe dixit ad eos: O ſtulti & tardi corde ad credendum in omnibus quæ loquuti ſunt prophetæ. *Nonne hæc oportuit pati Chriſtum, & intrare in gloriam ſuã? *Et exorſus a Moſe & omnibus ꝓphetis, interpretabatur illis in oĩbus ſcripturis, quę de ipſo erant. Et appropinquauerunt caſtello quo ibant, & ipſe præ ſe ferebat ſe longius ire. Et coegerũt illũ, dicentes: Mane nobiſcũ, quoniã vergit ad veſperã, & inclinatus eſt dies. Et intrauit vt maneret cũ illis.

Mt.16,17. Mr.8,10. Gene.3. Eſa.50.53.

E Et factum eſt dũ accumberet cũ eis, accepit panẽ, & benedixit, ac fregit, & porrigebat illis. Et aperti ſunt oculi eorũ, & agnouerunt eum, & ipſe euanuit a conſpectu eorũ. Et dixerunt inter ſe: Nonne cor noſtrum ardebat in nobis, dũ loqueretur nobis in via, & ape

Digitized by Google

& aperiret nobis scripturas? Et surgentes eadem ho
ra regressi sunt Hierosolyma, & inuenerũt congre
gatos vndecim, & eos qui cum illis erant, dicentes:
Surrexit Dominus vere, & apparuit Simoni. Et ip
si narrabant quæ gesta erãt in via: & quomodo fuis
set agnitus ipsis ex fractione panis.

Ioan.20 *Dum aũt hæc loquũtur, stetit Iesus ipse in me P
dio eorum, & dicit eis: Pax vobis. Expauefacti vero
& conterriti, existimabant se spiritum videre, & dix
it eis: Quid turbati estis, & cogitationes ascendunt
in cordibus vestris? Videte manus meas & pedes
meos, quia ego ipse sum. Contractate me & videte,
quia spiritus carnem & ossa nõ habet, sicut me vi
detis habere. Et cum hęc dixisset, ostendit eis manus
28 16 20 ac pedes. *Adhuc aũt illis nõ credentibus præ gau
Mt,M, lo. dio & mirãtibus, dixit eis: Habetis hic aliquid edu
lẽ? At illi obtulerunt ei partem piscis assi, & aliquid
26 14 de fauo apiario. Et accepit, & in conspectu illorum
Mat,Mr. comedit. *Et dixit ad eos: Hæc sunt verba quæ lo
quutus sum ad vos, cũ adhuc essem vobiscum: q̃ ne
cesse foret impleri omnia quæ scripta sunt in lege
Mosi, & prophetis, & psalmis de me.

Tunc aperuit illorum mentem, vt intelligerent G
Act.17. scripturas, & dixit eis: Sic scriptũ est, *& sic oportes
bat Christum pati, & resurgere a mortuis tertio die;
& prædicari sub nomine eius pœnitentiam, ac re
missionem peccatorum in oẽs gentes, initio facto ab
Act.1.3. Hierosolymis. *Vos aũt estis testes horũ, *Et ecce
Ioã.14.15. ego mitto promissum patris mei super vos. *Vos
16,&.20. aũt sedete in ciuitate Hierusalem, quousq; induamis
Act.1. ni virtute ex alto. Eduxit aũt eos foras vsq; in Be
Mat,28 thaniam, & sublatis in altũ manibus suis, benedixit
Act,1. eis. Et factum est dũ benediceret illis, recessit ab eis,
ac ferebatur in cœlũ. Et ipsi, adorato eo, regressi sunt
Hierosolymã cũ gaudio magno: & erant semper in
templo laudantes & benedicentes Deum. Amen.

¶ Euange, secundum Lucam, Finis.

Digitized by Google

EVANGELIVM SECVNDVM IOANNEM.

CAP. I.

1. 8.

A

N principio erat ſermo, & ſermo erat apud Deum,& Deus erat ille ſermo.*Hic erat in principio apud Deū.*Omnia per ipſum facta ſunt, & ſine eo factum eſt nihil, quod factum eſt.*In ipſo vita erat,& vita erat lux hominum: & lux in tenebris lucet,& tenebræ eam non apprehenderunt. Geñ.Pro Mt.1,L.1. *Inſ.1.14. &.17. Ioan.5.14 Io.5,11.14. 3.11. 1. 3.7.

B *Erat homo miſſus a Deo,cui nomen Ioannes; Hic venit ad teſtificandum,vt teſtaretur de luce, vt omnes crederent per ipſum.Non erat ille lux illa, *ſed miſſus erat,vt teſtaretur de luce.*Erat lux illa, lux vera:quæ illuminat omnem hominem venientem in mundum.In mundo erat,& mundus per ipſum factus eſt,*& mundus eum non cognouit. *In ſua venit,& ſui eum non receperũt.Quotquot autem receperunt eum,dedit eis vt liceret filios Dei fieri,videlicet his,qui crediderunt in nomen ipſius, Qui non ex ſanguinibus,neq; ex voluntate carnis: neq; ex voluntate viri,ſed ex Deo nati ſunt, Mt.M. L. 11 7 3 M.L.Mal 1.Ioan.1. Ioan.3.15. Ephe.6. Col.4. Apo.19. 1 1 2

C *Et ſermo ille caro factus eſt,& habitauit in nobis:& conſpeximus gloriam eius,gloriã velut vnigeniti a patre,plenus gratia & væritate.Ioannes teſtificatur de ipſo,& clamat,dicẽs:*Hic erat de quo dicebam,qui cum me ſequeretur,anteceſſit me:quia prior me erat.*Et de plenitudine eius nos omnes accepimus,& gratiam pro gratia,quia lex per Moſen data eſt:*gratia & væritas per Ieſum Chriſtum exorta eſt.*Deum nemo vidit vnq̃: Vnigenitus filius,qui eſt in ſinu patris,ipſe enarrauit, Mat,Lu, 1. 1. Mat,Mr. L.3.Inf.1. Pſal.44. Rho.1.5.7 Act.20. M.11.L.10

D *Et hoc eſt teſtimonium Ioannis,quando miſe- Ioan.5.10,

 rant

rant Iudæi ab Hierosolymis sacerdotes & Leuitas,
vt interrogarent eum. Tu quis es? Et confessus est,
Infra.3. & nõ negauit. *Et cõfessus est, inquiẽs, nõ sum ego
Christus. Et interrogauerunt eũ. Quid ergo? Helias
es tu? Et dicit: Non sum. Es tu propheta ille? Et res
1 2 3 pondit: Non. Dixerunt ergo ei: Quis es, vt respon
Mt.M.Lo. sum demus ijs qui miserũt nos? Quid dicis de teipso?
Esa.40. Ait: *Ego vox clamantis in deserto, dirigite viam
Mat.11. Domini: sicut dixit Esaias propheta. *Et qui missi
fuerant, erant ex pharisæis. Et interrogauerunt eũ,
ac dixerunt ei: Cur ergo baptizas, si tu non es Chris
3 1 3 stus, neq; Helias, neq; propheta? Respondit eis Ioan
Mt.Mr.Lo nes, dicens: *Ego baptizo aqua, sed in medio vestrũ
Act.19. stat, quem vos nescitis. Ipse est, qui cũ me sequetur,
anteceſſit me: cuius nõ sum dignus, vt soluam corri
Infra.3.10 giam calceamenti. *Hæc in Bethabara facta sunt
trans Iordanem, vbi Ioannes baptizabat.

Postero die videt Ioannes Iesum venientem ad se, B
Infra.5. & ait: *Ecce agnus ille Dei, qui tollit peccatũ mũdi.
Infra.3. *Hic est de quo dicebam: Post me venit vir, qui me
anteceſſit, quia prior me erat: & ego nesciebam eũ,
3 1 3 sed vt manifestus fiat Israeli, propterea veni ego aqua
Mt.Mr.L baptizans. *Et testificatus est Ioãnes, dicẽs: Vidi spi
Lu.1. ritum descendentem specie columbę de cœlo, & mã
sit super eum, & ego non noueram eum: *sed qui
misit me, vt baptizarem aqua, is mihi dixit: Super
quem videris spiritum descendentem ac manẽtem
super eum, hic est qui baptizat spiritu sancto. Et ego
vidi, & testificatus sum hunc esse filium Dei.
Infra.5. *Postero die iterum stabat Ioannes, & ex discipu F
lis eius duo, & intuitus Iesum ambulantem, dicit:
Esa.53. *Ecce agnus Dei. Et audierunt eũ duo discipuli lo
quentem, & secuti sunt Iesum. Conuersus aũt Iesus,
& conspicatus eos sequentes se, dicit eis: Quid queri
tis? Qui dixerũt ei: Rabbi, quod dicitur, si interpre
teris, magister, vbi habitas? Dicit eis: Venite & vi
dete. Venerunt, viderunt; vbi maneret. Et apud eũ
manserunt

manserunt die illo: hora aũt erat ferme decima.

Erat Andreas frater Simonis Petri, vnus ex duobus qui audierant a Ioanne, & secuti fuerant eum. Reperit hic prior fratrem suũ Simonem, & dicit ei: Inuenimus Messiam, quod est, si interpreteris, vnctus: & adduxit eum ad Iesum. * Intuitus eum Iesus, dixit: Tu es Simon filius Iona, tu vocaberis Cephas, quod sonat, si interpreteris, lapis. Mat. 16.

G Postero die voluit Iesus exire in Galilæam, & reperit Philippum, & dicit ei: Sequere me. * Erat aũt Philippus a Bethsaida ciuitate Andreę & Petri. Reperit Philippus Nathanael, & dicit ei: * De quo scripsit Moses in lege, & prophetæ, inuenimus Iesum filium Ioseph Nazarenum. Et dixit ei Nathanael: A Nazareth potest aliquid boni esse? Dicit ei Philippus: Veni & vide. Vidit Iesus Nathanael venientẽ ad se, & dicit de eo: Ecce vere Israelita, in quo dolus non est. Dicit ei Nathanael: Vnde me nosti? Respondit Iesus, & dixit ei: Priusq̃ te Philippus vocaret, cum esses sub ficu, videbam te. Respondit Nathanael, & ait ei: Rabbi, tu es ille filius Dei, tu es ille rex Israel. Respondit Iesus, & dixit ei: Quia dixi tibi, videbam te sub ficu, credis: maiora his videbis. Et dicit ei: Amen amen dico vobis: posthac videbitis cœlum apertum, & angelos Dei ascendentes ac descendentes super filium hominis. 11 10 Mat. Lu. Gen. 1. 28. & 49. Deut. 18. Esa. 7. 9. Gene. 28.

CAPVT II.

A E * T die tertia nuptiæ fiebant in Cana Galilææ, & erat mater Iesu ibi. Vocatus est aũt & Iesus, ac discipuli eius ad nuptias. Et vbi defecisset vinum, dicit mater Iesu ad eum: Vinum non habent. Dicit ei Iesus: Quid mihi tecum est mulier? nondum venit hora mea. Dicit mater eius ministris: Quodcunq; dixerit vobis, facite. Erant aũt ibi lapideæ hydriæ sex positæ secundũ purificationem Iudæorũ, capientes singulæ metretas binas aut ternas. Dicit eis Iesus: Implete hydrias aqua. Et im- Infra. 4.

Digitized by Google

pleuerunt eas vſq; ad ſummum. Et dicit eis, infun-
dite nunc, & ferte architriclino, & tulerunt. Poſtq;
aũt guſtaſſet architriclinus aquam in vinum ver-
ſam, neq; ſciret vnde eſſet, ſed miniſtri ſciebant, qui
hauſerãt aquam, vocat ſponſum, & dicit ei: Omnis
homo primo loco bonum vinum ponit, & cũ ine-
briati fuerint, tunc id quod deterius eſt. Tu ſeruaſti
bonum vinum vſq; ad hoc tempus. Hoc ædidit ini
tium ſignorum Ieſus in Cana Galileæ, & manifeſ-
ſtauit gloriam ſuã, & crediderũt in eũ diſcipuli eius.

4 4 Mat, Lu. * Poſt hæc deſcendit Capernaum ipſe & mater B
eius, & fratres eius, & diſcipuli eius, & ibi manſe-
runt non multis diebus. Et in propinquo erat pa-
12 11 19 ſcha Iudæorum, & aſcendit Ieſus Hieroſolymam,
Mt, Mr, L * & reperit in templo eos qui vendebant boues &
oues & columbas, & numularios ſedẽtes. Et cũ fe-
ciſſet flagellũ e funiculis, oẽs eiecit e templo, oues ſi-
mul ac boues, & numulariorũ effudit æs, menſaſq;
ſubuertit. Et his q columbas vendebãt, dixit: Aufer
te iſta hinc, nec facite domũ patris mei domũ merca-
tus. Recordati vero ſunt diſcipuli eius, q ſcriptũ eſt:
Pſal. 68. * Zelus domus tuæ exedit me. Reſponderunt ergo
Mt. 16, M 8 Iudei, & dixerũt ei. * Quod ſignum oſtendis nobis,
Mat. 26. q iſta facias? Reſpondit Ieſus, & dixit eis: * Deſtrui-
Mar. 14 te templum hoc, & in tribus diebus erigam illud.
Dixerũt ergo Iudæi: Quadraginta & ſex annis exa-
16 8 ctũm eſt templum hoc, & tu in tribus diebus eri
Mat, Mr, ges illud? * At ille dicebat de templo corporis ſui.
Cum ergo reſurrexiſſet e mortuis, recordati ſunt C
2 diſcipuli eius, q hoc dixiſſet, & crediderũt ſcripturę
& ſermoni quem dixerat Ieſus. Cum aũt eſſet Hiero-
28 6 ſolymis in paſcha in die feſto, multi crediderunt in
1. Par. Sap nomen eius, videntes ſigna eius quæ ędebat. Ipſe aũt
8 17 Ieſus non credebat ſemetipſum eis, * eo q ipſe noſſet
Rh. Hie, omnes, nec opus haberet, vt quiſq; teſtaretur de ho-
Apo, 2. mine. Ipſe enim ſciebat quid eſſet in homine.

CAPVT III.

Erat

A ERat aũt homo ex pharisæis, Nicodemus nomine, princeps iudęorum, hic venit ad Iesum nocte, & dixit ei: Rabbi, scimus quod a Deo veneris magister. Nemo enim potest hęc signa facere, quæ tu facis, nisi fuerit Deus cũ eo. Respondit Iesus, & dixit ei: *Amen amẽ dico tibi, nisi quis natus fuerit e supernis, nõ potest videre regnum Dei. Dicit ad eum Nicodemus: Quomodo potest homo nasci cum sit senex? Num potest in ventrem matris suæ iterũ introire, ac nasci? Respondit Iesus: *Amen amen dico tibi, nisi quis natus fuerit ex aqua & spiritu, non potest introire in regnum Dei. *Quod natum est ex carne, caro est: & quod natum est ex spiritu, spiritus est. Ne mireris, quod dixi tibi, oportet vos nasci e supernis. *Spiritus vbi vult spirat, & vocem eius audis, sed nescis vnde veniat, & quo vadat *Sic est omnis qui natus est e spiritu. Respondit Nicodemus, & dixit ei: Quomodo possunt hæc fieri? Respondit Iesus, & dixit ei: Tu es ille magister Israelis, & hæc ignoras? *Amen amen dico tibi: quod scimus, loquimur: & quod vidimus, testamur, & testimoniũ nostrum nõ accipitis. Si terrena dixi vobis, & nõ creditis: quomodo si dixero vobis cœlestia, creditur i stis? *Et nemo ascendit in cœlũ, nisi q descendit e cœlo, filius hominis, qui est in cœlo. Et sicut Moses exaltauit serpentem in deserto, ita exaltari oportet filium hominis, vt omnis qui credit in eũ, non pereat, sed habeat vitam æternam.

Ioa. 7. 19. 1. Io. 2. 3. 5. Tit. 3. Inf. 4. 6. 7. Infra. 6. Eccl. 8 8 12 Rho. Sap Infra. 5. 7. Eph. 4. 21 8. 12. Num. 10.

B *Sic enim Deus dilexit mundum, vt filium suũ vnigenitum daret, *vt omnis qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam æternam. Non enim misit Deus filium suum in mundum, vt condemnet mundum, sed vt seruetur mundus per eum. *Qui credit in eum, non condemnatur. *Qui vero non credit, iam cõdemnatus est, quia nõ credidit in nomen vnigeniti filij Dei. Hęc est aũt condẽnatio, quod lux venit in mundũ, & dilexerũt homines magis tenebras

5 4 Rho. 1. Io 16 24 Mar. Lu. Infra. 12. Gal. 2. 3 Luc. 8.

q̃ lucem

3.Io.1 & lucem. Erant enim eorū mala opera. Omnis enim qui
mala agit, odit lucē, nec venit ad lucem, ne arguātur
opera ipsius. Qui aūt operatur veritatē, venit ad lucē
vt cōspicua fiant facta ipsius, q̄ per Deū sint facta.

Io. 4 *Post hęc venit Iesus & discipuli eius in terrā Iu- C
3 1 3 dæā, & illic morabatur cū eis, ac baptizabat. *Bapti
M. Mr. L zabat aūt & Ioēs in Aenō iuxta Salim, quia aquæ
4 1 multæ erant illic, & veniebāt ac baptizabātur. *Nō
Mat. Mr. dum enim coniectus fuerat Ioannes in carcerem.

Orta est autem quæstio ex discipulis Ioannis cū D
Lucæ 7 Iudęis de purificatione. * Et venerunt ad Ioannem,
3 1 3 & dixerunt ei; Rabbi, qui erat tecum trans Iordā-
M. Mr. L. nem, *cui tu testimonium perhibuisti, ecce is baptis-
Io. 1. 5. 10 zat, & omnes veniunt ad eum. Respondit Ioannes,
2. cor. 3 & dixit: * Non potest homo accipere quicpiam, nisi
3 1 3 fuerit ei datum e cœlo. Ipsi vos testes estis, quod di-
M. Mr. L. xerim: *Non sum ego Christus, sed missus sum ante
Marci 2 illum. *Qui habet sponsam, sponsus est, amicus au-
Mat. 9 tem sponsi, qui stat & audit eum, gaudio gaudet pro
Lucæ 5 pter vocem sponsi: hoc ergo gaudium meum imple-
Ephes. 4 tum est, illum oportet crescere, me vero minui. *Qui
Io. 16, 17 e supernis venit, supra omnes est. Qui e terra profe-
ctus est, terrenus est, & e terra loquitur. Qui e cœlo
Io. 1. 5. 7 venit, supra omnes est: * & quod vidit & audiuit,
8. 15. & 16 hoc testatur, & testimoniū eius nemo accipit. * Qui
*Rh. 3. 1. 8 accepit eius testimoniū, is obsignauit, quod Deus ve-
Io. 12. 14 rax sit. * Nam is quem misit Deus, verba Dei loqui-
Mat. 1 tur. *Non enim huic ad mensurā dat Deus spiritū
L. 1. Ef. 61 a Pater diligit filium, & omnia dedit illi in manum.
11. 10. 17 b Qui credit filio, habet vitam æternam. c Qui ves
a M. L. I. ro non credit filio, non videbit vitam, sed ira Dei
b Ioan. 6 manet super eum.

c Mar. 6 CAPVT IIII.

Ioan. 8 VT ergo cognouit Dominus audisse pharis- A
4 4 sæos, q̄ Iesus plures discipulos faceret, &
baptizaret, quam Ioannes: quanquam Iesus
Mat. Lu. ipse non baptizaret, sed discipuli eius, *reliquit Iu-
Ioan. 2. 4 dæam, & abiit iterum in Galilæam. Oportebat aūt
eum

Digitized by Google

eum transire per Samariam. Venit ergo in ciuitatẽ
Samariæ, quæ dicitur Sychar, iuxta prędiũ, * quod Gen. 48
dedit Iacob Ioseph filio suo. Erat autẽ ibi fons Iacob.
Iesus ergo fatigatus ex itinere, sedebat sic super fontẽ.
Hora erat ferme sexta: venit mulier Samaritana,
vt hauriret aquam. Dicit ei Iesus: Da mihi quod bi
bam. Nam discipuli eius abierant in ciuitatem, vt
cibos emerent. Dicit ergo ei mulier illa Samaritana:
Quomodo tu Iudæus cum sis, potum a me poscis,
quæ sum mulier Samaritana? * Non enim commer- Ioan. 8
cium habent Iudæi cum Samaritanis. Respondit Ie
sus, & dixit ei: Si scires donum Dei, & quis sit qui
dicit tibi: Da mihi quod bibã, tu petisses ab eo, * & Ioan. 3. 7
dedisset tibi aquam viuam. Dicit ei mulier: Domi
ne, neq; quo haurias, habes, & puteus profundus
est: * vnde ergo habes aquam illam viuam? Num
tu maior es patre nostro Iacob, qui dedit nobis pu- Infra 7
teum, & ipse ex eo bibit, & filij eius, & pecora eius?
Respondit Iesus, & dixit ei.

B Omnis qui bibit ex aqua hac, sitiet iterum: * quis- 3. 6. 7. 3.
quis autem biberit ex aqua quam ego dabo ei, non Ioan. 7 it.
sitierit in æternum, sed aqua quam ego dabo ei, fiet
in eo fons aquæ salientis in vitam æternam. Dicit
illi mulier. * Domine, da mihi istam aquam, vt non Infra 6.
sitiam, neq; veniam huc ad hauriendum. Dicit ei
Iesus: Vade, voca virum tuum, & veni huc. Respõ
dit mulier, & dixit ei: Non habeo virum: Dicit ei
Iesus: Benedixisti, non habeo virum, quinq; enim
viros habuisti, & nunc quem habes, non est tuus
vir, hoc vere dixisti: Dicit ei mulier: * Domine, vi- Lucæ 7
deo quod propheta es tu. * Patres nostri in mõte hoc 3. Reg. 13.
adorauerunt, * & vos dicitis, quod Hierosolymis 3. Reg. 9.
est locus, vbi oporteat adorare.

C Dicit ei Iesus: Mulier, crede mihi, venit hora,
quando neq; in monte hoc, neq; Hierosolymis ado- 95. 44.
rabitis patrem. * Vos adoratis quod nescitis, nos Psal. Esa.
adoramus quod scimus; * quia salus ex Iudæis est. Gen. 22.

Sed

Digitized by Google

Nu. 24 Sed venit hora, & nunc est, quando veri adoratores adorabunt patrem spiritu ac veritate. Nam &
Hiere.3. pater tales quærit, qui adorent ipsum. * Spiritus
Io.1.5.3.6. est Deus, & eos qui adorant eum, spiritu ac veritate oportet adorare. Dicit ei mulier. Scio quod Mes-
2. Cor. 3 sias venturus est, qui dicitur Christus: cum ergo ve-
1. Ioan. 4 nerit ille, nobis nunciabit omnia: Dicit ei Iesus:
26 14 22 M. Mr L. * Ego sum qui loquor tibi.
Io, 1. 9. 10 Et continuo venerunt discipuli eius, & mirabantur, quod cum muliere loqueretur. Nemo tamen dixit, quid quæris, aut cur loqueris cum ea? Reliquit ergo hydriam suam mulier, & abijt in ciuitatem,
Io, 6, 16, & dicit illis hominibus. * Venite, videte hominē, qui mihi dixit omnia quæcunq; feci: num hic est ille Christus? Exierunt ergo e ciuitate, & veniebant ad eum. Interea rogabant eum discipuli, dicentes: Rabbi, comede. Ille autem dixit eis: Ego cibum habeo comedendum, quem vos nescitis. Dicebant ergo dis-
26 14 22 cipuli inter se: Num quis attulit ei quod ederet? Di-
M. Mr. L cit eis Iesus. * Meus cibus est, vt faciam quod vult is
Ioan. 5 qui misit me, & perficiam opus eius.
M. 9. L. 10 Nonne vos dicitis: * adhuc quatuor menses sunt,
Esa. 40. 51 & messis venit? Ecce dico vobis, * attollite oculos vestros, & videte regiones, quoniam albæ sunt iam ad messem. Et qui metit, mercedem accipit, & congregat fructum in vitam æternam: vt & qui sæminat, simul gaudeat, & qui metit. In hoc enim est sermo verus, quod alius est qui sæminat, & alius est qui metit. Ego misi vos ad metendum, quod vos nō laborastis. Alij laborauerunt, & vos in laborē eorū introistis. Ex ciuitate autem illa multi crediderunt in eū Samaritanorū propter sermonē mulieris testificantis quod dixisset sibi omnia quæcunq; fecisset.

Cum venissent ergo ad illum Samaritani, rogauerunt eum, vt apud se maneret: & mansit ibi duos dies. Ac multo plures crediderunt propter sermonē ipsius, & mulieri dicebant: Iam non propter tuam oratio-

orationem credimus, * Ipsi enim audiuimus, & scimus quod hic est vere seruator mundi Christus. Ioan. 17

*Post duos autem dies exijt inde, et abijt in Galilęā. M. 4. Io. 2
*Ipse enim Iesus testatus est, quod propheta in sua patria honorem non haberet. M. 13 M. 6
Cum ergo venisset in Galilæam, exceperunt eum Galilæi, cum omnia vi- Lucæ. 4
dissent, quę fecerat Hierosolymis in die festo: & ipsi enim venerant ad diem festum. Lu. ibidē

G *Venit ergo Iesus iterū in Cana Galilææ, vbi fecerat ex aqua vinū, * Et erat quidam regulus cuius filius infirmabatur Capernaū, hic cum audisset, quod Iesus aduenisset a Iudæa in Galilęā, abijt ad eū, * & rogabat eum vt descenderet, ac sanaret ipsius filium: siquidem is agebat animam. Dixit ergo Iesus ad eū: *Nisi signa & prodigia videritis non credetis. Dicit ad eum regulus: Domine: descende, prius quam moriatur filius meus. Dicit ei Iesus, Vade, filius tuus viuit. * Credidit homo sermoni, quem dixerat ei Iesus, & ibat. Iam autem eo descendente, serui occurrerunt ei, & nunciauerunt, dicentes: Filius tuus viuit. Sciscitatus est ergo horam ab eis, in qua melius habuisset. * Et dixerunt ei: Heri hora septima reliquit eum febris. Cognouit ergo pater, quod illa hora erat, in qua dixisset sibi Iesus: filius tuus viuit, & credidit ipse & domus eius tota. Hoc iterum secundum signum fecit Iesus, cum venisset a Iudęa in Galilæam. Supra 2 M. 8. L. 7. 9 5 8 Exo. 4 15 4 Ge. Rho. Galat. 3. Ionæ 3. Pro. 24 2. Reg. 21.

CAPVT V.

A Post hęc erat dies festus Iudæorū, & ascendit Iesus Hierosolyma. Est autē Hierosolymis ad probaticam piscina, quæ nominatur Hebraice Bethseda, quinq; porticus habens: in his iacebat multitudo magna languentium, cæcorum, claudorum, aridorum, expectantium aquæ motum. Angelus enim descendebat certo tempore in piscinam, & turbabat aquam. Itaq; qui primus descendisset post turbationem aquæ, sanus fiebat, a quocunq; detinebatur morbo, Erat autem quidam homo illic, qui triginta

trígínta & octo annos morbo tenebatur. Hunc cũ
vidíſſet Ieſus decumbentẽ, & cognouiſſet quod iam
multũ tẽporis morbo teneretur, dicit ei: Vis ſanus
fierí? Reſpondit ei languidus: Domine, hominẽ nõ
habeo, vt cũ turbata fuerit aqua, mittat me in piſci-
9 2 5 nam. Sed interim dum ego venio, iam alius ante me
M. Mr. L deſcendit. * Dicit ei Ieſus: Surge, tolle grabbatũ tuũ,
12 2. 3. & ambula. Et ſtatim ſanus factus eſt homo ille, &
Mt. Mar. ſuſtulit grabbatum ſuum, & ambulabat.
L. 6. 13. 14. * Erat autem ſabbatum in die illo: dicebant ergo B
Ioan. 7 9. Iudæi ei, qui ſanatus fuerat: Sabbatum eſt, non licet ti
bi tollere grabbatum. Reſpondit eis: Qui me ſanũ
fecit, ís mihi dixit: Tolle grabbatum tuum, & am-
Infra 9 bula. * Interrogauerunt ergo eum: Quis eſt ille ho-
mo, qui dixit tibi: Tolle grabbatum tuum, & am-
bula? Is aũt qui ſanus fuerat effectus, neſciebat quis
eſſet. Ieſus enim ſubduxit ſe, quod turba eſſet eo in
loco. Poſtea reperit eum Ieſus in templo, & dixit illi:
Ecce ſanus factus es, ne poſt hac pecces, ne quid dete-
Ibidem. rius tibi contingat. * Abiit ille homo, & nunciauit
Iudæis, quod Ieſus eſſet, a quo ſanatus fuiſſet.
Ac propterea perſequebantur Iudæi Ieſum, & quę C
Ibidem rebant illum occidere, * quod iſta feciſſet in ſabbato.
Ibidẽ, & Ieſus autem reſpondit eis: * Pater meus ad hoc vſq;
2. Cor. 12. tẽporis operatur, & ego operor, propterea ergo mas-
26 14. gis quærebant eũ Iudæi interficere, quía non ſolum
Mt. Mar. ſoluiſſet ſabbatũ, * ſed & patrem ſuum dixiſſet Deũ,
Lucæ, 22. æqualem ſe faciens Deo: Reſpondit itaq; Ieſus, &
Ioan. 5. 10 dixit eis: Amen amen dico vobis, * non poteſt filius
* Supra. 1. a ſe facere quicq̃, niſi quid viderit patrem facientem:
1. 3. 7. 8. 15. Quæcunq; enim ille fecerit, hęc itidem & filius fa-
16, & 17. cit: * Pater enim diligit filium, & omnia demõſtrat
ei quæ ipſe facit: & maiora his demonſtrabit ei ope-
ra, vt vos miremini: Sicut enim pater ſuſcitat mor-
10 11 tuos, & viuificat, ſic & filius quos vult, viuificat:
Lu, Mat. Neq; enim pater iudicat quenquam, * Sed omne
iudiciũ dedit filio, vt omnes honorent filium, ſicut
honorãt

honorant patrem. * Qui non honorat filium, non honorat patrem, qui misit illum. Ioan. 12. Ioan. 1, 6

D * Amen amen dico vobis, qui sermonem meum audit, & credit ei qui misit me, habet vitam æternã, & in condemnationem non veniet, sed transiuit a morte in vitam. Amen amen dico vobis, quod veniet hora, & nunc est, quando mortui audient vocẽ filij Dei, & qui audierint, viuent. * Sicut enim pater habet vitam in semetipso, sic dedit & filio habere vitam in semetipso, & potestatem dedit ei iudicandi quoq; , quia filius hominis est. Nolite mirari hoc, * quia venit hora, in qua omnes qui in monumentis sunt, audient vocem eius; & prodibunt, qui bona fecerunt, in resurrectionem vitæ, qui vero mala egerunt, in resurrectionem condemnationis. 7. 8. 18 Supra. 5 Mat. 25.

E Non possum ego ex me ipso facere quicquam. * Sicut audio, iudico, & iudicium meum iustum est. * Quia non quæro voluntatem meam, sed voluntatem eius qui misit me, patris. * Si ego testimonium perhiberem de meipso, testimonium meum nõ esset verum. * Alius est qui testimonium perhibet de me, & scio verũ esse testimoniũ quod testificatur de me. * Vos misistis ad Ioannem, & is testimonium reddidit veritati. Ego autem non ab homine testimonium accipio, sed hæc dico, vt vos salui fitis. Ille erat lucerna ardens & lucens, vos autem voluistis ad tempus exultare in luce eius. * At ego testimonium habeo maius testimonio Ioannis. Opera enim quæ dedit mihi pater, vt perficiam ea, * ipsa inquam opera, quæ ego facio, testificantur de me, quod pater misserit me. * Et qui misit me pater, ipse testificatus est de me. * Neq; vocem eius vnquam audistis, neq; speciem eius vidistis: * & sermonem eius non habetis in vobis manentẽ, quia quem misit ille, huic vos non creditis. * Scrutamini scripturas, quia vos videmini vobis in ipsis vitam æternam habere: * & ille sunt quæ testificantur de me; nec vultis venire ad me Ioan. 8. Io. 4. 6. Infra. 8. Ioan. 8 1. Ioan. 5 Supra. 5 Mat. 3. Infra. 14 Ioan. 8. 1. 2. 3. 4. 5. 6. 1. Ioan. 2 Actuũ 17 Deut. 18.

ad me, vt vitam habeatis. Gloriam ab hominibus
non accipio, sed cognoui vos, quod dilectionē Dei
non habeatis in vobis.

Ego venio nomine patris mei, nec recipitis me. F
1.Ioan.2. *Si alius venerit nomine meo, illum recipietis. Quo
2.Thes.2. modo vos potestis credere, qui gloriam a vobis in-
Daniel.9. uicem accipitis, & gloriam quæ a solo Deo proficis
scitur, non quæritis? Nolite putare, quod ego accu
saturus sim vos apud patrem, est qui accusat vos
Moses, in quo vos speratis. Si enim credidissetis Mo
Deut.19. si, credidissetis vtiq; mihi: *de me enim ille scripsit.
Si autem illius scriptis non creditis, quomodo ver
bis meis credetis.

CAPVT VI.

4. 3. 4. POst hæc abiit Iesus trans mare Galilææ, quod A
M. Mr. L. est Tiberiadis, *& sequebatur eum turba mul
14. 9. ta, quia videbāt eius signa, quæ faciebat super
Mat. Lu. his qui infirmabantur. *Subiit autem in montem
Exod. 12. Iesus, & ibi sedebat cum discipulis suis. *Instabat au
M. 14. M. 6 tem pascha dies festus Iudæorum.
Lucæ 9 *Cum sustulisset ergo oculos Iesus. & vidisset B
quod turba multa veniret ad se, dicit ad Philippum:
Vnde ememus panes, vt edant isti? Hoc autem dice
bat, tentans eum: ipse enim sciebat quid esset factu
rus. Respondit ei Philippus: Ducentorum denario
rum panes non sufficiunt eis, vt vnusquisq; pusillū
quippiā accipiat. Dicit ei vnus ex discipulis ipsius,
Andreas, frater Simonis Petri: Est puer vnus hic, qui
habet quinq; panes hordeaceos, & duos pisces: sed
hæc quid sunt inter tam multos? Dixit autem Iesus:
14 6 8 Facite vt homines discumbant. Erat autem gramē
Mat Mar. multum in eo loco. *Discubuerunt ergo viri nume
ro ferme quinquies mille. Accepit autē panes Iesus:
Lucæ 9 *cumq; gratias egisset, distribuit discipulis, discipu
li vero discūbentibus. Similiter & ex piscibus quan
tum volebant. Vt autem impleti sunt, dicit discipu
lis suis: Colligite quæ superfuerunt fragmenta, ne
quid pereat; Collegerunt ergo, & impleuerunt duos

decim

decim cophinos fragmentorum ex quinque panibus hordeaceis, quæ superfuerant his qui comederant. Illi ergo homines cum vidissent quod Iesus fecerat signum, dicebant: * Hic est vere propheta ille, qui venturus erat in mundum. 4 7 Supra. L.

C Iesus ergo cum cognouisset quod venturi essent, ac rapturi ipsum, vt facerent ipsum regem, * fecessit iterum in montem ipse solus. * At vbi iam vespera esset, descenderunt discipuli eius ad mare, & conscensa naui, venerunt trajecto mari ad oppidum Capernaum. Iamq; tenebræ erat, nec venerat ad eos Iesus. Mare aut veto magno flante intumescebat. Cum remigassent ergo ferme stadia viginti quinq; aut triginta, * vident Iesum ambulantem sup mare, et appropinquantem naui, ac timuerut. Ille aut dicit eis: Ego sum, nolite timere. Voluerunt ergo recipere eum in nauim, & illico naus appulerat terræ ad quã ibant. 14 6 9 M. M. Lu. Mat. Mr. Ibidem. 14 6 Mt. Mar.

D Postero die turba quæ stabat trans mare, vt vidit quod nauicula alia non esset ibi, nisi vna illa, in quam ingressi fuerant discipuli eius: & quod non introisset cum discipulis suis Iesus in nauiculam, sed soli discipuli eius abissent (aliæ vero superuenerunt nauiculæ a Tiberiade iuxta locum vbi comederant panem, posteaq; gratias egisset Dominus) cum ergo vidisset turba, quod Iesus non esset ibi, neq; discipuli eius, ascenderunt & ipsi in nauiculas, & venerunt Capernaum, quærentes Iesum: & cum inuenissent eum trans mare, dixerunt ei: Rabbi, quando huc venisti? Respondit eis Iesus, & dixit: Amen amen dico vobis: quæritis me, non quia vidistis signa, sed quia comedistis de panibus, & saturati estis.

E * Operemini non cibum qui perit, sed qui permanet in vitam æternam, quem filius hominis dabit vobis, hunc enim pater consignauit Deus. Dixerũt ergo ad eũ: Quid facimus, vt operemur opera Dei? Respondit Iesus, & dixit eis: Hoc est opus Dei, * vt credatis in eum quem misit ille. Dixerunt ergo ei: Ioan. 17 Ioa. 1. 3. 7. 11

Digitized by Google

Io.1.3.7.11 M.16.M.8 Exo.16. Pſal.77 Sap.16 Eccl.24 Io.1.3.7.11 26 14 Mat.Mr. Io.4.L.22 Ioan.15. Infra.7 M.13.M.6. Luc.4 Infra.7. Mat.16. Eſa.54. Hiere.31. Io.1.14.15 Infra.10. Pſal.77 Infra.10 Eſa.64.

*Quod ergo tu facis ſignũ, vt videamus & credamus tibi? quid operaris? *Patres noſtri manducauerunt manna in deſerto, ſicut ſcriptũ eſt: *Panem de cœlo dedit eis ad edendum. Dixit ergo eis Ieſus: Amen amẽ dico vobis, nõ Moſes dedit vobis illum panem de cœlo, ſed pater meus dat vobis panem de cœlo verum: panis enim Dei eſt, qui de cœlo deſcendit, & dat vitam mundo. Dixerunt ergo ad eum: Domine, ſemper da nobis panem iſtum. Dixit aũt eis Ieſus: Ego ſum panis vitæ, *Qui venit ad me nõ eſuriet: *& qui credit in me, non ſitiet vnq̃. Sed dixi vobis, quod etiam vidiſtis me, nec creditis,

Omne quod dat mihi pater, ad me veniet, & eũ, qui venerit ad me, non eiẽcio foras. *Quia deſcendi de cœlo, vt faciam nõ quod ego volo, ſed quod vult is qui miſit me. *Hæc eſt aũt voluntas eius qui miſit me patris, ne quid perdam ex omnibus quę dedit mihi, ſed reſuſcitem illa in nouiſſimo die. Hęc eſt aũt voluntas eius qui miſit me, vt omnis qui videt filiũ, & credit in eũ, habeat vitam æternam, & ego reſuſcitabo eũ in nouiſſimo die. *Murmurabant ergo Iudęi de illo, q̃ dixiſſet: ego ſum panis ille, qui de cœlo deſcendi. Et dicebant: *Nonne hic eſt Ieſus filius Ioſeph, cuius nos nouimus patrem & matrẽ? Quomodo ergo dicit hic: de cœlo deſcendi? Reſpondit ergo Ieſus, & dixit eis: Nolite murmurare inter vos.

*Nemo poteſt venire ad me, niſi pater, qui miſit me, traxerit eum, & ego reſuſcitabo eum in nouiſſimo die. *Eſt ſcriptum in prophetis. Et erunt omnes docti a Deo. Omnis ergo qui audiuit a patre & didicit, venit ad me: nõ q̃ patrem viderit quiſq̃, niſi is qui eſt a Deo, hic vidit patrem. *Amen amen dico vobis, qui confidit mihi, habet vitã æternã. *Ego ſum panis ille vitę. *Patres veſtri comederunt manna in deſerto, & mortui ſunt. *Hic eſt panis ille de cœlo deſcendens, vt ex ipſo edat aliquis, & nõ moriatur. *Ego ſum panis viuus, qui de cœlo deſcendi, ſi quis ederit

F

G

Digitized by Google

ederit ex hoc pane, viuet in æternum. Et panis quem ego dabo, caro mea est, *quam ego dabo pro mundi vita. Decertabant ergo Iudæi inter se, dicentes: Quomodo potest hic nobis carnem illam suã dare ad edendũ? Dixit ergo eis Iesus: Amen amẽ dico vobis, nisi ederitis carnẽ filij hominis, & biberitis eius sanguinem, non habetis vitam in vobis. Qui edit meam carnem, & bibit meũ sanguinem, habet vitã æternam: & ego suscitabo eum in nouissimo die. 26 14 Mt. Mar. Lucæ, 22, 1. Cor. 11 Esa. 53.

*Caro enim mea vere est cibus, & sanguis meus vere est potus. Qui edit meam carnem, & bibit meũ sanguinem, in me manet, & ego in illo. Sicut misit me viuens pater, & ego viuo propter patrem, ita & qui ederit me, viuet ipse quoq; propter me. *Hic est panis ille, qui de cœlo descendit: nõ sicut comederũt patres vestri mãna, & mortui sunt: qui ederit hunc panem, viuet in æternum. Hæc dixit in synagoga, docens in Capernaum. Multi ergo, his auditis ex discipulis eius dixerunt: Durus est hic sermo: quis potest eũ audire? Sciens autem Iesus apud semetipsum, q; murmurarent de hoc discipuli ipsius, dixit eis: Hoc vos offendit? *Quid igitur si videritis filiũ hominis ascendentem eo, vbi erat prius? 1. Ioan. 5 1. Ioan. 3. 26 14 12 M. Mr. L.

*Spiritus est qui viuificat, caro nõ prodest quicquam. Verba quæ ego loquor vobis, spiritus & vita sunt. Sed sunt quidam ex vobis qui nõ credunt. Nouerat enim ab initio Iesus, qui essent non credentes, & quis proditurus esset ipsum. Et dicebat: *Propterea dixi vobis, quod nemo potest venire ad me, nisi fuerit ei datum a patre meo. Ex eo tempore multi discipulorum eius desciuerunt, eo relicto, nec amplius cum illo ambulabant. Rho. 8 Galat. 5 Supra. 6

Dixit ergo Iesus ad duodecim: Num & vos vultis abire? Respondit ergo ei Simon Petrus: Domine, ad quem ibimus? verba vitæ æternæ habes, *& nos credimus & cognouimus quod tu es Christus filius Dei viui. Respondit ei Iesus: *Nõne ego vos duodecim, ñ. cim Mat. 16. Io. 13. 17

eim elegi, & ex vobis vnus diabolus est? Dicebat aũt de Iuda Simonis Iscariota. Hic enim erat proditurus eum, cum esset vnus ex duodecim. CAP. VII.

VErsabatur Iesus post hæc in Galilæa: nõ enim volebat in Iudæa versari, quia querebant eũ Iudęi interficere. *Erat aũt in propinquo dies festus Iudęorum scenopegia. Dixerunt igitur ad eũ fratres eius: Transi hinc, & vade in Iudęam, vt & discipuli tui videant opera tua quæ facis. Nemo quippe in occulto facit aliquid, & quærit ipse palam esse. Si hęc facis, declara teipsum mundo. Nam ne fratres quidem eius credebant in eum. Dicit ergo eis Iesus: *Tempus meũ nondum adest, tempus aũt vestrum semper est paratum. *Non potest mundus odisse vos, me aũt odit, quia ego testimonium fero de illo, *quod opera eius mala sint. Vos ascendite ad diem festum hunc. Ego nondum ascendo ad festum hoc, quia meum tempus nondum impletũ est. Hæc aũt cum dixisset illis, mansit in Galilæa.

Leui.23 A

Infra.8. Infra.15 Supra.3

Vt aũt ascenderũt fratres eius, tunc & ipse ascendit ad festum, non manifeste, sed velut in occulto. *Iudæi ergo quærebant eum in festo, & dicebant. Vbi est ille? *Et murmur multum erat in turbis de eo. *Quidam enim dicebant: bonus est, alĩ aũt dicebant: non, sed seducit turbam. Nemo tamen palam loquebatur de illo, propter metum Iudęorum.

Infr.7.11. Supra.6 Mat.21 B

Cum autem iam dimidium festi peractum esset, ascendit Iesus in templum, ac docebat. Et mirabantur Iudæi, dicentes: Quomodo hic literas scit, cũ nõ didicerit? Respondit eis Iesus, & dixit: *Mea doctrina non est mea, sed eius qui misit me. Si quis voluerit voluntati eius obtemperare, cognoscet de doctrina, vtrum ex Deo sit, an ego a meipso loquar. Qui a semetipso loquitur, gloriam propriam quærit. *Qui autem quærit gloriam eius qui misit ipsum, hic verax est, & iniustitia in illo non est. *Nonne Moses dedit vobis legem, & tamen nemo ex vobis

Ioã.3.5.8. 25.16.17. Infr.17 Exod.21. Leuit.24. Mat.5 C

factis

D factis præstat legem? Quid me quæritis interficere? Infr. 8,10
Respondit turba, & dixit: *Dæmonium habes: Mat.9:12.
quis te quærit interficere? Respõdit Iesus, & dixit eis Mar. 3.
Vnum opus feci, & oẽs miramini. Propterea Moses
dedit vobis circumcisionem, non quia ex Mose sit,
sed ex patribus, & tamen in sabbato circumciditis
hominem: si circumcisionem accipit homo in sabba
to, vt non soluatur lex Mosi: mihi indignamini,
q̃ totũ hominẽ sanũ fecerim in sabbato? *Nolite iu Deut. 1
dicare secundũ aspectum, sed iusto iudicio iudicate.
Dicebant ergo quidam ex Hierosolymitanis: Supra. 7.
*Nonne hic est quem quærunt interficere? Atqui ec 13 6 4
ce palam loquitur, & nihil ei dicunt: Num vere co- Mt.M. L.
gnouerunt principes hunc esse vere Christum. *Sed
hunc nouimus vnde sit. Christus autem cum vene-
rit, nemo scit vnde sit. Clamabat ergo Iesus in tem-
plo docens, ac dicens: Et me nostis, & vnde sim no-
stis: *& a meipso non veni, sed est verax qui misit Ioan. 8.
me, quem vos non nouistis: ego vero noui eũ, quia
ab ipso sum, & ille me misit.
E *Quærebant ergo eum apprehendere: & nemo Lu. 19, 20
misit in illum manus, quia nondum venerat hora &. 22.
eius. *De turba aũt multi crediderunt in eum, & di Ioan. 8.
cebant: Christus cum venerit, num signa plura ędet
his quæ hic ædidit: Audierũt pharisęi turbam mur 22 12 20
murantem de illo hęc, *& miserũt pharisæi ac prin Mt.M. L.
cipes sacerdotum ministros, vt apprehenderent eũ.
Dixit ergo eis Iesus: *Adhuc pusillum temporis vo Ioan. 16
biscum sum, & abeo ad eum qui me misit. 29 8.13.
*Quæretis me, nec inuenietis. Et vbi ego sum, Hier. 10.
F eo vos nõ potestis venire. Dixerũt ergo Iudæi inter
se: Quo hic iturus est, q̃ nos non inueniemus eum?
Num in dispersionẽ gentiũ iturus est, & docturus
gentes? Quis est hic sermo quẽ dixit: quæretis me, &
nõ inuenietis: et vbi ego sum, eo vos nõ potestis veni
re? In nouissimo aũt die magno festi stabat Iesus & Esa. 40.
clamabat, dicẽs: *Si quis sitit, veniat ad me & bibat Ioan. 3.4.5
m, iñ. Qui cre

Esa.12 Qui credit in me,*sicut dicit scriptura:Flumina de ventre eius fluent aquæ viuæ.Hoc aũt dixit de spũ, quẽ accepturi erãt credẽtes in ipsum.Nondũ em erat
21 12 spiritus sanctus:quia Iesus nondũ erat glorificatus.
Mat.Mr. *Multi ergo de turba,cũ audissent hunc sermonẽ, G
Io.9.10.12 dicebant:*Hic est vere propheta.Alĩ dicebãt:Hic
Io.6. L.7. est Christus.Quidam aũt dicebant:*Num a Galilęa
Mt.2 Io.1. veniet Christus?*Nonne scriptura dicit,ꝙ ex sęmi-
Mich.5 ne Dauid,& de Bethleem castello,vbi erat Dauid,
Psal.151 veniet Christus?*Dissensio itaq; orta est in turba
M21,M 12 propter eũ.*Quidam aũt ex ipsis volebant appre-
prehendere eum,sed nemo coniecit in eum manus.
Infra.8. *Venerũt ergo ministri ad pontifices & pharisęos:
& dixerunt eis illi: Quare non adduxistis illum?
Lu.19. Responderunt ministri:*Nunquam sic loquutus
est homo,sicut hic homo.Responderũt ergo eis pha-
Ioan.9. risæi:Num & vos seducti estis?*Num quis ex prin
cipibus credidit in eum,aut ex pharisæis?Sed turba
hæc,quæ non nouit legem,execrabiles sunt.
Io.3.19 *Dicit Nicodemus ad eos,is qui venerat ad eum
Exo.23. Le.19.24. nocte,qui vnus erat de numero eorũ:*Num lex nos-
Deut.27. stra iudicat hominem,nisi prius audierit ab ipso,&
Supra.1 cognouerit quid faciat?Responderũt,& dixerũt ei:
Num & tu Galilęus es?Scrutare & vide,*ꝙ a Gali-
læa propheta non surrexit.Et profectus est vnus-
21 11 20 quisq; in domum suam. CAP. VIII.
Mt.M.L. IEsus aũt perrexit in mõtem oliuarũ,*& diluculo iterum venit in templum,cunctusq; populus A
venit ad eũ,& sedẽs docebat eos.Adducunt aũt
ad eũ scribę & pharisęi mulierẽ in adulterio depre-
hensam:& cum statuissent eam in medio,dicunt ei:
Magister,hæc mulier deprehensa est in ipso adulte-
Leui.20. rio.*In lege aũt Moses præcepit nobis,vt huiusmo-
di lapidarentur.Tu vero quid dicis:Hoc aũt dice-
bant tentãtes eũ,vt possent accusare eũ.Iesus aũt in-
clinans se deorsum,digito scribebat in terra.Cum er-
go perseuerarent interrogare,erexit se,& dixit eis:

Qui

Digitized by Google

Qui vestrū immunis est a peccato, primus in illam lapidem iaciat. Et iterum se inclinans scribebat in terra. Audientes aūt hæc, singulatim alius post aliū exibant, initio facto a senioribus: & relictus est solus Iesus, ac mulier in medio stans. Cum aūt erexisset se Iesus, & neminem videret præter mulierem, dixit ei, Mulier vbi sunt illi tui accusatores? Nemo te condemnauit? Quæ dixit: Nemo Dñe. Dixit aūt Iesus: Nec ego te cōdēno. *Vade & posthac ne peccaueris. Supra. 5

B Iterum ergo Iesus locutus est eis, dicēs: *Ego sum lux mundi. Qui sequitur me, non ambulat in tenebris, sed habebit lumen vitæ. Dixerunt ergo ei phariſæi: Tu de teipso testificaris, testimoniū tuum nō est verū. Respondit Iesus, & dixit eis: *Et si ego testimonium perhibeam de meipso, verū est testimoniū meū: quia scio vnde veni, & quo vado, vos aūt nescitis vnde venio, & quo vado. Vos secundum carnem iudicatis, ego nō iudico quenq̄. Porro & si iudicem ego, iudicium meū verum est: quia solus non sum, sed ego & qui misit me pater. *Quin & in lege vestra scriptum est, q̄ duorum hominum testimonium verum est. Ego sum qui testimonium fero de meipso, & testimoniū fert de me, q̄ misit me pater. Ioan. 12. Io. 3 Rh. 3. Deut. 17. & 19.

C Dicebant ergo ei: Vbi est pater tuus? Respondit Iesus: *Neq; me nostis, neq; patrē meū. Si me nouissetis, & patrem meū nouissetis. Hæc verba locutus est Iesus in gazophylacio, docēs in templo. *Et nemo apprehēdit eū: quia nondū venerat hora eius. Dixit ergo eis iterū Iesus: *Ego vado, & quæretis me, & in peccato vestro moriemini: quo ego vado, vos non potestis venire. Dicebant ergo Iudei: Num interficiet semetipsum, quia dicit: quo ego vado, vos non potestis venire? Et dicebant eis: Vos ab infernis estis, ego de supernis sum. Vos de mūdo hoc estis, ego nō sum de hoc mundo. Dixi ergo vobis, q̄ moriemini in peccatis vestris. *Si enim non crediderit is, q̄ ego sum, moriemini in peccatis vestris. Dicebant ergo ei: 11 10 7 Mt, L, Io. 21 12 19 Mt, Mr, L Ioan, 7, 13. Ioā. 1. 3. 5. 6. 7. 11.

m, iiij. Tu quis

Tu quis es? Et dicit eis Iesus: In primis quod & loquor vobis. Multa habeo quæ de vobis loquar ac iudicem, sed qui me misit, verax est: & ego quæ audiui ab eo, hæc loquor in mundo. Non cognouerũt
1.Ioan.4. quod de patre eis loquutus esset.
Num.21. Dixit ergo eis Iesus: *Cum exaltaueritis filiũ hominis, tunc cognoscetis q̃ ego sum: & q̃ ego ex meipso facio nihil, sed ita vt docuit me pater, hæc loquor
Io.3.7.12. 14.&17. *Et q̃ me misit, mecũ est. Nõ reliquit me solũ pater, quia ego quę placita sunt ei, facio semper. Hęc illo loquente, multi crediderunt in eũ. Dicebat ergo Iesus
Ioan.5.8. 14.&17. ad eos, q̃ crediderãt ipsi, Iudęos: *Si vos manseritis in sermone meo, vere discipuli mei estis: & cognoscetis veritatẽ, & veritas liberos reddet vos. Respon
derunt ei: Semen Abrahę sumus, neq̃ cuiq̃ seruiuimus vnq̃, quomodo tu dicis, liberi reddemini? Res
Rho.6 Gen.21 Galat.4 Rho.9. spondit eis Iesus: Amen amen dico vobis, q̃ omnis qui facit peccatum, seruus est peccati. *Seruus aũt nõ manet in domo in æternum, filius manet in ęternũ.

Si ergo vos filius liberos reddiderit, vere liberi estis. Scio q̃ semẽ Abrahę estis. Sed quęritis me interficere: quia sermo meus non habet locum in vobis. Ego quod vidi apud patrem meum, loquor: & vos quod vidistis apud patrem vestrum, facitis. Respon
derunt, & dixerunt ei: Pater noster Abraham est. Dicit eis Iesus: Si filij Abrahę essetis, opera Abrahæ
Supra.7 Supra.3. faceretis. *Nunc aũt quęritis me interficere hominẽ, *qui veritatem vobis loquutus sum, quam audiui a Deo: hoc Abraham nõ fecit. Vos facitis opera patris vestri. Dixerũt itaq̃ ei: Nos e stupro nõ sumus
1.Ioan.3 nati. Vnum patrem habemus Deũ. Dixit eis Iesus: *Si Deus pater vester esset, diligeretis vtiq̃ me. Ego enim ex Deo processi, & veni. Neq̃ enim a meipso
Rho.10 1.Ioan.4. veni, sed ille me misit. *Quare loquelam meam nõ agnoscitis? quia nõ potestis audire sermonem meũ.
Gene.3 Vos ex patre diabolo estis, & desideria patris vestri vultis obsequi. *Ille homicida erat ab initio, & in
veritate

veritate non stetit: quia non est veritas in eo. Cum loquitur mendaciū, ex propriis loquitur: quia mendax est, atque eius rei pater. Ego autem quia veritatem dico, non creditis mihi.

F Quis ex vobis arguit me de peccato? Porro si veritatem dico, quare vos nō creditis mihi? *Qui ex Deo est, verba Dei audit. Propterea vos nō auditis, quia ex Deo non estis. Responderunt ergo Iudæi, & dixerunt ei: Nonne benedicimus nos, *ꝙ Samaritanus es tu, & dæmoniū habes? Respondens Iesus: Ego dæmonium nō habeo, *sed honesto patrem meum, & vos ignominia affecistis me. Ego aūt non quæro gloriam meam, est qui quærat & iudicet. *Amen amen dico vobis, si quis sermonem meum seruauerit, mortem nō videbit in æternum. Dixerūt ergo illi Iudæi: *Nunc cognouimus ꝙ dæmonium habes. Abraham mortuus est & prophetæ, & tu dicis: si quis sermonē meū seruauerit, nō gustabit mortem in æternum. Nunquid tu maior es patre nostro Abrahā, qui mortuus est? Et prophetæ mortui sunt. *Quem teipsum tu facis? Respōdit Iesus: *Si ego glorifico meipsum, gloria mea nihil est. *Est pater meus qui glorificat me, quem vos dicitis Deū vestrū esse, & tamen nō cognouistis eū, ego aūt noui eum. Et si dixero, ꝙ nō nouerim eum, ero similis vestri, mendax. *Sed noui eū, & sermonem eius seruo. Abrahā pater vester exultauit vt videret diem meum, & vidit, atq; gauisus est. Dixerunt ergo Iudæi ad eum. Quinquaginta annos nondum habes, & Abraham vidisti? Dixit eis Iesus: Amen amē dico vobis, anteq; Abraham nasceretur, ego sum. *Tollebant ergo lapides, vt iacerent in eum. *Iesus aūt abscondit se, & exiuit e templo. CAPVT IX.

1. Ioan. 4.
Supra. 4
Ioan. 7
Ioan. 5.
M. 11. L. 10
Ioan. 8
Ioan. 5
Mat. 12.
Lu. 10
Ioan. 19
Mat. 13.
Luc. 10
Ioan. 7.
Lu. 4.

A ET prǽteriens Iesus, vidit hominem cæcū a nativitate, & interrogauerunt eū discipuli eius, dicētes: Rabbi, *quis peccauit, hic, an parētes eius, vt cæcus nasceretur? Respondit Iesus: Neq; hic peccauit

Exo. 20
Deut. 5.

Digitized by Google

peccauit, neq; parentes eius, sed vt manifestentur o-
Supra,5 pera Dei in illo. * Me oportet operari opera eius qui
Infra,15 misit me, donec dies est. * Venit nox quando nemo
potest operari. Quandiu fuero in mundo, lux sum
mundi. Hoc cū dixisset, expuit in terrā, & fecit lu-
tum ex sputo, & illeuit lutū super oculos cęci, & di
xit ei: Vade, laua in piscina Siloę: quod si interpre
ris, sonat missus. Abiit ergo & lauit, & venit vides.

Itaq; vicini, & qui viderant eum prius quod men B
dicus esset, dicebant. Nonne hic est qui sedebat, &
mendicabat? Alij dicebant, hic est, alij rursus, similis
est ei. Ille dicebat: Ego sum. Dicebant ergo ei: Quo-
modo aperti sunt tibi oculi? Respondit ille, & dixit:
Ille homo qui dicitur Iesus, lutum fecit, & inunxit
oculos meos, & dixit mihi: Vade ad piscinam Siloę,
& laua. Vt aūt abij ac laui, visum recepi. Dixerunt
ergo ei: Vbi est ille? Ait, nescio. Adducunt ad pha
M,12M 2 risæos eum, qui dudum cæcus fuerat. * Erat autem
Sup. 5,7. sabbatum, cū lutum faceret Iesus, & aperiret oculos
eius. * Iterum ergo interrogabant eum & pharisæi,
quomodo visum recepisset. Ille autem dixit eis: Lu-
tum mihi imposuit super oculos, & laui, & video.
Supra,5 Dicebant ergo ex pharisæis quidam: * Non est hic
homo a Deo, quia sabbatū non obseruat. Alij aūt di
21 12 cebant: Quomodo potest homo peccator hæc signa
Mat,Mr, ædere: * Et dissensio erat inter eos. Dicūt cæco iterū:
I,7,10,12 Tu quid dicis de illo, quia aperuit tibi oculos tuos?
Ille aūt dixit: Propheta est. Non crediderunt ergo
Iudæi de illo, quod cæcus fuisset, & visum recepis-
set, donec vocauerunt parentes eius qui visum reces-
perat, & interrogauerunt eos, dicentes: Hic est fi-
lius vester, quem vos dicitis cęcum natum esse? Quo
modo ergo nunc videt? Responderunt ei parentes
eius, & dixerunt: Scimus quod hic est filius noster,
& quod cæcus natus est, quomodo autem nunc vi-
deat, nescimus, aut quis eius aperuerit oculos, nos
nescimus. Ipse ætatem habet, ipsum interrogate, ipse
de se

de se loquetur. Hæc dixerunt parentes eius, quod timerent Iudæos. * Iam enim conspirauerant Iudæi, Infra, 12.
vt si quis eum confiteretur esse Christum, e synago-
ga eiiceretur. Propterea parentes eius dixerunt, ætatem habet, ipsum interrogate. Vocauerunt ergo rursum hominem, qui fuerat cæcus, & dixerunt ei.

C Da gloriam Deo. * Nos scimus quod hic homo Iosue. 7.
peccator est. Respondit ergo ille, & dixit, An pecca- Mat. 11.
tor sit, nescio: vnum scio, quod cæcus cũ fuerim nũc
videam. Dixerũt ergo illi iterũ: Quid fecit tibi: Quo
modo aperuit tibi oculos: Respondit eis: Dixi vobis
iam, nec audistis, cur iterum vultis audire? Num &
vos vultis discipuli eius fieri? Conuiciati sunt ergo
ei, & dixerũt, * Tu discipulus illius esto, nos aũt Mo Supra, 7.
si discipuli sumus. Nos scimus q̃ Mosi loquutus
est Deus, hunc aũt nescimus vnde sit. Respondit ille
homo & dixit eis: In hoc em̃ mirrabile quiddã est, q̃
vos nesciatis vnde sit, & tamẽ aperuit meos oculos.

D *Scimus autem quod peccatores Deus nõ audit, Eccle. 12.
sed si quis Dei cultor est, & voluntati ipsius obtẽpe- Ioan. 10
rat, hunc audit. * A sæculo non est auditum, quod
quis aperuerit oculos cæci nati. Nisi esset hic a Deo,
non potuisset facere quicquam. Respondernnt & di
xerunt ei, In peccatis natus es totus, & tu doces nos?
Et eiecerunt eum foras. Audiuit Iesus quod eiecissent
eum foras, cumq̃ inuenisset eum, dixit ei: Tu credis
in filium Dei? Respondit ille, & dixit: Quis est Do- 26. 14.
mine, vt credam in eum: Et dixit ei Iesus. * Et vidi- Mat. Mr.
sti eum, & qui loquitur tecum, ipse est. At ille ait?
Credo Domine, & adorauit eum. Et dixit ei Iesus:
In iudicium ego in hunc mundum veni, * vt qui Mat. 13.
non vident, videant: & qui vident, cæci fiant.

E Et audierunt quidam ex pharisæis hęc, qui cum
ipso erant, & dixerunt ei: Num & nos cæci sumus?
Dixit eis Iesus: * Si cæci essetis, non haberetis pecca- Infra, 16.
tum, nunc vero dicitis, videmus, idcirco peccatum
vestrum manet. CAPVT X.

Amen

Digitized by Google

AMen amen dico vobis, qui non intrat per A
ostium in stabulum ouium, sed ascendit alis
unde, ille fur est & latro. Qui autem intrat
per ostium, pastor est ouium. Huic ostiarius aperit,
Pro.27. & oues vocem eius audiunt, * Et proprias oues vo
cat nominatim, & educit eas. Et cum proprias oues
emiserit, ante eas vadit, & oues illum sequuntur,
quia nouerunt vocem eius. Alienum autem non se
quentur, sed effugient ab eo, quia non nouerunt vo
cem alienorum. Hoc prouerbium dixit eis Iesus, illi
autē non cognouerunt, quę essent quę loqueretur eis.

Dixit ergo eis iterum Iesus. Amen amen dico vo- B
Infra 14. bis: * ego sum ostium ouium. Omnes quotquot ante
me venerunt, fures sunt & latrones, sed non audie
runt eos oues. Ego sum ostium, per me si quis intro
ierit, seruabitur, & ingredietur, & egredietur, & pas
Ezech.34. cua inueniet. * Fur non venit, nisi vt furetur & ma
ctet, ac perdat. Ego veni vt vitam habeant, & abun
1.Cor.9. dantius habeant. Ego sum pastor ille bonus. * Bo
Esa.56. nus pastor animā suā dat pro ouibus. * Mercenarius
autē, & qui non est pastor, cuius non sunt oues pro
M.8.M.5. priæ, videt lupum venientē, ac deserit oues, fugitq;
Lucæ 8 & lupus rapit ac dispergit oues. * Mercenarius autē
fugit, quia mercenarius est, & oues nō sunt illi curæ.
Ego sum pastor ille bonus, & cognosco oues meas,
M.11.L.10 & cognoscor a meis. * Sicut nouit me pater, ita &
ego noui patrem, & animam meam pono pro oui
Mat.12 bus. * Et alias oues habeo, quæ non sunt ex hoc oui
Esa.42 li: illas quoq; oportet me adducere, & vocem meam
audient, & fiet vnum ouile, vnus pastor.

Mar.10 * Propterea me pater diligit, quia ego pono ani C
mam meam, vt iterum sumam eam. Nemo tollit eā
a me, sed ego pono eam a me ipso. Potestatem habeo
ponendi eam, & potestatem habeo rursus sumendi
eam: hoc mandatum accepi a patre meo.

M.21.M.12 * Dissensio igitur iterum facta est inter Iudæos D
propter sermones hos. Dicebant autē multi ex ipsis,

* dæmo

*dæmonium habet, & insanit, quid eum auditis? 9. 3. 7. 8.
Alij dicebant. Hæc verba non sunt dæmonium ha M.M.Io.
bentis. * Num dæmonium potest cæcorum oculos Ioan. 9
aperire? Facta est autem encænia Hierosolymis, &
hyems erat, & ambulabat Iesus in templo in portis
eu Solomonis. Circundederunt ergo eum Iudæi,
& dicebant ei. Quousq; animam nostram suspen-
dis? * Si tu es Christus, dic nobis ingenue. Respon Io.1.4.9
dit eis Iesus: dixi vobis, nec creditis.

B *Opera quæ ego facio nomine patris mei, hæc Ioan.8
testimonium reddunt de me. *Sed vos non creditis, 1.Ioan.4
quia non estis ex ouibus meis, quemadmodum di-
cebam vobis: Oues meæ vocem meam audiunt, &
ego cognosco eas, & sequuntur me, & ego vitam
æternam dabo eis, nec peribunt in æternum, neq; ra
piet eas quisquam de manu mea. Pater meus qui de
dit mihi, maior omnibus est, & nemo potest rapere
de manu patris mei. * Ego & pater vnum sumus. Io.14.17
*Sustulerunt ergo rursum lapides Iudæi, vt lapida- Io.7.8.
rent eum. Respondit eis Iesus: Multa bona opera
ostendi vobis ex patre meo, propter quod eorum o-
perum me lapidatis? Responderunt ei Iudæi, dicētes:
Ob bonum opus non lapidamus te, sed ob blasphe-
miam, & quia tu homo cū sis, * facis teipsum Deū. Infra 19
Respondit eis Iesus: Nonne scriptum est in lege ve-
stra: * Ego dixi, dij estis? Si illos dixit deos, ad quos Psal.81.
sermo Dei factus est: & non potest solui scriptura
de eo, quem pater sanctificauit & misit in mundū. 26. 14. 22.
*Vos dicitis me blasphemare, quia dixerim, filius M.M.L.
Dei sum? *Si non facio opera patris mei, nolite cre Ioan. 9.15.
dere mihi: sin vero facio, & si mihi non credatis,
operibus credite, vt cognoscatis & credatis, quod
pater in me est, & ego in eo.

F *Quærebant iterum eum apprehendere, & exi- Supra 7
uit de manu eorum: * & abijt iterum trans Iordanē Mat.12.
in eum locum, vbi fuerat Ioannes baptizans primū: Supra.1.
mansitq; illic. * Et multi venerunt ad eum, ac dice- Sup.4.5.
bant:

bant:. Ioannes quidem signum ædidit nullum. Omnia autem quæcunq; dixit Ioannes de hoc, vera erant, & crediderunt multi illic in eum.

CAPVT XI.

Lu.7:

A Egrotabat autem quidam nomine Lazarus Bethanien-sis a castello Mariæ & Marthæ huius sororis. * Maria autem erat ea quæ vnxit Dominum vnguento, & extersit pedes eius capillis suis, cuius frater Lazarus ægrotabat. Miserunt ergo sorores eius ad eum, dicentes: Domine, ecce quem amas, ægrotat. Audiens aũt Iesus, dixit: Infirmitas hæc nõ est ad mortem, * sed pro gloria Dei, vt glorificetur filius Dei per eam. Diligebat aũt Iesus Martham & sororem eius, & Lazarum. Vt ergo audiuit quod ægrotaret, tum quidem temporis mansit in eodem loco duobus diebus. A

Supra.9.

Deinde post hoc dicit discipulis: Eamus in Iudæam iterum. Dicunt ei discipuli: Rabbi, modo quærebant te Iudæi lapidare, & iterum vadis illuc? Respondit Iesus: Nonne duodecim sunt horæ diei? Si quis ambulauerit in die, nõ offendit: quia lucẽ huius mundi videt. * Si quis aũt ambulauerit in nocte, offendit, quia lux non est in eo. Hæc ait, & post hæc dicit eis: Lazarus amicus noster dormit, sed vado vt a somno excitem eum. Dixerunt ergo discipuli eius: Domine: si dormit, saluus erit. Dixerat autem Iesus de morte eius: at illi putauerunt, quod de dormitione somni diceret. Tũc ergo Iesus dixit eis manifeste. Lazarus mortuus est, & gaudeo propter vos, vt credatis, quod non fuerim ibi. Sed eamus ad eum. B

Infra.12. 9 5 8 M.Mr.L

Infra.20.

Dixit ergo Thomas, * qui dicitur didymus, ad discipulos. Eamus & nos, vt moriamur cum eo. Venit itaq; Iesus, & inuenit eum quatuor dies iam in monumento habentem. Erat autem Bethania iuxta Hierosolymam fere stadijs quindecim. Multiq; ex Iudæis venerunt ad Martham ac Mariam, vt cõsolarentur eas de fratre suo, Martha ergo vt audiuit C

quod

quod Iesus venisset, occurrit illi: Maria vero domi
desidebat. Dixit ergo Martha ad Iesum. Domine,
si fuisses hic, frater meus non fuisset mortuus, Sed 7. 11. 16.
& nunc scio, *quod quæcunq; poposceris a Deo, da M. L. Io.
turus sit tibi Deus. Dicit illi Iesus: Resurget frater
tuus. Dicit ei Martha: * Scio quod resurget in resur 1. Thes. 4.
rectione in nouissimo die. Dicit ei Iesus: * Ego sum Infra. 14.
resurrectio et vita, qui credit in me, etiam si mortuus
fuerit, viuet: *& omnis qui viuit, & credit in me, nõ Rho. 10.
morietur in æternum. Credis hoc? Ait illi: etiam
Domine. * Ego credo, quod tu es Christus ille filius Mar. 9.
Dei, qui in mundum venturus erat.

D Et cũ hęc dixisset, abijt & vocauit Mariam so-
rorem suam clanculum, dicens: Magister adest, &
vocat te. Illa vt audiuit, surgit cito, & venit ad eum.
Nondũ aũt venerat Iesus in castellum, sed erat in eo
loco, vbi occurrerat ei Martha. Iudæi ergo qui erant
cum ea in domo, & consolabantur eã, cum vidissent
Mariam, quod cito surrexisset et exisset, sequuti sunt
eam, dicentes: vadit ad monumentum, vt ploret ibi.

E Maria ergo cum venisset eo vbi erat Iesus, videns 9. 8.
eum, accidit ad pedes eius, & dicit ei: *Domine, si fu Mat. Lu.
isses hic, non esset mortuus frater meus. Iesus ergo vt
vidit eam plorantem, & Iudæos qui venerant cum
ea, plorantes, infremuit spiritu, & turbauit seip-
sum, & dixit: Vbi posuistis eum? Dicunt ei: Do-
mine, veni & vide. *Lachrymatus est Iesus. Dixe- Lu. 19.
runt ergo Iudęi: Ecce quomodo amabat eum. Qui-
dam aũt ex ipsis dixerunt: *Non poterat hic qui ape Supra. 9.
ruit oculos cæci, facere vt & hic nõ moreretur: Iesus
ergo rursum fremens in semetipso, venit ad monu-
mentũ. Erat aũt spelunca, & lapis impositus erat
ei. Ait Iesus: Tollite lapidem. Dicit ei Martha soror
eius qui mortuus fuerat: Domine, iam olet, quatri-
duanus est enim. Dicit ei Iesus: * Nonne dixi tibi, q; si Mar. 9.
credideris, visura esses gloriã Dei? Sustulerũt ergo la
pidẽ a loco, vbi is qui mortuus fuerat, erat positus.

Iesus

Iesus autem attollens sursum oculos, dixit: Pater, gratias ago tibi, quoniam audisti me. Ego autem
Infra 12 sciebam, quod semper me audis, * sed propter turbã quę circumstat, dixi, vt credant, quod tu me miseris. Atq; hæc cum dixisset, voce magna clamauit: Lazare veni foras. Et prodijt qui fuerat mortuus, manus & pedes habens reuinctos fascijs sepulchralibus, & facies illius sudario erat obuincta. Dicit ei le-
Io,7.8,12, sus: Soluite eũ, & sinite abire. * Multi ergo ex Iudæis qui venerant ad Mariam, & viderant quæ fecisset Iesus, crediderunt in eũ. Quidam aũt ex ipsis abierũt
26.15.22. ad pharisæos, & dixerunt eis quæ fecisset Iesus.
M,Mr,L * Congregauerunt ergo pontifices & pharisæi F concilium, ac dicebant: Quid facimus, quia hic homo multa signa ædit? Si permiserimus eũ sic, omnes credent ei. Venientq; Romani, & tollent tum locum nostrum, tum gentem. Vnus autem ex ipsis Caiphas nomine, cum esset pontifex anni illius,
M,26,I,18 dixit eis: * Vos nescitis quicquam, nec perpenditis quod expedit nobis, vt vnus homo moriatur pro populo, ac non tota gens pereat. Hoc autẽ a semetipso non dixit: sed cum esset pontifex anni illius, vaticinatus est, quod Iesus moriturus esset pro gente: & nõ tantum pro gente, sed vt filios Dei, qui erant dispersi, congregaret in vnum.
Mt.26.12. * Ab illo ergo die consultabant inuicem, vt inter G
Mar,3, ficerent eum. Iesus ergo iam non propalam ambulabat inter Iudæos, sed abijt illinc in regionem iuxta
26.14.22. desertum, in ciuitatem quæ dicitur Ephraim, & ibi
M,Mr,L versabatur cum discipulis suis. * Instabat aũt pascha Iudæorũ, & ascenderũt multi Hierosolymã e regione ante pascha, vt purificarent se.
Supra. 7. * Quærebãt ergo Iesum, & colloquebantur inter se, in templo stantes. Quid videtur vobis, q̃ nõ ve-
Supra,9. nerit ad diẽ festum? * Dederãt aũt pontifices & pharisæi præceptũ, vt si quis cognouisset vbi esset, indicaret, vt comprehenderent eum. CAP. XII.

* Iesus

A I *Esus ergo ante sex dies paschę venit Bethaniã, vbi Lazarus fuerat mortuus, quem suscitauit a mortuis. Fecerunt aũt ei cœnam ibi, & Martha ministrabat: Lazarus vero vnus erat de numero discumbentium cũ eo. *Maria ergo accepit libram vnguenti nardi pistici pretiosæ, & vnxit pedes Iesu, & extersit pedes eius capillis suis: domus autem impleta est ex odore vnguenti. 26 14 Mt. Mar. 14 26 14 7 Mt. M., L.

B *Dicit ergo vnus ex discipulis eius Iudas Simonis Iscariotes, qui erat eum proditurus: Quare hoc vnguentum non venũit trecentis denarijs, & datum est egenis? Dixit autem hoc, non quod pauperes illi curæ essent, *sed quia fur erat, ac marsupium habebat, eaq; quæ mittebantur, portabat. Dixit ergo Iesus: *Sine illam, in diem sepulturæ meæ seruauit istud. Pauperes enim semper habetis vobiscum, me vero non semper habetis. *Cognouit ergo turba multa ex Iudæis, quod illic esset, & venerunt non propter Iesum tantum: sed vt Lazarum quoq; viderent, quem suscitauit a mortuis. Mar. 14 Luc. 22 Infr. 13. Mat. 26. 21 11 19 Mt. M. L.

C Consultabant aũt principes sacerdotũ, vt & Lazarum interficerent, quia multi propter illum abibant ex Iudæis, & credebant in Iesum. *Postera die turba multa quæ venerat ad diem festum, cum audissent q̃ veniret Iesus Hierosolymam, acceperunt ramos palmarum, & processerunt obuiam ei, & clamabant: Hos anna, benedictus qui venit in nomine Domini rex Israel. *Nactus aũt Iesus asellam, sedit super eam, sicut scriptũ est: *Noli timere filia Sion, ecce rex tuus venit sedens super pullum asinę. *Hæc aũt nõ cognouerunt discipuli eius primũ, sed quando glorificatus est Iesus, tunc recordati sunt, *q̃ hæc essent scripta de eo, & quod hæc fecissent ei. Testificabatur igitur turba, quæ erat cum eo, quando Lazarum vocauit de monumento, & suscitauit eum a mortuis. Propterea & obuiam venit ei turba, quod audierant eum ædidisse hoc signum. *Pharisei ergo Ibidem Mat. 21. Esa. 62. Zach. 9. Lu. 24 Esa. 62. Zacha. 9 Supra. 11.

Digitized by Google

dixerunt inter se: Videtis quod nihil proficitis? Ecce
Ibidem mundus post eum abijt. * Erant autē quidam Græci
Ioan. 1. ex his, qui ascenderant, vt adorarent in festo. * Hi ergo accesserunt ad Philippum, qui erat a Bethsaida Galilææ, & rogabant eum, dicentes: Domine, volumus Iesum videre. Venit Philippus & dicit Andreæ, Andreas rursum & Philippus dicunt Iesu, Iesus autem respondit eis dicens:

Io. 13. 17 * Venit hora vt glorificetur filius hominis. D
Amen amen dico vobis, nisi granum frumenti deiectum in terram mortuum fuerit, ipsum solum manet, si vero mortuum fuerit, multū fructum affert.
Io. 16. 8 Mt. Mar. Lu. 9. 17 * Qui amat animam suā, perdet eam. Et qui odit animam suam in hoc mundo, in vitam æternam custodiet eam. Si quis mihi ministrat, me sequatur. Et vbi
26. 14. Mat. Mr. sum ego, illic & minister meus erit. Si quis mihi ministrauerit, honorificabit eum pater. * Nunc anima mea turbata est. Et quid dicam? Pater, seruato me ex
Luc. 22. hora hac. Sed propterea veni in horam hanc. Pater illustra nomen tuū. * Venit ergo vox de cœlo, dicēs: Et illustraui, & rursus illustrabo. Turba ergo quæ stabat et audierat, dicebat tonitruū esse factū. Alij dicebāt: Angelus ei locutus est. Respōdit Iesus & dixit
Supra. 11. Io. 14. 16 * Non propter me hæc vox venit, sed propter vos.
Nunc iudicium est mundi huius. * Nunc prin-
Supra. 3. 8 ceps mundi huius ejicietur foras. * Et ego si exaltatus fuero a terra, omnes traham ad meipsum. Hoc autē E
1. Para. 17 dicebat, significans qua morte esset moriturus. Respondit ei turba: * Nos audiuimus ex lege, quia Chri-
Esa. 9. Daniel. 7 stus manet in æternum, & quomodo tu dicis, oportet exaltari filium hominis? Quis est iste filius hominis? Dixit ergo eis Iesus: Adhuc ad breue tempus
Ephe. 5. lumen vobiscum est. * Ambulate donec lucem habetis,
1. Thess. 5 beatis, ne vos tenebræ occupent. Et qui ambulat in
Supra. 8 tenebris, nescit quo vadat. * Dum lucem habetis, credite in lucem, vt filij lucis sitis. Hæc loquutus est Iesus, ac digressus abscondit se ab eis.

Cum

Digitized by Google

F *Cùm aũt tam multa ſigna feciſſet coram eis, nõ credebant in eum, vt ſermo Eſaiæ prophetæ impleretur, quem dixit: *Domine, quis credidit ſermoni noſtro, & brachium Domini cui reuelatum eſt? Propterea non poterant credere, quia iterum dixit Eſaias: *Excæcauit oculos eorũ, & indurauit cor eorum, ne videant oculis, & ne intelligant corde, & cõuertantur, & ſanem eos. Hæc dixit Eſaias, quando vidit gloriam eius, & locutus eſt de eo. *Verumtamen etiam ex principibus multi crediderunt in eũ, ſed propter phariſæos nõ confitebantur, nec ſynagoga eijcerentur, *Dilexerunt enim gloriam hominũ magis, q̃ gloriam Dei. Ieſus aũt clamauit, & dixit,

G *Qui credit in me, nõ credit in me, ſed in eũ qui miſit me. Et qui videt me, videt eum qui miſit me. *Ego lux in mundum veni, vt omnis qui credit in me, in tenebris nõ maneat. Et ſi quis audierit verba mea, & nõ crediderit, ego nõ iudico eum. *Non enim veni vt iudicem mundum, ſed vt ſeruem mundum. Qui reijcit me, nec accipit mea verba, habet qui iudicet ipſum. Sermo quem loquutus ſum, ille iudicabit eũ in extremo die, quia ego ex meipſo nõ ſum locutus, ſed qui miſit me pater, ipſe mihi mandatũ dedit quid dicam, & quid loquar. Et ſcio q̃ mandatũ eius vita æterna eſt. *Quæ ergo ego loquor, ſicut dixit mihi pater, ſic loquor.

Supra. 7. 53 10 Eſa. Rho

Eſa. 6. 21 12 Mt. Mr. Ioan. 7

Ioã. 5.

Ioan. 14.

Supra. 6

CAP. XIII.

A ANte feſtum aũt paſchę, *ſciens Ieſus q̃ venisſet hora ipſius, vt tranſiret ex hoc mundo ad patrem, cũ dilexiſſet ſuos qui erant in mundo, vſq; ad finem dilexit eos. Et cœna facta, *cum diabolus iam immiſiſſet in cor Iudæ Simonis Iſcarioţ, vt proderet eũ, *ſciens Ieſus q̃ omnia dediſſet ſibi pater in manus, *& quod a Deo exiſſet, & ad Deum iret, ſurgit a cœna, & ponit veſtimẽta, & cum accepiſſet linteum, pręcinxit ſe. Deinde miſit aquam in peluim, & cœpit lauare pedes diſcipulorum, & extergere linteo, quo erat pręcinctus.

Luc. 22

14 22 Mar. Lu. 11 10 6 M. M. Io.

Infra. 16.

n. ñ. Venit

Digitized by Google

Venit ergo ad Simonem Petrum, & dicit ei Pe- B
trus: Domine, tu mihi lauas pedes? Respondit Iesus,
& dixit ei: Quod ego facio, tu nescis nunc, scies autē
postea. Dicit ei Petrus: Nō lauabis meos pedes in æ-
Psal.50 ternum. Respondit ei Iesus: *Si nō lauero te, nō ha-
bes partem mecum. Dicit ei Simon Petrus: Domine,
nō tantum pedes meos, sed & manus & caput. Dicit
ei Iesus: Qui lotus est, non opus habet, nisi vt pedes
Supra 6 lauet, sed est mundus totus. Et vos mundi estis, *sed
nō omnes. Sciebat enim quis nam esset, qui proderet
ipsum. Propterea dixit, nō estis mundi omnes.

Postq̄ ergo lauisset pedes eorum, receptisq; vesti C
bus suis accubuisset, iterū dixit eis: Scitis quid fece-
Mar.9.13. rim vobis? *Vos vocatis me magistrū ac Dñm, &
Mat.23. benedicitis: *sum etenim. Si ergo ego laui pedes ve-
Galat.6 stros Dñs & magister, *vos quoq; debetis inuicem
Io.15 Ep.5 alij aliorū lauare pedes. *Exemplū enī dedi vobis
10 6 15 vt quemadmodū ego feci vobis, ita & vos faciatis.
Mt.L.Io. *Amē amē dico vobis, nō est seruus maior dño suo
Mat.5. neq; legatus maior est eo q̄ legauit ipsum. *Si hæc
nouistis, beati estis, si feceritis ea. Nō de omnibus vo
Supra.6 bis loquor. *Ego scio quos elegerim. Sed vt impleas
Psal.40 tur scriptura: *Qui edit mecū panem, sustulit aduer
sum me calcaneum suū. Nunc dico vobis priusquā
10 9 9 fiat, vt quum factum fuerit credatis q̄ ego sim.

M.M.L. *Amen amen dico vobis, qui recipit quemcunq; D
misero, me recipit. Qui aūt me recipit, recipit eū qui
26.14.22. me misit. Cum hęc dixisset Iesus, turbatus est spiritu,
M.M.L. & testificatus est, dixitq;: *Amen amen dico vobis,
Lu.12 q̄ vnus ex vobis proditurus est me. *Aspiciebant er
go se inuicem discipuli, hæsitantes de quo diceret.
Ioan.,21. *Erat aūt vnus ex discipulis Iesu recumbens in sinu
ipsius, nimirum is quem diligebat Iesus. Innuit ergo
huic Simon Petrus, vt scisciteretur quis esset de quo
Mat.26 loqueretur. *Itaq; cum recubuisset ille super pectus
Mar.14 Iesu, dicit ei: Domine, quis est? Respondit Iesus: Ille
est cui ego intinctum panem porrexero. Et cum in-
tinxisset

tinxisset panem, dedit Iudæ Simonis Iscariotæ. *Et post offulam ingressus est in eum satanas. *Dicit igitur ei Iesus: Quod facis fac citius. Hoc autem nemo intelligebat discumbentium, ad quid dixisset ei. *Quidam enim putabant, quia loculos habebat Iudas, q̃ dixisset ei Iesus, eme ea quæ opus sunt nobis ad diem festum, aut ægenis vt aliquid daret. 1.Cor.11. Mat.26. Ioan.12.

E *Cum ergo accepisset ille offulam, exiuit continuo. Erat autem nox. Cum ergo exisset, dixit Iesus: *Nunc glorificatus est filius hominis, & Deus glorificatus est per eum. Si Deus glorificatus est per eũ, & Deus glorificabit eum per se, & continuo glorificabit eum. *Filioli adhuc paulisper vobiscũ sum. Quæretis me, & sicut dixi Iudeis, quo ego vado vos non potestis venire: ita & vobis dico nunc. Ioán.13. Ioan.12. Ioan.12. Io.14.17. 13 4

F *Præceptum nouum do vobis, vt diligatis vos mutuo, sicut dilexi vos, vt & vos diligatis vos mutuo. In hoc cognoscent omnes, q̃ discipuli mei estis, si charitatem habueritis inter vos mutuam. Dicit ei Simon Petrus: Domine, quo vadis? Respondit ei Iesus: Quo ego vado nõ potes me nunc sequi, sequeris aũt postea. Dicit ei Petrus: Domine, quare non possum te sequi nunc? *Animam meam pro te ponam. Respondit ei Iesus: Animam tuam pro me pones? Amen amen dico tibi, non canet gallus, donec ter me negaueris. Rh.Eph. 26 14 22 M.M.L.

CAPVT XIIII.

A ET ait discipulis suis: *Ne turbetur cor vestrũ. Creditis in Deum, & in me credite. In domo patris mei mansiones multæ sunt. Quod si secus esset, dixissem vobis, vado paraturus vobis locum. Et si abiero ad parandum vobis locum, iterum veniam & assumam vos ad meipsum, vt vbi sum ego, & vos sitis: & quo ego vado, scitis, & viam scitis. Dicit ei Thomas: Domine nescimus quo vadis, & quomodo possumus viam scire? Ioan.16

B Dicit ei Iesus: *Ego sum via, & veritas, & vita. Nemo venit ad patrem, nisi per me. *Si cognouisse- Ioã.1.6.8. 11. 15.

Digitized by Google

Esa. 45. tis me, & patrem meũ vtiq; nouisletis. Et nunc co-
noscitis eũ, & vidistis eũ. Dicit ei Philippus, Dñe,
ostende nobis patrem, & sufficit nobis. Dicit ei Iesus
Tanto tempore vobiscũ sum, & nõ cognouistis me?
Philippe, q̃ vidit me, vidit patrẽ. Et quomodo tu di
Ioan. 3. 5. cis, ostende nobis patrem? Non credis, q̃ ego in patre
7. 8. 12. sum, & pater in me? * Verba quę ego loquor vobis,
a meipso nõ loquor. Pater aũt in me manens, ipse fa
cit opera. Credite mihi, q̃ ego in patre sum, & pater
in me, alioqui propter ipsa facta credite mihi.

Amen amen dico vobis, qui credit in me, opera C
21 11 quę ego facio, & ipse faciet, et maiora his faciet, quia
Mat. Mr. ego ad patrem vado. * Et quicquid petieritis nomi
Io. 15. 16. ne meo, hoc faciam, vt glorificetur pater per filium.
Ioan. 15. Si quid petieritis per nomẽ meũ, ego faciam. * Si dili
gitis me, præcepta mea seruate. Et ego rogabo patrẽ,
& alium consolatorem dabit vobis, vt maneat vo-
biscũ in ęternũ, spiritũ veritatis, quem mundus nõ
potest accipere: quia nõ videt eum, nec nouit eum.
Psal. 45. Vos autem cognoscetis eum, quia apud vos manet,
Mat. 28 & in vobis erit. * Non relinquam vos orphanos,
veniã ad vos. Adhuc pusillum, & mundus me iam
nõ videt, vos aũt videtis me. Quia ego viuo, & vos
viuetis. In illo die vos cognoscetis, q̃ ego sum in pa
tre meo, & vos in me, & ego in vobis.
Ioan. 9. 15. * Qui habet præcepta mea, & seruat ea, ille est, qui D
Ioan. 16. diligit me. * Qui autem diligit me, diligetur a patre
meo, & ego diligam eum, & apariam ei meipsum.
Act. 15. * Dicit ei Iudas, nõ ille Iscariotes: Domine, quid fa-
ctum est, quod manifestaturus es nobis teipsum, &
nõ mundo? Respondit Iesus, & dixit eis:
Ioan. 8. 15. * Si quis diligit me, sermonẽ meũ seruabit, & pa E
ter meus diligit eũ, & ad eũ veniemus, & mansio-
Ioan. 3. 5. 7 nem apud eũ faciemus. Qui nõ diligit me, sermones
8. 12. meos nõ seruat: * & sermo quẽ auditis, nõ est meus,
Lu. 24 sed eius qui misit me patris. * Hæc locutus sum vo-
Io. 7. 15. bis, apud vos manẽs. * Paracletus aũt ille, qui est spi

ritus

ritus sanctus, quē spiritū mittet pater nomine meo, Lucæ.24.
ille vos docebit omnia, & suggeret vobis oīa quæ-
cunq; dixi vobis. * Pacem relinquo vobis, pacem Io.16.20.
meam do vobis, nō quomodo mundus dat, ego do
vobis. Ne turbetur cor vestrum, neq; formidet. Audi-
stis q ego dixi vobis: vado, & venio ad vos. Si dili-
geretis me, gauderetis vtiq;, q dixerim, vado ad pa-
trem, quia pater maior me est. Et nunc dixi vobis,
priusq; fiat, vt cū factum fuerit, credatis. Posthac nō
multa loquar vobiscum. * Venit em̄ princeps mun- Io.12.16.
di huius, & in me nō habet quicq;. Sed vt cognoscat
mundus, q diligo patrem. Et sicut dedit mandatam
mihi pater, sic facio. Surgite eamus hinc. CAP. XV.

A EGO * sum vitis vera, & pater meus agricola Eccl.24.
est. Omnem palmitem in me nō ferentem fru-
ctum, tollit: & oēm qui fert fructū, purgat, vt
fructū copiosiorē afferat, * iam vos mūdi estis, ppter Supra.8
sermonē, quē locutus sum vobis. Manete ī me, et ego ī
vobis. Sicut palmes nō potest ferre fructū a semetipso
nisi manserit in vite: sic nec vos, nisi ī me manseritis.

B Ego sum vitis, vos palmites. Qui manet in me, Io.6.9.14.
& ego in eo, hic fert fructum multū. * Quia sine me 21.11.16.
nihil potestis facere. Si quis in me non manserit, ejec- M.Mr.Lo.
tus est foras sicut palmes, & exaruit, & colligunt
eos, & in ignem conjiciunt, & ardent. * Si manseri-
tis in me, & verba mea in vobis manserint, quic-
quid volueritis petetis, et fiet vobis. * In hoc glori- Ioan.8.14.
ficatus est pater meus, vt fructū copiosum afferatis,
& efficiamini mei discipuli. Sicut dilexit me pater,
ita & ego dilexi vos.

C Manete in dilectione mea. Si præcepta mea serua
ueritis, manebitis in dilectione mea, sicut & ego pa-
tris mei præcepta seruaui, & maneo in eius dilectio
ne. Hæc loquutus sum vobis, vt gaudium meum 13 4
in vobis maneat, & gaudium vestrum impleatur. Io.1.Cor.

D * Hoc est præceptum meū, vt diligatis vos inui- Mat.20.
cem, sicut dilexi vos. * Maiorem hac dilectionem ne Mar.11.

mo habet, vt quis animam suã ponat pro amicis suis
Vos amici mei estis, si feceritis quęcunq; ego præcipio vobis. Non posthac vos dico seruos, quia seruus nescit quid faciat dñs eius. Vos autem dixi amicos, quia omnia quę audiui a patre meo, nota feci vobis.
Nõ vos me elegistis, sed ego elegi vos, et cõstitui vos
Mat.21. vt eatis & fructũ afferatis, & fructus vester maneat:
Ioan.13. vt quicquid petieritis patrẽ nomine meo, det vobis. B
*Hæc præcipio vobis, vt diligatis vos mutuo.
Si mundus vos odit, scitis q̃ me prius q̃ vos odio habuerit. Si de mundo fuissetis, mundus quod suũ est diligeret. Quia vero de mundo nõ estis, sed ego elegi vos de mundo, propterea odit vos mundus. Mem-
Mat.Lu. mento sermonis, quem ego dixi vobis. * Non est seruus maior dño suo. Si me persequuti sunt, & vos persequentur. Si sermonem meũ seruauerunt, & vestrum seruabunt. *Sed hæc oĩa facient vobis propter
Ioan.16. nomen meum: quia nõ nouerũt eum qui misit me.
Ioan.9. *Si nõ venissem & loquutus fuissem eis, peccatum nõ haberent. Nunc aũt non habent quod prætexant
Ioan.5 peccato suo. *Qui me odit, is & patrem meum odit.
Io.9.10. *Si opera non fecissem inter eos, quæ nemo alius fecit, peccatum non haberent. Nunc autem & viderũt & oderunt, nõ solum me, verumetiam patrem meũ
Sed hoc accidit vt compleatur sermo, qui in lege eorum scriptus est, *Odio habuerunt me gratis.
Psal.24
Io.7.14. *Cum aũt venerit paracletus, quem ego mittã vobis a patre, spiritus væritatis, qui a patre procedit, ille testimoniũ perhibebit de me. Quin & vos testes
10.24. 13. estis, quia ab initio mecum estis. CA. XVI.
Mat.Mr. Lu.21. H *Aec loquutus sum vobis, vt ne quid offendamini. Alienos a synagogis facient vos. Sed veniet tempus, vt quisquis interficiat vos, videatur cultum præstare Deo. Et hæc facient vobis, quia non nouerunt patrem, nec̃ me. Sed hæc loquutus sum vobis, vt cum venerit tempus illud, reminiscamini eorum, quod ego dixerim vobis.

Hæc

A *Hæc aũt vobis ab initio nõ dixi, quia vobiscũ 9 2 5
eram. Nunc aũt vado ad eũ qui misit me, & nemo M.M.Lu.
ex vobis interrogat me quo vadam. Sed quia hæc lo
quutus sum vobis, mœstitudo impleuit cor vestrũ.
Sed ego veritatẽ dico vobis, *expedit vobis, vt ego Ioan.14
vadam. Si enim nõ abiero, consolator ille nõ veniet
ad vos. *Sin aũt abiero, mittã eũ ad vos. Et cũ vene Ibidem.
rit ille, arguet mundũ de peccato, & de iustitia, & de
iudicio. De peccato quidem, quia nõ credunt in me.
De iustitia vero, quia ad patrem vado, & posthac Io.12.14
nõ videtis me. *De iudicio aũt, quia princeps huius
mundi iam iudicatus est. Ad hæc multa habeo quæ
vobis dicam, sed nõ potestis portare nũc. *Cum aũt Ioan.14
venerit ille, qui est spiritus veritatis, ducet vos in
omnem veritatem. *Non enim loquetur a semetip- Ibidem.
so, sed quæcunq; audierit, loquetur, & quæ futura
sunt annunciabit vobis. *Ille me glorificabit, quia Ioan.15
de meo accipiet, & annunciabit vobis. 11.10.3.17

B *Omnia quęcunq; habet pater, mea sunt. Propte Mt.L.Io.
rea dixi, q; de meo accipiet, & annunciabit vobis.
*Pusillum & nõ videtis me, & iterũ pusillum, & vi Io.7.14.
debitis me, *quia ego vado ad patrẽ. Dixerunt ergo Ioan.14.
quidã ex discipulis eius inter se: Quid est hoc quod
dicit nobis, pusillũ & nõ videtis me, & rursus pusil
lum & videbitis me, & quia ego vado ad patrẽ? Dice
bant ergo: Quid est hoc, quod dicit pusillum? Nescis
mus quid loquatur. Cognouit aũt Iesus, q; vellent
ipsum interrogare, & dixit eis: De hoc quęritis inter
vos, quod dixi: pusillum & nõ videtis me, & iterũ
pusillum & videbitis me. Amẽ amẽ dico vobis, plo
rabitis & lamẽtabimini vos, mũdus cõtra gaudebit Hiere.31.
*Vos aũt mœrore afficiemini: sed mœror vester ver Iacobi.4.
tetur in gaudiũ. Mulier cũ parit, dolorẽ habet, quia Ioan.15
venit hora eius: cũ aũt peperit puerũ, iam nõ memi
nit anxietatis, propterea q; gaudeat hominem esse
natum in mundo. Et vos igitur nunc quidem mœro
rem habetis; *sed iterum videbo vos, & gaudebit Ioan.14
cor

Digitized by Google

cor vestrum, & gaudium vestrum nemo tollit a vo
bis, Et in illo die me non interrogabitis quicquam.
21, 11. Amen amen dico vobis, quæcunq; petieritis pa- C
Mat, Mr, trē in nomine meo, dabit vobis. * Hactenus non pe
1, Ioan, 1. tistis quicq̄ in nomine meo. Petite & accipietis, * vt
Mat, 13, gaudiū vestrū sit perfectum. * Hæc per prouerbia lo
Mar, 4. cutus sum vobis. Veniet tempus, cū iam nō per pro-
uerbia loquar vobis, sed palam de patre meo annun
ciabo vobis, in illo die in nomine meo petetis. Et nō
dico vobis, quod ego rogaturus sim patrem pro vo
Ioan, 14 bis. * Ipse enim pater amat vos, quia vos me amastis,
Io, 8, 13 & credidistis quod a Deo exiuerim. * Exiui a patre,
& veni in mundum, iterum relinquo mundum, &
vado ad patrem. Dicunt ei discipuli eius: Ecce nunc
Io, 3, 4, 5, 6, aperte loqueris, nec prouerbiū vllum dicis: * Nunc
7, 8, 15. scimus, quod scis omnia, nec opus est tibi, vt quis
te interroget. Per hoc credimus, quod a Deo existi.
Respondit eis Iesus: Nunc creditis.
Zach, 13, * Ecce instat tempus, & iam venit, vt dispergā- D
Mat, 26, mini vnusquisq; in sua, * meq; solum relinquatis,
Mar, 14, & tamen non sum solus, quia pater mecū est. * Hæc
Io, 17, 20, loquutus sum vobis, vt in me pacem habeatis. In
mundo afflictionem habetis, sed bono animo sitis,
ego vici mundum. CAP. XVII.
Ioan, 12, HAec locutus est Iesus, & sublatis oculis in cœ A
Ioan, 5 lum, dixit: * Pater, venit hora, glorifica filiū
tuū, vt & filius tuus glorificet te: * sicut dedi
sti ei potestatē omnis carnis, vt quotquot dedisti ei,
Supra, 6, det eis vitā æternā. * Hæc est aūt vita æterna, vt co
gnoscant te solum Deū verū, & quē misisti, Iesum
Exo, 23, Christum. * Ego te glorificaui super terrā, opus con
Io, 7, 8, summaui, quod dedisti mihi vt facerē. * Et nunc glo
Ioan, 12, rifica me tu pater, apud temetipsum gloria, quā hab
bui prius, quā hic mundus esset apud te. Manifestas
ui nomen tuū hominibus, quos dedisti mihi de mun
do. Tui erant & mihi eos dedisti, & sermonē tuum
seruauerunt. Nunc cognouerunt, quod omnia quæ
cunq;

cunq; dediſti mihi abs te ſunt. * Quia verba quæ Io,4, 8
dediſti mihi, dedi eis, & ipſi acceperũt & cognouerũt vere, q̃ a te exiui, & crediderũt q̃ tu me miſiſti.

B *Ego pro eis rogo. Nõ pro mũdo rogo, ſed pro ẽs Ioan. 14
quos dediſti mihi, qa tui ſunt, *Et mea oĩa tua ſunt, Io,1,15
& tua mea ſunt, & glorificatus ſum in eis. Et iã nõ
ſum in mũdo, et hi in mũdo ſunt, et ego ad te venio.
*Pater ſancte, ſerua eos per nomen tuũ, quos dediſti Lucæ 22
mihi, vt ſint vnũ ſicut & nos. Cũ eſſem cũ eis in mũ-
do, ego ſeruabã eos nomĩe tuo, *Quos dediſti mihi, Io,6,18
ego cuſtodiui, & nemo ex eis perĩit, niſi filius ille per Pſalm 68
ditus, vt ſcriptura cõpleretur. Nũc aũt ad te venio, Actuũ,1
& hęc loquor in mũdo, vt habeant gaudiũ meũ im
pletũ in ſemetipſis. *Ego tradidi eis ſermonẽ tuũ, et Io, 8, 15
mũdus eos odio habuit, qa nõ ſunt de mũdo, ſicut et
ego nõ ſum de mũdo. Nõ rogo vt tollas eos e mũdo,
ſed vt ſerues eos a malo. De mundo nõ ſunt, ſicut &
ego nõ ſum de mũdo. Sanctifica eos per veritatẽ tuã.
*Sermo tuus veritas eſt. *Sicut tu me miſiſti in mun Ioan. 8
dũ, ita et ego miſi eos in mũdũ, et pro eis ego ſanctifi Ioan, 20
fico me ipſum, vt ſint & ipſi ſanctificati p veritatẽ.

C *Nõ pro eis aũt rogo tantũ, ſed & pro ẽs, q credi- Ioan, 14
turi ſunt per ſermonẽ eorũ in me, vt oẽs vnũ ſint, ſi-
cut tu pater in me, et ego in te, vt et ipſi in nobis vnũ
ſint, vt credat mundus q̃ tu me miſeris, & ego glo-
riam quam dediſti mihi dedi eis, vt ſint vnũ, ſicut et
nos vnum ſumus, ego in eis, & tu in me, vt ſint con-
ſummati in vnum: *& vt cognoſcat mundus, quod Ioan, 12
tu me miſiſti, & dilexiſti eos, ſicut & me dilexiſti.

D *Pater, quos dediſti mihi, volo vt vbi ſum ego, Io,6, 14
et illi ſint mecũ, vt videant gloriam meã quã dediſti
mihi, quia dilexiſti me ante conditum mundum. 11. 7, 15
*Pater iuſte, & mundus te nõ cognouit, ego aũt te M. Ioan
cognoui, & ẽ cognouerunt quod tu me miſeris. *Et Ioan, 8
notum feci eis nomen tuum, & notũ faciam, vt di-
lectio qua dilexiſti me, in ipſis ſit, & ego in ipſis.

CAPVT XVIII.

Hæc

26. 14. 22. M. Mr. L. HAec cum dixisset Iesus, egressus est cum discipulis suis trans torrentē Cedron: vbi erat hortus, in quem introiuit ipse & discipuli eius. * Nouerat aūt & Iudas, qui prodebat eū, locū: Mr. L. Ibi qa frequenter Iesus cōuenerat illuc cū discipulis suis. A

*Iudas ergo cum accepisset cohortem, & a pontificibus ac pharisæis ministros, venit illuc cum laternis ac fustibus & armis, Iesus itaq; sciens omnia quæ futura erant super se, processit, ac dixit eis: Quē quæritis? Responderunt ei, Iesum Nazarenum. Dicit eis Iesus: Ego sum. Stabat autem & Iudas, qui prodebat eum, cum ipsis. Vt ergo dixit eis, ego sum: abierunt retrorsum, & ceciderunt in terram. Iterum ergo interrogauit eos: Quem quæritis: Illi autem dixerunt, Iesum Nazarenū? Respondit Iesus: Dixi vobis, quod ego sum. Si ergo me quæritis, sinite hos abire. * Vt compleretur sermo quem dixerat, Ioan. 17. Ex ijs quos dedisti mihi, non perdidi quenquam. B

26. 14. 22. M. Mr. L. *Simon ergo Petrus cum haberet gladium, eduxit eum, & percussit pontificis seruum, & abscidit auriculam eius dexteram. Erat autem nomen seruo Malchus. Dicit ergo Iesus Petro: Immitte gladium tuum in vaginam. An non bibam poculum quod dedit mihi pater? * Cohors igitur & tribunus ac ministri Iudæorum comprehenderunt Iesum, & liga Ibidem uerunt eū, & abduxerunt eū ad Annam primū, erat em̄ socer Caiphę, qui erat pontifex anni illius. * Erat Ioan. 11. aūt Caiphas is qui consilium dederat Iudæis, quod expediret vnum hominem mori pro populo) C

*Sequebatur aūt Iesum Simō Petrus & alius discipulus. Discipulus aūt ille erat notus pontifici, & M. Mr. L. Ibidem introiuit cū Iesu in atriū pontificis. * Petrus aūt stabat ad ostium foris. Exiuit ergo discipulus ille alter, Mat. 26. qui erat notus pontifici, & dixit ostiariæ, & introduxit Petrum. * Dixit ergo Petro ancilla ostiaria: M. Mr. L. Num et tu ex discipulis es hominis istius? Dicit ille: Ibidem Non sum: Stabant aūt serui & ministri, qui prunas congesse- D

congeſſerant, quia frigus erat, & calefaciebant ſe.
Erat autem cū eis & Petrus ſtans & calefaciens ſe.
E Pontifex ergo interrogauit Ieſum de diſcipulis
ſuis & de doctrina ipſius. Reſpondit ei Ieſus. * Ego Ioan.7
palam loquutus ſum mūdo, ego ſemper docui in Sy
nagoga, & in templo, quo oēs Iudęi cōueniūt, & in
occulto locutus ſum nihil. Quid me interrogas? Inſ
terroga eos qui audierūt, quid locutus ſim ipſis: Ecce
hi ſciūt quę dixerim ego. Hęc aūt cū dixiſſet, vnus
aſſiſtens miniſtrorū, dedit alapā Ieſu, dicēs: Siccine re
ſpondes pōtifici? Reſpōdit ei Ieſus: Si male locutus
ſum, teſtificare de malo: ſin bene, cur me cædis?
Et miſit eum Annas vinctum ad Caipham ponti 26. 14.22.
ficem. * Stabat aūt Simon Petrus & calefaciebat ſe. M.Mr.L
Dixerunt ergo ei: Num & tu ex diſcipulis eius es?
Negauit ille, & dixit: Non ſum. Dicit ei vnus ex ſer
uis pontificis cognatus eius, cuius abſciderat Petrus
auriculam. Nonne ego te vidi in horto cum illo? Ite
rum ergo negauit Petrus, Et ſtatim gallus cecinit. 27. 15.23.
F * Ducunt ergo Ieſum a Caipha in prætorium, M.Mr.L
* Erat autem mane, & ipſi non introierunt in præ Mat.Mr.
torium, ne contaminarentur, ſed vt ederent paſcha. Ibidem.
Exiuit ergo Pilatus ad eos foras, & dixit: Quam ac
cuſationem affertis aduerſus hominem hūc? Reſpon
derunt & dixerunt ei: Si non eſſet hic nocens, haud
quaq̄ tibi tradidiſſemus eum. Dicit ergo eis Pila
tus: Accipite eum vos, & ſecundum legem veſtram
iudicate eum. Dixerunt ergo ei Iudæi: Nobis non li
cet interficere quenquam, vt ſermo Ieſu impleretur,
quem dixit, ſignificans qua morte eſſet moriturus.
G * Introiuit ergo iterum in prætorium Pilatus, & M.Mr.L
vocauit Ieſum, & dixit ei: Tu es ille rex Iudæorum? Ibidem.
Reſpondit Ieſus: A temetipſo tu hoc dicis, an alij di
xerūt tibi de me? Reſpōdit Pilatus: Nū ego Iudæus
ſum? Gens tua & pōtifices tradiderūt te mihi. Quid
feciſti? Reſpōdit Ieſus: Regnū meū nō eſt ex hoc mū
do, Si ex hoc mundo eſſet regnum meū, miniſtri mei
vtiq

Digitized by Google

vtiq; decertarent, ne traderer Iudæis. Nunc autem
regnum meum non est hinc. Dixit itaq; ei Pilatus,
ergo rex es tu? Respondit Iesus: Tu dicis, quod rex
sum ego. Ego in hoc natus sum, & ad hoc veni in
mundum, vt testimonium feram veritati. Omnis
27 15 qui est ex veritate, audit vocem meam. Dicit Pila-
Mat, Mr, tus: Quid est veritas? * Et cum hoc dixisset, iterum
27. 15. 23 prodijt ad Iudæos, & dicit eis: Ego nullam inuenio
M, Mr, L in eo causam. * Est autem consuetudo vobis, vt vnū
dimittam vobis in pascha, Vultis ne ergo dimittam
vobis illum regem Iudæorum: * Clamauerunt rur-
Ibidem sum omnes, dicentes: Non hunc, sed Barabbam. Erat
autem Barabbas latro. CAP. XIX.

7 15 T * Vnc ergo apprehendit Pilatus Iesum, & fla A
Mt, Mar, gellauit, & milites plectentes coronā de spi-
nis, imposuerunt capiti eius, & veste purpu-
rea circundederunt eum, ac dicebant: Aue rex Iudæo-
Lucæ 23, rum. Et dabant ei alapas. * Exiuit iterū Pilatus foras,
& dicit eis: Ecce adduco vobis eum foras, vt cogno
27 15 scatis quod nullam in eo causam inuenio.
Mat, Mr, * Exiuit ergo Iesus foras, gestans spineam coro- B
nam, & purpureum pallium: Et dicit eis: Ecce ho-
mo: * Cū ergo vidissent eum pontifices & ministri,
clamabant, dicentes: Crucifige, crucifige: Dicit eis Pi-
Ibidem latus: Accipite eum vos, & crucifigite: * ego enim nō
inuenio in eo causam: Responderunt ei Iudæi: Nos
legem habemus, & secundum legem nostram debet
mori, quia filium Dei se fecit: * Cum ergo audisset
Pilatus hunc sermonem magis timuit:

Et ingressus est prætoriū iterū, et dicit ad Iesum: C
Vnde es tu? Iesus autem responsum nō dedit ei: Di-
cit ergo ei Pilatus: Mihi non loqueris? nescis q; potes-
statem habeam crucifigendi te, & potestatem ha-
beam absoluendi te? Respondit Iesus: Non haberes
potestatē aduersum me vllā, nisi tibi datū esset e sus-
pernis. Propterea qui me tradidit tibi, maius pecca-
tum habet. Et ex eo quærebat Pilatus absoluere eum:

Iudæi

D Iudæi aũt clamabant, dicentes: Si hũc absolueris, non es amicus Cæsaris. * Quicunq; se regem facit, Actuũ, 13
contradicit Cæsari. Pilatus autem cum audisset hũc sermonem, produxit foras Iesum, seditq; pro tribunali in loco qui dicitur Lithostrotos, Hebraice aũt Gabbatha. Erat autem parasceue paschæ, hora fere sexta, & dicit Iudæis: Ecce rex vester. * Illi aũt Mr. Libi.
clamabant, tolle, tolle, crucifige eum. Dicit eis Pilatus: regem vestrum crucifigam? Respondẽrũt pontifices: Non habemus regem nisi Cæsarem. Tunc ergo tradidit eum illis, vt crucifigeretur.

E * Acceperũt aũt Iesum, & abduxerunt, atq; is bajulans crucẽ sibi, exiuit in eũ, qui dicitur Caluaria, lo M. Mr. L Ibidem
cũ, Hebraice aũt Golgotha, vbi crucifixerunt eũ: & cũ eo alios duos hinc & hinc, medium autem Iesum. * Scripsit aũt & titulũ Pilatus, & posuit super crucẽ. * Erat aũt scriptũ, Iesus Nazarenus rex Iudæorũ. Ibidem Ibidem
Hunc ergo titulum multi Iudæorũ legerunt, quia prope ciuitatẽ erat locus, vbi crucifixus est Iesus. Et erat scriptum Hebraice, & Græce, & Latine. Dicebant ergo Pilato pontifices Iudæorũ: Noli scribere, rex Iudæorũ: sed quod ille dixerit rex sum Iudæorũ. Respondit Pilatus: Quod scripsi, scripsi.

F * Milites ergo cũ crucifixissent Iesum, acceperũt Ibidem
vestimenta eius, & fecerũt quatuor partes, vnicuiq; militi partẽ, & tunicã. Erat aũt tunica inconsutilis, a summo contexta per totum. Dixerunt ergo inter se: Ne scindamus eam, sed sortiamur de illa, cuius sit: Vt scriptura impleretur. Dicẽs: * Partiti sunt vestimenta mea sibi, & in vestem meam miserunt sortem. Et milites quidem hæc fecerunt. Psal. 21.

G * Stabant aũt iuxta crucem Iesu mater eius, & soror matris eius Maria vxor Cleopæ, & Maria Magdalene. Cum vidisset ergo Iesus matrem ac discipulum adstantem quem diligebat: dicit matri suæ: Mulier, ecce filius tuus. Deinde dicit discipulo: Ecce mater tua. Et ex illa hora accepit eam discipulus in sua.

Postea

Psal. 68. Postea sciens Iesus, q̃ omnia iam consummata essent, M.Mr.L. ut consummaretur scriptura, dicit: Sitio. Vas Ibidem igitur erat positum aceto plenum. * Illi vero impleuerunt spongiã aceto & hysopo, & imposità admouerunt ori eius. Cũ ergo accepisset Iesus acetũ, dixit: Ibidem. Consummatũ est! * et inclinato capite tradidit spũm.

Iudęi ergo quoniam parasceue erat, vt non remanerent in cruce corpora sabbato (erat enim magnus dies ille sabbati) rogauerunt Pilatum, vt frangerentur eorum crura, ac tollerentur. Venerunt ergo milites, & primi quidem fregerunt crura, & alterius, qui crucifixus est cum eo. Ad Iesum autem cum venissent, & viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed vnus militum lancea latus eius Io. 20, 21. fodit, & continuo exiuit sanguis & aqua. * Et qui vidit, testimonium perhibuit, & verum est testimonium eius. Et ille scit, quod vera dicit, vt & vos cre- Exod. 12. datis. * Facta sunt enim hæc, vt scriptura impleretur: Num. 9. Os non comminuetis ex eo. Et rursus alia scrip- Zach. 12 tura dicit: * Videbunt in quem pupugerunt.

M.M. L. * Post hæc autem rogauit Pilatum Ioseph Ari- Ibidem. mathiensis, qui erat discipulus Iesu, sed occultus propter metum Iudæorum, vt tolleret corpus Iesu: id- Ioan. 3, 7. permisit Pilatus. * Venit aũt & Nicodemus, qui venerat ad Iesum nocte primũ, ferẽs mixturam myr- M.Mr.L rhæ & aloes ad libras ferme centũ. * Acceperũt ergo Ibidem. corpus Iesu, & obuinxerũt illud linteis cũ aromatibus, sicut mos est Iudæis sepelire. Erat aũt in eo loco vbi crucifixus est, hortus, & in horto monumẽtum nouum, in quo nõdum quispiã positus erat, ibi ergo propter parasceuen Iudęorũ, quod in propinquo esset monumentũ, posuerunt Iesum. CAP XX.

28. 16. 24. M.Mr.L * Primo vero die sabbatorum Maria Magdalene venit mane, cum adhuc tenebræ essent, ad monumentũ, videtq; lapidẽ sublatũ a monumento. Currit ergo & venit ad Simonẽ Petrum, A Io. 13, 21. * & ad alterũ illum discipulũ, quẽ amabat Iesus, et dicit illis:

cit illis: Sustulerũt Dominum e monumento, & ne-
scimus vbi posuerũt eum. * Exĩt ergo Petrus, & il- Lu, 24.
le alius discipulus, & venerunt ad monumentum.
Currebant aũt duo simul, & ille alius discipulus præ
cucurrit citius Petro, venitq; prior ad monumentũ.
Et cum se inclinasset, vidit posita linteamina, nõ ta
men introiuit. * Venit ergo Simon Petrus, sequens Ibidem.
eum, & introiuit in monumentũ: & videt linteami-
na posita, & sudarium quod fuerat super caput eius
non cũ linteaminibus positum, sed separatim inuo-
lutum in vnum locum. Tunc ergo introiuit & ille
alius discipulus, qui venerat prior ad monumentũ,
viditq; & credidit. * Nondum enim nouerant scri- Psal. 15.
pturam, q̃ oportuisset eum a mortuis resurgere. Act. 2, 13

B Abierunt ergo rursus discipuli ad semetipsos. &. 17.
Maria aũt stabat ad monumentũ foris plorãs. Dum
ergo fleret, inclinauit se in monumentũ, * & videt
duos angelos amictos albis, sedẽtes vnum ad caput, Luc. 24.
& alterum ad pedes illic, vbi posuerant corpus Iesu. 28 16 24
* Dicũt ei illi: Mulier, quid ploras? Dicit eis: Sustule- M, Mr, L
runt Dñm meũ, nec scio vbi posuerunt eũ. Hæc cũ
dixisset, cõuersa est retrorsum, & videt Iesum stan-
tem, nec sciebat q̃ Iesus esset. Dicit ei Iesus: Mulier,
quid ploras? Quem quæris? Illa existimans q̃ hor-
tulanus esset, dicit ei: Domine, si tu asportasti eum,
dicito mihi vbi posueris eum, & ego eum tollam.
Dicit ei Iesus: Maria, Conuersa illa, dicit ei: Rabbo-
ni, quod dicitur, magister. Dicit ei Iesus: Noli me
tangere. Nondum enim ascendi ad patrem meũ. Sed
vade ad fratres meos, & dic eis: * Ascendo ad patrẽ Io, 14, 16.
meum, & patrem vestrum: & Deum meũ, & Deũ
vestrum. * Venit Maria Magdalene, annuncians di Luc. 24
scipulis, q̃ vidisset Dominum, & ea dixisset sibi.

C * Cum ergo vespera esset die illo, qui erat vnus Ibidem
sabbatorũ, & fores essent clausæ, vbi erant discipuli
congregati propter metũ Iudæorũ, venit Iesus, ste- 24 14
titq; in medio, & dicit eis; * Pax vobis. Et cum hæc Lu, Ioan.

Digitized by Google

Philip.4. dixisset, ostendit eis manus ac latus suũ. Gauisi sunt
ergo discipuli viso Dño. Dixit ergo eis iterum: Pax
Ioan. 17. vobis. *Sicut misit me pater, ita & ego mitto vos.
Lu. 14. Hęc cũ dixisset, flauit in eos, & dicit eis: *Accipite
Mt. 16. 18. spiritũ sanctum. *Quorũcunq; remiseritis peccata,
remittũtur eis; quorũcunq; retinueritis, retẽta sunt.
Ioan. 11. *Thomas autem vnus ex duodecim, qui dicitur
didymus, nõ erat cum eis quando venit Iesus: Dixe D
runt ergo ei alĩ discipuli: Vidimus Dñm. Ille aũt
dixit eis: Nisi videro in manibus eius vestigiũ clas
uorum, & mittam digitum meũ in vestigium clauo
rum, & mittam manũ meã in latus eius, nõ credam.
Ioan. 21 *Et post dies octo iterũ erant discipuli eius intus,
& Thomas cũ eis, venit Iesus ianuis clausis, & ste E
tit in medio, & dixit: Pax vobis. Deinde dicit Tho
Luc. 24. mæ, *Infer digitum tuũ huc, & vide manus meas,
& admoue manũ tuã, & immitte in latus meũ, et no
li esse incredulus, sed credens. Respondit Thomas,
& dixit ei: Dñs meus, & Deus meus. Dicit ei Iesus:
Ioã. 3. 6. Quia vidisti me Thoma, credidisti: *beati qui non
viderũt & crediderũt. Multa quidẽ & alia signa fe
cit Iesus in cõspectu discipulorũ suorũ, quę nõ sunt
Ioã. 19. 21. scripta in libro hoc: *hęc aũt scripta sunt vt credatis
q; Iesus est Christus ille filius Dei, & vt credentes
vitam habeatis per nomen eius. CAP. XXI.
POstea manifestauit se iterum Iesus ad mare Ti A
beriadis: manifestauit aũt sic. Erant simul Si
mon Petrus et Thomas, qui dicitur didymus
& Nathanael, q erat a Cana Galilęę, & filĩ Zebedęi
alĩq; ex discipulis eius duo. Dicit eis Simon Petrus:
Luc. 5. Vado piscatũ. Dicũt ei. Venimus & nos tecũ. *Exie
rũt & ascenderũt in nauim statim, et illa nocte nihil
ceperunt. Mane aũt iam facto, stetit Iesus in littore:
nõ tamẽ cognouerũt discipuli, q; Iesus esset. Dicit eis
Luc. 24 Iesus: *Pueri, num quid obsonĩ habetis? Respondẽ
Luc. 5. runt ei: Non. *At ille dicit eis: Mittite in dexteram
nauigĩ partẽ rete, & inuenietis. Miserũt ergo, & iã
non va

non valebant illud trahere præ multitudine piſcium.
B *Dicit ergo diſcipulus ille, quem diligebat Ieſus, Supra. 13.
Petro: Dominus eſt. Simon ergo Petrus cum audiſ-
ſet q̃ Dominus eſſet, tunica ſuccinxit ſe (erat enim
nudus) *& miſit ſe in mare. Alĩ aũt diſcipuli nauis Mat. 14.
giolo venerũt, nõ erã longe aberant a terra, ſed circi
ter cubitis ducẽtis, trahẽtes rete piſciũ. *Vt ergo de- Lucæ, 24.
ſcenderũt in terrã, viderũt prunas poſitas, & piſcem
ſuperpoſitũ, & panem. Dicit eis Ieſus: Afferte de pi-
ſcibus, quos prendidiſtis nunc. *Aſcendit Simon Pe Luc. 5
trus, & traxit rete in terrã plenum magnis piſcibus
centum quinquaginta tribus. Et cũ tot eſſent, nõ eſt
ſciſſum rete. *Dicit eis Ieſus: Venite prandete. Et ne Luc. 24.
mo diſcipulorum audebat interrogare eum, dicens:
Tu quis es? cum ſcirent q̃ Dominus eſſet. * Venit Ibidem
ita q̃ Ieſus, & accepit panem, & dat eis, & piſcem ſi-
militer. *Hac iam tertia vice manifeſtatus eſt Ieſus Ioan. 20
diſcipulis ſuis, cum reſurrexiſſet a mortuis.
C Cum ergo prandiſſent, dicit Simoni Petro Ieſus,
*Simon Ioannis diligis me plus his? Dicit ei: Etiam Io. 8. 13. 14
Dñe, tu ſcis q̃ amem te. Dicit ei: *Paſce agnos meos. Luc. 22
Dicit ei rurſus iterum: Simon Ioannis diligis me?
Ait illi: Etiam Domine, tu ſcis q̃ amem te. Dicit ei:
Paſce oues meas. Dicit ei tertio: Simon Ioannis amas
me? Indoluit Petrus, q̃ dixiſſet ſibi tertio, amas me?
dixit q̃ ei: *Domine, tu omnia noſti, tu ſcis q̃ amem Ioan. 16.
te. Dicit ei Ieſus: Paſce oues meas. Amen amen dico
tibi, cum eſſes iunior, cingebas te, & ambulabas quo
volebas, cum autem ſenueris, extendes manus tuas,
& alius te cinget, & ducet quo nõ vis. Hoc aũt dixit
ſignificans qua morte glorificaturus eſſet Deum.
Et cum hoc dixiſſet, dicit ei: Sequere me.
D Conuerſus Petrus, vidit illum diſcipulũ * quem Ioan. 13.
diligebat Ieſus, ſequentem: qui & recubuit in cœna
ſuper pectus eius, & dixit: Domine, quis eſt ille, qui
tradit? Hunc ergo cum vidiſſet Petrus, dicit Ieſu:
Dñe, hic aũt quid? Dicit ei Ieſus: Si eũ velim mane-

Digitized by Google

re donec veniam, quid ad te? Tu me sequere. Exiit ergo sermo iste inter fratres, q discipulus ille nō moreretur. Et nō dixerat ei Iesus, nō moritur: sed si eū velim manere donec veniam, quid ad te? hic est discipulus ille, qui testimoniū perhibet de his, & scripsit hæc. Et scimus q verum est testimonium eius.

Sunt aūt & alia multa quæ fecit Iesus, quæ si scribantur per singula, nec ipse, opinor, mundus capere et eos qui scriberentur libros. E

Euange. secundum Ioannem, Finis.

ACTA APOSTOLORVM.

CAPVT. I.

Vperiore quidem volumine diximus Theophile, de omnibus quæ cœpit Iesus tum facere, tum docere, A ad eum vsq; diem, quo postq̄ impartitus in hoc ipsum spiritū sanctum, mandata dedisset, * quos delegerat, apostolis: sursum assumptus est, quibus seipsum exhibuerat viuētem, posteaq̄ supplicio fuisset affectus: * idq; compluribus argumētis, dum per dies quadraginta conspicitur ab illis, ac loquitur eis de regno Dei, * & congregans illos in idem loci, præcepit eis ne discederent Hierosolymis, * sed vt expectarent promissum patris, de quo, inquit, audistis ex me: quoniam Ioānes baptizauit quidē aqua, vos aūt baptizabimini spiritu sancto post dies hosce nō multos. Illi igitur vbi conuenissent, percontabantur illum, dicētes: Domine, num in tempore hoc restituis regnum Israel? Dixit aūt ad illos: Non est vestrum nosse tempora & articulos temporū, quos pater in sua ipsius constituit potestate: sed accipietis virtutem, posteaq̄ spiritus sanctus aduenerit super vos, & eritis

s. Es. 7.
Mat. 5. 7.
Rho. 2.
Iacobi. 1.
Ioan. 15.
Luc. 24
Ioā. 20. 21
Mat. 28.
Lu. 24.
Lu. 24
& Ioa. 14.

*& eritis mihi testes, nō solum Hierosolymis, verumetiam in vniuersa Iudęa, Samariaq; deniq; vsq; ad extrema terrę. *Atq; hæc locutus, videntibus ēīs dem, in altū sublatus est, & nubes subduxit illū ab oculis eorū. Cumq; essent defixis in cœlū oculis, eunte illo, ecce viri duo adstiterunt illis, amicti vestibus albis, q & dixerūt: Viri Galilęi, quid statis intuētes in cœlum? Hic Iesus q assumptus est a vobis in cœlū *sic veniet quemadmodū vidistis eū euntē in cœlū. Lucæ. 24 Infr. 2, 10. Ioan. 16 28 16 24 Mt, M, L. 24 13 Mat, Mr, Lu. 17, 21.

B Tunc reuersi sunt Hierosolyma a mōte, qui vocatur Oliueti, qui abest ab Hierosolymis iter sabbati. *Et cū introissent, ascenderunt in cœnaculum vbi mansitabant, & Petrus & Iacobus, & Ioānes & Andreas, Philippus & Thomas, Bartholomęus et Matthæus, Iacobus Alphęi, & Simon Zelotes, & Iudas Iacobi frater: *hi omnes perseuerabant vnanimiter in deprecatione & obsecratione cum mulieribus, & Maria matre Iesu, cumq; fratribus illius. 10 3 6 Mt, M, L. Iud. 1. 9, 13 Luc, 24.

C Et in diebus his exurgens Petrus in medio discipulorum, dixit (eratq; turba nominū simul fere centum viginti) Viri fratres, oportuit impleri scripturam hanc, quā prędixit spiritus sanctus per os Dauid de Iuda, qui fuit dux his, qui comprehenderunt Iesum, quia cooptatus erat in numerum nostrum, & sortitus erat partē ministerij huius. *Et is quidē parauit agrum ex mercede iniquitatis, suspensus q; crepuit medius, & effusa sunt oīa viscera eius. Et innotuit omnibus habitātibus Hierosolymis, *Ita vt appellaretur ager ille lingua illis vernacula Acelda ma: hoc est ager sanguinis. Scriptū est enim in libro Psalmorum: *Fiat cōmoratio eius deserta, & nō sit qui inhabitet in ea *Et episcopatū eius accipiat alter. Mat, 27 Ibidem, Psal. 68. Psal. 108.

D Oportet igitur vt ex his viris, qui nobiscū versati sunt toto tempore, quo Dīs Iesus perpetuā vitæ consuetudinem egit nobiscū: exorsus a baptismo Ioannis ad eum vsq; diem, quo receptus est a nobis: *vnus quispiā constituatur, qui sit vna nobiscū te- Lu. 24.

ēīs, stis resur

Infra.4.6. stis resurrectionis eius.*Et statuerunt duos, Ioseph,
qui vocatur Barsabas, qui cognominatus est iustus,
& Matthiam. Et facta precatione, dixerūt. Tu Dñe,
qui corda nosti omniū, ostende vtrū elegeris ex his
duobus, vt accipiat sortem ministerij huius & apo-
psa.30.77 stolatus, vnde prǣuaricatus excidit Iudas, vt abiret
Proue.16. in locum suū.*Et dederunt sortes eorum, & cecī-
Ionæ.1. dit sors super Matthiam, & cooptatus est ad nume-
rum vndecim apostolorum. CAP. II.

ET cū complerentur dies pentecostes, erant oēs A
vnanimiter in eodem loco: & factus est repen
te de cœlo sonitus, tanq̄ impetu venientis fla-
tus vehementis, & repleuit totam domū, vbi erant
Infr.4.19. sedētes. Et visę sunt illis dissectę linguę velut igneę,
Ioan.7. Seditq̄ super singulos eorū, *ac repleti sunt oēs spi-
ritu sancto, cœperūtq̄ loqui alijs linguis, prout spi-
ritus ille dabat eloqui illis. Erāt aūt Hierosolymis
habitantes Iudæi, viri religiosi ex omni natione eo-
rum, qui sub cœlo sunt. Is rumor cum increbruisset,
conuenit multitudo, & confusa est, q̄ audiret vnus-
quisq̄ lingua sua illos loquētes. Stupebant aūt oēs,
ac mirabantur, dicētes inter sese: Nonne ecce omnes
isti qui loquuntur, Galilæi sunt? Et quomodo nos
audimus eos sua quisq̄ lingua in qua nati sumus?
Parthi & Medi & Elamitæ, & habitatores Meso-
potamiæ, Iudææq̄ & Cappadociæ, Ponti & Asiæ,
Phrygiæ & Pamphilię, Aegypti & partium Libyę
eius, quę est finitima Cyrenæ, & aduenę Rhomani,
Infra.4. Iudęiq̄ & proselyti, Cretes & Arabes, *audiuimus
eos loquentes nostris linguis magnifica Dei. Stupe-
bant autem omnes, ac mirabantur inter se, dicentes:
Quidnam vult hoc esse? Alij autem irridentes, dice-
bant: Musto expleti sunt isti.

Stans aūt Petrus cū vndecim, extulit vocem suā, B
ac loquutus est eis: Viri Iudæi, & qui habitatis Hie-
rosolymis vniuersi, hoc vobis notum sit, & auribus
percipite verba mea. Non enī sicut vos existimatis,

hi ebrij

hi ebrῑ ſunt, cῡ ſit hora diei tertia. Sed hoc eſt, quod dictum eſt per prophetam Iohel. *Et erit in nouiſſi- Iohel. 2.
mis diebus, dicit Deus, effundam de ſpiritu meo ſu- Eſa. 44.
per oēm carnem. Et prophetabūt filῑ veſtri, & filiæ veſtræ, iuuenes veſtri viſiones videbūt, & ſeniores veſtri ſomnia ſomniabunt. Et quidem ſuper ſeruos meos, & ſuper ancillas meas in diebus illis effundā de ſpiritu meo, & prophetabunt, *& dabo prodigia Luc. 21.
in cœlo ſuperne, & ſigna in terra inferne, ſanguinem & ignem, & vaporem fumi. *Sol cῡuertetur in te- Iohel. 2. 3.
nebras, & luna in ſanguinem, anteq̄ veniat dies ille 2 10
Domini magnus atq; illuſtris. *Et futurῡ eſt, vt o- Iohel. Rh
mnis quicῡq; inuocauerit nomē Domini, ſeruetur. Infra. 5.

C *Viri Iſraelitæ, audite verba hęc: Ieſum Nazare
num virum exhibitum a Deo erga vos virtutibus
& prodigῑs & ſignis, quæ fecit per illῡ Deus in me 27 15
dio veſtri, ſicut & ipſi ſcitis, *hunc definito conſilio Mat. Mr.
& pręſcientia Dei traditum, cῡ acceptiſſetis per ma- Ioan. 11.
nus iniquorῡ, crucifixum interemiſtis, *quē Deus Infra. 10.
ſuſcitauit ſolutis doloribus mortis, quatenus impoſ- Rho. 6.
ſibile erat teneri illum ab ea. Dauid enim dicit de eo:
*Prouidebam dominῡ coram me ſemper, quoniam Pſal. 15.
a dextris eſt mihi, ne cōmouear. Propter hoc lętatῡ
eſt cor meum, & exultauit lingua mea: inſuper & ca
ro mea requieſcet in ſpe. Quoniam nō derelinques
animam meam in inferno, nec ſines vt ſanctus tuus
videat corruptionem. Notas mihi feciſti vias vitæ,
replebis me iucunditate cum facie tua.

D Viri fratres, quandoquidem licet libere dicere
apud vos de patriarcha Dauid, *q̄ & defunctus eſt, 3. Reg. 2
& ſepultus eſt, & ſepulchrum eius eſt apud nos vſq̄
in hodiernum diem. *Propheta igitur cum eſſet, Pſal. 131.
& ſciret, quod iureiurando iuraſſet ſibi Deus, futu-
rum vt de fructu lumbi ipſius, quantῡ ad carnem,
Chriſtus exoriretur, ac ſederet ſuper ſedem eius, prę-
ſcius loquutus eſt de reſurrectione Chriſti, *quod Pſal. 15.
nō derelicta ſit in inferno anima eius, neq̄ caro eius

 viderit

viderit corruptionem. Hunc Iesum suscitauit Deus:
Supra. 1 *cuius omnes nos sumus testes. Dextera igitur Dei
Infra. 5. 10 exaltatus, & promissione spiritus sancti accepta a
patre effudit hoc, quod nunc vos videtis & auditis.
Non enim Dauid ascendit in cœlos, sed dicit ipse:
Psal. 109. *Dixit Dominus domino meo, sede a dextris mihi,
donec ponam inimicos tuos scabellum pedū tuorū.
Certo sciat ergo tota domus Israel, q; Dominum E
Infra. 5. & Christum fecerit Deus, hunc Iesum, *quē vos cru
cifixistis. His aūt auditis, cōpuncti sunt corde, & di
4 1 13 xerunt ad Petrū ac reliquos apostolos: Quid facie
M. M. L. mus viri fratres? *Petrus ait ad illos: Delictorū pœ
Apo. 2. nitentiā agite, & baptizetur vnusquisq; vestrum in
nomine Iesu Christi, in remissionē peccatorū, & acci
pietis donū spiritus sancti. Vobis enim facta est re
promissio, & filijs vestris, & omnibus q longe sunt
quoscūq; aduocauerit Dns Deus noster. Alijsq; ver
16 8 21 bis plurimis testificatus est, & exhortatus est eos, di
M. M. L. cens: *Seruemini a generatione ista praua. Qui ergo
libenter acceperunt sermonem eius, baptizati sunt,
& accesserunt in die illo animæ circiter ter mille.
1. Cor. 11. *Erant aūt perseuerantes in doctrina apostolo F
rum, & cōmunicatione, & fractione panis, & preca
tionibus. Obortus est aūt omni animę timor, multa
que prodigia & signa per Apostolos ædebantur.
Infra. 4. *Omnes autem qui credebant, erant cōiuncti, & ha
bebant omnia communia. Possessionesq; & substan
tias vendebant, ac diuidebant illa omnibus, prout
cuiq; opus erat. Et quotidie perdurantes vnanimi
ter in templo, & frangentes per singulas domos pa
nem, inuicem sumebāt cibum, cū exultatione & sim
plicitate cordis laudantes Deū, & habentes gratiam
apud oēm plebem. Dominus aūt addebat, qui salui
fierent, quotidie congregationi. CAP. III.
Infr. 4. 14. SImul aūt Petrus & Ioannes ascendebant in tem A
plum ad horam precationis nonā. *Et quidam
vir, qui erat claudus ex vtero matris suę, baiula
batur

batur, quem ponebant quotidie ad portam templi, quæ dicitur speciosa, vt peteret eleemosynam ab introeuntibus in templum. Is cum vidisset Petrum ac Ioannem ingressuros in templum, rogabat vt eleemosynam acciperet. Defixis aũt in eũ oculis, Petrus cũ Ioanne dixit: Aspice in nos. At ille intendebat in eos, sperans se aliquid accepturum ab eis: Petrus aũt dixit: Argentum & aurum non est mihi: quod aũt habeo, hoc tibi do. In nomine Iesu Christi Nazareni surge, & ambula. Et apprehensa manu eius dextra, erexit eum. Protinus autem consolidatæ sunt plantæ illius ac tali. Et exiliens stetit, & ambulabat, intraq; cum illis in templum, inambulans & saliens ac laudans Deum. Et vidit eum totus populus ambulantem ac laudantem Deũ. Agnoueruntq; illum, q; ipse esset is, qui ad eleemosynam sederat ad speciosam portam templi. *Et impleti sunt admiratione & stupore super eo, quod contigerat illi. Luc. 5.

B Cum teneret autem qui sanatus fuerat claudus, Petrum & Ioannem, cucurrit totus populus ad eos in porticu, quæ appellatur Solomonis, stupefactus: Quo viso, Petrus respondit ad populum: Viri Israelitæ, quid miramini super hoc, aut nos quid intuemini, quasi nostra virtute aut pietate effecerimus vt hic ambularet: Deus Abraham, & Isaac, & Iacob, Deus patrũ nostrorũ glorificauit filium suũ Iesum, quem vos tradidistis, ac negastis in conspectu Pilati Mat. 27 cũ ille iudicasset esse absoluendũ. *Vos aũt sanctũ Mar. 15. & iustum negastis: & postulastis, vt virum homicidam donaret vobis, authorem vero vitæ interfecistis, quem Deus suscitauit a mortuis: cuius nos testes sumus, & per fiduciam nominis eius hunc quẽ videtis ac nostis, consolidauit nomen ipsius: & fides quæ per eum est, dedit ei integritatem istam in conspectu omnium vestrũ. *Et nunc fratres scio, quod Lu. 23. per ignorantiam fecistis, sicut & principes vestri. Deus autem quæ prænunciauerat per os omnium prophe-

Digitized by Google

prophetarū suorū, Christum passurū, impleuit sic.

Eccle.17 M.4.M.1 Ezech.18 L.13Ap.2 * Pœniteat vos igitur, & cōuertimini vt deleantur peccata vestra, vt cū venerint tēpora refrigerationis a conspectu Domini, & miserit eū qui ante prædicatus est vobis, Iesum Christum, quē oportet quidem cœlum accipere vsq; ad tēpora restitutionis omniū, quæ locutus est Deus per os omniū sanctorū suorū a sęculo prophetarū. Moses quidem ad patres

Infra.7. Deut.18. dixit, *Prophetam suscitabit vobis Dominus Deus vester de fratribus vestris, mei similem. Audietis eū iuxta omnia quęcunq; loquutus fuerit vobis.

Deut.18. *Futurū est aūt, vt omnis anima quę non audierit prophetā illum, exterminetur e populo. Quin & omnes prophetæ a Samuele, ac deinceps quotquot loquuti sunt, etiā annunciauerūt dies istos. Vos estis filij prophetarū ac testamēti, quod testatus est Deus

Gen.12.22 erga patres nostros, dicens ad Abraham: *Et in semine tuo benedictionem consequentur omnes familiæ terræ. Vobis primum Deus, cum suscitasset filium suum Iesum, misit eum benedicentem vobis: ita vt vnusquisq; vestrum conuerteret se ab iniquitatibus suis.

CAPVT IIII.

Infra.5. LOquētibus aūt illis ad populū, superuenerūt illis sacerdotes ac magistratus tēpli, & Sadducæi, *molestę ferētes, q; docerēt populum, & annunciarent in nomine Iesu resurrectionē ex mortuis, & iniecerūt eis manus, posueruntq; eos in custodiam in posterū diē, nam erat iam vespera. Multi vero eorū qui audierant sermonem, crediderunt: & factus est numerus virorum circiter quinq; millia.

Factum est aūt postero die, vt congregarentur principes eorū, & seniores, & scribę Hierosolymis: & Annas princeps sacerdotū, et Caiphas, & Ioānes, & Alexander, et quotquot erāt de genere pontificio. Et cū statuissent eos i medio, interrogabāt: Qua virtute, aut quo nomine fecistis hoc vos? Tunc Petrus repletus spiritu sancto, dixit ad eos: Principes populi & senio-

Digitized by Google

& seniores Israel, si nos hodie examinamur de eo, q̃ bene fecerimus homini infirmo, qua ratione iste salvus factus sit: notũ sit omnibus vobis, & toti plebi Israel, *quod per nomen Iesu Christi Nazareni, quẽ Supra 3. vos crucifixistis, quem Deus fuscitauit a mortuis, per hunc iste adstat coram omnibus vobis sanus. 21. 12. 10.

C *Hic est lapis ille, qui reiectus est a vobis ædifi- M. Mr. L. cantibus, qui factus est caput anguli: nec est in alio 1. Petri. 2. quoq̃ salus. *Nec enim aliud nomen est sub cœlo datũ Philip. 2. inter homines, in quo oporteat nos saluos fieri. Vi- Heb. 2. dentes autẽ Petri in dicendo libertatem ac Ioannis, *compertoq̃ quod homines essent illiterati & idio 1. Cor. 1. tæ, admirabantur, & agnoscebant eos, quod cum Iesu fuissent, hominem autem videntes stantem cũ eis, qui sanatus fuerat, nihil poterant contradicere: * iussis autem illis e cõcilio secedere, conferebant in- Infra. 5. ter se, dicentes: Quid faciemus hominibus istis? *Nam conspicuũ signũ ædítum esse per eos, omni- Supra. 3. bus habitantibus Hierosolymis manifestũ est, nec possumus inficiari. Sed ne amplius diuulgetur in populum, minaciter interminemur eis, ne posthac loquantur in nomine hoc vlli hominum. Et accersitis illis, præceperũt, ne omnino loquerentur, neq; docerent in nomine Iesu. *At Petrus & Ioannes respon- Infra. 5. dentes, dixerunt ad eos: An iustum sit in conspectu Dei vos potius audire quam Deum, iudicate. Non enim possumus, quæ vidimus & audiuimus, non loqui. At illi auditis minis, dimiseruut eos, nihil inuenientes, qua ratione punirent eos propter populum: quia oẽs glorificabãt Deũ super eo quod acciderat. *Annorum enim erat amplius quadraginta homo, Supra. 3. in quo ædítum fuerat signum istud sanationis.

D Dimissi aũt venerunt ad suos, & annunciauerũt quæcunq; sibi principes sacerdotum & seniores dixerant. Qui cum audissent, vnanimiter attollebant vocẽ ad Deum, dixeruntq;: * Domine, tu es Deus, Iudith. 9. qui fecisti cœlum ac terrã, mare, & omnia quæ in eis Ionæ. 1. sunt,

Psal. 2. sunt, qui per os Dauid pueri tui dixisti: *Quare fremuerũt gentes, & populi meditati sunt inania? Adstiterũt reges terræ, & principes cõuenerũt in vnum aduersus Dominum, & aduersus Christum eius. Conuenerunt enim vere aduersus sanctum filium
Lu. 23. tuum Iesum, quẽ vnxeras, *Herodes simul & Pontius Pilatus cum gentibus & populis Israel, ad faci-
Gen. 3. endum quæcunque manus tua, *& consilium tuum
Mar. 16. prius decreuerat vt fierent. Et nunc Domine aspice in minas eorum, & da seruis tuis, *vt cum omni fiducia loquantur sermonem tuum: mànũ tuam porrigendo in hoc, vt sanatio & signa & prodigia ẽdantur per nomen sancti filij tui Iesu.

Et cũ orassent illi, motus est locus in quo erãt con- B
gregati, & repleti sunt omnes spiritu sancto, & lo-
Hiere. 32. quebantur sermonẽ Dei cũ fiducia. * Multitudinis
2. Petri. 3. aũt credentiũ erat cor vnũ, & anima vna, nec quis quam aliquid eorum quæ possidebat, suum esse dicebat: sed erant illis omnia communia. Et virtute magna reddebãt Apostoli testimonium resurrectionis Domini Iesu, & gratia magna erat super oẽs illos.
Supra. 2. *Neq; enim quisquã ẽgens erat inter illos. Quot F
quot enim possessores agrorum, aut ædium erant, vendentes afferebant precia eorum quæ vendita fu-
Deut. 15. erant, & ponebant ad pedes apostolorũ. *Distribue-
Thob. 1 tur aũt singulis prout cuiq; opus erat. * Ioses vero,
*Supra 1. qui cognominatus est Barnabas ab apostolis: quod est, filius cõsolationis, Leuites, Cyprius genere, cum haberet agrum, vendidit eum, & attulit precium, et posuit ad pedes apostolorum. CAP. V.

Vir autem quidam nomine Ananias cũ Sap- A
phira vxore sua vendiderat possessionem,
& sepositerat de precio, conscia etiam vxore
sua, & allatam partem aliquã ad pedes apostolorũ posuit. Dixit autem Petrus: Anania, cur impleuit satanas cor tuum, vt mentireris spiritui sancto, & fraudares de precio agri? Nonne prorsus tibi manebat, &
venus

venundatus in tua erat potestate? Quare posuisti in
corde tuo rem istam? Non es mentitus hominibus,
sed Deo. Audiens autem Ananias hæc verba, collap-
sus expirauit. Et ortus est timor magnus super om-
nes qui audierunt hæc. Surgentes autem iuuenes
amouerunt eum, elatumq; sepelierunt,

B Intercessit autem ferme horarum trium interual-
lum, vxor quoque ipsius nesciens quod factum fue-
rat, introiuit: Respõdit autem ei Petrus: Dic mihi,
num tanti agrum vendidistis? At illa dixit: Etiam,
tanti. Petrus autem ait ad eam: Cur conspiratis in-
ter vos, vt tentaretis spiritum Domini? Ecce pedes
eorum, qui sepelierunt virum tuũ, ad ostiũ adsunt,
& efferẽt te. Confestim aũt concidit ad pedes eius, &
expirauit. Ingressi aũt iuuenes, repererũt illam mor-
tuam, & extulerunt ac sepelierunt iuxta virum suũ.
Et ortus est timor magnus super vniuersam congre-
gationem, & super omnes qui audiebant hæc.

C *Per manus autem apostolorum ædebantur sig- Mar. 16.
na ac prodigia multa in populo. *Et erant vnanis- Supr a. 4.
miter omnes in porticu Solomonis. Cæterorum au- Ibidem
tem nemo audebat se coniungere illis, sed magnifi-
cabat eos populus, magis autem accrescebat credẽ-
tium Domino multitudo virorum simul ac mulie-
rum, * ita vt in plateas exportarent infirmos, & M. 4, 8, 18
ponerent in lectulis ac grabbatis, vt venientis Petri
vel vmbra obumbraret aliquem illorum.

D Conueniebat aũt & multitudo vicinarũ ciuita-
tum Hierosolymam, afferens ægrotos ac vexatos a
spiritibus immundis, qui sanabantur omnes. *Exur- Supra, 4.
gens aũt princeps sacerdotũ, & omnes qui cum illo
erant, quæ est factio Sadducæorũ, repleti sunt æmu-
latione, & iniecerunt manus in apostolos, & posue-
runt eos in custodia publica. * Sed angelus Domini Infra, 12.
per noctem aperuit ianuas carceris, eductisq; illis,
dixit: Ite, & stantes loquamini in templo populo om-
nia verba vitæ huius. Illi vero cũ hæc audissent,

intraue

intrauerunt diluculo in templum ac docebant.

Adueniens autem princeps sacerdotum, & qui E
eum eo erant, conuocauerunt consilium & vniuer
sum seniorum ordinem filiorum Israel, miseruntq;
ad carcerem qui adducerent eos. Cum autem veniſ
sent ministri, nec reperissent illos in carcere, reuersi
Infr. 12,16 nunciauerunt, dicentes: * Carcerem quidem inuenī
mus clausum cum omni diligentia, & custodes foris
stantes ante ianuas, cum aperuissemus autem, ne
minem intus reperimus. Vt autem audierunt hos
sermones, & sacerdos, & magistratus templi, princi
pesque sacerdotum, ambigebant de illis, quid nam
hoc futurum esset. Adueniens autem quidam, nun
ciauit eis: Ecce, viri quos posueratis in carcere, sunt
in templo stantes, ac docentes populum. Tunc abīt
magistratus cum ministris, & adduxit illos sine vi.
Mat. 21. * Timebant enim populum ne lapidarentur. Et cum
Mar. 12. adduxissent illos, statuerunt in concilio. Et interro
Lu. 20, 22 gauit eos princeps sacerdotū, dicēs: Nōne etiā atq;
etiam præcepimus vobis, ne doceretis in nomine
isto? Et ecce repleſtis Hierosolymā doctrina vestra,
Mat. 27 * & vultis inducere super nos sanguinem hominis
26 15 istius. Respondens aūt Petrus & apostoli, dixerunt:
Gen. Exo * Obedire oportet Deo magis quam hominibus.
Deu. 21, 30 Deus patrum nostrorum suscitauit Iesum, quem F
vos interemistis, suspendentes in ligno. Hunc prin
cipem & seruatorem Deus exaltauit dextera sua, ad
dandam pœnitentiam Israeli, remissionemq; pecca
torum, ac nos sumus ei testes horum quæ dicimus:
insuper autem & spiritus sanctus, quem dedit Deus
obedientibus ipsi. Hæc autem cum audissent, dissec
bantur, & consultabant vt interficerent illos. Surgēs
autem quidam in concilio pharisæus, nomine Ga
maliel, legis doctor in precio habitus apud totum
populum, iussit vt paulisper secederent foras aposto
Supra. 2 li. Dixitq; ad illos: * Viri Israelitæ, attendite vobis
super hominibus istis, quid acturi sitis. Ante hos
enim

enim dies extitit Theudas, dicens se esse aliquē, cui adhæsit numerus virorum circiter quadringentorum, qui occisus est, & omnes qui credebant ei, dissipati sunt, & redacti ad nihilum. Post hunc extitit Iudas Galilæus in diebus professionis, & auertit populum multum post se, & ipse perīt, & omnes quotquot paruerant ei, dispersi sunt. Et nunc dico vobis, abstinete ab hominibus istis, & sinite illos. Quouiam si est ex hominibus consilium aut opus hoc, dissoluetur: Sin ex Deo est, non potestis dissoluere, *ne quādo & Deo repugnare reperiamini. Infra. 9.

G In huius aūt sententiam pedibus itum est a cæteris: & cū aduocassent apostolos, * cæsis præceperūt, ne loquerentur in nomine Iesu, & dimiserūt eos. * Et illi quidē ibant gaudentes a conspectu concilīj, quod digni habiti essent, vt pro nomine eius contumelia afficerētur. * Et quotidie in templo & in singulis domibus non cessabant docere & annunciare Iesum Christum. Supra. 4. Esa. 5. Esa. 40.

CAPVT VI.

A IN diebus autem illis crescente numero discipulorum, ortum est murmur Græcorum aduersus Hebræos, eo quod despicerentur in ministerio quotidiano viduæ ipsorum. Cæterum duodecim illi, cū iussissent adesse multitudinem discipulorū, dixerunt: * Non est placitum, vt nos derelicto sermone Dei ministremus mensis. Circumspicite ergo fratres, * viros ex vobis spectatæ probitatis septem, plenos spiritu sancto & sapientia, quibus delegabimus hoc negocij. Nos vero deprecationi et administrando sermoni incumbemus. Et placuit hic sermo coram tota multitudine. 2. Tim. 4. 1. Tim. 3. Tit. 1.

B Et elegerunt Stephanum virum * plenū fide ac spiritu sancto, & Philippum, & Prochorum, & Nicanorē, & Timonem, & Parmenam, & Nicolaum proselytum Antiochenum. * Hos statuerunt in conspectu apostolorum, & cum orassent, imposuerunt eis manus. Et sermo Dei crescebat, ac multiplicabatur Infra. 7. Act. 1.

Digitized by Google

batur numerus discipulorum Hierosolymis valde,
multaq; turba sacerdotum obediebat fidei.
Infra, 18. *Porro Stephanus plenus gratia ac fortitudine C
ædebat prodigia & signa magna in populo. Exorti
sunt aũt quidã e synagoga, quæ appellatur Libertis
norum, & Cyrenensium, & Alexandrinorũ, & Cili
Lu. 21. cum, & Asianorum, disputãtes cũ Stephano, *nec
Mat. 26. poterant resistere sapientiæ, & spiritui qui loquebatur. *Tunc subornarũt viros, qui dicerent: Audiuimus eũ dicentẽ verba cõtumeliosa in Mosen ac Deũ.
Commouerunt q; plebem et seniores, & scribas, atq;
inuadentes corripuerunt eũ, & adduxerunt in conci
Lucæ. 23. lium, statueruntq; falsos testes, qui dicerẽt, *Homo
iste non cessat loqui verba contumeliosa aduersus
locum sanctum hunc & legẽ. Audiuimus enim eum
dicentẽ: Iesus Nazarenus iste demolietur locũ hunc
Iudic. 13. & mutabit instituta quæ tradidit nobis Moses. *Et
intuentes eũ oẽs qui sedebãt in cõcilio, viderũt faciẽ
eius tanquam faciem angeli. CAP. VII.

DIxit autem princeps sacerdotũ: Num hęc ita
se habent? At ille ait: Viri fratres & patres,
audite. Deus gloriæ apparuit patri nostro
Abrahę, cũ esset in Mesopotamia, priusq; moraretur
Gen. 12. in Charran, & dixit ad illum, *Exi de terra tua &
de cognatione tua, & veni in terrã quam cunq; monstrauero tibi. Tũc exĩt e terra Chaldæorũ, & habitauit in Charran. Et inde postquam mortuus est pater
eius transtulit illũ in terrã hãc, in qua nunc vos habitatis. Et non dedit illi hereditatẽ in ea, ne vestigiũ
Gen. 13. quidem pedis, *& repromisit illi eã se daturũ possidẽdã, & semini eius post ipsum, cũ nõ haberet filiũ.
Gen. 15. *Loquutus est autem Deus sic, quod futurũ es- A
set sæmen eius inquilinũ in terra aliena, quodq; seruituti illud subiecturi essent, et male tractaturi annis
quadringentis. Et gentem, cuicunq; seruierint, iudicabo ego, dixit Deus. Et post hęc exibunt, & seruiẽt
Gen. 17. mihi in loco hoc, *Et dedit illi testamentũ circũcisio-

nis,

nis, atq; hic genuit Isaac, & circumcidit eum in die octauo, & Isaac genuit Iacob, & Iacob genuit duodecim patriarchas * Et patriarchę inuidia moti, Ioseph vendiderũt in Aegyptũ. * Et erat Deus cũ eo, & eripuit eum ex omnibus afflictionibus eius, & dedit ei gratiã & sapientiã coram Pharaone rege Aegyptiorum. Et constituit eũ prefectum super Aegyptum, & super totam domum suam. * Venit aũt fames in uniuersam terram Aegypti & Chanaan, & afflictio magna, nec inueniebant cibos patres nostri. Gene. ;7. Sapiẽ. 10. Gene. 41.

B * Cum audisset aũt Iacob esse frumẽta in Aegypto, misit patres nostros primum. * Et cum iterum misissẽt eos, agnitus est Ioseph a fratribus suis, & innotuit Pharaoni genus Ioseph. Misso aũt nuncio Ioseph, accersiuit Iacob patrem suũ, oẽmq; cognationem suã in animabus septuagintaquinq;. * Et descẽdit Iacob in Aegyptũ, defunctusq; est ipse & patres nostri, & translati sunt in Sychem, & positi sunt in sepulchro, quod emit Abraham precio argẽti a filijs Emor filij Sychem. Cum aũt appropinquaret tempus promissionis, de qua iurauerat Deus Abrahæ, * creuit populus, & multiplicatus est in Aegypto, donec exortus est alius rex, q nõ nouerat Ioseph. Hic circũueniens genus nostrũ, afflixit patres nostros, vt exponerent infantes suos, ne fœtus essent vitales. Gene. 42. Gene. 45. Gene. 49 Exod. 1.

C * Eodem tempore natus est Moses, & fuit gratus Deo, qui nutritus est tribus mensibus in domo patris: Expositum aũt illum sustulit filia Pharaonis, & nutriuit eũ sibi vice filij. Et eruditus est Moses omni sapientia Aegyptiorũ, & erat potens in factis & in dictis. Vt vero expletũ est ei quadraginta annorum tempus, subijt in cor eius, vt inuiseret fratres suos filios Israel. * Et cum vidisset quendam iniuria affici, defendit eũ, & vltus est vicem eius, qui affligebatur, percusso Aegyptio. Existimabat aũt intellige re fratres suos, q; Deus per manum ipsius daret salutem illis, At illi nõ intellexerũt. Et sequenti die con- Exod. 2. Ibidem.

Digitized by Google

ſpectus eſt illis litigantibus, & redegit eos in cõcor-
Rho.12. diam, dicens: *Viri, fratres eſtis, cur vos inuicem le-
2.Petri.2.ditis? Cæterum is qui iniuriam faciebat proximo,
Exod.2 repulit eum, dicens: *Quis te conſtituit principem
ac iudicẽ ſuper nos? Nunquid interficere me tu vis,
quemadmodum interfecisti heri Aegyptiũ? Fugit
autem Moſes ad dictum hoc, & factus eſt aduena in
terra Madian, vbi generauit filios duos.

Exod.3. *Et expletis annis quadraginta, apparuit illi in de-
ſerto mõtis Sina angelus Dñi in flammeo incendio D
rubi. Moſes aũt vt conſpexit, admiratus eſt viſum.
Porro cũ accederet vt attenderet, facta eſt ad eũ vox
Dñi: Ego ſum Deus patrum tuorũ, Deus Abrahã,
Exod.3. Deus Iſaac, & Deus Iacob. Tremefactus aũt Moſes,
Ioſue.5. nõ audebat attendere. Dixit aũt illi Dñs: *Solue cal-
ciamentũ pedum tuorũ. Locus enim in quo ſtas, ter-
ra ſancta eſt. Vidi, vidi inquam, afflictionẽ populi
mei q eſt in Aegypto: & gemitũ eorũ audiui, & de-
Exo.2 ſcendi vt eruam eos. Nunc venito, & mittã te in Ae-
gyptũ. *Hunc Moſen quẽ negauerũt, dicentes, quis
te conſtituit principem & iudicẽ: hunc, inquã, Deus
Exo.4.7. principem & redemptorẽ miſerat per manũ angeli,
8.9.10.11. qui apparuerat illi in rubo. Hic eduxit illos, *ędens
&.14. ꝓdigia & ſigna in Aegypto, & in rubro mari, & in
Deut.18. deſerto annis quadraginta. Hic eſt Moſes, q dixit fi-
Exod.19. lijs Iſrael: *Prophetã ſuſcitabit vobis Deus veſter e
fratribus veſtris, ſimilẽ mei, illum audietis. *Hic eſt
qui fuit in congregatione in ſolitudine cũ angelo,
qui loquebatur ei in monte Sina, & cũ patribus no-
ſtris, qui accepit ſermonem viuũ vt daret nobis: cui
noluerũt obedire patres noſtri, ſed repulerũt & auer-
ſi ſunt corde ſuo in Aegyptum, dicentes ad Aaron.

Exod.32. *Fac nobis deos qui præcedant nos. Moſi enim B
huic q eduxit nos de terra Aegypti, neſcimus quid
acciderit. Et vitulum fecerũt in diebus illis, & obtu-
lerunt hoſtiam ſimulachro, & lętabantur ſuper ope-
ribus manuum ſuarũ. Conuertit ſe aũt Deus, & tra-
didit

didit eos, vt colerent militiã cœli: sicut scriptũ est in
libro prophetarũ. * Num victimas & hostias obtuli Amos. 5.
stis mihi annis quadraginta in deserto, domus Israel?
Et suscepistis tabernaculũ Moloch, & sydus Dei ve
stri Remphã, figuras quas fecistis ad adorandũ eas. Exod. 25.
Et transferã vos vltra Babylonẽ. * Tabernaculum te Hebr. 8
stimonij fuit patribus nostris in deserto, sicut ordina
uerat illis, loquens ad Mosen, vt faceret illud secun
dum formam, quam viderat. Quod & induxerunt,
qui successerũt, patres nostri, cũ Iesu in possessionem
gentiũ: quas expulit Deus a facie patrum nostrorũ,
* vsq; ad dies Dauid, qui inuenit gratiã coram Deo, Psal. 88.
& petijt vt inueniret tabernaculum Deo Iacob.

F * Solomon autem ædificauit illi domum: sed exs 3. Reg. 6
celsissimus ille, non in manufactis templis habitat,
sicut propheta dicit: * Cœlum mihi sedes est, terra Esa. 66.
autem scabellum pedum meorum. Quam domum
ædificabitis mihi dicit Dominus: aut quis locus
requietionis meæ est? Nonne manus mea fecit hæc
omnia: * Duri ceruice, & incircumcisi corde & au- Mt. 3. Io. 8
ribus, vos semper spiritui sancto resistitis: sicut pa- Deut. 9.
tres vestri, ita & vos. * Quem prophetarũ non sunt Neemi. 9.
persequuti patres vestri? Et occiderunt eos, qui præ-
nunciabant de aduentu iusti illius, cuius vos nunc
proditores & occisores fuistis: qui accepistis legem
per dispositiones angelorum, nec seruastis.

G Audientes aũt hæc, dissecabantur cordibus suis,
& stridebant dentibus suis in eum. Cum autem esset
plenus spiritu sancto, intentis in cœlum oculis, vidit
gloriam Dei, & Iesum stantem a dextris Dei. Et ait:
Ecce video cœlos apertos, * & filium hominis stan- Mar. 16.
tem a dextris Dei. Exclamantes autem voce ma-
gna continuerunt aures suas, & impetum fecerunt
vnanimiter in eum. * Et eiectum eum e ciuitate, 3. Reg. 21.
lapidabant, ac testes deposuerũt vestimẽta ad pedes
adolescentis, qui vocabatur Saulus. Et lapidabant
Stephanũ inuocantem ac dicentem: * Domine Iesu, Psal. 30.

p.ñ. suscipe

Digitized by Google

suscipe spiritum meū. Positis aūt genibus, clamauit
Lu. 23. voce magna: *Domine, ne statuas illis peccatū hoc.
Et cū hoc dixisset, obdormiuit. CAP. VIII.

SAulus aūt consenserat in necem eius. Facta est A
aūt in illo die persequutio magna aduersus eccle
siam, quę erat Hierosolymis, & omnes dispersi
sunt per regiones Iudęæ & Samarię, præter apostos
Gene. 23 los. *Curauerunt aūt vna Stephanum viri religiosi,
fecerunt q; planctum magnū super eū. Saulus vero
deuastabat ecclesiam, per singulas domos intrans,
trahens q; viros ac mulieres, tradebat in custodiā. Illi
igitur dispersi peragrabāt, annūciantes sermonē dei
Philippus aūt peruenit in ciuitatem Samariæ, ac B
prędicabat illis Christum, Intendebāt aūt turbę his,
16 5 quæ a Philippo dicebantur, vnanimiter audientes
Mr. Sup. & vidētes signa quæ ędebat. *Spiritus ēn immūs
di e multis qui ab illis tenebantur, exibant, clamans
tes voce magna. Multi aūt paralytici & claudi sa
nati sunt. Et factū est gaudiū magnū in illa ciuitate.
Vir aūt quidam nomine Simon, qui ante in ea
ciuitate artem exercuerat magicam, ac gentem de C
mentauerat Samarię, dicens se esse quempiā magnū;
cui auscultabant illi a minimo vsq; ad maximum,
dicentes: Iste est virtus Dei, quæ vocatur magna.
Auscultabant autem ei, propterea quod multo tem
pore magicis artibus dementasset eos. Cum vero cre
didissent Philippo euangelizāti de regno Dei, deq;
Mar. 16 nomine Iesu Christi, *baptizabantur viri simul ac
mulieres. Tunc Simon & ipse credidit, & cum bapti
zatus esset, adhærebat Philippo. Videns que signa
& virtutes fieri, stupens admirabatur.
Cum autem audissent apostoli qui erant Hiero- D
solymis, quod recepisset Samaria sermonem Dei,
miserunt ad eos Petrum ac Ioannem, qui cum des
scendissent, orauerunt pro ipsis, vt acciperent spi
ritum sanctum. Nondum enim in quenquam illo
rum illapsus fuerat, sed baptizati tantum erant in
nomine

Digitized by Google

nomine Christi Iesu. Tunc imponebant manus super illos, accipiebantq; spiritum sanctum.

E Cum vidisset aũt Simon, q; per impositionem manuum apostolorum daretur spiritus sanctus, obtulit eis pecunias, dicẽs: Date & mihi potestatem istam, vt cuicunq; imposuero manus, accipiat spiritũ sanctum. Petrus aũt dixit ad eum: *Pecunia tua tecum sit in perditionem, quoniam donum Dei existimasti pecunijs parari. Non est tibi pars neq; sors in ratione hac: cor enim tuum nõ est rectum coram Deo. *Resipisce igitur ab ista malitia tua, & roga Deum, si forte remittatur tibi cogitatio cordis tui. In felle enim amaritudinis, & colligatione iniquitatis video te esse. Respondens aũt Simon dixit: *Precemini vos pro me apud Dominum, ne quid eueniat in me horum quæ dixistis. Et illi quidem testificati & loquuti sermonem Dei, reuersi sunt Hierosolymam, & multis oppidulis Samaritanorũ euangelizabant.

Mat. 10

Mat. 3. 4.

Num. 21

F Angelus aũt Domini loquutus est ad Philippũ, dicens: Surge, & vade meridiem versus, ad viam, quæ descendit ab vrbe Hierosolymorum ad ciuitatem Gazam, hæc est deserta. Et surgens abijt, & ecce vir Aethiops, eunuchus, præfectus Candaces reginę Aethiopum, quem præfecerat vniuersæ Gazæ suæ, venerat adoraturus Hierosolymam, & reuertebatur sedens super currum suum, *legebatq; Esaiam prophetam. Dixit aũt spiritus Philippo: Accede & adiunge te ad currum istum. Accurrens aũt Philippus, audiuit eũ legentem Esaiam prophetã, & dixit *Intelligis ne quę legis? At ille ait: Quinam eñ possim, nisi aliquis dux vię mihi fuerit? Rogauitq; Philippum, vt ascenderet, sederetq; secũ. Argumentum aũt scripturæ quam legebat, erat hoc: * Tanq; ouis ad occisionem ductus est, & sicut agnus coram tondente se mutus, sic nõ aperuit os suũ. In humilitate ipsius, iudiciũ eius sublatũ est. Generationẽ aũt eius quis enarrabit? Quoniã tolletur de terra vita eius.

Ioan. 5.

Rho. 10.

1. Co. 12. 14

Esa. 53.

Deut.32 5 24 Mat.Lu. Respõdens aũt eunuchus Philippo dixit:*Obsecro te,de quo propheta dicit hoc,de se,an de alio quopiam?*Aperiens aũt Philippus os suũ,& incipiens a scriptura ista,prædicauit illi Iesum.Et dum irent per viam,venerũt ad quandam aquam,Et ait eunuchus:*Ecce aqua,quid vetat quo minus baptizer? Dixit aũt Philippus:Si credis ex toto corde,licet.Et respondens ait:Credo filiũ Dei esse Iesum Christum. Et iussit sisti currũ,ac descenderũt ambo in aquam, Philippus simul & eunuchus: & baptizauit eum.

Infr.10.

Cum aũt ascendissent ex aqua,spiritus Dñi rapuit Philippũ,nec amplius vidit eũ eunuchus,Ibat enim per viam suã gaudens.Philippus aũt repertus est Azoti,& pertransiens euangelizabat ciuitatibus cunctis,donec veniret Cæsaream. CA. IX.

G

Gala.1. 1.Cor.15. Supra.8. Infra.22. Supra.5 1.Cor.15

*Aulus aũt adhuc spirans minas ac cędē aduersus discipulos Domini,accessit ad principem sacerdotum,& petijt ab eo epistolas,quas perferret Damascum ad synagogas,*vt si quos inuenisset eius viæ seu viros seu mulieres,vinctos duceret Hierosolymam.Et cũ iter faceret,cõtigit vt appropinquaret Damasco,Et subito circumfulgurauit eũ lux de cœlo,collapsusq; in terram,audiuit vocem,dicentem sibi:*Saul Saul,quid me persequeris?Dixit aũt: Quis es Domine? Dominus aũt dixit:Ego sum Iesus,quem tu persequeris.*Durum est tibi contra stimulos calcitrare,Is tremens ac stupens dixit:*Dñe, quid me vis facere?Et Dominus ad eũ:Surge & ingredere ciuitatem,& dicetur tibi,quid te oporteat facere,Viri autem illi qui erant ei comites itineris, stabant attoniti,audientes quidem vocem,neminem tamen videntes.Surrexit autem Saulus e terra,apertisq; oculis neminem videbat:sed manu ducentes illum,introduxerunt Damascum.Et erat tribus diebus non videns,ac non comedit,neq; bibit.

A

Erat aũt quidã discipulus Damasci,nomine Ananias,& dixit ad illũ per visum Dominus;Anania.

B

Et ille

Et Ille ait: Ego Domine. Et Dominus ad eū: Surge, & vade in vicum qui vocatur rectus, & quere in domo Iudę Saulum nomine Tarsensem: Ecce enī orat, Et vidit per visum virū Ananiā nomine introeuntem, & imponentem sibi manū vt visum reciperet. Respondit aūt Ananias: *Dñe audiui ex multis de viro hoc quanta mala fecerit sanctis tuis Hierosolymæ, Et hoc loco habet potestatem a principibus sacerdotum, vinciendi oēs qui inuocant nomen tuū. Dixit aūt ad eū Dominus: Vade, *quoniam organum electū est mihi iste, vt portet nomē meū coram gentibus & regibus ac filijs Israel. Ego enim ostendam illi, *quanta oporteat eū pro nomine meo pati. Supra, 8 Gala, 1 2, Cor, 11,

C Et abijt Ananias, & introiuit in domum, & imponens ei manus, dixit: Saul frater, Dominus misit me, qui apparuit tibi in via qua veniebas, vt visum recipias, & implearis spiritu sancto. Et confestim deciderunt ab oculis eius tanq̄ squamæ, & visum recepit, & surgens baptizatus est. Cumq̄ cepisset cibum, corroboratus est. Fuit autem Saulus cum discipulis, qui erant Damasci, per dies aliquot. Et continuo in synagogis *prædicabat Christum, quod is esset filius Dei. Stupebant autem omnes qui eum audiebant, ac dicebant: Nonne hic est qui expugnabat Hierosolymis eos, qui inuocabant nomen istud? Et huc ad hoc venit, vt vinctos illos duceret ad principes sacerdotum? Saulus autem multo magis cōualescebat, & confundebat Iudæos, qui habitabant Damasci, affirmans quod is esset Christus. Supra, 14

D Expletis aūt diebus compluribus, inierunt inter se Iudæi consilium, vt illum occiderent. Sed intellectæ sunt Saulo insidiæ eorum. Asseruabant q̄ portas die ac nocte, vt eum interficerent. Accipientes aūt eum discipuli nocte, *per murū demiserunt, submittentes in sporta. Cum autem Saulus venisset Hierosolymam, tentabat se iungere discipulis, & omnes timebant eum, nō credentes, quod esset discipulus. 2, Co, 11,

Digitized by Google

Barnabas aũt apprehensum illum, duxit ad apo B
stolos, ac narrauit illis, quomodo in via vidisset Do
minum, & q̃ locutus esset ei, & quomodo in Dama
sco fortiter egisset in nomine Iesu. Et erat cũ illis ver
sans Hierosolymis, cum fiducia loquens in nomine
Domini Iesu. Loquebaturq̃ & disputabat aduersus
2. Cor. 4 Græcos: * Illi vero quærebant occidere eũ. Quod cũ
cognouissent fratres, deduxerunt eum Cæsaream,
& emiserunt Tarsum. Igitur ecclesiæ quidem per tos
tam Iudæam & Galilęam & Samariã habebant pas
Psal. 2. cem, * & ædificabantur versantes in timore Dñi, F
& consolatione sancti spiritus multiplicabantur.

Factum est autem, vt Petrus, dum peragraret
per omnes, deueniret etiam ad sanctos, qui habita
bant Lyddę. Reperit autem ibi hominem quendam,
nomine Aeneam, annis iam octo decumbentem in
9 e grabbato, qui erat paralyticus. Et ait illi Petrus:
Mat. Mr. Aenea, sanet te Dominus Iesus Christus, * Surge &
Lu. 5. Io. 5 sterne tibi ipsi. Et continuo surrexit, & viderũt eum
omnes qui habitabant Lyddæ & Assarone, qui cõ
uersi sunt ad Dominum.

Ioppe aũt fuit quædam discipula nomine Tabi
tha, quæ interpretata dicitur Dorcas. Hæc erat ples G
na operibus bonis, & eleemosynis quas præstabat.
Factum est aũt in diebus illis, vt infirmata moreres
tur. Quam cũ lauissent, posuerũt in cœnaculo. Cum
aũt vicina esset Lydda Ioppæ, ac discipuli audissent
q̃ Petrus esset in ea, miserunt ad eũ, rogantes, ne gra
uaretur venire vsq̃ ad se. Exurgens aũt Petrus ve
nit cum illis. Et cũ aduenisset, duxerunt illum in cœ
naculum, & circunsteterunt illum omnes viduæ
flentes, & ostendentes tunicas vestesq̃ quas faciebat,
9 f 7 cum esset cum ipsis Dorcas. Eiectis autem omnibus
M. M. L. foras, Petrus positis genibus orauit, & conuersus
Ioan. 11 ad corpus, dixit: * Tabitha, surge. At illa aperuit
oculos suos, visoq̃ Petro, resedit. Data aũt illi manu,
exrexit eam; & cum vocasset sanctos ac viduas, exhi
buit eam

buit eam viuam. Id aũt innotuit per totam Ioppen, & crediderunt multi in Dominum.

Factum est aũt, vt dies multos maneret Ioppæ apud Simonem quendam coriariũ. CAP. X.

VIr aũt quidam erat Cæsareæ, nomine Cornelius, centurio ex cohorte quę dicitur Italica, religiosus ac timens Deum cum tota domo sua, *præstans eleemosynas multas plebi, * deprecansq; Deum semper. Is vidit per visum manifeste ferme hora diei nona angelum Dei introeuntẽ ad se dicentemq; sibi: Corneli. At ille intuẽs eum, ac timore correptus, dixit: Quid est Domine? Dixit aũt illi, *Orationes tuę & eleemosynę tuę ascenderũt in memoriã coram Deo. Et nunc mitte viros Ioppen, & accerse Simonem qui cognominatur Petrus. Hic diuersatur apud Simonem quendam coriariũ, cui est domus iuxta mare: hic dicet tibi quid te oporteat facere

Ec. 3. 7. 29. Dan. 4. Psal. 144. Thob. 12. Esa. 58. Lu. 11, 12.

A Et cum discessisset angelus qui loquebatur illi, vocauit duos famulos suos: & militem religiosum ex his qui sibi adhærebant. Quibus cum narrasset omnia, misit illos Ioppen.

B Postridie vero facientibus illis iter, & appropinquantibus ciuitati, *ascendit Petrus in superiora domus vt oraret, circa horam sextã. Et cũ esuriret, voluit gustare cibum. Parantibus aũt illis, irruit super eũ mentis excessus, & videt cœlum apertũ, ac descẽdens ad se vas quoddã velut linteũ magnũ, quatuor initijs alligatũ, submitti e cœlo in terrã, in quo erãt omnia quadrupedia terrę, bestięq; & reptilia, & volatilia cœli. Et facta est vox ad eum: Surge Petre, macta, & vescere. Ait aũt Petrus: Nequaq; Domine, *quia nunq; edi quicquam commune & immundum. Et vox rursus iterum ad eum: *Quæ Deus purificauit, tu communia ne dixeris. Hoc aũt factum est tertio. Et rursum receptum est vas in cœlum. Et dum apud se hæsitaret Petrus, quæ nam esset visio quam vidisset, ecce viri qui missi erant a Cornelio, percontati

Luc. 6. Leui. 5. 11 Deut. 14. ludic. 13. *Mat. 15. Rho. 14 Tit. 1.

percontati de domo Simonis, adstiterūt ad ianuam: Et euocato quopiā, interrogabant, an Simon qui cognominaretur Petrus, illic haberet hospitium. Petro vero cogitante de visione, dixit spiritus ei: Ecce viri quærunt te. Surge itaq; & descende, & vade cū eis, nihil hæsitans, propterea quod ego misi illos. C

Descendens aūt Petrus ad viros, qui missi erāt a Cornelio ad ipsum, dixit. Ecce ego sum ille quē quæ-
1. 2. ritis: Quæ causa est propter quam venistis? Qui di-
Mat. Lu. xerunt: Cornelius centurio, * vir iustus, ac timens Deū, & testimoniū habēs ab vniuersa gēte ludęorū, oraculo admonitus est ab angelo sancto, vt accersę-
Ge. 19. 24. ret te in domum suam, & audiret verba abs te. *Ins
1. Petri. 4. tro vocatos igitur eos, recepit hospitio. Sequenti vero die Petrus profectus est cum illis, & quidam ex fratribus ab Ioppensibus comitati sunt eum. D

Postridie vero introierunt Cæsaream. Porro Cornelius exspectabat illos, cōuocatis cognatis suis, ac necessarijs amicis. Vt autem factum est vt introiret Petrus, obuiam progressus est ei Cornelius, ac
1. Petri. 5. procidens ad pedes, adorauit eum. * Petrus vero ere-
Iacobi. 4. xit eum, dicens: Surge, & ipse ego homo sum. Et colloquens cum illo, intrauit, & offendit multos qui conuenerant, dixitq; ad illos: Vos scitis, non esse fas viro Iudæo coniungi, aut accedere ad alienigenam. Sed mihi ostendit Deus, ne quem communem, aut immundum dicerem hominem, quapropter & incunctanter veni accersitus. Interrogo ergo, quam ob causam accersistis me? Et Cornelius ait: Die ab hinc quarto vsq; ad hanc horam sedebam ieiunus, & hora nona precabar in domo mea, & ecce vir stetit ante me in veste splendida, & ait: Corneli, * exaudita
Iaco. 5. Tob. 12 est deprecatio tua, & eleemosyne tuæ in memoria habitæ sunt corā Deo. Mitte ergo, qui eant, Ioppen, & accersę Simonem qui cognominatur Petrus, hic diuersatur in ædibus Simonis coriarij iuxta mare, qui simul atq; venerit, loquetur tibi. Confestim ergo mis-

Digitized by Google

go miſi ad te, & tu bene feciſti qui aduenieris. Nunc
ergo omnes nos, teſte Deo, adſumus, *vt audiamus Mat. 28
omnia quæcunq; tibi præcepta ſunt a Deo.

E Aperiens aũt Petrus os, dixit: *Re ipſa cõperio, Mar. 2.
quod non ſit perſonarum reſpectus apud Deum, ſed Epheſ. 6.
in quauis gente, qui timet ipſum, & operatur iuſti- Coloſ. 3.
tiam, is acceptus eſt illi. Sermonem quem miſit Deus 1. Petri. 1.
filijs Iſrael, annuncians pacem per Ieſum Chriſtum
(hic eſt omnium Dominus) ipſi noſtis, de quo ſermo
ne fama diuulgatum fuit in tota Iudæa: rumore pri-
mum orto a Galilæa, poſt baptiſma quod prædica-
bat Ioannes, * vt Ieſum Nazarenum vnxerit Deus Eſa. 61.
ſpiritu ſancto & virtute, qui obambulauit benefaci-
endo, et ſanando omnes oppreſſos a diabolo, quoniã
Deus erat cum illo. * Et nos teſtes ſumus omnium Eſa. 43.
quæ fecit & in regione Iudæorum, & Hieroſoly-
mis, quem occiderunt ſuſpenſum in ligno. * Hunc Lucæ. 24
Deus ſuſcitauit tertio die, & exhibuit eum, vt mani
feſtus fieret non toti populo, ſed teſtibus prius ad
hoc delectis a Deo, nimirum nobis, qui comedimus
et bibimus vna cũ illo: poſteaq; reſurrexit a mortuis. 26. 16. 24.

F *Et præcepit nobis vt prædicaremus populo, ac M, Mr, L
teſtificaremur quod ipſe ſit ille qui conſtitutus erat
a Deo iudex viuorũ ac mortuorũ. *Huic omnes pro Gen. 1. 22.
phetæ teſtimoniũ ferũt, quod remiſſionẽ peccatorũ Eſa. 53.
accepturus ſit per nomen eius quiſquis crediderit in
eũ. Adhuc loquente Petro verba hæc, cecidit ſpiri-
tus ſanctus ſuper omnes qui audiebant ſermonem.

G Et obſtupuerũt hi q ex circumciſorũ genere cre-
debant, quotquot venerant cũ Petro, q & in gentes
donũ ſpiritus ſancti effuſum eſſet. Audiebant enim
illos loquentes linguis ac magnificantes Deũ. Tunc
reſpondit Petrus: * Num quis prohibere poteſt, quo Supra. 8.
minus aqua baptizentur hi, qui ſpiritum ſanctum
acceperunt ſicut & nos? Et iuſſit eos baptizari in no
mine Domini. Tunc rogauerunt eum, vt remaneret
aliquot dies. CAPVT XI.

Audierunt

AVdierũt aũt apostoli & fratres qui erant in
Iudęa, *q; & gẽtes recepissent sermonẽ Dei.
Cumq; ascendisset Petrus Hierosolymã, B
disceptabant aduersus illum, qui erant ex circumci-
sione, dicentes: Ad viros præputium habentes intro
isti & edesti cum illis, Petrus autem rem ab initio re
petens, exposuit illis ordine, dicens: * Ego eram in
ciuitate Ioppe orans, & vidi raptus extra me visio-
nem, descendere vas quoddam, ceu linteum magnũ
quatuor initijs emissum e cœlo, & venit vsq; ad me.
In quod cum intendissem oculos, animaduerti &
vidi quadrupedia terræ, & bestias: & reptilia, &
volatilia cœli. Audiui autem & vocem dicentem
mihi: Surge Petre, macta & vescere. Dicebam autẽ:
Nequaquam Domine, * quia nihil commune aut
immundum vnquam introiuit in os meũ. Respon-
dit aũt mihi vox rursum e cœlo: * Quæ Deus muns
dauit, tu ne cõmunia dixeris. Idq; accidit tercio, &
rursum omnia subducta sunt in cœlum. Et ecce ex
templo tres viri præsto aderãt in ædibus, in qua erã,
e Cæsarea missi ad me. Dixerat aũt mihi spiritus, vt
congrederer cum illis, nihil hæsitans. Porro comita
ti me sunt & sex fratres hi. Et ingressi sumus in dos
mum viri, isq; retulit nobis, vt vidisset angelũ domi
suę, qui adstitisset ac dixisset sibi: Emitte viros lop-
pen, & accerse Simonem, cognomento Petrũ, qui ti-
bi ea dicturus est, per quę seruetis & tu, & vniuersa
domus tua. Cũ aũt exordius essem sermonẽ, illapsus
est spiritus sanctus in illos, * quemadmodum & in
nos fuerat illapsus initio. Veniebat aũt in mentem
quod dixerat Dñs: * Ioãnes quidẽ baptizauit aqua,
cæterum vos baptizabimini spiritu sancto. Proinde
si par donum dedit illis Deus, quemadmodum & no
bis, cũ credidissemus in Dominũ Iesum Christum,
ego porro quis eram, qui possem obsistere Deo?
His autem auditis obticuerunt, & glorificauer C
runt Deum, dicentes: * Igitur & gentibus Deus pœ-
nitentiã

9. 2.
Rho. Ga.
Ephes. 3.
Supra. 10.
Leu. 5, 11.
Deut. 14.
Iudic. 13.
Mar. 7.
Supra. 2
Ioan. 1.
Supra. 1.
Infra. 19.
Gal. 3.

sitentiã concessit ad vitam. Et illi quidem qui dis-
persi fuerant ex afflictione, quæ orta fuerat ob Ste-
phanum, perambulauerunt vsq; ad Phœnicen, &
Cyprum, & Antiochiam, nemini loquentes sermo-
nem illum, nisi solis ludæis.

D Erant autem quidam ex eis viri Cyprij & Cyre- Supra. 9.
nenses, qui cum introissent Antiochiam, *loque-
bantur ad Græcos, prædicantes Dominum Iesum.
Et erat manus Domini cum eis, multusq; numerus
credentium conuersus est ad Dominum. Peruenit
autem rumor ad aures ecclesiæ, quæ erat Hieroſoly- Infra. 13.
mis, super his, * & miserunt Barnabam, vt iret ad
Antiochiam. Qui cum peruenisset, & vidisset gra-
tiam Dei, gauisus est, & hortabatur omnes, vt propo- Supra. 9.
sito cordis perseuerarent adhærere Domino. *Nam
erat vir bonus, ac plenus spiritu sancto, & fide. Et
addita est multa turba Domino.

E Profectus est aũt Barnabas Tarsum, vt quæreret
Saulum: quem cũ inuenisset perduxit Antiochiam.
Accidit autem vt annum totum consuetudinem ae
gerent cum ea congregatione, docerentque turbam
multam, & discipuli cognominarentur primum
Antiochiæ Christiani.

F *In his autem diebus superuenerũt ab vrbe Hie- Infra 21.
rosolymorum prophetæ Antiochiam, surgensque
vnus ex eis nomine Agabus, significabat per spiri-
tum, famem magnam futuram in toto terrarum or-
be, quæ accidit sub Claudio Cæsare. Discipuli autẽ
prout cuiq; suppetebat, * proposuerunt in subsidiũ Ephes. 4.
mittere habitantibus in Iudæa fratribus: quod & fe- 1. Cor. 16.
cerunt, mittentes ad seniores per manum Barnabæ 2. Cor. 9.
ac Sauli.

CAPVT XII.

A EOdem autem tempore iniecit Herodes rex
manus, vt affligeret quosdam de ecclesia. Oc-
dit autem Iacobum fratrem Ioannis gladio:
videns autem quod gratum esset Iudæis, perrexit cõ
prehendere & Petrum. Erant autem dies azymorũ.

Quem

Digitized by Google

Quem cum etiam apprehendisset, posuit in carcerem, tradens quatuor quaternionibus militum asseruandum: volens post pascha producere eum populo. Et Petrus quidem seruabatur in carcere.

7. 18. Mt. Rh. Colos. 4. Iacobi. 5. Supra. 5. Infra. 16. *Lucę. 2. Supra. 5

*Cæterum precatio fiebat sine intermissione ab B ecclesia ad Deum pro eo. Cum aũt producturus eũ esset Herodes, in ipsa nocte dormiebat Petrus inter duos milites, vinctus catenis duabus, *& custodes ante ostium custodiebant carcerem. * Et ecce angelus Domini adstitit, & lumen refulsit in habitaculo, percussoq; latere Petri, excitauit eum, dicęs. Surge velociter. Et exciderunt catenæ de manibus eius. Dixit autem angelus ad eum: Præcingere & subliga soleas tuas. Et fecit sic. Et dicit illi. Circunda tibi vestimentum tuum, & sequere me. Et exiens sequebatur eum, & nesciebat quod verum esset quod fiebat per angelum, sed putabat se visum videre. Cum autẽ præteriissent primam ac secundam custodiam, venerunt ad portam ferream, quæ ducit in ciuitatem, quę vltro aperta est eis. Et exuntes processerunt vicum vnum, & continuo discessit angelus ab eo. Et Petrus ad se reuersus, dixit: *Nunc scio vere, quod miserit Dominus angelum suum, & eripuerit me e manu Herodis, & ex omni expectatione plebis Iudæorũ: reqp perpensa venit ad domum Mariæ, matris Ioannis, qui cognominatus est Marcus, *vbi erant multi congregati & orantes.

28. 3. Gen. Da. Supra 1. 2. 4. & 5.

Cũ pulsasset aũt Petrus ostium vestibuli, processit C puella vt subausculteret, nomine Rhode. Et vt agnouit vocẽ Petri: prę gaudio non aperuit vestibulũ, sed introcurrẽs, renũciauit stare Petrũ ante vestibulum. *At illi dixerunt ad eã: Insanis. Illa aũt affirmabat, sic se habere. At illi dicebãt: Angelus eius est. Petrus aũt perseuerabat pulsans. Cum autem aperuissent, viderunt eum, & obstupuerunt. Cum innuisset autem eis, *mota manu vt tacerent, narrauit illis, quo modo Dominus eduxisset ipsum de carcere. Dixit autem:

Infra. 26. Infra. 13.

Digitized by Google

autem: Nunciate Iacobo & fratribus hæc.

D Et egressus abijt in aliũ locũ. Porro vbi diluxit, erat turbatio nõ parua inter milites: quid nã accidisset Petro. Herodes aũt cum requisisset eũ, nec inuenisset, examinatis custodibus, iussit eos duci, defensq; densq; a Iudæa Cæsaream, ibi commoratus est. Erat autem Herodes infensus Tyrijs & Sidonijs. At illi vno animo venerunt ad eum, & persuaso Blasto, qui præerat cubiculo regis, petebant pacem: eo quod alerentur regio ipsorum annona regia.

E *Statuto autẽ die, Herodes vestitus veste regia, sedit pro tribunali, & concionabatur ad eos. Populus autem acclamabat: Vox Dei, & non hominis. Confestim autem percussit eũ angelus Domini, *eo quod non dedisset gloriam Deo: & erosus a vermibus, expirauit. * Porro sermo Domini crescebat, ac multiplicabatur. Barnabas autem & Paulus reuersi sunt Hierosolymam, expleto ministerio, *assumpto & Ioanne, cui cognomen erat Marcus. Ecci. 12. Ioan. 9. Iosue. 7. Mat. 2. Infra. 13.

CAPVT XIII.

A *Erant aũt quidã in ecclesia, quæ erat Antiochiæ, prophetę ac doctores, Barnabasq; & Simon, q vocabatur Niger, & Lucius Cyrenensis, & Manahen, qui erat Herodis tetrarchę collectaneus, & Saulus, cũ aũt illi sacrificarent Dño, ieiunarentq;, dixit spiritus sanctus: Segregate mihi Barnabam & Saulum in opus ad quod accersiui eos. Cũq; ieiunassent & orassent, impositisq; eis manus, dimiserũt. Et ipsi quidẽ emissi a spiritu sancto, abierũt Seleuciam, & inde nauigauerunt in Cyprum. Et cũ essent Salamine, annunciauerunt sermonem Dei in synagogis Iudæorum. *Habebant autem & Ioannẽ ministrum. Et peragrata insula vsq; ad Paphum, inuenerunt quendam magum pseudoprophetam Iudæum, cui nomen erat Bariesu, qui erat cum proconsule Sergio Paulo viro prudente. 1. Cor. 14. Supra. 12

B Hic accersitis Barnaba & Saulo, desiderabat audire

Exo.7.8 dire sermonem Dei.* Resistebat autem illis Elymas magus, sic enim interpretatur nomen eius, quærens auertere proconsulem a fide. Saulus autem qui idem Paulus, repletus spiritu sancto, intentis in eum ocu-
Eccl.1. lis, dixit:* O plene omni dolo & omni versutia fili diaboli, inimice omnis iustitiæ, non desinis inuertere vias Domini rectas? Et nunc ecce manus Domini super te, & eris cæcus, non videns solem vsq; ad tempus. Et cõfestim cecidit in eum caligo ac tenebræ, & circumiens quærebat, qui se manu ducerent.

Ioan.6. *Tunc proconsul cum vidisset quod acciderat, C credidit, admirans super doctrina Domini. Cum autem a Sapho soluissent Paulus, qui cum eo erant, venerunt Pergen Pamphyliæ. Ioannes autem digressus ab eis, reuersus est Hierosolymam. Cæterum ipse si peragratis regionibus, a Perga venerunt Antiochiam Pisidiæ, & ingressi synagogam die sabbatorum, sederunt. Post lectionem autem legis ac prophetarum, miserunt principes synagogæ ad eos, dicentes: Viri fratres, si quis est in vobis sermo exhortationis ad plebem, dicite. Surgens autem Pau-
Supra.12. lus, *& manu silentio indicto, ait:

Viri Israelitæ, & qui timetis Deum, audite. Deus D
Gen.47. populi huius delegit patres nostros: * & populum
Exo.14. in altum extulit, cum essent incolæ, in terra Aegypti: * & brachio excelso eduxit eos ex ea, & circiter
Iudicũ.2. quadraginta annorum tempus mores eorum sustinuit in deserto. *Ac deletis gentibus septem in terra Chanaan, sorte distribuit eis terram eorum. Et post hæc annis circiter quadringentis, quinquaginta des-
1.Reg.8. dit iudices vsq; ad Samuelem prophetam. * Et exin de postulauerunt regem, dedit q; eis Deus Saul filium Cis, virum de tribu Beniamin, annis quadra-
4.Reg.16. ginta. Et amoto illo, * suscitauit illis Dauid vt esset rex, cui testimonium reddens dixit: Inueni Dauid filium Iesse, virum secundum cor meum, qui faciet omnes voluntates meas, huius e semine Deus, ita

vt pro

vt promiserat, adduxit Israeli seruatorem Iesum, cum ante prædicasset Ioannes ante faciem introitus eius baptismum pœnitentiæ Israeli.

E Cum aũt impleret Ioannes cursum, dixit: Quem me arbitramini esse? *Non is sum ego, sed ecce venit post me cuius nõ sum dignus soleam pedũ soluere. 1. 1. Mar, Ioã.

Viri fratres, filij generis Abrahæ, & qui inter vos timent Deum, *vobis sermo salutis huius missus est; Mat, 10.

Qui enim habitant Hierosolymis, & principes eorum, cum ignorarent illum, & voces prophetarum quæ per omne sabbatum leguntur, condemnato eo impleuerunt, *nullaq; causa mortis inuenta, petierunt a Pilato, vt interficeret illum. Cumq; consummassent omnia quæ de eo scripta erant, depositum de ligno, posuerunt in monumento. *Deus autem suscitauit eum a mortuis, qui visus est per dies multos his, qui simul ascenderant cum eo a Galilæa Hierosolymã, qui sunt testes eius apud plebem. Et nos nobis annunciamus, quod eam repromissionem, quæ facta ad patres facta est, Deus adimpleuerit filijs illorum, nimirum nobis resuscitato Iesu, sicut & in psalmo primo scriptum est: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Quod aũt suscitauit eum a mortuis, iam nõ amplius reuersurum in corruptionem, ita dixit: Dabo vobis sancta Dauid fidelia. Ideo & alias dicit: * Non permittes vt sanctus tuus videat corruptionem. Nam Dauid quidem cum suæ ætati inseruisset consilio Dei, dormiuit: & appositus est ad patres suos, vidítque corruptionem. At is quem Deus suscitauit, non vidit corruptionem. Luc, 23. Luc, 24. Ioan. 20. Act. 6. Rho. Psal. 2. Hebr. 1. Psal. 15.

F Notum igitur sit vobis viri fratres, q̃ per hunc vobis remissio peccatorum annũciatur & ab omnibus, a quibus non potuistis per legem Mosi iustificari, per hunc omnis qui credit, iustificatur. Videte ergo ne superueniat vobis, quod dictum est in prophetis: *Videte contẽptores, & admiramini, & euanescite, quia opus operor ego in diebus vestris, Abacu, 1.

Digitized by Google

quod non credetis, si quis enarrauerit vobis.

Egressis aũt e cœtu iudęis, rogabant gentes, vt se G
quenti sabbato loquerẽtur sibi verba. Soluto aũt cœ
tu, secuti sunt multi iudęi & religiosi proselyti Pau
lum ac Barnabam, qui alloquentes suadebant eis,
Mat. 24. *vt perseuerarent in gratia Dei. Sequenti vero sabba
to pene vniuersa ciuitas cõuenit ad audiendum ser
monem Dei. Videntes aũt turbas iudęi, repleti sunt
zelo, & contradicebant his quę a Paulo dicebantur,
contradicentes ac loquentes blasphemias. Tunc sum
pta fiducia Paulus ac Barnabas, dixerunt:

Mt. 10. 15. *Vobis oportebat primũ loqui sermonem Dei,
sed quoniam repellitis illum, & indignos vos iu
dicatis æterna vita, ecce conuertimur ad gentes, sic
Esa. 49. enim nobis præcepit Dominus: *Posui te in lucem
gentium, vt sis salus vsque ad extremum terræ.
Esa. 55 *Audientes autem gentes, gauisi sunt, & glorificas
Ioan. 6. bant sermonem Domini, *& crediderunt quotquot
Esa. 54. erant ordinati ad vitam æternã. Diuulgabatur aũt
sermo Domini per vniuersam regionem.

Iudęi vero extimulauerũt mulieres religiosas &
honestas, & primos ciuitatis, & excitauerũt persecu
tionem in Paulũ ac Barnabã, & eiecerũt eos de finis
Mat. 10 bus suis. *At illi excusso puluere pedũ suorũ in eos,
Mar. 6, venerunt Iconium. Porro discipuli replebantur gau
Luc. 9 dio & spiritu sancto. CAP. XIIII.

FActum est aũt Iconij vt simul introirent syna A
gogam iudęorũ, & loquerẽtur sic, vt crederet
iudęorũ simul & gręcorũ copiosa multitudo.
Qui vero incredduli erãt iudęi, cõcitauerunt, & cor
16. 18. 16 ruperũt animos gentiũ aduersus fratres. Multo igi
Mat, Mr. tur tempore demorati sunt, *fortiter agentes prę fi
dio Dñi, qui testimoniũ perhibebat sermoni gratię
suæ, dabatq; vt signa & prodigia fierent per manus
Supra, 6 eorũ. *Diuisa est aũt multitudo ciuitatis, & quidã
quidem stabãt a iudæis, quidam vero ab apostolis.
Cum autem factus esset impetus gentium pari B
et

ter ac Iudæorum vna cum principibus suis, vt vim
adferrent ac lapidarent eos, re intellecta, * confuge- Mat. 10.
runt ad ciuitates Lycaoniæ Lystram & Derben,
& finitimam vndique regionem, & ibi prædica-
bant Euangelium.

C *Et quidam vir Lystris debilis pedibus sedebat, Supra. 3.4
claudus ab vtero matris suæ, qui nunquam ambu-
lauerat, hic audiuit Paulum loquentem. Qui intui-
tus eũ, & videns quod fidem haberet, fore, vt saluus
fieret, dixit magna voce: Surge in pedes tuos rectus,
Et exiliit, ambulabatque.

D Turbę vero cum vidissent quod fecerat Paulus,
sustulerunt vocem suã Lycaonicę, dicẽtes: Dñi in spe
cie hominum descenderũt ad nos. Et vocabant Bar-
nabam Iouem, Paulum vero Mercurium, q̃ is esset
dux sermonis. Sacerdos aũt Iouis, qui erat ante ciui-
tatem illorum, tauros & coronas ad vestibula affe-
rens, cum turbis volebat sacrificare. Quod vbi aus
dierunt apostoli, Barnabas & Paulus, conscissis ves
tibus suis insilierunt in turbam, clamantes ac dicen
tes: Viri cur ista facitis? *Nos quoq; ñsdem, quibus Luc. 5.
vos obnoxñ malis sumus homines, annunciantes, Psal. 13. 52
vt ab istis vanis cõuertamini ad Deũ viuum, qui fe
cit cœlum & terram, *& mare, & omnia quæ in eis Psal. 145.
sunt, qui in pręteritis ætatibus sinebat omnes gentes Apoc. 14.
ingredi vĩs suis. Quanquam nõ expertem testimo- Infra. 17.
nñ seipsum esse sinebat, *dum beneficia conferret de Mat. 5.
cœlo, nobis dans pluuias ac tempora fructifera, im-
plens cibo & lætitia corda nostra. Et hæc dicentes,
vix compescuerunt turbas, ne sibi immolarent.

E Superuenerunt aũt quidam ab Antiochia & Ico- 2. Co. 11.
nio Iudęi, qui cũ persuasissent turbis, * ac Paulũ la-
pidassent, extraxerunt eũ e ciuitate, existimantes il-
lum mortuũ esse. Circundantibus aũt eũ discipulis,
surrexit & intrauit ciuitatem. Ac postero die profe-
ctus est cũ Barnaba Derben. Cumq; euangelizassent
ciuitati illi, ac docuissent multos, reuersi sunt Lystrã

q. ñ. & Icos

& Iconium, & Antiochiam, denuo confirmantes animas discipulorum, exhortantesq; vt perseueraret in fide: * & quod per multas afflictiones oporteat nos intrare in regnum Dei. Et cum suffragijs creassent illis per singulas ecclesias presbyteros, precatiq; essent cum ieunijs, commendauerunt eos Domino, in quem crediderant: peragrataque Pisidia, venerunt in Pamphiliam: & cum loquuti essent sermonem Pergæ, descenderunt in vrbem Attaliam, & inde soluerunt Antiochiam, * vnde erant traditi gratiæ Dei in opus quod compleuerunt.

Luc. 24. Hebr. 10. Supra. 13.

Cum aũt venissent & congregassent ecclesiam, retulerunt quęcũq; fecisset Deus secũ, * & q aperuisset gentibus ostium fidei. Commorati sunt aũt illic multum temporis cum discipulis. CA. XV.

Esa. 55. F

ET quidam qui descenderant a Iudæa, docebant fratres: * nisi circumcidamini secundum morem Mosi, nõ potestis esse salui. Cum orta ergo seditio & disceptatio esset nõ exigua Paulo ac Barnabę aduersus illos, statuerũt vt ascenderent Paulus & Barnabas, & quidam alĩ ex illis, ad apostolos ac presbyteros Hierosolymã, super hac quæstione. Illi ergo deducti ab ecclesia pertransibant Phœnicẽ & Samariam, narrantes conuersationem gentium, * & adferebant gaudiũ magnũ omnibus fratribus.

Galat. 5. 2. Cor. 6. Eccl. 13. A

Supra. 11. Infra. 28

Cum autem venissent Hierosolymam, * suscepti sunt ab ecclesia, & ab apostolis ac presbyteris, annunciaueruntq; quæcunq; Deus fecisset cũ ipsis. Surrexerunt autem quidam de factione pharisæorum, qui crediderant, dicentes: quod oporteret circumcidere eos, ac precipere, vt seruarẽt legem Mosi, conueneruntque apostoli ac presbyteri, vt despicerent de hoc negocio. B

Cum autem magna disceptatio fuisset, surgens Petrus, dixit ad eos: Viri fratres, vos scitis quod ab antiquis diebus Deus inter nos elegit, * vt per os meũ audirent gentes verbum Euangelij, crederentque. C

Lu. 22. Ioan. 21.

Et qui

Digitized by Google

Et qui nouit corda Deus, testimonium præbuit illis, dans illis spiritũ sanctum sicut & nobis: nihilq; discreuit inter nos & illos * cum fide purificauerit corda illorũ. Nunc ergo quid tentatis Deũ, * vt imponatur iugum super ceruices discipulorum, quod neq; patres nostri, neq; nos portare potuimus? * Sed per gratiam Domini Iesu Christi credimus nos saluos futuros, quemadmodum & illi. Rho. 3. Mat. 23. Ephe. 2. Tit. 3.

D * Tacuit aũt tota multitudo, & audiebant Barnabam ac Paulum, narrantes quæ Deus ædidisset signa & prodigia inter gentes per ipsos. Et postq; cõticuissent, respondit Iacobus, dicens: Viri fratres, audite me: Symeõ narrauit quemadmodum primum Deus visitauerit, vt sumeret ex gentibus populũ in nomine suo, & huic consonant verba prophetarum, sicut scriptũ est: * Post hæc reuertar, ac rursus ædificabo tabernaculũ Dauid, quod collapsum est: & diruta eius instaurabo, & erigam illud, vt requirant qui reliqui sunt homines, Dominum, & oẽs gentes super quas inuocatum est nomen meum, dicit Dñs, qui facit hęc omnia. * Nota a sęculo sunt Deo omnia hæc opera sua. Propter quod ego censeo, nõ obturbandum esse illis, qui ex gentibus conuertuntur ad Deum: sed scribendum ad eos, * vt abstineant se ab inquinamentis simulacrorũ, * & scortatione, & suffocato, & sanguine. Moses enim ab ætatibus antiquis in singulis ciuitatibus habet, qui ipsum prędicent in synagogis, vbi per omne sabbatum legitur. 1. Cor. 14. Amos. 9. Ioan. 15. Exod. 20 Deut. 4. *Ephe. 5.

E Tunc placuit apostolis & senioribus cũ tota ecclesia, vt electos ex se viros mitterent Antiochiã cũ Paulo & Barnaba, Iudam, cognomẽto Barsaban, & Silam, viros primarios inter fratres, missis per manus eorũ literis in hanc sentẽtiam. Apostoli & presbyteri, & fratres, his q; sunt Antiochię, & in Syria, & in Cilicia fratribus, qui sunt ex gentibus, Salutẽ.

Quoniam audiuimus, * q; quidam e nobis egressi, turbauerũt vos, verbis labefactãtes animas vestras, Galat. 2 2. Tim. 2.

q. iij. iubentes

1.Cor.7. iubentes vos circumcidi, & seruare legem, *quibus nō mandauerāmus. Visum est nobis vnanimiter cō gregatis, delectos viros mittere ad vos, cum dilectis nostris Barnaba & Paulo, * hominibus qui expo-
Sup.13.14 suerūt animas suas pro nomine Domini nostri Iesu
2.Tim.2. Christi. Misimus ergo Iudā & Silam, qui & ipsi vo bis verbis referent eadem. Visum est enim spiritui sancto ac nobis, ne quid amplius imponeremus vo-
Rho.14. bis oneris, q̄ hæc necessaria: videlicet, *vt abstineas
1.Co.8.10 tis ab his, quæ sunt immolata simulacris, & sangui ne, & suffocato, & scortatione. A quibus si conser uaueritis vosipsos, benefacietis. Valete.

Illi ergo dimissi venerunt Antiochiam, & con- P
gregata multitudine reddiderunt epistolam. Quam cum legissent, gauisi sunt sup cōsolatione. Iudas aūt & Silas cum essent & ipsi prophetæ, sermone co pioso adhortati sunt fratres, confirmauerunteque. Commorati aūt illic aliquantulum temporis, dimis si sunt cum pace a fratribus ad apostolos. Visum est autem Silæ manere ibidem.

Gala.2. *Paulus vero & Barnabas demorabantur An- Q
tiochiæ, docentes, & annunciantes cum alijs etiam compluribus sermonem Domini. Post aliquot aūt
Infra.22. dies dixit ad Barnabam Paulus: Reuertentes iam vi sitemus fratres nostros per omnes ciuitates, in quis bus annunciauimus sermonem Domini, quomodo se habeant. Barnabas autem cōsulebat, vt assumeret
Supra.13. & Ioannem, cognomento Marcum. *Paulus autem nolebat, vt is qui defecisset ab ipsis ex Pamphilia, nec isset cum eis in opus, adiungeretur.

Tam acris autem fuit inter eos disceptatio, vt al ter ab altero seiungeretur, & Barnabas quidem as sumpto Marco nauigaret in Cyprum. Paulus vero allecto Sila profectus est, traditus gratiæ Dei a fra tribus. Perambulabat autem Syriam ac Ciliciam, confirmans ecclesias.

CAPVT XVI.

Peruenit

A Peruenit aũt Derben & Lystram, & ecce discipulus quidam erat ibi, nomine Timotheus, *filius mulieris cuiusdam ludææ fidelis, cæterum patre Græco, *Huic testimonium bonũ reddebant, qui Lystris erant, & Iconĩ fratres. Hunc voluit Paulus secum proficisci, *& assumptum circumcidit eũ propter ludæos, qui erant in illis locis. Sciebant enim omnes quod pater eius erat Græcus. 2. Tim. 1. Philip. 3. Gala. 2. 1. Cor. 9. Supra. 15.

B Cum aũt pertransirent ciuitates, *tradebant eis seruanda decreta, quæ erant ordinata ab apostolis & presbyteris, qui erant Hierosolymis. Itaq; ecclesiæ confirmabantur fide, & abundabãt numero quotidie. Cum peragrassent autem Phrygiam & Galaticam regionem, vetitiq; essent a spiritu sancto loqui sermonem in Asia, profecti in Mysiam, tentabant ire in Bithyniam: & non permisit eos spiritus. Cum autem pertransissent Mysiam, descenderunt Troadem, & visio per noctem Paulo visa est.

C Vir Macedo quidam erat stans, & deprecans eũ, ac dicens: Profectus in Macedoniam, succurre nobis. Vt aũt visum vidit, statim quæsiuimus proficisci in Macedoniam, *certi facti, q̃ vocasset nos Dominus ad euangelizandum eis. Cum soluissemus igitur a Troade, recto cursu venimus Samothracem, & postero die Neapolim, & inde Philippos, quæ est prima partis Macedoniæ ciuitas, colonia. Eramus aũt in eadem vrbe diebus aliquot commorantes, & die sabbatorũ egressi sumus e ciuitate iuxta flumen vbi solebat esse precatio, & sedentes loquebamur mulieribus quæ conuenerant. Et quædam mulier nomine Lydia, purpuraria, ciuitatis Thyatirorum, colens Deum, audiuit: *cuius Dominus aperuit cor, vt intenderet his quæ dicebantur a Paulo. Infra. 20. Ioan. 6.

D Cum autem baptizata esset & domus eius, deprecata est, dicens: Si iudicasti me fidelem Domino esse, *introite in domum meam & manete: & adegit nos. Accidit autem euntibus nobis ad precationem, Gene. 18. 1. Reg. 28.

q iiij. vt puella

vt puella quędam habens ſpiritum Pythonis, occur
reret nobis, quæ quęſtum magnum præſtabat domi-
5. 8. nis ſuis diuinando. Hæc ſubſequuta Paulum ac nos,
Mar. Lu. *clamabat, dicens: Iſti homines ſerui Dei excelſiſſi
mi ſunt, qui annunciant nobis viam ſalutis. Hoc aũt
faciebat multos dies. Sed ægre ferẽs Paulus, & cõuer
ſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi per nomen Ieſu Chri
ſti, vt exeas ab ea. Et exiit eadem hora.

Videntes aũt domini eius, q̃ abiiſſet ſpes quęſtus B
ſui, apprehenſum Paulum ac Silam, traxerunt in fo
rum ad principes, & offerentes eos magiſtratibus,
Infr. 17. dixerũt: *Hi homines cõturbant ciuitatem noſtrã,
cũ ſint Iudęi, & annunciant inſtituta, quæ non licet
Infra. 17 nobis ſuſcipere, neq; ſeruare, cum ſimus Rhomani.
18. &. 19. *Et cucurrit turba aduerſus eos, ac magiſtratus, ſciſ
2. Cor. 11. ſis veſtibus ſuis, *iuſſerũt eos virgis cędi. Cũq; mul
tas plagas eis impoſuiſſent, cõiecerũt eos in carcerẽ,
præcipientes cuſtodi carceris, vt diligenter cuſtodi
ret eos: qui cũ tale præceptum accepiſſet, coniecit eos
in interiorem carcerem, & pedes eorũ ſtrinxit ligno.
Supra. 5. Media aũt nocte Paulus & Silas orantes, *laudabãt
Deum. Exaudiebant aũt eos qui iuncti erant. Subito
vero terræmotus factus eſt magnus, ita vt concutes
Supr. 5. 12 rentur fundamenta carceris. *Et ſtatim aperta ſunt
omnia oſtia, & omnium vincula ſoluta ſunt.

Experrectus aũt cuſtos carceris, cum videret ia- F
nuas apertas carceris, euaginato gladio erat ſeipſum
interfecturus, exiſtimans aufugiſſe vinctos. Clama-
uit autem Paulus voce magna, dicens: Ne quid fece-
ris tibi̇ p̃ſ̃ mali: vniuerſi enim hic ſumus. Poſtula-
toq; lumine, irrupit, ac tremefactus accidit Paulo &
Silæ, ad pedes: & productis illis foras, ait: domini,
Ioan. 3. 6. quid me oporteat facere, vt ſaluus fiam? At illi dixe
Mar. 16 runt: *Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu
& domus tua. *Et loquuti ſunt ei ſermonem Do-
mini, & omnibus qui erant in domo eius. Et aſſum-
ptis illis in illa hora noctis, abluit plagas, & baptiſ-
zatus

zatus est ipse & omnes domestici illius continuo.

G *Cumq; perduxisset eos in domum suam, appo- Luc. 5, 19.
suit eis mensam, & exultauit, quod cum vniuersa do-
mo sua credidisset Deo. Et cum dies ortus esset, mi-
serunt magistratus viatores, dicentes: Dimitte ho-
mines illos. Nunciauit autem custos carceris sermo-
nes hos Paulo: miserũt magistratus vt dimittamini
Nunc igitur exeuntes, ite in pace.

Paulus aũt dixit eis: Cæsos nos publice, indicta
causa, cũ simus Rhomani, cõiecerunt in carcerem,
& nunc occulte nos eiciũt? Non profecto, sed veniãt
ipsi, ac nos educant. Nunciauerũt aũt magistratibus
viatores verba hæc: timueruntq; audito q Rhoma
ni essent, & venientes deprecati sunt eos: & eductos
rogabant, vt egrederentur e ciuitate. Egressi aũt e car
cere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus, con-
solati sunt eos: & profecti sunt. CA. XVII.

A CVm aũtem iter fecissent per Amphipolim &
Apolloniã, venerũt Thessalonicã, vbi erat sy
nagoga Iudeorũ. Secundũ consuetudinẽ aũt
suã Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disse Luc. 24.
rebat eis e scripturis, adaperiens & allegans, *quod Mt. 16, 17.
Christum oportuisset pati, & resurgere a mortuis:
& quod hic esset Christus Iesus, quem ego, inquit, Infra. 28.
annuncio vobis. *Et quidã ex eis crediderũt, & ad-
iuncti sunt Paulo & Sile, & religiosorũ Græcorum
multitudo magna, mulieresq; primariæ nõ paucæ.

B Zelo aũt cõmoti *Iudæi increduli, & assumptis Esa. 21.
quibusdam circumforaneis viris malis, ac turba coa Hier. 5, 7.
cta, cõcitauerunt ciuitatem, & vrgentes domũ Iaso-
nis, quærebant eos producere ad populum. Et cũ non
inuenissent eos, trahebant Iasonem, & quosdam fra-
tres ad principes ciuitatis, clamãtes: *Hi qui terra- Supra. 16.
rum orbem conturbarunt, huc quoq; venerũt, quos
elanculum excepit Iason: *& hi omnes contra decre Ioan. 18
ta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse Iesum.
Concitauerũt aũt turbam, & magistratus ciuitatis,
audientes

audientes hæc. Et accepta satisfactione ab Iasone, &
2. Cor. 11. a cæteris dimiserũt eos. * Fratres vero confestim per
noctẽ emiserũt Paulum simul & Silam in Berrhœã.
Qui cum aduenissent, abierunt in synagogam Iu C
dęorũ. Hi autẽ erãt summo genere nati inter eos qui
erãt Thessalonicæ, qui receperant sermonẽ cũ omni
Ioan. 5. animi promptitudine, * quotidie scrutantes scriptu
Supra. 15. ras, an hæc ita se haberẽt. Et multi quidẽ crediderũt
ex eis, & Græcæ mulieres honestæ, & viri non pau-
ci. Cum autem cognouissent Thessalonicenses Iu-
dæi, quod & Berrhœæ annunciatus esset a Paulo ser
Supra. 16. mo Dei, venerunt, * & illic quoque commouebant
turbas. Statimq; tunc Paulum emiserunt fratres, vt
iret velut ad mare. Silas autem & Thimotheus re-
manserunt ibi. Porro qui prosequebantur Paulum,
Infra. 18 deduxerunt eum Athenas vsq; * accepto mandato
ad Silam ac Timotheum, vt quam celerrime veni-
rent ad se, profecti sunt. Paulus autẽ Athenis eos
expectaret, incandescebat spiritus eius in ipso, cum
videret simulacrorum cultui deditam ciuitatem.
Supra. 9. * Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis & D
religiosis, & in foro quotidie cum his qui ipsum for-
te adissent. Quidam autem Epicurei & Stoici philo-
sophi conflictabantur cum eo, & quidam dicebant:
Quid vult spermologus hic dicere? Alii vero, nouo
rum, inquiebãt, dęmoniorum videtur annunciator
1. Thess. 4 esse, * quod Iesum & resurrectionẽ annunciaret eis:
Et apprehensum eum ad Martium vicum duxerũt,
dicentes: Possumus ne scire, quæ sit ista noua, quę a
te refertur, doctrina? Noua enim quædam ingeris au-
ribus nostris. Volumus ergo scire, quidnam velint
hæc esse. Athenienses autem omnes, & qui illuc ver
sabantur hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi ad di
cendũ aut audiendum aliquid noui. Stans autẽ Pau-
lus in medio Martij vici, ait: Viri Athenienses, per
omnia fere superstitiosiores vos video. Præteriens
enim & cõtemplans culturas vestras, inueni et arã:

in qua

in qua inscriptū erat: Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.

E *Deus qui fecit mundū, & omnia quę in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit Dominus, * nō in manufactis tēplis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cū ipse det omnibus vitā & halitū per oſa, * fecitq; ex vno sanguine omne genus hominū, vt inhabitaret super vniuersam faciē terræ, præfinitq; præstituta tēpora, præfixitq; terminos habitationis eorum, vt quęrerent Deum, si forte palpent eum & inueniant, quamuis non longe absit ab vnoquoq; nostrorum. * Per ipsum enim viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidā vestratiū poetarū dixerūt: Nā huius progenies etiā sumus. Genus ergo cū simus Dei; * nō debemus existimare auro et argento, vt lapidi arte sculpto, & inuento hominis, nomen esse simile. Et tempora quidē huius ignorantiæ * cum hactenus dissimularit Deus: * nunc annūciat hominibus, vt omnes vbiq; resipiscāt: eo q; statuit diem, in quo * iudicaturus est orbē terrarū cum iustitia, per eū virū, per quem decreuerat, fide præstita omnibus, * cum excitarit illum ex mortuis. Psal. 145. Esaiæ. 66. Gen. 2. Ioan. 1. Esaiæ. 40 Psal. 49. *Rho. 2 2. Co. 12. *Psal. 49 Rho. 6.

F Cum audissent aūt resurrectionem mortuorum: alī quidē irridebant, alī vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit e medio eorum. Quidam vero viri adhęrentes ei, crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, alīq; cum eis.

CA. XVIII.

A POst hæc Paulus digressus Athenis, venit Corinthum, & nactus quendam Iudęū * nomine Aquilam, Ponticū genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam vxorē eius, eo q; præcepisset Claudius oēs Iudęos Rhoma decedere: accessit ad eos * & quia eiusdā erat artificij, manebat apud eos & * operabatur. Erat aūt ars illorū texere * tabernacula. * Disputabat aūt in synagoga q; omne sabbatū, suadebatq; Iudęis, pariter et Gręcis, * Cū venissent aūt e Macedo 2. Tim. 4 Philip. 3. * Aulęa. Supra. 13. Supra, 17.

Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur spiritu Paulus, testificãs Iudęis, Christũ esse Iesum. Cõtradi
cẽtibus aũt eis, ac blasphema loquẽtibꝰ, excussis ve
stimẽtis, dixit ad eos: Sanguis vester sup caput vm
Supra, 13. *Mundus ergo posthac ad gentes vadam. Et mi C
grans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine
Iusti, colentis Deum, cuius domus erat contigua Sy
Ioan. 4. nagogæ. *Crispus aũt archisynagogus credidit Do
mino cum tota domo sua, multiq; Corinthiorũ aus
Supra, 16. diẽtes credebant ac baptizabantur. *Dixit aũt Dñs
nocte per visionẽ Paulo: Noli timere, sed loquere, et
ne taceas, propterea q; ego sim tecũ: & nemo adorie
2. Cor. 2. tur te, vt affligat te: *quoniã populus est mihi mul
tus in hac ciuitate. Sedit aũt ibi annũ & sex menses,
docẽs eos sermonẽ Dei. Cęterũ cũ Gallio ageret pro
cõsulẽ Achaię, insurrexerũt vno animo Iudęi i Pau
Infra, 22 lum, & adduxerunt eũ ad tribunal, dicẽtes: * Cõtra
legẽ hic suadet hominibus colere Deũ. Cũ aũt Paus
lus iam pararet aperire os, & dixit Gallio ad Iudæ
os: Si qua iniuria esset, aut facinus malum, o Iudæi,
merito vos sustinerem: si vero quæstio est de sermo
ne ac nominibus & lege vestrate, vosipsi, videritis.
Iudex enim ego horum nolo esse. Et abegit eos a tris
bunali. Apprehensum aũt omnes Græci Sosthenen
principem synagogæ, percutiebant ante tribunal,
nec; quicquam eorum Gallioni curæ erat.

Paulus vero deinde commoratus dies multos, D
valedicto fratribus, abnauigauit in Syriam, comis
tantibus eum Priscilla & Aquila, *posteaquam ras
1. Cor. 9. serat caput in Cenchreis, habebat enim votum. Des
uenitq; Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ins
gressus synagogam, disputabat cum Iudęis. Rogan
tibus autem eis, vt tempore ampliori maneret apud
se, non annuit, sed valedixit illis, dicens: Oportet o
mnino me festum, quod instat, agere Hierosolymis;
sed iterum reuertar ad vos, Deo volente. Et soluit
Supra, 10. Epheso, *cumq; peruenisset Cęsaręã, ascendisset q; &
salutatis

salutasset ecclesiam, *descendit Antiochiam. Et cum moratus illic aliquantum temporis, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, ac Phrygiam, confirmans omnes discipulos. Supra 13.

E *Iudæus aũt quidam Apollos nomine, Alexandrinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potens in scripturis. Hic erat institutus in via Domini, & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quę sunt Domini, sciens tantũ baptisma Ioannis. *Et hic cœpit libere loqui in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eũ, atq; exactius exposuerunt ei viam Dei. Cũ aũt vellet ire Achaiam, exhortati fratres scripserunt discipulis, vt susciperent eum. Qui cum venisset, cõtulit multum his qui crediderunt per gratiam. Vehementer enim Iudæos reuincebat publice, * ostendens per scripturas, quod Iesus esset Christus. 1. Cor. 1, 3. Mar. 6. Ioan. 5.

CA. XIX.

A FActum est autem, * quum Apollos esset Corinthi, vt Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, & repertis quibusdã discipulis: dixit ad eos: Num spiritum sanctum accepistis postea quam credidistis? At illi dixerunt ad eum: Imo neq; sit ne spiritus sanctus, audiuimus. Et ait ad illos: Quo ergo baptizati estis? At illi dixerunt, Ioannis baptismate. *Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizauit baptismo pœnitentiæ, populo loquens de eo, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est, de Christo Iesu. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu. 1. Cor. 1, 3. 3. 1. 3. 1. M. M. L. I.

B Et cum imposuisset illis manus Paulus, * venit spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant. Erant aũt omnes viri fere duodecim. Supra. 2. 4

C *Introgressus aũt synagogam, libere loquebatur ad tres menses, disputans & suadens de regno Dei. Cũ aũt quidam indurarentur: nec crederent, male loquentes de via Domini coram multitudine, *digressus ab illis segregauit discipulos, quotidie disputans in scho- Supr. 9. 13. 14. 17. 18. Mat. 10.

Digitized by Google

Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur spiritu
Paulus, testificãs Iudeis, Christũ esse Iesum. Cõtradi
cẽtibus aũt eis, ac blasphema loquẽtibꝰ, excussis ve
stimẽtis, dixit ad eos: Sanguis vester sup caput vrm
Supra, 13. *Mundus ergo posthac ad gentes vadam. Et mi C
grans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine
Iusti, colentis Deum, cuius domus erat contigua sy
Ioan. 4. nagogæ. *Crispus aũt archisynagogus credidit Do
mino cum tota domo sua, multiq; Corinthiorũ aus
Supra, 16. diẽtes credebant ac baptizabantur. *Dixit aũt Dñs
nocte per visionẽ Paulo: Noli timere, sed loquere, et
ne taceas, propterea q; ego sim tecũ: & nemo adorie
2. Cor. 1. tur te, vt affligat te: *quoniã populus est mihi mul
tus in hac ciuitate. Sedit aũt ibi annũ & sex menses,
docẽs eos sermonẽ Dei. Cęterũ cũ Gallio ageret pro
cõsule Achaię, insurrexerũt vno animo Iudęi ĩ Pau
Infra, 21. lum, & adduxerunt eũ ad tribunal, dicẽtes: * Cõtra
legẽ hic suadet hominibus colere Deũ. Cũ aũt Paus
lus iam pararet aperire os, & dixit Gallio ad Iudæ
os: Si qua iniuria esset, aut facinus malum, o Iudæi,
merito vos sustinerem: si vero quæstio est de sermo
ne ac nominibus & lege vestrate, vosipsi, videritis.
Iudex enim ego horum nolo esse. Et abegit eos a tris
bunali. Apprehensum aũt omnes Græci Sosthenen
principem synagogæ, percutiebant ante tribunal,
nec; quicquam eorum Gallioni curæ erat.

Paulus vero deinde commoratus dies multos, D
valedicto fratribus, abnauigauit in Syriam, comis
tantibus eum Priscilla & Aquila, *posteaquam ras
1. Cor. 9. serat caput in Cenchreis, habebat enim votum. Des
uenitq; Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero ins
gressus synagogam, disputabat cum Iudęis. Rogan
tibus autem eis, vt tempore ampliori maneret apud
se, non annuit, sed valedixit illis, dicens: Oportet os
mnino me festum, quod instat, agere Hierosolymis;
sed iterum reuertar ad vos, Deo volente. Et soluit
Supra, 10. Epheso, *cumq; peruenisset Cęsaręã, ascendisset q; & salutas

salutasset ecclesiam, *descendit Antiochiam. Et cum Supra.1.
moratus illic aliquantum temporis, profectus est,
perambulans ex ordine Galaticam regionem, ac
Phrygiam, confirmans omnes discipulos.

E *Iudæus aũt quidam Apollos nomine, Alexan- 1.Cor.1.3.
drinus genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, po-
tens in scripturis. Hic erat institutus in via Domini,
& feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter
ea quę sunt Domini, sciens tantũ baptisma Ioannis.
*Et hic cœpit libere loqui in synagoga. Quem cum Mar.6.
audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eũ, atq;
exactius exposuerunt ei viam Dei. Cũ aũt vellet ire
Achaiam, exhortati fratres scripserunt discipulis, vt
susciperent eum. Qui cum venisset, cõtulit multum
his qui crediderunt per gratiam. Vehementer enĩ
Iudæos reuincebat publice, * ostendens per scriptu- Ioan.5.
ras, quod Iesus esset Christus. CA. XIX.

A FActum est autem, * quum Apollos esset Co- 1.Cor.1.3.
rinthi, vt Paulus peragratis superioribus par-
tibus, veniret Ephesum, & repertis quibusdã
discipulis: dixit ad eos: Num spiritum sanctum ac-
cepistis postea quam credidistis? At illi dixerunt ad
eum: Imo neq; sit ne spiritus sanctus, audiuimus.
Et ait ad illos: Quo ergo baptizati estis? At illi dixe- 3.1.3.1.
runt, Ioannis baptismate. * Dixit autem Paulus: Io- M.M.L.I.
annes quidem baptizauit baptismo pœnitentiæ, po-
pulo loquens de eo, qui venturus esset post ipsum,
vt crederent, hoc est, de Christo Iesu. His auditis ba-
ptizati sunt in nomine Domini Iesu.

B Et cum imposuisset illis manus Paulus, * venit Supra.2.4
spiritus sanctus super eos, et loquebanturlinguis, et
prophetabant. Erant aũt omnes viri fere duodecim.

C *Introgressus aũt synagogam, libere loquebatur Supr.9.13.
ad tres menses, disputans & suadens de regno Dei. 14.17.18.
Cũ aũt quidam indurarentur: nec crederent, male lo
quentes de via Domini coram multitudine, *digres- Mat.10.
sus ab illis segregauit discipulos, quotidie disputans
in schos

In schola Tyranni cuiusdam. Hoc aũt factum est per bienniũ, ita vt omnes qui habitabant in Asia, audirent sermonẽ Domini Iesu Iudæi simul & Græci. *virtutesq; non vulgares ædebat Deus per manus Pauli, ita vt etiam super infirmos deferrentur a corpore eius sudaria & semicincta, & recederent ab eis morbi, & spiritus mali egrederentur. Mar. 16.

Tentauerunt aũt quidã e circũeuntibus Iudæis exorcistis inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicẽtes: Adiuramus vos per Iesum, quem Paulus prædicat. Erant aũt quidã filij Sceuæ Iudæi principes sacerdotũ septẽ, qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus malus, dixit: Iesum noui, & Paulum scio, vos aũt qui estis. Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium malum: & dominatus eis, inualuit contra eos, ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem innotuit omnibus Iudæis simul & Græcis, qui habitabant Ephesi, & incidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu. D.

*Multiq; credentiũ veniebant, cõfitẽtes & annũciantes facta sua. Multi aũt ex eis, qui curiosas artes exercuerãt, cõportantes libros exusserunt coram omnibus, & supputatis precijs illorũ, reperunt pecuniæ quinquaginta millia. Ita fortiter crescebat sermo Dei, & confirmabatur. His aũt expletis, *proposuit Paulus in spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi: oportet me & Rhomam videre. Missis aũt in Macedoniam duobus ex his qui ministrabant sibi, videlicet Timotheo & Erasto, ipse remansit ad tempus in Asia. Mat. 3. E Supra. 13. Infra. 20

*Ortus est aũt illo tẽpore tumultus nõ exiguus de illa via. Nam quidam nomine Demetrius, faber argentarius, qui faciebat delubra argentea Dianæ, *Præstabat artificibus non exiguum quæstum, quibus conuocatis, & his qui similium rerum erant opifices, dixit: Viri, scitis quod ex hoc opificio quæstus nobis Infr. 20. 21 2. Cor. 11. Supra. 16. F

nobis est, & videtis, & auditis, q̃ nõ solum Ephesi, sed pene toti Asiæ Paulus hic persuasit, & auertit multam turbam, *dicens, quod non sint dij, qui manibus fiunt. Non solum autem hæc pars nobis in periculum venit, ne reprobetur, verũ etiam ne magnæ deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur, futurum que sit, vt etiam destruatur maiestas eius, quam tota Asia & orbis colit. * His auditis, repleti sunt ira, & exclamauerũt, dicẽtes: Magna Diana Ephesiorum. Esa. 2. 45. & 46. Hier. 1. 10 Psal. 113. Infra. 21.

G *Et impleta est ciuitas tota confusione, & impetum fecerũt vno animo in theatrum, correpto Gaio et Aristarcho Macedonibus, comitibus Pauli. *Paulo autem volente intrare ad populum, nõ permiserunt discipuli. Quidam autem & ex Asiæ primoribus, qui erant amici eius, miserũt ad eum, rogantes ne se daret in theatrũ. *Alij quidem igitur aliud clamabant. Erat enim concio confusa, & plerique nesciebant qua ex causa conuenissent. De turba aũt protraxerunt Alexandrum, propellentibus eum Iudæis. * Alexander aũt manu silentio postulato, volebat rationem reddere populo. Quẽ vt cognouerunt Iudæum esse, vox orta est vna omnium, ferme ad horas duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum. Cum aũt sedasset scriba turbam, dixit: Viri Ephesij, Quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum ciuitatẽ cultricem esse magnæ deæ Dianæ, & a Ioue delapsi simulacri? Cum igitur his nemo contradicat: oportet vos sedatos esse, & nihil precipitanter agere. 1. Cor. 4. 2. Cor. 11. Supr. 16 Infra. 21

Adduxistis enim homines istos, neq; sacrilegos, neq; cõtumeliosos in deã vestrã. Quod si Demetrius & qui cũ eo sunt artifices, habẽt aduersus aliquẽ causam *cõuentus forẽses agũtur, & procõsules sunt, ac cusent inuicẽ. Si quid de rebus alijs queritis, in legitima cõcione diremetur. Nã periculũ est, *ne seditionis hodiernæ, rei simus, cũ nulla subsit causa, vnde poterimus reddere rationẽ concursus istius. Et cum hæc dixisset, dimisit concionem. Rho. 10. 2. Cor. 6.

CA. XX.

Postquam

POstquam autē cessauit tumultus, vocatis ad A
se Paulus discipulis, complexusq; illos, profe-
ctus est, vt iret in Macedoniam. Cum autem
perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset
multo sermone, venit in Græciam, & ibi paractis
2. Cor. 11 mensibus tribus, *cum essent illi structę insidiæ a Iu
deis soluturo in Syriam, habebat in animo, vt reuer
teretur per Macedoniam. Comitatus est autem eum
vsq; ad Asiam Sopater Berrhœensis, Thessalonicen
sium vero Aristarchus, & Secundus, & Gaius Der-
Tim. 4. bæus, ac Timotheus: *Asiani vero Tychius & Tro
Infra. 21 phimus. Hi cum præcessissent, expectarunt nos Tro
ade, nos vero abnauigauimus post dies azymorum
a Philippis, & venimus ad eos Troadem intra dies
quinque, vbi demorati sumus diebus septem.

Supra. 2 Vno autem die sabbatorū, *cum conuenissent B
1. Cor. 11. discipuli ad frangendum panem, Paulus disserebat
eis, profecturus postridie, protraxitq; sermonem vs-
que in mediam noctem. Erant autem lucernæ mul-
tæ in cœnaculo, vbi eramus congregati.

Sedens autem quidam adolescens nomine Euty C
chus in fenestra, cum degrauaretur somno profun-
do, disserente diu Paulo, magis depressus somno,
decidit ex tertio cœnaculo deorsum: & sublatus est
mortuus. Cum descendisset aūt Paulus, incubuit sus
3. Reg. 17. per eū, & complexus dixit: *Nolite turbari, anima
4. Reg. 4. enim eius in ipso est. Cum ascendisset autem, *fre-
*Supra. 2 gisset q; panem, ac degustasset, diu colloquutus vsq;
2. Cor. 11. ad diluculum, ita demum profectus est. Adduxerūt
aūt puerum viuentem, & refocillati sunt nō medio
criter. Nos aūt conscensa naui soluimus Asson, inde
excepturi Paulum. Sic enim ordinarat ipse per terrā
iter facturus. Cum aūt conuenissemus Asson, recep-
pto eo venimus in Mitylenem. Et inde nauigantes,
sequenti die venimus cōtra Chiū. Postridie vero ap
pulimus Samum, & cōmorati Trogyllij, proximo
die venimus in Miletū: proposuerat enim Paulus præ-
ternauis

ternauigare Ephesum, ne tempus tereret in Asia.

D *Festinabat enim si possibile sibi esset, vt die pente- Infra, 21.
coſtes ageret Hieroſolymis. A Mileto autem missis
Ephesum nuncijs: accersiuit presbyteros eccleſiæ, qui
cum peruenissent ad ipsum, dixit eis: Vos scitis a pri- Supra 19.
mo die, quo ingressus sum Asiam, *quomodo vo-
biscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino
cum omni animi humilitate: *cũ multis lachry- 2. Tim. 3.
mis & tẽtationibus, quæ mihi acciderũt ex insidijs
Iudæorũ, vt nihil suffugerim eorum quæ essent in
rem vestram, quin annunciarem vobis, & docerem
vos publice ac per singulas domos, testificãs Iudæis
simul & Græcis, *eam quæ erga Deum est, pœnitẽ- 2. Tim. 2.
tiam ac fidem, quæ est erga Dominũ nostrũ Iesum. 2. Pet. 3.

E Et nunc ecce ego alligatus spiritu, proficiscor Heb. 9. 12.
Hieroſolymam, quę in ea obuentura sint mihi igno
rans, nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuita-
tes testificatur, dicens, quod vincula & afflictiones
me manẽt. *Verum nihil me mouet, neq; vita mea Philip. 1.
chara est mihi ipsi: vt consummem cursum meũ cũ
gaudio, & ministerium quod accepi a Domino Iesu
ad testificandum Euangeliũ gratiæ Dei. Et nunc ec-
ce ego scio, quod posthac non videbitis faciem meã
vos omnes, per quos transiui, prædicans regnum
Dei. Quapropter cõtestor vos hodierno die, *quod 2. Reg. 3.
mundus ego sum a sanguine omnium. Non enim Dan. 13.
subterfugi, quominus annunciarim omne cõsilium
Dei vobis. *Attẽdite igitur vobis, & vniuerso gregi, 1. Tim. 3.
in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos ad regẽ
dum ecclesiam Dei, *quam acquisiuit sanguine suo. Heb. 9.

F Ego enim noui hoc, *quod ingressuri sint post 1. Tim. 4.
discessum meum lupi graues in vos, non parcentes
gregi. Et ex vobis ipsis orientur viri, loquentes per-
uersa, vt abducant discipulos post se, *propter quod 2. Tim. 4.
vigilate memores, quod per triennium nocte & die
non cessauerim cum lachrymis monere vnumquẽ-
que. Et nunc cõmendo vos fratres Deo, *& sermoni Ioan. 1.

t gratiæ

vt puella quędam habens ſpiritum Pythonis, occur
reret nobis, quæ quęſtum magnum præſtabat domi-
5. 8. nis ſuis diuinando. Hæc ſubſequuta Paulum ac nos,
Mar. Lu. *clamabat, dicens: Iſti homines ſerui Dei excelſiſſi-
mi ſunt, qui annunciant nobis viam ſalutis. Hoc aũt
faciebat multos dies. Sed ægre ferẽs Paulus, & cõuer
ſus, ſpiritui dixit: Præcipio tibi per nomen Ieſu Chri
ſti, vt exeas ab ea. Et exĩt eadem hora.

Videntes aũt domini eius, q̃ abiiſſet ſpes quęſtus E
ſui, apprehenſum Paulum ac Silam, traxerunt in fo
rum ad principes, & offerentes eos magiſtratibus,
Infr. 17. dixerũt: *Hi homines cõturbant ciuitatem noſtrã,
cũ ſint Iudęi, & annunciant inſtituta, quæ non licet
nobis ſuſcipere, neq; ſeruare, cum ſimus Rhomani.
Infra. 17 *Et cucurrit turba aduerſus eos, ac magiſtratus, ſcin-
18. & 19. ſis veſtibus ſuis, *iuſſerũt eos virgis cędi. Cũq; mul
2. Cor. 11. tas plagas eis impoſuiſſent, cõiecerũt eos in carcerẽ,
præcipientes cuſtodi carceris, vt diligenter cuſtodi-
ret eos: qui cũ tale præceptum accepiſſet, coniecit eos
in interiorem carcerem, & pedes eorũ ſtrinxit ligno.
Supra. 5. Media aũt nocte Paulus & Silas orantes, *laudabãt
Deum. Exaudiebant aũt eos qui iuncti erant. Subito
vero terræmotus factus eſt magnus, ita vt concute-
Supr. 5, 12 rentur fundamenta carceris. *Et ſtatim aperta ſunt
omnia oſtia, & omnium vincula ſoluta ſunt.

Experrectus aũt cuſtos carceris, cum videret ia- F
nuas apertas carceris, euaginato gladio erat ſeipſum
interfecturus, exiſtimans aufugiſſe vinctos. Clama-
uit autem Paulus voce magna, dicens: Ne quid fece-
ris tibĩpſi mali: vniuerſi enim hic ſumus. Poſtula-
toq; lumine, irrupit, ac tremefactus accidit Paulo &
Silæ, ad pedes: & productis illis foras, ait: domini,
quid me oporteat facere, vt ſaluus fiam? At illi dixe
Ioan. 3. 6. runt: *Crede in Dominum Ieſum, & ſaluus eris tu
Mar. 16 & domus tua. *Et loquuti ſunt ei ſermonem Do-
mini, & omnibus qui erant in domo eius. Et aſſum-
ptis illis in illa hora noctis, abluit plagas, & bapti-

zatus

zatus est ipse & omnes domestici illius continuo.

G *Cumq; perduxisset eos in domum suam, appo- Luc. 5. 19.
suit eis mensam, & exultauit, quod cum vniuersa do
mo sua credidisset Deo. Et cum dies ortus esset, mi-
serunt magistratus viatores, dicentes: Dimitte ho-
mines illos. Nunciauit autem custos carceris sermo-
nes hos Paulo: miserũt magistratus vt dimittamini
Nunc igitur exeuntes, ite in pace.

Paulus aũt dixit eis: Cæsos nos publice, indicta
causa, cũ simus Rhomani, cõiecerunt in carcerem,
& nunc occulte nos eiciũt? Non profecto, sed veniãt
ipsi, ac nos educant. Nunciauerũt aũt magistratibus
viatores verba hæc: timueruntq; audito q Rhoma
ni essent, & venientes deprecati sunt eos: & eductos
rogabant, vt egrederentur e ciuitate. Egressi aũt e car
cere, introierunt ad Lydiam: & visis fratribus, con-
solati sunt eos: & profecti sunt. CA. XVII.

A CVm autem iter fecissent per Amphipolim &
Apolloniã, venerũt Thessalonicã, vbi erat sy
nagoga Iudeorũ. Secundũ consuetudinẽ aũt
suã Paulus introiuit ad eos, & per sabbata tria disse
rebat eis e scripturis, adapariens & allegans, *quod Luc. 24.
Christum oportuisset pati, & resurgere a mortuis: Mt. 16. 17.
& quod hic esset Christus Iesus, quem ego, inquit,
annuncio vobis. *Et quidã ex eis crediderũt, & ad- Infra. 28.
iuncti sunt Paulo & Silę, & religiosorũ Græcorum
multitudo magna, mulieresq; primariæ nõ paucæ.

B Zelo aũt cõmoti *Iudæi increduli, & assumptis Esa. 21.
quibusdam circumforaneis viris malis, ac turba coa Hier. 5. 7.
cta, cõcitauerunt ciuitatem, & vrgentes domũ Iaso-
nis, querebant eos producere ad populum. Et cũ non
inuenissent eos, trahebant Iasonem, & quosdam fra-
tres ad principes ciuitatis, clamãtes: *Hi qui terra- Supra. 16.
rum orbem conturbarunt, huc quoq; venerũt, quos
clanculum excepit Iason: *& hi omnes contra decre Ioan. 18
ta Cæsaris faciunt, regem alium dicentes esse Iesum.
Concitauerũt aũt turbam, & magistratus ciuitatis,

audientes

audientes hæc. Et accepta satisfactione ab Iasone, &
2. Cor. 11. a cæteris dimiserũt eos. * Fratres vero confestim per
noctẽ emiserũt Paulum simul & Silam in Berrhœã.
Qui cum aduenissent, abierunt in synagogam Iu C
dęorũ. Hi aũt erãt summo genere nati inter eos qui
erãt Thessalonicæ, qui receperant sermonẽ cũ omni
Ioan. 5. animi promptitudine, * quotidie scrutantes scriptu
Supra. 15. ras, an hæc ita se haberẽt. Et multi quidẽ crediderũt
ex eis, & Græcæ mulieres honestæ, & viri non pau
ci. Cum autem cognouissent Thessalonicenses Iu
dæi, quod & Berrhœæ annunciatus esset a Paulo ser
Supra. 16. mo Dei, venerunt, * & illic quoque commouebant
turbas. Statimq; tunc Paulum emiserunt fratres, vt
iret velut ad mare. Silas autem & Thimotheus re
manserunt ibi. Porro qui prosequebantur Paulum,
Infra. 18 deduxerunt eum Athenas vsq; * accepto mandato
ad Silam ac Timotheum, vt quam celerrime veni
rent ad se, profecti sunt. Paulus autẽ Athenis eos
expectaret, incandescebat spiritus eius in ipso, cum
videret simulacrorum cultui deditam ciuitatem.
Supra. 9. * Disputabat igitur in synagoga cum Iudæis & D
religiosis, & in foro quotidie cum his qui ipsum for
te adissent. Quidam autem Epicurei & Stoici philo
sophi conferebant cum eo, & quidam dicebant:
Quid vult spermologus hic dicere? Alĩ vero, nouo
rum, inquiebãt, demoniorum videtur annunciator
1. Thess. 4 esse, * quod Iesum & resurrectionẽ annunciaret eis:
Et apprehensum eum ad Martium vicum duxerũt,
dicentes: Possumus ne scire, quæ sit ista noua, quę a
te refertur, doctrina? Noua enim quædam ingeris au
ribus nostris. Volumus ergo scire, quidnam velint
hæc esse. Athenienses autem omnes, & qui illuc ver
sabantur hospites, ad nihil aliud vacabant, nisi ad di
cendũ aut audiendum aliquid noui. Stans autẽ Pau
lus in medio Martĩ vici, ait: Viri Athenienses, per
omnia fere superstitiosiores vos video. Præteriens
enim & cõtemplans culturas vestras, inueni et arã
in qua

in qua inscriptū erat: Ignoto Deo. Quem ergo ignorantes colitis, hunc ego annuncio vobis.

E *Deus qui fecit mundū, & omnia quę in eo sunt, hic cœli & terræ cum sit Dominus, * nō in manufactis tēplis habitat, nec manibus humanis colitur, indigens aliquo, cū ipse det omnibus vitā & halitū per oīa, * fecitq; ex vno sanguine omne genus hominū, vt inhabitaret super vniuersam faciē terræ, præfinīq; tcq; præstituta tēpora, præfixitq; terminos habitationis eorum, vt quærerent Deum, si forte palpent eum & inueniant, quamuis non longe absit ab vnoquoq; nostrorum. * Per ipsum enim viuimus, & mouemur, & sumus, sicut & quidā vestratiū poetarū dixerūt: Nā huius progenies etiā sumus. Genus ergo cū simus Dei: *nō debemus existimare auro et argento, vt lapidi arte sculpto, & inuento hominis, nomen esse simile. Et tempora quidē huius ignorantiæ * cum hactenus dissimularit Deus: * nunc annūciat hominibus, vt omnes vbiq; resipiscāt: eo q; statuit diem, in quo * iudicaturus est orbē terrarū cum iustitia, per eū virū, per quem decreuerat, fide præstita omnibus, * cum excitarit illum ex mortuis. Pſal.145. Eſaiæ.66. Gen.2. Ioan. 1. Eſaiæ.40 Pſal.49. *Rho.2 2.Co.12. *Pſal.49 Rho. 6.

F Cum audissent aūt resurrectionem mortuorum: alī quidē irridebant, alī vero dixerunt: Audiemus te de hoc iterum. Sic Paulus exiuit e medio eorum. Quidam vero viri adhęrentes ei, crediderunt, in quibus & Dionysius Areopagita, & mulier nomine Damaris, alīq; cum eis.

CA. XVIII.

A POst hæc Paulus digressus Athenis, venit Corinthum, & nactus quendam Iudęū *nomine Aquilam, Ponticū genere, qui nuper venerat ab Italia, & Priscillam vxorē eius, eo q; præcepisset Claudius oēs Iudęos Rhoma decedere: accessit ad eos *& quia eiusdā erat artificij, manebat apud eos & * Aulęa, operabatur. Erat aūt ars illorū texere * tabernacula. * Disputabat aūt in synagoga p omne sabbatū, suadebatq; Iudęis, pariterq; et Gręcis, * Çū venissent aūt e Macedo 2.Tim.4 Philip.3. Supra.13. Supra.14.&17. Supra.17.

Macedonia Silas & Timotheus, coartabatur spiritu
Paulus, testificãs Iudęis, Christũ esse Iesum. Cõtradi
cẽtibus aũt eis, ac blasphema loquẽtibꝰ, excussis ve
stimẽtis, dixit ad eos: Sanguis vester sup caput vrm
Supra. 13. *Mundus ergo posthac ad gentes vadam. Et mi C
grans inde, intrauit in domum cuiusdam, nomine
Iusti, colentis Deum, cuius domus erat contigua sy
Ioan. 4. nagogæ. *Crispus aũt archisynagogus credidit Do
mino cum tota domo sua, multiq; Corinthiorũ aus
Supra. 16. diẽtes credebant ac baptizabantur. *Dixit aũt Dñs
nocte per visionẽ Paulo: Noli timere, sed loquere, et
ne taceas, propterea q; ego sim tecũ: & nemo adorie
2. Cor. 1. tur te, vt affligat te: *quoniã populus est mihi mul
tus in hac ciuitate. Sedit aũt ibi annũ & sex menses,
docẽs eos sermonẽ Dei. Cęterũ cũ Gallio ageret pro
cõsulẽ Achaię, insurrexerũt vno animo Iudęi i Pau
Infra. 22. lum, & adduxerunt eũ ad tribunal, dicẽtes: * Cõtra
legẽ hic suadet hominibus colere Deũ. Cũ aũt Paus
lus iam pararet aperire os, & dixit Gallio ad Iudæ
os: Si qua iniuria esset, aut facinus malum, o Iudæi,
merito vos sustinerem: si vero quæstio est de sermo
ne ac nominibus & lege vestra, vosipsi, videritis,
Iudex enim ego horum nolo esse. Et abegit eos a tri
bunali. Apprehensum aũt omnes Græci Sosthenen
principem synagogæ, percutiebant ante tribunal,
nec q; quicquam eorum Gallioni curæ erat.

Paulus vero deinde commoratus dies multos, D
valedicto fratribus, abnauigauit in Syriam, comi
tantibus eum Priscilla & Aquila, *posteaquam ras
1. Cor. 9. serat caput in Cenchreis, habebat enim votum. Des
uenit q; Ephesum, & illos ibi reliquit. Ipse vero in
gressus synagogam, disputabat cum Iudęis. Rogan
tibus autem eis, vt tempore ampliori maneret apud
se, non annuit, sed valedixit illis, dicens: Oportet os
mnino me festum, quod instat, agere Hierosolymis;
sed iterum reuertar ad vos, Deo volente. Et soluit
Supra. 10. Epheso; *cumq; peruenisset Cęsaręa, ascendisset q; & salutaſ

Digitized by Google

salutasset ecclesiam, *descendit Antiochiam. Et cum moratus illic aliquantum temporis, profectus est, perambulans ex ordine Galaticam regionem, ac Phrygiam, confirmans omnes discipulos. Supra 18.

E *Iudæus aũt quidam Apollos nomine, Alexandrino genere, vir eloquens, deuenit Ephesum, potens in scripturis. Hic erat institutus in via Domini, & feruens spiritu loquebatur, & docebat diligenter ea quę sunt Domini, sciens tantũ baptisma Ioannis. *Et hic cœpit libere loqui in synagoga. Quem cum audissent Priscilla & Aquila, assumpserunt eũ, atq; exactius exposuerunt ei viam Dei. Cũ aũt vellet ire Achaiam, exhortati fratres scripserunt discipulis, vt susciperent eum. Qui cum venisset, cõtulit multum his qui crediderunt per gratiam. Vehementer enim Iudæos reuincebat publice, * ostendens per scripturas, quod Iesus esset Christus. 1. Cor. 1, 3. Mar. 6. Ioan. 5.

CA. XIX.

A FActum est autem, *quum Apollos esset Corinthi, vt Paulus peragratis superioribus partibus, veniret Ephesum, & repertis quibusdã discipulis: dixit ad eos: Num spiritum sanctum accepistis postea quam credidistis? At illi dixerunt ad eum: Imo neq; sit ne spiritus sanctus, audiuimus. Et ait ad illos: Quo ergo baptizati estis? At illi dixerunt, Ioannis baptismate. *Dixit autem Paulus: Ioannes quidem baptizauit baptismo pœnitentiæ, populo loquens de eo, qui venturus esset post ipsum, vt crederent, hoc est, de Christo Iesu. His auditis baptizati sunt in nomine Domini Iesu. 1. Cor. 1, 3. 3. 1. 3. 1. M. M. L. I.

B Et cum imposuisset illis manus Paulus, *venit spiritus sanctus super eos, et loquebantur linguis, et prophetabant. Erant aũt omnes viri fere duodecim. Supra 2. 4

C *Introgressus aũt synagogam, libere loquebatur ad tres menses, disputans & suadens de regno Dei. Cũ aũt quidam indurarentur: nec crederent, male loquentes de via Domini coram multitudine, *digressus ab illis segregauit discipulos, quotidie disputans in scho- Supr. 9. 13. 14. 17. 18. Mat. 10.

Digitized by Google

in schola Tyranni cuiusdam. Hoc aũt factum est per biennĩ, ita vt omnes qui habitabant in Asia, audirent sermonẽ Domini Iesu Iudæi simul & Græci. *virtutesq; non vulgares ædebat Deus per manus Pauli, ita vt etiam super infirmos deferrentur a corpore eius sudaria & semicincta, & recederent ab eis morbi, & spiritus mali egrederentur.

Mar.16.

Tentauerunt aũt quidã e circũeuntibus Iudæis exorcistis inuocare super eos, qui habebant spiritus malos, nomen Domini Iesu, dicẽtes: Adiuramus vos per Iesum, quem Paulus prædicat. Erant aũt quidã filij Sceuæ Iudæi principes sacerdotũ septẽ, qui hoc faciebant. Respondens autem spiritus malus, dixit: Iesum noui, & Paulum scio, vos aũt qui estis. Et insiliens in eos homo, in quo erat dæmonium malum: & dominatus eis, inualuit contra eos, ita vt nudi, & vulnerati effugerent de domo illa. Hoc autem notum fuit omnibus Iudæis simul & Græcis, qui habitabant Ephesi, & incidit timor super omnes illos, & magnificabatur nomen Domini Iesu.

D.

Mat. 3.

*Multiq; credentiũ veniebant, cõfitẽtes & annũciantes facta sua. Multi aũt ex eis, qui curiosas artes exercuerãt, cõportantes libros exusserunt coram omnibus, & supputatis precijs illorũ, reperunt pecuniæ quinquaginta millia. Ita fortiter crescebat sermo Dei, & confirmabatur. His aũt expletis, *proposuit

E.

Supra. 13. Infra. 20

Paulus in spiritu, transita Macedonia & Achaia, ire Hierosolymam, dicens: Postquam fuero ibi: oportet me & Rhomam videre. Missis aũt in Macedoniam duobus ex his qui ministrabant sibi, videlicet Timotheo & Erasto, ipse remansit ad tempus in Asia.

Infr. 20. 21 2. Cor. 11.

*Ortus est aũt illo tẽpore tumultus nõ exiguus de illa via. Nam quidam nomine Demetrius, faber argentarius, qui faciebat delubra argentea Dianæ,

F.

Supra. 16.

*Præstabat artificibus non exiguum quæstum, quibus conuocatis, & his qui similium rerum erant opifices, dixit: Viri, scitis quod ex hoc opificio quæstus nobis

nobis est,& videtis,& auditis,q; nō solum Ephesi,
sed pene toti Asiæ Paulus hic persuasit, & auertit
multam turbam,*dicens,quod non sint dñi,qui ma Esa.2.45.
nibus fiunt.Non solum autem hæc pars nobis in pe &.46.
riculum venit,ne reprobetur,verūetiam ne magnæ Hier.1.10
deæ Dianæ templum pro nihilo habeatur,futurum Psal.113.
que sit,vt etiam destruatur maiestas eius,quam tota
Asia & orbis colit.* His auditis,repleti sunt ira,& Infra.21.
exclamauerūt,dicētes: Magna Diana Ephesiorum.
G *Et impleta est ciuitas tota confusione,& impe- 1.Cor.4.
tum fecerūt vno animo in theatrum, correpto Gaio
et Aristarcho Macedonibus,comitibus Pauli.*Pau 2.Cor.11.
lo autem volente intrare ad populum, nō permise-
runt discipuli.Quidam autem & ex Asiæ primori-
bus,qui erant amici eius,miserūt ad eum, rogantes
ne se daret in theatrū,*Alī quidem igitur aliud cla Supr.16
mabant.Erat enim concio confusa,& plerīq; nesci-
bant qua ex causa conuenissent. De turba aūt protra
xerunt Alexandrum, propellentibus eum ludæis.
* Alexander aūt manu silentio postulato,volebat Infra.21
rationem reddere populo. Quē vt cognouerunt lu-
dæum esse,vox orta est vna omnium, ferme ad ho-
ras duas clamantium: Magna Diana Ephesiorum:
Cum aūt sedasset scriba turbam,dixit: Viri Ephesī.
Quis enim est hominum, qui nesciat Ephesiorum
ciuitatē cultricem esse magnæ deæ Dianæ, & a Ioue
delapsi simulacri? Cum igitur his nemo contradicat;
oportet vos sedatos esse,& nihil precipitanter agere.
Adduxistis enim homines istos, neq; sacrilegos,
neq; cōtumeliosos in deā vestrā.Quod si Demetrius
& qui cū eo sunt artifices,habēt aduersus aliquē cau
sam*cōuentus forēses agūtur, & procōsules sunt,ac Rho.10.
cusent inuicē.Si quid de rebus alīs queritis,in legiti
ma cōcione diremetur. Nā periculū est,*ne seditio- 2.Cor.6.
nis hodiernæ,rei fiamus,cū nulla subsit causa, vnde
poterimus reddere rationē concursus istius. Et cum
hæc dixisset,dimisit concionem. CA. XX.

Postquam

POstquam autē cessauit tumultus, vocatis ad se Paulus discipulis, complexusq; illos, profectus est, vt iret in Macedoniam. A
Cum autem perambulasset partes illas, & exhortatus eos fuisset multo sermone, venit in Graeciam, & ibi paractis
2.Cor.11 mensibus tribus, *cum essent illi structę insidiæ a Iudęis soluturo in Syriam, habebat in animo, vt reuertetur per Macedoniam. Comitatus est autem eum
vsq; ad Asiam Sopater Berrhœensis, Thessalonicensium vero Aristarchus, & Secundus, & Gaius Der-
Tim.4. bæus, ac Timotheus: *Asiani vero Tychius & Tro-
Infra.21 phimus. Hi cum præcessissent, expectarunt nos Troade, nos vero abnauigauimus post dies azymorum
a Philippis, & venimus ad eos Troadem intra dies quinque, vbi demorati sumus diebus septem.

Supra.2 Vno autem die sabbatorū, *cum conuenissent B
1.Cor.11. discipuli ad frangendum panem, Paulus differebat eis, profecturus postridie, protraxitq; sermonem vsque in mediam noctem. Erant autem lucernæ multæ in cœnaculo, vbi eramus congregati.

Sedens autem quidam adolescens nomine Eutychus in fenestra, cum degrauaretur somno profun- C
do, differente diu Paulo, magis depressus somno, decidit ex tertio cœnaculo deorsum: & sublatus est
mortuus. Cum descendisset aūt Paulus, incubuit sus-
3.Reg.17. per eū, & complexus dixit: *Nolite turbari, anima
4.Reg.4. enim eius in ipso est. Cum ascendisset autem, *fre-
*Supra.2 gisset q; panem, ac degustasset, diu colloquutus vsq;
2.Cor.11. ad diluculum, ita demum profectus est. Adduxerūt aūt puerum viuentem, & refocillati sunt nō mediocriter. Nos aūt conscensa naui soluimus Asson, inde
excepturi Paulum. Sic enim ordinarat ipse per terrā iter facturus. Cum aūt conuenissemus Asson, recepto eo venimus in Mitylenem. Et inde nauigantes,
sequenti die venimus cōtra Chiū. Postridie vero appulimus Samum, & cōmorati Trogyllū, proximo
die venimus in Miletū: proposuerat enim Paulus prę-
ternauis

ternauigare Ephesum, ne tempus tereret in Asia.

D *Festinabat enim si possibile sibi esset, vt die pente Infra, 21.
costes ageret Hierosolymis. A Mileto autem missis
Ephesum nuncijs: accersiuit presbyteros ecclesię, qui
cum peruenissent ad ipsum, dixit eis: Vos scitis a pri
mo die, quo ingressus sum Asiam, *quomodo vo- Supra 19.
biscum per omne tempus fuerim, seruiens Domino
cum omni animi humilitate: *cũ q; multis lachry- 2. Tim. 3.
mis & tẽtationibus, quæ mihi acciderũt ex insidijs
Iudæorũ, vt nihil suffugerim eorum quæ essent in
rem vestram, quin annunciarem vobis, & docerem
vos publice ac per singulas domos, testificãs Iudęis
simul & Græcis, *eam quæ erga Deum est, pœnitẽ- 2. Tim. 2.
tiam ac fidem, quæ est erga Dominũ nostrũ Iesum. 2. Pet. 3.

E Et nunc ecce ego alligatus spiritu, proficiscor Heb. 9. 12
Hierosolymam, quę in ea obuentura sint mihi igno
rans, nisi quod spiritus sanctus per singulas ciuita-
tes testificatur, dicens, quod vincula & afflictiones
me manẽt. *Verum nihil me mouet, nec̃ vita mea Philip. 1.
chara est mihi ipsi: vt consummem cursum meũ cũ
gaudio, & ministerium quod accepi a Domino Iesu
ad testificandum Euangelium gratiæ Dei. Et nunc ec-
ce ego scio, quod posthac non videbitis faciem meã
vos omnes, per quos transiui, prædicans regnum
Dei. Quapropter cõtestor vos hodierno die, *quod 2. Reg. 3.
mundus ego sum a sanguine omnium. Non enim Dan. 13.
subterfugi, quominus annunciarim omne cõsilium
Dei vobis. *Attẽdite igitur vobis, & vniuerso gregi, 1. Tim. 3.
in quo vos spiritus sanctus posuit episcopos ad regẽ
dum ecclesiam Dei, *quam acquisiuit sanguine suo. Heb. 9.

F Ego enim noui hoc, *quod ingressuri sint post 1. Tim. 4.
discessum meum lupi graues in vos, non parcentes
gregi. Et ex vobis ipsis orientur viri, loquentes per-
uersa, vt abducant discipulos post se, *propter quod 2. Tim. 4.
vigilate memores, quod per triennium nocte & die
non cessauerim cum lachrymis monere vnumquẽ-
que. Et nunc cõmendo vos fratres Deo, *& sermoni Ioan. 1.

r gratiæ

gratiæ ipsius, qui potens est superstruere & dare
vobis hæreditatem inter sanctificatos omnes.
2.Cor.11. *Argentum & aurum, aut vestem nullius concu G
Gen.3.31. piui, imo *ipsi scitis, quod necessitatibus meis, & his
Leui.19. qui mecū sunt, suppeditauerunt manus hæ. Omnia
ostendi vobis, quod sic laborantes oportet susci pere
infirmos, ac meminisse verborum Domini Iesu, quo
Lu.6.11. niam ipse dixit: *Beatū est dare potius q̄ accipere.
Et cum hæc dixisset, positis genibus suis, orauit
cum omnibus illis. Magnus aūt fletus coortus est
omnium: & ruentes in collum Pauli, osculabantur
eum dolentes: maxime ob sermonem quem dixerat,
Infra.21. quod amplius faciem eius nō essent visuri. *Et de
ducebant eum ad nauem. CAP. XXI.
CVm aūt factum esset, vt soluissemus, auulsi A
ab eis, recto cursu venimus Coum: & sequen
ti die Rhodū, & inde Patarā. Et nacti nauē,
quæ trāsceret in Phœnicen, ea conscensa soluimus.
Cum aūt cœpissemus apparere Cyprus, relicta ea
Mat.11. ad sinistrā nauigauimus in Syriā, ac venimus *Ty
Supra.20 rum: nam huc nauis exponebat onus. Repertisq; dis
cipulis, mansimus ibidē diebus septē. *Qui Paulo
dicebāt per spiritū, ne ascēderet Hierosolymā. Et exs
pletis diebus, profecti ibamus deducentibus nos os
1.Tim.3. mnibus *vna cū vxoribus & filiis, donec exissemus
Tit.1. ciuitatem, & positis genibus in littore, precati sus
2.Cor.9. mus. Et consalutatis nobis inuicem, conscendimus
nauim: illi aūt redierunt ad sua. Nos vero nauigatio
ne explicita a Tyro, descendimus Ptholemaidam:
& salutatis fratribus, mansimus die vnum cū illis.
Supra.10. Postridie vero nos qui eramus cū Paulo, *veni B
mus Cesaream. Et ingressi domum Philippi euange
listæ, qui erat vnus e septem, mansimus apud eum.
Supra.11. *Huic aūt erant quatuor filiæ virgines prophetan
tes. Et cum permaneremus dies complures, aduenit
quidam e Iudæa propheta, nomine Agabus. Is cum
venisset ad nos, tulit cingulum Pauli, & alligans sis
bi pedes

Digitized by Google

bi pedes ac manus, dixit: Hæc dicit spiritus sanctus: Virum cuius est cingulum hoc, sic alligabunt Hierosolymæ ludæi, tradensq; in manus gentium. Cum autem audissemus hæc, rogabamus & nos, & cæteri qui loci illius erant, ne ascenderet Hierosolymam. Tunc respondit Paulus, ac dixit: Quid facitis flentes & affligentes cor meum? *Ego vero non solum Supra. 20.
vinciri, sed mori paratus sum Hierosolymis pro nomine Domini Iesu. Cum vero illi nõ persuaderetur, acquieuimus dicentes: *Domini voluntas fiat. Mat. 6.

C Post dies autem istos sublatis sarcinis, consendebamus Hierosolymam. Venerunt autem vna quidam ex discipulis a Cæsarea nobiscum, adducentes secum, apud quem hospitaremur, Mnasonem quendam Cyprium, antiquum discipulum. Et cũ venissemus Hierosolymã, libenter excepерunt nos fratres.

D *Postero aũt die introibat Paulus nobiscũ ad Iacobum, oẽsq; cõuenerunt presbyteri. Quos cũ salutasset, narrabat per singula quæ Deus fecisset inter gentes per ministeriũ ipsius. At illi cũ audissent, glorificabant Dñm, dixerũtq; ei: Vides frater, quot milia sunt Iudeorũ qui crediderunt, & oẽs studiosi sectatores sunt legis. Audierunt aũt de te, quod defectionem doceas a Mose, oẽs qui inter gentes sunt Iudeos, *dicẽs, nõ debere eos circũcidere filios, neq; secundũ instituta viuere. Quid est ergo? omnino oportet conuenire multitudinem. Audient enim te venisse. Hoc ergo fac quod tibi dicimus. Sunt nobis viri quatuor, votũ habentes super se, *His assumptis, Supr. 18.
purificare cum illis, & impende super illis, vt radãt capita, & scient omnes, quod quæ de te audierunt, nihil sunt, *sed ambulas & ipse custodiens legem. Gala. 2. Gala. 5. 1. Cor. 9.

E De his aũt qui crediderunt ex gentibus nos scripsimus, decernentes, ne quid huiusmodi obseruent, *nisi vt caueant & ab his quæ sunt immolata simu- Supra. 15.
lacris, & a sanguine, & suffocato, & scortatione. *Tunc Paulus assumptis viris, postero die purificatus 1. Cor. 9.

Digitized by Google

tus cum illis intrauit in templum, annuncians ex
pletionem dierum purificationis, donec offerretur
pro vnoquoq; eorum oblatio. Dum autem septem
dies iam pene essent expleti, hi qui ab Asia erant
Iudæi, cum vidissent eum in templo, conturbarunt
totum populum, & iniecerunt ei manus, clamantes:
Viri Israelitæ, succurrite.
Infra. 24. *Hic est ille homo qui aduersus populum & le
gem, & locū hūc oēs vbiq; docet: insuper & Græcos
induxit in templum, & prophanauit sanctum locū
2. Tim. 4. hunc. *Viderant enim Trophimum Ephesium in ci
uitate cū ipso, quē existimauerunt quod in templū
2. Cor. 11. introduxisset Paulus. *Commotaq; est ciuitas tota,
& factus est concursus populi. Et apprehensum Pau
lum, protrahebant e templo, statimq; clausæ sunt fo
2. Cor. 6. res. * Quærentibus aūt illis eum occidere, nunciatū
est tribuno cohortis, quod tota conturbata esset Hie
rosolyma. Qui statim assumptis militibus ac centu
rionibus decucurrit ad illos. At illi cum vidissent tri
bunum ac milites, cessauerunt percutere Paulum.
2. Cor. 6. 11. *Tunc accedens tribunus, apprehendit eum, *& G
4. Cor. 4. iussit alligari catenis duabus, & interrogabat, quis
nam esset, & quid fecisset. Alij aūt aliud clamabant
in turba. Et cū non posset certū cognoscere præ tu
multu, iussit duci eū in castra. Et cū venisset ad gra
dus, cōtigit vt portaretur a militibus propter violē
Luce. 23 tiā turbę. Sequebatur enim multitudo populi, * clā
mās tolle eū. Et cū cœpisset induci in castra Paulus,
dicit tribuno: Licet ne mihi loqui ad te: Qui dixit:
2. Tim. 2. Græce nosti? *Nonne tu es ille Aegyptius, qui ante
hos dies tumultū cōcitasti, & eduxisti in desertum
quatuor millia virorū sicariorū? Dixit aūt Paulus:
Ego sum homo quidē Iudæus Tarsensis Ciliciæ nō
obscuræ ciuitatis ciuis. Rogo aūt te, permitte mihi
loqui ad populū. Et oū ille permisisset. Paulus stans
Supra. 19 in gradibus, *annuit manu ad plebē, et magno silen
tio facto, alloquutus est lingua Hebræa dicens.

Viri

Viri fratres & patres, audite meam, quã nunc apud vos vtor, excusationẽ. Cum audissent aũt, q̃ Hebræa lingua sibi loqueretur, magis præstiterunt silentiũ. Et dicit: * Ego quidem sum vir Iudæus, natus in Tarso Ciliciæ, cæterũ educatus in hac ciuitate * ad pedes Gamalielis, institutus accurate in patria lege, sectator Dei, sicut & vos oẽs estis hodie, * qui hanc viam persecutus sum vsq; ad mortem, alligans ac tradens in carceres viros pariter ac mulieres, sicut & princeps sacerdotũ mihi testis est, & totus seniorum ordo, a quibus etiam epistolis ad fratres acceptis, * Damascũ pergebam, adducturos & illos qui illic essent vinctos Hierosolymã, vt punirentur. Accidit aũt mihi iter facienti & appropinquanti Damasco circiter meridiẽ, vt subito de cœlo circumfulgueret me lux multa, cicidiq; in solum, & audiui vocem dicentẽ mihi: * Saul, Saul, quid me persequeris? Ego vero respondi: Quis es Dñe? Dixit q̃ ad me: Ego sum Iesus ille Nazarenus, quẽ tu persequeris. Et qui mecũ erant, lumen quidem viderunt, & exterriti sunt, vocem aũt nõ audierũt eius qui loquebatur mecum. Dicebam aũt: Quid faciam Dñe? Dominus aũt dixit mihi: Surge, ac vade Damascũ, & ibi tibi dicetur de omnibus quæ ordinata sunt tibi vt facias. Et cũ nõ viderem præ gloria luminis illius, per manũ deductus a comitibus qui erãt mecũ, veni Damascũ: Ananias aũt quidã vir pius, secundũ legem testimonio probatus oĩm illic habitantiũ Iudæorũ veniẽs ad me, & adstans, dixit mihi: Saul frater, recipe visum. Et ego eadem hora recepto visu, vidi illum. At ille dixit: Deus patrum nostrorum præparauit te, vt cognosceres voluntatẽ suã, & videres id quod iustum est, & audires vocem ex ore eius, * quia eris testis illi apud oẽs homines, eorũ quæ vidisti & audisti. Et nunc quid cõtaris? Exurge & baptizare, & ablue peccata tua, inuocato nomine Dñi.

Supra. 9.
Supra. 5.
Infra. 26.
Supra. 9.
1. Cor. 11.
Galat. 1.
Supra. 9.

Factum est aũt, cũ essem reuersus Hierosolymã,

2.Cor.11. & orarem in templo, vt raperer extra me, * & vide-
Galat.1. rem eū dicentem mihi: Festina & exi velociter Hie
rosolymis, quoniam nō recipient testimonium tuū
Galat.1. de me. * Et ego dixi: Domine, ipsi sciunt, quod ego
pertrahebam in carcerem, & cædebam in singulis
Supra.7 synagogis eos qui credebant in te. * Et cum fundere
tur sanguis Stephani testis tui, ego quoq; adsistebam
& assentiebar morti illius, & custodiebam vestimē
Galat.1. ta interficientium illum. * Et dixit ad me: Vade,
Ephe.4. quoniam ego ad gentes procul mittam te.

B Audiebant aūt eū vsq; ad hoc verbū, Atq; sublas
tis vocibus, dicebant: Tolle de terra hominem istiuſ
modi, nō enim fas est eū viuere. Vociferantibus aūt
eis, & proiicientibus vestimeta, & puluerem iactan
tibus in aerem, iussit tribunus induci eum in castra,
2.Co.6.11 * & imperauit eum flagris examinari, vt sciret pros
pter quā causam sic acclamarent ei. Et cū adstrinxiſ
set eum loris, dixit adstanti sibi centurioni Paulus:

C Num hominem Rhomanum & indemnatū lis
cet vobis flagellare? Quo audito, centurio accessit ad
tribunum & nunciauit ei, dicens: Quid facturus es?
Hic enim homo Rhomanus est. Accedens aūt tri
bunus, dixit illi: Dic mihi, num tu Rhomanus es?
At ille dixit: Etiam. Et respondit tribunus: Ego mul
ta summa ciuitatem istam comparaui. At Paulus
ait: Ego vero & natus sum. Protinus ergo discesse
D runt ab illo, qui eum fuerant examinaturi.

Tribunus quoq; timuit postquam resciuit, quod
Rhomanus esset, & quod vinxisset eum.

Postero aūt die volens scire certū, qua ex causa ac
cusaretur a Iudeis, soluit eū a vinculis, & iussit prin
Luc.21. cipes sacerdotū cōuenire, totūq; concilium, * ac dedu
ctum Paulum sistebat coram illis. CA. XXIII.
Infra.24. I * Ntentis aūt oculis in concilium, Paulus ait: Viri
fratres, ego omni conscientia bona cōuersatus sum
coram Deo, vsq; in hodiernū diem. Princeps aūt sa
4.Cor.4. cerdotū Ananias præcepit adstantibus sibi, * vt per
cuterent

Digitized by Google

percuteret os eius. Tunc Paulus dixit ad eū. Percus-
surus est te Deus, paries dealbate. *Et tu sedes iudicās Deut. 16.
me secundū legē, & cōtra legē iubes me percuti? Et q
adstabant, dixerūt: Summo sacerdoti Dei maledicis?
Dixit aūt Paulus. Nesciebā fratres, q pontifex esset.
Scriptū est enim: *Principi populi tui nō maledices. Exo. 22.

A Sciens aūt Paulus, q vna pars esset Sadducęorū,
& altera phariſęorū, exclamauit in cōcilio: Viri fra
tres, *ego phariſæus sum, filius phariſæi, *de spe & Philip. 3.
resurrectione mortuorū ego iudicor. Et cū hoc dixis- Supa. 4.
set, facta est dissentio inter phariſæos ac Sadducæos,
& dissecta est multitudo. *Nam Sadducæi quidem Mat. 22.
dicunt, nō esse resurrectionem, neq; angelum, neq;
spiritum: phariſęi aūt vtraq; confitentur. Factus est
aūt clamor magnus: & cū surrexissent scribæ de fa-
ctione phariſęorū, depugnabāt, dicētes: *Nihil mali L. 23. Io. 18
inuenimus in homine isto. Quod si spiritus locutus
est ei aut angelus, ne repugnemus Deo. Et cū magna
seditio coorta esset, veritus tribunus, ne discerpere-
tur Paulus ab ipsis, iussit milites descendere & rape-
re eum de medio eorum, ac deducere eum in castra.

B *Sequēti aūt nocte adsistens ei Dñs, ait. Bono ani- Inf. 26. 27
mo esto Paule. Vt enim testificatus es de me Hiero-
solymis, *sic te oportet & Rhomæ testificari. Facto Ephe. 3.
aūt die, collegerūt se quidā ex Iudęis, & deuouerūt 2. Tim. 1.
se, dicētes, neq; esuros se, neq; bibituros, *donec occi
derent Paulum. Erant aūt plures q quadraginta viri 2. Co. 6. 11.
qui hanc coniurationem fecerant. Qui accesserūt ad
principes sacerdotū ac seniores, & dixerūt: Deuotio
ne deuouimus nosipsos, nihil gustaturos, donec oc-
cidamus Paulum. Nunc ergo vos significate tribuno
& concilio, vt cras producat illum ad nos, tanq; ali-
quid certius cognituros de eo. Nos vero priusq; ap-
propinquet, parati sumus interficere illum.

C Cū aūt audisset filius sororis Pauli insidias, venit
& intrauit in castra, nūciauitq; Paulo. Accersito aūt
Paulus ad se vno ex centurionibus, ait: Adolescen-

r. liij. tem

tem hunc adduc ad tribunum: habet enim quod ei nunciet illi. Et ille quidem assumens eum, duxit ad tribunum, & ait: Vinctus Paulus accersitum me rogauit, vt hunc adolescentem perducerem ad te, habentem aliquid quod loquatur tibi. Apprehensa aũt tribunus manu illius, secessit cũ eo seorsum, & percontatus est illum: Quid est quod habes significare mihi? Ille autem dixit: Iudæi conspirarunt vt rogarent te, vti crastino die educeres Paulum in concilium, quasi aliquid certius inquisituri sint de illo: tu vero ne morem gesseris illis. Insidiantur enim ei ex eis viri plures quadraginta, qui seipsos deuouerunt, ne vel edant, vel bibant, donec interficiant eũ, & nunc parati sunt expectantes, vt promittas.

Tribunus igitur dimisit adolescentem, præcepit q; ei, ne cui effutias, inquiens, quod hæc indicaueris D mihi. Et accersitis duobus quibusdã centurionibus,
Supra. 10. dixit: Parate milites ducentos, vt eant *Cæsaream, & equites septuaginta, & lancearios ducentos a tertia hora noctis, & iumẽta prębete, vt imposituũ Paulum, saluũ perducãt ad Felicem præsidem, scriptis li
Infra. 24. teris in hanc formã: *Claudius Lysias potentissimo præsidi Felici salutẽ. Virum hunc comprehensum a Iudęis, cũ iam esset interficiendus ab eis, superueniẽs cũ exercitu, eripui: cognito q; Rhomanus esset, Vos
Supra. 22. lensq; scire causam, ob quã accusarent illũ, *deduxi eũ in concilium eorũ. Quem comperi accusari de quęs
Infr. 25, 26 stionibus legis ipsorum, *nullum dignũ morte aut vinculis habentem crimen. Et cũ indicatũ esset mihi de insidijs, quas parauerant illi Iudęi, protinus misi eũ ad te, præcepto dato etiam accusatoribus, vt quæ habent aduersus eum, dicant apud te. Vale.

Milites vero iuxta quod sibi iniunctum erat, rece B ptum Paulũ duxerũt per noctẽ Antipatridẽ. Postero aut die dimissis equitibus, vt cum eo irent, reuersi sunt in castra. Qui cũ venissent Cæsareã, ac tradidissent epistolam præsidi, statuerunt coram eo & Paulũ.

Cum

Cū legisset aūt prę ses, & interrogasset ex qua prouin
cia esset, & cognouisset quod ex Cilicia. Audiam te,
inquit, *cū aduersatores quoq; tui aduenerint. Iussit Deut. 16.
q; in prętorio Herodis custodiri eū. CA. XXIIII.

A POst quinq; aūt dies descendit *princeps sacer Supra. 23.
dotum Ananias cum senioribus & Tertullo Infr. 25.
quodam oratore, qui audierūt præsidem cōtra
Paulum. Et citato Paulo, cœpit accusare Tertullus,
dicens: Cum in multa pace agamus per te, & multa
recte gerantur in populo hoc per tuā prouidentiam,
& semper & vbiq; comprobamus, præstantissime
Felix, cū omni gratiarum actione. Sed ne diutius te
detineam, oro te vt audias nos paucis pro tua huma
nitate. Nacti enim sumus virum hunc pestiferum,
& concitantem seditionem omnibus Iudæis in vni Infra. 25.
uerso orbe, *& authorem sectę Nazarenorum, *qui Supra. 21.
etiam templum prophanare conatus est, quem & ap
prehensum voluimus secundum legem nostrā iudi=
care. Sed superueniens tribunus Lysias, cū magna vi
ereripuit eū e manibus nostris, iubens accusatores eius
ad te venire, ex quo poteris ipse inquisitione facta de
omnibus istis cognoscere, de quibus nos accusamus
eum. Adiecerunt aūt & Iudęi, dicentes: hæc ita se ha
bere. Respondit aūt Paulus, cū annuisset ipse prę ses,
vt diceret, Aequiore animo pro meipso causam dico,
cum sciam te multis iam annis iudicem fuisse genti
huic, qui possis cognoscere, *quod non plures sunt Supra. 21.
mihi dies, quam duodecim, ex quo ascendi adoratu=
rus. Hierosolymam: & neq; in templo compererunt
me cum aliquo disputantem, aut concursum facien=
tem turbæ, neq; in synagogis, neq; in ciuitate, neq;
probare possunt ea de quibus me accusant. 10 8 12

B *Confiteor aūt hoc tibi, quod iuxta viam, quam M. Mr. L.
vocant hęresim, sic colo patrium Deū, credens omni
bus quæ in lege & prophetis scripta sunt, spem ha
bens in Deum, fore, quam & hi ipsi expectant, *re= Exo. 3.
surrectionem mortuorū iustorū simul & iniustorū. Mat. 22.

Quin

Quin in hoc et ipſe ſtudeo ſine offendiculo conſcien
tiam habere erga Deum, & erga homines ſemper.
Supra. 11. *Poſt annos aũt plures acceſſi, eleemoſynas ex C
1.Cor.6, hibiturus in gentẽ meã, & oblationes, in quibus cõ
2.Cor. 9. pererunt me purificatũ in templo, haud cũ turba,
neq; cũ tumultu Quidã aũt ex Aſia iudęi, quos opor
tebat apud te præſto eſſe & accuſare, ſi quid haberẽt
aduerſum me, aut hi ipſi dicant, ſi quid deprehende
Supra.23, runt in me iniquitatis, * cũ ſtem in concilio, niſi de
vna hac voce, qua clamaui inter eos ſtans. De reſur
rectione mortuorum ego iudicor hodie a vobis.
Auditis autem his, Felix diſtulit illos, certo ſciẽs D
Ibidem quę ad eam viam attinebant, dicens. * Cum tribunus
Lyſias deſcenderit, pernoſcam cauſam veſtram. Iuſ
Tim. 4. ſitque centurioni, vt cuſtodiret Paulum, ſineretque
eum relaxari, & ne quem ex illius familiaribus ves
taret ſubminiſtrare ei, aut adire eum.
Poſt aliquot aũt dies cũ aduenisſet Felix cũ Dru E
ſilla vxore ſua, quæ erat Iudæa, accerſiuit Paulũ, &
audiuit ab eo fidẽ, quę eſt in Chriſtũ. Diſputante aũt
Io.5,L.10. illo de iuſtitia et temperantia, * et de iudicio futuro:
tremefactus Felix reſpondit: In præſentia abi, cęterũ
Heb. 13. opportunitatem nactus accerſam te, * ſimul & illud
Ephe.5. ſperans fore, vt pecunia ſibi daretur a Paulo, vt ſolu
2.Petri.2. ueret ipſum, propter quod & frequẽter accerſens eũ,
loquebatur cum eo, Biennio autem expleto, acces
2.Cor.6. pit ſucceſſorem Felix Portium Feſtum. * Volens
autem gratiam præſtare Iudæis Felix, reliquit Pau
lum vinctum.

CAPVT XXV.

Supra, 24 F *Eſtus ergo ſuſcepta prouincia, poſt triduum A
aſcendit Hieroſolymã ab vrbe Cęſarea. Signi
ficarũtq; illi principes ſacerdotũ ac primores
Iudæorum de Paulo, & rogabant eũ, poſtulantes fa
uorem aduerſus eum, vt accerſeret eum Hieroſoly
mam, inſidias tendentes, vt interficerent eum in via.
Feſtus autem reſpondit, vt ſeruaretur quidẽ Pau E
lus Cæſareæ, ſe vero breui illuc profecturum. Qui

ergo

ergo inter vos, inquit, potentes sunt, vna nobiscum descendant, & si quod est in hoc viro crimen, accusent eū. Demoratus aūt inter eos diebus amplius quā decem, descendit Cęsareā, & postero die sedit pro tribunali, iussitq; Paulū adduci. Qui cū perductus esset, circumstiterūt eū qui ad Hierosolyma descenderant Iudæi, multa & grauia crimina intendentes ad uersus Paulum, quę nō poterant probare, Paulo pro se respondente, q̄ neq; in legem Iudæorum, neq; in templum, neq; in * Cæsarem quicquam peccāsset. Supra. 18.

C Festus aūt volens gratificari Iudæis, respondēs Paulo, dixit: Vis Hierosolymam ascendere, & ibi de his iudicari apud me? Dixit aūt Paulus: * Ad tribunal Cęsaris sto, vbi me oportet iudicari. Iudęis nullam iniuriam feci, sicut & tu melius nosti. Si em̄ nos cui, aut dignū morte aliquid feci, non recuso mori. Si vero nihil est eorum, de quibus hi accusant me, nemo potest me illis donare, Cæsarem appello. Infra. 26

D Tunc Festus cū consilio colloquutus, respondit, Cæsarē appellasti? ad Cæsarē ibis. Et cū dies aliquot transacti essent, Agrippa rex et Bernice descenderūt Cęsareā salutaturi Festū. Et cū dies cōplures ibi commorarētur, Festus regi retulit causam Pauli, dicens: Vir quidā est relictus a Felice vinctus, de quo cū venissem Hierosolymā, significarunt mihi principes sacerdotum & seniores Iudæorū, postulantes aduersus illum sententiam. Quibus respondi: Non est Romanis consuetudo ob gratiam donare aliquem hominem, vt pereat * priusquam is qui accusatur, præsentes habeat accusatores, locūq; defendendi accipiat de crimine. Cum ergo huc conuenissent, sine vlla dilatione, sequenti die sedens pro tribunali, iussi adduci virum. De quo quum stetissent accusatores, * nullum crimen intendebant super hisce rebus, de quibus ego suspicabar, sed quæstiones quasdam de sua superstitione habebant aduersus eū, * & de quodam Iesu defuncto, quem affirmabat Paulus viuere. Hęsi Deut. 16. Supra. 29. Supra. 24.

tans

tans aũt ego de huiusmodi quęstione, dicebã, num vellet ire Hierosolymam, & ibi iudicari super istis. Paulus aũt cum appellasset, vt seruaretur Augusti cognitioni, iussi seruari eum, donec mitterem eũ ad Cæsarem. Agrippa aũt dixit ad Festum: Volebam & ipse hominem audire: Cras, inquit, audies eum.

Postero aũt die cum venissent Agrippa & Bernice cum multo apparatu, & introissent in auditoriũ eũ tribunis & viris principalibus ciuitatis, iubente Festo adductus est Paulus. Et dicit Festus: Agrippa rex, & omnes qui simul adestis nobiscũ viri, videtis hunc hominem, de quo omnis multitudo Iudæorũ
Supr. 23. interpellauit me, & Hierosolymis & hic: *acclamãtes nõ oportere eum viuere amplius. Ego vero eum peri nihil dignum morte eũ admisisse. Cęterum cũ ipse appellasset Augustum, statui mittere eũ. De quo quid certũ scribam dño, nõ habeo. Quapropter produxi eũ ad vos, et maxime ad te rex Agrippa, vt exa minatione facta, habeam quod scribam. Iniquũ enim mihi videtur mittere vinctum, & crimina de quibus accusatur, non significare. B

CA. XXVI.

AGrippa vero ad Paulum ait: Permittitur tibi loqui pro temetipso.
Supra. 12. 23. & 25. *Tunc Paulus extenta manu pro se dicebat: Super omnibus de quibus accusor a Iudæis, rex Agrippa, existimo me beatum, qui causam dicturus sim apud te hodie: cum tu maxime sis gnarus earũ, quæ apud Iudęos sunt, & consuetudinum, & quæstionum. Quapropter obsecro te, vt patienter me audias. Itaq; vitam quidem meam, quam egi ab adolescentia, quæ ab initio fuit in gente mea Hierosolymis, nouerunt omnes Iudæi: qui prius nouerant
Galat. 1. me ab initio, si velint testimonium ferre, *quod secundum exquisitissimam sectam nostræ religionis,
Gen. 3. 22. vixerim pharisæus. *Et nunc fretus spe repromissio
Deut. 18. nis, quæ ad patres nostros facta est a Deo, sto iudicio
Psal. 131. subiectus, ad quã duodecim tribus nostræ instanter nocte A

nocte & die colentes Deum, sperant se peruenturas. De qua spe accusor, rex Agrippa, a Iudæis. Cur incredibile iudicatur apud vos, * si Deus mortuos suscitat? Et ego quidem existimabam me aduersus nomē Iesu Nazareni multa repugnando facturum: quod & feci Hierosolymis. * Et multos sanctorū ego carceribus inclusi, a principibus sacerdotum potestate accepta: * & cum occiderentur, detuli sententiam. Et per omnes synagogas frequenter puniens eos, compellebam blasphemare, & amplius insaniens, in eos persequebar etiam in exteras usq; ciuitates.

M.6 Mr.5 L.7 Io.11. Supra.9. Supra.8,12

* Quarū rerū studio cū irē Damascū, cū authorita Supra.9.
Bte & permissu principū sacerdotū: * die medio, rex, Supra.12
in via vidi e cœlo supra splendorē solis, circūfulsisse me lumē, & eos q mecū faciebāt iter. Cū aūt oēs nos decidissemus in terrā, audiui vocē loquentē ad me, ac dicentē Hebraica lingua: * Saul, Saul, quid me persequeris? Durū est tibi cōtra stimulos calcitrare. Ego aūt dixi: Quis es Dñe? At ille dixit: * Ego sum Iesus, Supra.22. quē tu persequeris. Sed exurge & sta sup pedes tuos. Ad hoc em apparui tibi, * vt constituā te ministrū, Supra.9. ac testem, & eorum quæ vidisti, & eorū in quibus apparebo tibi, eripiēs te a populo & gētibus, in quas nūc te mitto, vt aperias oculos eorū, vt cōuertantur a tenebris ad lucē, & a potestate satanę ad Deū, vt accipiant remissionē peccatorū, & sortē inter eos, qui sanctificati sunt per fidem quę est erga me. Vnde rex Agrippa, nō fui inobediens cœlesti visioni: * sed his qui sunt Damasci primum, & Hierosolymis, & per omnem regionem Iudææ, deinde & gentibus annū ciabam, * vt pœnitentiam agerent, & conuerterentur ad Deum, opera facientes digna his qui resipuissent. Hac ex causa Iudæi me in templo cōprehensum tentauerunt interficere. * Auxiliū igitur nactus Dei vsq; in hodiernum diem sto, testificans tum paruo, tum magno, nihil aliud dicēs, quā ea quę prophetę prædixerant futura esse, & Moses: * an passurus fuerit Chri-

Supra.22. Supra.9. Supra.8,12 Ibidem Infra. 28. Supra. 2,3 5.8. & 17. Su.18.23. Infra.28. Esa.50.53

Digitized by Google

Psal. 21. rit Christus, an primus ex resurrectione mortuorū lumen annunciaturus sit populo & gentibus.

Hęc autem cum pro se diceret, Festus magna vo C
Supra. 12 ce ait: * Insanis Paule. Multæ te literæ ad insaniam conuertunt. Et Paulus: Non insanio, inquit, optime
Ioan. 8. Feste, * sed vęritatis & sobrietatis verba eloquor. Scit enim de his rex, apud quem & libere loquor.
Ioan. 18. Latere enim eum nihil horū arbitror. * Neq; enim hoc in angulo gestum est. Credis rex Agrippa pro-phetis? Scio quod credis.

Agrippa autē ad Paulum ait: Modica ex ea parte D
2. Cor. 7. psuades mihi, vt fiā Christianus. Et Paulus ait, * Optarim a Deo, nō solū modica ex parte, verūetiā magna: nō te modo, sed oēs etiā, qui me audiūt hodie, esse tales, qualis ego sum, exceptis vinculis his.

Et hæc eo loquuto, surrexit rex ac præses, & Ber E
Su. 23. 25. nice, & qui assidebant eis. Et cum secessissent, loquebantur inter se, dicentes: * Nihil morte aut vinculis
Supra. 25. dignum facit homo iste. Agrippa autem Festo dixit:
Infra. 28. * Dimitti poterat homo hic, si non appellasset Cæsarem.

CAPVT XXVII.

POstq; aūt decretū est, vt nos nauigaremus in
2. Cor. 11. Italiā, * tradiderunt & Paulum, & quosdam A
alios vinctos centurioni, nomine Iulio, cohortis Augustæ. Conscensa aūt naue Adramyttina, nauigaturi iuxta loca Asiæ, soluimus, perseuerante nobiscum * Aristarcho Macedone Thessalonicensi.
Coloss. 4.

Sequenti aūt die appulimus Sidonē. Et Iulius humaniter tractato Paulo, * permisit vt ad amicos pro-
Infra. 28. fectus ab illis curaretur. Et inde cum soluissemus,
2. Cor. 4. subnauigauimus iuxta Cyprū, * propterea q; essent
9 Co. 11. venti contrarij. Et pelagus quod est contra Ciliciam & Phamphyliā, emensi, peruenimus Myram, quæ est Lycię, & ibi nactus centurio naue Alexandrinā nauigantem in Italiam, imposuit nos in eam. Et cū multis diebus tarde nauigaremus, vixq; deuenissemus contra Gnidum, prohibente nos vento, adnauigauis

uigauimus Cretæ iuxta Salmonen. Et vix preterlec
gentes illam, peruenimus in locũ quendam, qui vo
catur Pulchri portus, cui vicina erat ciuitas Lasæa.
B Multo aũt tempore peracto, *& cũ esset iam pe- 2. Cor. 11.
riculosa nauigatio, ob id quoq; quod iam vltra tem
pus sustinuissent inediã, admonebat eos Paulus, dis
cens eis: Viri, video quod cũ iniuria, multoq; dam
no, *nõ solũ oneris et nauis, sed etiã animarũ nostra Infra. 1.
rum futura sit nauigatio. Cẽturio aũt gubernatori et
naucler o magis credebat, q̃ his quę a Paulo dicebã
tur. Et cũ aptus portus nõ esset ad hybernandum, cõ
plures cœperunt cõsiliũ soluẽdi illinc, si quo modo
possent peruecti Phœnicen illic hybernare. Is est por
tus Cretæ spectans ad Africũ & ad Chorũ. Aspiran
te autem Austro rati se propositi compotes, cum sol
uissent Asson, præterlegebant Cretam. Verum haud
multo post *coortus est cõtra ipsam ventus Typho 2. Cor. 11.
nicus, qui vocatur Euro aquilo. Cumq; correpta es
set nauis, nec posset obnitivento, data naue flatibus,
ferebamur. In insulam aũt quandã deuecti, quæ vo
catur Clauda, vix potuimus obtinere scapham.
C Qua sublata, adiutoriis vtebantur subcingentes
nauem, timentes ne in Syrtim inciderent, demisso
vase, sic ferebantur. Cum autem vehementi tempe
state iactaremur, sequenti die iactum fecerunt, ac ter
tio de nostris manibus armenta nauis proiecimus.
Porro neq; sole, neq; syderibus apparẽtib⁹ ad cõplu
res dies, & tempestate nõ exigua imminẽte, *iam ab 2. Cor. 11.
Iata erat spes omnis salutis nostræ. Cum autem mul
ta iam esset inedia, tunc stans Paulus in medio eorũ, Supra. 2.
dixit: *Oportebat quidẽ o viri, audito me nõ solue
re a Creta, nec accersere nobis iniuriam hanc & ia
cturã. Et nunc hortor, vt bono animo sitis. Iactura
enim animæ nulla erit ex vobis, sed tantum nauis.
D *Adstitit enim mihi hac nocte angelus Dei, cuius Su. 12. 23
sum ego, quẽ & colo, dicẽs: Ne timeas Paule. *Cæsa Supra. 25.
ri te oportet sisti. Et ecce donauit tibi Deus oẽs q̃ na
uigant

uigant tecũ. Propter quod bono animo estote viri. Credo enim Deo, ꝙ sic erit, quemadmodum dictũ est
Inf.r.28. mihi. *In insulam aũt quandã oportet nos eiici. Sed posteaꝙ quartadecima nox superuenit, nauigantibus nobis in Adria circa mediũ noctis, suspicabantur nautæ apparere sibi aliquã regionem. Qui & demissa bolide, repererũt passus viginti, ac pusillũ inde digressi, rursumꝙ demissa bolide, repererũt passus quindecim. Timẽtesꝙ, ne in aspera loca inciderẽt de puppi iactis ancoris quatuor, optabãt diem oriri. Nautis vero quærẽtibus fugere e naui, cũ demisissent scapham in mare, sub prętextu velut e prora ancoras extẽsuri, dixit Paulus centurioni & militibus: nisi hi in naui manserint, vos salui fieri nõ potestis. Tũc absciderũt milites funes scaphę, et passi sunt eã excidere

Et cũ dies inciperet apparere, hortabatur Paulus oẽs sumere cibũ, dicẽs: Dies hic decimus quartus est, ꝙ expectantes ieiuni permanetis, nihil accipientes,
M.10.Lu2 propter quod hortor vos, vt sumatis cibũ: hoc enim
Mat.15. ad salutem vestram pertinet, *quia nullius vestrum
Ioan.6. capillus de capite cadet. Et cum hæc dixisset, *sumpto pane, gratias egit Deo in conspectu omnium, & cũ fregisset, cœpit edere. Porro animis iam recreatis oĩm, sumpserũt & ipsi cibũ. Eramus vero vniuersæ animæ in naui ducentæ septuagintasex. Et satiati
Supr.1. cibo, alleuabant nauem, *eiicientes triticum in mare.

Cum autem dies esset, terram non agnoscebant: sinum vero quendam animaduerterunt, habentem E littus, in quod cogitabãt, si possent, impingere nauẽ. Et cum ancoras sustulissent, committebant se mari, simul laxatis iuncturis gubernaculorum, & sublato artemone ad auræ flatum, tendebant ad littus. Et cũ
Ibidem incidissent in locũ bimare, *impegerũt nauem. Ac prora quidẽ infixa manebat immobilis: puppis vero soluebatur a vi vndarũ. Militũ aũt consiliũ erat, vt vinctos occiderent, ne quis cũ enatasset, effugeret.

Ac centurio volens seruare Paulum, compescuit F

cos a

nos a cõsilio, iussitq; vt q̃ possent natare, abijcerẽt se primos, & in terrã euaderẽt, cęteriq; partim in tabulis, partim in quibusdã nauis fragmẽtis. Et sic factũ est, vt oẽs incolumes euaderẽt in terrã. CA. XXVIII

ET cum euasissent, tunc cognouerunt, * quod Melite insula vocaretur. Barbari vero præstabant non vulgarem humanitatem nobis. Accensa enim pyra, recipiebant nos omnes propter hymbrem qui imminebat, & propter frigus. Supra. 27.

A *Cum cõgregasset aũt Paulus sarmentorũ multitudinẽ, & imposuisset in ignem, vipera e calore prorepens inuasit manũ eius. Vt vero viderũt Barbari pendentẽ bestiã de manu eius, inter se dicebãt: Omnino homicida est homo hic, quẽ seruatũ e mari vltio nõ sinit viuere. Et ille quidẽ excussa vipera ĩ ignem, mali nihil passus est. At illi existimabãt futurũ, vt inciderẽtur, aut cõcideret repẽte mortuus. Diu aũt illis expectãtibus, & intuẽtibus nihil mali illi accidere, * mutata mente dicebãt eũ esse Deũ. In locis aũt illis erant prædia primati insulæ, nomine Publio, qui nos exceptos, triduo benigne tractauit hospicio. 2. Cor. 11. Supra. 14.

B Contigit aũt patrem Publĩ febribus, ac dysenteria vexatũ decumbere. Ad quẽ Paulus intrauit, et cũ orasset, * imposuisset q; ei manus, sanauit eũ. Hoc igitur facto, * cęteri quoq; qui habebãt infirmitates in insula, accedebãt & sanabãtur, q etiã multis honoribus nos honorauerũt, et soluẽtibus imposuerũt quę 8 1 Mat. Mr. Luc. 4.

C necessaria erant. Post menses aũt tres nauigauimus in naui Alexãdrina, quæ in insula hyemauerat, cui erat insigne Castor et Pollux. Et cũ venissemus Syracusas, mansimus triduo. Inde circũlegẽtes deuenimꝰ Rhegiũ, et post vnũ diẽ afflante austro, postridie venimus Puteolos, vbi repertis fratribus, rogati sumꝰ manere apud eos dies septẽ, & sic venimus Rhomã.

D *Et inde cũ audissent fratres de nobis, prodierũt in occursum nobis vsq; ad Appij forũ ac tres tabernas. Quos cum vidisset Paulus, gratijs actis Deo, Supra. 15.

Digitized by Google

sumpſit fiduciã. Cũ aũt veniſſemus Rhomã, cẽturio
Supr. 27. tradidit vinctos principi exercitus. *Permiſſum eſt
aũt Paulo, vt maneret ſolus cũ cuſtodiente ſe milite.
Poſt tertiũ aũt diẽ cõuocauit Paulus Iudęorũ pri B
mores. Cũq; veniſſent, dicebat eis: Ego, viri fratres,
Sup. 24, 25 *cũ nihil fecerim aduerſus plebẽ, aut inſtituta maio
rum, vinctus ab Hieroſolymis, traditus ſum in ma
nus Rhomanorũ: q cũ examinaſſent, voluerunt me
Luc. 23. dimittere, *eo q nulla eſſet cauſa mortis ĩ me. Sed cõ
Supr. 26. tradicentibus Iudęis, coactus ſum appellare Cęſarẽ,
nõ quaſi habeã de quo gentẽ meã accuſem. Propter
hanc igitur cauſam aduocaui vos, vt videre & allo
Deut. 18. querer, *Propter ſpẽ ẽm Iſraelis catena hac circũda
tus ſum. At illi dixerũt ad eũ. Nos neq; literas acce
pimus de te a Iudęa, neq; aduenięs aliquis fratrũ nũ
ciauit, aut locutus eſt aliquid de te mali. Volumꝰ aũt
ex te audire quę ſentias. Nã de ſecta iſta notũ eſt no
Lucę. 2. bis, *q; vbiq; ei cõtradicitur. Cũ conſtituiſſent aũt E
illi diẽ, venerunt ad eũ in hoſpitiũ cõplures, quibus
Gene. 3. exponebat, teſtificãs regnũ Dei, *ſuadęsq; eis de Ieſu
Eſa. 7, 9. 11 ex lege Moſi & prophetis, a mane vſq; ad veſperã,
Mich. 5, *et quidã credebãt his quę dicebãtur, quidã vero nõ
*Sup. 17. credebãt. Cumq; inter ſe nõ eſſent cõcordes, diſce- G
debãt, vbi dixiſſet Paulus vnũ verbũ: Bene ſpũs ſan
ctus locutus eſt p Eſaiã prophetã ad patres noſtros,
Eſa. 6, dicẽs: *Vade ad populũ iſtũ, & dic: Auribus audie
13. 4. tis, & nõ intellígetis: & videtes videbitis, & nõ per
Mat. Mr. ſpicietis. Incraſſatũ eſt ẽm cor populi huius, & auris
Luc. 8. bus grauiter audierũt, & oculos ſuos cõpreſſerũt, ne
Ioan. 12. qñ videãt oculis, & auribus audiãt, & corde intelli
Mat. 3. gant, *& cõuertãtur, & ſanẽ eos. Notũ ergo ſit vobis
Pſal. 66. *q; gentibus miſſum eſt ſalutare Dei, & ipſi au
Eſa. 11, 42. diẽt. *et cũ hęc dixiſſet, exiit ab eo Iudęi, multã ha
& 60. bẽtes inter ſe diſceptationẽ. Manſit aũt Paulus biẽnio
Hie. 16, 31. toto in ſuo cõducto, & ſuſcipiebat oẽs q ingrediebã
Iohel. 3 tur ad ipſum, predicãs regnũ Dei, *ac docẽs quę ſunt
Malach. 1 de Dño Ieſu cũ õni fiducia, nemine phibẽte. Finis.

Digitized by Google

EPISTO-

LAE PAVLI APOSTOLI,

Denuo recognitæ per Eraſmum Roterodamum.

EPISTOLA PAVLI AD RHOmanos, CAP. I.

A Paulus ſeruus Ieſu Chriſti, vocatus ad munus apoſtolicū, ſegregatus in Euangelium Dei, quod ante promiſerat per prophetas ſuos, in ſcripturis ſanctis de filio ſuo, *qui genitus fuit ex ſemine Dauid, ſecūdum carnem: qui declaratus fuit filius Dei cū potentia, ſecundum ſpiritum ſanctificationis, ex eo quod reſurrexit e mortuis Ieſus Chriſtus Dominus noſter, per quem accepimus gratiā ac muneris Apoſtolici functionem, vt obediatur fidei inter omnes gentes, ſuper ipſius nomine, quorū de numero eſtis & vos, vocati Ieſu Chriſti. Omnibus q Rhomę eſtis dilectis Dei, vocatis ſanctis, *gratia vobis & pax a Deo patre noſtro & Domino Ieſu Chriſto. Primum quidem gratias ago Deo meo per Ieſum Chriſtum, ſuper omnibus vobis, quod fides veſtra annūciatur in toto mundo, *Teſtis enim mihi eſt Deus, quem colo ſpiritu meo, in Euangelio filij ipſius, quod indeſinenter mentionem veſtri faciam, ſemper in precibus meis orās, ſi quo modo tandē aliquando proſperum iter cōtingat, volente Deo, vt veniā ad vos.

2. Tim. 2. Luc. 1.

1. Cor. 1. 2. Cor. 1. Gala. 1. Ephe. 1. 2. Tim. 1.

B Deſidero enim videre vos, vt aliquod impartiar vobis donum ſpirituale, quo confirmemini: hoc eſt, vt cōmunem capiam conſolationē in vobis, per mutuam fidē, veſtrā ſimul & meā. Nolo aūt vos ignorare fratres, quod ſępe propoſueram venire ad vos, licet prępeditus fuerim ad hunc uſq; diē, quo fructū

Digitized by Google

aliquem haberem inter vos quoq;,quemadmodum & inter reliquas gentes,Græcis simul & Barbaris, eruditis pariter ac rudibus debitor sum:ita quantum in me est,paratus sum vobis quoque qui Rhomæ estis euangelizare. Non enim me pudet Euangelij Christi. Potentia siquidem est Dei,ad salutem omni credenti, ludæo primum simul & Græco. Iustitia enim Dei per illud patefit ex fide in fidem. Sicuti
Abacu.2. scriptum est: *Iustus autem ex fide victurus est. Pa-
Gala.3. lam fit enim ira Dei de cœlo aduersus omnem im-
Heb.10. pietatem,& iniustitiam hominũ,qui veritatem in
Rho.10. iniustitia detinent,propterea quod id quod de Deo cognosci potest,manifestum est in illis. Deus enim illis patefecit. Siquidem quæ sunt inuisibilia illius, ex creatione mundi,dum per opera intelliguntur, peruidentur:ipsaq; æterna eius potentia ac diuinitas,in hoc,vt sit inexcusabiles.

2.Cor.3. *Propterea quod cum Deum cognouerint,non C
Ephe.4. vt Deum glorificauerunt,neq; grati fuerũt,sed frustrati sunt per cogitationes suas,& obtenebratũ est
2.Cor.1. insciens cor eorum. *Cum se crederent esse sapientes, stulti facti sunt,mutaueruntq; gloriam immortalis Dei,per imaginem,nõ solum ad mortalis hominis similitudinem effictam,verũetiam volatiliũ & quadrupedum & reptilium: quapropter tradidit illos Deus per cupiditates cordiũ suorũ in immunditiã, vt ignominia afficiant corpora sua inter se mutuo, qui cõmutauerunt veritatẽ eius mendacio,& venerati sunt,coluerunt q; ea quæ condita sunt,supra eũ qui condidit,qui est laudandus in sæcula,Amen. D

Rhom.9. *Quamobrem tradidit eos Deus in cupiditates ignominiosas. Nam & fœminæ illorum mutauerunt naturalem vsum,in eũ qui est præter naturam. Similiterq; & masculi,relicto naturali vsu fœminæ, exarserunt per appetentiã sui,alius in alium,masculi in masculos fœditatem perpetrantes,& præmiũ, quod oportuit,erroris sui in sese recipientes.

Et quem

E Et quemadmodum non probauerunt, vt Deum agnoscerent, ita tradidit eos Deus in reprobrã mentem, vt facerent quæ non conueniebat, repleti omni iniustitia, fornicatione, versutia, auaritia, malicia, plenĩ inuidia, cæde, cõtentione, dolo, malis præditi moribus, susurrones, obtrectatores, Dei osores, contumelioſi, elati, glorioſi, excogitatores malorũ, parentibus immorigeri, expertes intelligentiæ, pactorum haudquaquam tenaces, alieni a charitatis affectu, nescĩ fœderis, immiſericordes.

F Qui cum Dei iustitiam nouerint, nempe quod ñ qui talia faciunt, digni sint morte, non solum ea faciunt, verumetiam assentiuntur ñs, qui faciunt.

CAPVT II.

A QVapropter inexcusabilis es o homo, quisquis es qui iudicas. *Nam hocipso quod iudicas alterũ, teipsum cõdemnas. Eadem enim facis tu, qui iudicas. Scimus autem, quod iudicium Dei est secundum væritatem, aduersus eos qui talia agunt. Cogitas autem hoc o homo, qui iudicas eos qui talia faciunt, & facis eadem, quod tu suffugies iudicium Dei? Aut diuitias bonitatis illius, ac tolerantiæ, lenitatisq; contemnis, ignorans, quod bonitas Dei ad pœnitentiam te inuitat? Sed iuxta duritiam tuam, & cor pœnitere nescium, colligis tibi ipsi iram in die iræ, quo patefiet iustum iudicium Dei, *q̃ redditurus est vnicuiq; iuxta facta sua: his quidẽ qui perseuerãtes in benefaciendo, gloriã & honorẽ & immortalitatem quærũt, vitam æternã: his vero qui sunt cõtentioſi, & qui væritati quidẽ nõ obtemperant, sed obtemperant iniustitiæ, ventura est indignatio, & ira, afflictio et anxietas, aduersus oẽm animam hominis perpetrantis malum, ludæi primũ, simul & Græci. Gloria vero & honor, & pax omni operanti bonum, ludæo primum simul & Græco. Mat. 7. Mat. 16. Ephe. 6. Galat. 2. Coloſſ. 3.

B *Non enim est personarum respectus apud Deũ. Quicunque enim sine lege peccauerunt, sine lege

Digitized by Google

Act.10. Iacobi.2. 2.Pet.1. Mat.7. Iaco.1. & peribunt: & quicunque in lege peccauerunt, per legem iudicabuntur. * Non enim qui audiũt legem, iusti sunt apud Deum: sed qui legem factis exprimunt, iusti habebuntur. Nam cum gentes quæ legem non habent, naturæ quæ legis sunt, fecerint, eæ legem non habentes, sibiipsis sunt lex, qui ostendunt opus legis scriptum in cordibus suis, simul attestante illorum conscientia, & cogitationibus inter se accusantibus, aut etiam excusantibus, in eo die, cum iudicabit Dominus occulta hominum, iuxta Euangelium meũ per Iesum Christum. Ecce tu Iudæus cognominaris, & acquiescis in lege, & gloriaris ĩ Deo, & nosti voluntatem, ac probas eximia, institutus ex lege, confidisq; teipsum ducem esse cæcorum, lumen in tenebris versantium, eruditorem insipientium, doctorem imperitorum, habentem formam cognitionis ac veritatis per legem.

Qui igitur doces alium, teipsum non doces? qui C prædicas non furandum, furaris: qui dicis non adulterandum, adulterium committis: qui execraris simulacra, sacrilegium admittis: qui de lege gloriaris, per legis transgressionem Deum dehonestas. Nam nomen Dei propter vos male audit inter gentes, Ezech.36. quemadmodum scriptum est. * Nam circumcisio quidem prodest, si legem seruaueris: quod si transgressor legis fueris, circumcisio tua in præputium versa est. Ergo si præputium iustificationis legis seruauerit, nonne præputium illius pro circumcisione imputabitur? & iudicabit quod est ex natura præputium, si legem seruauerit, te qui per literam & circumcisionem transgressor es legis?

Non is qui in manifesto Iudæus sit, Iudæus est: D nec ea quæ in manifesto sit carnis circumcisio, circumcisio est: sed qui in occulto Iudæus fuerit, is lu- Dc.10.30. dæus est: * & circumcisio cordis, circumcisio est, quę spiritu constat, non litera, cuius laus non ex hominibus est, sed ex Deo.

CAP. III.

Quid

A QVid igitur habet in quo præcellat Iudeus? aut quæ vtilitas circũcisionis? Multũ per oẽm modũ. Nam primũ quidẽ illud, q̃ illis cõmissa sunt oracula Dei. Quid enim, si quidã fuerunt increduli? Num incredulitas illorũ, fidẽ Dei faciet irritã? Absit, * Imo sit Deus verax, omnis aũt homo mẽdax. Quemadmodũ scriptũ est: * Vt iustifices in sermonibus tuis, & vincas cũ iudicaris. Quod si iniustitia nostra Dei iustitiã cõmendat, quid dicemus? Num iniustus Deus, qui inducat irã? Humano more loquor, absit. Nam quomodo iudicabit Deus mundũ? Etenim si veritas Dei per meũ mendacium excelluit, in gloriã ipsius, quid posthac & ego velut peccator iudicor? Ac nõ potius (quemadmodũ de nobis male loquũtur, & sicut quidã aiũt nos dicere) faciamus mala, vt veniant bona. Quorũ damnatio iusta est. Quid igitur? Præcellimus eos? Nullo modo. Nam ante causis redditis, ostendimus, & Iudæos & Græcos omnes peccato esse obnoxios, sicut scriptum est: * Non est iustus, ne vnus quidem: nõ est qui intelligat, nõ est qui requirat Deũ: omnes deflexerũt, simul inutiles facti sunt, non est qui exerceat bonitatem, nõ est vsq; ad vnum. * Sepulchrum apertum guttur eorum, linguis suis ad dolum vsi sunt, venenum aspidum sub labijs eorum. Quorum os execratione & amurulentia plenum est, veloces pedes illorum ad effundendum sanguinem. Contritio & calamitas in vijs eorum, & viam pacis nõ cognouerũt. Non est timor Dei coram oculis eorum.

Ioan. 3. 8. Psal. 115. Psal. 50.

Psal. 13. 52.

Psal. 5. 13.

B Scimus aũt quod quæcunq; lex dicit, his qui in lege sunt, dicat: vt omne os obturetur, & obnoxius fiat totus mundus Deo: propterea quod ex operibus legis nõ iustificabitur omnis caro in conspectu eius. * Per legem enim agnitio peccati. Nunc vero absq; lege iustitia Dei manifestata est, dũ comprobatur testimonio legis ac prophetarũ. Iustitia vero Dei per fidem Iesu Christi in omnes, & super omnes eos

Galat. 2.

Digitized by Google

qui credunt. Non enim est distinctio.

Omnes enim peccauerunt, ac destituuntur gloria
Dei, iustificantur autē gratis per illius gratiam, per re
1. Ioan. 1. demptionem quæ est in Christo Iesu, *quem propo
3. Tim. 2. suit Deus reconciliatorem, per fidem interueniēte ip
sius sanguine, ad ostentionem iustitiæ suæ, propter
remissionem præteritorū peccatorū, quæ Deus tole
rauit, ad ostendendam iustitiam suā, in præsenti tem
pore: in hoc, vt ipse sit iustus, & iustificans eum, qui
est ex fide Iesu. Vbi igitur gloriatio? Exclusa est. Per
quam legem? Operum? Non, imo per legem fidei.
Galat. 2 *Arbitramur igitur fide iustificari hominē absq;
operibus legis. An Iudeorum Deus tantum? an non
& gentium? Certe & gentium. Quandoquidē vnus
Deus, q iustificabit circumcisionē ex fide, & præpu
tium per fidē. Legem igitur irritā facimus per fidē?
Absit, imo legem stabilimus. CAP. IIII.

QVid igitur dicemus inuenisse Abraham
patrem nostrū secundum carnem? Nam
si Abraham ex operibus iustificatus fuit,
habet quod glorietur, at non apud Deum. Quid em̄
Gene. 15. scriptura dicit? *Credidit autem Abraham Deo, &
Galat. 3. imputatum est ei ad iustitiam.
Iaco. 2. Ei vero qui operatur, merces non imputatur se
cundum gratiam, sed secundum debitum. Porro ei
qui nō operatur, sed credit in eum qui iustificat im
pium, imputatur fides sua ad iustitiam. Quemadmo
dum & Dauid explicat beatificationem hominis,
Psal. 31. cui Deus imputat iustitiā absq; operibus: *Beati quo
rum remissæ sunt iniquitates, & quorū obtecta sunt
peccata. Beatus vir, cui nō imputabit Dominus pec
catum. Beatificatio igitur hęc in præputium tantum,
an & in circumcisionem deuenit? Dicimus enim,
quod imputata fuerit Abrahæ fides ad iustitiam.
Quomodo ergo imputata est, cum esset in circumci
sione, an cū esset in præputio? Non in circumsione,
sed in præputio. Et signum accepit circumcisionis,

signa

ſignaculum iuſtitiæ fidei, quæ fuerat in præputio, vt eſſet pater omnium credentium per præputium, vt imputaretur & illis iuſtitia, & pater circumciſionis, ijs qui non ſolum genus ducerent a circumciſis, verumetiam ingrederentur veſtigijs fidei, quæ fuit in præputio patris noſtri Abrahæ. Non enim per legem promiſſio contigit Abrahæ aut ſemini eius, illum hæredem fore mundi, ſed per iuſtitiam fidei.

C. *Etenim ſi ij qui ad legem pertinẽt hæredes ſunt, inanis facta eſt fides, & irrita facta eſt promiſſio. Galat.3i
Nam lex iram operatur. Siquidem vbi nõ eſt lex, ibi nec tranſgreſſio eſt. Idcirco ex fide datur hæreditas, vt ſecundum gratiã, vt firma ſit promiſſo vniuerſo ſemini: nõ ei, quod eſt ex lege tantũ, verumetiam ei, q̃ eſt ex fide Abrahæ, qui eſt pater omnium noſtrũ.
Sicut ſcriptũ eſt: *Patrem multarum gentiũ conſtiGe.17.18, Eccl.44.
tui te: nimirum ad exemplum Dei cui crediderat, qui vitę reſtituit mortuos, ac vocat ea quæ nõ ſunt, tanq̃ ſint, qui præter ſpem ſub ſpe credidit, ſe fore patrem multarum gentium, iuxta id quod dictum eſt:
*Sic erit ſemen tuũ. Ac nõ infirmatus fide, haud cõGen.15.22
ſiderauit ſuum ipſius corpus iam emortuum, cum centum fere natus eſſet annos, nec emortuã vuluam Saræ, verum ad promiſſionem Dei nõ hæſitabat ob incredulitatem: ſed robuſtus factus eſt fide, tribuens gloriam Deo, certa perſuaſione cõcepta, quod is qui promiſerat, idem potens eſſet & præſtare.

D Quapropter etiam imputatum eſt illi ad iuſtitiam. Non ſcriptum eſt aũt propter illum tantum, imputatum fuiſſe illi, ſed etiam propter nos, quibus imputabitur, credentibus in eũ, qui excitauit Ieſum Dominum noſtrũ a mortuis: *qui traditus fuit pro1.Tim.2. 1.Ioan.1.
pter peccata noſtra, & excitatus eſt propter iuſtificationem noſtri. CAP. V.

A IVſtificati igitur ex fide, pacem habemus erga Deum, per Dominũ noſtrum Ieſum Chriſtum, per quẽ & contigit nobis, vt fide perduceremur in gra-

Digitized by Google

in gratiam hanc, in qua ſtamus, & gloriamur ſub ſpe glorię Dei. Nec id ſolũ, verumetiã gloriamur ſu
Iaco.1. per afflictionibus, ſciẽtes, *q̃ afflictio patientiã pa riat, patientia vero ꝓbationẽ, probatio aũt ſpẽ. Por ro ſpes nõ pudefacit, quod dilectio Dei effuſa ſit in cordibꝰ noſtris per ſpm̃ ſctm̃, q̃ datus eſt pro nobis

Chriſtus em̃, cũ adhuc eſſemus infirmi iuxta tem B poris rationẽ, pro impijs mortuus eſt. Nã vix pro iu ſto quiſquã morietur. Siquidem pro bono forſitan
Heb.9. aliquis etiam mori ſuſtinet. *Commendat aũt ſuam
1.Pet.3. charitatem erga nos Deus, quod cũ adhuc eſſemus peccatores, Chriſtus pro nobis mortuus fuit. Multo igitur magis iuſtificati nunc ſanguine eius, ſeruabimur per eum ab ira. Nam ſi cum inimici eſſemus, reconciliati ſuimus Deo per mortem filij eius, mul to magis reconciliati ſeruabimur per vitam ipſius. Non ſolum autem hoc, verumetiam gloriantes in Deo per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, per quem nunc reconciliationem aſſequuti ſumus.

Propterea quẽadmodũ propter vnum hominẽ C peccatũ in mundũ introĳt, ac per peccatũ mors, & ſic in oẽs homines mors peruaſit, quatenus oẽs pec cauimus. Vſq; ad legẽ em̃ peccatũ erat in mundo. Porro peccatũ nõ imputatur, cũ non eſt lex. Imo re gnauit mors ab Adam vſq; ad Moſen, in eos quoq; qui nõ peccauerant, ad ſimilitudinẽ tranſgreſſionis Adam, qui typum gerit illius futuri: At non vt pec catũ, ita & donũ. Nam ſi vnius delicto multi mor tui ſunt, multo magis gratia Dei, et donũ per gratiã, quæ fuit vnius hominis Ieſu Chriſti, in multos exu berauit. Et non ſicut per vnum qui peccauerat, vene rat mors, ita donum. Nam condemnatio quidem ex vno delicto ad condemnationẽ, donum aũt ex mul tis delictis ad iuſtificationẽ. Etenim ſi per vnius de licto mors regnauit per vnum, multo magis hi, qui exuberantiam gratiæ & doni iuſtitiæ accipiũt, per vitam regnabunt authore vno Ieſu Chriſto.

Itaq;

Digitized by Google

D Ita q; ſi per vnius delictũ propagatũ eſt malum in oẽs homines ad condemnationẽ, ita & per vnius iuſtificationẽ propagatur bonũ in oẽs homines ad iuſtificationẽ vitæ. Quẽadmodum enim per inobedientiam vnius hominis peccatores conſtituti ſumus multi, ita per obedientiã vnius iuſti conſtituentur multi. * Cæterũ lex obiter ſubĩt, vt abundaret delictum. Vbi vero exuberauit peccatũ, ibi magis exuberauit gratia, vt quẽadmodum regnauerat peccatũ in morte, ſic & gratia regnaret per iuſtitiã ad vitam æternam, per Ieſum Chriſtũ. Gal. 3.

CA. VI

A QVid igitur dicemus? Manebimus in peccato, vt gratia abundet? Abſit: Qui mortui ſumus peccato, quomodo poſthac viuemus in eodem? * An ignoratis, quod quicunq; baptizati ſumus in Chriſtum Ieſum, in mortem eius baptizati ſumus? Sepulti igitur ſumus vna cum illo per baptiſmũ in mortẽ: vt quẽadmodũ excitatus eſt Chriſtus ex mortuis per gloriã patris, * ita & nos in nouitate vitę ambulemus. Nã ſi inſititi facti ſumus illi per ſimilitudinẽ mortis eius, nimirum & reſurrectionis participes erimus, illud ſcientes, quod vetus ille noſter homo cũ illo crucifixus eſt, vt aboleretur corpus peccati, vt poſthac non ſeruiamus peccato. Gal. 3. Epheſ. 4. Coloſſ. 3.

B Etenim qui mortuus eſt, iuſtificatus eſt a peccato Quod ſi mortui ſumus cũ Chriſto, credimus quod & viuemus cum illo: ſcientes q; Chriſtus excitatus a mortuis, nõ amplius moritur, mors illi nõ amplius dominatur. Nam q; mortuus fuit, peccato mortuus fuit ſemel, quod aũt viuit, viuit Deo. Ita & vos exiſtimate voſipſos mortuos quidem eſſe peccato, viuentes aũt Deo per Chriſtum Ieſum Dñm noſtrum. Ne regnet igitur peccatũ in mortali veſtro corpore, vt obediatis illi per cupiditates eius. Neq; accommodetis membra veſtra, arma iuſtitiæ peccato, ſed accommodetis voſmetipſos Deo, velut ex mortuis viuentes, & membra veſtra, arma iuſtitiæ Deo.

Pecca

Digitized by Google

Peccatum enim vobis non dominabitur. Non enim estis sub lege, sed sub gratia. Quid igitur? Peccabimus q̃ non simus sub lege, sed sub gratia? Absit: An nescitis, quod cui accommodatis vosipsos seruos ad obediendum, eius serui estis cui obeditis, siue peccati ad mortem, siue obedientiæ ad iustitiam? Gratia autem Deo, quod fuistis quidem serui peccati, sed obedistis ex animo in eam, in quam traducti estis, formam doctrinæ. Cæterum liberati a peccato, serui facti estis iustitiæ. Humanum quiddam dico propter infirmitatem carnis vestræ.

Iean. 8. Esa. 1. Ezech. 36. *Quemadmodum enim præbuistis membra vestra seruia immundiciæ & iniquitati, ad aliam atq̃ aliam iniquitatem: sic & nunc præbete membra vestra seruia iustitiæ, ad sanctificationem. Cum enim serui essetis peccati, liberi eratis iustitiæ. Quem igitur fructum habebatis tunc in his, de quibus nũc erubescitis: Nam finis illorum mors. Nũc vero manumissi a peccato, serui autem facti Deo, habetis fructum vestrum in sanctificationem, finem autem vitam æternam. Etenim autoramenta peccati, mors: donũ autem Dei, vita æterna, per Christum Iesum Dominum nostrum. CAPVT VII.

1. Cor. 7. Mat. 5. ANignoratis fratres (scientibus enim legem loquor) quod lex tantisper dominetur homini, quoad ea vixerit? *Nam viro obnoxia mulier, viuenti viro alligata est per legem, q̃ si mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri. *Proinde viuente viro, adultera iudicabitur, si se iuinxerit alteri viro. Sin aũt mortuus fuerit vir, liberata est a lege viri, vt nõ sit adultera, si iuncta fuerit alteri viro.

Itaq̃ fratres mei, vos quoq̃ mortificati estis legi per corpus Christi, vt iungeremini alteri, nimirũ ei, qui ex mortuis surrexit, vt fructificemus Deo. Cũ enim essemus in carne, affectus peccatorum, qui sunt per legem, vigebant in membris nostris ad fructificandum morti, Nunc autem liberati sumus a lege, mortui

mortui ei in qua detinebamur, vt seruiamus per nouitatem spiritus, & non per vetustatem literæ. Quid ergo dicemus? *Lex peccatū est? Absit. Sed peccatū non cognoui, nisi per legem. Nam & concupiscentiam non nouissem, nisi lex dixisset: *Non concupisces. Sed occasione accepta, peccatum per præceptum genuit in me omnem concupiscentiā. Siquidē absq; lege peccatum erat mortuū. Ego aūt viuebam sine lege quondam, Porro veniente mandato, peccatum reuixit, ego vero mortuus sum. Et repertum est mandatum, quod institutum erat ad vitam, mihi cedere ad mortem. Nam peccatū occasione accepta per præceptum decepit me, & per illud occidit.

Gal. 5. Exo. 20. Deut. 5.

C *Itaq; lex ipsa quidem sancta, & præceptū sanctum ac iustum & bonum. Ergo quod bonum erat, mihi factum est mors? Absit. Imo peccatum. Vt appareret peccatum, per id quod erat bonum, mihi ingnere mortem, vt fieret maiorem in modum peccans peccatum per præceptum. Scimus enim quod lex spiritualis est, at ego carnalis sum, venditus sub peccatum. Quod enim ago, non probo. Non enim quod volo, hoc facio: sed quod odi, hoc ago. Si vero quod non volo, hoc facio, consentio legi, quod bona sit. Nunc autem non iam ego perpetro illud, sed inhabitans in me peccatum. Noui enim quod non habitet in me, hoc est, in carne mea, bonum. Nam velle adest mihi, at vt faciam bonum, non reperio. Non enim quod volo, facio bonum, sed quod non volo malum, hoc ago. Porro si quod non volo ego, hoc facio, non iam ego perpetro illud, sed inhabitans in me peccatum. Reperio igitur per legem, volenti mihi facere bonum, quod mihi malum adiunctum sit.

1. Tim. 1.

D Delectat enim me lex Dei secundum internum hominem. Sed video aliam legem in membris meis rebellantem legi mentis meæ, & captiuū reddentem me legi peccati, quæ est in membris meis. Miser ego homo, qs me eripiet ex hoc corpore morti obnoxio?

Gratias

Gratias ago Deo per Iesum Christum Dominū nostrum. Itaq; ídem ego mente quidem seruio legi Dei, carne vero legi peccati. CAP. VIII.

NVlla igitur nūc est cōdemnatio his, q insiti sunt Christo Iesu, q nō iuxta carnē versantur, sed iuxta spīm. Nā lex spūs vitæ p Christū Iesū, liberū me reddidit a iure peccati et mortis. A

Etenim quod lex præstare non poterat, ea parte qua imbecillis erat per carnem, hoc Deus proprio filio, misso sub specie carnis peccato obnoxię, præstitit, ac de peccato condemnauit peccatum per carnē, vt iustificatio legis impleretur in nobis, qui nō secūdum carnem versamur, sed secundū spiritū. Nā qui carnales sunt, quę carnis sunt curant: at qui spiritales, quæ spiritus sunt. Nam affectus carnis, mors est: affectus vero spiritus, vita & pax. Propterea quod affectus carnis inimicitia est aduersus Deum: nam legi Dei non subditur, siquidem ne potest quidem. B

Qui vero in carne sunt, Deo placere non possunt. Vos aūt non estis in carne, sed in spiritu: siquidem spiritus Dei habitat in vobis. Quod si quis spiritū Christi nō habet, hic nō est eius. Porro si Christus in vobis est, corpus quidē mortuū est propter peccatū, spiritus autem vita est propter iustificationē. Quod si spiritus eius qui excitauit Iesum a mortuis, habitat in vobis, is qui excitauit Christum ex mortuis: viuificabit & mortalia corpora vestra, propter ipsius spiritum inhabitantem in vobis.

Proinde fratres, debitores sumus, non carni, vt secundum carnem viuamus: nam si secundum carnē vixeritis, moriemini. Quod si spiritu facta corporis mortificetis, viuetis. Etenim quicunq; spiritu Dei ducuntur, hi sunt filij Dei. * Nō enim accepistis spiritum seruitutis iterum ad timorem, sed accepistis spiritum adoptionis, per quem clamamus, abba pater. Idem spiritus testatur vna cum spiritu nostro, quod sumus filij Dei, * Quod si filij, igitur & hæredes, C

2. Tim. 1.
Gal. 4.
Gal. 4.

Hæres

Hęredes quidem Dei, cohęredes aũt Christi. * Si quidẽ simul cũ eo patiamur, vt & vna cũ illo glorificemur. Nã reputo non esse pares afflictiones prędentis temporis ad gloriam, quæ reuelabitur erga nos. 1.Cor.12. Heb.4.

E Etenim solicita creaturæ expectatio expectat, vt palam fiant filij Dei. Quippe vanitati creatura subiacet, nõ volens, sed propter eũ qui subiecit illam sub spe. Quoniã & ipsa creatura liberabitur a seruitute corruptionis, in libertatẽ gloriæ filiorũ Dei. Scimus enim q̃ omnis creatura congemiscit, simul q̃ nobiscum parturit vsq; ad hoc tempus. Non solum autẽ illa, sed & ipsi, qui primitias spiritus habemus, & nosipsi in nobisipsis gemimus, adoptionẽ expectantes, redemptionem corporis nostri. Siquidem spe seruati sumus. Porro spes si videatur, nõ est spes. Quod enim quis cernit, cur idem speret? Si vero quod non videmus, speramus, id per patientiam expectamus.

F Consimiliter aũt & spiritus auxiliatur infirmitatibus nostris. Siquidem hocipsum, quid oraturi simus, vt oportet, non nouimus: verum ipse spiritus intercedit pro nobis gemitibus inenarrabilibus * At ille qui scrutatur corda, nouit quis sit sensus spiritus, quoniam secundum Deum intercedit pro sanctis. Psal.7. Hiere.17.

G Scimus aũt, quod his qui diligunt Deum, oia simul adiumento sunt in bonũ: nimirũ his, qui iuxta propositũ vocati sunt. Quoniã quos pręsciuerat, eosdem & præfiniuit, conformes imaginis filij sui, vt ipse sit primogenitus inter multos fratres. Porro quos prædefinierat, eoídem & vocauit: & quos vocauit, eos & iustificauit: quos autem iustificauit, hos & glorificauit. Quid igitur dicemus ad hæc?

Si Deus pro nobis, quis cõtra nos? * Qui proprio filio nõ pepercit, sed pro nobis oĩbus tradidit illum, qui fieri potest, vt nõ & cũ eodem omnia nobis donet? Quis intentabit crimina aduersus electos Dei? Deus est qui iustificat, quis ille q̃ condemnet? Christus est qui mortuus est, imo qui et suscitatus est, qui Ioan.3. Esa.53.

etiam

etiã est ad dexterã Dei, qui & intercedit pro nobis.
Quis nos ſeparabit a dilectiõe Dei? nũ afflictio? num anguſtia? num perſequutio? num fames? num nuditas? num periculum? num gladius? Quemadmo-
Pſal.43. dum ſcriptum eſt: * Propter te morti tradimur tota die, habiti ſumus velut oues deſtinatæ mactationi.
Verum in his omnibus ſuperamus per eum qui dilexit nos. Nam mihi perſuaſum habeo, quod neq;
2.Cor.11. mors, neq; vita, * neq; angeli, neq; principatus, neque poteſtates, neq; inſtantia, neq; futura, neq; altitudo, neq; profunditas, neq; vlla creatura, alia poterit nos ſeparare a dilectione Dei, quę eſt in Chriſto Ieſu Domino noſtro. CAP. IX.
Gal.1. VEritatem dico in Chriſto, * non mentior, A
atteſtante mihi ſimul conſcientia mea, per ſpiritum ſanctum, quod dolor mihi ſit magnus, & aſſiduus cruciatus cordi meo. Optarim enim ego ipſe anathema eſſe a Chriſto pro fratribus meis, cognatis meis ſecundũ carnẽ, qui ſunt Iſraelitæ, quorũ eſt adoptio, & gloria, & teſtamẽta, & legis cõſtitutio, & cultus, & promiſſiones: quorũ ſunt patres, et hi ex quibus eſt Chriſtus, quantũ attinet ad carnem,
Supra.1. * qui eſt in omnibus Deus laudãdus in ſęcula Amẽ.
Non autem hæc loquor, quod exciderit ſermo B
Dei. Non enim omnes qui ſunt ex Iſrael, ſunt Iſrael, neque quia ſunt ſæmen Abrahæ, ſtatim omnes filij:
Gal.4. * ſed per Iſaac nominabitur tibi ſæmen, hoc eſt, non
Gen.21. qui filij carnis, hi filij Dei, ſed qui ſunt filij promiſſionis, reputantur in ſæmen.
Gen 18. Promiſſionis autem ſermo hic eſt: * In tempore C
hoc veniam, & erit Saræ filius. Non ſolum autem
Gen.25. hoc, ſed & * Rebecca ex vno conceperat Iſaac patre noſtro. Nondum enim natis pueris, cum neq; boni quippiam feciſſent, neq; mali, vt ſecundum electionem propoſitum Dei maneret, non ex operibus, ſed ex vocante, dictum eſt illi: Maior ſeruiet minori. Si-
Malach.1 cut ſcriptũ eſt: * Iacob dilexi, Eſau vero odio habui.

Quid

Quid igitur dicemus? Num iniustitia est apud Deū? Absit. Nam Mosi dicit: *Miserebor, cuiuscunq; misereor: & commiserabor, quemcunq; commiseror. Exo. 33.
Itaq; non volentis est, neq; currentis, sed miserentis Dei. Dicit enim scriptura Pharaoni: *In hoc ipsum te excitaui, vt ostendam in te potentiam meā, & vt annuncietur nomen meum in tota terra. Itaque cui vult, miseretur: quem autem vult indurat. Exo. 9.

D Dices ergo mihi: Quid adhuc conqueritur? Nam voluntati illius quis restitit? Atqui o homo, tu quis es, qui ex aduerso respōdes Deo? *Num dicet figmētum ei qui finxit, cur me finxisti ad hunc modum? *An nō habet potestatē figulus luti, vt ex eadē massa fingat aliud quidem vas in honorē, aliud vero in ignominiam? Quod si Deus volens ostendere iram, & notā facere potentiā suā, tulit multa animi lenita te vasa iræ, apparata in interitū: & vt notas faceret diuitias gloriæ suę erga vasa misericordię, quę præparauerat in gloriā. Quos & vocauit, nimirū nos, nō solum ex Iudæis, verūetiam ex gentibus. Quemadmodum & Oseę dicit: *Vocabo populū, qui meus non erat, populum meū: & eā quæ dilecta nō erat, dilectam. Et erit in loco, vbi dictum fuerat eis: Non populus meus vos, ibi vocabuntur filij Dei viuētis. Esa. 45. Eccl. 33. Hie. 18. Oseę. 2. 1. Pet. 2.

E Esaias aūt clamat super Israel: *Si fuerit numerus filiorū Israel vt arena maris, reliquiæ saluę erūt. Sermonem enī perficiens & abbreuians cū iustitia: quoniam sermonem abbreuiatū faciet Dns in terra. Et quemadmodum prius dixit Esaias: *Nisi Dns sabaoth reliquisset nobis semen, vt Sodoma facti fuissemus, & Gomorrhæ assimulati fuissemus. Esa. 10. Esa. 1.

F Quid igitur dicemus? Q̄ gentes quæ nō sectabantur iustitiā, apprehenderunt iustitiam, iustitiam aūt eam, quæ est ex fide: contra Israel, qui sectabatur legem iustitiæ, ad legem iustitiæ nō peruenit. Propter quid? Quia non ex fide, sed tanq̄ ex operibus legis. Impegerunt enim in lapidem offendiculi, quemad-

t modum

modum ſcriptum eſt: *Ecce pono in Sion lapidem offendiculi, & petram offenſionis: & omnis qui credit in eo, non pudefiet. CAPVT X.

FRatres, propenſa quidē voluntas cordis mei, & deprecatio quæ fit ad Deū, pro Iſrael eſt ad ſalutē. Teſtimoniū enim illis perhibeo, quod ſtudiū Dei habent, ſed non ſecundū ſcientiā. Nam ignorantes Dei iuſtitiam, & propriā iuſtitiam quærentes conſtituere, iuſtitiæ Dei non ſuerunt ſubditi. Nam perfectio legis Chriſtus, ad iuſtificationem omni credenti. Moſes em̄ ſcribt de iuſtitia, quæ eſt ex lege, *quod qui fecerit ea homo, viuet per illa.

Cæterum quæ eſt ex fide iuſtitia, ea ſic loquitur. *Ne dixeris in corde tuo: Quis aſcendit in cœlum? Hoc eſt Chriſtum ex alto deducere. Aut, quis deſcēdet in abyſſum? Hoc eſt Chriſtum a mortuis reducere. Sed quid dicit? *Prope te verbum eſt in ore tuo, et in corde tuo. Hoc eſt verbū fidei, quod prædicamus. Nempe ſi confeſſus fueris ore tuo Dominum Ieſum, & crediderīs in corde tuo, quod Deus illum excitauit a mortuis, ſaluus eris: Corde enim creditur ad iuſtitiam, ore autem confeſſio fit ad ſalutem. Dicit enim ſcriptura. *Omnis qui fidit illi, nō pudefiet. Nō em̄ eſt diſtinctio vel Iudæi, vel Græci. *Nam idem Dominus omnium, diues in omnes inuocantes ſe.

*Quiſquis enim inuocauerit nomen Domini, ſaluus erit. Quomodo igitur inuocabunt eū, in quē non crediderunt? Quomodo aūt credent ei, de quo non audierūt? Quomodo autem audient abſq; prædicante? Quomodo aūt prædicabunt, niſi miſſi fuerint? Sicut ſcriptum eſt, *Quam ſpecioſi pedes annūciantium pacem, annunciantium bona. At non omnes obedierunt euangelio. Eſaias enim dicit: *Domine, quis credidit ſermonibus noſtris? Ergo fides ex auditu eſt: auditus autem per verbum Dei.

Sed dico. An non audierunt? Atqui * in omnem terram exiuit ſonus eorum, & in fines orbis terrarū verba

Eſa. 28.
Leui. 18.
Gal. 3.
*Deu. 30.
Hiere. 1.
Eſa. 28.
2. Cor. 8.
Iohel. 2.
Actu. 2.
Eſa. 52.
Naum. 1.
Eſa. 53.
Ioan. 12.
Pſal. 18.

A
B
C
D

verba illorum. Sed ſcio, Nunquid non cognouit Iſrael? Primus Moſes dicit: * Ego ad æmulationem prouocabo vos per gentem quæ non eſt gens, per gentem ſtultam ad iram commouebo vos. Eſaias autem poſt hunc audet, ac dicit: * Inuentus ſui his, qui me non quærebant, conſpicuus factus ſum his, qui de me non interrogabant. Aduerſus Iſrael autem dicit: Toto die expandi manus meas, ad populum non credentē, & contradicentem. Deut. 32. Eſa. 65.

CA. XI.

A Dico igitur: Num repulit Deus populum ſuū? Abſit. Nam & ego Iſraelita ſum, ex ſæmine Abrahę, tribus Beniamin. Nō repulit Deus populum ſuum, quē ante agnouerat. An neſcitis de Elia quid dicat ſcriptura? Quomō interpellat apud Deum aduerſus Iſrael, dicens: * Domine prophetas tuos occiderūt, & altaria tua ſubruerunt: & ego relictus ſui ſolus, & inſidiātur vitę meę. * Sed quid dicit ei diuinū reſponſum? Reliqui mihīpſi ſeptē mil lia virorū, qui non inflexerunt genu imagini Baal. 3. Reg. 19. Ibidem.

B Sic igitur & in hoc tempore reliquię ſecundū electionē gratię fuerunt. Quod ſi per gratiā, nō iam ex operibus. Quandoquidē gratia iā nō eſt gratia. Sin ex operibus, nō iā eſt gratia. Quandoquidē opus, iā nō eſt opus. Quid igitur? Quod quærit Iſrael, hoc nō aſſecutus eſt, ſed electio cōſecuta eſt, reliqui vero excęcati ſunt. Quemadmodum ſcriptū eſt: * Dedit eis Deus ſpīm cōpunctionis: oculos, vt nō videāt: & aures, vt non audiant, vſq; ad hodiernū diem. Et Dauid dicit: * Vertatur menſa illorum in laqueum, & in captionem, & in offendiculum, & in retaliationem ipſis. Obtenebrentur oculi eorum, vt non videant, & tergum illorum ſemper incurua. Eſa. 6. 13. 4. 8. M. Mr. L. Ioan. 13. Actu. 28. Pſal. 68.

C Dico igitur: Num ideo impegerūt, vt cōciderent? Abſit. Sed per lapſum illorū ſalus cōtigit gentibus, in hoc, vt eos ad æmulandū prouocaret. Quod ſi lapſus illorū diuitiæ ſunt mundi, & diminutio illorū diuitiæ gentium, quanto magis plenitudo illorum?

t, ñ. Vobis

Vobis enim dico gentibus, quatenus ego quidē sum apostolus gentiū, ministeriū meū illustro, si quo modo ad æmulandū prouocē carnē meā, et saluos reddā nōnullos ex illis. Nam si reiectio illorū est recōciliatio mundi, quę erat assumptio, nisi vita ex mortuis?

Quod si primitiæ sanctę, sancta est & conspersio. D Et si radix sancta, sancti erūt & rami. Quod si nōnulli rami defracti sunt: tu vero cum esses oleaster, insitus fuisti illis, & consors radicis & pinguedinis oleæ factus es, ne glorieris aduersus ramos: quod si gloriaris, non tu radicem portas, sed radix te. Dices igitur: defracti sunt rami, vt ego inserer er. Benedicis: per incredulitatem defracti sunt, tu vero fide constitisti. Ne efferaris animo, sed timeas. Nam si Deus naturalibus ramis non pepercit, vide ne qua fiat, vt nec tibi parcat.

Ecce igitur bonitatem ac seueritatem Dei: in eos E quidem qui ceciderūt, seueritatem: in te vero bonitatem, si permanseris in bonitate. Quoniam & tu excideris: & illi rursum, si nō permanserint in incredulitate, inserentur. Potest enim Deus denuo inserere illos. Etenim si tu ex naturali exectus es oleastro, & præter naturā insitus es in veram oleam: quanto magis hi, qui naturales sunt, inserentur propriæ oleæ?

¶ Non enim volo vos ignorare fratres mysteriū F hoc, vt ne sitis apud vosmetipsos elati animo, q excæcatio ex parte Israeli accidit, donec plenitudo gentiū aduenerit, & sic totus Israel saluus erit. Sicut scriEsa. 59. ptum est: * Aduenier ex Sion ille qui liberat, & auertet impietates a Iacob. Et hoc illis a me testamentum, cū abstulero peccata ipsorū. Secundū euangelium quidem inimici propter vos, secundū electionē aūt dilecti propter patres. Nam dona quidē & vocatio Dei, eiusmodi sunt, vt eorum illum pœnitere nō possit. Quemadmodū enim & vos quondā increduli fuistis Deo, nunc aūt misericordiā estis consequuti per illorum incredulitatem: sic & isti nunc increduli facti sunt,

ctí sunt, ex eo quod vos misericordiam estis adepti, vt & ipsi misereordiã consequantur. Concluſit enim Deus oẽs sub incredulitatẽ, vt omnium miseretur.

C O profunditatem diuitiarum & sapientiæ & cognitionis Dei, *quã inscrutabilia sunt iudicia eius, & imperuestigabiles viæ eius. *Quis enim cognouit mentem Domini? Aut quis illi fuit a consilijs? Aut quis prior dedit illi, & reddetur ei? Quoniam ex illo, & per illum, & in illum omnia. * Ipsi gloria in sæcula, Amen. Sap. 17. Ibid. 9. Esa. 40. 1. Cor. 2. Rho. 15.

CAP. XII.

A OBsecro igitur vos fratres per miseratiões dei *vt prębeatis corpora vestra hostiam viuentem, sanctã, acceptã Deo, rationalem cultũ vestrum. Et ne accommodetis vos ad figuram sæculi huius, sed transformemini per renouationem mentis vestræ, *vt probetis quæ sit voluntas Dei, quod bonũ est, acceptum & perfectum. Dico enim per gratiam, quæ data est mihi, cuilibet verſanti inter vos, ne quis arroganter de se sentiat, supra quam oportet de se sentire: sed ita sentiat, vt modestus sit & sobrius, vt cuiq; Deus partitus est mensurã fidei. Philip. 4.

B *Quemadmodum enim in vno corpore multa membra habemus, membra vero omnia non eundem habent actum: sic multi vnũ corpus sumus in Christo, singulatim aũt alij aliorum membra, sed tamen habentes dona iuxta gratiam datam nobis varia, siue prophetiam iuxta portionem fidei, siue ministeriũ in administratione, siue qui docet in doctrina, siue qui exhortatur in exhortatione, qui impertit in simplicitate, qui præest in diligentia, qui miseretur in hilaritate. *Dilectio sit non simulata. 1. Cor. 12. Ephe. 4. Amos. 5. Ephe. 4.

C Sitis odio prosequẽtes quod malum est, adhęrentes ei quod bonum est, per fraternam charitatem, ad mutuo vos diligendos propensi, honore alius alium præcendentes: studio non pigri, spiritu feruentes, tempori seruientes, spe gaudentes, in afflictione patientes, precationi instantes, *necessitatibus sanctorum 1. Pet. 2. 5. Heb. 13.

rum communicantes, hospitalitatem sectantes.

5 6 *Bene loquamini de ijs, qui vos infectantur: bene D
Mat. Lu. loquamini, inquam, & ne male precemini. Gaudete
cū gaudētibus, & flete cū flentibus: eodē animo alij
Prouer. 3. in alios affecti, *nō arroganter de vobisipsis sentiē-
Esa. 5. tes, sed humilibus vos accōmodantes. Ne sitis arro-
Pro. 20. gantes apud vosmetipsos, *neq; cuiq; malū pro ma-
1. Petri. 3. lo reddatis. *Prouide parantes honesta in conspectu
*2. Co. 8. oim hominū, si fieri potest, quantū in vobis est, *cū
Exo. 20. omnibus hominibus in pace viuētes, nō vosmetip-
*He. 12 sos vlciscētes dilecti, quin potius date locū iræ. Scri-
Deu. 32. ptum est em: *Mihi vltio, ego rependam, dicit Dñs.
Heb. 10 *Si igitur esurit inimicus tuus, pasce illum: si E
*Pro. 25. tit, da illi potum. Hoc enim si feceris, carbones ignis
coaceruabis in caput illius. Ne vincaris a malo, imo
vince bono malum. CAPVT XIII.

1. Pet. 2. OMnis anima potestatibus supereminentibus A
Sapien. 6. subdita sit. *Non enim est potestas, nisi a
Deo, quæ vero sunt potestates, a Deo ordina-
tæ sunt. Itaq; quisquis resistit potestati, Dei ordina-
tioni resistit. Qui aūt restiterint, sibijpsis iudiciū ac-
cipient. Nam principes nō terori sunt bene agenti-
bus, sed male. Vis aūt nō timere potestatem? Quod
bonum est, facito, & feres laudem ab illa. Dei enim
minister est tibi in bonum. Quod si feceris id quod
malum est, time. Non enim frustra gladium gestat.
Nam Dei minister est, vltor ad iram ei qui, quod
malum est, fecerit. Quapropter oportet esse subditos
nō solum propter iram, verūetiam propter conscię-
tiam. Propter hoc enim & vectigalia soluitis. Siqui-
dem ministri Dei sunt, in hoc ipsum incumbentes.
Mat. 22, *Reddite igitur omnibus, quod debetur: cui tri B
butum, tributū: cui vectigal, vectigal: cui timorem,
timorem: cui honorem, honorē: Nemini quicquam
debeatis, nisi hoc, vt inuicem diligatis. Nam qui di-
Deut. 5, ligit alterum, legem expleuit. Siquidem illa. *Non
adulterabis, non occides, non furabetis, non falsum
testimo

testimonium dices, nõ concupisces: & si quod aliud
præceptum, in hoc sermone summatim compre-
henditur: Nempe, * diliges proximum tuum sicut Leui. 19.
teipsum. Dilectio proximo malum non operatur. Mat. 22.
C * Consummatio itaq; legis, est dilectio. Præser- * Gala. 5.
tim cum sciamus tempus, quod tempestiuum sit; Iaco. 2.
nos iam a somno expergisci. Nunc enim propius
adest nobis salus, quam tum, cum credebamus. Nox
progressa est, dies autem appropinquat.
D Abiiciamus igitur opera tenebrarũ, & induamur
arma lucis: tanq; in die compositè ambulemus, * nõ Luc. 21.
comessationibus & ebrietatibus, nõ cubilibus ac las-
sciuijs, nõ contentione & æmulatione, sed indua-
mini Dominum Iesum Christum. Et carnis curam
ne agatis ad concupiscentias. CAP. XIIII.
A POrro eũ qui infirmatur fide, assumite, nõ ad
diiudicatiões disceptationum. Alius quidem
credit vescendũ esse quibuslibet: alius aũt qui
infirmus est, holeribus vescitur. Qui vescitur, nõ ve-
scentem ne despiciat: & qui nõ vescitur, vescentẽ ne
iudicet. Deus em illum assumpsit, * Tu quis es, q; iu- Iaco. 4.
dicas de alieno famulo? Proprio Dño stat aut cadit,
imo fulcietur vt stet. Potens est enim Deus efficere,
vt stet. Hic quidem iudicat, diem ac diem conferens:
ille autem idem iudicat de quouis die. Vnicuiq; sua
mens satisfacit. Qui curat diem, Domino curat. Et q
non curat diem, Domino non curat. Qui vescitur,
Domino vescitur, gratias enim agit Deo: & qui nõ
vescitur, Domino nõ vescitur, & gratias agit Deo.
Nullus enim nostrũ sibiipsi viuit, & nullus sibiipsi
moritur. Nam siue viuimus, Dño viuimus: siue mo
rimur, Domino morimur. Siue igitur viuamus, siue
moriamur, Domini sumus. In hoc enim Christus &
mortuus est, & resurrexit, & reuixit, vt mortuis ac Iaco. 4.
viuentibus dominetur. * Tu vero cur iudicas fratrẽ
tuũ? Aut etiam tu cur despicis fratrem tuũ? Omnes
enim stabimur apud tribunal Christi. Scriptũ est em.

t iiij. Viuo

Esa. 45. Philip. 2. 2. Cor. 5. *Viuo ego, dicit Dominus: Mihi sese flectet omne genu, & omnis lingua confitebitur Deo. *Igitur vnusquisq; nostrum de seipso rationem reddet Deo. B

Ne posthac igitur alius alium iudicemus: verum illud iudicate magis, ne offendiculũ ponatur fratri, aut lapsus occasio. Noui siquidẽ, et persuasum habeo per Dñm Iesum, nihil esse cõmune per se, nisi ei qui existimat aliquid esse cõmune, illi commune est.

Verum si propter cibum frater tuus cõtristatur, C nõ iam secundũ charitatẽ ambulas. Ne cibo tuo illũ perdas, pro quo Christus mortuus est. Ne vestrũ igitur bonũ, hominũ maledicẽtię sit obnoxiũ. Non enim est regnum Dei cibus ac potus, sed iustitia & pax, & gaudiũ, in spiritu sancto. Etenim qui per hæc seruit Christo, acceptus est Deo, & probatus hominibus, Itaq; quæ sunt pacis sectemur: & quæ ædificationis alius erga alium. Ne cibi causa destruas opus Dei.

Titum. 1. 2. Cor. 8. *Omnia quidem pura, sed malum est homini, D qui per offendiculum vescitur. *Bonum est nõ edere carnes, neq; bibere vinum, neq; quicq; per quod frater tuus impingit, aut offenditur, aut infirmatur. Tu fidem habes? Apud temetipsum habe coram Deo. Beatus qui nõ iudicat, seipsum in eo quod probat. At qui dñudicat, si ederit, condemnatus est: quoniam non edit ex fide. Porro quicquid ex fide non est, peccatum est.

CAP. XV.

Galat. 6. *Debemus aũt nos qui potentes sumus, infirmitates impotentium portare, ac non placere nobisipsis. Nam vnusquisq; nostrũ proximo placeat in bonũ ad ædificationem. Etenim Christus nõ placuit sibẽpsi, sed quemadmodum scriptũ Psal. 68. est: *Opprobria opprobrantiũ tibi inciderũt in me. Nam quæcunq; prescripta sunt, in nostram doctrinam prescripta sunt, vt per patientiam & consolationem scripturarum spem habeamus. Deus aũt patientiæ & consolatiõis det vobis idem mutuo inter vos sentire secundũ Iesum Christum, vt vnanimiter vno ore glo

ore glorificetis Deum, ac patrem Domini nostri Ie-
su Christi. Quapropter assumite vos inuicem, quem-
admodum & Christus assumpsit nos in gloriã Dei.

B Illud aũt dico, Iesum Christum ministrum fuisse
circumcisionis pro veritate Dei, ad confirmandas
promissiones patrum. Cæterum vt gentes pro mise-
ricordia glorificent Deũ, sicut scriptũ est: *Propter 2. Reg. 22
hoc confitebor tibi in gentibus, & nomini tuo canã.
Et rursum dicit: *Gaudete gentes cum populo eius. Psal. 17.
Et rursum: *Laudate Dominum oẽs gentes, & col- Psal. 116.
laudate eum omnes populi. Et rursum Esaias dicit:
*Erit radix Iesse, & qui exurget ad imperandũ gen- Esa. 11.
tibus, in eo gentes sperabunt: Deus autem spei im-
pleat vos omni gaudio & pace, in credendo, in hoc,
vt exuberetis in spe per potentiam spiritus sancti.

C Persuasum em̃ habeo fratres mei & ipse ego de vo
bis, ꝙ & ipsi pleni estis bonitate, impleti omni scien
tia, valentes etiã inuicem alius aliũ admonere. Sed ta
men audatius scripsi vobis fratres, ex parte veluti cõ
monefaciens vos, propter gratiã quæ data est mihi a
Deo, in hoc, vt sim minister Iesu Christi in gentes,
administrans Euangelium Dei, vt fiat oblatio gen-
tium acceptabilis, sanctificata per spiritũ sanctum.

D Habeo igitur quod glorier per Christum Iesum,
in his quæ ad Deum pertinent. Non enim ausim lo-
qui quicquam eorũ, quæ nõ effecit Christus per me,
in obedientiam gentium, verbo & facto per poten-
tiam signorũ ac prodigiorum, per potentiã spiritus
Dei, vt ab Hierusalẽ, & in circũiacentibus regioni-
bus, vsq; ad Illyricũ impleuerim euangeliũ Christi:
Ita porro annitens prædicare Euangeliũ, nõ vbi no-
minatus erat Christus, vt ne superalienũ fundamen
tum ædificarẽ, sed quemadmodũ scriptũ est: *Quis Esa. 52.
bus nõ est annunciatum de eo, videbunt: & qui nõ
audierãt, intelligent. Quapropter & prępeditus sum
sæpe, quo minus venirem ad vos. Nunc vero cũ nõ
amplius habeam locũ in regionibus his, desiderium

aũt

aũt habeam veniendi ad vos multis iam annis, quãdocũq; iter instituero in Hispaniã veniam ad vos.

Spero eñ fore, vt istac iter faciẽs, videã vos, & a E
vobis producar illuc, si tamẽ vra cõsuetudine prius ex parte fuero expletus. Nunc aũt ꝓficiscor Hierosolymã ministrãs sanctis. Visum est eñ Macedoniç et Achaiç cõmunicationẽ aliquã facere ī pauperes sanctos, q̃ sunt Hierosolymis. Nam ita visum est ipsis, & debitores illorũ sunt * Etenim si spiritualia sua cõ- 1. Cor. 9.
municauerũt gentibus, debẽt & hç in carnalibus mi nistrare illis. Hoc igitur vbi perfecero, et obsignauero illis fructum hunc, reuertar per vos in Hispaniã. Scio nanq;, q̃ vbi venero ad vos, cũ plenitudine be- F
nedictionis euangelij Christi venturus sim.

Obsecro aũt vos fratres, ꝑ Dñm nr̃m Iesum Christum, & per dilectionẽ spiritus, vt me laborantẽ adiuuetis precationibus ꝑ me ad Deũ, vt liberer ab incredulis in Iudea, vt ministeriũ hoc meũ, q̃d exhibeo Hierosolymis, acceptũ sit sanctis: vt cũ gaudio veniã ad vos per voluntatẽ Dei, vnaq; vobiscũ refocillem. Deus aũt pacis sit cũ õnibus vobis, Amen. Ca. 16.

COmmendo aũt vobis Phœben sororẽ nr̃am, A
quæ est ministra ecclesiæ Cenchreensis, vt illam suscipiatis ī Christo, ita vt decet sanctos, & adstitis ei, in quocũq; vobis egerit negocio. Nam hęc cũ multis adfuit, tũ mihi etiã ipsi. Salutate Pris- B
cã, & Aquilã, adiutores meos in Christo Iesu, q̃ pro anima mea suã ipsorũ ceruicẽ suppoſuerũt. Quibus nõ ego solus gratias ago, sed & oẽs ecclesiç gentium.

Item quę in domo illorũ est cõgregationẽ. Salutate C
Epenetũ dilectũ meũ, q̃ est primitiç Achaiç in Christo. Salutate Mariã, quæ multũ laborauit erga nos. Salutate Andronicũ, & Iuniã, cognatos meos, & cõ captiuos meos, q̃ sunt insignes inter apostolos, q̃ etiã ante me fuerũt in Christo. Salutate Ampliã dilectũ D
meũ in Dño. Salutate Vrbanũ, adiutorẽ nr̃m in Christo, & Stachyn dilectũ meũ. Salutate Apellã, ꝓbatũ

in Christo. Salu

H Salutate eos qui sunt ex Aristoboli familiaribus. Salutate Herodionem cognatum meũ. Salutate eos qui sunt ex Narcissi familiaribus, hos q̃ sunt in Dño Salutate Tryphęnã & Typhosam, quæ laborant in Dño. Salutate Persidẽ dilectã, quæ multũ laborauit in Dño. Salutate Rufum electũ in Dño, & matrẽ illius ac meã. Salutate Asyncritũ, Phlegontẽ, Hermã, Patrabã, Mercuriũ, & q̃'cũ his sunt fratres. Salutate Philologum & Iuliã, Nereũ & sororẽ eius, et Olympam, & q̃ cũ his sunt, oẽs sanctos. Salutate vos inuicem cũ osculo sancto. Salutant vos ecclesiæ Christi.

F Obsecro aũt vos fratres, vt considereti̇s eos qui dissidia & offendicula cõtra doctrinã, quã vos didicistis, gignunt: & declinetis ab illis. *Nam q̃ eiusmo Philip. 3
di sunt, Dño Iesu Christo nõ seruiũt, sed suo ventri, & per blandiloquentiã & assentationẽ decipiũt corda simpliciũ. Nam vestra obedientia ad oẽs peruenit. Gaudeo igitur sane de vobis. Sed volo vos sapientes quidem esse ad bonũ, synceros aũt ad malũ. Deus aũt pacis cõteret satanam sub pedes vestros breui. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit vobiscũ.

G Salutãt vos Timotheus cooperarius meus, & Lucius, & Iason, & Sosipater, cognati mei. Saluto vos ego tertius, q̃ scripsi epistolam in Dño. Salutat vos Gaius hospes meus et ecclesię totius. Salutat vos Erastus, quæstor ęrarius ciuitatis, & Quartus frater. Gratia Dñi nostri Iesu Christi sit cũ õnibus vobis, Amẽ.

Ei aũt qui potẽs est vos confirmare secundũ Euangelium meũ, & prędicationẽ Iesu Christi, iuxta reuelationem mysterij̃, temporibus ætern̄is taciti, manifestati vero nunc, & per scripturas propheticas iuxta delegationem æterni Dei in obedientiã fidei, in oẽs gentes patefacti, soli sapienti Deo, per Iesum Christum, *cui gloria in sæcula, Amen. Rho. 3

¶ Ad Rhomanos missa fuit a Corintho per Phœben ministram Cenchreensis ecclesiæ.

Digitized by Google

EPISTO.

LA PAVLI APOSTOLI ad Corinthios, Prima.

CAPVT I.

Gal. 1. Aulus vocatus apostolus Iesu Christi, * per voluntatem Dei, & Sosthenes frater ecclesiæ Dei, quæ est Corinthi, sanctificatis per Christum Iesum, vocatis sanctis, vna cum omnibus qui inuocant nomen Domini nostri Iesu Christi in quouis loco, vel suo vel nostro. * Gratia vobis & pax a Deo patre nostro, et Domino Iesu Christo. * Gratias ago Deo meo semper pro vobis de gratia Dei, quæ data est vobis per Christū Iesum, quod in omnibus ditati estis per ipsum, in omni sermone, & omni cognitione, quibus rebus testimoniū Iesu Christi confirmatum fuit in vobis, adeo vt nō destituamini in vllo dono: exspectantes reuelationē Dñi nostri Iesu Christi, qui & confirmabit vos vsq; ad finē, inculpatos in die Dos mini nostri Iesu Christi. * Fidelis Deus, per quē vocati estis in cōsortiū filij ipsius Iesu Christi Dñi nostri. A

Ibidem. Infra. 14. 1. Thes. 5. Infra. 10.

Obsecro autem vos fratres, per nomen Domini nostri Iesu Christi, vt idem loquamini omnes, & nō sint inter vos dissidia, sed sitis integrum corpus eadem mente, eadem sententia. Significatum est enim mihi de vobis fratres mei, a familiaribus Chloæ, q̄ contentiones sint inter vos. Dico autem illud, quod vnusquisq; vestrum dicit: * Ego quidē sum Pauli, ego vero Apollo, ego vero Cephę, ego vero Christi. Num diuisus est Christus? Num Paulus crucifixus est pro vobis? aut in nomine Pauli baptizati fuistis? Gratias ago Deo, quod neminem vestrum baptizauerim nisi Crispum & Gaium, ne quis dicat, quod in meo B

Infra. 3.

Digitized by Google

In meo nomine baptizauerim. Baptizaui autem & Stephanæ familiam. Præterea haud scio num quem alium baptizarim. Non enim misit me Christus vt baptizarem, sed vt euangelizarem, non erudito sermone, ne inanis reddatur crux Christi.

C Nam sermo crucis ijs quidem qui pereunt, stultitia est, at nobis qui salutem cõsequimur, potentia Dei est. Scriptum est enim. *Perdam sapientiam sapientium, & intelligentiam intelligentium reijciã. Esa.29.
*Vbi sapiẽs? vbi scriba? vbi disputator seculi huius? Abdiæ.1.
Nonne infatuauit Deus sapientiam mundi huius? Esaiæ.33.
Nam postquam in sapientia Dei non cognouit mũdus per sapientiam Deum, visum est Deo, per stulti Mt.12.24
tiam prædicationis saluos facere credentes. *Quan- Lucæ.11.
doquidẽ & Iudæi signũ postulant, & Græci sapientiam quærunt. Nos aũt prædicamus Christum crucifixum, Iudæis quidẽ offendiculum, Græcis vero stultitiam, sed ijsdem vocatis Iudæis, pariter & Græcis, Christum Dei potentiam, ac Dei sapientiam. Quoniam stultitia Dei sapientior est q̃ homines, & imbecillitas Dei robustior est quam homines.

D Videtis enim vocationem vestram fratres, quod non multi sapientes secundum carnem, non multi potentes, non multi claro generi nati, verum quæ stulta erant secundum mundum, delegit Deus, vt pudefaceret sapientes, & quæ erant imbecillia in mundo delegit Deus, vt pudefaceret ea quæ sunt robusta: & quæ ignobilia erant in mundo contempta q̃, delegit Deus, & ea quæ non erant, vt ea quæ sunt, obliteraret, vt ne gloriaretur vlla caro corã ipso. Ex eodem aũt vos estis in Christo Iesu, qui factus fuit nobis sapientia a Deo, iustitia q̃, & sanctificatio, & Hiere.9
redemptio. Vt quẽadmodum scriptũ est: * Qui glo- 2.Cor.10
riatur, in Domino glorietur. CAP. II.

A ET ego cum venirem ad vos fratres, nõ veniebam cum eminentia sermonis, aut sapientiæ, annuncians vobis testimoniũ Dei. Nõ enim me

me iudicaui quicq̃ scire inter vos, nisi Iesum Christum, & hunc crucifixum. Et ego per infirmitatem, & cum timore, ac in tremore multo apud vos versatus sum: & sermo meus, & prædicatio mea, non erat in persuasorijs humanæ sapientiæ verbis, sed in ostensione spiritus ac potentiæ, vt fides vestra non sit in sapientia hominum, sed in potentia Dei.

Porro sapientiam loquimur inter perfectos: sa- B pientiam autem, non sæculi huius, neq; principum sæculi huius, qui abolentur: sed loquimur sapientiã Dei in mysterio, quæ est recondita, quam præfinierat Deus ante sæcula, in gloriã nostram, quã nemo principum sęculi huius cognouit. Nam si cognouissent, haudquaquam Dominũ gloriæ crucifixissent,
Esa. 64. Sed quẽadmodum scriptũ est: * Quæ oculus non vidit, & auris nõ audiuit, & in cor hominis non ascenderunt, quæ præparauit Deus diligentibus se.

Nobis autem Deus reuelauit per spiritum suum. C Spiritus enim omnia scrutatur, etiã profunditates Dei. Quis enim hominum nouit ea quæ sunt hominis, nisi spiritus hominis qui est in eo? Sic & ea quæ sunt Dei, nemo nouit, nisi spiritus Dei. Nos vero non spiritum mundi accepimus, sed spiritum qui est ex Deo, vt sciamus quæ a Christo donata sint nobis, quæ & loquimur, non sermonibus quos docet humana sapientia, sed quos docet spiritus sanctus, spiritualibus spiritualia comparantes.

Animalis autem homo non accipit ea, quæ sunt D spiritus Dei, stultitia siquidem illi sunt, nec potest cognoscere, quod spiritualiter dijudicantur. At spiritualis dijudicat quidem omnia, ipse vero a nemine
Sapi. 9. dijudicatur. * Quis enim cognouit mentem Domi-
Esa. 40. ni? quis consilium daturus sit illi? Nos aũt mentem
Rho. 11. Christi tenemus. CAP. III.

ET ego fratres non potui loqui vobis, vt spiritualibus, sed loquendũ fuit vt carnalibus, vt infantibus in Christo, Lactis potu vos alui,

& non

& non cibo. Nondum enim poteratis, imo ne nunc
quidem adhuc poteſtis, nam adhuc carnales eſtis.
Siquidem cum in vobis ſit æmulatio & contentio,
& factiones, nonne carnales eſtis, & ſecundum ho-
minem ambulatis? Etenim cum dicat aliquis, * ego Supra. 1.
quidem ſum Pauli, alter vero, ego Apollo, nonne
carnales eſtis? Quis igitur eſt Paulus, quis aũt Apol
lo? niſi miniſtri, per quos credidiſtis, & vt cuiq; Do
minus dedit. Ego plantaui, Apollo rigauit, ſed Deus
dedit incrementũ. Itaq; neq; qui plantat eſt aliquid,
neq; qui rigat, ſed qui dat incrementum, Deus. Cæ-
terum is qui plantat, & is qui rigat, vnum ſunt,
B Vnuſquiſq; tamen ſuam mercedẽ accipiet iuxta
ſuũ laborẽ. Etenim Dei ſumus cooperarij, Dei agri-
colatio, Dei ædificatio eſtis iuxta gratiã Dei, quę da
ta eſt mihi. Vt ſapiens architectus fundamentũ po-
ſui, alius aũt ſuꝑ illud ędificat. Porro quiſq; videat
quomodo ſuperſtruat. Nam fundamentũ aliud ne-
mo poteſt ponere, præter hoc quod poſitũ eſt, quod
eſt Ieſus Chriſtus. Quod ſi quis ſuperſtruit ſuper fun
damentũ hoc, aurum, argentũ, lapides precioſos, li-
gna, fœnum, ſtipulam, cuiuſq; opus manifeſtũ fiet.
Dies enim declarabit, quod in igne reuelatur, & cu-
iuſq; opus quale ſit, ignis probabit. Si cuius opus
manſerit, quod ſuperſtruxit, mercedem accipiet: ſi
cuius opus exuſtum fuerit, damnum patietur, ipſe
vero ſaluus fiet, ſed ſic, tanquam per ignem.
C *An neſcitis quod templum Dei eſtis, & ſpiri- Infra. 6.
tus Dei habitat in vobis? Si quis templũ Dei propha 2. Cor. 6.
nat, hunc perdet Deus. Nam templũ Dei ſanctũ eſt,
quod eſtis vos. Ne quis ſeipſum fallat. Si quis ſibi vi
detur ſapiẽs eſſe inter vos, in ſęculo hoc ſtultus fiat,
vt reddatur ſapiẽs. *Etenim ſapiẽtia mũdi huius, ſtul Rhom. 1.
titia eſt apud Deũ. Scriptũ eſt enim: * Qui cõprehẽdit Iob. 5.
ſapientes in aſtutia ipſorũ. * Et rurſum: Dñs nouit Pſal. 93.
cogitationes ſapientium quod ſint vanæ. Itaque
ne quis glorietur in hominibus, Omnia namque
veſtra

uestra sunt, siue Paulus, siue Apollos, siue Cephas, siue mundus, siue vita, siue mors, siue præsentia, siue futura: omnia inquam uestra sunt, vos autem Christi, Christus vero Dei. CAPVT IIII.

a. Cor. 6. SIc nos æstimet homo, * vt ministros Christi & A dispensatores mysteriorum Dei. Quod superest autem, illud requiritur in dispensatoribus, vt fidus aliquis reperiatur. Mihi vero pro minimo est, vt a vobis dñjudicer, aut ab humano iudicio, imo nec meipsum dñjudico. Nullius enim rei mihi conscius sum, sed non per hoc iustificatus sum. Cæterũ qui me iudicat, Dominus est. Proinde ne ante tempus quicquã iudicetis, donec venerit Dominus, qui & illustraturus est occulta tenebrarũ, & patefaciet consilia cordiũ, ac tunc laus erit vnicuiq; a Deo. Hæc aũt fratres per figuram transtuli in meipsum, & in Apollo, ppter vos, vt & in nobis discaretis, ne quis supra id quod scriptũ est, de se sentiat, vt ne hic illius ille huis nomine inflemini, alius aduersus alium. Quis enim te dñjudicat? Quid autem habes, quod non accepisti? Quod si etiam accepisti, quid gloriaris, quasi non acceperis? Iam saturati estis, iam ditati estis, absq; nobis regnum adepti estis, atq; vtinam adepti sitis, vt & nos simul vobiscum regnemus.

Arbitror enim quod Deus nos, qui sumus apo- B stoli postremi, ostenderit tanquam morti addictos. Quoniã spectaculum facti sumus mundo, & angelis, & hominibus. Nos stulti propter Christum, vos autem prudentes per Christum, nos imbecilles, vos autem validi: vos clari, nos contempti. Ad hoc vsq; tempus & esurimus & sitimus, & nudi sumus, & colaphis cædimur, & incertis vagamur sedibus, & laboramus operantes proprijs manibus, maleaudientes, benedicimus: persequutionem patientes, sustinemus: conuicijs affecti, obsecramus: veluti excrementa mundi facti sumus, omnium reiectamentum ad hunc vsq; diem. Non quo vos pudore suffundam

hæc

hæc ſcribo, ſed vt filios meos dilectos admoneo: Nam etiam ſi innumeros pædagogos habeatis in Chriſto, nõ multos tamen habetis patres. Siquidem in Chriſto Ieſu per Euangelium vos genui.

C *Adhortor itaque vos, vt imitatores mei ſitis. Infra. 11.
Hac de cauſa miſi vobis Timotheum, qui eſt filius Ephe. 5.
meus dilectus, & fidelis in Domino, qui vobis in memoriam reducet vias meas, quæ ſunt in Chriſto, quemadmodũ vbiq; in omni eccleſia doceo. Perinde quaſi nõ ſim venturus ad vos, inflati ſunt quidam. Sed veniam breui ad vos, ſi Dñs voluerit, & cognoſcam nõ ſermonem iſtorum qui inflati ſunt, ſed virtutem. Non enim in ſermone regnum eſt Dei, ſed in virtute. Quid vultis? Cum virga veniã ad vos, an cũ charitate, & ſpiritu lenitatis? CAP. V.

A OMnino auditur inter vos ſtuprum, & huiuſmodi ſtuprum, quod nec inter gentes nominatur, vt aliquis vxorem patris habeat. Et vos inflati eſtis, ac nõ potius luxiſtis, vt tolleretur de medio veſtrum, qui facinus hoc perpetraſſet. Nam ego quidem, *vt abſens corpore, præſens aũt Coloſſ. 2.
ſpiritu, iam decreui tanq; præſens, vt is qui ſic hoc patrauit, in nomine Domini noſtri Ieſu Chriſti, congregatis vobis & meo ſpiritu, vna cũ poteſtate Domini noſtri Ieſu Chriſti, tradatur ſatanæ ad interitũ carnis, quo ſpiritus ſaluus ſit in die Domini Ieſu.

B Non eſt bona gloriatio veſtra. *An neſcitis, quod Gala. 5.
paululum fermenti totam conſperſionem fermẽtat? Expurgate itaq; vetus fermentũ, vt ſitis noua conſperſio, ſicut eſtis infermentati. Nam & paſcha noſtrum pro nobis immolatus eſt Chriſtus. Itaq; feſtum cẽlebremus, nõ in fermento veteri, nec in fermento maliciæ & verſutiæ, ſed in panibus fermento carentibus: hoc eſt, ſynceritate & væritate.

C Scripſi vobis per epiſtolam: * Ne commiſcere- Eccl. 19.
mini cum ſcortatoribus, ac non omnino cum ſcortatoribus mundi huius, aut cum auaris, aut cum

Digitized by Google

rapacibus, aut ſimulacrorum cultoribus, Alioquin vtinam videlicet e mundo exiſſetis.

Nunc aũt ſcripſi vobis, ne cõmiſcemini. Si quis, cum frater appelletur, fuerit ſcortator, aut auarus, aut ſimulacrorum cultor, aut conuiciator, aut ebrioſus, aut rapax, cũ eiuſmodi ne cibum quidẽ capiatis. Quid enim ad me attinet etiam de his, qui foris ſunt iudicare? Nonne de his qui intus ſunt iudicatis? Eos vero qui foris ſunt, Deus iudicat. Etiam profligate iſtum qui malus eſt, ex vobiſipſis. CAP. VI.

AVſtinet aliquis veſtrum, negocium habens cũ altero, iudicari ſub iniuſtis, & non magis ſub ſanctis? An neſcitis, q̃ ſancti mundum iudicabunt? Et ſi per vos iudicatur mundus, indigni eſtis minimis iudicijs? An neſcitis, q̃ angelos iudicabimus, nõ tantũ iſta quæ ad victum pertinent? Proinde iudicia ſiquidem habueritis de ijs, quæ ad vitæ vſum attinent, qui contempti ſunt in eccleſia, eos conſtituite. Ad erubeſcentiã veſtram dico. Adeo nõ eſt inter vos ſapiens? ne vnus quidem, qui poſſit dijudicare inter fratrem ſuũ & fratrem? Sed frater cũ fratre litigat, idq; ſub infidelibus? Iam quidem omnino delictũ in vobis eſt, q̃ lites habetis inter vos inuicem. Cur nõ potius iniuriam patimini? cur non potius damnum accipitis? imo vos iniuriam facitis, & damno afficitis, idq; fratres? An neſcitis, q̃ iniuſti regni Dei hæreditatem nõ conſequentur?

Ephe.5. 1.Tim.1. *Ne erretis. Neq; ſcortatores, neq; cultores ſimulacrorũ, neq; adulteri, neq; molles, neq; qui concubunt cũ maſculis, neq; fures, neq; auari, neq; ebrioſi, neq; maledici, neq; rapaces, regni Dei hæreditatem accipient. Atq; hæc eratis quidam, ſed abluti eſtis, ſed ſanctificati eſtis, ſed iuſtificati eſtis per nomen Domini Ieſu, & per ſpiritum Dei noſtri.

Infra.10. Eccl.37. *Omnia mihi licent, at nõ omnia conducunt. Omnium mihi poteſtas eſt, at ego nõ redigar ſub vllius poteſtatem. Eſcæ ventri deſtinatæ ſunt, & venter eſcis,

ter escis, Deus autem & hunc & illas abolebit. Corpus vero non stupro, sed Domino, & Dominus corpori. Deus autem & Dominum suscitauit, & nos suscitabit per potentiam suam. An nescitis, quod corpora vestra membra sunt Christi? Num igitur tollens membra Christi, faciam scorti membra? Absit. An nescitis, quod qui adglutinatur scorto, vnum corpus est? * Redigentur enim, inquit, duo in carnem vnam. At qui adglutinatur Domino vnus spiritus est. Fugite scortationem. Omne peccatū, quodcunq; fecerit homo, extra corpus est: sed qui scortatur, in proprium corpus peccat.

Gene.2. Mat.19. Mar.10 Ephe.5.

D * An nescitis, quod corpus vestrum, templum est habitantis in vobis spiritus sancti, quem habetis a Deo, & nō estis ipsi vestri iuris? * Nam empti estis precio, Glorificate iam Deū in corpore vestro, & in spiritu vestro, quæ sunt Dei.

Supra.3. 1.Cor.6. Infra.7. 1.Pet.1.

CAP. VII.

A CAeterum de quibus scripsistis mihi: Bonū est homini vxorem nō attingere. Attamē propter stupra vitanda, suā quisq; vxorem habeat, & suū quæq; virum habeat. Vxori vir debitā benevolentiam reddat: similiter aūt & vxor viro. Vxor proprij corporis ius nō habet, sed maritus: similiter & maritus proprij corporis ius nō habet, sed vxor. Ne fraudetis vos inuicē, nisi si quid ex cōsensu pro tempore, vt vacetis ieiunio & precatiōi, & rursum in vnum cōueniatis, ne tentet vos satanas propter intemperantiā vestrā. Hoc aūt dico iuxta indulgentiam, nō iuxta præceptū. Nam velim omnes homines esse vt & ipse sum. Sed vnusquisq; proprium donum habet ex Deo, alius quidem sic, alius aūt sic.

B Dico autem inconiugatis & viduis, bonum eis est, si manserint vt & ego. Quod si se non continent, contrahunt matrimonium. Nam satius est matrimonium contrahere, quam vri. At coniugatis præcipio, nō ego, imo Dominus: * Vxor a viro ne separetur, q; si separata fuerit, maneat innupta, aut

Mat.5.

v.ñ. rito re-

rito reconcilietur,& maritus vxorem ne dimittat? Reliquis aũt ego dico,non Dominus:Si quis frater vxorem habet infidelem,& hæc assentitur vt habitet cũ illo,ne dimittat eã:& mulier quæ habet maritum infidelem,& is assentitur,vt habitet cũ ea,ne dimittat illum. Sanctificatus est enim maritus incredulus per vxorem, & sanctificata est vxor incredula per maritum. Alioquin filij vestri immundi essent, nunc autem sancti sunt.Quod si incredulus discedit, discedat. Non est seruituti subiectus frater aut soror in huiusmodi, sed in pace vocauit nos Deus. Qui nanque scis mulier,an maritum sis seruatura? Aut qui scis vir,an vxorem sis seruaturus? Vtunq; fuerit,vnusquisq; vt ipsi partitus est Deus, *vnusquisque vt illum vocauit Dominus, ita ambulet, & sic in ecclesijs omnibus ordino.

Ephe. 4.

Circumcisus aliquis vocatus est,ne accersat præputium. In præputio aliquis vocatus est?ne circumcidatur. Circumcisio nihil est,& præputiũ nihil est, sed obseruatio mandatorum Dei. Vnusquisq; in ea vocatione,in qua vocatus fuit,maneat. Seruus vocatus es?ne sit tibi curæ:quinetiam si potes liber fieri, potius vtere. Etenim qui in Dño vocatus est seruus, libertus Dñi est. Similiter & qui liber vocatus fuit, seruus est Christi. *Precio empti fuistis,nolite fieri serui hominum. Vnusquisq; in eo,in quo vocatus fuit,fratres, maneat apud Deum.

C

Supra. 6. 1. Pet. 1.

De virginibus autem præceptum Domini non habeo,consilium tamẽ do,tanquam misericordiam consequutus a Domino,in hoc vt sim fidelis. Arbitror igitur hoc bonũ esse propter præsentem necessitatem. Nam bonum est homini sic esse. * Alligatus es vxori?ne quære diuortium. Solutus es ab vxore? ne queras vxorem. Quod si duxeris vxorem,nõ peccasti. Et si nupserit virgo,nõ peccauit, Attamen afflictionem in carne habituri sunt huiusmodi. Ego vero vobis parco. Cæterum illud dico fratres,tempus con-

D

Mat. 5. Mar. 10.

Digitized by Google

pus contractum est: superest, vt qui habent vxores, sint tanq̃ non habeant: & qui plorant, tanq̃ nõ plorent: & qui gaudent, tanquam non gaudeant: & qui emunt, tanq̃ nõ possideant: & qui vtuntur mundo hoc, tanq̃ nõ vtantur. Præterit enim habitus huius mũdi. Velim aũt vos absq; solicitudine esse. Qui cœlebs est, curat ea quæ sunt Domini, quomodo placiturus sit Dño: at qui duxit vxorem, solicitus est de his quę sunt mundi, quomodo placiturus sit vxori.

E Diuisa sunt hæc duo, mulier & virgo. Innupta curat ea, quæ sunt Domini, vt sit sancta cũ corpore, tum spiritu: Contra, quæ nupta est, curat ea quę sunt mundi, quomodo placitura sit viro. Hoc aũt ad id, quod vobis conducibile est, dico: nõ vti laqueũ vobis iniȝciam, sed vt quod honestum ac decorum est, sequamini, & adhęreatis Domino absq; vlla distractione. Quod si quis indecorum virgini suæ putat, si prætereat nubendi tempus, & sic oportet fieri, quod vult faciat, non peccat, iungantur matrimonio. Cæterum qui stat firmus in corde, non habens necessitatem, sed potestatem habet proprię voluntatis, & hoc decreuit in corde suo, vt seruet suã virginem, benefacit. Itaq; qui elocat nuptum, bene facit: attamen qui non elocat nuptum, melius facit.

F *Vxor alligata est matrimonio, quandiu viuit Rho. 7. maritus eius. Quod si dormierit maritus illius, libera est ad cui velit nubendũ, modo in Dño. Attamen beatior est, si sic maneat, iuxta meã sentẽtiã. Opinor aũt q̃ & ipse spiritũ Dei habeam. CA. VIII.

A CAeterum de his quę simulacris immolantur, scimus q̃ omnes scientiam habemus. Scientia inflat, charitas vero ędificat. Quod si quis sibi videtur aliquid scire, nondum quicquam nouit, quemadmodũ oporteat scire. At si quis diligit Deũ, hic cognitus est ab illo. De esu igitur eorũ quæ simulacris immolantur, scimus q̃ nullum est simulacrũ in mundo, & quod nullus sit Deus alius, nisi vnus.

v, iñ. Nam

Nam etiam si sunt qui dicantur dñi, sive in cœlo, sive in terra, quemadmodū sunt dñi multi, & dñi multi: nobis tamē vnus est Deus, ꝙ est pater ille, ex quo oīa, & nos in illū: & vnus Dñs Iesus Christus, per quem omnia, & nos per illū: sed nō in omnibus est sciētia.

Nonnulli vero cum scientia simulacri vsque ad B hoc tempus, tanquam simulacris immolatū edunt, & conscientia illorum infirma cum sit, polluitur. Atqui esca nos non commendat Deo, neq; si comedamus, aliquid nobis supereſt: neq; si non comedamus, quicquam nobis deest.

Rho .14. *Sed videte, ne quo modo facultas illa vestra offendiculo sit ijs, qui infirmi sunt. Etenim si quis conspexerit te, qui habes scientiā, in epulo simulacrorū accumbentem, nonne conscientia eius qui infirmus est, ædificabitur ad edendum ea, quæ sunt simulacris immolata? Et peribit frater, qui infirmus est, in tua scientia, propter quem Christus fuit mortuus. Sic aūt peccantes in fratres, & vulnerantes illorum conscientiam infirmam, in Christum peccatis.

Ibidem *Quapropter si esca offendit fratrem meum, haudquaquam vescar carnibus in æternum, ne fratri meo sim offendiculo.

CAPVT IX.

AN non sum apostolus? an non sum liber? A an nō Iesum Christum Dñm nostrū vidi? an nō opus meū vos estis in Dño? Si cęteris nō sum apostolus, at sane vobis sum. Siquidē sigillum apostolatus mei, vos estis in Dño. Mea responsio apud eos q me interrogant, hęc est: An nō habemus potestatē edendi ac bibēdi? An nō habemus potestatē, sororē mulierē circūducendi, quemadmodū & cęteri apostoli, et fratres Dñi, et Cephas? aut solus ego & Barnabas nō habemus potestatē hoc faciēdi?

Quis militat suis stipendijs vnq̄? quis plantat B vineam, & de fructu eius nō edit? Aut quis pascit gregem, & de lacte gregis nō edit? Num secundū hominem hæc dico? An nō & lex eadē dicit? Etenim in Mosi

Mosi lege scriptum est: *Non obligabis os boui tri- Deut.25.
turanti. Num boues curæ sunt Deo? An hoc propter t.Tim.5.
nos omnino dicit? propter nos enim hoc scriptū est,
quod sub spe debet is, qui arat, arare: & qui triturat Rho.15.
sub spe, spei suæ particeps esse debeat: *si nos vobis
spiritualia seminauimus, magnum est, si nos vestra
carnalia messuerimus? Si cæteri potestatis erga vos
participes sunt, cur non potius nos? Atqui non vsi
fuimus potestate ista, sed omnia sufferimus, ne quod
offendiculum demus Euangelio Christi.

C An nescitis quod ꝙ qui in sacris operātur, ex sa-
crificio viuunt? Qui in sacrario assistunt, vna cū sa-
crario partem accipiunt? Sic & Dominus ordinauit,
vt qui Euangeliū annunciant, ex Euangelio viuāt.
Ego tamen nullo horum vsus fui. Quanquam non
scripsi hæc, vt ita fiat in me. Nam bonum est mihi
mori potius, q̄ vt gloriationem meam aliquis ina-
nem reddat. Etenim si euangelizem, non est quod
glorier: necessitas enim mihi incumbit. Væ aūt mi-
hi est, nisi euangelizem. Nam si volens hoc faciam,
præmium habeo: sin inuitus, dispensatio commissa
est mihi. Quod igitur mihi est præmium? Vt cum
euangelizem, gratuitū efficiam Euangeliū Christi,
in hoc, ne abutar potestate mea in Euangelio.

D Etenim cū liber sim ab omnibus, omnibus me ip-
sum seruū feci, quo plures lucrifaciam: & factus
sum Iudęis, quasi Iudęus, vt Iudęos lucrifaciā: ꝟs qui
sub lege sunt, quasi sim sub lege, vt eos qui sub lege
sunt, lucrifaciā: hisq sine lege sunt, tanq̄ sim sine lege
cū nō sim sine lege Deo, sed obnoxius legi Christi,
vt lucrifaciā eos qui sunt sine lege. Factus sum infir-
mis quasi infirmus, vt infirmos lucrifaciam. Omni-
bus factus omnia, vt omnino aliquos seruem. Hoc
aūt facio propter euangeliū, vt particeps illius fiam.

E An nescitis, ꝙ hi qui in stadio currunt, oēs qui-
dem currunt, sed vnus accipit præmium? Sic currite,
vt cōprehendatis. Omnis aūt qui certat, per oīa tem-

perans est: illi quidem igitur, vt perituram coro-
nam accipiant, nos aũt æternam. Ego itaq; sic curro,
vt non in incertum: sic pugilem ago, non velut aerem feriens: verum subiicio corpus meũ, & in seruitutem redigo, ne quo modo fiat, vt cum aliis prædicarim, ipse reprobus efficiar. CAP. X.

Exo.13.

NOlim aũt vos ignorare fratres, q̃ * patres nostri oẽs sub nube erant, & omnes per mare transierunt: * & oẽs in Mosen baptizati sunt in nube & in mari, * & oẽs eandem escam spiritualem comedebãt, * & oẽs eundẽ potũ spiritualem bibebãt. Bibebãt em̃ de spirituali, quę illos comitabatur, petra: petra vero fuit Christus. Sed plures illorũ nõ approbauit Deus. * Prostrati em̃ sunt in deserto. A

Exo.14.
Exo.16.
Exo.17
Num.20. & .26.

Hæc aũt figuræ nostri fuerũt, ne nos simus cõcupiscentes rerum malarum, quemadmodum & illi concupierunt. Neque simulacrorum sitis cultores, sicuti quidam illorum, quemadmodum scriptũ est: * Sedit populus vt ederet ac biberet, & surrexerũt ad ludendum. Neq; stupris inquinemur, * sicuti quidã illorũ stupris polluti sunt, & cõciderunt vno die viginti tria millia. Neq; tentemus Christum, * sicut & quidam illorũ tentauerũt, & a serpentibus extincti sunt. * Neq; murmuretis, sicut & quidam illorum murmurauerunt, & interempti sunt ab exterminatore. B

Exo.32.
Num.25.
Num.1.
Iudith.8.

Hæc aũt omnia figuræ contigerunt illis. Scripta vero sunt propter admonitionem nostri, in quos termini ætatum inciderunt. Proinde qui sibi videtur stare, videat ne cadat. Tentatio vos nõ cepit, nisi humana. * Sed fidelis est Deus, qui nõ sinet vos tentari, supra id quod potestis, imo faciet vna cum tentatione euentum, quo possitis sufferre. C

Supra.1.
1.Tes.3.

Quapropter dilecti mei, fugite ab simulacrorum cultu, vt prudentibus loquor, iudicate vos quod dico. Poculum benedictionis, cui benedicimus, nonne cõmunicatio sanguinis Christi est? Panis quem frangimus, nonne communicatio corporis Christi est? D

Quoniam

Quoniam vnus panis, vnum corpus multi sumus. Nam omnes ex eodem pane participamus. Videte Israelem iuxta carnem. Nonne qui edunt victimas, participes sacrarũ sunt? Quid ergo dico, quod simulacrũ aliquid sit? aut quod simulacris immolatũ aliquid sit? Non, verũ illud dico, ꝙ quæ immolant gentes, dæmoniis immolãt, & nõ Deo. *Nolim aũt vos consortes dæmoniorũ esse. Non potestis poculũ Dñi bibere, & poculum dæmoniorũ. Non potestis mensæ Domini participes esse, & mensæ dæmoniorum. An prouocamus Dñm? num fortiores illo sumus? Deu. 32.

E *Omnia mihi licent, at nõ omnia conducunt. Omnia mihi licent, sed nõ oĩa ędificãt. Nemo quod suum est, quærat, sed quisq; quod alterius est. Omne quod in macello venditur edite, nihil interrogantes ppter conscientiã. *Dñi siquidẽ est terra, & plenitudo eius. Quod si quis vocat vos infideliũ, & vultis ire, quicquid apponitur vobis, edite, nihil interrogantes propter conscientiã. Quod si quis vobis dixerit, hoc simulacris immolatũ est, ne edatis, ppter illũ q̃ indicauit, & propter conscientiã. Dñi siquidẽ est terra, & plenitudo eius. Porro conscientiã dico, nõ tuã, sed illius alterius. Cur enim libertas mea iudicatur ab alia cõscięntia? Quod si ego cũ gratia participo cur ob id mihi male dicitur, ꝓ quo ego gratias agoꝰ Eccl. 37. Supra, 6 Infr. 13. Psal. 23.

F *Siue igitur editis siue bibitis, siue quid facitis, omnia in gloriam Dei facite. Tales estote, vt nullum prębeatis offendiculum, neq; Iudæis, neq; Græcis, neq; ecclesiæ Dei: quemadmodum ego per omnia omnibus placeo, nõ quærens meam ipsius vtilitatem, sed multorum, vt salui fiant. CAP. XI. Coloss. 3.

A *Imitatores mei estote, sicut & ego Christi. Cols laudo aũt vos fratres, ꝙ omnia mea memoria tenetis: & quemadmodũ tradidi vobis, institutа tenetis. Sed volo vos scire, ꝙ omnis viri caput Christus est: *caput aũt mulieris, vir: caput vero Christi, Deus. Omnis vir orãs, aut prophetãs, quicq̃ habens in capite Supra. 4. Ephe. 5. Ephe. 5.

Digitized by Google

is capite, probro afficit caput suū. Omnis vero mulier orans aut prophetans nō velato capite, dehonestat caput suū. Nā id perinde est prorsus, ac si rasa esset. Etenim si nō velatur mulier, etiā tondeatur. Quod si fœdum est mulieri tonderi aut radi, veletur. Vir quidem non debet velare caput, cū is imago sit & gloria Dei. At mulier gloria viri est. Non enim est
Gen. 2. vir ex muliere, sed mulier ex viro. * Neq; enim cōditus est vir propter mulierē, sed mulier propter virū. B

Propter hoc debet mulier honestatē habere in capite, propter angelos, alioqui neq; vir absq; muliere, neq; mulier absq; viro in Dño. Nā quēadmodū mulier ex viro est, ita & vir per mulierē: oīa vero ex Deo. Inter vosipsos iudicate, nū decorū est, mulierē nō velatā Deū orare? An ne natura quidē ipsa hoc docet vos, q̄ viro quidē, si comatus fuerit, pbro sit? cōtra, mulieri si comata fuerit, gloriæ sit? eo q̄ coma pro velamine data sit. Cæterū, si quis videtur cōtentiosus esse, nos huiusmodi consuetudinē non habemus, neq; ecclesiæ Dei. Illud tamē præcipiens nō laudo, quod non in melius, sed in deterius conuenitis. C

Nam primū quidē, cū cōuenitis in ecclesia, audio dissidia in vobis esse, & aliqua ex parte credo. Oportet enim & sectas in vobis esse, quo qui probati sunt, manifesti fiāt inter vos. Igitur cū cōuenitis in eundē locū, nō licet dominicam cœnam edere, quod vnusquisq; propriam cœnam occupat in edendo. Et hic quidē esurit, ille vero ebrius est. Num sane domos non habetis ad edendum & bibendū? An ecclesiam Dei contemnitis, & pudefacitis eos qui nō habent? Quid vobis dicam? Laudabo vos? In hoc nō laudo? D

Ego enim accepi a Dño, quod et tradidi vobis, quod Dñs Iesus, in ea nocte qua traditus est, accepit panē: & postq̄ gratias egisset, fregit, ac dixit: Accipite, edite: * Hoc meū est corpus, quod pro vobis frangitur,
Mat. 26. Mar. 14 Luc. 22. hoc facite in mei cōmemorationē. Ad eundē modū & poculū, paracta cœna, dicēs: Hoc poculum nouū testamen-

Digitized by Google

testamentū est in meo sanguine, hoc facite, quotiescū
que biberitis, in mei cōmemorationē. Quotiescūq;
ēm comederitis panē hūc, et de poculo biberitis, mor
tē Dñi annūciatis, donec venerit. Itaq; q̄squis ederit
panē hunc, aut biberit de poculo Dñi indigne, reus
erit corporis & sanguinis Dñi. Probet aūt homo ses
ipsum, & sic de pane illo edat, & de poculo illo bi
bat. Nam qui edit aut bibit indigne, iudiciū sibi ipsi
edit & bibit, non dijudicans corpus Domini.

E Propter hoc inter vos multi imbecilles, & inua
lidi: et dormiunt multi. Eterī si nosipsos dijudicas
semus, haudquaq; iudicati fuissemus. At cū iudicas
mur, a Dño corripimur, ne cū mundo condemnes
mur. Itaq; fratres mei, cū conuenitis ad comedendū:
alius aliū expectate. Quod si quis esurit, domi edat,
ne ad condemnationē conueniatis. Cætera vero, cū
venero, disponam. CAPVT XII.

A POrro de spiritualibus fratres nolo vos ignos
rare. Scitis quod gentes fuistis, & ad simulacra
muta vtcunque ducebamini sequentes. Quas
propter notum vobis facio, quod nullus per spiritū
Dei loquens, dicit anathema Iesum, * et nemo potest Mar. 9.
dicere Dominum Iesum nisi per spiritum sanctum.

B Diuisiones aūt donorū sunt, sed idē spūs: & diui
siones ministeriorū sunt, & idē Dñs, & diuisiones
operationū sunt, sed idem est Deus, efficiens omnia
in oībus. Vnicuiq; vero datur manifestatio spūs ad
id quod expedit. Nā huic quidē per spm̄ datur sermo
sapiētiæ, alij vero sermo sciētię secundū eundē spi
ritū, alij vero fides per eundē spm̄, alij vero dona sa
nationū per eundē spiritū, alij vero efficatię potētia
rum, alij vero prophetia, alij vero discretiones spi
rituū, alij vero genera linguarū, alij vero interpreta
tio linguarū: sed omnia hæc efficit vnus ille & idem
spiritus, diuidens peculiariter vnicuiq; sicuti vult. Rho. 12.

C *Quemadmodum ēm corpus tuū est, & mēbra Ephe. 4.
habet multa, omnia vero membra corporis vnius,
multa

multa cum ſint, vnum ſunt corpus, ſic & Chriſtus? Etenim per vnum ſpiritum nos omnes in vnum corpus baptizati ſumus, ſiue Iudæi ſiue Græci, ſiue ſerui ſiue liberi, & omnes vnum ſpiritum hauſimus. Etenim corpus non eſt vnum membrum: ſed multa. Si dicat pes, non ſum manus, non ſum de corpore: num idcirco non eſt de corpore? Et ſi dicat auris, non ſum oculus, non ſum de corpore, num ideo nõ eſt de corpore? Si totum corpus oculus, vbi auditus? ſi totum auditus, vbi olfactus?

Nunc autem Deus poſuit membra, vnumquodq; D
ſingulatim in corpore quẽadmodum voluit. Quod
ſi eſſent omnia vnum membrum, vbi corpus? Nunc
autem multa quidem membra, vnum vero corpus.
At non poteſt oculus dicere manui, non eſt mihi opus te, aut rurſum caput pedibus, nõ eſt mihi opus
vobis, imo multo potius, quę videtur membra corporis imbecilliora eſſe, neceſſaria ſunt: & quæ putamus minus honeſta eſſe corporis, his honorem vberiorem apponimus: & indecora noſtri, copioſiorem
decorem habent. Cæterum quæ decora ſunt noſtri,
non indigent: ſed Deus ſimul temperauit corpus,
ei cui deerat, copioſiorem addens honorem, ne ſit
diſſidiũ in corpore, ſed inuicem alia pro alijs eandẽ
Rho. 8. ſolicitudinẽ gerunt membra. * Et ſiue patitur vnũ
Heq. 4. membrũ, ſimul patiũtur oĩa membra, ſiue glorificatur vnũ membrũ, ſimul gaudent omnia membra.

Vos aũt eſtis corpus Chriſti, & mẽbra ex parte. E
Epheſ. 4. * Et alios quidẽ poſuit Deus in eccleſia, primũ apoſtolos, deinde prophetas, tertio doctores, deinde poteſtates, deinde dona ſanationũ, ſubſidia, gubernationes, genera linguarũ. Num omnes apoſtoli: num omnes prophetæ? num oẽs doctores, num omnes poteſtates? num omnes dona habent ſanationũ? num
omnes linguis loquuntur? num omnes interpretan-
Infra, 14. tur? * Sectemini vero dona potiora. Et adhuc his excellentiorem viam vobis oſtendo. CAP. XIII.

Si lin-

A SI linguis hominum loquar et angelorum, charitatem autem non habeam, factus sum æs resonans, aut cymbalum tinniens. Et si habeam prophetiam, & nouerim mysteria omnia, omnemq; scientiam, & si habeam omnem fidem, adeo vt montes loco dimoueam, charitatem autē non habeam, nihil sum. Et si insumam in alimoniam oēs facultates meas, & si tradam corpus meum, vt comburar, charitatē aūt non habeam, nihil vtilitatis capio.

B *Charitas patiens est, benigna est, *charitas nō Supra.10. inuidet, charitas non est procax, non inflatur, nō est Philip.2. C fastidiosa, non quærit quæ sua sunt, non irritatur, non cogitat malum, non gaudet de iniustitia, sed cō gaudet veritati, omnia sustinet, omnia credit, omnia sperat, omnia sustinet. Charitas nunquam excidit, siue prophetiæ abolebuntur, siue linguæ cessabunt, siue scientia abolebitur. Ex parte enim cognoscimus: & ex parte prophetamus. Ast vbi venerit quod perfectum est, tunc quod ex parte est abolebitur.

C Cum essem puer, vt puer loquebar, vt puer sentiebam, vt puer cogitabam: at vbi factus sum vir, abolevi puerilia. Cernimus enim nunc per speculum in ænigmate, tunc aūt facie ad faciē: nunc cognosco ex parte, tunc vero cognoscam quēadmodum & cognitus sum. Nūc aūt manent fides, spes, charitas, tria hęc: sed maxima in his charitas. CAP. XIIII.

A *Ectemini charitatem, æmulemini spiritualia, Supra.12. magis tamen vt prophetetis. Nam qui loquitur lingua, non hominibus loquitur, sed Deo: nullus enim audit, spiritu vero loquitur mysteria. Cæterum qui prophetat, hominibus loquitur ædificationem, & exhortationem, & consolationem. Qui loquitur lingua, seipsum ædificat, at qui prophetat, congregationem ædificat. Volo autem omnes vos loqui linguis, magis tamen vt prophetetis. Maior enim qui prophetat, quam qui loquitur linguis, nisi interpretetur, vt ecclesia ædificationem accipiat.

Nunc

Digitized by Google

Nunc aũt fratres, ſi veniã ad vos linguis loquẽs, B
quid vobis prodero? niſi vobis loquar, aut per reue-
lationẽ, aut per ſcientiã, aut per prophetiam, aut per
doctrinã? Quin & inanima, vocẽ reddentia, ſiue tí-
bia, ſiue cithara, niſi diſtinctionem ſonis dederint,
quomodo cognoſcetur, q̃ tibia canitur aut cithara?
Etenim ſi incertã vocẽ tuba dederit, quis apparabi-
tur ad bellum? Sic & vos per linguam niſi ſignifican-
tem ſermonẽ dederitis, quomodo intelligetur, quod
dicitur? eritis enim in aere loquentes. Tam multa, ver-
bi gratia, genera vocũ ſunt in mundo, & nihil horũ
mutum. Itaq; ſi neſciero vim vocis, ero ei qui loqui-
tur barbarus, & qui loquitur, apud me barbarus.
Itaq; & vos, quandoquidẽ ſectatores eſtis ſpirituũ,
ad ædificationem eccleſię quærite, vt excellatis.

Quapropter qui loquitur lingua, oret, vt inter- C
pretetur. Nam ſi orem lingua, ſpiritus meus orat,
at mens mea fructu vacat. Quid igitur eſt? Orabo ſpi-
ritu, ſed orabo & mente. Canam ſpiritu, ſed canam
& mente. Alioqui ſi benedixeris ſpiritu, is qui im-
plet locum indocti, quomodo dicturus eſt Amen,
ad tuam gratiarum actionẽ? Quandoquidem, quid
dicas, neſcit. Nam tu quidem bene gratias agis, ve-
rum alius non ædificatur.

Supra, 1. * Gratias ago Deo meo, quod magis quam o- D
mnes vos linguis loquor. Sed in eccleſia volo quinq;
verba mente mea loqui, vt & alios inſtituam, po-
tius quam decem millia verborum lingua.

Ephe. 4. * Fratres, ne ſitis pueri ſenſibus, ſed malitia pue- E
ri ſitis: ſenſibus vero perfecti ſitis. In lege ſcriptũ eſt,

Eſa. 28. * Varijs linguis et labijs varijs loquar populo huic,
& ne ſic quidẽ audient me, dicit Dominus. Itaq; lin-
guæ ſigni vice ſunt, nõ ijs qui credunt, ſed in credu-
lis: contra, prophetia nõ incredulis, ſed credentibus.
Ergo ſi conuenerit eccleſia tota ſimul, & omnes lin-
guis loquantur: ingrediantur autem indocti aut in-
creduli, nonne dicent nos inſanire? Quod ſi omnes

prophe

prophetetis, ingrediatur autem incredulus aut indoctus, coarguitur ab omnibus, dñudicatur ab omnibus, & sic occulta cordis eius manifesta fiunt, atq; ita procidens in faciem, adorabit Deum, renuncians, q̃ Deus reuera in vobis sit. Quid igitur est fratres? Quoties conuenitis, vnusquisq; vestrum cantic cum habet, doctrinam habet, linguam habet, reuelationem habet, interpretationem habet, omnia ad ædificationē fiant. Siue lingua quis loquitur, fiat per binos, aut ad summum ternos, idq; vicissim, & vnus interpretur. Quod si non sit interpres, taceat in ecclesia, cęterum sibñ ipsi loquatur & Deo. Prophetæ vero duo aut tres loquantur, & cæteri dñudicent. Porro si alñ fuerit reuelatum assidenti, prior taceat. Potestis enim singulatim omnes prophetare, vt omnes discant, & omnes consolationem accipient, & spiritus prophetarum prophetis subñciuntur.

F Non enim est confusionis author Deus, sed pacis, vt in omnibus congregationibus sanctorum. *Mulieres vestræ in ecclesiñs sileāt, nec enim permissum est illis vt loquantur, sed vt subdite sint, quemadmodū & lex dicit: *Quod si quid discere volunt, domi viros suos interrogent. Nam turpe est mulieribus, in cœtum loqui. An a vobis sermo Dei profectus est? An in vos solos incidit? 1. Tim. 2. Gen. 3.

Si quis videtur propheta esse, aut spiritualis, agnoscat quę scribo vobis, q̃ Dñi sint præcepta, cęterū si quis ignorat: ignoret. Proinde fratres: ad id enitamini: vt prophetis, & loqui linguis ne vetueritis. Oia decenter, & secundū ordinem fiant. CA. XV.

A *Notū aūt vobis facio fratres euangeliū, qđ euāgelizaui vobis, qđ et accepistis, in quo et statis, p qđ et salutē cōsequimi, quo pacto annūciarim vobis, si tenetis, nisi frustra credidistis. Gal. 1.

B Tradidi enim vobis in primis, quod & accepe rā, qđ Christus mortuus fuerit pro peccatis nostris *secundum scripturas, & quod sepultus sit, & quod Esa. 53.

resurrexe

resurrexit tertio die secundum scripturas, & quod
visus sit Cephæ, deinde duodecim illis: postea visus
est plus quam quinquagintis fratribus simul, ex qui
bus plures manent ad hunc vsq; diem, quidã autem
Mat. vlti. & obdormierũt. * Deinde visus est Iacobo, post apo
Mar. 16. stolis omnibus. Postremo vero omniũ, velut abors
Ephe. 3. tiuo visus est & mihi. * Ego em̃ sum minimus apos
tolorum, qui non sum idoneus, vt dicar apostolus,
propterea quod persequutus sim ecclesiam Dei. Sed
gratia Dei sum, id quod sum. Et gratia eius, quæ
profecta est in me, non fuit inanis, sed copiosius quã
illi omnes laborauí: non ego tamen, sed gratia Dei
quæ mihi adest. Siue igitur ego, siue illi, sic prædica
mus, & sic credidistis.

Quod si Christus prædicatur a mortuis resurre C
xisse, quomodo dicunt quidam inter vos, non esse
resurrectionem mortuorũ? Porro si resurrectio mor
tuorũ nõ est, ne Christus quidem resurrexit. Quod
si Christus non resurrexerit, inanis videlicet est præ
dicatio nostra, inanis autem est & fides vestra. Re
perimur autem & falsi testes Dei, quoniam testificati
sumus de Deo, q̃ excitauerit Christum, quem nõ ex
citauit, si videlicet mortui non resurgunt. Etenim si
mortui non resurgunt, ne Christus quidẽ resurrexit.
Quod si Christus nõ resurrexit, superuacanea est fi
des vestra, adhuc estis in peccatis vestris. Igitur &
qui obdormierũt in Christo, perierũt. Si in vita hac
spem in Christo tantum fixam habemus, maxime
Coloss. 1. miserabiles omnium hominũ sumus. * Nunc autẽ
2. The. 4. Christus surrexit ex mortuis, primitiæ eorum qui
dormierant fuit. Postquam enim per hominẽ mors,
etiam per hominem resurrectio mortuorũ. Quem
admodum enim per Adam omnes moriuntur, ita
& per Christum omnes viuificabuntur, vnusquisq;
autem in proprio ordine: primitiæ Christus, deinde
ij qui sunt Christi in aduentu ipsius, mox finis, cum
tradiderit regnum Deo, & patri, cum aboleuerit
omnem

Digitized by Google

omnem principatum,& omnem potestatem,ac vir
tutem,* Nam oportet eum regnare, donec posuerit Psal. 109.
omnes inimicos sub pedes suos.Nouissimus hostis
aboletur mors.* Nam omnia subiecit sub pedes il- Heb.2.
lius.Atqui cum dicat,q omnia subiecta sint,palam
est,excipiendum eum,qui subiecit illi omnia.

D Cum aũt subiecta fuerint illi omnia,tunc & ipse
filius subijcietur ei,q illi subiecit omnia,vt sit Deus
omnia in omnibus.Alioqui quid facient ĩ,qui bas
ptizãtur pro mortuis? si omnino mortui nõ resur-
gunt,cur & baptizãtur pro illis?Quid & nos perici
tamur omni tempore?Indies morior per nostrã glo
riationem,quam habeo in Christo Iesu Dño nostro.
Si secũdum hominem cũ bestijs depugnaui Ephesi:
quæ mihi vtilitas,si mortui nõ resurgunt?* Edamus Sap.2.
& bibamus,cras enim morimur. Ne decipiamini. Esa.22.
Mores bonos colloquia corrumpunt mala.Exper-
giscimini iuste,& ne peccetis. Nam ignorationem
Dei nõnulli habent.Ad pudorem vobis loquor.

E At dicet aliquis:Quomodo resurgunt mortui?
quali aũt corpore venient?Stulte,tu quod sæminas,
nõ viuificatur,nisi mortuum fuerit.Et hoc quod sę
minas,nõ corpus,quod nascetur,sæminas, sed nu-
dum granum,exempli causa,tritici,aut alicuius ex
cæteris. Sed Deus illi dat corpus vt voluit,& vni-
cuiq; sęminum suũ corpus.Non omnis caro eadem
caro:sed alia quidem caro hominũ,alia vero caro pe
corũ,alia vero pisciũ,alia vero volucrũ.Et sunt cor
pora cœlestia,& sunt corpora terrestria. Verum alia
quidem cœlestium gloria,alia vero terrestrium,alia
gloria solis,& alia gloria lunę,& alia gloria stella-
rum.Stella siquidẽ a stella differt in gloria,sic & re-
surrectio mortuorum. Sæminatur in corruptione,
resurgit in incorruptibilitate:sęminatur in ignomi-
nia,resurgit in gloria:sęminatur in infirmitate,resur
git in potentia.Sęminatur corpus animale,resurgit
corpus spirituale;est corpus animale, & est corpus

spirituale, quemadmodum & scriptum est.

Gene. 2. *Factus est primus homo Adā in animā viuentem, extremus Adā in spiritū viuificantē. At nō primū quod spirituale, sed quod animale, deinde quod spirituale. Primus homo de terra terrenus, secundus homo ipse Dñs de cœlo. Qualis terrenus ille, tales & hi qui terreni sunt: & qualis ille cœlestis, tales & hi qui cœlestes sunt. Et quemadodum gestauimus imaginem terreni, gestabimus & imaginem cœlestis. Hoc aūt dico fratres, quod caro & sanguis regni Dei hæreditatem consequi nō possunt. Neq; corruptio incorruptibilitatis hæreditatem accipit. F

Ecce mysteriū vobis dico. Non omnes quidem dormiemus, omnes tamen immutabimur in puncto temporis, in momēto oculi, per extremā tubam. Canet enim & mortui resurgent incorruptibiles, & nos immutabimur. Oportet eñ corruptibile hoc induere incorruptibilitatem, & mortale hoc induere immortalitatem. Cum aūt corruptibile hoc induerit incorruptibilitatem, & mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo qui scriptus est. Absorpta est mors in victoriā. *Vbi tuus mors aculeus? G

Osee. 13. Heb. 2. 2. Ioan. 5. vbi tua inferne victoria? Aculeus aūt mortis, peccatum: potentia vero peccati lex. *Sed Deo gratia, qui dedit nobis victoriā, per Dñm nostrum Iesum Christum. Itaq; fratres mei dilecti, stabiles sitis, immobiles, abundantes in opere Dñi semper, cū sciatis, q̄ labor vester nō est inanis in Dño. CAP. XVI.

CAeterum de collatione in sanctos, quemadmodum ordinaui ecclesijs Galatię, ita & vos facite. In vna sabbatorum vnusquisque vestrum apud se seponat, recondens quicquid commodum fuerit: ne cū venero tunc collationes fiant. A

Vbi venero aūt, quoscunq; probaueritis per epistolas, hos mittam vt perferant munificentiam vestrā Hierosolymam: quod si fuerit operepreciū, vt & ipse proficiscar, mecum proficiscentur.

Veniam

B Veniam aũt ad vos,cũ Macedoniam transiero. Macedoniam enim pertransiturus sum.Apud vos aũt forte permanebo,aut etiam hybernabo,vt vos me deducatis quocunq; proficiscar.Nolo enim vos nunc in transcursu videre,sed spero tempus aliquantum manfurum me apud vos,si Dominus permiserit.Commorabor aũt Ephesi,vsq; ad diem quinquagesimum. Nam ostium mihi apertum est magnum & efficax,& aduersarij multi.Quod si venerit Timotheus,videte vt absq; metu sit apud vos. Opus enim Domini operatur,quemadmodum & ego.Ne quis igitur eum spernat,sed prosequamini eum cũ pace,vt veniat ad me.Expecto enim illum cum fratribus.Porro de Apollo fratre multum hortatus sum illum,vt iret ad vos cum fratribus,& omnino nõ erat voluntas nunc eundi: venturus est autem,cum oportunitatem erit nactus.

C Vigilate,state in fide,viriliter agite,estote fortes: omnia vobis cum charitate fiant. Obsecro aũt vos fratres,nostis familiam Stephanæ esse primitias Achaiæ:& q̃ in ministeriũ sanctis ordinarũt seipsos, vt & vos subditi sitis talibus,& omni adiuuanti & laboranti. Gaudeo vero de aduẽtu Stephanæ & Fortunati,& Achaici:quoniam id quod mihi deerat vestri,hi suppleuerunt. Refocillauerunt enim spiritũ meum ac vestrum.Agnoscite itaq; huiusmodi.

D Salutant vos ecclesiæ Asiæ:salutant vos in Dño multum Aquila & Priscilla,cũ ea quæ in domo est ipsorũ ecclesia.Salutant vos fratres oẽs.Salutate inuicem osculo sancto.Salutatio mea manu Pauli.Si quis nõ diligit Dñm Iesum Christum,sit anathema maranatha.Gratia Dñi Iesu Christi sit vobiscum.Dilectio cũ omnibus vobis in Christo Iesu,Amen.

¶ Ad Corinthios prior,Missa fuit e Philippis per Stephanam & Fortunatum,& Achaicum, & Timotheum.

Digitized by Google

AD CO-
RINTHIOS SECVNDA.

CAPVT I.

PAulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, ac Timotheus frater, congregationi Dei, quæ est Corinthi A
una cū sanctis omnibus, qui sunt in
tota Achaia. * Gratia vobis & pax a
Deo patre nostro & Domino Iesu
Christo. Benedictus Deus & pater Domini nostri
Iesu Christi, qui est pater misericordiarum, & Deus
omnis consolatiōis, consolans nos in omni afflictio
ne nostra, in hoc, vt possimus consolari eos, qui sunt
in quauis afflictione, per consolationem, qua nosip-
sos consolatur Deus. Quoniam sicut abundant affli-
ctiones Christi in nobis, ita per Christum abundat
& consolatio nostra. Siue aūt affligimur pro vestri
consolatione ac salute, quæ operatur in tolerātia ea-
rundem afflictionum, quas & nos patimur: siue cō-
solationem accipimus pro vestri consolatione ac sa-
lute: spes etiam nostra firma est pro vobis, cum scia-
mus, quod quemadmodum participes estis afflictio
num, sic futuri sitis & consolationis.

Gala. 1.
Ephe. 1.
1. Pet. 1.

Non enim volumus vos ignorare fratres de af- B
flictione nostra, quæ nobis accidit in Asia: quoniam
supra modum grauati fuimus supra vires, adeo vt
desperauerimus etiā de vita. Quin ipsi in nobisipsis
sententiam mortis acceperamus, nè confideremus in
nobisipsis, sed in Deo, qui ad vitā suscitat mortuos:
qui ex tanta morte eripuit nos, & eripit: in quo spem
fixam habemus, quod & iam posthac ereturus sit,
simul adiuuantibus & vobis per deprecationē pro
nobis, vt ex multis personis, pro dono in nos collā-
to, per multos gratiæ agantur pro nobis. Nam glo-
riatio nostra hæc est, testimonium conscientiæ nos-

strę,

ſtræ, quod cum ſimplicitate & ſyncerítate Dei, non ſapientia carnali, ſed per gratiam Dei cõuerſati fuerimus in mundo: abundantius autem erga vos.

C Non enim alia ſcribimus vobis, quam quæ legitis, aut etiam agnoſcitis. Spero autem, quod vſq; ad finem quoq; agnoſcetis, quemadmodum & agnouiſtis nos ex parte: quoniã gloria veſtra ſumus, quemadmodum & vos noſtra, in die Domini Ieſu. Et hac fiducia volebam ad vos venire prius, vt geminam apud vos inirem gratiam, & per vos pertranſire in Macedoniam: & rurſum a Macedonia venire ad vos, ac a vobis deduci in Iudæam.

D Hoc igitur cũ in animo verſarem, nuncubi leuitate ſum vſus? aut num quæ cogito, ſecundum carnem cogito? vt ſit apud me, *quod eſt etiam, etiam: Mat. 5. Iaco. 5.
& quod eſt non, non. Imo fidelis Deus, quod ſermo noſter erga vos, nõ fuit etiam, & non. Nam Dei filius Ieſus Chriſtus, qui inter vos per nos prædicatus eſt, per me & Syluanum ac Timotheum, non fuit etiam, & non: ſed etiam per ipſum fuit.

E Quotquot em̃ ſunt promiſſiones Dei, per ipſum ſunt etiam, & per ipſum amen, Deo ad gloriam per nos. Porro qui confirmat nos vna vobiſcũ in Chriſtum: & qui iuxta nos, Deus eſt: qui etiã obſignauit nos, deditq; arram ſpiritus in cordibus noſtris. Ego vero teſtem Deũ inuoco in animam meã, q̃ parcens vobis, nondum venerim Corinthum: nõ q̃ dominemur vobis nomine fidei, ſed adiutores ſumus gaudij veſtri, nam fide ſtatis. CAP. II.

A SEd decreui apud meipſum hoc, nõ iterum cum dolore ad vos venire. Nam ſi ego mœrore vos afficiam, & quis eſt qui exhilaret me, niſi is qui mœrore afficitur ex me? Et ſcripſi vobis hoc ipſum, ne ſi veniſſem ad vos, dolorem caperem ex his, ex quibus oportebat me capere voluptatem, fiduciam hanc habens erga vos omnes, quod meũ gaudium omnium veſtrum ſit. Nam ex multa afflictione

x, iñ. & anxie

& anxietate cordis scripsi vobis, per multas lachry
mas: non vt mœrore afficeremini, sed vt cognoscere
tis charitatem, quam habeo abundantius erga vos.
Quod si quis dolore affecit, non me dolore affecit,
sed ex parte, ne aggrauem omneis vos.

Sufficit istiusmodi homini increpatio hæc, quæ B
facta est a pluribus, adeo vt ediuerso magis condo
nare debeatis & consolari: ne quo modo fiat, vt im
modico dolore absorbeatur huiusmodi. Quapropter
obsecro vos, efficite, vt valeat in illum charitas.
Nam & in hoc scripseram, vt cognoscerem proba
tionem vestri, an ad omnia obedientes sitis. Cui ve
ro condonatis aliquid, & ego cõdono. Nam & ego
si quid condonaui, cui condonaui, propter vos con
donaui in conspectu Christi, ne occuparemur a sa
tana. Non enim illius cogitationes ignoramus.

Cæterum cum venissem Troadem in Euangeliũ C
Christi, & ostium mihi esset apertum per Dominũ,
nõ habui relaxationem spiritu meo, eo q̃ nõ inue
nissem Titum fratrem meũ: sed dimissis illis, abĩ in
Macedoniã. Deo aũt gratia, qui semper triumphat
per nos in Christo, & odorem notitiæ suæ manifes
tat per nos in omni loco. Quoniam Christi bona
fragantia sumus Deo, in his qui salui fiunt, & in his
qui pereunt: his quidem odor mortis ad mortem,
illis vero odor vitæ ad vitã. Et ad hęc quis idoneus? D

Non enĩ sumus vt plerique cauponates sermonẽ
Dei, sed velut ex synceritate, sed velut ex Deo in cõ
spectu Dei per Christum loquimur. CAP. III.

INcipimus rursus nosipsos cõmendare. Num egi A
mus, vt nonnulli cõmendaticijs epistolis apud
vos, aut a vobis cõmendaticijs? Epistola nostra
vos estis, inscripta in cordibus nostris, quæ intelligi
tur & legitur ab omnibus hominibus, dum declara
tis q̃ estis epistola Christi, subministrata, a nobis in
scripta, nõ atramento, sed spiritu Dei viuentis: nõ in
tabulis lapideis, sed in tabulis cordis carneis.

Fiduciam

B *Fiduciam aũt huiuſmodi habemus per Chriſ- Heb. 4.
ſtum erga Deum: nõ ꝙ idonei ſimus ex nobiſipſis co
gitare quicquam, tanq̃ ex nobiſipſis, ſed ſi ad aliquid
idonei ſumus, id ex Deo eſt: qui & idoneos fecit nos
miniſtros noui teſtamẽti, nõ literę, ſed ſpiritus. Nam
litera occidit, ſpiritus aũt viuificat. Quod ſi admini
ſtratio mortis in literis, deformata in ſaxis, fuit in
gloria: adeo, *vt nõ poſſent oculos intendere filij Iſ- Exo. 34.
rael in faciem Moſi, propter gloriã vultus eius, quæ
aboletur: cur nõ potius adminiſtratio ſpiritus erit
in gloria? Nam ſi adminiſtratio cõdemnationis glo
ria, multo magis excellit adminiſtratio iuſtitiæ in
gloria. Quandoquidem ne glorificatũ quidem fuit,
quod glorificatum eſt in hac parte prꝛpter eminen
tem gloriam. Etenim ſi quod aboletur fuit in gloria,
multo magis id quod manet, eſt in gloria.

C Itaq̃ cũ habeamus huiuſmodi ſpem, multa liber Ibidem
tate vtamur: & nõ quemadmodũ *Moſes ponebat
velamen in facie ſua, ne intenderent filij Iſrael in fa
ciem eius quod abolebatur. Sed obcęcati ſunt ſenſus
illorũ. Nam vſq̃ ad diẽ hodiernũ idem velamen in
lectiõe veteris teſtamẽti manet: nec tollitur velum,
quod per Chriſtũ aboletur. Sed ad hunc vſq̃ diẽ, cũ
legitur Moſes, velamẽ cordibus illorũ impoſitũ eſt.

D At vbi cõuerſi fuerint ad Dñm, tolletur velamẽ. Ioan. 4.
*Dominus aũt ſpiritus eſt. Porro vbi ſpiritus Dñi,
ibi libertas. Nos aũt omnes retecta facie gloriam Do
mini in ſpeculo repræſentantes, ad eandem imagi
nem transformamur a gloria in gloriam, tanquam
a Domini ſpiritu. CAP. IIII.

A PRopterea cũ miniſteriũ hoc habeamus, vt no
ſtri miſertus eſt Deus, haud degeneramus: ſed
reiecimus occultamẽta dedecoris: nõ verſan
tes per aſſutiam, neq̃ dolo tractantes verbum Dei:
ſed manifeſtatione vęritatis, cõmendantes noſipſos
apud omnem conſcientiam hominum in conſpectu
Dei. Quod ſi adhuc velatũ eſt Euangeliũ noſtrum,

Digitized by Google

Esa.6. Ioan.12. in his qui pereunt velatū est. *In quibus Deus huius seculi excæcauit sensus incredulorum, ne illucesceret illis lumen Euangelij gloriæ Christi, qui est imago Dei. Non enim nosipsos prædicamus, sed Christum Iesum Dñm: nos aūt seruos vestros propter Iesum. Quoniam Deus est, qui iussit e tenebris lucem illucescere, qui luxit in cordibus nostris ad illuminationem cognitionis gloriæ Dei, in facie Iesu Christi.

Habemus aūt thesaurū hunc in testaceis vasculis, vt virtutis eminentia sit Dei, & non ex nobis, dum in omnibus premimur, at nō anxij reddimur: laboramus, at nō destituimur: persequutionem patimur, at non in ea deserimur: deijcimur, at nō perimus, semper mortificatiōem Dñi Iesu in corpore circumferentes, vt & vita Iesu in corpore nostro manifestetur. Semper enim nos qui viuimus, in mortem tradimur propter Iesum, vt & vita Iesu manifestetur in mortali carne nostra. Itaq; mors quidem in nobis agit, vita vero in vobis. Cæterum cum habeamus eundem spiritum fidei, iuxta illud quod scriptū est: Psal.115. *Credidi, & ideo loquutus sum: & nos credimus, quapropter & loquimur, scientes q̄ qui suscitauit Dominum Iesum, nos quoq; per Iesum suscitabit, & constituet vobiscum. Nam omnia propter vos, vt beneficium quod exundauit, pluribus gratias agentibus, exuberet in gloriam Dei.

B

Propterea nō defatigamur, sed quamuis externus homo noster corrumpitur, internus tamē renouatur in dies singulos. Nam momētanea leuitas afflictionis nostrę, mire supra modū ęternū pondus gloriæ parit nobis, dū nō spectamus ea quæ videntur, sed ea quæ nō videntur. Nam quæ videntur, temporaria sunt: at ea quæ nō videntur, æterna.

C

CAP. V.

SCimus enim, quod si terrenum nostrum domicilij huius tabernaculi destructum fuerit, ędificationem ex Deo habemus, domicilium nō manufactum, ęternum in cœlis. Nam in hoc gemimus,

A

domicilio

domicilio nostro, quod e cœlo est superindui dessiderantes: si tamẽ induti, nõ nudi reperiemur. Etenim qui sumus in hoc tabernaculo, gemimus onerati, propterea q̃ nolimus exui, sed superindui, vt absorbeatur mortalitas a vita. Porro q̃ parauit nos in hoc ipsum, Deus est, qui idem dedit nobis arrabonem spiritus. Itaq; bono animo sumus semper, & scimus q̃ cum domi sumus in corpore, peregrinemur a Deo.

B Per fidem enim ambulamus, non per speciem. Confidimus aũt & probamus magis peregre abesse a corpore, & præsentes adesse apud Deũ. Quapropter cõtendimus, siue domi præsentes, siue foris peregre agentes, vt illi placeamus. *Omnes em̃ nos manifestari oportet corã tribunali Christi, vt reportet vnus quisq; ea quæ fiunt per corpus, iuxta id quod fecit siue bonũ, siue malũ. Scientes igitur terrorem illum Dñi, suademus hominibus, Deo vero manifesti sumus. Spero aũt nos & in conscientijs vestris manifestos esse. Non enim iterum nosipsos comendamus vobis, sed occasionem damus vobis gloriandi de nobis, vt aliquid habeatis aduersus eos qui in facie gloriantur, & non in corde. Nam siue insanimus, Deo insanimus: siue sani sumus, vobis sani sumus. Rho. 14.

C Charitas enim Christi constringit nos, iudicãtes illud, q̃ si vnus pro omnibus mortuus fuit, ergo oẽs mortui fuerunt: & pro omnibus mortuus est, vt qui viuũt, posthac nõ sibi viuãt, sed ei qui pro ipsis mortuus est, & resurrexit. Itaq; nos posthac neminẽ nouimus secundũ carnẽ. Porro etiã si cognouimus Christum secundũ carnẽ, nunc tamen nõ amplius nouimus. Proinde si quis est in Christo, noua creatura est.

D Vetera præterierũt, *ecce noua facta sunt omnia. Omnia aũt ex Deo, qui reconciliauit nos sibi per Iesum Christum, deditq; nobis ministerium reconciliationis: quandoquidẽ Deus erat in Christo, mundũ reconcilians sibi, nõ imputans eis peccata sua, & posuit in nobis sermonem reconciliationis. Itaq; nomine Chri Esa. 43. Apo. 21.

Digitized by Google

ne Christi legatione fungimur, tanq̃ Deo vos obse-
crante per nos, rogamus pro Christo, recõciliemini
Deo. Eũ em̃ q nõ nouit peccatũ, pro nobis peccatũ
fecit, vt nos efficeremur iustitia Dei p illũ. CAP. VI.

A Q Vin & adiuuantes obsecramus, ne in va-
cuum gratiam Dei receperitis. Dicit enim:
Esa.49. *In tempore accepto exaudiui te, & in die
salutis succurri tibi.

B Ecce nunc tempus acceptũ, ecce nunc dies salutis.
2.Cor.4. *Ne quam vsquam demus offensionẽ, ne reprehen-
datur ministerium, sed in omnibus commendemus
nosipsos, vt Dei ministri, in tolerantia multa, in af-
flictionibus, in necessitatibus, in anxietatibus, in pla
gis, in carceribus, in seditionibus, in laboribus, in vi
gilijs, in ieiunijs, in puritate, in scientia, in animi le-
nitate, in benignitate, in spiritu sancto, in charitate
non simulata, in sermone veritatis, in potentia Dei,
per arma iustitiæ dextra ac sinistra, per gloriam &
ignominiam, per conuicia & laudes: quasi impostо-
res, & tamen væraces: quasi ignoti, & tamen noti:
quasi morientes, & ecce viuimus: quasi correpti, &
non occisi: quasi dolentes, semper tamen gaudentes:
quasi pauperes, multos tamen ditantes: vt nihil ha-
bentes, & tamen omnia possidentes.

C Os nostrum apertum est erga vos Corinthij: cor
nostrum dilatatum est. Non estis angusti in nobis,
sed angusti estis in visceribus vestris. Eandem autẽ
remunerationem vt filijs polliceor. Dilatemini &
vos, ne ducatis iugum cum incredulis,

Ecc.7.13. D *Quod em̃ consortiũ iustitiæ cũ iniustitia? aut
quæ cõmunio luci cũ tenebris? aut quæ concordia
Christo cũ Belial? aut quæ pars fideli cum infideli?
aut quid conuenit templo Dei cum simulacris?

2.Cor.3.6. E *Nam vos templum estis Dei viuentis, quem-
admodum dixit Deus: Inhabitabo in illis, & inam-
Leuit.26. bulabo: *& ero illorũ Deus, & ipsi erunt mihi po-
Esa.52. pulus. Quapropter *exite de medio illorũ, & separe
mini

mihi ab illis, dicit Dñs: & immundum ne tetigeris; & ego suscipiam vos, & ero vobis loco patris, et vos eritis mihi vice filiorum ac filiarum, dicit Dominus omnipotens. CAP. VII.

A HAs igitur promissiones cum habeamus charissimi, mundemus nosipsos ab omni inquinamento carnis ac spiritus, perficientes sanctimoniam cum timore Dei. Capaces estote nostri, neminem læsimus, neminem corrupimus, neminē fraudauimus. Non hoc ad condemnationem vestrā dico. Siquidem iam ante dixi vobis, quod in cordibus nostris estis ad commoriendum & cōuiuendū.

B Multa mihi fiducia erga vos, multa mihi gloria de vobis, Impletus sum consolatione: vehementer exundo gaudio in omni afflictione nostra. Etenim cum venissemus in Macedoniam, nullam habuit relaxationē caro nostra, sed in omnibus affligebamur, foris pugnæ, intus terrores. Verum qui consolatur humiles, consolatus est nos Deus per aduentū Titi, non solum autem per aduentum illius, verumetiam per consolationem, quam ille accepit de vobis, cum annūciaret nobis vestrū desideriū, vestrū fletum vestrum pro me studiū, adeovt magis gauisus fuerim.

C Nam etiam si cōtristaui vos per epistolam, non me pœnitet, tametsi pœnituerat. Video nam quōd epistola illa, tametsi ad tempus, cōtristauit vos: nūc gaudeo, nō quōd contristati fueritis, sed quōd cōtristati estis ad pœnitentiā. *Nam contristati estis secundū Deū, sic vt nulla in re detrimento sitis affecti per nos. Nam quæ secundum Deum est dolor, is pœnitentiam ad salutem haud pœnitendam parit: contra mundi dolor mortem adfert. Ecce enim istucipsum quod secundū Deum contristati fuistis, quantam in vobis genuit solicitudinem, imo satisfactionem, imó indignationem, imo timorem, imo desideriū, imo vindictā? Siquidem vbiq; commendastis vosipsos, quod puri fuitis in eo negocio. Proinde tametsi scripsi vobis, nō

* 2. Petri. 3

id feci

id feci eius causa, qui læserat: nec eius causa qui læsus fuerat: sed ob id, vt palam fieret studiū vestrum pro nobis apud vos in conspectu Dei.

Idcirco consolationem accepimus ex consolatio ne vestri: quin vberius insuper gauisi fuimus ob gau- D dium Titi, q refocillatus sit spiritus illius ab omnibus vobis, quod si quid apud illum de vobis gloriatus sum, non fuerim pudefactus: sed vt omnia cum veritate locuti sumus vobis, ita & gloriatio nostra, qua vsus erā apud Titū, veritas facta est. Et viscera illius maiorē in modū erga vos affecta sunt, dū recolit omniū vestrū obedientiā, quēadmodum cū timore ac tremore exceperitis ipsum. Gaudeo quod in omnibus confidam vobis. CAP. VIII.

CErtiores aūt vos facio fratres de gratia Dei, quæ data fuit in ecclesijs Macedoniç, quoniā A per multam probationem afflictionis exuberauit gaudiū illorum, & profunda paupertas illorum exundauit in diuitias simplicitatis ipsorū. Nā pro viribus (testor) etiam supra vires prompti fuerunt, multa cū obtestatione rogantes nos, vt beneficiū & societatē ministerij suscipieremus in sanctos, ac nō quatenus sperabamus: quinetiā semetipsos dediderūt primū Dño, deinde & nobis per voluntatē Dei, in hoc vt adhortaremur Titū, vt quēadmodū ante cœpisset, ita & consummaret hanc quoq; erga vos beneficentiā. Imo quēadmodum vbiq; abundatis fide, & sermone, & scientia, & omni diligentia, & in ea quæ ex vobis erga nos est charitate, facite vt in hac quoq; beneficētia abundetis. Non secundū imperium loquor, sed per solicitudinem, erga alios etiam vestræ dilectionis synceritatem approbans.

Rho. 10. * Nostis enim beneficentiam Domini nostri Iesu Christi, quod propter vos pauper factus sit, cum B esset diues, vt vos illius paupertate diteſceretis. Et consilium in hoc do, nam hoc vobis conducit, qui quidem non solum facere, verumetiam velle iam cœpistis

pistis anno superiore. Nunc aũt & illud, quod facere cœpistis, perficite: vt quemadmodum voluntas prompta fuit, ita & perficiatis ex eo quod potestis. Etenim si prius adsit animi promptitudo, ea iuxta quicquid illud est, quod possidet aliquis, accepta est: non iuxta id, quod non possidet. Non enim, vt alijs relaxatio sit, vobis aũt angustia, sed vt ex æquabilitate in præsenti tempore vestra copia illorum succurrat inopiæ, & illorum copia vestræ succurrat inopiæ, vt fiat æquabilitas, quemadmodum scriptum est: *Qui multum habebat, huic nihil superfuit, & qui paulum habebat, is nihilominus habuit. Gratia aũt Deo, qui dedit eandem solicitudinẽ pro vobis in corde Titi, qui exhortationẽ acceperit, quin potius cum esset diligentior, suapte sponte ad vos venerit. Exo. 16.

C Misimus aũt vna cũ illo fratrẽ eũ, cuius laus est in Euangelio per oẽs ecclesias: nec id solum verum etiam delectus est ab ecclesijs comes peregrinationis nostrę, cũ hac beneficentia, quæ administratur a nobis ad eiusdẽ Dñi gloriã, et animi vestri promptitudinẽ: declinãtes hoc, ne quis nos carpat in hac exuberantia, quę administratur a nobis, procurãtes honesta, *nõ tantũ coram Dño, sed etiam coram hominibus. Rho. 12.

D Misimus autem vna cum illis fratrem nostrum, quem probauimus in multis sæpenumero diligentem, nunc autem multo diligentiorem, ob multam fiduciam, quam habeo erga vos: siue Titi nomine qui socius meus est, & erga vos adiutor, siue aliorũ, qui fratres nostri sunt, & legati ecclesiarum, gloria Christi. Proinde documentum charitatis vestræ & nostræ de vobis gloriationis, in eos demonstretis, etiam in conspectu ecclesiarum. CAP. IX.

A NAm de subministratione quidem, quæ fiat in sanctos, superuacuum est mihi scribere vobis. Noui enim promptitudinem animi vestri, quam de vobis iacto apud Macedones. Quod Achaia parata est ab anno superiore, et vestrum exemplum

emplum prouocauit complures.

Misi tamen hos fratres, ne gloria nostra, qua glo B rior de vobis, inanis fiat in hac parte, vt quemadmo dum dicebã, parati sitis: ne quo pacto fiat, vt si mecum venerint Macedones, & offenderint vos impa ratos, nos pudore suffundamur, vt ne dicam vos, in hoc argumẽto gloriationis. Proinde necessarium ar bitratus sum, adhortari fratres, vt prius accederent ad vos, & præpararent iam ante promissam bonam collationem vestram, vt ea sit in promptu, sic, tanquam bona collatio, & non tanquam fraudatio.

Illud aũt dico: Qui sæmentẽ facit parce, is parce C messurus est. Et qui sæmentẽ facit libenter, ac benigne largiendo, copiose messurus est. Vnusquisq; secundũ propositũ cordis, non ex molestia, aut ex ne-
Eccl. 35. cessitate. * Nam hilarẽ datorẽ diligit Deus. Potens est aũt Deus efficere, vt totum beneficiũ in vos exuberet, vt in omnibus omnẽ sufficientiã habẽtes exu beretis in omne opus bonũ, quemadmodũ scriptum
Psal. 111. est: * Dispersit dedit pauperibus: iustitia eius manet in sæculum. Porro qui suppeditat sæmẽ sæminanti, is & panem in cibum suppeditet, & multiplicet sementem vestram, & augeat prouentus iustitiæ vestrę, vt in omnibus locupletemini in omnẽ simplicitatẽ, quæ per nos efficit, vt gratiæ agantur Deo.

Nam functio huius ministerij non solum sup- D plet ea quæ desunt sanctis, verumetiam exuberat in hoc, q̃ per multos agantur gratiæ Deo, qui per probationẽ ministerij huius glorificãt Deum super obedietia cõfessus vestri in euangeliũ Christi, & de simplicitate communicationis in ipsos, & in omneis, & in illorũ oratione pro vobis, q̃ desiderant vos propter eminentẽ gratiam Dei in vobis. Gratia aũt Deo super inenarrabili suo munere. CAP. X.

CAeterum ipse ego Paulus obsecro vos per le A nitatem & mansuetudinem Christi, qui iuxta faciem quidem humilis sum inter vos, absens

absens tamē audax sum erga vos. Rogo autem vos, ne præsens audeam ea fiducia, qua existimor audax fuisse in quosdam, qui putant nos veluti secundum carnem ambulare: nam in carne ambulantes, non secundum carnem militamus.

B Siquidem arma militiæ nostræ nō carnalia sunt, sed potentia Deo ad demolitionem munitionum, quibus consilia demolimur, et omnem celsitudinem quę extollitur aduersus cognitionem Dei, & captiuam ducimus omnem cogitationem ad obediendū Christo: & in promptu habemus vindictam aduersus omnem inobedientiam, quum impleta fuerit vestra obedientia. Quæ in conspectu sunt videtis? Si quis de seipso confidit, quod Christi sit, illud rursum perpendat ex seipso, quod quemadmodum ipse Christi est, ita & nos Christi sumus.

C Nam si & amplius quippiā glorier de potestate nostra, quā dedit Dns nobis in ædificationē, & nō in destructionē vestri, nō pudefiā, ne videar ceu per terrefacere vos per epistolas. Nam epistolę quidē, inquit, graues sunt et robustę, at præsentia corporis infirma, & sermo contemptus. Hoc reputet qui istius modi est, quod quales sumus sermone per epistolas cum absumus, tales sumus & cum adsumus facto.

D Non enim sustinemus inferere, aut conferre nos ipsos cū quibusdam, qui seipsos cōmendant. Sed isti non intelligunt, quod ipsi inter sese seipsos metiuntur, et comparāt semet sibi. At nos nō in immensum gloriabimur, * verum iuxta mensuram regulæ, qua partitus est nobis Deus, mensuram pertingendi etiā vsq; vos. Nō em quasi nō pertingamus vsq; ad vos, extendimus nosipsos supra modū. Namvsq; ad vos quoq; peruenimus in euangelio Christi, nō in immē sum gloriantes super alienis laboribus, sperantes futurum, vt suboleſcente fide vestra in vobis, magnificemur iuxta regulam nostrā in exuberantiā: vt ēt quoq; regionibus, quę vltra vos sunt euangelizemus non per

Eph. 4.

non per alienam regulam, vt de his quę parata sunt, gloriemur: sed qui gloriatur, in Domino glorietur.

1.Cor.1. Hiere.9. * Non enim qui seipsum cõmendat, ille probatus est, sed is quẽ Dominus commendat. CA. XI. 6

VTinam toleraſſetis me paulisper in insipientia mea. Imo & suffertis me: Nã zelotypus sum erga vos Dei zelo. Adiunxi enim vos vni viro, vt virginem castam exhiberetis Christo. A

Genesis.3. Sed metuo, ne qua fiat, * vt quemadmodum serpens Euam decepit versutia sua, ita corrumpantur sensus vestri a simplicitate, quæ erat erga Christum. Nam si is, qui venit, alium Iesum prædicat, quem non prædicauimus: aut si spiritum alium accipitis, quem non accepistis, aut euangelium aliud, quod nõ accepistis, recte sustinuistis. Arbitror enim me nihilo inferiorem fuisse eximijs apostolis. Cæterum licet imperitus sim sermone, non tamen scientia.

Verum vbiq; manifesti fuimus in omnibus erga vos. Num illud peccaui, quod meipsum humilia rim, vt vos exaltaremini? quod gratuito euangeliũ Dei prædicauerim vobis: Cæteras ecclesias depræda tus sum, accepto ab illis stipendio, quo vobis inseruirem. Et cum apud vos essem, & egerem, non onerosus fui cuiquam. Nam quod mihi deerat, supplebuerunt fratres, qui venerant a Macedonia, & in omnibus sic me seruabam, ne cui essem onerosus, atq; ita seruabo. Est veritas Christi in me, quod hæc gloriatio non interrumpetur contra me in regionibus Achaiæ. Quapropter? an q; non diligam vos? Deus nouit. Verum quod facio, idem & faciam, vt amputem occasionẽ ijs, qui cupiunt occasionẽ, vt in eo de quo gloriantur, reperiantur, quẽadmodum & nos. B

Siquidem istiusmodi pseudapostoli operarij dolosi sunt, sumpta persona apostolorum Christi, atq; haud mirum, quandoquidem ipse satanas transfiguratur in angelum lucis. Non magnum est igitur, si & ministri illius, personam in se transferunt, quasi C

sint

sint ministri iustitiæ, quorum finis erit iuxta opera eorũ. Iterum dico, ne quis me putet insipientem esse, alioquin & iam vt insipientem accipite me, vt paululum quiddam & ego glorier. Quod dico, non dico secundum Dominum, sed velut per insipientiam, in hoc argumento gloriationis. Quandoquidẽ multi gloriãtur secundũ carnem, & ego gloriabor.

D Libenter enim suffertis insipientes, cum sitis sapientes. Suffertis enim, si quis vos in seruitutem adigit, si quis exedit, si quis accipit, si quis attollit sese, si quis vos in faciẽ cędit, iuxta cõtumeliam loquor. Perinde quasi nos infirmi fuerimus, imo in quocũq; audet aliquis (per insipientiã loquor) audeo & ego. *Hebręi sunt, sum & ego: Israelitę sunt, sum & ego: 1.Cor.4.
ſęmẽ Abrahę sunt, sum & ego: ministri Christi sunt Supra.6.
(decipiens loquor) excellentius sum ego: in laboribus copiosius, in verberibus supra modũ, *in carce- 2.Thess.3.
ribus abundantius, in mortibus frequenter. A Iudęis quinquies quadragenas plagas vna minus accepi. *Ter virgis cæsus fui, *semel fui lapidatus: *ter nau Act.16.
fragium feci: noctem ac diẽ in profundo egi: in itine- Act.14.
ribus sępe, in periculis fluminum, periculis latronũ, Act.28.
periculis ex genere, periculis ex gentibus, periculis in ciuitate, periculis in deserto, periculis in mari, periculis inter falsos fratres, in labore & molestia, in vigiliis sępe, in fame & siti, in ieiuniis sępe, in frigore *& nuditate, præter ea quæ intrinsecus accidunt, Act.20.
incumbens mihi quotidiana cura oĩm ecclesiarum. Quis infirmatur, & ego nõ infirmor? Quis offenditur, & ego nõ vror. Si gloriari oporteat, de his quæ infirmitatis meæ sunt gloriabor.

CAP. XII.

A DEus & pater Dñi nostri Iesu Christi, qui est laudandus in sæcula, nouit q̃ nõ mentiar. *In Damasci ciuitate gentis præfectus nomi- Act.9.
ne Aretæ regis excubias posuerat in Damascenorũ vrbe, cupiens me comprehendere, ac per fenestrã in sporta demissus fui per mœnia, effugiq; manus eius.

Gloriari ſane nō expedit mihi: veniam enim ad
viſiones & reuelationes Domini. Noui hominem
in Chriſto ante annos quatuordecim: an in corpere,
neſcio: an extra corpus, neſcio: Deus nouit, raptum
huiuſmodi in tertiū vſq; cœlum. Et ſcio huiuſmodi
hominem: an in corpore, an extra corpus, neſcio,
Deus nouit, raptū fuiſſe in Paradiſum, & audiſſe ar-
cana verba, quæ fas nō ſit homini loqui. Super hu-
iuſmodi homine gloriabor: de meipſo vero nō glo-
riabor, niſi ſuper infirmitatibus meis. Nam ſi volue
ro gloriari, nō ero inſipiens, veritatem em̄ dicā: ſed
parco vobis, ne quis de me cogitet, ſuper id quod vi
det eſſe me, aut quod audit ex me. Et ne excellentia
reuelationū ſupra modū efferrer, datus fuit mihi ſti-
mulus per carnē, nuncius ſatanę, vt me colaphis cę-
deret, ne ſupra modū efferrer. Super hoc ter Dñm ro
Deut. 3. gaui, vt diſcederet a me, & dixit mihi: *Sufficit tibi
gratia mea, nam virtus mea p̄ infirmitatē perficitur.

Libentiſſime igitur gloriabor potius ſuper infir B
mitatibus meis, vt inhabitet in me virtus Chriſti.
Quamobrem placeo mihi in infirmitatibus, in cō-
melīs, in neceſſitatibus, in perſecutiōibus, in anxie-
tatibus pro Chriſto. Cum em̄ infirmus ſum, tunc ro-
buſtus ſum. Factus ſum inſipiēs gloriando. Vos me
coegiſtis, nam ego debueram a vobis commendari.
Nulla em̄ in re inferior fui ſummis apoſtolis, tamet-
ſi nihil ſum. Signa quidem apoſtoli peracta fuerunt
inter vos cū omni patientia, & ſignis, & prodigīs,
& potentibus factis. Nam quid eſt in quo fuiſtis in-
feriores cæteris eccleſīs, niſi q̄ ipſe ego nō fuerim
vobis oneroſus? Condonate mihi hanc iniuriam.

Ecce tertio propenſus animo ſum, vt veniam ad C
vos, nec ero vobis oneroſus. Non enim quæro quæ
veſtra ſunt, ſed vos. Non enim debent filī parenti-
bus recondere, ſed filīs parentes. Ego vero libentiſſi-
me impendam, & expendar pro animabus veſtris:
licet vberius vos diligens, minus dilīgar. Sed eſto,

ipſe nō

Digitized by Google

ipse non grauaui vos: verum cum essem astutus, dolo vos cepi. Num per quem eorum, quos misi ad vos, expilaui vos? Rogaui Titum, & vna cum illo misi fratrem. Num quid a vobis extorsit Titus? An non eodem spiritu ambulauimus? an nõ ĩsdem vestigĩs? Rursum arbitramini quod nos vobis excusemus? In conspectu Dei, in Christo loquimur, sed omnia charissimi pro vestra ædificatione.

D Nam metuo, ne qua fiat, vt si venero, nõ quales velim, reperiã vos, & ego reperiar vobis qualem nolitis, *Ne quo modo sint cõtentiones, æmulationes, Galat.5. iræ, cõcertationes, obtrectationes, susurri, tumores, seditiones: ne iterum vbi venero, humilem faciet me Deus meus apud vos, vt lugeã multos eorũ qui antepeccauerũt, nec eos pœnituit immũdiciæ, libidinisq; & impudicitiæ, quam patrarunt. CAP. XIII.

A Hic tertius erit aduentus meus ad vos. *In ore Deut. 17. duorũ testium aut triũ constituetur omne Mat. 18. verbum. Prædixi, & prædico, vt præsens cũ ioan. 8. essem iterum, ita & absens nunc scribo ĩs, qui ante Heb. 10. peccauerũt, & reliquis omnibus, q̃ si venero denuo, nõ parcam. Quandoquidem experimentum quæritis in me loquentis Christi, qui erga vos nõ est infirmus, sed potens est in vobis: nam quamuis crucifixus fuit ex infirmitate, viuit tamen ex virtute Dei.

B Siquidem & nos infirmi sumus in illo, sed viuemus cum illo ex virtute Dei erga vos. Vosipsos tentate, num sitis in fide. Vosipsos probate. An nõ cognoscitis vosmetipsos, q̃ Iesus Christus in vobis est? Nisi forsitan reprobi estis. At spero vos cognituros, q̃ nos nõ simus reprobi. Opto aũt apud Deum, ne quid mali faciatis, nõ quo nos probati apparemus, sed vt vos, quod honestum est, faciatis: nos vero velut reprobi simus. Non em̃ possumus quicq̃ aduersus veritatẽ, sed pro veritate. Gaudemus em̃, cũ nos infirmi fuerimus: vos aũt validi fueritis. Hoc autem insuper optamus, vestram integritatem.

Digitized by Google

Propterea hęc absens scribo, ne cũ presens fuero, rigidus sim iuxta potestatem, quam dedit mihi Dominus in extructionem, & non in destructionem. Quod superest fratres, valete, integri estote, consolationem habete, vnanimes sitis, in pace agite, & Deus charitatis ac pacis erit vobiscum. C

Salutate vos mutuo sancto osculo. Salutant vos sancti omnes. Gratia Domini Iesu Christi, & charitas Dei, & communicatio spiritus sancti sit cum omnibus vobis, Amen. Finis. D

¶ Ad Corinthios secunda, Missa fuit a Philippis Macedoniæ per Titum & Lucam.

EPISTOLA PAVLI APOSTOLI

Ad Galatas. CAP. I.

PAulus apostolus, non ab hominibus, neq; per hominem, sed per Iesum Christum, ac Deũ patrem, qui suscitauit illum ex mortuis, quiq; mecũ sunt omnes fratres, ecclesijs Galatiæ, *Gratia vobis & pax a Deo patre, & Domino nostro Iesu Christo, qui dedit seipsum pro peccatis nostris, vt eriperet nos ex præsenti sæculo malo, iuxta voluntatem Dei & patris nostri; cui gloria in sæcula sæculorum, Amen. A

2. Cor. 1. Ephe. 1. 2. Pet. 1.

Miror, q̃ a Christo, qui vocauit vos per gratiã, adeo cito transferamini in aliud Euangelium, quod nõ est aliud, nisi q̃ quidam sunt, qui turbant vos, & volunt inuertere Euangelium Christi. Cæterum etiamsi nos, aut angelus e cœlo prædicauerit vobis Euangelium, præter id quod prædicauimus vobis, anathema sit. *Quemadmodũ ante diximus, et nũc itererum dico; si quis vobis prædicauerit Euangeliũ, præter B

1. Cor. 15.

præter id quod accepistis, anathema sit. Nunc enim vtrum hominibus suadeo, an Deo? aut quæro hominibus placere? Nam si hactenus hominibus placuissem, Christi seruus haudquaquam essem.

C Notum autē vobis facio fratres, Euangeliū quod prædicatum est a me, nō esse secundum hominem. Neq; enim ego ab homine accepi illud, neq; didici: sed per reuelationem Iesu Christi. Audistis em̄ meā cōuersationem quondam in Iudaismo, *quod supra modum persequebar ecclesiam Dei, ac depopulabar illam, & proficiebam in Iudaismo supra multos æquales in genere meo, cum vehementer essem studiosus *a maioribus meis traditorum institutorum. Act. 9. Philip. 3.

D Ast vbi Deo, qui segregauerat me ab vtero matris meæ, & vocauit per gratiam suā in hoc, vt reuelaret filium suum per me: visum est, vt prædicarem ipsum inter gentes, continuo nō contuli cum carne & sanguine, neq; redij Hierosolymam, ad eos qui ante me fuerant apostoli: sed abij in Arabiam, ac denuo reuersus sum Damascū. Deinde post annos tres redij Hierosolymam, vt viderem Petrum: & mansi apud illum dies quindecim. Alium aūt ex apostolis nō vidi quenquam, nisi Iacobum fratrem Domini.

E Porro quæ scribo vobis, ecce corā Deo, nō mentior. Deinde veni in regiones Syriæ, Ciliciq; q. Eram aūt ignotus iuxta faciē ecclesijs Iudææ, quæ erant in Christo. Sed tantū hic rumor apud illos erat, q; persequebatur nos aliquādo, nūc prædicat fidē, quā quondam expugnabat, & glorificabāt in me Deū. C A. II.

A Deinde post annos quatuordecim rursum ascendi Hierosolymam vna cum Barnaba, assumpto simul & Tito. Ascendi aūt iuxta reuelationem, & contuli cum illis Euangelium, quod prædico inter gentes: sed priuatim cum ijs, qui erant in precio, ne quo modo in vanum currerem, aut cucurrissem. Sed neq; Titus, qui mecū erat, cum esset Græcus, compulsus fuit circūcidi, propter

obiter ingressos falsos fratres, qui subintroierant ad explorandum libertatem nostram, quam habemus in Christo Iesu, quo nos in seruitutem adigerent. Quibus ne ad tempus quidē cessimus per subiectionem, vt veritas Euangelij permaneret apud vos.

Rho. 2. Ephe. 6. Coloss. 3. Act. 10. 1. Pet. 1. Iaco. 2. Ab his aūt qui videbantur aliquid esse, quales alí quando fuerint, nihil mea refert. *Personā hominis Deus nō accipit. Nam mihi qui videbantur esse in precio, nihil cōtulerūt. Imo cōtra, cū vidissent mihi concreditū fuisse euangeliū preputij, quemadmodū Petro circūcisionis (Nam qui efficax fuit in Petro ad apostolatū circumcisionis, efficax fuit & in me erga gentes) cū cognouissent gratiā mihi datam, Iacobus & Cephas, & Ioānes, qui videbantur esse columnæ, dextras dederunt mihi ac Barnabæ societatis: vt nos in gentes, ipsi vero in circumcisionem apostolatu fungeremur, tantū vt pauperum memores essemus, in quo & diligens fui, vt hocipsum facerem. B

Cum aūt venisset Petrus Antiochiam, palam illi restiti, eo ꝙ reprehensus esset. Nam anteq̄ venissent quidam a Iacobo, vna cū gentibus sumebat cibum: cum aūt venissent, subduxit ac separauit se ab illis, metuens eos, qui erant ex circumcisione, ac simulabant vna cum illo cęteri quoq; Iudęi, adeo, vt Barnabas simul abduceretur in illorum simulationem. C

Verum vbi vidissem, ꝙ nō recto pede incederēt ad veritatem Euangelij, dixi Petro coram omnibus, Si tu, cum sis Iudęus, gentiliter viuis, ac nō Iudaice, cur gentes cogis Iudaizare? Nos natura Iudæi, & nō ex gentibus peccatores, quoniam scimus nō iustificari hominem ex operibus legis, nisi per fidē Iesu Christi: & nos in Christum Iesum credidimus, vt iustificaremur ex fide Christi, & non ex operibus legis: Rho. 3. *Propterea ꝙ nō iustificabitur ex operibus legis omnis caro. Quod si, dū quærimus iustificari per Christum, reperimur & ipsi peccatores, num ergo Christus peccati minister est? Absit: Nam si quæ destruxi, ea rursum D

Digitized by Google

E sum ædifico, transgressorem meipsum constituo.
Ego enim per legem legi mortuus fui, vt Christo viuerem, vna cum Christo crucifixus sum: viuo tamen, nõ iam ego, sed viuit in me Christus. Vitam aũt quam nunc viuo in carne, per fidem viuo filij Dei, qui dilexit me, & tradidit semetipsum pro me. Non aspernor gratiam Dei. Nam si per legem est iustitia, igitur Christus frustra mortuus est.

CAPVT III.

A O Stulti Galatæ, *quis vos fascinauit, vt non credere tis veritati? Quibus præoculis Iesus Christus ante fuit depictus, inter vos crucifixus. Hoc solum cupio discere a vobis, vtrũ ex operibus legis spiritũ accepistis, an ex prędicatione fidei? Adeo stulti estis, cũ spiritu cœperitis, nunc carne consummamini. Tam multa passi estis frustra, si tamen & frustra. Qui igitur subministrat vobis spiritum, & operatur virtutes in vobis, vtrum ex operibus legis, an ex prædicatione fidei id facit? Infra, 5.

B *Quemadmodũ Abraham credidit Deo, & imputatum est illi ad iustitiam. Scitis igitur, q; qui ex fide sunt, hi sunt filij Abrahæ, Præuidens aũt scriptura, quod ex fide iustificet gentes Deus, prius remtam nunciauit Abrahæ: * Benedicentur, inquiens, in te omnes gentes. Itaq; qui ex fide sunt benedicuntur cum fideli Abraham. Nam quotquot ex operibus legis sunt, execrationi sunt obnoxij. Scriptũ est enim: * Execrabilis omnis, qui nõ manserit in omnibus, quę scripta sunt in libro legis, vt faciat ea. Quod aũt in lege nullus iustificetur apud Deũ, palam est. *Siquidem iustus ex fide viuet, lex autem non est ex fide: * sed qui fecerit ea homo, viuet in ipsis. Christus nos redemit ab execratione legis, dum pro nobis factus est execratio. Scriptum est enim: * Execrabilis omnis qui pendet in ligno, vt in gentes benedictio Abrahæ veniret per Christum Iesum, vt promissionem spiritus acciperemus per fidem.
Gene. 15. Rho. 4. Iacob. 2. Gene. 22. Deut. 27. Abac. 2. Rho. 10. Heb. 10. *Leui. 18 Deut. 21.

Heb.9. Fratres, ſecundum hominem dico, *Hominis li- E
cet teſtamentũ, tamen ſi ſit comprobatũ, nemo reiꝫ-
cit, aut addit aliquid. Porro Abrahę dictæ ſunt pro-
miſſiones & ſemini eius. Non dicit, & ſæminibus,
tanq̃ de multis, ſed tanq̃ de vno, & in ſemine tuo,
qui eſt Chriſtus. Hoc aũt dico, teſtamentũ ante com-
probatũ a Deo erga Chriſtũ, lex quę poſt annos qua-
dringentos & triginta cœpit, nõ facit irritũ, vt abro-
Rho.4. get promiſſionẽ. *Nam ſi ex lege eſt hęreditas, nõ iã
eſt ex promiſſione. Atqui Abrahæ per promiſſio-
Rho.5. nem donauit Deus. Quid igitur lex? *Propter tranſ-
greſſiones addita fuit, donec veniret ſemẽ, cui ꝓmiſ-
ſum fuerat, ordinata per angelos in manu interceſſo-
ris. Interceſſor aũt vnius nõ eſt, at Deus vnus eſt.

Lex igitur num eſt aduerſus promiſſiones Dei? D
Abſit. Etenim ſi data fuiſſet lex quæ poſſit viuifica-
re, vere ex lege eſſet iuſtitia. Sed cõcluſit ſcriptura o-
mnia ſub peccatum, vt promiſſio ex fide Ieſu Chriſti
daretur credentibus. Cæterum anteq̃ veniſſet fides,
ſub lege cuſtodiebamur, concluſi in eam fidem, quæ
erat reuelanda. Itaq; lex pędagogus noſter fuit ad
Chriſtum, vt ex fide iuſtificaremur. At poſtq̃ venit
fides, nõ amplius ſub pædagogo ſumus.

Rho.6. *Omnes enim filij Dei eſtis, eo quod credidiſtis E
Chriſto Ieſu. Nam quicũq; baptizati eſtis, Chriſtum
induiſtis. Non eſt Iudęus, neq; Græcus: nõ eſt ſeruus
neq; liber: nõ eſt maſculus, ac fœmina. Omnes enim
vos vnus eſtis in Chriſto Ieſu. Quod ſi vos eſtis
Chriſti, igitur Abrahæ ſæmen eſtis, & iuxta pro-
miſſionem hæredes. CAP. IIII.

Dico aũt, quandiu hęres puer eſt, nihil differt A
a ſeruo, cũ ſit Dñs omnium: ſed ſub tutoris
bus & actoribus eſt vſq; ad tempus quod pa-
ter preſcripſerit. Sic & nos, cũ eſſemus pueri, ſub ele-
mentis mũdi eramus, in ſeruitutem adacti: at vbi ve-
nit plenitudo temporis, emiſit Deus filiũ ſuũ, factũ
ex mulíere, factũ legi obnoxiũ, vt eos q̃ legi erãt ob-
noxij,

noxꝝ, redimeret: vt adoptiõe ius filiorũ acciperem⁹.
Quoniã aũt estis filꝝ, emisit Deus ſpiritũ filꝝ ſui in
corda noſtra clamantẽ, *abba pater. Itaq; iam nõ es Rho. 8.
ſeruus, ſed filius: ꝙ ſi filius, & hęres Dei per Chriſtũ
B Sed tum quidem cum ignoraretis Deum, ſeruie-
batis ijs, qui natura nõ ſunt dij. At nunc poſteaq; cog-
gnouiſtis Deũ, quin potius cogniti estis a Deo, quo-
modo cõuertimini denuo ad infirma & egena ele-
menta, quibus iterum ab integro ſeruire vultis?
Dies obſeruatis, & menſes, & tempora, & annos.
Metuo de vobis, ne fruſtra laborauerim erga vos.
Eſtote, vt ego ſum: quandoquidẽ et ego ſum, vt vos,
fratres rogo vos. Nihil me leſiſtis. Noſtis, ꝙ per in-
firmitatẽ carnis euangelizauerim vobis prius, et ex-
perimentũ mei, quod erat in carne, nõ estis aſpernati
neq; reſpuiſtis, ſed me velut angelũ Dei ſuſcepiſtis,
velut Chriſtũ Ieſum. Quę est igitur beatitudo veſtra?
C Teſtimoniũ enim reddo vobis, ꝙ ſi fieri potuiſ-
ſet, oculos veſtros effoſſos dediſſetis mihi. Igitur ini-
micus factus ſum vobis, vera loquẽdo vobis? Am-
biunt vos nõ bene, imo excludere vos volunt, vt ip-
ſos æmulemini. Bonũ aũt est æmulari in re bona ſem
per, & nõ ſolum cum præſens ſum apud vos. Filioli
mei, quos iterũ parturio, donec formetur Chriſtus
in vobis. Vellem aũt adeſſe apud vos nunc, & muta
re vocem meã, quoniam conſilꝝ inops ſum in vobis
D Dicite mihi, q ſub lege vultis eſſe, legẽ ipſam nõ Gene. 21.
auditis? Scriptũ est enim, *ꝙ Abraham duos filios ha Rho. 9.
bebat, vnum ex ancilla, & vnũ ex libera. Verum is
q̃ ex ancilla natus est, ſecundũ carnem natus est, q ve
ro ex libera, per repromiſſionẽ, quę per allegoriã di-
cuntur. Nam hæc ſunt duo teſtamẽta, vnum quidẽ
a mõte Sina, in ſeruitutem generans, qui est Agar:
nam Agar Sina mõs est in Arabia, cõfinis est aũt ei,
quæ nunc vocatur Hieruſalem, ſeruit aũt cum filꝝ
ſuis. At quæ ſurſum est Hieruſalem, libera est: quæ
est mater omnium noſtrum. Scriptum est enim.

Lætare

Digitized by Google

Esa. 54. *Lætare sterilis, quæ non paris: erumpe & clama, quæ non parturis: quoniam multi liberi desertæ, magis quam eius quæ habet virum. Nos autem fratres secundum Isaac promissionis filij sumus: * sed quemadmodum tunc is qui secundum carnem natus erat, persequebatur eum, qui natus erat secundū spiritum, ita & nunc. At quid dicit scriptura? D

Rho. 9.

Gen. 21. *Eijce ancillam & filium illius: non enim hæres erit filius ancillæ cum filio liberæ. Itaq; fratres, non sumus ancillæ filij, sed liberæ. E

CAP. V.

IN libertate igitur qua Christus nos liberauit, state, & ne rursus iugo seruitutis implicemini.

Act. 15. *Ecce ego Paulus dico vobis, q̄ si circumcidamini, Christus nihil vobis proderit. Contestor autem omnem hominem qui circumciditur, q̄ debitor est totius legis seruandæ. Christus vobis factus est otiosus: quicunq; per legem iustificamini, a gratia excidistis. Nos enim spiritu ex fide, spem iustitiæ expectamus: * Nam in Christo Iesu, neq; circumcisio quicquam valet, neq; præputium, sed fides per dilectionem operans. Currebatis bene, * quis vos impediuit, vt non credere tis veritati? Nempe persuasio nō ex eo profecta, qui vocat vos. * paulum fermenti totam conspersionē fermentat. Ego confido de vobis in Domino, q̄ nihil aliud sensuri estis. Cæterum qui cōturbat vos, portabit iudiciū, quisquis fuerit. A

Infra. 6.

Supra. 3.

1. Cor. 5.

Ego autem fratres, si circumcisionem adhuc prædico, quid adhuc persequutionem patior? Abolitum est igitur offendiculum crucis. Vtinam & abscindātur qui vos labefactant. Vos enim in libertatem vocati fuistis fratres, tantum ne libertatem in occasionem detis carni, sed per charitatem seruite vos inuicem. Nam tota lex in vno verbo completur, nempe hoc: * Diliges proximum tuum vt teipsum. Quod si alius alium vicissim mordetis & deuoratis, videte ne vicissim alius ab alio consummamini. B

Leuit. 19. Mat. 22. Mar. 12.

Luc. 10. Dico aūt, * spiritu ambulate, & cōcupiscentiā carnis non C

Digitized by Google

nis non perficietis. Nã caro cõcupiſcit aduerſus ſpiri Rho. 13.
tum, ſpus aũt aduerſus carnẽ. Hæc aũt inter ſe mu- *1. Pet. 2.
tuo aduerſantur, vt nõ quæcunq; volueritis, eaẽ fa Rhom. 13
ciatis. Quod ſi ſpiritu ducemini, non eſtis ſub lege.

D Porro manifeſta ſunt opera carnis, quæ ſunt hęc, adulterium, ſcortatio, immundicia, laſciuia, ſimula crorum cultus, veneficium, *inimicitiæ, lis, æmulas- 2. Cor. 12.
tiones, irę, concertationes, ſeditiones, ſectæ, inuidiæ, cædes, ebrietates, comeſſationes, & his ſimilia: de qui bus prædico vobis, quemadmodum & prædixi, q; qui talia agunt, regni Dei hæredes non erunt.

E *Contra fructus ſpiritus eſt, charitas, gaudium, Apoc. 22.
pax, lenitas, benignitas, bonitas, fides, manſuetudo, temperantia. Aduerſus huiuſmodi nõ eſt lex. * Qui Rho. 13.
vero ſunt Chriſti, carnẽ crucifixerunt cũ affectibus 1. Pet. 2.
& concupiſcentijs. Si viuimus ſpiritu, ſpiritu & in cedamus. Ne efficiamur inanis gloriæ cupidi, inuiſ cem nos prouocãtes, inuicẽ inuidentes. CA. VI.

A FRatres, etiam ſi occupatus fuerit homo in aliq quo delicto, vos qui ſpirituales eſtis, inſtau rate huiuſmodi ſpiritu manſuetudinis, conſi derans temetipſum, ne & tu tenteris. * Inuicem alij Rho. 15.
aliorũ onera portate, & ſic complete legem Chriſti. Nam ſi quis ſibi videtur aliquid eſſe, quum nihil ſit, ſuum ipſe fallit animum.

B Opus aũt ſuum probet vnuſquiſq;, & tunc in ſe metipſo tantũ gloriationem habebit, & nõ in alio. Vnuſquiſq; em propriã farcinam baiulabit. Cõmu nicet aũt q catechizatur ſermone, ei q ſe catechizat in omnibus bonis. Ne erretis, Deus non irridetur. Quicquid em ſæminauerit homo, hoc & metet. Nã qui ſæminat per carnẽ ſuam, de carne metet corru ptionem: ſed qui ſeminat per ſpiritum, de ſpiritu me tet vitam æternam. * Bonum aũt faciendo ne defati 2. Theſ. 3.
gemur. Tempore enim ſuo metemus non defatigati.

C Itaq; dum tempus habemus, operemur bonum, cũ erga omnes, tum vero maxime erga domeſticos fidei.

fidei. Videtis quanta vobis epistola scripserim mea manu. Quicunq; volunt iuxta faciem placere in carne, hi cogunt vos circumcidi, tantum, ne ob crucem Christi persequutionem patiantur. Nam qui circumciduntur, ne ipsi quidem legem seruant, sed volunt vos circumcidi, vt in vestra carne glorientur.

Ego vero, absit glorier, nisi in cruce Dñi nostri Iesu Christi, per quē mihi mundus crucifixus est, & ego mundo. * Nam in Christo Iesu neq; circumcisio quicquam valet, neq; præputium, sed noua creatura. Et quicunq; iuxta regulam hanc incedunt, pax super eos, & misericordia, & super Israelem Dei. D

Suspra, 5.

De cætero ne quis mihi molestias exhibeat. Ego enim stigmata Domini Iesu in corpore meo porto. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum spiritu vestro fratres. Amen. E

¶ Ad Galatas missa fuit e Rhoma.

AD EPHESIOS EPISTOLA.

CAPVT I.

Paulus apostolus Iesu Christi per voluntatē Dei, sanctis, qui agunt Ephesi, & fidelibus in Christo Iesu. * Gratia vobis & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Benedictus Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui benedixit nos omni benedictione spirituali in cœlestibus Christo. A

Gal. 1. 2. Cor. 1. 1. Pet. 1.

Quemadmodum elegit nos in ipso, antequam iacerentur fundamenta mundi: vt essemus sancti & irreprehensibiles coram illo per charitatem, qui prædestinauit nos, vt adoptaret in filios per Iesum Christum, in sese, iuxta beneplacitum voluntatis suæ, vt laudetur gloria gratiæ suæ, qua charos reddidit nos per dilec- B

per dilectum: per quem habemus redemptionē per
ſanguinem ipſius, remiſſionem peccatorum, iuxta
diuitias gratiæ ſuę, de qua vbertim nobis impartiuit
in omni ſapiētia & prudentia, patefacto nobis arca-
no voluntatis ſuæ, iuxta beneplacitum ſuum, quod
propoſuerat in ſeipſo, * vſq; ad diſpenſationem ple- Galat. 4.
nitudinis temporum, vt ſummatim inſtauraret, o-
mnia per Chriſtum, & quæ in cœlis ſunt, & quæ
in terra per eundem, per quem & in ſortem aſciti ſu-
mus, * prædeſtinati ſecundum propoſitum ipſius, Rhom. 8.
cuius ví fiunt vniuerſa, iuxta decretum voluntatis
ipſius, vt ſimus nos in laudem gloriæ illius, qui
priores ſperauimus in Chriſto, in quo ſperamus &
nos, audito verbo vęritatis, Euangelio ſalutis no
ſtræ, in quo etiam poſteaquam credidiſtis, obſignati
eſtis ſpiritu promiſſionis ſancto, qui eſt arrabo hæ-
reditatis noſtræ, in redemptionem acquiſitæ poſſeſ-
ſionis, in laudem gloriæ ipſius.

C Quapropter & ego, cum audiuiſſem eam quę in
vobis eſt fidem, in Domino Ieſu: & charitatem in o-
mnes ſanctos, non deſino gratias agere pro vobis,
mentionem veſtri faciens in precibus meis: vt Deus
Domini noſtri Ieſu Chriſti, pater gloriæ det vobis
ſpiritum ſapientiæ & reuelationis, per agnitionem
ſui, illuminatos oculos mentis veſtræ, vt ſciatis, quę
ſit ſpes ad quam ille vocauit, & quam opulenta glo
ria hæreditatis illius in ſanctis, & quæ ſit excellens
magnitudo potentiæ illius in nos, qui credimus ſe-
cundum efficaciam roboris fortitudinis eius, quam
exercuit in Chriſto, cum ſuſcitaret eum ex mortuis,
& ſedere fecit ad dexteram ſuam in cœleſtibus, ſuper
omnem principatum ac poteſtatem, & virtutem,
& dominium, & omne nomen quod nominatur,
non ſolum in ſæculo hoc, verumetiam in futuro.

D * Et omnia ſubiecit ſub pedes illius, & eum dedit Pſal. 8.
caput ſuper omnia ipſi eccleſiæ, quę eſt corpus illius,
complementum eius: qui oīa in omnibus adimplet.

CAP.

Digitized by Google

CAPVT II.

Coloss. 2. ET vos quum essetis mortui delictis ac pec- A
catis, in quibus aliquando ambulastis, iuxta
sæculum mundi huius, iuxta principem, cui
potestas est aeris, qui est spiritus, nunc agens in filiis
contumacibus, inter quos & nos omnes conuersa-
bamur aliquando in concupiscentiis carnis nostræ,
facientes quæ carni ac menti libebant: & eramus na
tura filii iræ, quemadmodum & cæteri.

Sed Deus qui diues est in misericordia, propter B
multam charitatem suam, qua dilexit nos, etiam cū
essemus mortui per delicta, cōuiuificauit nos vna
cum Christo (per gratiam estis seruati) simulq; cum
eo resuscitauit, & simul cum eo sedere fecit inter cœ-
lestes, in Christo Iesu: vt ostenderet in sæculis super-
uenientibus eminentem opulentiam gratiæ suæ, be-
nignitate erga nos per Christum Iesum.

Gratia em estis seruati per fidē, idq; non ex vo- C
bis. Dei donū est, nō ex operibus, ne quis glorietur:
nā ipsius sumus opus, cōditi in Christo Iesu ad ope-
ra bona, quę præparauit Deus, vt in eis ambulare-
mus.

Quapropter memētote, q̄ vos quondam gentes D
in carne, vocabamini præputiū, ab ea quæ vocatur
circūcisio in carne, quę circūcisio manibus fit, quod,
inquam, eratis in tempore illo sine Christo, abalienā
ti a republica Israelis, & extranei a testamentis pro-
missionis: spē nō habentes, Deoq; carētes in mūdo.

Nunc aūt per Christum Iesum vos, qui quondā
eratis longinqui, propinqui facti estis per sanguinē
Christi. Ipse enim est pax nostra, qui fecit ex vtrisq;
vnum, & inter stitium maceriæ diruit, simultatem
per carnem suam, legem mandatorum in decretis sis-
tam abrogans, vt duos conderet in semetipso in vnū
nouum hominem, faciens pacem: & vt reconcilia-
ret ambos in vno corpore Deo per crucem, perempta
Lucæ, 2. inimicitia per eam: * & veniens euangelizauit pa-
cem vobis, qui procul aberatis, & ijs qui prope.

Quoniam

E Quoniam aũt per illum habemus aditum vtriq; in vno ſpiritu ad patrem. Nam igitur non eſtis hoſpites et incolę, ſed cõciues ſanctorũ, ac domeſtici Dei ſuperſtructi ſuper fundamentũ apoſtolorum ac prophetarũ, ſummo angulari lapide ipſo Ieſu Chriſto, in quo quæcunq; ſtructura coagmentatur, ea creſcit in templum ſanctum in Dño: in quo & vos coædifi camini in habitaculum Dei per ſpiritũ. CA. III.

A HVius rei gratia ego Paulus vinctus ſum Chriſti Ieſu pro vobis gentibus. Siquidem audiſtis diſpenſationem gratiæ Dei, quæ data eſt mihi in vos, quod ſecundum reuelationem notum mihi fecit myſterium, quemadmodum ante ſcripſi paucis, ex quibus poteſtis legentes intelligere cognitionem meam in myſterio Chriſti, quod in alijs ætatibus non innotuit filijs hominum, quemadmodum nunc reuelatum eſt ſanctis apoſtolis eius & prophetis per ſpiritum, vt ſint gentes cohæredes, & eiuſdem corporis, conſorteſq; promiſſionis eius in Chriſto, per euangelium, * cuius factus ſum miniſter ſecundum donum gratię Dei, quod datum eſt mihi ſecundum efficaciam potentiæ illius. * 2. Cor. 15.

B Mihi minimo omniũ ſanctorũ data eſt gratia hęc, vt inter gentes euangelizem imperueſtigabiles diuitias Chriſti: & in lucẽ proferã omnibus quæ ſit communio myſterij, quod erat abſconditũ a ſæculis in Deo, q vniuerſa cõdidit per Ieſum Chriſtũ, vt notũ fiat nunc principatibus ac poteſtatibus in cœleſtibus per eccleſiam, vehementer varia ſapientia Dei, ſecũdum præfinitionẽ ſæculorũ, quam fecit in Chriſto Ieſu Domino noſtro, per quem habemus audaciam & aditum cum fiducia, quæ eſt per fidem illius.

C Quapropter peto, ne deficiatis ob afflictiones meas, quas pro vobis tolero, quę eſt gloria veſtra. Huius rei gratia flecto genua mea ad patrẽ Dñi noſtri Ieſu Chriſti, ex quo omnis a communi patre cognatio in cœlis & in terra nominatur, vt det vobis

iuxta

iuxta diuitias gloriæ suæ, vt fortitudine corroborem mini, per spiritum suũ, in internum hominẽ, vt inhabitet Christus per fidẽ in cordibus vestris, fixis in charitate radicibus, & fundamento iacto, vt valeatis assequi cum omnibus sanctis, quæ sit latitudo, & longitudo, & profunditas, & sublimitas; cognoscereq; præeminentem cognitionis dilectionem Christi: vt impleamini in omnem plenitudinem Dei.

Ei vero qui potest cumulate facere vltra omnia, D
quæ petimus, aut cogitamus, iuxta vim agentem in
nobis, sit gloria in ecclesia per Christum Iesum, in os
mnes ætates sæculi sæculorũ. Amen. CA. IIII.

1,Cor,7. HOrtor itaq; vos ego vinctus in Domino, vt A
ambuletis, ita vt dignũ est vocatione, *qua
vocati estis, cũ omni submissione ac manue
tudine, cum animi lenitate, tolerantes vos inuicem
per charitatem, studentes seruare vnitatem spiritus
Rho.12, per vinculum pacis. * Vnum corpus & vnus spiri
1,Cor,12, tus, quemadmodum & vocati estis in vna spe voca
tionis vestræ. Vnus Dominus, vna fides, vnum bap
tisma, vnus Deus & pater omnium, qui est super os
mnia, & per omnia, & in omnibus vobis.

2,Cor,10, *Verum vnicuiq; nostrum data est gratia iuxta B
Psal,67 mensurã donationis Christi. Quapropter dicit: *Cũ
ascẽdisset in altum, captiuã duxit captiuitatẽ, & de
dit dona hominibus. Cæterum illud ascendit, quid
est, nisi quod etiam descenderat prius in infimas par
Ioan, 3. tes terræ? * Qui descendit, idem ille est, qui etiam as
scendit supra omnes cœlos, vt impleret omnia.

1,Cor,12 *Et idem dedit, alios quidem apostolos, alios ve C
ro prophetas, alios autem euangelistas, alios aũt
pastores ac doctores, ad instaurationem sanctorum
in opus administrationis, in ædificationem corpo
ris Christi, donec perueniamus omnes in vnitatem
fidei, & agnitionis filij Dei, in virum perfectum, in
1,Cor,14, mensuram ætatis plenæ adultæ Christi: *vt non am
plius simus pueri, qui fluctuemus & circũferamur

quouis

quouis vento doctrinæ per versutiam hominum, per astutiam, qua nos adoriuntur, vt imponant nobis: sed veritatem sectantes in charitate, adolescamus in illum per omnia, qui est caput, nempe Christus, in quo totum corpus si coagmentetur, & compingatur per omnem cõmissuram submin[illegible]strationis, iuxta actum in mensura, vniuscuiusque partis, incrementum corporis facit, in ædificationem sui ipsius per charitatem.

D *Hoc itaq; dico, & testor per Dominũ, ne post hac ambuletis, quemadmodum & reliquæ gentes ambulant in vanitate mentis suæ, dum mentem habent obtenebratam, abalienati a vita Dei, propter ignorantiam quæ est in illis, & excæcationem cordis eorum: qui posteaq; peruenerũt eo, vt dolore desierint, semetipsos dediderunt lasciuiæ, ad patrandum immundiciam omnem cum auiditate. Rho. 1.

E Vos aũt nõ sic didicistis Christum: siquidem illum audistis, & in eo docti fuistis, quemadmodum est veritas in Iesu, *deponere iuxta priorem cõuersationem veterem hominẽ, qui corrumpitur iuxta cõcupiscentias erroris: renouari vero spiritu mentis vestræ, & induere nouum hominem, qui iuxta Deũ cõditus est per iustitiam, & sanctitatem veritatis. Rho. 6. Coloss. 3. Heb. 12.

F *Quapropter deposito mẽdacio, loquamini veritatem quisq; proximo suo, quoniam sumus inuicem membra. *Irascimini & non peccetis, sol ne occidat super iram vestram, *neq; detis locum calumniatori. Qui furabatur, non amplius furetur: magis autem laboret operando manibus quod bonum est, vt possit impartiri ei qui opus habuerit. 1. Pet. 2. Zacha. 8. Psal. 4. Iaco. 4.

G Omnis sermo spurcus ex ore vestro non procedat, sed si quis est bonus ad ædificationem, quoties opus est, vt det gratiam audientibus, & ne contristetis spiritũ sanctum Dei, per quem obsignati estis in diem redemptionis. Omnis amarulentia & tumor, & ira, & vociferatio, & maledicentia tollatur

Coloss.3. a vobis cum omni malicia. *Sitis autem inuicem alius in alium comes, misericordes, largientes vobis inuicem, quemadmodum & Deus per Christum largitus est vobis.

CAPVT V.

A Ioan.13. 1.Ioan.4. Sitis igitur imitatores Dei tanq̃ filij dilecti, & ambuletis in dilectiõe, *quemadmodũ & Christus dilexit nos, & tradidit semetipsum pro nobis, oblationẽ ac victimã Deo in odorem bonę fragantię. Cęterũ scortatio, & oĩs immunditia, aut auaritia, ne nominetur quidẽ inter vos, sicut decet sanctos: aut obscœnitas, aut stultiloquiũ, aut vrbanitas,

2.Cor.6. quę nõ cõueniũt, sed magis gratiarũactio. *Nã hoc scitis, ꝙ omnis scortator, aut immũdus, aut auarus, qui est simulacrorũ cultor, nõ habet hęreditatem in

Coloss.3. regno Christi & Dei. *Ne quis q̃ vos decipiat inanis bus sermonibus. Propter hęc eñ venire solet ira Dei in filios inobedientes. Ne sitis igitur consortes illorũ.

B Eratis enim quondam tenebræ, nunc aũt lux in Dño: vt filij lucis ambulate (nam fructus spiritus situs est in omni bonitate, & iustitia, & vęritate) probantes, quid sit acceptũ Dño: & ne cõmercium habueritis cũ operibus infrugiferis tenebrarũ, quin ea potius etiam arguite. Nam quæ secreto fiunt ab illis, turpe est vel dicere. Sed omnia dũ produntur a luce, manifesta fiunt. Nam quicquid manifestũ redditur, lumen est. Quapropter dicit: expergiscere qui dormis, & surge a mortuis, & illucescet tibi Christus.

C Coloss.4. *Videte igitur quomodo circumspecte ambulętis, nõ vt insipientes, sed vt sapientes, redimẽtes occasionem, ꝙ dies mali sint. Propterea ne sitis imprudentes, *sed intelligentes quæ sit voluntas Domini.

Rho.12. 1.Thes.4. Et ne inebriemini vino, in quo luxus est, sed implemini spiritu, loquentes vobismetipsis per psalmos, & hymnos, & cantiones spirituales, canẽtes ac psallentes in corde vestro Dño, gratias agentes semper de omnibus in nomine Dñi nostri Iesu Christi, Deo & patri, subditi vicissim alius alij cum timore Dei.

Vxores

D *Vxores propriis viris subditæ sitis, veluti Do- 1.Cor.11.
mino: quoniam vir est caput vxoris, quemadmodũ Coloss.3.
& Christus est caput ecclesiæ: & idem est qui salutẽ 1.Pet.3.
dat corpori. Itaq; quemadmodũ ecclesia subdita est
Christo, sic & vxores suis viris subditæ sint in omni-
bus. *Viri, diligite vxores vestras, sicut & Christus Coloss.3.
dilexit ecclesiam, & semetipsum exposuit pro ea, vt
illam sanctificaret, mundatam lauacro aquæ per ver-
bum, vt adhiberet eã sibi ipsi gloriosam, ecclesiam,
nõ habentem maculam, aut rugam, aut quicq̃ eiusmo-
di: sed vt esset sancta, & irreprehensibilis. Sed de-
bent viri diligere suas vxores, vt sua ipsorũ corpora.

E Qui diligit suã vxorem, seipsum diligit. Nullus
enim vnq̃ suã ipsius carnem odio habuit, imo enutrit,
ac fouet eã, sicut & Dñs ecclesiam, Quoniam mem-
bra sumus corporis eiusdem, ex carne eius, & ex os- Gene.3.
sibus eius. Huius rei gratia *relinquet homo patrem 3.Esdr.4.
ac matrem, & adiungetur vxori suæ, atq; erunt duobus M.15.M.10
in vnã carnem. Mysteriũ hoc magnũ est, verũ ego 1.Cor.6.
autem dico in Christo & in ecclesia. Quanquã & vos singu-
latim hoc præstate, vt suã quisq; vxorẽ diligat tanq̃
seipsum, vxor aũt vereatur virũ. CAP. VI.

A *Filij, obedite parentibus vestris in Domino, Coloss.3.
nam id est iustum. *Honora patrẽ tuũ, & ma- Exo.20.
trem: q̃ est præceptum primũ in promissione, Eccl.3.
vt bene tibi sit, & sis longæuus in terra. Patres, ne Mat.19.
prouocetis ad iram liberos vestros, sed educetis eos Mar.10
per eruditionem, & correptionem Domini.

B *Serui obedite dñs, qui domini sunt iuxta car- Coloss.3.
nem, cum timore ac tremore, cum simplicitate cor- Titum.2.
dis vestri, tanq̃ Christo: nõ ad oculum seruientes, 1.Pet.2.
velut hominibus placere studentes, sed tanq̃ serui
Christi, facientes quæ vult Deus, ex animo, cum be-
neuolentia, seruientes Domino, & non hominibus:
illud sciẽtes, q̃ vnusquisq; quod fecerit boni, hoc re-
portabit a Deo, siue seruus fuerit, siue liber.

C Et vos domini eadem facite erga illos, remittẽtes

minus: scientes, quod & vester ipsorum Dominus
Rho. 2. est in cœlis, *nec personæ respectus est apud illum.
Colos. 3. Quod superest fratres mei, sitis fortes per Dominũ,
Act. 10. perque potentiam roboris illius. Induite totam ar-
Iacobi. 2. maturam Dei, vt possitis stare aduersus assultus dia-
1. Pet. 1. boli. Quoniam non est nobis lucta aduersus sangui-
Gala. 2. nem & carnem, sed aduersus principatus, aduersus
potestates, aduersus mundi dominos, rectores tene-
brarum sæculi huius, aduersus spirituales astutias
in cœlestibus. Quapropter assumite vniuersam ar-
maturam Dei, vt possitis resistere in die malo, & o-
mnibus peractis stare.

State igitur lumbis circũcinctis baltheo per væ- D
ritatem, & induti thoracem iustitiæ, & calceati pe-
dibus, vt parati sitis ad Euangelium pacis, super o-
mnia assumpto scuto fidei, quo possitis omnia iacu-
la mali illius ignita extinguere. Galeamq; salutaris
accipite, & gladium spiritus, qui est verbum Dei, in
omni deprecatione & obsecratione, orãtes in omni
tempore, in spiritu: & ad hoc ipsum vigilantes cum
omni sedulitate & deprecatione pro omnibus san-
ctis, & pro me: vt mihi detur sermo in aperitione
oris mei cum libertate, vt notum faciam mysterium
Euangelij mei: super quo legatione fungor in cate-
na, vt in eo libere loquar, sicut oportet me loqui.

Vt aũt sciatis & vos, quæ ad me pertinent, quid E
agam, de omnibus vos certiores reddet Tychicus di-
lectus frater, & fidus minister in Domino, quem mi-
si ad vos in hocipsum, vt cognosceretis de rebus no-
2. Cor. 1. stris, & consolaretur corda vestra, *Pax fratribus &
Gala. 1. charitas cũ fide, a Deo patre, & Dño Iesu Christo.
2. Pet. 1. Gratia sit cum omnibus diligentibus Dominũ nos-
trum Iesum Christum cũ synceritate, Amen.

¶ Missa fuit e Rhoma ad Ephesios
per Tychicum.

Digitized by Google

AD PHI-
LIPPENSES EPISTOLA
PAVLI CAP. I.

A Aulus ac Timotheus ſeruí Ieſu Chriſti, omnibus ſanctis in Chriſto Ieſu, qui ſunt Philippis, vna cum epiſcopis ac diaconis: *Gratia vobis & pax a Deo patre noſtro & Dño Ieſu Chriſto. Gratias ago Deo meo in omni memoria veſtri, ſemper in omni precatione mea pro omnibus vobis, cū gaudio precationem faciens, & veneritis in cōmunionem euangelij a primo die vſq; ad hoc tempus, perſuaſum habens hoc ipſum, & is qui cœpit in vobis opus bonū, perficiet vſq; ad diem Ieſu Chriſti: ſicut iuſtum eſt mihi, vt hoc ſentiam de vobis omnibus, propterea quod habeā vos in corde, & in vinculis meis, & in defenſione, & confirmatione Euangelij, cum ſitis omnes mihi conſortes gratiæ. Teſtis enim mihi eſt Deus, q̄ deſiderem vos omnes in viſceribus Ieſu Chriſti. Et illud oro, vt charitas veſtra adhuc magis ac magis exuberet in agnitione omniq; indulgentia: vt probetis quæ ſunt præſtantia, vt ſitis ſynceri, ac tales, vt nemini ſitis offendiculo in diem Chriſti, impleti fructu iuſtitiæ, qui contingit per Ieſum Chriſtum ad gloriam & laudem Dei.

2. Cor. 1
Galat. 1
Ephe. 1.
1. Pet. 1.

B Scire aūt vos volo fratres, & quæ mihi acciderūt, magis ad profectum Euangelij euenerunt: ita vt vincula mea manifeſta facta ſint in Chriſto toto prętorio, ac cæteris omnibus: vtq; plures ex fratribus in Domino, freti vinculis meis, vberius auderent impauide ſermonem loqui. Nonnulli quidem per inuidiam & contentionem, nōnulli vero & propter bonam voluntatem Chriſtum prędicant. Alij quidem

Digitized by Google

ex contentione Christum annunciant non pure, existimantes sese afflictionem addere vinculis meis: alij rursus ex charitate, sciētes quod in defensionem Euangelij constitutus sim. Quid enim? Attamen quouis modo, siue per occasionem, siue per veritatem, Christus tamen annunciatur, & in hoc gaudeo, quin etiam gaudebo.

Noui enim ꝙ hoc mihi cedet in salutem per vestrā C
deprecationem, & subministrationem spiritus Iesu
Christi, secundū expectationē & spem meā, ꝙ nulla
in re pudefiam: sed cū omni libertate, vt semp, ita nūc
quoq; magnificabitur Christus in corpore meo, siue
per vitā, siue per mortem. Nam mihi vita Christus
est, & mors lucrū. Quod si cōtingat viuere in carne,
ea res mihi fructus est operis: & quid eligam ignoro
2. Reg. 24 Coartor enim ex his duobus, ✱desiderans dissolui,
& esse cū Christo, multo longeq; melius est. Cæterū
manere in carne, magis necessarium propter vos.
Et hoc certo scio, ꝙ manſurus sim, & cum omnibus
vobis permansurus sim, in vestrum profectum, &
gaudiū fidei: vt gloriatio vestra exuberet per Chris
stum Iesum in me, per meum ad vos reditum.

Tantum vt dignū est Euangelio Christi, cōuer- D
semini: vt siue cū venero, & videro vos, siue absens
sim, audiam de rebus vestris, ꝙ stetis in vno spiritu,
vna anima, adiuuantes decertantem fidem Euange
lij: nec in vllo terreamini ab aduersarijs: quæ illis
quidem est causa perditiōis, vobis aūt salutis: & hoc
a Deo, quia vobis donatū est pro Christo, nō solum
vt in eum credatis, verumetiam vt pro illo patia
mini, idem certamen habentes, quale vidistis in me,
& nunc auditis in me. CAP. II.

SI qua igitur consolatio in Christo, si quod sola- A
tium dilectiōis, si qua cōmunio spiritus, si qua
viscera ac miserationes, complete meū gaudiū,
vt similiter affecti sitis, eandem charitatem habētes,
vnanimes, idem sentientes; ne quid fiat per cōtentio
nem,

Digitized by Google

nem, aut per inanem gloriam: sed per humilitatem animi, alium quisque se præstantiorem existimet.

B Ne sua quisq; spectetis, sed vnusquisq; quę sunt aliorū. Is em affectus sit in vobis, q fuit in Christo Iesu, qui cū esset in forma Dei, nō rapinam arbitratus est, vt esset æqualis Deo: sed semetipsum inaniuit forma serui sumpta in similitudine hominum constitutus, & figura repertus vt homo, humilem præbuit semetipsum, factus obediens vsq; ad mortem, mortem aūt crucis. * Quapropter & Deus illum in summā extulit sublimitatem, ac donauit illi nomē, quod est supra ōne nomē, * vt in nomine Iesu omne genu se flectat, cœlestium, ac terrestrium, & inferorum: omnisq; lingua confiteatur, q Dominus sit Iesus Christus, ad gloriam Dei patris. Heb. 2. Rho. 14. Esaię. 45.

C Proinde dilecti mei, quemadmodū semper obedistis, nō tanq; in præsentia mea solū, sed nūc multo magis in absentia mea, cū timore ac tremore vestrā ipsorum salutē operemini. Nā deus est is q agit in vobis, & vt velitis, & vt efficiatis p bono animi ppositio.

D * Omnia facite sine murmurationibus ac disceptationibus, tales vt nemo de vobis queri possit, syncericq;, filij Dei irreprehensibiles in medio nationis prauæ ac tortuosæ: inter quos lucete tanq; luminaria in mundo: sermonem vitæ sustinentes, vt gloriari possim in diem Christi, q nō in vanum cucurrerim, nec in vanum laborauerim. Quinetiam si immolor super hostia sacrificioq; fidei vestræ, gaudeo & congaudeo omnibus vobis. Ob idipsum autem & vos gaudetis, & congaudetis mihi. 1. Pet. 4.

E Spero aūt in Dño Iesu me Timotheū breui missurū vobis, vt & ego læto sim animo, cognito statu vestro. Neminem em habeo pari mecū animo prędi tum, q germane res vestras curaturus sit. * Nam oēs quæ sua ipsorum sunt quęrunt, nō quæ Christi Iesu. Porro probationem eius nostis, q vt filius mecum veluti cū patre seruierit in Euangeliū. Hunc igitur 1. Cor. 13.

spero me missurum, mox vbi videro mea negocia.
Confido aũt in Domino, q & ipse breui venturus sim. Sed operęprecium arbitratus sum, Epaphroditum fratrem & collegam & cõmilitonem meum, vestrum aũt apostolum, quiq mihi subministrat in necessitate mea, mittere ad vos. Quandoquidem desiderabat omnes vos anxius animi, propterea q audissetis eum infirmatum fuisse. Et certe fuit infirmus, ita vt esset vicinus morti, sed Deus misertus est illius: at non illius tantum, sed & mei, ne dolorem haberem super dolorem. Studiosius itaque misi illum, vt cum videritis illum, denuo gaudeatis, & ego magis vacem dolore. F

Excipite igitur illum in Dño cũ omni gaudio: & qui huiusmodi sunt, eos in precio habete: quoniã propter opus Christi eo accessit, vt morti proximus fuerit, nõ habita ratione vitę, vt suppleret id quod in vestro erga me officio fuit diminutũ. G

CAP. III.

QVod superẽst fratres, gaudete in Domino, eadem scribere vobis, me quidem haud piget, vobis autem tutum est.

Cauete canes, cauete malos operarios, cauete cõcisionem. Nos enim sumus circũcisio, q spiritu Deũ colimus, & gloriamur in Christo Iesu, & nõ confidimus in carne, quanq ego confidam etiam in carne, si quisq alius videtur fiduciam habere in carne, ego magis habeo, *circũcisus octauo die, Israel ex genere, tribus Beniamin, Hebræus ex Hebræis, iuxta legem pharisæus, *iuxta studiũ persequens ecclesiam: iuxta iustitiã quę est in lege, factus irreprehensibilis. A

Act. 23. Galat. 1. Act. 9.

Sed quæ mihi erant lucra, ea arbitratus sum propter Christum damnum esse. Quinetiam arbitror omnia damnum esse propter excellentiam cognitionis Christi Iesu Domini mei, propter quem omnia pro damnis duxi, habeoq pro reiectamẽtis, vt Christum lucrifaciã, vtq reperiar in illo nõ habens meã iustitiam ex lege, sed eam quæ per fidem est Christi, B

quæ

Digitized by Google

quæ est ex Deo iustitiam super fide: vt cognoscam illum, & potentiam resurrectionis illius, & communionem afflictionũ illius, dum conformis fio morti eius, si quo modo pertingam ad resurrectionem mortuorum: nõ quod apprehenderim, aut iam perfectus sim, sed sector, si etiam apprehendam, quatenus & apprehensus sum a Christo Iesu.

C Fratres, ego meipsum nondum arbitror assequutum esse. Vnum aũt illud ago, ea quidem quæ a tergo sunt obliuiscẽs: ad ea vero quæ a fronte sunt, enitens, iuxta præfixum signũ insequor ad palmam sursum vocationis Dei, per Christum Iesum. Quotquot ergo perfecti sumus, hoc sentiamus: & si quid aliter sentitis, hoc quoq; vobis Deus reuelabit.

D Attamen ad id quod assequuti sumus, eadẽ proceda mus regula, vt simus concordes. *Pariter estote imitatores mei fratres, & considerate eos qui sic ambulant, quemadmodũ habetis nos pro exemplari. Nam complures ambulant, de quibus sæpe dixi vobis, nunc aũt & flens dico, inimici crucis Christi, quorum finis perditio est, *quorum Deus venter, & gloria in dedecore ipsorũ, qui terrestria curant. *1.Co.4.17. *Rho.16.

E Nam nostra cõuersatio in cœlis est: ex quo & seruatorẽ expectamus, Dñm Iesum Christum, q transfigurabit corpus nostrum humile, vt conforme reddat corpori suo glorioso, secundũ efficaciam, qua potest etiam subĩcere sibi omnia. CAP. IIII.

A PRoinde fratres mei dilecti ac desiderati, gaudium & corona mea, sic state in Domino dilecti. Euodiam obsecro, & Syntychẽ obsecro, vt sint cõcordes in Domino. Sane rogo & te compar germana, adiuua eos, quæ in Euangelio decertarunt mecum vna cum Clemente quoq;, & reliquis cooperarijs meis, quorum nomina sunt in libro vitæ.

B Gaudete in Dño semper, & iterum dico gaudete. Modestia vestra nota sit omnibus hominibus. Dñs prope est. De nulla re solliciti sitis, Sed in omni precatione &

Digitized by Google

tione & obsecratione, cū gratiarū actione petitiones vestræ innotescant apud Deum. Et pax Dei quæ superat omnē intellectū, custodiet corda vestra, et sensus vestros per Christum Iesum. Quod reliquum est fratres, quæcunq; sunt vera, quęcūq; honesta, quęcūq; iusta, quęcunq; pura, quęcūq; accōmoda, quęcūq; boni nominis, si qua virtus, & si qua laus, hęc cogitate. Quæ & didicistis, & accepistis, & audistis, & vidistis in me, hęc facite, & Deus pacis erit vobiscū.

Gauisus sum aūt in Dño magnopere, q̄ iā tandē C reuiguit vestra pro me solicitudo in eo, in quo & solliciti eratis: verū deerat opportunitas, non q̄ iuxta penuriā loquar. Nam ego didici, in quibus sum, his contentus esse. Noui & humilis esse, noui & excellere. Vbiq; & in omnibus institutus sum & saturari, & esurire, & abundare, & penuriam pati,

Oīa possum per Christum, qui me corroborat. At D tamen recte feci stis, q̄ simul communicastis meæ afflictioni. Nostis aūt & vos Philippenses, q̄ in principio Euangelij, cum proficiscerer a Macedonia, nulla mihi ecclesia communicauerit in rationem danadi & accipiendi, nisi vos soli. Nam & in Thessalonica cum essem, semel & iterum quod opus erat, mihi misistis, nō q̄ requiram munus, sed requiro fructum exuberantem in rationem vestram. Recepi tamen omnia et abundo: expletus sum: posteaquam accepi ab Epaphrodite, quæ a vobis missa fuerant, odorē bonæ fragrantiæ, *hostiam acceptam, gratamq; Deo. *Rho. 12.

Deus aūt meus supplebit, quicquid opus fuerit vo E bis, secundū diuitias suas cū gloria, per Christum Iesum. Deo aūt & patri nostro gloria in sæcula sæculorum. Amen. Salutate omnem sanctum in Christo Iesu. Salutant vos qui mecum sunt fratres. Salutant vos omnes sancti, maxime vero qui sunt ex Cæsaris familia. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

¶ Scripta est e Rhoma per Epaphroditum.

AD COLOSSENSES EPISTOLA.

CAPVT I.

A Aulus apostolus Iesu Christi per voluntatem Dei, & Timotheus frater, his qui sunt Colossis sanctis ac fidelibus fratribus in Christo,* Gratia vobis & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo.* Gratias agimus Deo & patri Dñi nostri Iesu Christi, semper de vobis, cū oramus, quoniā audiuimus fidem vestram in Christo Iesu, & charitatē erga omnes sanctos, propter spē repositā vobis in cœlis, de qua prius audieratis per sermonem veracē Euangelij, quod peruenit ad vos: quemadmodum et in toto mundo etiā fructificat: sicut & in vobis, ex quo die quo audistis & cognouistis gratiam Dei per vēritatem. Quemadmodum et didicistis ex Epaphra dilecto conseruo nostro, qui est fidus pro vobis minister Christi, qui & exposuit nobis vestram dilectionem in spiritu. 2.Cor.1. Gal.1. Ephes.1. *Phili.1.

B Propterea et nos ex quo die audiuimus,*nō desiuimus pro vobis orare, & poscere, vt impleamini agnitione voluntatis eius in omni sapientia & prudentia spirituali, vt ambuletis digne Domino, vt per omnia placeatis, in omni opere bono fructificantes, & crescentes in agnitionē Dei, omni robore corroborati, iuxta potentiā gloriæ illius, ad omnem tolerantiam ac patientiam cum gaudio: gratias agentes patri, qui idoneos nos fecit ad participationem sortis sanctorū in lumine, qui eripuit nos a potestate tenebrarum, ac transtulit in regnum filij sibi dilecti, per quem habemus redemptionem per sanguinem ipsius, remissionem peccatorum, qui est imago Dei inconspicui, primogenitus vniuersæ creaturæ, quod 2.Thes.1.

Digitized by Google

quod per illum creata sint oia, quę in cœlis sunt, & quæ in terra, visibilia & inuisibilia, siue throni, siue dominationes, siue principatus, siue potestates. Oia per illum, & in illum creata sunt: & ipse est ante oia: & omnia per illum constant, & ipse est caput cor-
1. Cor. 15. poris ecclesiæ: * qui est principium, primogenitus ex mortuis, vt sit in omnibus ipse primas tenęs, quoniã in illo complacitũ est patri vniuersam plenitudinem inhabitare, & per eum reconciliare cuncta ergase, pacificatis per sanguinẽ crucis eius per eundem, siue quæ in terra sunt, siue quæ in cœlis.

Et vos qui quondã eratis abalienati, & inimici mẽ C
te in operibus malis, nunc aũt reconciliauit in corpo re carnis suæ per mortem, vt exhiberet vos sanctos & irreprehensibiles, et inculpatos in conspectu suo, siquidem permanetis in fide fundati ac stabiles, nec dimoueamini a spe Euangelij, quod audistis, quod prędicatum est apud vniuersam creaturam, quę sub cœlo est: cuius factus sum ego Paulus minister.

Nunc gaudeo super afflictionibus meis pro vo- D
bis, & suppleo quod deerat afflictionũ Christi in carne mea, pro corpore ipsius, quod est ecclesia: cuius ecclesiæ factus sum ego minister iuxta dispensationẽ Dei, quæ data est mihi in vos, implendi sermonem Dei, mysterium quod reconditum fuit a sæculis, & a generationibus: nunc autem patefactum est sanctis illius, quibus voluit Deus notum facere, quæ sint diuitiæ gloriæ mysterij huius inter gentes, qui est Christus in vobis, spes gloriæ, quẽ nos annuncia mus, admonentes omnem hominem, & docentes omnem hominem in omni sapientia, vt exhibeamus omnem hominẽ perfectum in Christo Iesu: ad quod etiam enitor, decertans secundum efficaciam eius agentem in me per virtutem. CAP. II.

NAm volo vos scire, quantam solicitudinem A
habeam de vobis, & his qui sunt Laodicię, & quotquot non viderunt faciem vestram in carne,

in carne, vt consolationem accipiãt corda illorum, cum fuerint compacti in charitate, & in omnem opulentiam certe persuasionis intelligentiæ, in agnitionem mysterij Dei, & patris et Christi: in quo sunt omnes thesauri sapientiæ ac scientiæ reconditi. Hoc autem dico, ne quis vobis imponat probabilitate sermonis. * Etenim quamuis carne sim absens, tamen 1. Cor. 5.
spiritu vobiscum sum, gaudens ac videns vestrum ordinem, & soliditatem vestræ in Christum fidei.

B Quemadmodum igitur accepistis Christum Iesum Dominum, ita in eo ambulate, sic vt radices habeatis in illo fixas: & in illo superstruamini, confirmemini q̃ per fidem, sicut edocti estis, exuberantes in ea cum gratiarum actione.

C Videte, ne quis sit, qui vos deprædetur per philosophiam & inanem deceptionem, iuxta constitutionem hominum, iuxta elementa mundi, & non iuxta Christum. Quoniam in illo inhabitat omnis plenitudo deitatis corporaliter: & estis in illo completi, q̃ est caput omnis principatus ac potestatis: per quem & circumcisi estis circumcisione, quę fit sine manibus, dum exuistis corpus peccatorũ carnis per circumcisionẽ Christi, consepulti simul cum illo per baptismũ, in quo simul etiã cũ illo resurrexistis per fidẽ operationis Dei, qui excitauit illũ ex mortuis.

D * Et vos cũ essetis mortui per delicta, & per præ Ephe. 2.
putium carnis vestræ, simul cum illo viuificauit, cõdonans nobis omnia delicta, deleto, quod aduersus nos erat, chirographo, quod erat contrarium nobis per decreta: & illud sustulit e medio, affixum cruci: expoliatosq̃ principatus ac potestates ostentauit palam, triumphans de illis per semetipsum.

E Ne quis igitur vos iudicet in cibo aut potu, aut in parte diei festi, aut nouilunĩ, aut sabbatorũ, quę sunt vmbra rerum futurarũ, corpus autem Christi. * Ne Mat. 24.
quis vobis palmam interuertat data opera per humilitatem & superstitionem angelorum, in his quæ Mar. 13. Luc. 21.
non vidit

non vidit fastuosus incedens, frustra inflatus a mente carnis suæ: nec obtinens caput, ex quo totum corpus per commissuras & compagines subministratum, & compactum, augescit augmento Dei.

Itaq; si mortui estis cū Christo ab elementis mundi, quid quasi viuentes in mūdo, decretis tenemini? E
Ne tetigeris, ne gustaris, neq; contrectaris, quæ oīa ipso pereunt abusu, iuxta præcepta & doctrinas hominum, quæ verbotenus quidem habent speciem sapientiæ per superstitionem, ac humilitatem animi, & læsionem corporis: non per honorem aliquem ad expletionem carnis. CAP. III.

ITaq; si resurrexistis vna cū Christo, superna quę rite, vbi Christus est ad dexterā Dei sedēs. Superna curate, nō terrestria. Siquidē emortui estis, & vita vestra absconditа est cum Christo in Deo. Quā docunq; Christus manifestatus fuerit, vita nostra, tunc & vos cum illo manifestabimini in gloria. A

1. Cor. 6. Ephes. 5. Heb. 12. 1. Pet. 2. Ephes. 2. Rhom. 6. * Mortificate igitur membra vestra terrestria, B
stuprū, immunditiā, mollitiē, concupiscentiā malā,
& auaritiā, quæ est simulacrorū cultus: ob quæ veni
re solet ira Dei in filios intractabiles, inter quos am
bulabatis quondā, cū viueretis in his. * Nunc aūt de
ponite & vos omnia, iram, indignationē, malitiā,
maledicentiam, turpiloquentiam ab ore vestro.

Ephes. 4. * Ne mentiamini alius aduersus alium, posteaq; C
exuistis veterem hominem cum factis suis, & indu
istis nouum, qui renouatur ad agnitionem & ima
ginem eius, qui condidit illum: vbi non est Græcus
& ludæus, circumcisio & præputium, Barbarus,
Scytha, seruus, liber: sed omnia in omnibus Christus

Eph. 4, 6. * Scitis igitur induti tanquam electi Dei, sancti D
ac dilecti, viscera miserationum, comitatem, modestiam, mansuetudinē, lenitatem: sufferentes vos inui
cem, & condonantes vobis mutuo, si quis aduersus
aliquē habuerit querelam: quemadmodum & Chri
stus condonauit vobis; ita & vos, super omnia aūtē
hæc,

hæc, charitatem, quæ est vinculum perfectionis. Et pax Dei palmã ferat in cordibus vestris, in quam & vocati estis in vno corpore, et grati sitis. Sermo Christi inhabitet in vobis opulente cũ omni sapientia,

Docetes & commonete vos inuicem cantionibus & laudibus, & cantilenis spiritualibus, cum gratia canentes in corde vestro Domino. * Et quicquid egeritis sermone aut facto, omnia in nomine Dñi Iesu facite, gratias agentes Deo & patri per illum. 1. Cor. 10.

E * Vxores subditæ estote proprijs viris, sicuti cõuenit in Dño, Viri, diligite vxores, & ne sitis amarulenti aduersus illas. * Filij, obedite parentibus in omnibus: hoc enim bene placet Domino. Patres, ne prouocetis liberos vestros, ne despondeant animũ. * Serui, obedite per omnia his, qui domini sunt secũdum carnẽ, non obsequijs ad oculum exhibitis, tanquam hominibus placere studentes, sed cum simplicitate cordis timentes Deum. Et quicquid feceritis, ex animo facite, tanquam Domino & nõ hominibus: scientes, quod a Domino recipietis mercedem hæreditatis, nam Domino Christo seruitis. * Cæterũ qui peccarit, reportabit peccatum suum, & non est personarum respectus. Ephe. 5. 1. Pet. 3. Ephe. 6. Ephes. 6. 1. Pet. 2. Tit. 2. Rhom. 2. Ephes. 9.

CAPVT IIII. Act. 10.

A VOs domini æquitatem & æquabilitatem seruis exhibete, scientes quod & vos habeatis Dñm in cœlis. Obsecrationi instate, vigilantes in ea cum gratiarũ actione, orantes simul & pro nobis; vt Deus aperiat nobis ostium sermonis, vt loquamur mysteriũ Christi, propter quod & vinctus sum, vt manifestẽ illud, sicut oportet me loqui. Galat. 2. 1. Pet. 4.

B * Sapienter ambulate erga extraneos, opportunitatem redimentes. Sermo vester semper cum gratia sit sale conditus, vt sciatis quomodo oporteat vos vnicuiq; respondere. Ephe. 5.

C De oĩbus rebus meis certiores vos faciet Tychicus dilectus frater, & fidus minister, & conseruus in Domino: quem misi ad vos in hocipsum, vt cognoscat quid

quid agatis, & consoletur corda vestra, vna cū Onesimo fido & dilecto fratre, qui est ex vobis: de omnibus vobis exponent, quæ hic agantur.

2. Tim. 4. Salutat vos Aristarchus concaptiuus meus, * & D Marcus cōsobrinus Barnabę, de quo accepistis mandata: si venerit ad vos, excipite eum: & Iesus qui vocatur iustus: qui sunt ex circumcisione, hi soli coopera rāj sunt ad regnum Dei, qui fuere mihi solatio.

Salutat vos Epaphras, q̄ ex vobis est seruus Christi, semp anxie laborās pro vobis in precationibus, vt stetis perfecti & cōpleti in oī voluntate Dei. Testimoniū em̄ illi perhibeo, q̄ habeat multū studiū pro vobis, & his q̄ sunt Laodicię, & his q̄ Hierapoli. Salutat vos Lucas medicus dilectus, & Demas.

Salutate fratres qui sunt Laodicię, et Nympham, E & quæ in domo illius est congregationem, & cum recitata fuerit a vobis epistola, facite vt & in Laodicensium ecclesia recitetur: & eam quæ scripta est ex Laodicia, vt vos quoq; legatis: & dicite Archippo. Vide ministerium, quod accepisti in Domino, vt illud impleas. Salutatio mea manu Pauli. Memores sitis vinculorum meorū. Gratia vobiscum. Amen. ¶ Missa e Rhoma per Tychicum, & Onesimum.

AD THES.

SALONICENSES EPIST. Pauli prima. CAP. I.

2. Cor. 1. Gal. 1. 2. Pet. 1. PAulus & Siluanus & Timotheus ecclesiæ Thessalonicensium, in Deo patre & Domino Iesu Christo. * Gratia vobis & pax a Deo patre nostro & Domino Iesu Christo. A

Gratias agimus Deo semper de B omnibus vobis, mentionem vestri facientes in precibus nostris, indesinenter memores vestri propter opus

opus fidei ac laborē charitatis,& ꝙ permanſiſtis in ſpe Domini noſtri Ieſu Chriſti,coram Deo & patre noſtro:ſcientes fratres dilecti a Deo,electionem veſtram:quoniam Euangeliū noſtrum fuit erga vos, nō per ſermonē ſolum,verūetiam per virtutē,et per ſpiritū ſanctum,perꝙ certitudinem multā:quemadmodū noſtis,quales fuerimus inter vos,veſtra cauſa.

C Et vos imitatores noſtri facti fuiſtis & Domini, recipientes ſermonem cū afflictione multa,cū gaudio ſpiritus ſancti,adeo vt fueritis exemplo omnibus credentibus in Macedonia,& Achaia. A vobis enim pertonuit ſermo Domini,non ſolum in Macedonia & Achaia,verumetiam in omni loco fides veſtra,quæ eſt in Deum,dimanauit, vt nō ſit nobis neceſſe loqui quicquam.

D Siquidem ipſi de vobis annunciant, qualem ingreſſum habuerimus ad vos,& quomodo conuerſi fueritis ad Deum a ſimulacris,vt ſeruiretis Deo viuenti,& veraci,& expectaretis filium eius de cœlis,quem excitauit a mortuis Ieſum,qui liberat nos ab ira ventura.

CAPVT II.

A NAm ipſi noſtis fratres introitum noſtrum ad vos, quod non fuerit inanis, ſed quod ante malis afflicti, & contumelijs affecti, quemadmodum ſcitis, Philippis, audacter egerimus in Domino noſtro ad loquendum apud vos Euangelium Dei, in multo certamine.

B Siquidem exhortatio noſtra nō fuit ex impoſtura,neꝙ ex immundicia,neꝙ cū dolo: ſed quemadmodum probati fueramus a Deo,vt nobis cōmitteretur Euangelium: * ita loquimur,nō vt hominibus placētes,ſed Deo,qui probat corda noſtra.Neꝙ enim vnq̄ per ſermonem adulationis verſati ſumus, quemadmodum noſtis: nec per occaſionem auaritiæ,Deus eſt teſtis:neꝙ quærentes ex hominibus gloriam,nec a vobis,nec ab alijs,cum poſſemus in authoritate eſſe,tanq̄ apoſtoli Chriſti:ſed fuimus

Gala.1.

A placidi

placidi in medio vestri, perinde ac si nutrix foueat
suos filios: sic affectu propensi in vos, animo cupie-
bamus impartire vobis, non solum Euangeliū Dei,
verumetiam nostras ipsorum animas, propterea q̄
chari nobis facti estis.

Meministis enim fratres laboris nostri, ac sudo- C
2. Thes. 3. ris. * Nocte enim ac die opus facientes od id, ne cui
Act. 20. vestrū essemus oneri, prędicauimus apud vos Euan
gelium Dei. Vos autem testes estis & Deus, q̄ sanctę
& iustę & inculpate vobiscum qui credebatis, versa
ti fuerimus, quemadmodum nostis, vt erga vnum-
quenq̄ vestrum, tanq̄ pater erga filios suos, fueri-
mus affecti, obsecrantes vos & consolantes, & obte-
stantes, vt ambuletis digne Deo, qui vocasset vos
in suum regnum ac gloriam.

Quapropter & nos gratias agimus Deo indesi- D
nenter: quod cum acciperetis sermonem a nobis, quo
Deum discebatis, accepistis nō sermonem hominū,
sed sicut erat vere sermonem Dei, qui & agit in vo-
bis credentibus. Vos enim imitatores facti estis fra-
tres, ecclesiarum Dei, quæ sunt in Iudæa, in Christo
Iesu: q̄ eadem passi sitis & vos a proprijs contribu-
libus, quemadmodum & ipsi nos a Iudæis: qui vt
Mat. 9. 23. & Dñm occiderūt Iesum, * & proprios prophetas,
Ioan. 15. * ita & nos persequuti sunt: & Deo nō placent, & o-
mnibus hominibus aduersantur, qui obsistunt no-
bis, ne loquamur gētibus, quo salui fiant, vt expleāt
sua peccata semper. Peruenit aūt in illos ira in finem.

Cæterum nos fratres, orbati vobis ad spacium E
temporis aspectu, non corde, vehementius studui-
mus videre faciem vestram, cum multo desiderio.
Quapropter voluimus venire ad vos, ego quidem
Paulus, & semel & iterum, & obstitit nobis satanas.
Nam quæ est nostra spes, aut gaudium, aut corona
gloriationis: an nō & vos, in conspectu Domini no
stri Iesu Christi, in eius aduentu? Vos enim estis glo
ria nostra & gaudium. CAP. III.

Proinde

A PRoinde cum nō amplius ferremus, vīsum est nobis, vt Athenis resideremus soli, ac mīsimus Timotheum fratrem nostrum, & ministrum Dei, & adiutorem operis nostri in Euangelio Christi, vt confirmaret vos, & consolaretur vos de fide nostra, ne quis q̄ turbaretur in afflictionibus his. Nam ipsi nostis, nos in hunc vsum positos esse.

B Etenim cum apud vos essemus, prædicabamus vobis, fore vt afflictionem pateremur, quemadmodum & euenit, & nostis. Quapropter & ego nō amplius ferens, misi ad hoc, vt cognoscerem fidem vestram: ne quo pacto tentasset vos ille q̄ tentat, & inanis factus esset labor noster.

C Nuper autem cum venisset Timotheus ad nos a vobis, & annunciasset nobis fidem ac dilectionem vestram, & quod habeatis memoriam nostri bonā semper, desiderātes nos videre, quemadmodum nos quoq; vos. Idcirco consolationem accepimus fratres per vos super omni afflictione & necessitate nostra per vestram fidem. Quoniam nunc viuimus, si vos statis in Domino.

D Quam em̄ gratiarūactionem possumus Deo rependere de vobis super omni gaudio, q̄ gaudemus propter vos in conspectu Dei nostri, nocte ac die supra modum, *orantes, vt videamus vestram faciē, & suppleamus quæ desunt fidei vestræ? Ipse vero Deus & pater noster, & Dñs noster Iesus Christus diriget viam nostram ad vos: vos aūt Dñs abundantes & exuberantes faciat mutua inter vos charitate, & in oēs, quemadmodū & nos in vos, vt confirmet corda vestra irreprehensibilia in sanctimonia corā Deo & patre nostro, in aduētu Dñi nostri Iesu Christi, cum omnibus sanctis eius. CAP. IIII.

2. Thes. 1. Coloss. 1.

A QVod superest igitur fratres, rogamus vos, & adhortamur per Dominum IESVM, quemadmodum accepistis a nobis, quomodo oporteat vos versari, & placere Deo, vt abun-

A, ñ, detis

detis magis. Nostis enim quæ præcepta dederimus vobis per Dominum nostrum Iesum.

Rho.12. Ephe.5. B *Hæc enim est voluntas Dei, sanctificatio vestra, vt abstineatis a scortatione, & sciat vnusquisq; vestrum suum vas possidere cum sanctificatione & honore, nō cum affectu cōcupiscentiæ, quemadmodū

Leui.19. & 25. & gentes, quæ nō nouerunt Deum. *Ne quis opprimat ac fraudet in negocio fratrem suum, propterea q; vltor est Dominus de omnibus his, quemadmodum & ante diximus vobis, ac testati sumus. Non enim vocauit nos Deus immundiciæ causa, sed ad sanctificationem. Proinde qui reiicit, nō reiicit hominem, sed Deum, qui dedit spiritum suū sanctum

Ioan.15. 1.Ioan.4. in vos. *Cæterum de fraterna charitate nō necesse habetis, vt scribam vobis. Ipsi nanq; diuinitus docti estis, vt diligatis vos inuicem. Nam & facitis hoc erga cunctos fratres, qui sunt in tota Macedonia.

C Obsecramus aūt vos fratres, vt abundetis magis, & in hoc incūbatis, vt quieti sitis: & agatis res proprias, & operemini proprijs manibus vestris, sicuti vobis præcepimus: vt vos geratis honeste erga extrarios, & nulla re vobis sit opus.

D Cæterum, nolo vos ignorare fratres de his, qui dormierunt, ne doleatis, quemadmodum & cæteri non habentes spem. Nam si credimus, quod Iesus mortuus est, & resurrexit: sic & Deus eos qui obdormierunt per Iesum, adducet cum illo. Hoc enim vobis dicimus in verbo Domini, quod nos qui viuemus, & reliqui erimus in aduentū Domini, nequaquam præueniemus eos qui dormiunt. Quoniam ipse Dominus cū hortatu, & voce archangeli, ac tu-

1.Cor.15. ba Dei descendet de cœlo: *& mortui in Christo resurgent primum: deinde nos qui viuemus, qui relicti erimus, simul cum illis rapiemur in nubibus in occursum Domini in aera, & sic semper cum Domino erimus. Proinde consolemini vos mutuo sermonibus his.

CAPVT V.

Porro

Digitized by Google

A POrro de temporibus & articulis temporum fratres nō est opus vt vobis scribam. Ipsi enim plane scitis, *q; dies ille Domini vt fur in nocte, ita venturus sit. Cum enim dixerint, pax, & tuta omnia, tūc repentinus eis imminet interitus, sicuti dolor partus mulieri prægnanti: nec effugient. At vos fratres non estis in tenebris, vt dies ille vos tanq̄ fur opprimat. Omnes vos filij lucis estis, ac filij Dei: nō sumus noctis, neq; tenebrarum. 1. Pet. 3. Apo. 3.

B Proinde ne dormiamus, sicut & cæteri, sed vigilemus & sobrij simus. Nam qui dormiūt, nocte dormiunt: & qui inebriantur, noctu sunt ebrij. At nos qui sumus diei, sobrij simus, *induti thoracem fidei & charitatis: & pro galea spem salutis. Quoniam nō constituit nos Deus, vt iram nobis concitemus, sed vt salutem consequamur per Dominum nostrū Iesum Christum, qui mortuus est pro nobis: vt siue vigilemus, siue dormiamus, simul cum illo viuamus. Quapropter adhortemini vos mutuo, & ædificetis singuli singulos, sicut & facitis. Esa. 59. Ephe. 6.

C Rogamus aūt vos fratres, vt agnoscatis eos, q laborant inter vos, & q̄ præsunt vobis in Dño, & admonent vos, vt habeatis illos in summo precio per charitatē propter opus illorū: pacem habete cū illis.

D Obsecramus aūt vos fratres, monete inordinatos, consolamini pusillanimes, subleuate infirmos, patientes estote erga oēs. *Videte ne quis malum pro malo cuipiam reddat, sed semper quod bonū est sectemini, tum erga vos inuicem, tum erga omneis. Mat. 5.

E *Semper gaudete, indefinēter orate, in omnibus gratias agite. Hæc enim est voluntas Dei per Christum Iesum erga vos. Spiritū ne extinguatis, prophetias ne aspernemini. Omnia probate, quod bonum fuerit, tenete, Ab omni specie mala abstinete. Ipse aūt Deus pacis sanctificet vos totos. Et integer vester spiritus, & anima, & corpus, ita vt in nullo possitis culpari, in aduentu Domini nostri Iesu Christi seruetur. Eccl. 18. Lucæ. 12.

Digitized by Google

1.Cor.1.11 *Fidelis est qui vocauit vos, qui idem efficiet.

Fratres, orate pro nobis. Salutate fratres omneis cũ osculo sancto. Adiuro vos per Dñm, vt recitetur hæc epistola omnibus sanctis fratribus. Gratia Dñi nostri Iesu Christi sit vobiscum, Amen.

¶ Ad Thessalonicenses prima, scripta fuit ex Athenis.

AD THES-

SALONICENSES EPISTO-

la secunda, CAP. I.

2.Cor.1. Ephe.1. 1.Pet.1. 1.Thes.1.

PAulus & Siluanus, ac Timotheus, ecclesiæ Thessalonicensium in Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo: *Gratia sit vobis & pax a Deo patre nostro & Dño Iesu Christo. Gratias agere debemus Deo semper de vobis fratres, vt par est, & vehemẽter augescit fides vestra, & exuberat mutua vestra omnium charitas, cuiusq; in alterũ, adeo vt nosipsi de vobis gloriemur in ecclesijs Dei, de tolerantia vestra & fide, super omnibus persequutionibus vestris, & afflictionibus, quas sustinetis, documentum iusti iudicij Dei, in hoc vt digni habeamini regno Dei, pro quo & patimini.

Siquidem iustum est apud Deum, reddere ijs qui affligunt vos, afflictionem, & vobis qui affligimini, relaxationem nobiscũ, cum reuelabitur Dñs Iesus de cœlo, cum angelis potentiæ suæ, cum incendio flammæ, qui infligit vltionem ijs, qui nõ nouerunt Deum, & qui nõ obediunt Euangelio Domini nostri Iesu Christi, qui pœnam luent, interitum æternũ, a facie Domini, & a gloria fortitudinis illius, cum venerit vt glorificetur in sanctis suis, & admirandus fiat in omnibus credentibus, quod fides habita sit te-

Digitized by Google

C sit testimonio nostro erga vos in die illo.

*Ad quod etiam oramus semper pro vobis, vt vos dignos habeat ista vocatiõe Deus noster, & cõpleat omne bonũ propositum bonitatis, & opus fidei cũ potentia, vt illustretur nomen Dñi nostri Iesu Christi per vos, & vos per illum, iuxta gratiam Dei nostri & Domini Iesu Christi. CAP. II. Coloss. 4. 1. Thes. 1.

A ROgamus autem vos fratres per aduentum Domini nostri Iesu Christi, & nostri aggregationem in illum, ne cito dimoueamini a mente, neq; turbemini, neq; per spiritũ, neq; per sermonem, neq; per epistolam, tanq; a nobis profectã, quasi instet dies Christi, *ne quis vos decipiat vllo modo: quoniam nõ adueniet Dñs, nisi venerit defectio prius, & reuelatus fuerit homo ille sceleratus, filius perditus, qui est aduersarius, & effertur aduersus oẽm, qui dicitur deus aut numen, adeo vt in templo Dei sedeat, ostentans seipsum esse deum. Mat. 24. Mar. 13. Luc. 21. Ephe. 5. Danie. 9.

B An nõ meministis, q; cũ adhuc essem apud vos, hæc dixerim vobis? Et nũc quid detineat scitis, neme vt ille reueletur in suo tempore. Nam mysterium nunc agit iniquitatis, tantũ qui tenet, in præsentia teneat, donec e medio tollatur: & tunc patefiet iniquus ille, *quẽ Dñs conficiet spiritu oris sui, & abolebit claritate aduentus sui: cuius est aduẽtus secundũ operationem satanę, cũ omni potentia, & signis, ac prodigñs mendacibus, & cum omni deceptione iniustitiæ, in ñs, qui pereunt, pro eo q; dilectionem veritatis nõ receperunt in hoc, vt salui fierent. Esa. 11.

C Et propterea mittet illis Deus efficaciam illusionis, vt credant mendacio, vt iudicentur oẽs, qui nõ crediderũt veritati, sed approbauerunt iniustitiam.

D Nos aũt debemus gratias agere Deo semper de vobis fratres dilecti a Dño, q; elegerit vos Deus ab initio in salutẽ, per sanctificationem spiritus, ac fidẽ veritatis, ad quod vocauit vos per Euangelium nostrum in acquisitionẽ glorię Dñi nostri Iesu Christi.

Digitized by Google

Itaq; fratres ſtate, & tenete inſtitutiones quas di-
dicſtis, ſiue per ſermonẽ, ſiue per epiſtolam noſtrã. B
Ipſe vero Dominus noſter Ieſus Chriſtus, & Deus
ac pater noſter, qui dilexit nos, & dedit conſolatio-
nem æternam, & ſpem bonam per gratiam, conſo-
letur veſtra corda, & ſtabiliat vos in omni ſermo-
ne & opere bono. CAP. III.

QVod ſupereſt, orate fratres pro nobis, vt
ſermo Dñi currat & glorificetur, ſicut & A
apud vos, & vt eripiamur ab abſurdis ac
peruerſis hominibus, non enim omnium eſt fides,
ſed fidelis eſt Dominus, qui ſtabiliet vos, & cuſto-
diet a malo. Confidimus autem per Dominum de
vobis, quod quæ præcepimus vobis, & facia-
tis, & fa-
cturi ſitis. Porro Dominus dirigat veſtra corda in
dilectionem Dei, & in expectationem Chriſti.

Præcipimus aũt vobis fratres per nomen Domi- B
ni noſtri Ieſu Chriſti, vt ſubducatis vos ab omni fra-
tre, qui inordinate ſe gerit, & nõ iuxta inſtitutionẽ,
quã accepit a nobis. Nam ipſi ſcitis, quomodo opor-
teat imitari nos: quoniam nõ inordinate geſſimus
2. Theſ. 2. nos inter vos, *neq; gratis panẽ accepimus a quo-
Act. 20. quam, ſed cum labore & ſudore, nocte dieq; faciens
tes opus, ad hoc, ne cui veſtrum eſſemus oneri. Non,
quod id nobis nõ liceat, ſed vt noſmetipſos formam
exhiberemus vobis ad imitandum nos.

Etenim cum eſſemus apud vos, hoc præcipiebas- C
mus vobis, vt ſi quis nollet operari, is nec ederet.
Audiuimus enim quoſdam verſantes inter vos in-
ordinate, nihil operis facientes, ſed curioſe agentes.
Iis aũt qui ſunt iſtiuſmodi, præcipimus & obſecra-
mus per Dominum noſtrum Ieſum Chriſtum, vt cũ
quiete operantes, ſuum ipſorum panem edant.

Gala. 6. Vos autem fratres, *ne defatigemini in bene fa- D
ciendo. Quod ſi quis non obedit ſermoni noſtro, per
epiſtolam hunc indicate: & ne commercium habea-
tis cũ illo, vt pudore ſuffundatur; neq; velut inimi-
cum ha-

Digitized by Google

cum habeatis, sed admonete vt fratrem. Ipse autem Dominus pacis det vobis pacem semper omnibus modis. Dominus sit cum omnibus vobis. Salutatio mea manu Pauli, quod est signum in omni epistola. Ita scribo: Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cū omnibus vobis, Amen.

¶ Missa fuit ex Athenis.

AD TIMOTHEVM EPISTOLA prima, CAP. I.

A aulus apostolus Iesu Christi, iuxta delegationem Dei seruatoris nostri & Dñi Iesu Christi, qui est spes nostra Timotheo germano filio in fide: *Gratia, misericordia, pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo Domino nostro. Quemadmodū rogaui te, vt remaneres Ephesi, cū proficiscerer in Macedoniā: ita facito, vt renūcies quibusdam, ne diuersam sequantur doctrinā, nec attendant fabulis & genealogijs nunq̄ finiendis, quę quęstiones prębēt magis q̄ ædificationem Dei, quæ est per fidē.

2. Cor. 1. Gala. 1. Ephe. 1. 1. Pet. 1.

B Porro finis præcepti, est charitas ex puro corde, & conscientia bona, & fide nō simulata: a quibus q̄ aberrarunt quidam, deflexerunt ad vaniloquiū, volentes esse legis doctores, nō intelligentes quæ loquuntur, neq̄ de quibus asseuerant.

C *Scimus autem, quod bona sit lex, si quis ea legitime vtatur, sciens illud, quod iusto lex nō sit posita, *sed iniustis & inobsequentibus, impijs & peccatoribus, irreuerentibus & prophanis, patricidis, & matricidis, homicidis, scortatoribus, masculorum concubitoribus, plagiarijs, mendacibus, periuris, &

Rho. 7. Gala. 4. Exo. 10. 23 Leuit. 18. 1. Cor. 5.

Digitized by Google

tis, & si quid aliud est, quod sanæ doctrinæ aduersetur secundum euangelium gloriæ beati Dei, quod concreditum est mihi.

Et gratiam habeo, qui me potentem reddidit, D
Christo Iesu Domino nostro, quia fidelem me iudicauit ponendo in ministerium, qui prius eram blasphemus, * & persequutor, & violentus; sed & misericordiam adeptus sum, quod ignorans fecerim per incredulitatem. Exuberauit autem supra modum gratia Domini nostri cum fide & dilectione, quæ est per Christum Iesum.

Act. 9. Gal. 1.

Certus sermo & dignus, quem modis omnibus E
amplectamur, quod Christus Iesus venit in mundum, vt peccatores saluos faceret, quorum primus sum ego. Verum ideo misericordiam sum adeptus, vt in me primo ostenderet Iesus Christus omnem clementiam, ad exprimendum exemplar eorum, qui crediturí essent in ipso in vitam æternam. Regi autem sæculorum immortali, inuisibili, soli sapienti Deo honor, gloria, in sæcula sæculorum. Amen.

Hoc præceptum commendo tibi fili Timothee, F
iuxta prophetias quæ de te præcesserunt, vt milites in eis bonam militiam, habens fidem & bonam conscientiam, quam repulsa nonnulli circa fidem naufragium fecerunt: quorum de numero est Hymenæus & Alexander, quos tradidi Satanæ, vt discant non blasphemare.

CAPVT II.

ADhortor igitur, vt ante omnia fiant deprecationes, obsecrationes, interpellationes, gratiarum actiones pro omnibus hominibus, pro regibus, & omnibus in eminentia constitutis: vt placidam ac quietam vitam degamus cum omni pietate & honestate. * Nam hoc bonum est & acceptum coram seruatore nostro Deo, qui cunctos homines vult saluos fieri, & ad agnitionem veritatis venire. A

Infra. 5.

Vnus enim Deus, vnus etiam conciliator Dei et B
hominum, homo Christus Iesus, qui dedit semetipsum

pretium

precium redemptionis pro omnibus, vt esset testimo
nium temporibus suis, * in quod positus sum ego 2. Tim. 1.
præco & apostolus, væritatem dico in Christo, non
C mentior, doctor gentium cum fide & væritate.

Volo igitur orare viros in omni loco, sustollen-
tes puras manus absq; ira & disceptatione. * Consi- 1. Pet. 3.
militer & mulieres in amictu modesto, cũ verecun-
dia et castitate ornare semetipsas, nõ tortis crinibus,
aut auro, aut margaritis, aut vestitu sumptuoso, sed
quod decet mulieres: professentes pietatẽ per opera bo
na, * Mulier in silentio discat cũ omni subiectione. 1. Cor. 14.
D Cæterum mulieri docere non permitto, * neq; au Ephe. 5.
thoritatem vsurpare in viros, sed esse in silentio.
* Adam enim prior formatus est, deinde Eua: & A- Gen. 1.
dam non fuit deceptus, sed mulier seducta, obnoxia
facta est transgressioni: salua tamẽ fiet per generatio-
nem liberorum, si manserint in fide ac dilectione &
sanctificatione cum castitate. CAP. III.

A IN dubitatus sermo. Si quis episcopi munus appe- Titi. 1.
tit: honestum opus desiderat. * Oportet igitur epi
scopum irreprehensilem esse, vnius vxoris mari
tum, vigilantẽ, sobrium, modestũ, hospitalem, aptũ
ad docendum: nõ vinolentũ, nõ percussorẽ, nõ tur-
piter lucri cupidũ: sed æquũ, alienũ a pugnis, alienũ
ab auaritia: qui suæ domui bene præsit, qui liberos
habeat in subiectione cum omni reuerentia. Quod
si quis propriæ domui præesse non nouit, quomo-
do ecclesiam Dei curabit? Non nouitium, ne infla-
B tus in condemnationem incidat calumniatoris.

Oportet aũt illum & bonũ habere testimoniũ ab
extraneis, ne in probrũ incidat, & laqueum calum-
niatoris. Ministros itidem cõpositos, non bilingues,
non multo vino deditos, non turpiter lucri auidos,
tenentes mysterium fidei cum pura conscientia, atq;
hi probentur prius, deinde ministrent sic, vt nemo
possit illos criminari. Vxores similiter modestas,
non calumniosas, sobrias, fidas in omnibus.

Diaconi

Diaconi ſint vnius vxoris mariti, qui liberis re- C
cte præſint, & proprijs familijs. Nam qui bene mi-
niſtrauerint, gradum ſibi bonũ acquirunt, & mul-
tam libertatem in fide, quæ eſt in Chriſto Ieſu. Hæc
tibi ſcribo, ſperans fore, vt veniam ad te cito: quod
ſi tardius venero, vt noris quomodo oporteat in do-
mo Dei verſari: quæ eſt eccleſia Dei viuentis, colu-
mna & ſtabilimentum veritatis. Et circa controuer-
ſiam magnum eſt pietatis myſterium.

Deus manifeſtatus eſt in carne, iuſtificatus eſt in D
ſpiritu: viſus eſt in angelis, prædicatus eſt gentibus:
fides illi habita eſt in mundo, receptus eſt in gloria.

CAPVT. IIII.

2. Tim. 3. 2. Pet. 3. Iudæ. 1. SPiritus aũt certo loquitur, * quod in poſteriori A
bus temporibus deſciſcent quidam a fide, atten-
dentes ſpiritibus impoſtoribus, ac doctrinis dæ-
moniorum, per ſimulationem falſiloquorum, caute-
rio notatam habentium conſcientiam, prohibentiũ
cõtrahere matrimonium, iubentium abſtinere a ci-
bis, quos Deus creauit ad ſumendum cũ gratiarum
actione fidelibus, & ijs qui cognouerunt veritatẽ:
Eccl. 39. * quod quicquid creauit Deus, bonũ ſit, & nihil reũ-
ciendum, ſi cũ gratiarũ actione ſumatur. Sanctifica-
tur enim per ſermonem Dei, ac precationem.

De his, ſi commonefeceris fratres, bonus eris mi- B
niſter Ieſu Chriſti, enutritus in ſermonibus fidei, bo-
næ; doctrinæ, quam vſq; ſequutus es.

2. Tim. 2. * Cæterum prophanas & aniles fabulas reiice, C
quin potius exerce temetipſum ad pietatem. Nam
corporalis exercitatio paulum habet vtilitatis: at
pietas ad omnia vtilis eſt, vt quæ promiſſiones has
beat vitæ præſentis ac futuræ. Indubitatus ſermo, di-
gnusq;, qui omnibus modis approbetur. Nã in hoc
& laboramus, & probris afficimur, q; ſpem fixam
habemus in Deo viuente, qui eſt ſeruator omnium
hominum, maxime fidelium. Præcipe hæc & doce.

Nemo tuam iuuentutem deſpiciat; ſed eſto for- D
ma fide-

Digitized by Google

ma fidelium in sermone, in conuersatione, in dile-
ctione, in spiritu, in fide, in puritate. Donec venero,
attende lectioni, exhortationi, doctrinæ. Ne negle-
xeris quod in te est donum, quod datum est tibi per
prophetiam cum impositione manuũ, authoritate.
sacerdotij. Hæc exerce, in his esto, vt tuus profectus
manifestus sit in omnibus. Attende tibiipsi & doc-
trinæ, persiste in his. Nam id si feceris, teipsum sere-
uabis, & eos qui te audierint. CAP. V.

A SEniorem ne sæuius obiurges, sed adhortare, vt
patrem: iuniores vt fratres, mulieres natu gran
diores vt matres, iuniores vt sorores cũ omni
castitate. Viduas honora, quæ vere viduæ sunt.
Quod si qua vidua liberos aut nepotes habet, dis-
scant primum propriam domum pie tractare, & vi-
cem rependere maioribus. *Hoc enim est honestum Supra. 2.
& acceptum coram Deo.

B Porro quę vere vidua est ac desolata, sperat in
Deo, & perseuerat in obsecrationibus ac præcatio-
nibus noctu dieq;. Porro quæ in delicijs versatur, ea
viuens mortua est. Et hæc præcipe, vt irreprehensi-
biles sint. Quod si qua suis aut maxime familiari-
bus nõ prouidet, fidem abnegauit, & est infideli de-
terior. Vidua allegatur non minor annis sexaginta,
quæ fuerit vnius viri vxor, in operibus bonis ho-
minum testimonio comprobata, si filios educauit,
si fuit hospitalis, si sanctorũ pedes lauit, si afflictis
subministrauit, si in omni opere bono fuit assidua.

C Porro iuniores viduas reijce: cum enim lasciuire
cœperint aduersus Christum, nubere volunt, habẽ-
tes condemnationem, quod primam fidem reiece-
rint, simul autem & ociosæ discunt circumire do-
mos. Imo non solum ociosæ, verumetiam garrulæ
& curiosæ, loquentes quæ non oportet.

D Volo igitur iuniores nubere, liberos gignere, do-
mũ administrare, nullam occasionẽ dare aduersario,
vt habeat maledicendi causam. Iam enim nõnullę de-
flexerũt

Digitized by Google

flexerunt, sequutę satanam. Quod si quis fidelis, aut
si qua fidelis habet viduas, suppeditet illis, & nō one
retur ecclesia: vt ñs, quæ vere viduę sunt, suppetat.
Qui bene præsunt presbyteri, duplici honore di- B
gni habeantur: maxime ñ, qui laborāt in sermone &
Deut. 25. doctrina. Dicit em scriptura. *Boui trituranti nō ob
2. Cor. 9. ligabis os. Et: Dignus est operarius mercede sua.
Deut. 19. *Aduersus presbyterū accusationē ne admiseris, F
nisi sub duobus aut tribus testibus. Eos qui peccant,
corā omnibus argue: vt, & cæteri timorē habeant.
Obtestor in cōspectu Dei & Dñi Iesu Christi, &
electorū angelorū, vt hęc serues sine præcipitatione
iudicij, nihil faciēs iuxta propensionē animi. Manus
cito ne cui imponas, neq; cōmunices peccatis alienis
Temetipsum purū serua. Ne posthac bibas aquā G
sed vino paululo vtere propter stomachum tuū, &
crebras tuas infirmitates. Quorundam hominum
peccata ante manifesta sunt, præcedentia ad iudiciū,
quosdam vero & subsequuntur. Consimiliter & bo-
na opera ante manifesta sunt, & ea quæ secus habēt,
occultari non possunt. CAP. VI.
QVicunq; sub iugo sunt serui, suos domi- A
nos omni honore dignos ducāt, ne nomē
Dei & doctrina male audiat. Qui vero fi-
deles habent dominos, ne contemnant, quod fratres
sint, sed magis inseruiant, quod fideles sint ac dilecti,
qui beneficentiæ participes sunt.
Hæc doce & exhortare. Si quis diuersam sequi- B
tur doctrinam, & non accedit sanis sermonibus Do
mini nostri Iesu Christi, & ei quæ secundum pieta-
tem est doctrinæ, is inflatus est, nihil sciens, sed insa
niens circa quæstiones ac disputationum pugnas, ex
quibus nascitur inuidia, cōtentio, maledicentia, sus-
piciones malæ, superuacaneæ conflictationes homi
num mente corruptorum, et quibus adempta est ve-
ritas, qui existimant quæstum esse pietatem. Seiun-
gere ab his qui eiusmodi sunt.

Est autem

Digitized by Google

C Est aũt quęstus magnus, pietas cũ suo animo sua
sorte contento. *Nihil eñ intulimus in mundũ, ví- Eccl. 5.
delicet nec efferre quicq̃ possumus: sed habentes ali- Iob. 1.
menta, & quibus tegamur, his contenti erimus. Cę-
terum qui volunt ditescere, incidunt in tentationem
& laqueum, et cupiditates multas, stultas, ac noxias,
quæ demergunt homines in exitium & interitum.
*Siquidem radix omnium malorum est studium pe- Eccl. 10.
cuniæ, quam quidem dum appetunt, aberrauerunt
a fide, & seipsos implicuerunt doloribus multis.

D Tu vero homo Dei, ista fuge: *sectare autem ius- 2. Tim. 2.
titiam, pietatem, fidem, charitatem, patientiam,
mansuetudinem, certa bonum certamen fidei, appre
hende vitam æternã, ad quam & vocatus es, & pro
fessus es bonã professionem coram multis testibus.

E Præcipio tibi in conspectu Dei, qui viuificat oĩa,
& Iesu Christi, qui testatam fecit sub Pontio Pilato
bonã professionẽ, vt serues præceptũ, immaculatus,
irreprehensibilis, vsq; ad apparitionẽ Dñi nostri Ie-
su Christi: quã temporibus suis ostensurus est ille be
atus, & solus princeps, *rex regnantiũ, & Dñs do- Apoc. 17.
minantium, qui solus habet immortalitatẽ, lucẽ ha- &. 19.
bitans inaccessam, *quem vidit nemo hominũ, neq; Ioan. 1.
videre potest, cui honor et imperiũ sempiternũ. Am 1. Ioan. 4.

F His qui diuites sunt in præsenti sæculo præcipe,
ne elato sint animo, neq; spẽ ponant in diuitijs incer
tis, sed in Deo viuente, qui præbet nobis oĩa affatim
ad fruendum, vt benefaciant, vt diuites sint operibus
bonis, vt faciles sint ad impertiendum: libenter com
municantes, recondentes sibĩpsis fundamentum bo
num in posterum, vt apprehendant æternã vitam.

G O Timothee, depositum serua, deuitans propha
nas vocũ inanitates, & oppositiones falso nominatę
scientiæ, quam nonnulli profitentes, circa fidem ab-
errauerunt. Gratia sit tecum. Amen.

¶ Missa fuit ex Laodicea, quæ est Me
tropolis Phrygiæ Pacatianæ.

Digitized by Google

PAVLI

APOSTOLI AD TIMOTHEVM

Epistola secunda. CAP. I.

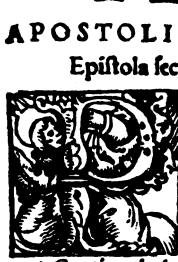

Paulus apostolus Iesu Christi, per voluntatem Dei, secundum promissionem vitæ, quę est in Chri- A
sto Iesu, Timotheo dilecto filio:
2. Cor. 1. Galat. 1. 1. Pet. 1. * Gratia, misericordia, pax a Deo patre, & Christo Iesu Domino nostro.

Rhom. 1. * Gratiam habeo Deo, cui seruio a maioribus cū B
pura conscientia, quod citra vllam intermissionem faciam de te mentionem in precationibus meis nocte dieq;, desiderans te videre, memor tuarum lachrymarum, vt gaudio replear, vbi commonefactus fuero eius, quæ est in te nō simulatæ fidei, quæ habitauit primū in auia tua Loide, & matre tua Eunica: certum autem scio, quod in te quoq;. Quam ob causam commonefacio te, vt suscites donum Dei quod est in te per impositionem manuum mearum. * Nō
Rhom. 8. enim dedit nobis Deus spiritum timiditatis, sed potentiæ ac dilectionis & sobrietatis.

Ne igitur te pudeat testimonij Domini nostri, C
neq; te pudeat mei, qui sum vinctus illius, sed esto particeps afflictionum euangelij iuxta potentiam Dei, qui saluos fecit nos, & vocauit vocatione sancta, * non secundum opera nostra, sed secundum suū
Titi. 3. propositum & gratiam, quæ data quidem est nobis per Christum Iesum ante tempora æterna, sed palam facta est nunc per apparitionem seruatoris nostri Iesu Christi, qui mortem quidem aboleuit, vitam autem in lucem produxit, ac immortalitatem per euangelium, * in quod positus sum ego præco & a-
2. Tim. 2. postolus, ac doctor gentium: quam ob causam & hæc patior, attamen non erubesco.

Nouī

Digitized by Google

D Noui enim, certus sum, & is qui credidi, potens sit depositū meū custodire in illum diē. Formā habeto sanorū sermonū, quos a me audisti cū fide & charitate, quæ est in Christo Iesu. Egregium depositum seruato per spiritū sanctum, qui inhabitat in nobis.

E Nosti hoc, quod auersati fuerint me omnes, qui sunt in Asia: quorū est Phygelus & Hermogenes. Det misericordiam Dominus Onesiphori familiæ, quoniam sæpe me reuocillauit, & de catena mea nō erubuit: sed quum esset Rhomæ, studiosius, quæsiuit me, & inuenit: det ei Dominus, vt inueniat misericordiam apud Dominum in die illo: & in quam multis Ephesi ministrauerit, melius tu nosti.

CAPVT II.

A TVigitur fili mi, fortis esto in gratia, quæ est per Christum Iesum, & in his quæ audisti a me per multos testes. Hæc commenda fidelibus hominibus, qui erunt idonei, vt alios quoq; doceant. Tu igitur feras afflictiones, vt bonus miles Iesu Christi. Nemo qui militat, implicatur vitæ negocijs, vt ei qui se in militiā delegit, placeat. Quod si certet etiam aliquis, non coronatur, nisi legitime certauerit. * Laborantem agricolam oportet primum de fructibus percipere. Cogita quæ dico. Det enim tibi Dominus in omnibus intellectum. 1. Cor. 9.

B Memento Iesum Christū resurrexisse a mortuis, ex sæmine Dauid, secundum Euangelium meum, in quo, malis affligor, quasi facinorosus vsq; ad vincula: at sermo Dei nō fuit vinctus. Propterea omnia suffero propter electos, vt et ipsi salutē cōsequantur, quæ est in Christo Iesu, cum gloria æterna. Certus sermo. Nam si commortui sumus, & conuiuemus, si sufferimus, & conregnabimus: si negamus, & ille negabit nos: si increduli sumus, ille fidelis manet: negare seipsum non potest. Hæc admone, contestans coram Domino, ne verborum pugnas sequantur, ad nullam vtilitatem, ad subuersionem audientium.

Digitized by Google

Stude teipſum probatum exhibere Deo, operarium non erubeſcendum, recte ſectantem ſermonem
2.Tim.4. veritatis, * Cæterum prophanas vocum inanitates prætermittito: ad maiorem enim proficient impietatem: & ſermo illorum, vt cancer morbus, paſtionem habebit: quorum de numero eſt Hymenæus, et Philetus, qui circa veritatem aberrarunt, dicentes, reſurrectionem iam eſſe factam, & ſubuertunt quorundam fidē. Solidū tamē fundamentū Dei ſtat, habens ſignaculum hoc. Nouit Dñs, qui ſint ſui. Et diſcedebat ab iniquitate oīs q nominat nomē Chriſti.

Cæterum in magna domo non tantum ſunt vaſa aurea & argentea, verumetiam lignea, ac teſtacea, & alia quidem in honorem, alia vero in contumeliam. Si quis igitur expurgarit ſeipſum ab his, erit vas in honorem ſanctificatum, ac commodum vſibus Do
1.Tim.4. mini, ad omne opus bonum præparatum. * Iuuenis
Ibidem.6 les aūt cōcupiſcentias fuge: * ſectare vero iuſtitiam, fidem, charitatem, pacem cum his qui inuocant Do
Titum.3. minum ex puro corde. * Stultas autem & inerudītas quæſtiones reſpue, ſciens eas parere pugnas.

Porro ſeruum Domini non oportet pugnare, ſed placidum eſſe erga omnes, propenſum ad docendū, tolerantem malos cum manſuetudine, erudientem eos qui obſiſtunt, ſi quando det illis Deus pœnitentiam ad cognoſcendum veritatem, & reſipiſcant e diaboli laqueo, capti ab eo ad ipſius voluntatem.

CAPVT III.

1.Tim.4. 2.Pet.3. Iudæ.1. I * Llud autem ſcito, quod in extremis diebus inſtabunt tempora periculoſa. Erunt enim homines ſui amātes, auari, faſtuoſi, ſuperbi, maledici, parentibus immorigeri, ingrati, impij, carentes affectu, neſcij fœderis, calumniatores, intemperantes, immites, negligentes bonorū, proditores, præcipites, inflati, voluptatum amantes potius quam amantes Dei: habentes formam pietatis, ſed qui vim eius abnegarint. Et iſtos aucrſare.

Ex his

B Ex his ẽm sunt qui subeunt in familias, & captiuas ducunt mulierculas, oneratas peccatis, quæ ducuntur concupiscentijs varijs, semper discentes, nec vnquam ad cognitionem veritatis venire valentes.
* Quemadmodum aũt Iannes & Iambres resistebãt Mosi, ita & hi resistunt veritati, homines mẽte corrupti, reprobi circa fidem: sed nõ proficient amplius Exod. 7.

C Siquidem amentia iustorum euidens erit omnibus, quemadmodum & illorum fuit.

D Tu vero assectatus es doctrinam meam, institutionem, propositum, fidem, lenitatem, charitatem, patientiam, persequutiones, afflictiones, quæ mihi acciderunt Antiochiæ, Iconij, Lystris, quas persequutiones sustinuerim. Et ex omnibus eripuit me Dominus. Sed & omnes, qui volunt pie viuere in Christo Iesu, persequutionem patientur. Porro mali homines, & impostores proficient in peius, dum & in errorem adducunt, & errant ipsi.

E At tu persistito in his quæ didicisti, & quæ tibi cõcredita sunt: sciens a quo didiceris, & q̃ a puero sacras literas noueris, quæ te possunt eruditum reddere ad salutẽ per fidẽ, quæ est in Christo Iesu. * Oĩs scriptura diuinitus inspirata, & vtilis ad doctrinam, ad redargutionẽ, ad correctionẽ, ad institutoinẽ, quæ est in iustitia, vt integer sit Dei homo, ad omne opus bonum apparatus. 2. Pet. 1.

CAP. IIII.

A OBtestor igitur ego coram Deo & Dño Iesu Christo, q̃ iudicaturus est viuos & mortuos in apparitione sua, & in regno suo. Prædica sermonẽ, insta tempestiue, intempestiue: argue, increpa, exhortare cum omni lenitate & doctrina.

B Nam erit tempus, cum sanã doctrinã nõ sustinebunt, sed iuxta cõcupiscentias suas coaceruabũt sibi doctores, q̃ quibus pruriunt aures, & a veritate quidem aures auertent, ad fabulas vero conuertentur.

C At tu vigila in omnibus, obdura in afflictionibus, opus perage euangelistæ, ministerium tuum ad

Digitized by Google

plenum probatū reddito. Nam ipſe iam immolor, & tempus meæ reſolutionis inſtat. Certamen bonū decertaui, curſum conſummaui, fidem ſeruaui, quod ſupereſt, repoſita eſt mihi iuſtitiæ corona, quam reddet mihi Dominus in illo die, qui eſt iuſtus iudex, non ſolum autem mihi, ſed & omnibus qui diligūt aduentum ipſius.

Da operam, vt venias ad me cito. Nam Demas D me reliquit, amplexus præſens ſæculum, & profectus eſt Theſſalonicam, Creſcens in Galatiam, Titus
Coloſſ. 4. in Dalmatiam: Lucas mecum eſt ſolus. * Marcum aſſumptum adducito vna tecum: eſt enim mihi perutilis ad miniſterium. Porro Tichicum miſi Epheſum. Penulam quam reliqui Troade apud Carpum, quum venies, apporta, & libros, maxime autem membranas.

Alexander faber ærarius multis malis me affe- E cit, reddat illi Dominus iuxta facta ipſius: quem & tu caue. Vehementer enim reſtitit ſermonibus noſtris. In prima mea defenſione nemo mihi adfuit, ſed omnes me deſeruerunt, ne illis imputetur: ſed Dominus mihi adfuit, & corroborauit me, vt per me præconium expleretur, & audirent omnes gentes, & ereptus ſui ex ore leonis, & eripiet me Dominus ab omni facto malo, ſeruabitq; in regnū ſuum cœleſte, cui gloria in ſæcula ſæculorum. Amen.

Saluta Priſcam & Aquilam, & Oneſiphori fami F liam. Eraſtus manſit Corinthi. Trophimum autem reliqui in Mileto languentem. Da operam, vt venias ante hyemem. Salutat te Eubulus, & Pudens, & Lynus, Claudia, & fratres omnes. Dominus Ieſus Chriſtus cum ſpiritu tuo. Gratia vobiſcum. Amen.

¶ Scripta e Rhoma ad Timotheum ſecunda, cum Paulus iterum ſiſteretur Cæſari Neroni.

Paulus

EPISTOLA
PAVLI AD TITVM.
CAPVT I.

A
Paulus ſeruus Dei, apoſtolus autem Ieſu Chriſti, iuxta fidem electorum Dei & agnitionem veritatis, quæ eſt ſecundum pietatem in ſpe vitæ æternę, quā promiſit is, qui mentiri neſcit, Deus ante tempora æterna. Patefecit autem temporibus ſuis ſermonē ſuum per prædicationē, quę commiſſa eſt mihi ſecūdum delegationē ſeruatoris noſtri Dei, Tito germano filio iuxta cōmunē fidem. Gratia, miſericordia, pax a Deo patre, & Domino Ieſu Chriſto ſeruatore noſtro. Huius rei gratia reliqui te in Creta, vt quę deſunt, pergas corrigere, & conſtituas oppidatim presbyteros, ſicut ego tibi ordinaram: ſi quis eſt inculpatus, vniusvxoris vir, liberos habens fideles: nō obnoxios crimini luxus, aut q nō ſint intractabiles.

B *Oportet enim epiſcopum inculpatum eſſe, tanquam Dei diſpenſatorem, non præfractum, nō iracundum, non vinoſum, non percuſſorem, non turpiter lucro deditum: ſed hoſpitalem, bonarum rerū ſtudioſum, ſobrium, iuſtum, pium, temperantem: tenacem eius qui ſecundum doctrinam eſt, fidelis ſermonis, vt potens ſit etiam exhortari per doctrinam ſanam, & contradicentes conuincere. 1. Tim. 3.

C Sunt enim multi intractabiles, & vaniloqui, & mentium ſeductores: maxime hi, qui ſunt ex circumciſione, quibus oportet obturare os, qui totas domos ſubuertunt, docentes quæ non oportet, turpis lucri gratia.

D Dixit quidam ex iſtis proprius ipſorū propheta. Cretenſes ſemper mendaces, malæ beſtiæ, ventres

Digitized by Google

pigri, Testimonium hoc est verum. Quam ob causam redarguito illos seueriter, vt sani sint in fide, nō attendentes Iudaicis fabulis, & præceptis hominū, auersantium veritatem.

Rho. 14. *Omnia quidem pura puris. Porro pollutis & B
infidelibus nihil est purum, sed polluta est illorum mens, & conscientia. Deum profitentur se scire, cæterum factis negant: quum sint abominabiles, & di-
cto nō audientes, & ad omne opus bonum reprobi.

CAPVT II.

TV vero loquere, quæ decēt sanā doctrinā: Se-
nes, vt sobrij sint, graues, modesti, sani fide, A
charitate, patiētia. Anus itidem, vt in habitu
sint, qui religionē deceat, nō calūniatrices, nō vino
multo seruiētes, vt honesta deceāt, quo possint mode-
stas reddere adolescētulas, vt maritos suos diligāt: vt
liberos ament, vt sobrię sint, puræ, domus custodes,
bonæ, subditæ suis viris, ne sermo Dei male audiat.
Adolescētes consimiliter adhortare, vt sobrij sint, B
per oīa temetipsum præbens formam bonorum ope-
rum in doctrina, integritatē, grauitatē, sermonē sa-
nū, irreprehensibilem: vt is qui repugnat, rubore suf-
fundatur, nihil habens, quod de vobis dicat mali.

Ephes. 6. *Seruos hortare, vt suis dominis pareant, in o- C
Coloss. 3. mnibus illis placeant: non respōsatores, non suffu-
1. Pet. 2. rantes, sed fidem omnem ostendentes bonam, vt do-
ctrinam seruatoris nostri Dei ornent in omnibus.
Apparuit enim gratia Dei, salutifera omnibus D
hominibus, erudiens nos, vt abnegata impietate &
mundanis concupiscentijs, sobrie & iuste & pie vi-
uamus in præsenti sęculo, expectātes beatā illam spē,
& apparitionē gloriæ magni Dei, & seruatoris nos-
tri Iesu Christi, qui dedit semetipsum pro nobis vt
redimeret nos ab omni iniquitate, & purificaret sib
bīpsi populum peculiarē, sectatorē bonorū operū.
Hæc loquere, & hortare, & argue cū omni præcipi-
endi studio. Nemo te despiciat. CAP. III.

Admonete

A Admoneto illos, vt principatibus ac potestatibus subditi sint, vt magistratibus pareāt, vt ad omne opus bonum sint parati, ne dē quoq̄ maledicāt: ne sint pugnaces, sed humani, oēm exhibentes mansuetudinem erga omneis homines.

B Nam eramus quondam & nos stulti, inobedientes, errantes, seruientes desiderijs ac voluptatibus varijs, in malicia & inuidia degentes odiosi, inuicē odio prosequentes.

C At postq̄ bonitas, & erga homines amor appa- 2. Tim. 1.
ruit seruatoris nostri Dei, * non ex operibus quæ
sunt in iustitia, quæ faciebamus nos, sed secundum
suam misericordiam saluos nos fecit per lauacrum
regenerationis, ac renouationis spiritus sancti, quē
effudit in nos opulente per Iesum Christum seruato-
rem nostrum, vt iustificati illius gratia, hæredes
efficeremur iuxta spem vitæ æternæ. Indubitatus ser-
mo. De his volo vt confirmes, quo soliciti sint, vt
bonis operibus præsint qui crediderunt Deo. Hæc
enim sunt honesta & vtilia hominibus.

D *Stultas autem quæstiones & genealogias, & 2. Tim. 2.
contentiōes ac pugnas legales omitte: sunt enim in-
utiles & superuacaneæ. Sectarum authorē hominē,
post vnam & alteram admonitionem fuge, sciens q̄
euersus sit, qui eiusmodi est, & peccet per se damna-
tus. Cum autem misero Arteman ad te, aut Tychi-
cum, da operam vt venias ad me Nicopolim: nam
illic decreui hybernare. Zenam legisperitum & A-
pollo studiose deducito, ne quis illis desit.

E Discant autem & nostri, bonis operibus præesse
ad necessarios vsus, vt non sint infrugiferi. Salutant
te, qui mecum sunt omnes. Saluta eos qui diligunt
nos in fide. Gratia cum omnibus vobis. Amē.

¶ Scripta ex Nicopoli Macedoniæ.

AD PHILE-

MONEM EPISTOLA

Pauli, CAP. I.

PAulus vinctus Christi Iesu, & Timotheus frater, Philemoni dilecto et colege nostro, et Apphię dilectę, & Archippo commilitoni nostro, & quæ domi tuę est, congregationi. * Gratia vobis & pax a Deo patre nostro, & Domino Iesu Christo. Gratias ago Deo meo, semper mentionem tui faciens in precibus meis, cũ audiam tuam charitatem ac fidem, quam habes erga Dominum Iesum, & erga omnes sanctos: vt cõmunicatio fidei tuæ efficax fiat in agnitione omnis boni, quod est in vobis erga Christum Iesum. A

2. Cor. 1. Galat. 1. 1. Pet. 1.

Gaudium enim habemus multum, & consolationem in dilectione tua, ꝙ viscera sanctorum refocillata sunt per te frater. Quapropter quamuis multam in Christo fiduciam habeã iniungendi tibi, id quod officij tui erat: tamen propter charitatem potius rogo, cum talis sim, nempe Paulus senex, nunc aũt etiam vinctus Iesu Christi. B

Rogo autem pro filio meo, quem genui in vinculis meis Onesimo, quondam tibi inutili, nunc vero tibi & mihi perutili, quem remisi. Tu aũt eum, hoc est, viscera mea suscipe, quem ego cupiebã apud me retinere, vt pro te ministraret mihi in vinculis Euangelij. Sed absq; tua sententia nihil volui facere, ne velut ex necessitate bonum tuũ esset, sed spontaneum. Nam propterea forsitan secessit ad tempus, vt æternum eum reciperes, nõ iam vt seruũ, sed supra seruũ, nempe fratrem dilectum, maxime mihi, quanto aũt magis tibi, & in carne, & in Domino? C

Si igitur me habes consortem, suscipe illum tanquam me. Quod si quid læsit te, aut debet, hoc mihi imputato (ego Paulus scripsi mea manu) ego dependam D

Digitized by Google

pendam: vt ne dicam tibi, quod etiam teipsum mihi insuper debes. Etiam frater, ego te fruar in Domino. Refocilla mea viscera in Domino.

E Confisus de obedientia tua scripsi tibi, sciēs quod etiam vltra quam dico facturus sis. Simul aūt etiam præpara mihi hospitium. Spero enim, quod auxilio precum vestrarum donabor vobis. Salutant te Epaphras concaptiuus meus in Christo Iesu, Marcus, Aristarchus, Demas, Lucas, adiutores mei. Gratia Domini nostri Iesu Christi sit cum spiritu vestro, Amen.

¶ Missa fuit e Rhoma per Onesimum seruum.

BEATI

PAVLI APOSTOLI EPIstola ad Hebræos. CAP. I.

A Deus olim multipharíam, multisque modis loquutus patribus per prophetas, extremis diebus hisce loquutus est nobis per filium, quem constituit hæredem oīm, per quem etiam sæcula condidit: * qui cum sit splendor gloriæ, Sap. 7. & expressa imago substantiæ illius, modereturq; omnia verbō potentiæ suæ, per semetipsum purgatione facta peccatorum nostrorum.

B Consedit in dextra maiestatis in excelsis: tanto præstantior factus angelis, quanto excellentius præ illis sortitus est nomen. Nam cui dixit vnq̄ angelorū *: Filius meus es tu, ego hodie genuí te? Ac rursum: * Ego ero ei pater, & ille erit mihi filius. Rursum aūt, cum inducit primogenitum in orbem terrarum, dicit: * Et adorent eum omnes angeli Dei. Et ad angelos quidē dicit: * Qui creat angelos suos spiritus, & ministros suos ignis flammam. Psal. 2. ac. 19 2. Reg. 7. Psal. 96. Psal. 103.

Ad fi-

Pſal.44. Ad filium aũt: *Thronus tuus Deus in ſæculũ C
ſæculi, virga rectitudinis, virga regni tui. Dilexiſti
iuſtitiam, & odiſti iniquitatem, propterea vnxit te
Deus, Deus tuus, oleo exultationis vltra conſortes
Pſal. 101. tuos. *Et tu in initio Domine terræ fundamenta ie-
ciſti, & opera manuum tuarum ſunt cœli: ipſi peri-
bunt, tu aũt permanes, & omnes vt veſtimentum
veteraſcent, ac velut amictũ circũuolues eos, & mu
tabuntur: tu autem idem es, & anni tui nõ deficient.
Pſal. 109. Ad quem aũt angelorum dixit vnq̃? *Sede a de- D
xtris meis, donec poſuero inimicos tuos ſcabellum
pedum tuorũ. Nonne oẽs ſunt adminiſtratorij ſpi-
ritus, qui in miniſteriũ emittuntur propter eos, qui
hæredes erunt ſalutis?

CAP. II.

PRopterea oportet nos vehementius attende- A
re ĩs, quæ dicta ſunt nobis, nequando perflua
mus. Etenim ſi is qui per angelos dictus fuerat
ſermo, fuit firmus, & omnis tranſgreſſio & inobe-
dientia iuſtam pręmij repenſationẽ accepit, quomo
do nos effugiemus, ſi tantã neglexerimus ſalutẽ? quę
cũ primũ enarrari cœperit per ipſum Dñm, ab ĩs q̃
audierãt, in nos confirmata fuit, atteſtante Deo, et ſi-
gnis, & prodigĩs ſimul, varijſq̃ virtutibus, & ſpiri
tus ſancti diſtributionibus, iuxta ipſius voluntatẽ.
Non enim angelis ſubiecit orbem terræ futurũ, B
Pſal. 8. de quo loquimur. Teſtatus eſt aũt alicubi quidam,
dicens: *Quid eſt homo q̃ memor es eius: aut filius
hominis, q̃ inuiſis illum? Eeciſti eum paululo infe-
riorem angelis, gloria & honore coronaſti eum,
& conſtituiſti eum ſuper opera manuum tuarum.
1. Cor. 15. *Omnia ſubieciſti ſub pedibus eius. In hoc eñ q̃ ei
Philip. 2. ſubiecit omnia, nihil omiſit illi non ſubiectum. At
nondum videmus illi omnia eſſe ſubiecta. *Eum ve
ro qui puſillum quiddam diminutus fuerat infra
angelos, cernimus Ieſum, propter cruciatum mor-
tis, gloria & honore coronatum, vt per gratiã Dei,
pro omni guſtaret mortem.

Deceb.

Digitized by Google

C Decebat enim, proter quem sunt omnia, & per quem sunt omnia, vt multis filijs in gloriam adductis, principem salutis illorum per afflictiones perfectum redderet, quandoquidem & qui sanctificat, & qui sanctificatur, ex vno sunt oēs. Quam ob causam nō erubescit fratres illos vocare, dicēs: *Annunciabo nomen tuum fratribus meis, in medio ecclesiæ laudabo te. Et rursum: Ego ero fidens in illo. Et iterum: *Ecce ego & pueri, quos mihi dedit Deus. Psal. 21. Esa. 8.

D Posteaquam igitur pueri commercium habent cum carne & sanguine, & ipse similiter particeps factus est eorundem, *vt per mortem aboleret eum, qui mortis habebat imperiū, hoc est, diabolum: & liberos redderet eos, quicunq; metu mortis per oēm vitam obnoxij erant seruituti. Non enim videlicet angelos assumit, sed sæmen Abrahæ assumit. Oseæ. 13. 1. Cor. 15.

E Vnde debuit per omnia fratribus similis reddi, vt misericors esset & fidelis pontifex: in his quæ apud Deū forent agenda ad expiandū peccata populi. Nam ex hoc quod ipsi cōtigit tentatū esse, potest & ijs qui tentantur succurrere. CAP. III.

A VNde fratres sancti, vocationis cœlestis participes, considerate apostolum & pontificem confessionis nostræ Christum Iesum, cp fidelis sit ei, qui ipsum constituit, quemadmodū & Moses in tota domo ipsius. Tanto nāq; maiore gloria, q̄ Moses, hic dignus est habitus, quanto maiorem habet honorem is, qui construxit domum, q̄ ipsa domus. Omnis enim domus construitur ab aliquo.

B Porro qui condidit omnia, Deus est. *Et Moses quidem fidelis fuit in tota domo illius, velut minister in testimonium eorum, quæ post dicenda erant. At Christus tanq̄ filius administrauit domū ipsius cuius domus sumus nos, si fiduciam & gloriationem spei, ad finem vsq; firmam tenuerimus. Num. 12.

C Quapropter sicut dicit spiritus ille sanctus *Hodie si vocē eius audieritis, ne obduretis corda vestra, sicut in Psal. 94. Infra. 4.

Digitized by Google

ſicut in exacerbatione, in die tentationis in deſerto, vbi tentauerunt me patres veſtri, probauerunt me, & viderunt opera mea quadraginta annis. Quapropter infenſus eram generationi illi, & dicebam: Semper errant corde, ipſi vero non cognouerunt vias meas, ſicut iurauí in ira mea, ſi ingreſſuri ſunt in requiem meã.

Videte fratres, ne quando ſit in vllo veſtrum cor D
prauum, obnoxiũ incredulitati, vt deſciſcat a Deo
viuente: ſed exhortemini vos inuicẽ quotidie, ꝙ appellatur dies hodiernus, ne quis ex vobis induretur
ſeductione peccati. Chriſti participes facti ſumus,
ſi ſane initium ſubſtantiæ vſq; ad finem firmum te-
Pſal.94. nuerimus. In hoc quod dicitur: *Hodie ſi vocem
eius audieritis, ne obduretis corda veſtra ſicut in exacerbatione. Nam quidam cũ audiſſent, exacerbauerunt: at nõ omnes qui profecti fuerant ex Aegypto
per Moſen. Quibus aũt infenſus fuit quadraginta
annis? Nonne ijs, qui peccauerant, quorum membra
ceciderunt in deſerto? Quibus aũt iurauit, nõ ingreſſuros in requiem ſuam, niſi ijs, qui nõ obedierant? Et videmus, quod nõ potuerint ingredi propter incredulitatem. CAP. IIII.

METuamus igitur, ne quando derelicta pro- A
miſſione introeundi in requiem eius, videatur aliquis ex vobis fuiſſe fruſtratus. Etenim nobis annunciatum eſt, quemadmodum & illis. At non profuit illis auditio ſermonem, ꝙ is nõ eſſet cum fide coniunctus ijs, qui audierant.

Introimus enim in requiem, nos qui credimus, B
Pſal.94. quemadmodũ dixit: *Sicut iurauí in ira mea, ſi ingreſſuri ſint in requiem meã, licet operibus a iactis
fundamentis mundi perfectis. Dixit enim quodam
Gene.2. in loco de ſeptimo die ſic: *Et requieuit Deus die ſeptimo ab omnibus operibus ſuis. Et in hoc rurſum:
Pſal.94. *Si introibunt in requiem meam. Poſteaq; igitur ilud reliquum eſt, aliquos introiere in eam, & quibus
prius annunciatum fuit, nõ introierunt propter in-
credulis

Digitized by Google

credulitatem, rursum quendam præfinit diem, hodie, in Dauid dicens, post tantum temporis, quemadmodum dictũ est: *Hodie si vocem eius audieritis, ne obduretis corda vestra. Nam si eis Iesus requiem præstitisset, nequaq̃ de alio posthac die locutus fuisset. *Itaq; relinquitur sabbatismus populo Dei. Nam qui ingressus est in requiem illius, & ipse requieuit ab operibus suis, quemadmodum a suis Deus. Supra, 3. Coloss, 2.

C Studeamus igitur ingredi in illam requiẽ, ne quis eodem concidat incredulitatis exemplo. Viuus est enim sermo Dei, & efficax, & penetrantior quouis gladio vtrinq; incidente, ac pertingens vsq; ad diuisionem animę simul ac spiritus, cõpagumq; & medullarum, & discretor cogitationum & intentionum cordis, *nec est vlla creatura, quæ nõ manifesta sit in conspectu illius. Sed omnia nuda & resupinata oculis eius, ad quem nobis est sermo. Eccles. 15. Psal. 93.

D *Habentes igitur pontificem magnum, qui pene trauit cœlos, Iesum filium Dei, teneamus professionem. Non enim habemus pontificem, qui nõ possit affici sensu infirmitatum nostrarum, sed tentatum per omnia, iuxta similitudinem absq; peccato. Infra, 8.

E Accedamus igitur cum fiducia ad thronum gratiæ, vt consequamur misericordiã, & gratiam inueniamus ad oportunum auxilium. CAP. V.

A NAm omnis pontifex qui ex hominibus assumitur, pro hominibus constituitur, in his quæ apud Deum aguntur, vt offerat donaria & victimas pro peccatis, qui placabilis esse possit ignorantibus & errantibus, quandoquidem & ipse circundatus est infirmitate. Et propter hanc debet, quemadmodũ pro populo, ita & pro seipso immolare pro peccatis. Nemo sibi ipsi vsurpat honorem, sed q vocatur etiam a Deo, quemadmodũ & Aarõ.

B Ita & Christus nõ semetipsum glorificauit vt fieret pontifex: sed is q dixerat illi: *Filius meus es tu, ego hodie genui te. Sicut & alibi dicit; *Tu es sacerdos in Pf. 2. ac. 13 Psal. 109.

dos in æternum, secundum ordinem Melchisedec. Qui in diebus carnis suæ, cū & precationes & supplicationes apud illum, qui poterat ipsum a morte seruare, cum clamore valido & lachrymis obtulisset, & exauditus esset pro reuerentia, tametsi filius erat, tamen didicit ex his quæ passus est, obedientiā, ac perfectus redditus, omnibus qui sibi obedierunt, fuit causa salutis æternæ, cognominatus a Deo pontifex secundum ordinationem Melchisedec, de quo nobis multa forent dicenda, eaq; difficilia explicatu, quandoquidem segnes facti estis auribus.

Etenim cū debeatis pro temporis ratione doctores esse, rursum opus habetis, vt doceamus vos quæ C
2. Cor. 3. sint elemēta initij eloquiorum Dei: *factiq; estis ij, quibus lacte sit opus, & nō solido cibo. Nā quisquis lactis est particeps, is rudis est sermonis iustitiæ, infans em̄ est. Porro perfectorū est solidus cibus, nempe horū, q propter assuetudinē, sensus habent exercitatos ad discretionē boni pariter ac mali. CAP. VI.

QVapropter omisso, qui in Christo rudes A
inchoat sermone, ad perfectionē feramur, non rursum fundamentum iacientes pœnitentiæ ab operibus mortuis, & fidei in Deum, baptismatū, doctrinæ, ac manuū impositionis, & resurrectionis mortuorum, & iudicij æterni. Atq; id faciemus, siquidem permiserit Deus.

Nam fieri nō potest, vt qui semel fuerint illumi- B
nati, gustauerintq; donū cœleste, & participes facti fuerint spūs sancti, gustauerintq; bonū Dei verbū, ac virtutes futuri sæculi, si prolabātur, denuo renouētur per pœnitentiā, ab integro crucifigentes sibimetipsis filiū Dei, & ludibrio exponētes. Siquidē terra, quæ imbrem sæpius in se venientem combiberit, & progenuerit herbā accōmodam eis, opera quorū & colitur, recipit benedictionē a Deo. At quæ produxerit spinas & tribulos, reproba est, & maledixioni confinis, cuius exitus huc tendit, vt exuratur.

Cæterum

C Cæterum persuasimus nobis de vobis dilecti, quæ his sint meliora, & cū salute coniuncta, tametsi sic loquamur. Non enim iniustus est Deus, vt obliui scatur operis vestri, & laboris ex charitate susceptí, quam exhibuistis erga nomen illius, qui ministrastis sanctis, & ministratis. Cupimus aūt, vt vnusquisq; vestrum idem præstet studium ad plenam spei certitudinem, vsq; ad perfectionem, ne sitis imbecilles, sed imitatores eorum, qui per fidem ac patientiam hæreditatem accipiunt promissionis.

D *Deus em̄ pollicitus Abrahæ, cū nō posset per quenq̄ maiorem iurare, iurauit per seipsum, dicens; Gene. 22. Nisi benedicēs benedixero tibi, & multiplicās multiplicauero te. Atq; ita cū patienter expectasset, consequutus est promissum. Nam homines quidem per eū iurant, qui sit maior, atq; ī̄sdem omnis cōtrouersiæ finis est, si accedat iusiurandi confirmatio.

E Qua in re Deus cū eximie vellet hæredibus promissionis ostendere firmitatē consiliī sui, interposuit iusiurandum, vti per duas res immutabiles, in quibus fieri nō potest, vt mentiretur Deus, validā consolationē haberemus, qui huc confugimus, vt potiamur proposita spe, quam velut ancoram tenemus animæ, cum tutam, tum firmam, & introeuntem vsq; ad ea, quæ sunt intra velum, vbi præcursor pro nobis ingressus est Iesus iuxta ordinem Melchisedec, pontifex factus in æternum.

CAPVT VII.

A *Am hic erat Melchisedec, rex Salem, pontifex Dei altissimi, qui occurrit Abrahæ, reuertenti a cæde regum, & benedixit illi, Gene. 14. cui & decimas ex omnibus impartitus est Abrahā, qui primum quidem ex interpretatione dicitur rex iustitiæ, deinde vero etiam rex Salem, quod est rex pacis, ignoti patris, ignotæ matris, ignoti generis, nec initium dierum, neq; vitæ finem habens: sed assimilatus filio Dei, manet sacerdos in perpetuum.

Considera-

Considerate vero, quãtus hic fuerit, cui etiam de-
cimas dederit Abrahã patriarcha de spoliꝭs? Atq; ꝫ B
quidem, qui ꝙ sint de numero filiorum Leui, sacer-
dotꝭ functionem sumũt: præceptum habent, vt deci
mas accipiant a populo iuxta legem, hoc est, a fratri
bus suis, licet egressis ex lumbis Abrahç. At is cuius
genus nõ recensetur ex illis, decimas accepit ab A-
braham, & habenti promissiones benedixit.

Porro nemo negat quin id quod minus est, ab eo C
quod maius est, benedictionem accipiat. Atque hic
quidem homines, qui moriuntur, decimas accipiũt.
Illic autem is, de quo testatum est, quod viuat: & vt
ita loquar, in Abraham decimatus est etiã ipse Leui,
qui decimas solet accipere. Nam is adhuc in lumbis
patris erat, cum occurreret Abrahæ Melchisedec.
Proinde si consummatio per Leuiticum sacerdotiũ
erat, siquidem per hoc populus legem acceperat:
quid præterea fuit opus, alium exoriri sacerdotem,
qui secundum ordinem Melchisedec, & non secun-
dum ordinem Aaron diceretur?

Galat. 4. Quandoquidẽ translato sacerdotio, ✻necesse est, D
vt legis quoq; translatio fiat. Nam is de quo dicun-
tur hæc, ad alium tribum pertinet, de qua nullus al-
tari adstitit. Palam est enim, ꝙ e tribu Iuda exortus
sit Dñs noster. At nihil loquutus est de sacerdotio
Moses, quod ad hanc tribum pertineat, idq; magis
etiam liquet, siquidẽ ad similitudinem Melchisedec
exoritur sacerdos alius, qui nõ iuxta legem manda-
ti carnalis factus sit: sed iuxta potentiã vitæ indissо-
Psal. 109. lubilis. Testificatur enim ad hunc modũ. ✻Tu sacer
dos in æternum secundum ordinem Melchisedec.

Abrogatur eĩm quod præcessit præceptũ propter E
imbecillitatem, & inutilitatem. Nam nihil ad perfe-
ctionem adduxit lex: verũ erat introductio ad spem
potiorem, per quã appropinquamus Deo, atq; hoc
potiorem, ꝙ nõ absq; iureiurando res acta sit. Nam
illi quidem citra iusiurandum sacerdotes facti sunt:

hic vero

Digitized by Google

hic vero cũ iureiurãdo per eum qui dixit ad illum, *Iurauit Dominus, & non pœnitebit eũ, tu es sacerdos in æternũ, secundũ ordinationẽ Melchisedec. Ibidem

F Tanto potioris testamenti sponsor factus est Iesus, & illi quidem plures facti fuerunt sacerdotes, propterea, quod per mortem non sinerentur permanere. At hic quod idem maneat in æternum, perpetuum habet sacerdotium: vnde & saluos facere ad plenum potest, qui per ipsum adeunt Deum, semper viuens, *ad hoc vt interpellet pro illis. 1. Ioan. 2.

G Talis em decebat, vt esset nobis pontifex pius, innocens, impollutus, segregatus a peccatoribus, et sub limior cœlis factus, cui nõ sit quotidie necesse, quẽ admodũ illis pontificibus, prius pro proprijs peccatis victimas offerre, deinde pro peccatis populi. Nã id fecit semel, cũ semetipsum optulit. Siquidẽ lex homines cõstituit põtifices, habentes infirmitatẽ. Porro sermo iurisiurãdi, qui supra legẽ fuit, filiũ constituit in æternum consummatum. CAP. VIII.

A CAeterum eorum quę dicimus illud est caput, *quod talem habemus pontificem, qui consedit ad dexteram throni maiestatis, in cœlis sanctorum administrator, ac veri tabernaculi, quod fixit Deus, & non homo. Omnis em pontifex ad offerendũ donaria & victimas constituitur, vnde necesse est, vt hic etiã habeat aliquid, quod offerat. Nã si esset in terra, ne sacerdos quidem esset, vbi sunt sacerdotes, qui offerunt iuxta legẽ donaria, quę quidẽ exemplari & vmbræ deseruiunt cœlestiũ, quemadmodum oraculo responsum est Mosi, cum esset absoluturus tabernaculum. *Nã vide, inquit, vt facias oña secundum exemplar, quod ostensum est tibi in monte: nunc vero hoc excellentius sortitus est sacerdotiũ, quo præstantioris est testamenti intercessor, quod in prę stantioribus promissis sancitum est. Supra. 4. Exod. 25. Actuũ 7.

B Etem si prius illud tale fuisset, vt nihil in eo posset reprehẽdi, haudquaq; fuisset secundo quęsitus locus.

C Nam

Hiere. 31. Nam increpans eos, loquitur illis: * Ecce dies veniet, dicit Dñs, & cõsummabo super domũ Israel, & super domũ Iuda, testamentum nouum, nõ iuxta testamentũ quod feci patribus illorũ in die cum apprehenderẽ manum illorum, vt educerem eos ex Aegypto, quoniam ipsi non perstiterunt in testamento meo, & ego neglexi eos habui, dicit Dominus.

Nam hoc est testamentũ quod disponam domui C Israel post dies illos, dicit Dominus: dans leges meas in mentem illorum, & in corde illorum inscribam

Apoc. 21. illas, * & ero illis Deus, & ipsi erunt mihi populus. Et non docebunt quisq; proximum suum, & vnus quisq; fratrem suum, dicentes.

Hiere. 31. * Cognosce Dñm, q̃ oẽs cogniturí sint me ab eo q̃ D pusillus fuerit inter eos, vsq; ad eũ q̃ magnus est in ter illos, qm̃ placatus ero super iniustitijs illorũ, & peccatis eorũ, & iniquitatũ illorũ non recordabor amplius. Per hoc quod dicit nouũ, antiquauit priuꝰ. Porro quod antiquatur ac senescit, in propinquo est, vt euanescat. CAPVT LX.

Exod. 25. IGitur habebat quidẽ etiã priꝰ illud, iustificationes, cultus, ac sanctũ mundanũ. * Siquidẽ tabernaculũ factũ fuit primũ, in quo erãt lucernę, & A mensa, & propositio panum, quam vocant, sancta.

Post secundum aũtvelum erat tabernaculũ, quod B vocatur sanctũ sanctorũ, aureũ habens thuribulũ,

Exod. 19. & arcã testamẽti, vndiq; circũtectam auro, * in qua

Num. 17. vrna aurea habens manna, * & virga Aaron, quæ germinauerat, & tabulæ testamenti. Supra hanc autem cherubin gloriæ, obumbrantia propitiatoriũ, de quibus non est nunc dicendum singulatim.

His autem ad hunc ordinatis modum, in priꝰ C quidem tabernaculum semper ingrediuntur sacerdotes, qui sacrorum ritus peragant: in secundum autem semel quotannis solus pontifex, non sine sanguine, quem offert pro seipso, & pro populi ignorantijs, illud significante spiritu sancto, nondum manifestatam

ſtatam eſſe ſanctorum viam, adhuc priore tabernaculo conſiſtente, quæ erat ſimilitudo pro tempore tum præſente, in quo dona, ſacrificiaq; offeruntur, quæ non poſſint iuxta conſcientiam perfectam reddere cultorem, in cibis duntaxat & potionibus, & diuerſis ablutionibus ac iuſtificationibus carnis, vſq; ad tempus correctionis impoſita.

D At Chriſtus accedens pontifex futurorũ bonorũ, per maius & perfectius tabernaculum, nõ manufactũ, hoc eſt, nõ huius ſtructuræ, *neq; per ſanguinẽ hircorũ ac vitulorũ, ſed per propriũ ſanguinẽ ingreſſus eſt ſemel in ſancta æterna redemptione reperta. Nam ſi ſanguis taurorum & hircorum & cinis iuuencæ, aſpergens inquinatos, ſanctificat ad carnis purificationem, quanto magis ſanguis Chriſti, qui per ſpiritum æternum ſeipſum obtulit immaculatum Deo, purgabit conſcientiam veſtram a mortuis operibus, ad ſeruiendum Deo viuenti? Rho. 5. 1. Pet. 1. 1. Ioan. 1. Apoc. 1.

E Et ob id noui teſtamẽti conciliator eſt, vt morte intercedente, ad redemptionẽ earũ præuaricationũ, quæ fuerant ſub priori teſtamẽto, ñ qui vocati ſunt, promiſſionẽ accipiant æternæ hæreditatis. Siquidẽ vbi teſtamentũ eſt, mors intercedat neceſſe eſt teſtatoris. * Nã teſtamentũ ĩ mortuis ratũ eſt, qñ dõq; dẽ nondũ valet, cũ viuit teſtator. Vnde ne prius quidẽ illud abſq; ſanguine dedicatũ fuit. Cũ em̃ Moſes oẽ præceptũ iuxta legẽ expoſuiſſet omni populo, ſumpto ſanguine vitulorũ & hircorũ, cũ aqua & lana coccina & hyſopo, ſimul & ipſum librum, & totũ populũ aſperſit, dicẽs: * Hic eſt ſanguis teſtamenti, quod mãdauit vobis Deus. Inſup aũt & tabernaculũ & oĩa vaſa miniſterñ, ſanguine cõſimiliter aſpergebat. Et oĩa fere ſecundũ legẽ ſanguine purificantur, et abſq; ſanguinis effuſione non fit remiſſio. Itaq; neceſſe eſt, vt exemplaria quidem eorum quæ ſunt in cœlis, hiſce rebus purificentur. Cæterũ ipſa cœleſtia potioribus quam hæ ſunt, victimis mundentur. Galat. 3. Exod. 24

C ñ. Non

Non enim in manufacta sancta ingressus est Chris F
stus, exemplaria verborum, sed in ipsum cœlum, vt
appareat nunc in conspectu Dei pro nobis, non vt
sæpius offerat semetipsum, quemadmodũ pontifex
ingreditur in sancta singulis annis per sanguinem
alienum. Alioqui oportuisset illum sæpius passum
fuisse a cõdito mũdo. Nũc aũt semel, sub cõsumma-
tionẽ sæculorũ, ad profligationẽ peccati, per immo-
lationẽ suũ psius apparuit. Et quatenus illud manet
oẽs homines, vt semel moriantur, post hoc aũt iudi-
Rhom. 5. ciũ: *ita & Christus semel oblatus, vt multorũ pec-
1. Pet. 3. cata tolleret, rursus absq; peccato cõspicietur ñs, qui
illum expectant in salutem. CAP. X.

NAm lex vmbram obtinens futurorum bo- A
norũ, nõ ipsam imaginẽ rerũ, his hostiis,
quas singulis annis easdem continenter of-
ferunt, nunq; potest accedẽtes perfectos reddere. Alio
qui nonne desiissent offerri? Propterea quod nullam
iam habuissent conscientiã peccatorũ, qui sacrifica-
sent, ac semel purgati essent. Atqui in istis cõmemo-
ratio sit peccatorũ quotannis, Nõ enim potest sanguis
taurorũ & hircorũ auferre peccata. Quapropter cũ
Psal. 39. ingressurus est mũdũ, dicit: *Sacrificiũ & oblationẽ
noluisti: corpus aũt aptasti mihi, holocautomata et
pro peccato non comprobasti. Tunc dixi: Ecce ad-
Ibidem. sum, *in capite libri scriptũ est de me, vt faciã Deus
voluntatẽ tuã, superius cũ dicit: sacrificiũ, & oblatio
nem, & houlocautomata, & pro peccato noluisti,
neq; comprobasti, quæ iuxta legem offeruntur.

Tunc dixit: Ecce adsum, vt faciã Deus voluntatẽ B
tuã: tollit prius, vt posterius statuat: per quã volun-
tatẽ sanctificati sumus per oblationem corporis Iesu
Christi semel peractã. Et oĩs quidẽ sacerdos adsistit
quotidie, sacra peragens, & easdẽ sæpius offerẽs hos-
tias, quę nunq; possint auferre peccata. Hic vero vs-
Psal. 109. na *p peccatis oblata victima, *perpetuo sedet ad de
xterã Dei, id quod superest expectãs, donec reddãtur
inimici

inimici ipsius scabellū pedū eius. Vnica enī oblatiōe perfectos effecit in perpetuū, eos qui sanctificantur.

C Testificatur autem nobis & ipse spiritus sanctus, nimirum cum prædixerit: hoc est testamentū, quod condam erga illos, post dies illos, dicit Dns, dans leges meas in corde illorū, & in mentibus illorum inscribam eas, & peccatorū atq; iniquitatū illorum non recordabor amplius. Porro vbi horum est remissio, non est amplius oblatio pro peccato.

D Cum igitur fratres, habeamus libertatē adeundi in sancta: per sanguinem Iesu, ea via quam dedicauit nobis recentem ac viuentem, per velamentum, hoc est, per carnē suā, cumq; habeamus sacerdotem magnum præfectum domui Dei, accedamus cū vero corde, in certitudine fidei, aspersi cordibus, ac depulsa conscientia mala, et abluti corpore aqua pura, teneamus confessionē spei, nō vacillantē (fidelis enī qui promisit) & consideremus nos inuicem, in hoc, vt prouocemus ad charitatem & bona opera, nō deserentes aggregationem nostri mutuam, sicuti mos est nonnullis, sed adhortantes inuicem: idq; hoc magis, quod videtis appropinquantem diem.

E Nam si volentes peccauerimus post acceptā cognitionem veritatis, nō vltra pro peccatis reliqua est hostia, sed formidabilis quedā expectatio iudicij, & ignis vehemētia, qui deuoraturus est aduersarios. *Qui aspernatus fuerit Mosi legē, absq; misericordia, * sub duobus aut tribus testibus moritur. Quanto putatis peioribus afficietur supplicijs, q filiū Dei conculcarit, & sanguinē testamenti ceu rem prophanā habuerit, per quē fuerat sanctificatus, & spiritū gratiæ cuntumelia affecerit? Nouimus enī eum qui dixit: *Meum est vlcisci, ego rependam dicit Dominus. Et rursum: *Dominus iudicabit populum suū. Horrendum est incidere in manus Dei viuentis.

Deut. 17. Mat. 18. 2. Cor. 13. Deut. 32. Rho. 12.

F Redeant aūt vobis in memoriā superiores dies, in quibus illuminati, ingens certamen sustinuistis

afflictionū: partim quidem dum & probris & preſ
ſuris affecti, ſpectaculo fuiſtis omnibus, partim dū
conſortes ita conuerſantium facti eſtis. Siquidem &
afflictionum, quæ exvinculis meis contigerunt, par
ticipes fuiſtis, & direptionem facultatum veſtrarū
cum gaudio accepiſtis, ſcientes vos habere in vobis
potiorem ſubſtantiam in cœlis ac manentem.

Ne abieceritis igitur fiduciam veſtram, quę mag G
nam habet pręmij retributionem. Nam patientia
vobis eſt opus, vt vbi voluntatem Dei peregeritis,
reportetis promiſſionem. Adhuc enim per puſillum
temporis, & qui venturus eſt, veniet, & non tarda-
Abacuc.2 bit. *Iuſtus autem ex fide victurus eſt, & ſi ſe ſubdu
Rh.1.10. xerit, non probabitur animo meo. At nos non ſu
Gal.3. mus qui ſubducamus nos in perditionem, ſed ad fi
dem pertinemus in acquiſitionem animæ.

CAPVT XI.

ESt aūt fides earū rerū quæ ſperātur ſubſtātia, A
argumentū eorū quę nō videtur. Per hāc enī
Gene.1. teſtimoniū meruerūt ſeniores. * Per fidē in
telligimus perfecta fuiſſe ſęcula verbo Dei, vt ex his
quæ non apparebant, ea quæ videntur fierent.

Gen.4. *Per fidem vberiorem hoſtiā Abel obtulit Deo, B
quam Cain, per quam teſtimonium meruit, quod eſ
ſet iuſtus, teſtimonium perhibente de donarijs illius
Deo, & per hanc mortuus adhuc loquitur.

Gene.5. *Per fidem Enoch fuit translatus, ne videret mor C
Sapien.4. tem: nec fuit inuentus, propterea quod tranſtulerat
Eccí.44. illum Deus, priuſquam enim transferretur, teſti
monium meruerat, quod placuiſſet Deo. Atqui ſine
fide fieri non poteſt, vt quis illi placeat. Nam qui ac
cedit ad Deum, hunc credere oportet eſſe Deum, &
eſſe remuneratorem quærentibus ſe.

Gene.6. *Per fidē admonitus oraculo Noe, ea quę nondū D
Eccí.44. vidēbantur, veritus, apparuit areā ad ſalutē domus
ſuæ, per quā arcam condemnauit mundum, & eius
quæ ſecundum fidem eſt, iuſtitiæ factus eſt hæres.

*Per

*Per fidem appellatus Abraham, obedijt, vt exi- Gen.12.13.
ret in locum, quem acceptaturus erat in hæreditatẽ,
& exiuit, nescíens quo esset venturus.

E Per fidem commigrauit in terram promissionis,
veluti peregrinam, cum in tabernaculis habitasset
cum Isaac & Iacob, cohæredibus eiusdem promissio
nis. Expectauerat enim habentem fundamenta ciui
tatem, cuius opifex & conditor est Deus.

F *Per fidẽ & ipsa Sara vim ad cõcipiendũ ac retinẽ Gen.21.
dum, sæmen accepit: ac præter ætatis rationẽ pepe-
rit, ꝙ fidelem iudicaret eũ qui promiserat. Qua pro-
pter & ex vno prognati sunt posteri, eoq; iam annis
effœto, tanto numero, quanto sunt stellæ cœli, & ve
lut harena quæ est iuxta marginẽ maris innumera-
bilis, iuxta fidẽ mortui sunt hi oẽs, cum non accepis-
sent promissiónes: sed procul eas vidissent & credi-
dissent, salutassentq;, & cõfessi fuissent, se hospites at-
que aduenas esse in terra. Nã hęc qui dicũt, declarãt
se patriã inquirere. Et si illius quidẽ memores fuis-
sent, vnde fuerant profecti, habebant opportunitatẽ
reuertendi. Nunc autem meliorem expetunt, hoc est
cœlestem. Quapropter non erubescit ipse Deus vo-
cari Deus illorum, parauerat enim illis ciuitatem.

G *Per fidẽ obtulit Abrahã Isaac, cũ tentaretur, & Gen.22.
vnigenitum obtulit, in quo promissiones accepe- Eccl.44
rat, ad quem dictum fuerat: In Isaac vocabitur tibi
sæmen, cum illud secum perpendisset, Deum vel a
mortuis excitare posse, vnde illum etiam resurrectio
nis typo reduxit.

*Per fidem de futuris benedixit Isaac filio Iacob Gen.27.
& Esau. *Per fidem Iacob moriens, singulis filijs Io- Gen.48.
seph benedixit, & adorauit fastigium virgæ illius. &.49.
*Per fidem Ioseph moriens, de egressione filiorum Ibidẽ, 50.
Israel meminit, deq; ossibus suis mandauit.

*Per fidẽ cũ natus esset Moses, occultatus est men Exodi. 2.
ses treis a parentibus suis: propterea quod viderent
elegantem puellum, nec veriti sunt edictum regis.

Per fidem Moses iam grandis renuit vocari filius filiæ Pharaonis, potius eligens simul malis affici cum populo Dei, quam temporarijs peccati commodis frui, maiores arbitratus diuitias probrum Christi, quam Aegyptiorum thesauros. Respectum enim habebat remunerationis.

Per fidem reliquit Aegyptum, haud veritus fe-
Exod. 12. rociam regis. Perinde enim quasi vidisset eū qui est
inuisibilis, ita obdurauit. * Per fidem fecit pascha
Ibidē. 14. & effusionem sanguinis: ne is qui perimebat primo
genita, tangeret ipsos. * Per fidem transierunt rubrum mare, veluti per siccam terram, quod cū tentassent Aegyptij, absorpti sunt.

Iosue. 6. * Per fidem mœnia Hiericho cōciderunt, circūda-
Ibidē. 2, 6. ta ad dies septem. * Per fidem Rhaab meretrix nō perijt vna cū his qui nō obedierant, cū excepisset hospitio exploratores pacifice. Et quid præterea loquor?

Iudicū. 6. Deficiet em̄ me tempus cōmorantem * de Ge- G
Ibidē. 4. deone, * de Barac, * & Sampsone, * & Hiephthae,
Ibidem. 13 necnō Dauid & Samuele, ac prophetis, qui per fidē
Ibidē. 12, expugnauerūt regna, operati sunt iustitiā, assecuti
Dan. 14. sunt promissiones, * occluserūt ora leonū, * extinxe-
Dan. 3. runt vim ignis, effugerunt acies gladij, validi facti
sunt ex imbecillitate, effecti sunt robusti in bello, in-
3. Reg. 17. cursiones auerterunt exterorū. * Mulieres acceperūt
& 19. ex resurrectiōe mortuos suos. Alij vero distenti sunt
aspernati redeptionem, vt potiorem sortirentur resurrectionem. Alij rursus ludibrijs & flagris explo-
2. Par. 24. rati sunt, insuper & vinculis & carcere, * lapidati
sunt, dissecti sunt, tentati sunt, occisione gladij occu-
4. Reg. 1. buerūt: * oberrarunt in ouillis & caprinis pellibus,
destituti, pressi, afflicti, quibus indignus erat mundus: in desertis errātes, & montibus, ac speluncis, & cauernis terræ. Atq; omnes hi testimonium promeriti per fidem, non acceperant promissionem, quod Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne sine nobis consummarentur. CAP. XII.

Proinde

A PRoinde nos quoq; cum tanta ſepti ſimus nu-
be teſtium, *depoſito onere omni, & tenaci- Ephe. 4.
ter inhærente peccato, per tolerantiam curra- Colo. 3.
mus in propoſito nobis certamine, reſpicientes ad 1. Pet. 2.
fidei ducem & conſummatorem Ieſum, qui pro pro-
poſito ſibi gaudio, pertulit crucem, ignominia con-
tempta, & ad dexteram throni Dei conſedit.

B Reputate enim q̃ is talem ſuſtinuerit a peccato-
ribus aduerſus ſe contradictionem, ne defatigemini,
animis defecti. Nondum vſq; ad ſanguinem reſtiti-
ſtis aduerſus peccatū repugnantes: & obliti eſtis ex-
hortatiõis, quæ vobis tanq̃ filijs loquitur: *Fili mi, Prouer. 3.
ne neglexeris correptionem Domini, neq; deficias,
cum ab eo argueris. *Quem enim diligit Dominus, Apo. 3.
corripit: flagellat aũt omnem filium, quem recipit.
Si caſtigationem ſuſtinetis, veluti filijs vobis offert
ſe Deus. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pa-
ter? Quod ſi alieni eſtis a caſtigatione, cuius partici-
pes ſunt omnes: igitur ſpurij eſtis, nõ filij.

C Itaq; cum carnis noſtræ patres habuerimus ca-
ſtigatores, & reueriti ſimus illos, an nõ multo ma-
gis ſubijciemur patri ſpirituũ, & viuemus? Atq; illi
quidem ad paucos dies pro arbitratu ſuo nos eru-
diebant: hic aũt ad cõmodum noſtrũ in hoc, vt im-
partiat nobis ſanctimoniam ſuam. Omnis aũt ca-
ſtigatio in præſens quidem nõ videtur eſſe gaudij,
ſed moleſtiæ, At poſtea fructum tranquillum iuſti-
tiæ reddit his, qui per illam fuerint exercitati. Qua-
propter manus remiſſas, & genua ſoluta ſurrigite,
& facite vt recti ſint greſſus pedibus veſtris, ne clau-
dicatio aberret a via, imo ſanetur potius.

D *Pacem ſectemini cum omnibus, & ſanctimo- Rho. 12.
niam, ſine qua nemo videbit Dominũ, curam agen-
tes, ne quis ſit, qui deficiat a gratia Dei, ne qua radix
amarulentiæ, ſuppullulans obturbet, & per hanc in-
quinentur multi: ne quis ſcortator, aut prophanus,
velut *Eſau, qui vnico edulio permutauit ius pri- Gene. 25.
mogeniti,

Digitized by Google

mogeníti. Scitis enim quod poſtea, cum vellet hæreditario iure benedictionem adſequi, reprobatus ſit,
Ibidē. 27. *Non enim reperit pœnitentiæ locum, tametſi cum lachrymis quæſiuiſſet eam.

Non em̄ acceſſiſtis ad contactū mōtem, & incenſum ignem ac turbinē, & caliginem, & procellam,
Exo. 29. tubęq; ſonitū, & vocem verborum, *quam qui audierant, deprecati ſunt, ne his adiungeretur oratio.
Ibid. 19. Non em̄ ferebant, cp edicebatur: *Si beſtia tetigerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur, & adeo terribile erat viſum, quod apparebat, Moſes dixit: Expauefactus ſum, ac tremebūdus: ſed acceſſiſtis ad mōtem Sion, & ad ciuitatem Dei viuētis, Hieruſalem cœleſtem, & ad innumerabiliū angelorū cœtū, & ad cōcionem primogenitorū, qui conſcripti ſunt in cœlis, & ad iudicem vniuerſorum Deū, & ad ſpiritus iuſtorum perfectorum, & ad noui teſtamenti conciliatorem Iesum, & ad ſanguinem aſperſionis meliora loquentem, q̄ loquebatur ſanguis Abel.

Videte ne aſpernemini eum qui loquitur: nam ſi illi nō effugerunt, qui auerſabantur eum qui loquebatur in terra: multo magis nos, ſi eum qui de cœlis eſt, auerſemur: cuius vox tum concuſſit terram,
Aggei. 2. at nunc denunciauit, dicens: *Adhuc ſemel ego concutio, non modo terram, verumetiam cœlum. Porro illud quod dicit: adhuc ſemel, ſignificat eorum quæ concutiuntur tranſlationem: vtpote quæ facta ſint, vt maneant ea quæ non concutiuntur.

Quapropter regnum aſſumētes quod cōcuti nō poſſit, habeamus gratiā, per quā ita colamus Deū, vt illi placeamus cū reuerētia & religione. CA. XIII.

Deu. 4. Rho. 12. 1. Pet. 4. *Tenim Deus noſter ignis conſumens eſt. Fraterna charitas maneat. *Hoſpitalitatis ne ſitis immemores: per hanc enim quidam inſcientes exceperunt angelos hoſpitio.

Memores eſtote vinctorum, tanq̄ vna eum illis vincti, eorū qui affliguntur, velut ipſi quoq; verſantes in

tis in corpore. Honorabile est inter omnes coniugiū, & cubile impollutū. Scortatores aūt & adulteros iudicabit Deus. Sint mores alieni ab auaritia, cōtenti his quæ adsunt. Siquidem ipse dixit: *Non te deseram, neq; derelinquam, vt fidentes, dicamus: * Dñs mihi auxiliator, nec timebo quid faciat mihi homo. Iosue. 1. Psal. 117.

C Memores estote eorum qui præsunt vobis, qui loquuti sunt vobis sermonem Dei, quorum imitamini fidem, considerantes qui fuerint exitus conuersationis illorum. Iesus Christus heri & hodie, idem est etiam in sæcula.

D Doctrinis varijs ac peregrinis ne circumferamini. Bonum est enim, gratia stabiliri cor, nō escis quæ nō profuerunt his, qui versati sunt in illis. Habemus altare, de quo nō est fas edere his, qui tabernaculo deseruiūt. *Animalium enim quorum sanguis infertur pro peccato in sancta per pontificem, horū corpora cremantur extra castra. Quapropter & Iesus, vt sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est. Num. 19.

E Exeamus igitur ad eū extra castra, opprobrium eius portantes. *Non em̄ habemus hic manentem ciuitatem, sed futurā inquirimus. Per ipsum igitur offerimus hostiam laudis semper Deo, hoc est fructum labiorū, confitentium nomini eius. Cæterum beneficentiæ & communicationis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis placetur Deo. Parate his qui præsunt vobis, & cōcedite, siquidem illi vigilant pro animabus vestris, tanq̄ rationem reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & nō gementes: nam id est inutile vobis. Orate pro nobis. Confidimus enim, q̄ bonam habemus conscientiā inter omnes, cupientes honeste conuersari. Magis autem obsecro vos, vt id faciatis, quo celerius restituar vobis. Mich. 2.

F Deus aūt pacis qui reduxit a mortuis pastorem ouiū illum magnū per sanguinem testameti ęterni, Dñm nostrū Iesum, absolutos vos reddat in omni opere

opere bono, ad faciendum voluntatem ipsius, efficiens, vt quod agitis, acceptū sit in conspectu suo per Iesum Christum, cui gloria in sęcula sęculorū, Amē.

Obsecro vos fratres, sufferte sermonem exhortationis. Etenim paucis scripsi vobis. Scitis fratrem nostrum Timotheum solutum esse, eū quo, si celerius venerit, visam vos. Salutate omnes qui præsunt vobis, & omnes sanctos. Salutant vos Itali. Gratia cū omnibus vobis, Amen. G

¶ Missa ab Italia per Thimotheum.

EPISTOLA BEATI IACOBI.

CAP. I.

IAcobus Dei ac Domini Iesu Christi seruus, duodecim tribubus, quę sunt in dispersione, salutem. Pro summo gaudio ducite fratres mei, quoties in tentationes incideritis varias: illud scientes, quod exploratio fidei vestræ parit patientiam. * Cæterum patientia opus perfectum habeat, vt sitis perfecti & integri, nullaque in re diminuti. A

Rho.5.

Quod si cui vestrum deest sapientia, postulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat, inquam, omnibus simpliciter, nec exprobrat: ac dabitur ei. Sed postulet cum fiducia, nihil hæsitans. Nam qui hæsitat, is similis est fluctui maris, qui ventis agitur, & impetu rapitur. Neq; enim existimet homo ille se quicquam accepturum a Domino. B

Vir animo duplici inconstans est in omnibus vijs suis. Glorietur autem frater qui est humilis in sublimitate sua. Contra qui diues est, in humiliatione sui: quoniam veluti flos herbæ præteribit. * Exortus est enim sol cum æstu, & exaruit herba, & flos C

Eccl.14.
Esa.40.

illius

illius decidit, & decor aſpectus illius perĩt. Sic & diues in vĩs ſuis marceſcet.

D *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cũ probatus erit, accipiet coronam vitæ, quam promiſit Dominus his, a quibus fuerit dilectus. Ne quis cũ tentatur, dicat ſe a Deo tentari. Nam Deus vt malis tentari nõ poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imo vnuſquiſq; tentatur, dum a propria cõcupiſcentia abſtrahitur & inescatur, Deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, parit peccatum, peccatum vero perfectum progignit mortem. 1. Pet. 1. *Iob. 5.

E Ne erretis fratres mei dilecti. Omnis donatio bona, & omne donum perfectum, e ſupernis eſt, deſcendens a patre luminũ: apud quem nõ eſt tranſmutatio, aut conuerſionis obumbratio. Is deſtinata voluntate progenuit nos ſermone væritatis, vt eſſe mus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Itaq; fratres mei dilecti, *ſit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram. Nam ira viri iuſtitiam Dei nõ efficit. Quapropter depoſita omni immundicia & redundantia malitiæ, cũ manſuetudine recipite inſitum ſermonem, qui poteſt ſaluas reddere animas veſtras. Proue. 17 Eccl. 5.

F *Sitis aũt effectores ſermonis, & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Quoniam ſi quis audiat ſermonem, nec eum factis exprimat, hic ſimilis eſt viro conſideranti faciem natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit em ſeipſum & abiit, & continuo oblitus eſt qualis eſſet* At qui proſpexerit in legem perfectam, quæ eſt libertatis, & permanſerit, hic cũ nõ ſit adiutor obliuioſus, ſed effector operis, beatus facto ſuo erit. Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, *qui nõ frenat linguam ſuam, ſed aberrare ſinit cor ſuũ, huius vana eſt religio. Religio pura & immaculata apud Deũ & patrem hæc eſt, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ſua, immaculatum ſeipſum ſeruare a mundo. Rho. 2. Mat. 5. 1. Pet. 3.

CAP. II.

Fratres

FRatres mei, ne cum respectu personarum habeatis fidē Domini nostri Iesu Christi ex opinione. A
Nam si ingrediatur in cœtum vestrum vir aureū gestans anulum, veste indutus splendida: ingrediatur aūt & pauper in sordida veste, & respexeritis ad illum qui vestem gestat splendidam, & dixeritis illi: Tu sede hic bene: & pauperi dicatis. Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum: & non dīudicati estis in vobis ipsis, & facti estis iudices cogitationum malarum.

Audite fratres mei dilecti, nōne Deus elegit pau B
peres mundi huius, diuites in fide, & hæredes regni, quod promisit his, a quibus dilectus fuerit? Vos aūt contemptui habuistis pauperem. Nonne diuites tyrannidem exercent in vos, & eīdem trahunt vos ad tribunalia? & eīdem male loquuntur de bono no
Leui.19. mine, quod inuocatum est super vos? Si legem quí
Rho.2. dem regiam perficitis iuxta scripturam: * Diliges
Ephe.6. proximum tuum sicut teipsum: benefacitis: *si ve
Coloss.3. ro personam respicitis, peccatum committitis, & re
Act.10. darguimini a lege veluti transgressores.
1.Pet.1. Quisquis em totam legem seruauerit, offenderit C
aūt in vno, factus est omnium reus. Nam qui dixit, Ne mœcheris: dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris tamē, factus es transgressor legis. Ita loquamini, & ita faciatis veluti per legem libertatis iudicandi. Siquidem iudicium absq; misericordia erit ei, qui nō præstiterit misericordiā. Et gloriatur misericordia aduersus iudicium.

Quæ vtilitas fratres mei, si fidem dicat aliquis ha D
bere se, facta vero nō habeat? Num potest fides saluū facere illum? Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem aliquis vestrum illis: Abite cum pace, calescite & saturamini, non tamen dederitis illis, quæ sunt necessaria corpori, quæ erit vtilitas? Sic & fides, si facta non habuerit, mortua est per se.

Sed dicet

E Sed dicet aliquis: Tu fidem habes, & ego facta habeo. Ostende mihi fidem tuã ex factis tuis, & ego ostendam tibi ex factis meis fidem meam. Tu credis q̃ Deus vnus est? Recte facis. Et dæmonia credũt, ac cõtremiscunt. Vis vero scire o homo inanis, q̃ fides absq; factis mortua sit? Abraham pater noster, nonne ex factis iustificatus est, *cũ obtulisset Isaac filium suum super altare? Vides q̃ fides adiumento fuerit factis illius, & ex factis fides perfecta fuerit? Et impleta est scriptura quæ dicit: *Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iustitiã, & amicus Dei vocatus est. Gene. 22.

F Videtis igitur, quod ex factis iustificetur homo, & nõ ex fide tantum? *Similiter aũt & Rhaab meretrix, an nõ ex factis iustificata est, cum excepisset nuncios, & alia via emisisset? Nam quemadmodum corpus absq; spiritu mortuum est, ita & fides absq; factis mortua est. Gene. 15. Rho. 4. Galat. 3. Iosue. 2.

CAP. III.

A *Nolite plures magistri fieri fratres mei, sciẽtes q̃ maius iudicium sumpturi simus. In multis enim labimur oẽs. Si quis in sermone nõ labitur, hic perfectus est vir, qui possit freno moderari totũ etiam corpus. Ecce equis frena in ora immittimus, vt obediãt nobis, & totũ corpus illorum circũagimus. Ecce naues quoq; cũ tantæ sint, & a ventis fortibus agantur, circumaguntur a minimo gubernaculo, quocũq; impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua pusillum membrũ est, & magna iactat Mat. 23.

B Ecce exiguus ignis quantam materiam incendit. Et lingua ignis est, mundus iniquitatis: sic lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totũ corpus, & inflammat rotam natiuitatis, & inflammatur a gehenna. Omnis enim natura & ferarũ & volucrũ, serpentiũq;, & marinorũ domatur, & domita est a natura humana. Linguam aũt nullus hominum domare potest, incoercibile malũ, plena veneno mortifero. Per ipsam benedicimus Deo & patri, & per

afflictionū: partim quidem dum & probris & pressuris affecti, spectaculo fuistis omnibus, partim dū consortes ita conuersantium facti estis. Siquidem & afflictionum, quæ ex vinculis meis contigerunt, participes fuistis, & direptionem facultatum vestrarū cum gaudio accepistis, scientes vos habere in vobis potiorem substantiam in cœlis ac manentem.

Ne abiecerit is igitur fiduciam vestram, quę magnam habet pręmij retributionem. Nam patientia vobis est opus, vt vbi voluntatem Dei peregeritis, reportetis promissionem. Adhuc enim per pusillum temporis, & qui venturus est, veniet, & non tardabit. * Iustus autem ex fide victurus est, & si se subduxerit, non probabitur animo meo. At nos non sumus qui subducamus nos in perditionem, sed ad fidem pertinemus in acquisitionem animæ.

Abacuc. 2 Rh. 1. 10. Gal. 3.

CAPVT XI.

EST aūt fides earū rerū quæ sperātur substātia, argumentū eorū quę nō videtur. Per hāc enim testimoniū meruerūt seniores. * Per fidē intelligimus perfecta fuisse sęcula verbo Dei, vt ex his quæ non apparebant, ea quæ videntur fierent.

Gene. 1.

*Per fidem vberiorem hostiā Abel obtulit Deo, quam Cain, per quam testimonium meruit, quod esset iustus, testimonium perhibente de donarijs illius Deo, & per hanc mortuus adhuc loquitur.

Gen. 4.

*Per fidem Enoch fuit translatus, ne videret mortem: nec fuit inuentus, propterea quod transtulerat illum Deus, priusquam enim transferretur, testimonium meruerat, quod placuisset Deo. At qui sine fide fieri non potest, vt quis illi placeat. Nam qui accedit ad Deum, hunc credere oportet esse Deum, & esse remuneratorem quærentibus se.

Gene. 5. Sapien. 4. Eccl. 44.

*Per fidē admonitus oraculo Noe, ea quę nondū videbantur, veritus, apparuit areā ad salutē domus suæ, per quā arcam condemnauit mundum, & eius quæ secundum fidem est, iustitiæ factus est hæres.

Gene. 6. Eccl. 44.

*Per

*Per fidem appellatus Abraham, obedijt, vt exiret in locum, quem accepturus erat in hæreditatẽ, & exiuit, nescіens quo esset venturus. Gen.12.13.

E Per fidem commigrauit in terram promissionis, veluti peregrinam, cum in tabernaculis habitasset cum Isaac & Iacob, cohæredibus eiusdem promissionis. Expectauerat enim habentem fundamenta ciuitatem, cuius opifex & conditor est Deus.

F *Per fidẽ & ipsa Sara vim ad cõcipiendũ ac retinẽdum, sæmen accepit: ac præter ætatis rationẽ peperit, ꝙ fidelem iudicaret eũ qui promiserat. Quapropter & ex vno prognati sunt posteri, eoꝙ iam annis effœto, tanto numero, quanto sunt stellæ cœli, & velut harena quæ est iuxta marginẽ maris innumerabilis, luxta fidẽ mortui sunt hi oẽs, cum non accepissent promissiones: sed procul eas vidissent & credidissent, salutassentq;, & cõfessi fuissent, se hospites atque aduenas esse in terra. Nã hęc qui dicũt, declarãt se patriã inquirere. Et si illius quidẽ memores fuissent, vnde fuerant profecti, habebant opportunitatẽ reuertendi. Nunc autem meliorem expetunt, hoc est cœlestem. Quapropter non erubescit ipse Deus vocari Deus illorum, parauerat enim illis ciuitatem. Gen.21.

G *Per fidẽ obtulit Abrahã Isaac, cũ tentaretur, & vnigenitum obtulit, in quo promissiones acceperat, ad quem dictum fuerat: In Isaac vocabitur tibi sæmen, cum illud secum perpendisset, Deum vel a mortuis excitare posse, vnde illum etiam resurrectionis typo reduxit. Gen.22. Eccl.44

*Per fidem de futuris benedixit Isaac filio Iacob & Esau. *Per fidem Iacob moriens, singulis filijs Ioseph benedixit, & adorauit fastigium virgæ illius. Gen.27. Gen.48. &.49.

*Per fidem Ioseph moriens, de egressione filiorum Israel meminit, deq; ossibus suis mandauit. Ibidẽ, 50.

*Per fidẽ cũ natus esset Moses, occultatus est menses treis a parentibus suis: propterea quod viderent elegantem puellum, nec veriti sunt edictum regis. Exodi. 2.

Digitized by Google

Per fidem Moses iam grandis renuit vocari filius
filiæ Pharaonis, potius eligens simul malis affici
cum populo Dei, quam temporariæ peccati com-
modis frui, maiores arbitratus diuitias probrum
Christi, quam Aegyptiorum thesauros. Respectum
enim habebat remunerationis.

Per fidem reliquit Aegyptum, haud veritus fe-
rociam regis. Perinde enim quasi vidisset eū qui est
Exod.12. inuisibilis, ita obdurauit. * Per fidem fecit paschā
Ibidē.14. & effusionem sanguinis: ne is qui perimebat primo
genita, tangeret ipsos. * Per fidem transierunt rub-
rum mare, veluti per siccam terram, quod cū ten-
tassent Aegyptij, absorpti sunt.

Iosue.6. * Per fidem mœnia Hiericho cōciderunt, circūda-
Ibidē.2,6. ta ad dies septem. * Per fidem Rhaab meretrix nō pe-
riit vna cū his qui nō obedierant, cū excepisset hospi-
tio exploratores pacifice. Et quid præterea loquor?

Iudicū.6. Deficiet enim me tempus cōmorantem * de Ge- G
Ibidē.4. deone, * de Barac, * & Sampsone, * & Hiephthae,
Ibidem.11 necnō Dauid & Samuele, ac prophetis, qui per fidē
Ibidē.12. expugnauerūt regna, operati sunt iustitiā, assequuti
Dan.14. sunt promissiones, * occluserūt ora leonū, * extinxe-
Dan.3. runt vim ignis, effugerunt acies gladij, validi facti
sunt ex imbecillitate, effecti sunt robusti in bello, in-
3.Reg.17. cursiones auerterunt exterorū. * Mulieres acceperūt
&.19. ex resurrectiōe mortuos suos. Alij vero distenti sunt
aspernati redemptionem, vt potiorem sortirentur re-
surrectionem. Alij rursus ludibrijs & flagris explo-
2.Par.24. rati sunt, insuper & vinculis & carcere, * lapidati
sunt, dissecti sunt, tentati sunt, occisione gladij occu-
4.Reg.1. buerūt: * oberrarunt in ouillis & caprinis pellibus,
destituti, pressi, afflicti, quibus indignus erat mun-
dus: in desertis errātes, & montibus, ac speluncis, &
cauernis terræ. Atq; omnes hi testimonium promes-
riti per fidem, non acceperant promissionem, quod
Deus de nobis melius quiddam prouiderat, ne sine
nobis consummarentur.

CAP. XII.

Proinde

A PRoinde nos quoq; cum tanta ſepti ſimus nu be teſtium, *depoſito onere omni, & tenaci ter inhærente peccato, per tolerantiam curra mus in propoſito nobis certamine, reſpicientes ad fidei ducem & conſummatorem Ieſum, qui pro pro poſito ſibi gaudio, pertulit crucem, ignominia con tempta, & ad dexteram throni Dei conſedit. Ephe. 4. Colo. 3. 1. Pet. 2.

B Reputate enim q; is talem ſuſtinuerit a peccato ribus aduerſus ſe contradictionem, ne defatigemini, animis defecti. Nondum vſq; ad ſanguinem reſtiti ſtis aduerſus peccatū repugnantes: & obliti eſtis ex hortatiõis, quæ vobis tanq; filijs loquitur: *Fili mi, ne neglexeris correptionem Domini, neq; deficias, cum ab eo argueris. *Quem enim diligit Dominus, corripit: flagellat aũt omnem filium, quem recipit. Si caſtigationem ſuſtinetis, veluti filijs vobis offert ſe Deus. Quis enim eſt filius, quem non caſtigat pa ter? Quod ſi alieni eſtis a caſtigatione, cuius partici pes ſunt omnes; igitur ſpurij eſtis, nõ filij. Prouer. 3. Apo. 3.

C Itaq; cum carnis noſtræ patres habuerimus caſtigatores, & reueriti ſimus illos, an nõ multo magis ſubijciemur patri ſpirituũ, & viuemus? Atq; illi quidem ad paucos dies pro arbitratu ſuo nos erudiebant: hic aũt ad cõmodum noſtrũ in hoc, vt impartiat nobis ſanctimoniam ſuam. Omnis aũt caſtigatio in præſens quidem nõ videtur eſſe gaudij, ſed moleſtiæ, At poſtea fructum tranquillum iuſtitiæ reddit his, qui per illam fuerint exercitati. Quare propter manus remiſſas, & genua ſoluta ſurrigite, & facite vt recti ſint greſſus pedibus veſtris, ne claudicatio aberret a via, imo ſanetur potius.

D *Pacem ſectemini cum omnibus, & ſanctimoniam, ſine qua nemo videbit Dominũ, curam agentes, ne quis ſit, qui deficiat a gratia Dei, ne qua radix amarulentiæ, ſuppullulans obturbet, & per hanc inquinentur multi: ne quis ſcortator, aut prophanus, velut *Eſau, qui vnico edulio permutauit ius primogeniti, Rho. 12. Gene. 25.

mogeníti. Scitis enim quod postea, cum vellet hæreditario iure benedictionem adsequi, reprobatus sit,
Ibidē. 27. *Non enim reperit pœnitentiæ locum, tametsi cum lachrymis quæsiuisset eam.

Non enīm accessistis ad contactū mōtem, & incensum ignem ac turbinē, & caliginem, & procellam,
Exo. 20. tubęq; sonitū, & vocem verborum, *quam qui audierant, deprecati sunt, ne his adiungeretur oratio.
Ibid. 19. Non enīm ferebant, q̄p edicebatur: *Si bestia tetigerit montem, lapidabitur, aut iaculo configetur, & adeo terribile erat visum, quod apparebat. Moses dixit: Expauefactus sum, ac tremebūdus: sed accessistis ad mōtem Sion, & ad ciuitatem Dei viuētis, Hierusalem cœlestem, & ad innumerabiliū angelorū cœtū, & ad cōcionem primogenitorū, qui conscripti sunt in cœlis, & ad iudicem vniuersorum Deū, & ad spiritus iustorum perfectorum, & ad noui testamenti conciliatorem Iesum, & ad sanguinem aspersionis meliora loquentem, q̄ loquebatur sanguis Abel.

Videte ne aspernemini eum qui loquitur: nam si illi nō effugerunt, qui auersabantur eum qui loquebatur in terra: multo magis nos, si eum qui de cœlis est, auersemur: cuius vox tum concussit terram,
Aggei. 2. at nunc denunciauit, dicens: *Adhuc semel ego concutio, non modo terram, verumetiam cœlum. Porro illud quod dicit: adhuc semel, significat eorum quæ concutiuntur translationem: vtpote quæ facta sint, vt maneant ea quæ non concutiuntur.

Quapropter regnum assumētes quod cōcuti nō possit, habeamus gratiā, per quā ita colamus Deū, vt illi placeamus cū reuerētia & religione. CA. XIII.
Deu. 4. *Tenim Deus noster ignis consumens est.
Rho. 12. Fraterna charitas maneat. *Hospitalitatis ne
1. Pet. 4. sitis immemores: per hanc enim quidam inscientes exceperunt angelos hospitio.

Memores estote vinctorum, tanq̄ vna eum illis vincti, eorū qui afflīguntur, velut ipsi quoq; versantes in

tis in corpore. Honorabile est inter omnes coniugiū, & cubile impollutū. Scortatores aūt & adulteros iudicabit Deus. Sint mores alieni ab auaritia, cōtenti his quæ adsunt. Siquidem ipse dixit: *Non te desero, neq; derelinquo, vt fidentes, dicamus: * Dñs mihi auxiliator, nec timebo quid faciat mihi homo. Iosue. 1. Psal. 117.

C Memores estote eorum qui præsunt vobis, qui loquuti sunt vobis sermonem Dei, quorum imitemini fidem, considerantes qui fuerint exitus conuersationis illorum. Iesus Christus heri & hodie, idem est etiam in sæcula.

D Doctrinis varijs ac peregrinis ne circumferamini. Bonum est enim, gratia stabiliri cor, nō escis quæ nō profuerunt his, qui versati sunt in illis. Habemus altare, de quo nō est fas edere his, qui tabernaculo deseruiūt. *Animalium enim quorum sanguis infertur pro peccato in sancta per pontificem, horū corpora cremantur extra castra. Quapropter & Iesus, vt sanctificaret per proprium sanguinem populum, extra portam passus est. Num. 19.

E Exeamus igitur ad eū extra castra, opprobrium eius portantes. *Non em̄ habemus hic manentem ciuitatem, sed futurā inquirimus. Per ipsum igitur offerimus hostiam laudis semper Deo, hoc est fructum labiorū, confitentium nomini eius. Cæterum beneficentiæ & communionis ne obliuiscamini. Talibus enim victimis placetur Deo. Parate his qui præsunt vobis, & cōcedite, siquidem illi vigilant pro animabus vestris, tanq̄ rationem reddituri, vt cum gaudio hoc faciant, & nō gementes: nam id est inutile vobis. Orate pro nobis. Confidimus enim, q̄ bonam habemus conscientiā inter omnes, cupientes honeste conuersari. Magis autem obsecro vos, vt id faciatis, quo celerius restituar vobis. Mich. 2.

F Deus aūt pacis qui reduxit a mortuis pastorem ouiū illum magnū per sanguinem testamēti ęterni, Dñm nostrū Iesum, absolutos vos reddat in omni opere

opere bono, ad faciendum voluntatem ipſius, efficiens, vt quod agitis, acceptū ſit in conſpectu ſuo per Ieſum Chriſtum, cui gloria in ſęcula ſęculorū, Amē.

Obſecro vos fratres, ſufferte ſermonem exhortationis, Etenim paucis ſcripſi vobis. Scitis fratrem noſtrum Timotheum ſolutum eſſe, cū quo, ſi celerius venerit, viſam vos. Salutate omnes qui præſunt vobis, & omnes ſanctos. Salutant vos Itali. Gratia cū omnibus vobis, Amen. G

¶ Miſſa ab Italia per Thimotheum.

EPISTOLA BEATI IACOBI.

CAP. I.

IAcobus Dei ac Domini Ieſu Chriſti ſeruus, duodecim tribubus, quę ſunt in diſperſione, ſalutem. Pro ſummo gaudio ducite fratres mei, quoties in tentationes incideritis varias: illud ſcientes, quod exploratio fidei veſtræ parit patientiam. * Cæterum patientia opus perfectum habeat, vt ſitis perfecti & integri, nullaque in re diminuti. A

Rho. 5.

Quod ſi cui veſtrum deeſt ſapientia, poſtulet ab eo qui dat, nempe Deo, qui dat, inquam, omnibus ſimpliciter, nec exprobrat: ac dabitur ei. Sed poſtulet cum fiducia, nihil hæſitans. Nam qui hæſitat, is ſimilis eſt fluctui maris, qui ventis agitur, & impetu rapitur. Neq; enim exiſtimet homo ille ſe quicquam accepturum a Domino. B

Vir animo duplici inconſtans eſt in omnibus vijs ſuis. Glorietur autem frater qui eſt humilis in ſublimitate ſua. Contra qui diues eſt, in humiliatione ſui: quoniam veluti flos herbæ prętereibit. * Exortus eſt enim ſol cum æſtu, & exaruit herba, & flos C

Eccl. 14.
Eſa. 40.

illius

illius decidit, & decor aſpectus illius perĳt. Sic & diues in vĳs ſuis marceſcet.

D *Beatus vir qui ſuffert tentationem, quoniam cũ probatus erit, accipiet coronam vitæ, quam promiſit Dominus his, a quibus fuerit dilectus. Ne quis cũ tentatur, dicat ſe a Deo tentari. Nam Deus vt malis tentari nõ poteſt, ita nec ipſe quenquam tentat. Imo vnuſquiſq; tentatur, dum a propria cõcupiſcentia abſtrahitur & inescatur. Deinde concupiſcentia poſteaquam concepit, parit peccatum, peccatum vero perfectum progignit mortem. 1. Pet. 1. *Iob. 5.

E Ne erretis fratres mei dilecti. Omnis donatio bona, & omne donum perfectum, e ſupernis eſt, deſcendens a patre luminũ: apud quem nõ eſt tranſmutatio, aut conuerſionis obumbratio. Is deſtinata voluntate progenuit nos ſermone veritatis, vt eſſe mus primitiæ quædam ſuarum creaturarum.

Itaq; fratres mei dilecti, *ſit omnis homo velox ad audiendum, tardus ad loquendum, tardus ad iram. Nam ira viri iuſtitiam Dei nõ efficit. Quapropter depoſita omni immundicia & redundantia malitiæ, cũ manſuetudine recipite inſitum ſermonem, qui poteſt ſaluas reddere animas veſtras. Proue. 17 Eccl. 5.

F *Sitis aũt effectores ſermonis, & non auditores tantum, fallentes voſmetipſos. Quoniam ſi quis audiat ſermonem, nec eum factis exprimat, hic ſimilis eſt viro conſideranti faciem natiuitatis ſuæ in ſpeculo. Conſiderauit em ſeipſum & abĳt, & continuo oblitus eſt qualis eſſet* At qui proſpexerit in legem perfectam, quæ eſt libertatis, & permanſerit, hic cũ nõ ſit adiutor obliuioſus, ſed effector operis, beatus facto ſuo erit. Si quis videtur religioſus eſſe inter vos, *qui nõ frenat linguam ſuam, ſed aberrare ſinit cor ſuũ, huius vana eſt religio. Religio pura & immaculata apud Deũ & patrem hæc eſt, inuiſere orphanos & viduas in afflictione ſua, immaculatum ſeipſum ſeruare a mundo. Rho. 2. Mat. 5. 1. Pet. 3.

CAP. II.

Fratres

FRatres mei, ne cum respectu personarum habeatis fidē Domini nostri Iesu Christi ex opinione. Nam si ingrediatur in cœtum vestrum vir aureū gestans anulum, veste indutus splendida: ingrediatur aūt & pauper in sordida veste, & respexeritis ad illum qui vestem gestat splendidam, & dixeritis illi: Tu sede hic bene: & pauperi dicatis. Tu sta illic, aut sede hic subter scabellum meum: & non dūdicati estis in vobis ipsis, & facti estis iudices cogitationum malarum. A

Audite fratres mei dilecti, nōne Deus elegit pauperes mundi huius, diuites in fide, & hæredes regni, quod promisit his, a quibus dilectus fuerit? Vos aūt contemptui habuistis pauperem. Nonne diuites tyrannidem exercent in vos, & eīdem trahunt vos ad tribunalia? & eīdem male loquuntur de bono nomine, quod inuocatum est super vos? Si legem quidem regiam perficitis iuxta scripturam: * Diliges proximum tuum sicut teipsum: benefacitis: * si vero personam respicitis, peccatum committitis, & redarguimini a lege veluti transgressores. B

Leui. 19. Rho. 2. Ephe. 6. Coloss. 3. Act. 10. 1. Pet. 1.

Quisquis em̄ totam legem seruauerit, offenderit aūt in vno, factus est omnium reus. Nam qui dixit, Ne mœcheris: dixit etiam, Ne occidas. Quod si non fueris mœchatus, occideris tamē, factus es transgressor legis. Ita loquamini, & ita faciatis veluti per legem libertatis iudicandi. Siquidem iudicium absq; misericordia erit ei, qui nō præstiterit misericordiā. Et gloriatur misericordia aduersus iudicium. C

Quæ vtilitas fratres mei, si fidem dicat aliquis habere se, facta vero nō habeat? Num potest fides saluū facere illum? Quod si frater aut soror nudi fuerint, & egentes quotidiano victu, dicat autem aliquis vestrum illis: Abite cum pace, calescite & saturamini, non tamen dederitis illis, quæ sunt necessaria corpori, quæ erit vtilitas? Sic & fides, si facta non habuerit, mortua est per se. D

Sed dicet

E Sed dicet aliquis: Tu fidem habes, & ego facta habeo. Ostende mihi fidem tuã ex factis tuis, & ego ostendam tibi ex factis meis fidem meam. Tu credis q̃ Deus vnus est? Recte facis. Et dæmonia credũt, ac cõtremiscunt. Vis vero scire o homo inanis, q̃ fides absq; factis mortua sit? Abraham pater noster, nonne ex factis iustificatus est, *cũ obtulisset Isaac filium suum super altare? Vides q̃ fides adiumento fuerit factis illius, & ex factis fides perfecta fuerit? Et impleta est scripturæ quæ dicit: *Credidit Abraham Deo, & imputatum est illi ad iustitiã, & amicus Dei vocatus est. Gene. 22. Gene. 15. Rho. 4. Galat. 3.

F Videtis igitur, quod ex factis iustificetur homo, & nõ ex fide tantum? *Similiter aũt & Rhaab meretrix, an nõ ex factis iustificata est, cum excepisset nuncios, & alia via emisisset? Nam quemadmodum corpus absq; spiritu mortuum est, ita & fides absq; factis mortua est. Iosue. 2.

CAP. III.

A N*Olite plures magistri fieri fratres mei, sciẽtes q̃ maius iudicium sumpturi simus. In multis enim labimur oẽs. Si quis in sermone nõ labitur, hic perfectus est vir, qui possit freno moderari totũ etiam corpus. Ecce equis frena in ora immittimus, vt obediãt nobis, & totũ corpus illorum circũagimus. Ecce naues quoq; cũ tantæ sint, & a ventis fortis agantur, circumaguntur a minimo gubernaculo, quocũq; impetus dirigentis voluerit. Ita & lingua pusillum membrũ est, & magna iactat Mat. 23.

B Ecce exiguus ignis quantam materiam incendit. Et lingua ignis est, mundus iniquitatis: sic lingua constituitur in membris nostris, quæ maculat totũ corpus, & inflammat rotam natiuitatis, & inflammatur a gehenna. Omnis enim natura & ferarũ & volucrũ, serpentiũq;, & marinorũ domatur, & domita est a natura humana. Linguam aũt nullus hominum domare potest, incoercibile malũ, plena veneno mortifero. Per ipsam benedicimus Deo & patri, & per

Digitized by Google

& per ipſam maledicimus hominibus, qui ad ſimi-
litudinem Dei conditi ſunt. Ex eodem ore procedit
benedictio & maledictio. Non oportet fratres mei
hæc ita fieri. Nunquid fons ex eodem foramine emit
tit dulcem & amaram aquam? Nunquid poteſt fra-
tres mei, ficus oleas gignere, aut vitis ficus? Sic nul-
lus fons ſalſam ac dulcem poteſt ædere aquam.

Quis ſapiens & ſcientia præditus eſt inter vos? C
oſtendat ex bona conuerſatione opera ſua cũ man-
ſuetudine ſapientiæ. Quod ſi æmulationem amaram habetis, & contentionem in corde veſtro, noli-
te gloriari, & mendaces eſſe aduerſus veritatem.

Non eſt enim iſta ſapientia e ſupernis deſcendẽs, D
ſed terrena, animalis, dæmoniaca. Vbi enim æmu-
latio & contentio, ibi inconſtantia & omne opus
prauum. Quæ autem e ſupernis eſt ſapientia, primũ
quidem caſta eſt, deinde pacifica, modeſta, tractabi-
lis, plena miſericordia & fructibus bonis, abſq; dĩu-
dicatione, ſine ſimulatione. Fructus autem iuſtitiæ
in pace ſeminatur facientibus pacem.

CAPVT IIII.

VNde bella & lites in vobis? Nonne hinc? A
nimirum ex voluptatibus veſtris, quæ mi-
litant in membris veſtris. Concupiſcitis &
non habetis, inuidetis & æmulamini, & nõ pote-
ſtis adipiſci: pugnatis & bellatis, non habetis, propte
rea quod non poſtulatis.

Petitis, & non accipitis, eo quod male petatis, B
vt in voluptatibus veſtris inſumatis. Adulteri &
adulteræ, neſcitis q̃ amicitia mundi, inimicitia eſt
cũ Deo? Quicunq; ergo voluerit amicus eſſe mũdi,
inimicus Dei conſtituitur. An putatis quod inaniter
Gene.6, 8 ſcriptura dicat: *Ad inuidiam cõcupiſcit ſpiritus,
qui habitauit in nobis? Maiorem aũt dat gratiam.
1.Pet.5. *Subditi ergo eſtote Deo, reſiſtite autem diabo- C
lo, & fugiet a vobis. Appropinquate Deo, & appro-
pinquabit vobis. Emundate manus o peccatores,
& pu-

Digitized by Google

& purificate corda duplices animo. Affligimini & lugete, & plorate: risus vester in luctum conuertatur, & gaudium in mœrorem. * Humiles vos reddite in conspectu Domini, & eriget vos. Nolite detrahere vobis inuicem fratres. Qui detrahit fratri, quicq; iudicat fratrem suum, detrahit legi, & iudicat legem. Quod si iudicas legem, non es obseruator legis, sed iudex. 1. Pet. 5.

D Vnus est legislator, qui potest seruare & perdere, * Tu quis es, qui iudicas alium? Age nunc qui dicitis: Hodie & cras eamus in hanc ciuitatem, & faciamus ibi annum vnum, & mercemur, & lucrum faciamus: qui ignoratis, quid futurũ sit postero die. Rho. 14.

E Quæ est enim vita vestra? vapor est enim, qui ad exiguum tempus apparet, & deinde euanescit, pro eo quod dicere debueritis: Si Dominus voluerit, & si vixerimus, faciamus hoc aut illud. Nunc aũt exultatis in superbijs vestris. Omnis exultatio talis mala est. Igitur qui nouerit recte facere, nec facit, hic peccato tenetur.

CAP. V.

A AGite nunc diuites, plorate: vlulantes super miserijs vestris, quæ aduenient vobis. Diuitiæ vestræ putrefactæ sunt, vestimenta vestra tineis obnoxia facta sunt: aurum & argentum vestrum ærugine vitiatum est, & ærugo eorum in testimonium vobis erit, & exedit carnes vestras sicut ignis. Thesaurum congessistis in extremis diebus. Ecce merces operariorum, qui messuerunt regiones vestras, quæ fraude non reddita est a vobis, clamat: & clamorem eorum qui messuerant, in aures Domini sabaoth introierunt. In delicijs vixistis super terram, & lasciuistis: enutristis corda vestra, vt in die occisionis. Condemnastis & occidistis iustum, & non resistit vobis.

B Patientes igitur estote fratres vsq; ad aduentum Domini. Ecce agricola expectat pretiosum fructum terræ, patienter expectans illum, donec accipiat

Digitized by Google

pluuiam tempestiuam & serotinam. Patientes igi-
tur estote & vos, & confirmate corda vestra, quo-
niam aduentus Domini appropinquat. Nolite inge-
misere alius aduersus aliū fratres, vt ne condemne-
mini. Ecce iudex ante ianuam adsistit.

Exemplū accipite fratres mei, afflictionis ac pa- C
tientiæ prophetas, qui loquuti sunt in nomine Do-
mini. Ecce beatos ducimus eos qui sustinent. Tole-
rantiam Iob audistis, & finem Dñi vidistis, q; val-
de misericors sit Dominus ac commiserans.

Mat. 5. Ante omnia autem fratres mei, *nolite iurare, D
neq; per cœlum, neq; per terram, neq; aliud quod-
cunque iusiurandum. Sit autem vestrum: est, est:
non, non: vt ne in simulationem incidatis. Affligi-
tur aliquis inter vos? oret: æquo animo est aliquis?
psallat: infirmatur quis inter vos? accersat presby-
teros ecclesiæ, & orent super eum, vngentes eū oleo
in nomine Domini, & obsecratio fidei saluum red-
det laborantem, & eriget eum Dominus: & si in
peccatis fuerit, remittentur ei.

Confirmemini inuicem alius alī delicta, & ora E
te pro vobis inuicem, vt sani sitis. Multum enim va-
let deprecatio iusti efficax.

3. Reg. 17. *Helias homo erat similiter obnoxius affectio- F
Lucæ. 4. nibus, vt nos, & precatione precatus est ne plueret:
& non pluit super terram annos tres, & menses sex.
Et rursum orauit, & cœlum dedit pluuiam, & ter-
ra produxit fructum suum.

Frates, si quis inter vos errauerit a veritate, G
& conuerterit quis eum, sciat, quod qui
cōuerti fecerit peccatorem ab errore viæ
suæ, saluam faciet animam a morte,
& operiet multitudinem pec-
catorum.

¶ Beati Iacobi epistolæ, Finis.

Digitized by Google

EPISTO-

LA BEATI PETRI Apostoli prima,

CAPVT I.

A Petrus Apostolus Iesu Christi, aduenis sparsim incolentibus Pontum, Galatiam, Cappadociam, Asiam, & Bithyniam, dilectis iuxta præfinitionē Dei patris per sanctificationem spiritus in obedientiam, & aspersionem sanguinis Iesu Christi: *Gratia vobis & pax multiplicetur. Laudandus est 2. Cor. 1. Deus, & pater Domini nostri Iesu Christi, qui iuxta Ephe. 1. copiosam suā misericordiam regenuit nos in spem viuam, per hoc q̄ resurrexit Iesus Christus ex mortuis, in hæreditatem immortalem & incontaminabilem, atq̄ immarcessibilem, conseruatam in cœlis erga vos, qui virtute Dei custodimini per fidem ad salutem, quæ in hoc parata est, vt patefiat in tempore supremo, in quo exultatis, *nunc ad breue tempus afflicti in varijs experimētis, si opus sit; quo exploratio fidei vestræ multo preciosior auro, quod perit, & tamen per ignem probatur, reperiatur in laudem & gloriam & honorem, tum cum reuelabitur Iesus Christus: quem cum non videatis diligitis, in quem in præsentia, cum non videritis, credentes tamen exultatis gaudio ineffabili, & glorificato, reportantes finem fidei vestræ, salutem animarum, de qua salute exquisierunt, & scrutati sunt prophetæ, qui de ventura in vos gratia vaticinati sunt: scrutantes, ad quem, aut cuiusmodi temporis articulum significaret, qui in illis erat spiritus Christi, qui priusquam acciderent testabatur venturas in Christum afflictiones, & quæ essent cō- Ioan. 16.

Digitized by Google

sequuturæ glorias, quibus & illud reuelatum est, quod haud sibñpsis, imo nobis ministrarent, hæc quæ nunc annunciata sunt vobis per eos, qui vobis prædicauerūt Euangeliū, per spiritū sanctum emisso e cœlo, in quæ desiderant angeli prospicere.

Quapropter succincti lumbis mentis vestræ, B
sobrij, perfecte sperate in eam, quæ ad vos defertur
gratiam, dum vobis patefit Iesus Christus, tanq̄ fi-
lij obedientes, vt non accommodetis vos pristinis
concupiscentijs, quibus dum adhuc ignoraretis Chri
stum, agebamini: sed quemadmodum is qui vos vo
cauit, sanctus est, ita ipsi quoq; sancti in omni cōuer
satione reddamini, propterea quod scriptum est:
Leui. 19. *Sancti estote, nam ego sanctus sum.
Deut. 10. Et si patrem inuocatis *citra personarum respe- C
Rho. 2. ctum iudicantem iuxta cuiusq; opus, vidēte vt in ti-
Galat. 2. more conuersantes, incolatus vestri tempus transi-
Act. 10. gatis. Cum sciatis vos nō caducis rebus, velut argen
1. Pet. 1. to & auro fuisse redemptos a vana vestra conuer-
Heb. 9. satione, quam ex patrum acceperatis traditione,
1. Ioan. 1. *sed precioso sanguine, velut agni immaculati, &
Apo. 1. incontaminati Christi: qui præordinatus quidem
fuerat antequam conditus esset mundus: sed mani-
festatus fuit extremis temporibus propter vos, qui
per illum creditis in Deum, qui illum excitauit e
mortuis, & gloriam ei dedit: vt vos fidem ac spem
haberetis erga Deum: qui animas vestras purifica-
stis obediendo veritati, per spiritum cum charitate
fraterna, ab omni simulatione aliena: ex puro cor-
de vos inuicem diligite impense, renati non ex semi
ne mortali, sed ex immortali per sermonem viuen-
tis Dei, & manentis in æternum.

Esa. 40. Propterea quod * omnis caro gramen sit, & os D
Eccles. 14 mnis gloria hominis quasi flos graminis. Exaruit
Iacobi. 1. gramen, & flos decidit: at verbum Domini manet
in æternum. Hoc autem est verbum, quod per Euan
gelium delatum est ad vos. CAP. II.

Proinde

A *Proinde depositā omni malitia, & omni dolo, & simulationibus, & inuidentijs, & omnibus obtrectationibus, vt modo nati infantes, lac illud non corporis, sed animi, quod dolum nescit, appetite, vt per illud suboleſcatis. Ephē. 4. Coloſſ. 3. Heb. 12.

B Siquidem gustatis, q benignus sit Dominus, ad quem accedentes, qui lapis est viuus, ab hominibus quidē reprobatus, apud Deū vero lectus, ac precious: ipsi quoq veluti viui lapides ædificemini, domus spirituales, sacerdotiū sanctū, ad offerendū spirituales hostias, acceptabiles Deo per Iesum Christum: quapropter & continet scriptura: *Ecce pono in Sion lapidē, in summo ponendū angulo, electū, Esa. 28.

C precioſum, Et qui crediderit in illo, nō pudefiet. *Vobis igitur precioſus est, qui creditis. Cæterū Psal. 117. Mat. 21. Luc. 20. Act. 4. ijs qui nō credunt, lapis, quem reprobauerant ædificantes, hic cœpit esse caput anguli: & lapis in quem impingitur, & petra ad quam offendant, nempe his qui impingunt in sermonem, neque credunt in id, ad quod & instituti fuerant. *Vos autem genus electum, regale sacerdotium, gens sancta, populus qui in lucrum accessit, vt virtutes prædicetis illius, qui e tenebris vos vocauit in admirabilem suam lucem. Exo. 19. *Qui quondam eratis non populus, nunc populus Dei, qui quondam non consequuti misericordiam, nunc estis misericordiam consequuti. *Dilecti, obsecro, tanquam aduenas ac peregrinos, abstinete a carnalibus concupiscentijs, quæ militant aduersus animam: & conuersationem vestram habete honestam inter gentes: vt in hoc quod obtrectant vobis quasi maleficis, ex bonis operibus æstimantes vos, glorificent Deum in die visitationis. Oseæ. 1. Rho. 9. Gal. 5. Rho. 13.

D *Proinde subditi estote cuiuis humanæ creaturæ propter Dominum, siue regi tanquam præcellenti: siue præsidibus, vt qui per eum mittantur ad vindictam quidem nocentium, laudem vero recte agentium: quoniam sic est voluntas Dei, vt benefacien- Rho. 13.

Digitized by Google

do obturetis os hominibus stultis & ignorantibus: tanquam liberi, & nõ veluti prætextum habentes malitiæ libertatem, sed tanquam serui Dei.

Rho.12. Ephe.6. Colo.3. Titi.2. 2.Cor.7. B

*Omnes honorate, fraternitatem diligite, Deũ timete, regem honorate. *Famuli subditi sint cũ timore dñis, nõ solum bonis, ac humanis, verumetiam prauis. *Nam hæc est gratia, si quis propter conscientiam Dei sustinet molestias, præter meritũ affectus malis. Quæ em̃ est laus, si cũ peccantes alapis cædimini, sufferetis? At si cum benefacitis, & tamen malis afficimini, suffertis. Hæc enim est gratia apud Deum.

Esa.53. 1.Ioan.3. F

Siquidẽ in hoc vocati estis, qm̃ & Christus afflictus est pro nobis, relinquens nobis exemplũ, vt insequeremini vestigia ipsius, *qui peccatũ nõ fecerat, nec inuẽtus est dolus in ore illius: qui cũ maledicti is incesseretur, nõ regessit maledicta: cũ malis afficeretur nõ minabatur. Sed tradidit vindictã ei, qui iudicat iuste, *qui peccata nostra ipse pertulit in corpore suo super lignũ, quo peccatis mortui, iustitiæ viuere mus. Cuius eiusdẽ vibice sanati fuistis. Nam eratis velut oues errãtes, sed cõuersi estis nunc ad pastorẽ, & curatorem animarũ vestrarũ. CAP. III.

Esa.53. 1.Cor.11. Coloss.3. Ephe.5. A

*Similiter vxores subditæ sitis vestris viris, vt etiam qui nõ obtemperant sermoni, per vxorum conuersationem absq; sermone lucrifiant, dum considerant cum reuerentia cõiunctam castam cõuersationem vestram: quarum ornatus sit, nõ externus, qui situs est in plicatura capillorũ, & additione auri, aut in palliorum amictu: verum occultus, qui est in corde homo, si is careat omni corruptela: ita vt spiritus placidus sit ac quietus, qui spiritus in oculis Dei magnifica ac sumptuosa res est.

Gene.16. B

Nam ad eũ modum olim & sanctæ illæ mulieres sperantes in Deo, comebant sese, & subditę erant suis viris, *quemadmodum Sara obediuit Abrahę, dominum illum appellans: cuius factæ estis filiæ, dum benefacitis, & nõ terremini vllo pauore.

Viri

C Viri similiter cohabitent secundum scientiam, velut infirmiori vasi muliebri impartientes honorem, tanquam etiam cohæredes gratiæ vitæ, ne interrumpantur preces vestræ.

*In summa, omnes sitis vnanimes, similiter affe- Prou.20.
D ctii, fraterna prediti charitate, misericordes, affabiles, Rho,12.
nõ retaliantes malum malo, aut cõuicium cõuicio: sed cõtra benedicentes, scientes vos in hoc vocatos esse, vt benedictionem hereditate possideatis. *Nam Psal.33.
qui vult vitã diligere, & videre dies bonos, coerceat Iaco,1,3.
linguam suam a malo, & labia sua ne loquantur dolum. Declinet a malo, & faciat bonũ: quærat pacem, & persequatur eam: quoniam oculi Domini super iustos, & aures eius ad deprecationem illorũ. Rursus aspectus Domini super eos qui faciunt mala. Et quis est qui sit afflicturus vos, si bonitatis æmulatores fueritis? *Imo si quid etiam acciderit incom- Mat,5.
modi propter iustitiam, beati tamen estis. Cæterum terrore illorum ne terreamini, neq; turbemini, sed Domínum Deum sanctificate in cordibus vestris.

E Sitis autem parati semper ad respondendum cuilibet petenti, vt loquamini de ea quæ in vobis est spe, cum manfuetudine & reuerentia, conscientiam habentes bonam: vt in hoc quod vobis detrahunt, tanquam scelerosis, pudefiant hi qui incessunt vestram bonam in Christo conuersationem. Præstat enim, vt bene agentes, si ita velit Dei voluntas, malis afficiamini, quam male facientes.

F *Quandoquidẽ & Christus semel, p peccatis pas- Heb.9.
sus fuit, iustus pro iniustis, vt nos adduceret Deo, Rho,5.
mortificatus quidẽ carne, sed viuificatus spiritu, in quo etiã abiit, & spiritibus, qui erãt in carcere prædi
cauit, *qui inobedientes fuerant quondã. Cum semel Gene.7.
expectabatur Dei lenitas in diebus Noe, cũ appara Mat.24.
batur arca, in qua paucæ, hoc est, octo animæ seruatæ fuerũt per aquã: cuius figurę nunc respondẽs bap- Luc.17.
tismus, nos quoq; saluos reddit: quo nõ carnis sor-

des abſciuntur: ſed quo ſit, vt bona conſcientia bene reſpondeat apud Deū, per reſurrectionem Ieſu Chriſti, qui eſt ad dexteram Dei, profectus in cœlum, ſubiectis ſibi angelis, & poteſtatibus, ac virtutibus.

CAPVT IIII.

CVm igitur Chriſtus paſſus ſit pro nobis carne, vos quoq; iuxta eandem cogitationem armemini: q̄ qui patiebatur in carne, deſtitit a peccato, in hoc, vt iam nō cōcupiſcentijs hominū, ſed voluntati Dei, q̄d ſupereſt in carne tēpus viuat. A

Iaco.4. *Sat em̄ eſt vobis, q̄ anteacto vitæ tempore voluntatem gentium patrauerimus, cū verſaremur in laſciuijs, concupiſcentijs, vinolentijs, comeſtationibus, compotationibus, & nepharijs ſimulacrorū cultibus. Atq; id abſurdum illis videtur, q̄ nō accurratis vna cū ipſis in eandem luxus reſuſionem, qui de vobis male loquūtur. Qui reddituri ſunt rationē ei, qui paratus eſt ad iudicandum viuos & mortuos. B

Nam in hoc mortuis quoq; prædicatū eſt Euangelium, vt iudicarentur quidem ſecundum homines carne, viuant autem iuxta Deum ſpiritu. Porro rerum omnium finis imminet. Sitis igitur ſobrij, C

Rho.12. & vigilantes ad orandum. *Ante omnia vero charitatem inter vos vehementem habentes: *Nam charitas operiet multitudinem peccatorum.

Proue.10.

Heb.13. *Hoſpitales eſtote erga vos inuicē, ſine murmurationibus: vt quiſq; accepit donū, ita alius in aliū illud miniſtrantes vt boni diſpenſatores varię gratię Dei.

Si quis loquitur, loquatur vt eloquia Dei, ſi quis D miniſtrat, miniſtret tanquam ex virtute, quam ſuppeditat Deus, vt in omnibus glorificetur Deus per Ieſum Chriſtum, cui eſt gloria & imperium in ſæcula ſæculorum. Amen.

Chariſſimi, ne miremini, dum per ignem exE ploramini: quæ res ad experimentum veſtri fit perinde quaſi nouum aliquid vobis obtingat: imo in hoc, quod conſortes eſtis afflictionum Chriſti, gaudete:

dete: vt in reuelatione quoque gloriæ eiusdem gaudeatis exultantes.

F Si probris afficimini in nomine CHRISTI, beati estis: quoniam gloria & spiritus Dei super vos requiescit, iuxta ipsos quidem maledictis afficitur, iuxta vos aũt glorificatur. Ne quis enim vestrum affligatur, vt homicida, aut fur, aut facinorosus, aut curiosus alienarũ rerum. Porro si vt Christianus affligitur aliquis, ne pudeãt, imo glorificet Deum in parte hac. Quandoquidem & tempus est, vt incipiat iudicium a domo Dei, q̃ si primum incipit a nobis,

G quis erit finis eorũ, qui nõ credunt Dei Euangelio? *Et si iustus vix saluus efficitur, impius & peccator vbi comparebit? Proinde qui affliguntur iuxta voluntatem Dei, tanq̃ apud fidelem conditorem deponant animas suas bene faciendo. Prou. 11.

CAP. V.

A PResbyteros qui inter vos sunt obsecro, q̃ sum & ipse presbyter, ac testis afflictionũ Christi, atq̃ idem consors gloriæ, quæ reuelabitur, pascite quantum in vobis est gregem Christi, curam illius agentes nõ coacte, sed volenter: nõ turpiter affectantes lucrum, sed propenso animo: neq̃ ceu dominiũ exercentes aduersus cleros, sed sic vt sitis exemplaria gregis. Et cum apparuerit ille pastorum princeps, reportabitis immarcessibilem glorię coronam.

B Similiter iuniores subditi estote senioribus, sic vt oẽs alius alĩ vicissim subĩciamini. Humilitatẽ animi vobis infixam habete propterea *q̃ Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam. Iaco. 4.

C *Humiliemini igitur sub potenti manu Dei, vt vos extollat cũ erit oportunum: *omni cura vestra coniecta in illum. Nam illi cura est de vobis. Ibidem, Luc. 12.

D *Sobrĩ estote, vigilate: quoniam aduersarius vester diabolus tanquam leo rugiens obambulat, quærens quem deuoret, cui resistite solidi fide: scientes easdem afflictiones, vestræ quæ in mundo est fraternitati, consummari. Iaco. 4.

Sed

Digitized by Google

Sed Deus omnis gratiæ, qui vocauit nos ad æter E
nam suã gloriã per Christum Iesum, parumper affli
ctos, idem instauret vos, fulciat, roboret, stabiliat,
Ipsi gloria, imperium in sæcula sæculorum. Amen.

Per Syluanum nobis fidelem fratrẽ, vt arbitror,
paucis scripsi, adhortans ac testificans hanc esse ve F
ram gratiam Dei, in qua statis.

Salutat vos ea, quæ est in Babylone, vestrę con G
sors electionis ecclesia, & Marcus filius meus. Salu
tate vos mutuo charitatis osculo. Pax vobis omnis
bus, qui estis in Christo Iesu. Amen.

PETRI
APOSTOLI EPISTOLA.
SECVNDA CAP. I.

Ymeon Petrus seruus & apostos A
lus Iesu Christi, his qui æque pres
ciosam nobiscum sortiti sunt fidẽ,
per iustitiam Dei nostri, & seruato
ris Iesu Christi: Gratia vobis &
pax multiplicetur per agnitionem
Dei, & Iesu Domini nostri: sic vt
eius diuina virtus oĩa nobis largita est, quę ad vitã
ac pietatẽ pertinẽt, per agnitionem eius qui vocauit
nos per gloriã & virtutẽ, per quæ preciosa nobis ac
maxima promissa donata sunt, vt per hæc efficeres
mini diuinæ consortes naturæ, si refugeritis a cor
ruptione quæ est in mundo per concupiscentiam.

Sed & in hoc ipsum omni adhibito studio, submis B
nistrate in fide vestra virtutẽ, in virtute vero scien
tiã, in scientia vero temperantiã, in temperantia vero
patientiã: rursus in patientia pietatẽ, in pietate aũt
fraternã charitatẽ, in fraterna vero charitate dilectio
nem. Hæc enim cũ vobis adsint & exuberent, haud
ociosos, nec in irritum laborantes efficiunt, ad Dos
mini

mini nostri Iesu Christi cognitionem. Nam cui non adsunt hæc, is cæcus est, & manu viam tentans, obli
tus sese a veteribus peccatis suis fuisse purgatum.

C Quapropter fratres potius operã date, vt vocatio nẽ & electionẽ vestrã firmã efficiatis. Hæc ẽm si fece
ritis, non labemini vnq̃. Siquidem ad hũc modum abunde subministrabitur vobis introitus in æternũ regnum Domini nostri, & seruatoris Iesu Christi.

D Quapropter haud negligam vos semper commos nere de his, tametsi sciatis, & confirmati sitis in præ
senti væritate. Attamen iustum arbitror, quamdiu sum in hoc tabernaculo, excitare vos per commonis tionẽ: cũ sciam breui futurum, vt deponã hoc taber
naculum meum, quemadmodum & Dominus nos ster Iesus Christus significauit mihi. Quin & dabo semper operam, vt vos post exitum meum, horum mentionem facere possitis.

E Non enim arte compositas fabulas sequuti, nos tam vobis fecimus Domini nostri Iesu Christi vir
tutem & aduentũ: sed qui oculis nostris aspeximus illius maiestatem. Acceperat enim a Deo patre hono rem & gloriam, voce ad illum delata huiusmodi a magnifica gloria: * Hic est ille filius meus dilectus, Mat.3.17.
in quo mihi complacitum est. Et hanc vocem nos Mr.1.et 9.
audiuimus e cœlo delatam, cum essemus vna cum Lu.3.&.9
illo in monte sancto. Et habemus firmiorem sermo nem propheticum: cui dum attenditis, ceu lucernæ apparenti in obscuro loco, recte facitis, donec dies il
lucescat, et lucifer exoriatur in cordibus vestris. Si il
lud prius noueritis, quod omnis prophetica scriptu ra non sit priuatæ interpretationis.

F *Nõ enim voluntate hominis allata est olim pro 1.Tim.1.
phetia: sed a spiritu sancto impulsi, loquuti sunt sanc
ti Dei homines. CAPVT II.

A FVerunt aũt & pseudoprophetæ in populo, quemadmodum & inter vos erunt falsi doc
tores, qui clam inducent sectas pernicioſas, etiam

etiam Dominum qui illos mercatus est, abnegantes: accersentes sibi ipsis celerem interitum, & plerique sequentur illorum exitia, per quos via veritatis maledictis afficietur, & per auaritiã factitijs sermonibus de vobis negotiabuntur: quibus iudiciũ iam olim non tardat, & perditio illorum non dormitat.

Iob. 4. *Nam si Deus angelis, qui peccauerant, non pe- B
percit, sed catenis noctis in tartarum præcipitatos, tradidit seruatos in iudicium: & prisco mundo non

Gen. 7. pepercit, *sed octauum iustitiæ præconem Noe seruauit, diluuio in mundum impiorum inducto, & ciuitates Sodomorum ac Gomorrhæ, in cinerem redactas, subuersione condemnauit, eosq; fecit exem-

Gene. 19. plum his, qui impie forent acturi: *& iustum Lot, qui opprimebatur a nepharijs per libidinosam conuersationẽ, eripuit. Is enim oculis & auribus iustus cum habitaret inter illos, quotidie animam iustam iniquis illorũ factis cruciabat. Nouit Dñs pios e tentatione eripere, iniustos aũt in diem iudicij puniendos seruare? maxime vero illos, qui carnem sequentes in concupiscentia pollutionis ambulant, ac dominationẽ contemnunt, audaces, præfracti, qui gloria præcellentes, non verentur conuicijs incessere.

Cum ipsi angeli, qui sunt robore ac virtute maio C
res, non ferunt aduersus se apud Domin ũ, maledicum iudicium. At isti veluti bruta animantia, natura genita in capturam & in perniciem, in his quæ non intelligunt maledicentes, in perditione sua peribunt, reportantes mercedẽ iniustitiæ, pro voluptate ducentes, si in diem delicijs fruantur, labes ac maculæ: qui conuiuantes in erroribus suis, insultant vobis, oculos habentes plenos adulterę, & qui a peccando cessare nesciant, inescantes animas instabiles, cor habentes exercitatum rapinis, execrabiles filij, qui

Num. 22. relicta recta via, aberrauerunt, * sequuti viam Balaam, filij Bosor, qui mercedem iniquitatis dilexit, sed redargutus fuit de sua iniquitate. Animal subius-

gale

gale mutum, humana voce loquens, prohibuit pro-
phetæ dementiam.

D *Isti sunt fontes aqua carentes, nebulæ quæ a pro Iudæ. 12.
cella feruntur, quibus caligo tenebrarũ in æternum
seruata est. Siquidẽ vbi vehemẽter fastuosa vanitatis
verba sonuerint, inescant homines per concupiscen-
tias carnis voluptatibus, eos qui vere aufugerant,
eos qui in errore conuersantur, dum illis libertatem
pollicentur, cum ipsi serui sint corruptionis.

E *Siquidem a quo quis superatus est, huic etiam Ioan. 8.
in seruitutem est addictus. Nam si postea quam re-
fugerunt ab inquinamentis mundi, per agnitionẽ
Domini, & seruatoris Iesu Christi: tamen his rur-
sum inuoluti superantur, facta sunt illis postrema pe
iora primis. Satius enim fuisset illis non cognouisse
viam iustitiæ, quam vbi cognouerunt, conuerti ab
eo, quod illis traditum fuit, sancto præcepto.

F Verum accidit illis id quod vero prouerbio dici Prou. 26.
solet: * Canis reuersus ad suum ipsius vomitum: &
sus lota, reuersa ad volutabrum cœni.

CAPVT III.

A HAsce iam alteras vobis charissimi scribo lite
ras, in quibus extimulo vestram per commo
nitionem, synceram mentem: vt memores
sitis verborum, quæ prædicta sunt a sanctis prophe
tis, & mandati nostri, qui sumus apostoli Domini et
seruatoris: illud primum scientes, * venturos in ex- 1. Tim. 4.
tremis diebus illusores, qui iuxta proprias concupi- 2. Tim. 3.
scentias ambulent, & dicant: Vbi est pollicitatio ad- Iudæ. 1.
uentus eius? Siquidem ex quo die patres dormierũt,
sic omnia permanent ab initio conditionis. Nam
illud volentes nesciunt, quod cœli iam olim fuerint
ac terra ex aqua, & per aquam consistentes Dei ser-
mone, per quæ is qui tum erat mundus, aqua inun-
datus perijt. At qui nunc sunt cœli ac terra, eiusdem
sermone repositi sunt, & seruantur igni in diem iu-
dicij, & perditionis impiorum hominum.

Vnum

Ezech.12 Vnum aũt hoc ne lateat vos dilecti, * quod vnus B
dies apud Dominum, perinde eſt vt mille anni: &
mille anni, vt dies vnus. Haud tardat Dominus qui
promiſit, quemadmodum nonnulli tarditatem ex-
iſtimant. Verum patiens eſt erga nos, dum nõ vult
vllos perire, ſed omnes ad pœnitentiam recipere.

2. Theſſ. 5. * Veniet autem dies Domini ſicut fur in nocte, C
Apoc. 3. quo cœli procellæ in morem tranſibunt: elementa
vero æſtuantia ſoluentur, terraq;, & quæ in ea ſunt
opera exurentur. Cum igitur hæc omnia ſoluantur,
quales oportet eſſe vos in ſanctis conuerſationibus,
ac pietatibus, expectantes & accelerantes aduentum
diei Dei, per quem cœli incenſi ſoluentur, & elemen-
Apoc. 21. ta æſtuantia liquefcent. * Sed cœlos nouos ac terram
nouam iuxta promiſſum illius expectamus, in quis
bus iuſtitia inhabitat.

Quapropter dilecti, hęc expectantes, date operã, D
vt immaculati & incontaminati ab illo reperiamis
ni in pace, Dominiq; noſtri patientiam, ſalutem ar-
bitremini: quemadmodum & dilectus frater noſter
Paulus, iuxta ſibi datam ſapientiam ſcripſit vobis:
etiam in omnibus fere epiſtolis loquens de his, inter
quæ ſunt nonnulla difficilia intellectu, quæ indocti
parumq; firmi detorquent, ſicut & cæteras ſcriptu-
ras ad ſuam ipſorum perniciem.

Vos igitur dilecti, poſteaquam præmoniti eſtis, E
cauete, ne ſimul cum alijs nepharíorum errore
abducti, excidatis a propria ſtabilitate;
ſed creſcite in gratia & cognitio-
ne Domini noſtri & ſeruato-
toris Ieſu Chriſti.
Ipſi gloria & nunc, & in
diem æternitatis.
Amen.

Digitized by Google

IOANNIS

APOSTOLI EPISTOLA.

PRIMA. CAP. I.

A Vod erat ab initio, quod audiuimus, quod vidimus oculis nostris, quod perspeximus, & manus nostrę contrectauerunt de sermone vitæ, & vita manifestata est: & vidimus, etiam testamur, & annunciamus vobis vitam æternam, quę erat apud patrem, & manifestata est nobis. Quod vidimus & audiuimus annunciamus vobis, vt & vos societatem habeatis nobiscum, & societas nostra sit cum patre & filio eius Iesu Christo,

B * Et hæc scribimus vobis, * vt gaudiũ vestrum sit plenum. Et hęc est annunciatio, quam audiuimus ab eo, & annunciamus vobis, quod Deus lux est, & tenebræ in eo non sunt vllæ. Si dixerimus, quod societatẽ habemus cũ eo, & in tenebris ambulamus, mentimur, & vęritatem non facimus. Quod si in luce ambulamus, sicut ipse est in luce, societatem habemus inter nos mutuam, * & sanguis Iesu Christi filij eius emundat nos ab omni peccato.

C Si dixerimus, peccatũ nõ habemus, nosipsos fallimus, & vęritas in nobis non est. * Si cõfiteamur peccata nostra, fidelis est et iustus, vt remittat nobis peccata nostra, & emundet nos ab omni iniquitate.

Si dixerimus, nõ peccauimus, mendacem facimus eum, & sermo eius non est in nobis.

Ioan. 16. 1. Ioan. 1. Heb. 9. 1. Pet. 1. Apoc. 1. 3. Reg. 8. 2. Paral. 6

CAPVT II.

A Filioli mei, hæc scribo vobis, ne peccetis, & si quis peccauerit, * aduocatum habemus apud patrem, Iesum Christum iustũ. Et ipse est propitiatio pro peccatis nostris, nõ pro nostris autem tantum, sed et iam pro totius mundi. Et per hoc scimus, quod

Heb. 7.

Digitized by Google

quod cognouimus eum, si iusta illius obseruamus.
Infra.4. *Qui dicit, noui eũ, & præcepta eius nõ seruat, mẽdax est, & in eo veritas non est. Qui aũt seruat sermonẽ eius, vere in hoc charitas Dei perfecta est. Per hoc scimus, q̃ in ipso sumus. Qui dicit se in eo manere, debet sicut ille ambulauit, & ipse ambulare. B

Charissimi, non præceptum nouum scribo vobis, sed præceptum vetus, quod habuistis ab initio. Præceptum vetus est sermo, quem audistis ab initio.
Ioan. 13. * Rursum præceptum nouum scribo vobis, quod verũ est in ipso, idem verũ est & in vobis, quia tenebræ præterierũt, & verũ lumen iam lucet. *Qui dicit se in luce esse, et fratrẽ suũ odit, in tenebris est vsq̃ adhuc. * Qui diligit fratrẽ suũ, in lumine manet, & offendiculum in eo non est. Qui aũt odit fratrẽ suũ, in tenebris est, & in tenebris ambulat, & nescit quo eat, quia tenebræ obcæcauerunt oculos eius.
Infra.4.
Leuit. 19.

Scribo vobis filioli, quod remittuntur vobis peccata propter nomen eius. Scribo vobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scribo vobis adolescentes, quoniam vicistis illum malum. Scribo vobis filioli, quoniam cognouistis patrem. Scripsi vobis patres, quoniam cognouistis eum, qui ab initio est. Scripsi vobis adolescentes, qm̃ fortes estis, & verbũ Dei manet in vobis, & vicistis illum malum. C

Ne diligatis mundum, neq̃ ea quæ in mundo sunt. Si quis diligit mundum, non est charitas patris in eo. Quoniam omne quod est in mundo, veluti cõ cupiscentia carnis, & concupiscentia oculorum, & fastus vitæ, non est ex patre, sed ex mundo est. Et mũdus transit & concupiscentia eius. Qui autem facit voluntatem Dei, manet in æternum. D

Filioli, nouissimum tempus est: & sicut audistis, E
Antichri stus. q̃ Antichristus venturus sit, etiam nunc antichristi multi cœperunt esse. Vnde scimus nouissimum tempus esse. E nobis profecti sunt, sed non erant ex nobis. Nam si fuissent ex nobis, permansissent vtiq̃ nobiscum

biſcū. Sed vt manifeſti fierent, ꝙ non ſint omnes ex nobis. Sed vos vnctionem habetis a ſancto illo, & noſtis omnia: non ſcripſi vobis, quaſi ignorantibus væritatem, ſed tanquam ſcientibus eam. Et quoniã omne mendacium ex væritate non eſt, Quis eſt mendax, niſi is, qui negat Ieſum eſſe Chriſtum? Hic eſt antichriſtus, qui negat patrem & filium. Quiſquis negat filium, is ne patrem quidem habet. Antichriſtus quis.

F Vos igitur quod audiſtis ab initio, in vobis permaneat. Si in vobis permanſerit quod audiſtis ab initio, & vos in filio & patre permanebitis. Et hæc eſt repromiſſio, quã ipſe pollicitus eſt nobis, vitã ęternã

G Hæc ſcripſi vobis de his qui ſeducunt vos, & vnctio quã vos accepiſtis ab eo, manet in vobis, Et nõ neceſſe habetis, vt quiſq; doceat vos: ſed ſicut ipſa vnctio docet vos de omnibus, & væra eſt, & non eſt mendaciũ. Et ſicut docuit vos, manete in ea. Et nũc filioli manete in eo, vt cum apparuerit, habeamus fiduciam, & nõ pudefiamus ab eo in aduentu eius. Si ſcitis quod iuſtus eſt, ſcitote ꝙ omnis qui facit iuſticiam, ex ipſo natus eſt.

CAP. III.

A Videte qualem charitatem dedit nobis pater, vt filij Dei nominemur. Propter hoc mundus non nouit vos, quia non nouit eum. Chariſſimi, nunc filij Dei ſumus, & nondum apparuit quod futuri ſumus. Scimus autem, quoniam ſi apparuerit, ſimiles ei erimus, quoniam videbimus eum ſicuti eſt. Et omnis qui habet hanc ſpem in eo, purificat ſe, ſicut & ille purus eſt.

B Omnis qui cõmittit peccatũ, idem & iniquitatẽ committit, & peccatũ eſt iniquitas. * Et ſcitis ꝙ ille apparuit, vt peccata noſtra tolleret, & peccatum in eo non eſt. Omnis qui in eo manet, nõ peccat, omnis qui peccat, non vidit eum, nec cognouit eum. Eſa. 53. 1. Pet. 2.

C Filioli nemo vos ſeducat. Qui exercet iuſtitiam, iuſtus eſt. Qui committit peccatum, ex diabolo eſt, * quoniã ab initio diabolus peccat. Ad hoc apparuit Ioan. 8.

Digitized by Google

filius Dei, vt dissoluat opera diaboli. Omnis qui natus est ex Deo, peccatum non committit, quoniam semen ipsius in eo manet, & non potest peccare, ꝙ ex Deo natus est.

In hoc manifesti sunt filij Dei, & filij diaboli. Omnis qui non facit iustitiam, non est ex Deo, & qui non diligit fratrem suum. Quoniam hæc est annunciatio quam audistis ab initio, vt diligatis vos inuicem. * Non sicut Cain ex illo malo erat, & occidit fratrem suum. Et propter quid occidit eum? quia opera eius mala erant, fratris autem eius iusta. D

Gen. 4.

Ioan. 15. * Ne miremini fratres mei, si odit vos mundus. E Nos scimus, ꝙ translati sumus de morte ad vitam, quia diligimus fratres. Qui non diligit fratrē, manet in morte. Omnis qui odit fratrem suum, homicida est: & scitis, ꝙ omnis homicida non habet vitam æternam in se manentem. Per hoc cognouimus charitatem, quoniam ille animam suam pro nobis posuit, et nos debemus pro fratribus animas ponere. Qui vero habuerit substantiam mundi, & viderit fratrem suum egentem, & clauserit viscera sua ab eo, quomodo charitas Dei manet in eo?

Filioli mei, ne diligamus verbo, neq; lingua, sed F opere & veritate. Per hoc cognoscimus, quod ex veritate sumus, & in conspectu eius suadebimus cordi

Iob. 27. bus nostris. * Quoniam si cōdemnet nos cor nostrū, maior est Deus corde nostro, & nouit omnia.

Charissimi, si cor nostrum non condemnet nos, G

Ioan. 16. fiduciam habemus erga Deum: * & quicquid petierimus, accipimus ab eo, quoniam præcepta eius custodimus, & ea quæ sunt placida coram eo facimus.

Ioan. 15. * Et hoc est præceptum eius, vt credamus nomi-

Infra. 4. ni filij eius Iesu Christi, & diligamus nos mutuo, sicut dedit præceptū. Et qui seruat præcepta eius, in illo manet, & ipse in eo. Et per hoc scimus, ꝙ manet in nobis e spiritu quem nobis dedit.

CAPVT IIII.

Charis-

A CHarissimi, nec cuiuis spiritui credatis, sed probate spiritus an ex Deo sint: quoniam multi pseudoprophetæ exierunt in mundũ. Per hoc cognoscite spiritum Dei. Omnis spiritus qui confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo est. Et omnis spiritus, qui non confitetur Iesum Christum in carne venisse, ex Deo non est. Et hic est ille spiritus Antichristi, de quo audistis quod venturus sit, & nunc iam in mundo est.

B *Vos ex Deo estis filioli, et vicistis eos, qm̃ maior est, qui in vobis est, q̃ qui in mundo. Ipsi e mundo sunt, ideo e mundo loquũtur, & mundus eos audit. Nos ex Deo sumus. * Qui nouit Deum, audit nos: qui non est ex Deo, non audit nos. Per hoc cognoscimus spiritum veritatis, & spiritum erroris. Ioan. 8. Ibidem.

C Charissimi, diligamus nos inuicem, quia charitas ex Deo est. Et omnis qui diligit, ex Deo natus est, & cognoscit Deum. Qui non diligit, nõ nouit Deũ, quoniam Deus charitas est.

D In hoc apparuit charitas Dei in nobis, quod filium suum vnigenitum misit Deus in mundum, vt viuamus per eum. * In hoc est charitas, non quod nos dilexerimus Deum: sed ꝙ ipse dilexerit nos, et misit filium suum propitiationem pro peccatis nostris. Charissimi, si sic Deus dilexit nos, & nos debemus nos mutuo diligere. * Deum nemo vidit vnq̃. Si diligamus nos inuicem, Deus in nobis manet, & charitas eius est perfecta in nobis. Ioan. 3. 1. Tim. 6.

E Ex hoc cognoscimus, quod in eo manemus, & ip se in nobis, quoniam de spiritu suo dedit nobis. Et nos vidimus & testamur, quod pater misit filium seruatorem mundi. Quisquis confessus fuerit, quod Iesus est filius Dei, Deus in eo manet, & ipse in Deo. Et nos cognouimus, & credimus charitatem, quam habet Deus in nobis.

F Deus charitas est, & qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus in eo. In hoc pfecta est charitas

hobiſcũ, vt fiduciam habeamus in die iudicij, quod ſicut ille eſt, & nos ſumus in mundo hoc. Timor nõ eſt in charitate, ſed perfecta charitas foras eiicit timorem, quoniam timor cruciatum habet. Qui autem timet, non eſt perfectus in charitate.

Nos diligimus eum, quoniam ipſe prior dilexit G
Supra. 2. nos. * Si quis dixerit: diligo Deum, & fratrem ſuum oderit, mendax eſt. Qui enim non diligit fratrẽ ſuũ quem videt, Deum quem non videt, quomodo poteſt diligere: * Et hoc præceptum habemus ab eo, vt
Leui. 19. Ioan. 13. qui diligit Deum, diligat & fratrem ſuum.

CAPVT V.

OMnis qui credit Ieſum eſſe Chriſtum, ex Deo A
natus eſt. Et omnis qui diligit eum, qui genuit, diligit & eũ, qui natus eſt ex eo. In hoc cognoſſimus quod diligamus filios Dei, cum Deum diligimus, & præcepta eius ſeruamus.

Hæc eſt enim Charitas Dei, vt præcepta eius ſer- B
1. Cor. 15. uemus, & præcepta eius grauia non ſunt. * Quoniã omne quod natum eſt ex Deo, vincit mundum: & hæc eſt victoria quæ vincit mundum: fides noſtra. Quis eſt qui vincit mundum, niſi qui credit quod Ieſus eſt filius Dei? Hic eſt qui venit per aquam & ſanguinẽ Ieſus Chriſtus: non per aquam ſolum, ſed per aquam & ſanguinem.

Et ſpiritus eſt qui teſtificatur, quoniam ſpiritus C
eſt væritas. Quoniam tres ſunt, qui teſtimoniũ dant in cœlo, pater, ſermo, et ſpiritus ſanctus: & hi tres vnum ſunt: & tres ſunt qui teſtimonium dant in terra, ſpiritus, et aqua, & ſanguis: & hi tres vnum ſunt. Si teſtimonium hominum accipimus, teſtimonium Dei maius eſt, quoniã hoc eſt teſtimonium Dei, quo
Ioan. 3. teſtificatus eſt de filio ſuo. * Qui credit in filiũ Dei, habet teſtimoniũ in ſeipſo. Qui non credit Deo, mendacem facit eum, quia non credidit in teſtimoniũ quod teſtificatus eſt Deus de filio ſuo. Et hoc eſt teſtimonium, quod vitam æternam dedit nobis Deus,

& hæc

& hæc vita in filio eius est.

D Qui habet filium, habet vitam: qui non habet filium Dei, vitam non habet. Hæc scripsi vobis, qui creditis in nomine filij Dei, vt sciatis, quod vitam habetis æternam, & vt credatis in nomine filij Dei. Et hæc est fiducia quam habemus apud eū, quod si quid petierimus secundum voluntatē eius, audit nos. Et si scimus quod audit nos, quicquid petierimus, scimus quod habemus petitiones quas postulauimus ab eo.

E Si quis viderit fratrem suum peccare peccatum non ad mortem, petet & dabit ei vitam, peccantibus non ad mortem. Est peccatum ad mortem, non pro illo dico vt roges. Omnis iniquitas peccatum est.

Et est peccatum nō ad mortem. Scimus, quod omnis qui natus est ex Deo, non peccat: sed qui genitus est ex Deo, seruat seipsum, & malus ille non tangit eum. Scimus quod ex Deo sumus, & mundus totus in malo constitutus est.

F Scimus autem quod filius Dei venit, & dedit nobis mentem, vt cognoscamus illum qui verus est: & sumus in vero, in filio eius Iesu Christo. Hic est verus Deus, & vita æterna. Filioli, cauete vobis a simulacris. Amen.

FINIS.

E iij.

BEATI

IOANNIS PRESBYTERI

Epistola secunda.

Enior electę dominę, & filijs eius, quos ego diligo in veritate: & nō A ego solus, sed & oēs qui cognouerunt veritatem propter veritatem, quæ permanet in nobis, & nobiscum erit in æternum. Erit nobiscum gratia, misericordia, pax a Deo patre, & a Domino Iesu Christo filio patris in veritate & charitate.

Gauisus sum valde, ꝙ inueni de filijs tuis ambulantes in veritate, sicut præceptum accepimus a patre. Et nunc rogo te domina, non tanq̄ mandatum nouum scribo tibi, sed quod habuimus ab initio, vt diligamus nos mutuo. Et hæc est charitas, vt ambulemus secundum præceptum eius. B

Hoc est præceptum, quemadmodum audistis ab initio, vt in eo ambuletis: quoniam multi seductores ingressi sunt in mundum, qui nō confitentur Iesum Christum venturū in carne: hic est seductor & Antichristus. Intuemini vosipsos, ne perdamus quę operati sumus, sed vt mercedē plenā recipiamus C

1. Ioan. 2. Omnis qui transgreditur, & non manet in doctrina Christi, Deum non habet. Qui manet in doctrina Christi, hic & patrem & filium habet. D

Si quis venit ad vos, & hanc doctrinā nō affert, ne recipiatis eū in domum, nec aue ei dixeritis. Qui enim dicit illi aue, cōmunicat operibus eius malis. E

Cum multa haberem vobis scribenda, nolui per chartam & atramentum: Sed spero me venturum ad vos, & præsentem præsentibus loquuturum, F

Ioan. 16. 1. Ioan. 1. vt gaudium nostrum sit completum. Salutant te filij sororis tuæ electæ, Amen.

Beati

BEATI

IOANNIS THEOLOGI

Catholica epistola tertia.

A enior Gaio dilecto, quem ego diligo in veritate. Dilecte, de omnibus opto, vt prospere agant, & recte valeant, sicut prospere agit anima tua. Gauisus sum enim valde venientibus fratribus, & testimonium reddentibus veritati tuæ, sicut tu in veritate ambulas. Maius his non habeo gaudium, quam vt audiam filios meos in veritate ambulare.

B Charissime, fideliter facis quicquid operaris in fratres, & in hospites, qui testimonium reddiderunt charitati tuæ in conspectu ecclesiæ: quos, benefacies, si deduxeris digne Deo. Pro nomine enim eius profecti sunt, nihil accipientes a gentibus.

C Nos ergo debemus recipere huiusmodi, vt cooperatores simus veritati. Scripsi ecclesiæ, sed is qui amat primatum gerere in eis Diotrephes, nō recipit nos. Propter hoc si venero, indicabo facta illius quę facit, verbis malitiosis garriens in nos: & nec in his contentus, nō solum nō recipit fratres, verūetiam volentes recipere prohibet, & e congregatione eiicit.

D Dilecte, ne imiteris quod malum est, sed quod bonum est. Qui benefacit, ex Deo est: qui autem male facit, non videt Deum. Demetrio testimoniū redditū est ab omnibus, & ab ipsa veritate: sed & nos testimonium perhibemus, & nostis quod testimonium nostrum verum est.

E Multa habebā quæ scriberem, sed nolo per atramentū & calamum scribere tibi. Spero aūt protinus me visurū te, & præsentes coram loquemur. Pax tibi. Salutant te amici. Saluta amicos nominatim.

¶ Epistolæ Ioannis theologi, finis.

Digitized by Google

BEATI

IVDAE APOSTOLI EPISTOLA CATHOLICA.

IVdas Iesu Christi seruus, frater Iacobi, his qui in Deo patre sanctificati A
sunt, quique Iesu Christo seruati sunt,
vocatis: Misericordia vobis, et pax,
& charitas multiplicetur. Dilecti,
tantum mihi studium fuit scribendi
ad vos de communi salute, vt non potuerim nō scri
bere vobis, obsecrans, vt vestris laboribus adiumen
to sitis fidei, quæ semel data est sanctis. Obiter enim
subierunt quidam homines impij, qui prius descrip
ti fuerant in hoc iudicium, qui Dei nostri gratiam
transferunt ad lasciuiam, ac Deum, qui solus est hes
rus, ac Dominum nostrum Iesum Christum negant.

Volo aūt vos commonefacere, cum sciatis semel il B
lud quod Dominus, posteaquam populum ex Aes
gypto saluum eduxerat, rursus eos qui non credes
Esa. 14. bant, perdidit: * quodq; angelos, qui nō seruauerant
suam originem, sed reliquerant suum domicilium,
ad iudicium magni illius diei, vinculis æternis sub
Gen. 19. caligine seruauit. * Sicut Sodoma & Gomorrha, &
his finitimæ ciuitates, quæ ad consimilem modum
cum illis stupris inquinatæ fuerant, ac sequutæ fue
rant carnem alienam, propositæ sunt exemplo, ignis
æterni pœnam sustinentes. Similiter sane et hi defusi
in somnijs, carnem quidem polluūt, dños vero sperz
nunt, in potestate præditos, maledicta congerunt.

Zacha. 3. * At Michael archangelus, cū aduersus diabolum C
certans disceptaret de corpore Mosi, non ausus est illi
impingere notam maledicti, sed dixit. Increpet te Do
minus. At isti quæ non nouerunt, ea maledictis ins
sectantur, quæ vero natura ceu animantia rationis
expertia sciunt, in his corrumpuntur. Væ illis, quo
niam viam Cain ingressi sunt, & deceptatione mer
cedis

Digitized by Google

cedis, qua deceptus fuit Balaam, effusi sunt, * & con tradictione Core perierunt. Nū. 16, 26

D Hi sunt inter charitates vestras maculæ, inter se conuiuantes, absq; vllius timore suopte ductu arbis trioq; viuentes, nubes aquam non habentes, quæ a ventis circumaguntur, arbores autumno marcescentes: infrugiferæ, bis emortuæ & eradicatę: vndæ efferæ maris, despumantes sua ipsorum dedecora, stellæ erraticæ, quibus caligo tenebrarum in æternum seruata est. Prius autem his vaticinatus est septimus ab Adam Enoch, dicens: * Ecce venit Dominus in sanctis milibus suis, vt faciat iudicium aduersus omneis, & redarguat omnes ex eis qui sunt impñ, de factis omnibus, quæ impie patrarūt, decq; omnibus duris quæ loquuti sunt aduersus eum peccatores impñ. Hi sunt murmuratores, queruli, iuxta concupiscentias suas ambulantes, & os illorum loquitur tumida, admirantes personas, vtilitatis gratia. Apoc. 1. Esa. 3.

E Vos autem dilecti, memores estote verborū, quæ antehac dicta fuerant ab apostolis Domini nostri Iesu Christi, quod dixerunt vobis * in extremo tempore futuros illusores, qui iuxta suas impias cupiditates ambularent. Hi sunt, qui segregant animales, spiritum non habentes. Vos autem dilecti, sanctissimæ vestræ fidei superstruentes vosipsos, per spiritū sanctum orantes, vos inuicem in charitate Dei seruate, expectantes misericordiā Domini nostri Iesu Christi in vitam æternam. 1. Tim. 4. 2. Tim. 3. 2. Pet. 3.

F Et hos quidem commiseremini, dum dñudicami ni: illos aūt per timorē saluos facite, ex incendio rapientes, odio prosequentes, & eam quæ ex carne est maculatam tunicā. Ei vero qui potest illos seruare a peccato immunes, & statuere in cōspectu glorię suę, incontaminatos cum exultatione: soli sapienti Deo seruatori nostro, gloria & magnificentia et imperiū & potestas, nunc & in omnia sæcula. Amen.

℣ Epistolæ Iudæ finis.

Digitized by Google

APOCALYPSIS BEATI IOANNIS THEOLOGI.

CAP. I.

REuelatio Ie-
su Christi,
quã dedit il- A
li Deus, vt
palã faceret
seruis suis,
quæ oporteat
fieri cito: & significauit, cũ mi-
sisset mandatum suum seruo
suo Ioanni, qui testificatus est
sermonem Dei, & testimoniũ
Iesu Christi, & quæcũq; vidit.
Infra. 22. *Beatus qui legit & audit verba prophetię, et seruat
ea quæ in ea scripta sunt. Tempus enim prope est. Ioan
nes septem ecclesijs quæ sunt in Asia: Gratia vobis
& pax ab eo qui est, & qui erat, & qui venturus est:
& a septem spiritibus, qui in conspectu throni eius
sunt, & a Iesu Christo, qui est testis fidelis primogeni
Heb. 9. tus mortuorũ, & princeps regum terræ, ei q dilexit
1. Ioan. 1. nos: *& lauit nos a peccatis nostris per sanguinem
1. Pet. 1. ipsius, & fecit nos reges & sacerdotes Deo & patri
Esa. 3. suo: ipsi gloria & imperiũ in secula seculorũ, Amẽ.
Mat. 24. Ecce venit cum nubibus, & videbit eum omnis B
Iudæ. 1. oculus, & qui eum compunxerunt. Et plangent se
Infra. 22. omnes tribus terræ, etiam, Amen. *Ego sum alpha
& O, principium & finis, dicit Dominus: qui est,
& qui erat, & qui venturus est omnipotens.
Ego Ioannes frater vester & particeps in afflictio C
ne, & regno, & patiẽtia in Christo Iesu, fui in insula,
quæ appellatur Patmos, propter sermonẽ Dei & te-
Infra. 4. stimoniũ Iesu Christi. *Fui in spiritu in dñico die,
& audi-

& audiui post me vocē magnā tanq̄ tubæ, dicentis: Ego sum alpha & O, primus & nouissimus, Quod vides scribe in libro: & mitte septem ecclesijs, quæ sunt in Asia, Epheso, & Smyrnæ, & Pergamo, & Thyatiræ, & Sardis, Philadelphiæ, & Laodiciç. Et cōuersus sum, vt viderē vocē quę loquebatur mecū.

¶ Et conuersus, vidi septem candelabra aurea: & 1, figura. in medio candelabrorum aureorem similem filio hominis, vestitum veste ad pedes vsq̄ demissa, & prę-cinctum ad mamillas zona aurea. Caput autem eius & capilli erant candidi, velut lana alba, & tanquam nix. * Et oculi ejus tanquam flamma ignis, & pedes Infra, 2, 19 eius similes chalcolibano, velut in camino ardens dentes, & vox illius tanquam vox aquarum multarum, & habebat in dextera sua stellas septem. * Et Infra: 19. de ore eius gladius vtraq̄ parte acutus exibat, Et fa- Mat, 17. cies eius sicut sol lucet in virtute sua.

D Et cū vidissem eū, cecidi ad pedes eius tanq̄ mortuus, & posuit dexteram suam super me, dicens mi- Esa. 44. hi: * Noli timere, ego sum primus & nouissimus, & viuus: & fui mortuus, & ecce sum viuens in sæcula Esa. 22. sæculorum: * & habeo claues inferorum, & mortis, Iob, 12.

E Scribe ergo que vidisti, & quæ sunt, & quæ opor- Infra, 3. tet fieri post hæc. Sacramentum septem stellarum, quas vidisti in dextera mea, & septem candelabra aurea. Septem stellæ, angeli sunt septem ecclesiarum. & candelabra septem quæ vidisti, septem ecclesiæ sunt.

CAPVT II.

A Angelo Epheſinæ ecclesiæ scribe: Hæc dicit, qui tenet septem stellas in dextera sua: qui ambulat in medio septē candelabrorū aureorū. Scio opera tua, & laborē, et patientiā tuā, & q̄ nō potes sustinere malos: & tentasti eos, qui se dicunt apostolos esse, & non sunt: & inuenisti eos mendaces, & tulisti. Et patientiam habes, & sustinuisti propter nomen meum, & non defecisti. Sed habeo aduersum te, q̄ charitatem tuam primam reliquisti.

Memor-

Digitized by Google

PRIMA FIGVRA.

Digitized by Google

B Memor esto itaq; vnde excideris, & age pœnitentiã, & prima opera fac. Sin minus, veniã tibi cito, & mouebo candelabrum tuum de loco suo, * nisi resipueris. Sed hoc habes, quia odisti facta Nicolaitarum, que & ego odi. Qui habet aurem, audiat, quid spiritus dicat ecclesijs. Vincenti dabo edere de ligno vitæ, quod est in medio paradisi Dei. Lucæ. 13.

C Et angelo Smyrnæorum ecclesiæ scribe, Hęc dicit primus et nouissimus, qui fuit mortuus et viuit. Scio opera tua & afflictionem & paupertatem, sed diues es: & blasphemiam eorum qui se dicunt Iudæos esse & non sunt, sed sunt synagogæ satanæ. Nihil horũ timeas quæ passurus es. Ecce missurus est diabolus aliquos ex vobis in carcerẽ vt tentemini, & habebitis afflictionem dierum decem. Esto fidelis vsq; ad mortem, & dabo tibi coronam vitæ. Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs: Qui vicerit, non lędetur a morte secunda.

D Et angelo Pergamensis ecclesiæ scribæ. Hæc dicit, qui habet romphæam vtraq; parte acutam. Scio opera tua, & vbi habitas, vbi sedes est satanæ, & tenes nomen meum, & non negasti fidem meam. Et in diebus meis Antipas testis meus fidelis, qui occisus est apud vos, vbi satanas habitat. Sed habeo aduersus te pauca: * quia habes illic tenẽtes doctrinã Balaã, qui docebat in Balaac mittere scandalũ coram filijs Israel, edere ex his quæ simulacris immolantur, & scortari: Ita habes & tu tenentes doctrinam Nicolaitarum, quod odi. Resipisce, alioquin veniam tibi cito, & pugnabo cum illis gladio oris mei. Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs: Vincenti dabo edere ex manna abscondito, & dabo illi calculum candidũ, & in calculo nomen nouum scriptum, quod nemo scit, nisi qui accipit. Num. 24.

E Et angelo Thyatirensis ecclesiæ scribe: Hæc dicit filius Dei, * qui habet oculos tanquam flammã ignis, & pedes eius similes chalcolibano. Noui opera tua, Supra. 1. Infra. 19.

Digitized by Google

ra tua, & charitatem, & ministerium, & fidem, & patientiam tuam, & opera tua, & nouissima plura
3. Reg. 18. prioribus. Sed habeo aduersus te pauca: * quia per-
4. Reg. 9. mittis mulierem Hiezabel, quæ se dicit prophetam, docere & seducere seruos suos, fornicari, & edere ex
Iob. 24. his quæ simulacris immolantur. * Et dedi illi tempus, vt resipisceret a fornicatione sua, nec resipuit. Ecce ego mitto eam in lectum, & qui adulterio miscentur cum ea, in afflictionem maximam, nisi pœnitentiam egerint ab operibus suis: et filios eius interficiã
Hiere. 17. morte; & scient omnes ecclesiæ, quod * ego sim ille
Psal. 7. scrutans renes & corda: & dabo vnicuique vestrum secundum opera sua. Vobis autem dico, & cæteris qui Thyatiræ estis: quicunque non habent doctrinã hanc, & qui nõ cognouerunt profunditates satanæ, quemadmodum dicunt, nõ mittam super vos aliud pondus, tamen id quod habetis tenete donec veniã. Et qui vicerit & custodierit vsque in finem opera
Psal. 2. mea, dabo illi potestatem super gentes, * & reget
Infra. 19. eas virga ferrea, & tanquam vasa figuli confringentur. Sicut & ego accepi a patre meo, & dabo illi stellam matutinam. Qui habet aurem audiat, quid spiritus dicat ecclesijs.

CAPVT III.

ET angelo ecclesiæ, quæ est Sardis scribe: Hæc dicit qui habet septem spiritus Dei, & septem stellas, Scio opera tua: quia nomen habes, & viuas, & mortuus es. Esto vigilans, & confirma cætera quæ moritura erãt, Non enim inueni opera tua plena coram Deo. In mente ergo habe, qualiter acceperis & audieris, & serua, & resipisce. Si ergo nõ vigilaueris, * veniam ad te tanquam fur, & nescis qua
1. Thes. 5. hora veniam ad te. Habes pauca nomina & Sardis,
2. Pet. 3. qui non inquinauerunt vestimenta sua: & ambulabunt mecum in albis, quia digni sunt. Qui vicerit, sic vestietur vestimentis albis: & non delebo nomen eius de libro vitæ, & confitebor nomen eius coram patre meo, & coram angelis eius. Qui habet aurem, audiat.

A

audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs.

B Et angelo Philadelphienſis eccleſiæ, ſcribe: Hæc dicit ſanctus & verax, * qui habet clauem Dauid, qui aperit, & nemo claudit: claudit, & nemo aperit. Scio opera tua. Ecce dedi coram te oſtium apertum, & nemo poteſt claudere illud, quia modicam habes virtutem. Et ſeruaſti ſermonem meum, & non negaſti nomen meum. Ecce do de ſynagoga ſatanæ, qui dicunt ſe Iudæos eſſe, & non ſunt, ſed mentiuntur. Ecce adigam illos, & veniant, & adorent ante pedes tuos: & ſciant quod ego dilexi te, quoniam ſeruaſti ſermonem patientiæ meæ, & ego ſeruabo te ab hora tentationis, quæ ventura eſt in orbem vniuerſum, vt tentet habitãtes in terra. Ecce venio cito. Tene quod habes, vt nemo accipiat coronam tuam. Qui vicerit, faciam illum columnam in templo Dei mei, & foras non egredietur amplius. Et ſcribam ſuper eum nomen Dei mei, & nomẽ ciuitatis Dei mei nouæ Hieruſalem, quæ deſcẽdit de cœlo a Deo meo, & nomen meum nouum. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs. Esa. 22. Iob. 12.

C Et angelo Laodicenſium eccleſiæ ſcribe: Hæc dicit: Amẽ teſtis fidelis & verus, principium creaturę Dei. Scio opera tua, quia neq; frigidus es, neq; feruidus, vtinam frigidus eſſes, aut feruidus: ita q; quoniã tepidus es, & nec frigidus, nec feruidus, incipiam te euomere ex ore meo: quia dicis, diues ſum, & ditatus ſum, & nullius egeo, & neſcis quod tu es miſer & miſerabilis, & pauper, & cæcus, ac nudus. Suadeo tibi emere a me aurum ignitum ex igni, vt locuples fias: & veſtimentis albis induaris, vt non appareat dedecus nuditatis tuæ: & collyrio inunge oculos tuos, vt videas.

D *Ego quoſcunq; amo, arguo & caſtigo. Aemulare Pro. 3. 12. Heb. 12.
re ergo ac reſipiſce. Ecce ſto ad oſtium & pulſo. Si quis audierit vocem meam, et aperuerit ianuam, intrabo ad illum, & cœnabo cum illo, & ipſe mecum.

Qui

Qui vicerit, dabo ei ſedere mecũ in throno meo ſicut & ego vici, & conſedi cum patre meo in thro
v no eius. Qui habet aurem audiat, quid ſpiritus dicat eccleſijs. CAP. IIII.

POſt hæc vidi, & ecce oſtium apertum in cœlo, & vox prima quam audiui, tanq̃ tubæ loA quentis mecũ, dicẽs: Aſcende huc, & oſtendã tibi quę oportet fieri poſt hęc. Et ſtatim fui in ſpiritu

a. figura. ¶ Et ecce ſedes poſita erat in cœlo, & ſupra ſedem ſedens. Et qui ſedebat, ſimilis erat aſpectu, lapidi iaſpidi & Sardio: & iris erat in circuitu ſedis ſimilis aſpectu Smaragdino. Et in circuitu ſedis ſedilia viginti quatuor, & ſuper thronos vigintiquatuor ſeniores ſedentes, circumamicti ſtolis albis, & habebant in capitibus ſuis coronas aureas.

Et de throno procedebant fulgura, & tonitrua, B & voces, & ſeptem lampades ignis ardentes ante thronum, quæ ſunt ſeptem ſpiritus Dei. Et in conſpectu ſedis tanquam mare vitreum ſimile Cryſtallo, & in medio ſedis, & in circuitu ſedis quatuor animalia, plena oculis ante & retro.

Et animal primum ſimile leoni, & ſecundum C animal ſimile vitulo, & tertium animal habens faciem velut homo, & quartum animal ſimile aquilæ volanti. Et quatuor animalia ſingula eorum habebant alas ſenas in circuitu, & intus plena erant ocu
lis. Et requiem non habent die ac nocte, dicentia:
Eſa. 6. ✠Sanctus, ſanctus, ſanctus Dominus Deus omnipotens, qui erat, & qui eſt, & qui venturus eſt.

Et cum darent illa animalia gloriam, & hono D rem, & benedictionem ſedenti ſuper thronũ, viuenti in ſæcula ſæculorum, procidunt vigintiquatuor ſeniores ante ſedentem in throno, & adorant viuentem in ſæcula ſæculorum: & abiiciunt coronas ſuas ante thronũ, dicentes: Dignus es Domine accipere gloriam, & honorẽ, & virtutem: quia tu creaſti oĩa, & propter voluntatem tuam ſunt, & creata ſunt.

Et vidi

Digitized by Google

CA. V.

ET vidi in dextera ſedentis ſuper thronū *librum ſcriptum intus & in tergo, ſignatum ſigillis ſeptem. Et vidi angelum fortem, prædicantem voce magna: Quis eſt dignus aperire librum, & ſoluere ſignacula eius? Et nemo poterat, neq; in cœlo, neq; in terra, neq; ſubter terrā aperire librū, neq; aſpicere illum. Et ego flebam multū, q̄ nemo dignus inuentus eſſet aperire & legere librū, nec videre eū. Et vnus de ſenioribus dicit mihi: Ne fleueris. Ecce vicit leo de tribu Iuda, radix Dauid, vt aperiat librum, & ſoluat ſeptem ſignacula eius.

Ezech. 2. A

Et vidi, & ecce in medio throni & quatuor animalium, & in medio ſeniorū agnus ſtans tanq̄ occiſus habens cornua ſeptem, & oculos ſeptem: qui ſunt ſeptem ſpiritus Dei, miſſi in omnem terram. Et venit, & accepit de dextera ſedentis in throno librum.

B

Infra. 6. *Et cū accepiſſet librū, quatuor animalia & viginti quatuor ſeniores ceciderunt coram agno, habentes ſinguli citharas, & phialas aureas plenas odoramentorum, quæ ſunt precationes ſanctorum, & canunt

Infra. 7. canticū nouum, dicētes: *Dignus es accipere librū,

Supra. 1. & aperire ſignacula eius: quoniam occiſus es, *& re-

Heb. 9. demiſti nos per ſanguinem tuū ex omni tribu, & lin-

1. Pet. 1. gua, & populo, & natione: & feciſti nos Deo noſtro reges, & ſacerdotes, & regnabimus ſuper terram.

Danie. 7. *Et vidi, & audiui vocem angelorū multorū in

C

circuitu throni & animaliū, & ſeniorū, & milia milium, dicētia voce magna: Dignus eſt agnus qui occiſus eſt, accipere virtutem, & diuitias, & ſapientiā, & fortitudinem, & honorem, & gloriā, & benedictionem. Et oēm creaturam, quæ in cœlo eſt, & quæ ſuper terrā, & quæ ſub terra, & in mari, & quæ in eis ſunt, omnia, audiui dicentes: ſedenti in throno et agno benedictio, & honor, & gloria, & poteſtas in ſecula ſeculorū. Et quatuor animalia dicebāt: Amen. Et viginti quatuor ſeniores ceciderūt in facies ſuas, & adorauerūt viuentem in ſecula ſeculorū. CA. VI.

Et vidi,

Digitized by Google

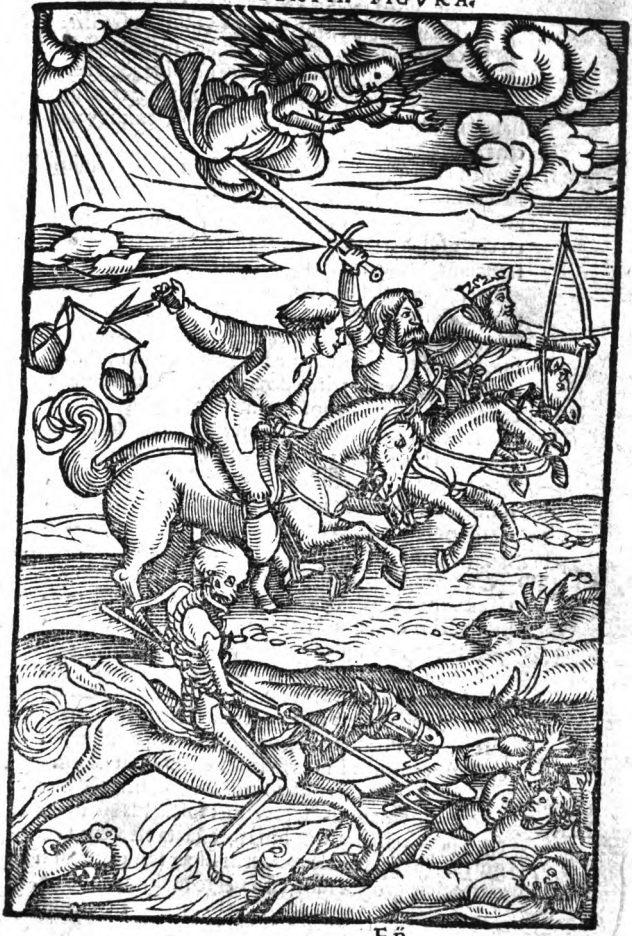

Digitized by Google

ET vidi, cū aperuiſſet agnus vnum de ſigillis, & audiui vnū de quatuor animalibus, dicēs tanq̄ vocem tonitrui: Veni & vide: & vidi. A

1. Figura. ¶Et ecce equus albus, & qui ſedebat ſuper eum, habebat arcum, & data eſt ei corona, & exiuit vincens, & vt vinceret.

Supra, 5. *Et cum aperuiſſet ſigillum ſecundum, audiui B ſecundum animal, dicens: Veni & vide. Et exiuit alius equus rufus: & qui ſedebat ſuper illum, datum eſt ei, vt tolleret pacem de terra, & vt inuicem ſe interficiant, & datus eſt ei gladius magnus.

Et cū aperuiſſet ſigillum tertiū, audiui tertiū animal, dicēs: Veni & vide, & vidi. Et ecce equus niger C & qui ſedebat ſuper illum, habebat ſtatherā in manu ſua, & audiui vocem in medio quatuor animalium, dicentem: Chœnix tritici denario vno, & tres chœnices hordei denario vno: & vinū & oleum ne leſeris.

Et cum aperuiſſet ſigillum quartum, audiui vocem quarti animalis, dicentem: Veni & vide, & vidi. D Et ecce equus pallidus, & qui ſedebat ſuper eum, nomen illi mors, & infernus ſequitur eum, & data eſt illi poteſtas interficiendi ſuper quartam partem terræ, gladio, & fame, & morte, a beſtijs terræ.

4. Figura ¶Et cū aperuiſſet ſigillum quintū, vidi ſubter altare animas interfectorū propter verbū Dei, & propter teſtimoniū quod habebāt. Et clamabāt voce ma- E

Infra, 19. gna, dicētes: *Vſquequo Dñe, qui es ſanctus & verax, nō iudicas ac vindicas ſanguinē noſtrū de his, qui habitant in terra? Et datæ ſunt illis ſingulæ ſtolę albæ, & dictum eſt illis, vt requieſcerent adhuc tempus modicum, donec complerentur conſerui eorū: & fratres eorū, qui interficiendi eſſent, ſicut & illi.

5. Figura. ¶Et vidi, cū aperuiſſet ſigillum ſextum, *& ecce F

Mat. 27. terræmotus magnus factus eſt. Et ſol factus eſt niger tanq̄ ſaccus cilicinus, & luna tota facta eſt ſicut ſanguis: & ſtellæ de cœlo ceciderūt ſuper terram, ſicut ficus abjcit groſſos ſuos, cū a vento magno mouetur.

Et cœlum

QVARTA FIGVRA.

Digitized by Google

QVINTA FIGVRA.

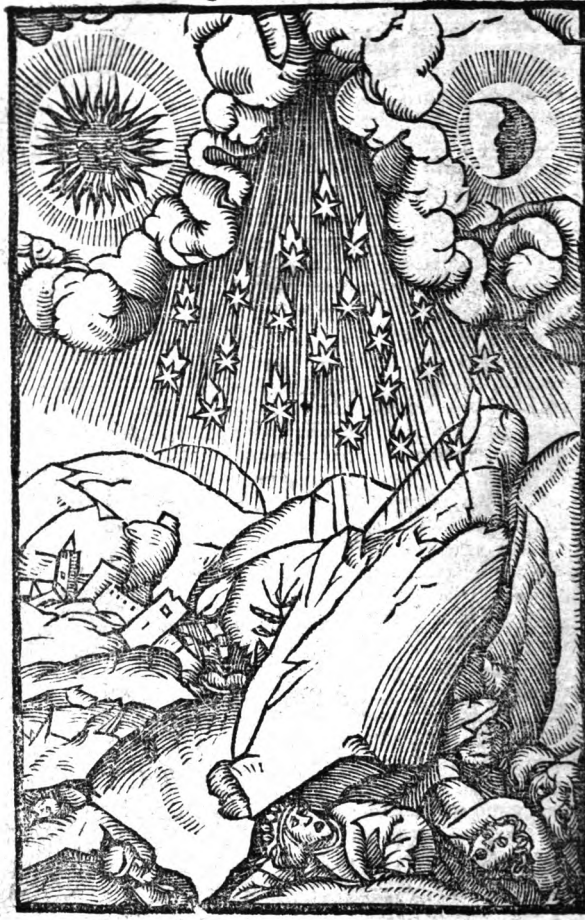

Digitized by Google

G Et cælum recessit sicut liber qui circumuoluitur & omnis mõs & insulæ de locis suis motæ sunt: & reges terræ, & principes, & diuites, & tribuni, & fortes, & omnis seruus, & liber * abscõderunt se in spe luncis, & in petris montium. * Et dicunt montibus & petris: Cadite super nos, & abscondite nos a facie sedentis super thronum, & ab ira agni: quoniam venit dies magnus iræ illius, & quis poterit stare? Esa. 2. Oseæ. 10. Lucæ. 23.

¶ Figura sexta. CAPVT. VII.

A Post hæc vidi quatuor angelos stantes super quatuor angulos terræ, tenentes quatuor ventos terræ, ne flaret ventus super terram, neq; B super mare, neq; in vllam arborem.

Et vidi alterum angelum descendentem ab ortu solis, habentem sigillum Dei viui, & clamauit voce magna quatuor angelis, quibus datum est nocere terræ & mari, dicens: * Nolite nocere terræ, neq; mari, neq; arboribus, quoadusq; signemus seruos Dei nostri in frontibus suis. Et audiui numerum signatorum, centum quadraginta quatuor milia signati ex omni tribu filiorum Israel. Ex tribu Iuda, duodecim milia signati. Ex tribu Ruben, duodecim milia signati. Ex tribu Gad, duodecim milia signati. Ex tribu Aser, duodecim milia signati. Ex tribu Neptalim, duodecim milia signati. Ex tribu Manasse, duodecim milia signati. Ex tribu Symeon, duodecim milia signati. Ex tribu Leui, duodecim milia signati. Ex tribu Isachar, duodecim milia signati. Ex tribu Zabulon, duodecim milia signati. Ex tribu Ioseph, duodecim milia signati. Ex tribu Beniamin, duodecim milia signati. Infra. 9.

C Post hæc vidi, & ecce turba multa, quã dinumerare nemo poterat, ex omnibus gentibus, & populis, & linguis, stantes ante thronũ: & in conspectu agni, amicti stolis albis, & palmæ in manibus eorũ, & clamabant voce magna, dicentes: Salus ei qui sedet super thronum Dei nostri, & agno. Et omnes an-

SEXTA FIGVRA.

Digitized by Google

geli ſtabant in circuitu throni & ſeniorum, & quatuor animalium: & procubuerunt in conſpectu throni in facies ſuas, & adorauerunt Deum, dicentes: Amen. Benedictio, & claritas, & ſapientia, & gratiarum actio, honor, & virtus, & fortitudo Deo noſtro in ſæcula ſæculorum, Amen.

D Et reſpondit vnus de ſenioribus, & dixit mihi: Hi qui amicti ſunt ſtolis albis, qui ſunt, & vnde venerunt? Et dixi illi, Domine, tu ſcis. Et dixit mihi: Hi ſunt qui venerunt ex afflictione magna, & dilauerunt ſtolas ſuas, & dealbauerunt eas per ſanguinem agni: Ideo ſunt ante thronum Dei, & ſeruiunt ei die ac nocte in templo eius: & qui ſedet in throno habitabit ſuper illos. Non eſurient, neq; ſitient amplius, nec cadet ſuper illos ſol, neq; vllus æſtus, quoniam agnus qui in medio throni eſt, reget illos, & deducet eos ad viuos fontes aquarum: * & abſterſurus eſt Deus omnem lachrymam ab oculis eorum. Eſa. 25. Infra. 21.

¶ Septima figura. CAPVT VIII.

A ET quum aperuiſſet ſigillum ſeptimum, factū eſt ſilentium in cœlo media ferme hora. Et vidi angelos ſtantes in conſpectu Dei, & datæ ſunt illis ſeptem tubæ. Et alius angelus venit, & ſtetit ante altare, habens thuribulum aureum, & data ſunt illi incenſa multa, vt daret deprecationibus ſanctorum omnium ſuper altare aureum, quod eſt ante thronum. Et aſcendit fumus incenſorum de precibus ſanctorum e manu angeli coram Deo.

B Et accepit angelus thuribulum, & impleuit illud de igne altaris, & miſit in terram: & facta ſunt tonitrua & voces & fulgura, & terræmotus: & ſeptem angeli, qui habebant ſeptem tubas, præparauerunt ſe, vt tuba canerent.

C Et primus angelus tuba cecinit, & facta eſt grando, & ignis mixta ſanguine, & miſſa ſunt in terrā, & tertia pars arborum concremata eſt, & omne fœnum viride combuſtum eſt.

Et ſecun

SEPTIMA FIGVRA.

Digitized by Google

D Et ſecundus angelus tuba cecinit, & tanquam mons magnus igne ardens proiectus eſt in mare. Et facta eſt tertia pars maris ſanguis, & mortua eſt tertia pars creaturarum, quæ erant in mari, quæ habebant animas: & tertia pars nauium interiit.

E Et tertius angelus tuba cecinit, & cecidit e cœlo ſtella magna ardens tanquam facula, & cecidit in tertiam partem fluminum, & in fontes aquarum: & nomen ſtellæ dicitur abſinthium. Et verſa eſt tertia pars in abſinthium, & multi homines mortui ſunt ex aquis, quia amaræ factæ ſunt.

F Et quartus angelus tuba cecinit, & percuſſa eſt tertia pars ſolis, & tertia pars lunæ, & tertia pars ſtellarum: ita vt obſcuraretur tertia pars eorum, & diei non luceret pars tertia, & noctis ſimiliter.

G Et vidi, & audiui vnum angelum volantem per medium cœli, dicentem voce magna: Væ, væ habitantibus in terra. E cæteris vocibus tubæ trium angelorum, qui erant tuba canturi.

¶ Octaua figura. CAP. IX.

A ET quintus angelus tuba cecinit, & vidi ſtellam de cœlo cecidiſſe in terram, & data eſt ei clauis putei abyſſi. *Et aperuit puteũ abyſſi, Inf. 14. 19. & aſcendit fumus putei, ſicut fumus fornacis magnæ: & obſcuratus eſt ſol & aer a fumo putei. Et de fumo exierunt locuſtæ in terram, & data eſt illis poteſtas, ſicut habent poteſtatem ſcorpiones terræ. Et præceptum eſt illis, ne læderent fœnum terræ, neq; omne viride, neq; omnem arborem: niſi tantum homines, qui non habent ſignum in frontibus ſuis. Et datum eſt illis, ne occiderent eos, ſed vt cruciarentur menſibus quinq;. Et cruciatus eorum, vt cruciatus ſcorpij, cum percuſſerit hominem.

B *Et in diebus illis quærent homines mortem, & non inuenient eam, & deſiderabunt mori, & fuget mors ab eis. Eſa. 2. Oſeæ. 10. Et ſimilitudines locuſtarum ſimiles equis paratis in prælium, & ſuper capita earum

tanq̃

OCTAVA FIGVRA.

Digitized by Google

tanquam coronæ, ſimiles auro, & facies earum tanquam facies hominum. Et habebant capillos ſicut capillos mulierum, & dentes earum quaſi leonum erant. Et habebãt loricas, ſicut loricas ferreas: & vox alarum earum ſicut vox curruum equis multis currentibus ad bellum. Et habent caudas ſimiles ſcorpionum, & aculei erant in caudis earum: & poteſtas earũ nocere hominibus menſibus quinq;. Et habent ſuper ſe regem angelum abyſſi, cui nomen Hebraice abaddon, Græce aũt Appollyon, id eſt, perdens. Væ vnum abiit, & ecce veniunt adhuc duo væ poſthęc.

C ℂ Et ſextus angelus tuba cecinit, & audiui vocem 9. Figura vnam ex quatuor cornibus altaris aurei, quod eſt ante oculos Dei, dicentem ſexto angelo, qui habebat tubam: Solue quatuor angelos, qui alligati ſunt in flumine magno Euphrate. Et ſoluti ſunt quatuor angeli qui parati erant in horam & diẽ & menſem & annũ, vt occiderent tertiã partem hominũ. Et nu

D merus equeſtris exercitus, vicies millies decẽ milia.

Et audiui numerum eorũ. Et ita vidi èquos in viſione: & qui ſedebant ſuper eos, habebant thoraces igneas & hyacinthinas & ſulphureas. Et capita equorum erant tanq; capita leonum, & de ore ipſorum procedebãt ignis & fumus & ſulphur. Ab his tribus plagis occiſa eſt tertia pars hominum, de igne & de fumo & ſulphure, quæ procedebãt ex ore ipſorum. Poteſtas enim eorum in ore eorum eſt, & in caudis eorum. Nam caudæ eorum ſimiles ſerpentibus, habentes capita, & per hæc nocent.

E Et cæteri homines, qui non ſunt occiſi his plagis, neq; reſipuerunt ab operibus manuũ ſuarum, vt nõ adorarent dęmonia, & ſimulacra aurea & argentea, & ærea, & lapidea, & lignea, quæ neq; videre poſſunt, neq; audire, neq; ambulare: & non egerũt pœnitentiam ab homicidiis ſuis, neq; a veneficiis ſuis, neq; a fornicatione ſua, neq; a furtis ſuis.

CAP. X.

Et vidi

NONA FIGVRA.

Digitized by Google

¶ Figura decima.

A ET vidi alium angelum fortem descendentem de cœlo, amictum nube, & iris in capite eius, & facies eius erat vt sol, & pedes eius tanq̃ columnæ ignis, & habebat in manu sua libellum apertum: & posuit pedem suum dextrum super mare, sinistrum aũt super terram. Et clamauit voce magna, quemadmodum cum leo rugit. Et cum clamasset, loquuta sunt septem tonitrua voces suas. Et cũ loquuta fuissent septem tonitrua voces suas, ego scripturus eram. Et audiui vocem de cœlo dicentem mihi: Obsigna quæ loquuta sunt septem tonitrua, & ne ea scribas.

B Et angelus quem vidi stantem super mare & super terram, leuauit manum suam ad cœlum, & iurauit per viuentem in sæcula sæculorum, qui creauit cœlum, & ea quæ in illo sunt: & terram, & ea quæ in ea sunt: & mare, & ea quæ in eo sunt: tempus nõ fore amplius, sed in diebus vocis septimi angeli, cũ cœperit tuba canere, consummandum esse mysteriũ Dei, sicut euangelizauit per seruos suos prophetas.

C Et audiui vocem de cœlo iterũ loquentem mecum, & dicentem: Vade & accipe libellum apertum in manu angeli, stantis super mare, & super terram. Et abĩ ad angelum, dicens ei, vt daret mihi libellum. Et dixit mihi: *Accipe libellum, & deuora illum, & faciet amaricari ventrem tuum: sed in ore tuo erit dulcis tanquam mel. Ezech. 3.

D Et accepi libellum de manu angeli, & deuorauí illum, & erat in ore meo tanquam mel dulcis. Et cũ deuorassem eum, amaricatus est venter meus. Et dixit mihi: Oportet te iterum prophetare in gentibus, & linguis, & populis, & regibus multis.

CAPVT XI.

Et datus

DECIMA FIGVRA.

Digitized by Google

A ET datus est mihi calamus similis virgæ, & dictum est mihi: Surge, & metire templum Dei & altare, & adorantes in eo. Et atrium quod intra templum est, ejice foras, & ne metiaris illud, quoniam datum est gentibus, & ciuitatem sanctam calcabunt mensibus quadraginta duobus: & dabo duobus testibus meis, & prophetabunt diebus mille ducentis sexaginta amicti saccis.

B Hi sunt duæ oliuæ, & duo candelabra in conspectu Dei terræ stantia. Et si quis voluerit eis nocere, ignis exit de ore eorum, & deuorat inimicos eorũ. Et si quis voluerit eos lędere, sic oportet eum occidi. Hi habent potestatem claudēdi cœlum, ne pluat diebus prophetiæ ipsorum: & potestatem habent super aquas conuertendi eas in sanguinem, & percutiendi terram omni plaga, quotiescunq; voluerint.

C Et cum finierint sermonem suum, * bestia quæ ascēdit de abysso, faciet aduersus eos bellũ: & vincet illos, & occidet eos. Et corpora eorum iacebunt in plateis ciuitatis magnæ, quæ vocatur spiritualiter Sodoma, & Aegyptus, vbi & Dominus noster crucifixus est. Et videbunt de tribubus, & populis, & linguis, & gentibus corpora eorum per treis dies & dimidium, & corpora eorum non sinentur poni in monumentis. Et habitantes terram gaudebunt super illis & lætabuntur, & munera mittent inuicem: quoniam hi duo prophetę cruciauerunt eos qui habitant super terram. Danie. 7

D Et post dies tres & dimidium, spiritus vitę a Deo intrauit in eos. Et steterũt super pedes suos, & timor magnus cecidit super eos qui viderunt eos. Et audierunt vocem magnam de cœlo, dicentem ipsis: Ascendite huc. Et ascenderunt in cœlum in nube, & viderunt illos inimici eorum. Et in illa hora factus est terræmotus magnus, & decima pars ciuitatis cecidit: & occisa sunt in terræmotu nomina hominum septem millia: & reliqui territi sunt, & dederunt glo-

G tiam

FIGVRA VNDECIMA.

Digitized by Google

riam Deo cœli. Væ ſecundum abſq; & ecce væ tertium veniet cito.

E Et ſeptimus angelus tuba cecinit, & factæ ſunt voces magnæ in cœlo dicentes: Facta ſunt regna huius mundi Domini noſtri & Chriſti eius, & regnabit in ſæcula ſæculorum, Amen.

F Et vigintiquatuor ſeniores, qui in conſpectu Dei ſedent in ſedibus ſuis, ceciderũt in facies ſuas, & adorauerũt Deũ, dicentes: Gratias agimus tibi Domine Deus omnipotens, qui es, & qui eras, qui venturus es: quia accepiſti virtutem tuã magnam, & regnaſti.

G Et iratæ ſunt gentes, & aduenit ira tua, & tempus mortuorum vt iudicentur: & reddas mercedem ſeruis tuis prophetis & ſanctis, & timẽtibus nomen tuum puſillis & magnis: & perdas eos qui perdunt terram. Et apertum eſt templum Dei in cœlo, & viſa eſt arca teſtamenti eius in templo eius, & facta ſunt fulgura, & voces, & tonitrua, & terræmotus, & grando magna.

¶ Figura. XII. CAP. XII.

A ET ſignum magnum apparuit in cœlo. Mulier amicta ſole, & luna ſub pedibus eius, & in capite eius cõrona ſtellarũ duodecim. Et in vtero habens, clamat parturiẽs, & cruciatur vt pariat.

B Et viſum eſt aliud ſignum in cœlo, & ecce draco magnus rufus, habens capita ſeptem, & cornua decem, & in capitibus ſuis diademata ſeptem: & cauda eius trahit tertiam partem ſtellarum cœli, & miſit eas in terram: & draco ſtetit ante mulierem, quæ erat paritura, vt cum peperiſſet filium eius, deuoraret. Et peperit filium maſculum, qui recturus erat omnes gentes virga ferrea: & raptus eſt filius eius ad Deum, & ad thronum eius. Et mulier fugit in ſolitudinem, vbi habebat locum paratũ a Deo, vt ibi paſcant eam diebus mille ducentis ſexaginta.

C Et factum eſt prælium magnũ in cœlo. Michael & angeli eius præliabantur cum dracone: & draco

FIGVRA XII.

Digitized by Google

pugnabat & angeli eius, & non valuerunt, neq; locus inuentus est eorum amplius in cœlo. Et proiectus est draco ille magnus, serpens antiquus, qui vocatur diabolus & satanas, qui seducit totum terrarũ orbem: & proiectus est in terram, et angeli eius cum illo proiecti sunt. Et audiui vocem magnam dicentem: In cœlo nunc facta est salus & virtus, & regnũ Dei nostri, & potestas Christi eius: quia proiectus est accusator fratrum nostrorum, qui accusabat illos ante conspectum Dei nostri die ac nocte: & ipsi vicerũt eum propter sanguinem agni, & propter sermonem testimoniũ sui, & non dilexerũt animam suam vsq; ad mortem. Propterea lætamini cœli, & qui habitatis in eis. Væ habitatoribus terræ & maris, quia descẽdit diabolus ad vos habens iram magnã, sciens quod modicum tempus habet.

Et postquam vidit draco, quod proiectus esset in terram, persequutus est mulierem quę peperit masculum. Et datæ sunt mulieri alæ duæ aquilæ magnæ, vt volaret in desertum, in locum suum vbi alitur per tempus & tempora, & dimidium temporis a facie serpentis.

Et eiecit serpens ex ore suo post mulierem aquam tanquam flumen, vt eam faceret rapi a flumine. Et audiuit terra mulierem, & aperuit terra os suum, & absorbuit flumen quod eiecerat draco ex ore suo. Et iratus est draco aduersus mulierem: & abijt vt faceret prælium cum reliquis de sæmine eius, qui custodiunt mandata Dei, & habent testimonium Iesu Christi. Et stetit super arenam maris.

¶Figura. XIII. CAP. XIII.

ET vidi de mari bestiam ascendentem, habentem capita septem, & cornua decem, & super cornua eius decem diademata, & super capita eius nomen blasphemiæ. Et bestia quam vidi, similis erat pardo, & pedes eius sicut pedes vrsi, & os eius sicut os leonis. Et dedit illi virtutem suam,

FIGVRA XIII.

Digitized by Google

& ſedem ſuam draco, & poteſtatem magnã. Et vi-
di vnũ de capitibus eius quaſi occiſum in mortem,
& plaga mortis eius curata eſt. Et admiratio fuit in
B vniuerſa terra poſt beſtiam.

Et adorauerunt draconem, qui dedit poteſtatem beſtiæ: & adorauerunt beſtiam, dicentes: Quis ſimilis beſtiæ, & quis poterit pugnare cum ea? Et datum eſt ei os loquens magna & blaſphemias, & data eſt ei poteſtas faciendi menſes quadraginta duos. Et aperuit os ſuum in conuicia ad Deum, vt conuicijs affi ceret nomen eius, & tabernaculum eius, & eos qui in cœlo habitant. Et eſt datum illi bellum facere cum ſanctis, & vincere eos. Et data eſt illi poteſtas in omnem tribum & populum, & linguam, gentem, & adorabunt eam omnes qui inhabitant terram: *quorũ nõ ſunt ſcripta nomina in libro vitæ agni, qui occiſus eſt ab origine mundi. Si quis habet aurem, audiat. Qui in captiuitatem ducit, in captiuitatem vadit: *qui gladio occiderit, oportet eum gla-
C dio occidi. Hic eſt patientia & fides ſanctorum.

Et vidi aliam beſtiã aſcendentem de terra, & habebat cornua duo ſimilia agni, & loquebatur ſicut draco. Et poteſtatem prioris beſtiæ omnem facit in conſpectu eius, & facit terram, & inhabitantes in ea adorare beſtiam primam, cuius curata eſt plaga mortis. Et facit ſigna magna, vt etiam ignem faceret de cœlo deſcendere in terram in conſpectu hominum. Et ſeducit habitantes in terra propter ſigna quæ data ſunt illi, vt faceret in conſpectu beſtiæ, dicens habitantibus in terra, vt faciant imaginem beſtiæ, quæ habet plagam gladij, & vixit.

D Et datum eſt illi, vt daret ſpiritũ imagini beſtiæ, & vt loquatur imago beſtiæ, & faciet vt quicunq; nõ adorauerint imaginem beſtiæ, occidantur. Et faciet oẽs puſillos, & magnos, & diuites, & pauperes, & liberos, & ſeruos accipere characterem in manu ſua dextera, aut in frontibus ſuis. Et ne quis poſ-

Infra, 20.

Gene. 9. Mat. 26.

ſit emere aut vendere, niſi qui habet characterem, aut nomen beſtiæ, aut numerum nominis eius. Hic ſapientia eſt. Qui habet intellectum, computet numerum beſtiæ. Numerus enim hominis eſt, & numerus eius ſexcenti ſexagintaſex. CAP. XIIII.

¶ Figura. XIIII.

ET vidi, & ecce agnus ſtans ſuper montē Sion, & cū eo centum quadraginta quatuor milia habentia nomen patris eius ſcriptum in frontibus ſuis. Et audiui vocem de cœlo, tanq̄ vocem aquarum multarū, & tanq̄ vocem tonitrui magni: & vocem audiui citharœdorum citharizantium citharis ſuis. Et cantant quaſi canticum nouum ante ſedem, & ante quatuor animalia, & ſeniores: & nemo poterat diſcere canticum, niſi illa centum quadraginta quatuor milia, qui empti ſunt de terra. Hi ſunt qui cum mulieribus non ſunt coinquinati, virgines enim ſunt. Hi ſequuntur agnum quocunque ierit. Hi empti ſunt ex hominibus primitiæ Deo & agno, & in ore eorum non eſt inuentus dolus. Sine macula enim ſunt ante thronum Dei. A

Et vidi alterum angelum volantem per mediū cœli, habentem Euangelium æternum, vt euangelizaret habitantibus ſuper terram, & omni genti, & tribui, & linguæ, & populo, dicentem magna voce: Timete Deum, & date illi honorem, quia venit hora iudicij eius: * & adorate eum, qui fecit cœlum & terram, mare, & fontes aquarum. Et alius angelus ſequutus eſt, dicens: * Cecidit cecidit Babylon ciuitas illa magna, quia a vino iræ fornicationis ſuæ potauit omnes gentes. Et tertius angelus ſequutus eſt illos, dicens voce magna: Si quis adorauerit beſtiam & imaginem eius, & acceperit characterem in fronte ſua, aut in manu ſua, & hic bibet de vino iræ Dei, quod mixtum eſt mero in calice iræ ipſius. Et cruciabitur igne & ſulphure in conſpectu angelorum ſanctorum, & ante conſpectum agni. * Et fu- B

Pſal. 145. Act. 14. Eſa. 21. Hiere. 51. Infra, 18.

Supr. 9. Infra, 19.

mus tor-

FIGVRA XIIII.

Digitized by Google

mus tormenti eorum ascendit in sæcula sæculorum. Nec habent requiem die ac nocte, qui adorant bestiam, & imaginem eius: & si quis acceperit characterem nominis eius. Hic patientia sanctorum est. Hic qui custodiunt mandata & fidem Iesu.

Et audiui vocem de cœlo, dicentem mihi: Scribe: D Beati mortui, qui in Domino moriuntur: amodo etiam dicit spiritus, vt requiescant a laboribus suis: sed opera illorum sequuntur illos.

Figura. 15 ¶ Et vidi, & ecce nubem candidam, & super nubem sedentem similem filio hominis, habentē in capite suo coronam aureā, & in manu sua falcē acutā, E

Et alius angelus exiuit de templo, clamans voce magna ad sedentem super nubem: *Mitte falcem tuam & mete: quia venit tibi hora, vt metas, quoniam aruit messis terræ. Et misit qui sedebat super nubem, falcem suam in terram, & demessa est terra.

Iocl. 3.

Et alius angelus exiuit de templo, quod est in F cœlo, habens & ipse falcem acutam. Et alius angelus exiuit de altari, qui habebat potestatē supra ignem, & clamauit voce magna ad eum qui habebat falcem acutam, dicens: Mitte falcem tuam acutam, & vindemia botros terræ: quoniam maturę sunt vuæ eius. Et misit angelus falcem suā acutam in terrā, & vindemiauit vineam terræ: & misit in lacum iræ Dei magnū, & calcatus est lacus extra ciuitatem, & exiuit sanguis de lacu vsq; ad frenos equorum per stadia mille sexcenta.

CAP. XV.

ET vidi aliud in cœlo signū magnū & mirabile, angelos septē, habentes plagas septē nouissimas: quoniā in illis consummata est ira Dei. A

Et vidi tanq; mare vitreum mixtū igni, & eos qui victoriam reportabant de bestia, & de imagine B eius, & de numero nominis eius, stantes super mare vitreum, habentes citharas Dei, & cantant canticū Mosi serui Dei, et canticū agni, dicētes: Magna et mirabilia sunt opera tua Dñe Deus omnipotens, iustæ & veræ

FIGVRA XV.

Digitized by Google

Hie.10. & veræ sunt viæ tuæ rex sanctorum.* Quis nō timebit Domine, & magnificabit nomē tuū? Quia solus pius es: quoniam oēs gentes venient & adorabūt in cōspectu tuo: quoniā iudicia tua manifestata sunt.

Et post hæc vidi, & ecce apertum est templum tabernaculi testimonij in cœlo: & exierunt septem angeli, habentes septem plagas, de templo, vestiti lino mundo & candido, & præcincti circa pectora zonis aureis. Et vnum ex quatuor animalibus dedit septem angelis septem phialas aureas, plenas iracundiæ Dei viuentis in sæcula sæculorum. Et impletum est templū fumo a maiestate Dei, & de virtute eius: & nemo poterat introire in templum, donec consummarentur septem plagæ septem angelorum. C

¶ Figura. XVI. CAP. XVI.

ET audiui vocem magnam de templo, dicentem septem angelis: Ite, effundite septem phialas iræ Dei in terram. A

Et abijt primus angelus, & effudit phialam suā in terram, & factum est vulnus malum ac noxium in homines, qui habebant characterem bestiæ, & in eos qui adorabant imaginem eius. B

Et secundus angelus effudit phialam suam in mare, & factus est sanguis tanq̄ mortui, & omnis anima viuens mortua est in mari.

Et tertius angelus effudit phialam suam in flumina, & in fontes aquarum, & factæ sunt sanguis. Et audiui angelum dicentem: Iustus es Domine, qui es, & qui eras: & sanctus, quia hæc iudicasti, quia sanguinem sanctorum & prophetarum effuderunt, & sanguinem eis dedisti bibere. Digni enim sunt. Et audiui alterum dicentem: Etiam Domine Deus omnipotens, vera & iusta iudicia tua.

Et quartus angelus effudit phialam suam in solem, & datum est illi æstu affligere homines per ignem. Et æstuauerunt homines æstu magno, & blasphemauerunt nomen Dei habentis potestatem su- C

per hac

FIGVRA XVI.

Digitized by Google

per has plagas: neq; egerunt scelerum pœnitentiã, D
vt darẽt illi gloriã. Et quintus angelus effudit phia
lam suã super sedem bestiæ, & factũ est regnũ eius te
nebrosum, & cõmandaucauerunt linguas suas præ
dolore, & cõuicĩs affecerũt Deũ cœli præ doloribus
suis, et vlceribus suis: nec resipuerũt ab operibus suis

Et sextus angelus effudit phialam suam in flu
men illud magnum Euphraten, & siccata est aqua,
vt præpararetur via regum ab ortu solis.

Et vidi ex ore draconis, & ex ore bestiæ, & ex E
ore pseudoprophetæ exire spiritus tres immũdos in
modum ranarum. Sunt enim spiritus dæmoniorum
faciẽtes signa, vt procedant ad reges totius terræ ad
congregandum illos in prælium diei illius magni
Dei omnipotentis. *Ecce venio sicut fur, Beatus qui
Mat. 24. Lucæ. 12. vigilat, & custodit vestimenta sua, ne nudus ambu
1. Thes. 5. let, & videant turpitudinem eius. Et congregauit il
2. Pet. 3. los in locum, qui vocatur Hebraice Armageddon.

Et septimus angelus effudit phialã suã in aerẽ. Et
exiuit vox magna de cœlo a throno, dicẽs: Factũ est.
Et facta sunt fulgura & voces, & tonitrua, & terræ
motus factus est magnus, qualis nũq; fuit, ex quo ho
mines fuerũt sup terrã, talis terræmotus, adeo magn? F
Et facta est ciuitas magna in tres partes, & ciuita
tes gentium ceciderũt. Et Babylon magna venit in
memoriã ante Deũ, vt daret illi calicẽ vini indigna
tionis iræ suæ. Omnis insula fugit, & mõtes nõ sunt
inuenti. Et grando magna sicut talentum descendit
de cœlo in homines, & blasphemauerũt Deũ homi
nes propter plagam grandinis, qm̃ magna facta est
plaga eius vehemẽter. CA. XVII. ℂ Figura. 17:

ET venit vnus de septem angelis, qui habebãt A
septẽ phialas, & locutus est mecũ, dicẽs mihi:
Veni ostendam tibi damnationem meretri
cis magnæ, quæ sedet super aquas multas, cum qua
scortati sunt reges terræ, & inebriati sunt qui inha
bitant terram de vino prostitutionis eius.

Et abstulit

FIGVRA XVII.

Digitized by Google

Et abstulit me spiritus in desertum. Et vidi mu- B
lierem sedentem super bestiam coccinam plenā no-
minibus maledicentię, habentē capita septem, & cor
nua decem. Et mulier erat circūdata purpura & coc
cino, & inaurata auro & lapide precioso, & marga-
ritis, habens poculum aureum in manu sua plenum
abominationibus & immundicia libidinis suæ. Et
in fronte eius nomen scriptum mysterium: Babylon
magna mater scortationū, & abominationū terræ.

Et vidi mulierem ebriam de sanguine sanctorū, C
& de sanguine martyrum Iesu: & miratus sum cum
viderem illam, admiratione magna. Et dixit mihi
angelus: Quare miraris? Ego dicam tibi mysteriū,
mulieris, & bestiæ quæ portat eam, quæ habet capi-
ta septem, & cornua decem. Bestia quā vidisti, fuit,
& non est, & ascensura est de abysso, & in interitū
ibit, & mirabuntur inhabitantes terram, quorum
nomina scripta nō sunt in libro vitæ, a condito mun
do, videntes bestiam, quæ erat, & non est, Et hic est
mens, quæ habet sapientiam. Septem capita, septem
mōtes sunt, super quos mulier sedet, & reges septem
sunt. Quinq; ceciderunt, vnus est, & alius nondum
venit. Et cum venerit, oportet illum breue tempus
manere. Et bestia quæ erat, & nō est, & ipse octauus
est, & de septem est, & in interitum vadit.

Et decem cornua quæ vidisti, decem reges sunt, D
qui regnū nondum acceperūt, sed potestatem tanq;
reges vna hora accipient cū bestia. Hi vnum consi-
lium habent, & virtutem & potestatem suam bestiæ
tradent. Hi cū agno pugnabunt, & agnus vincet il-
los: *quoniam Dominus dominorū est, & rex re-
1. Tim. 6. gum: & qui cū illo sunt vocati, & electi, & fideles.
Infra. 19.

Et dicit mihi: Aquæ quas vidisti, vbi meretrix se E
det, populi sunt & turbę, & gentes, & linguę. Et de-
cem cornua quæ vidisti in bestia, hi odio prosequen
tur meretricem, & desolatam facient illam & nudā,
& carnes eius comedēt, & ipsam igne cōcremabunt.

Deus

Digitized by Google

Deus enim dedit in corda eorũ, vt faciant quod placitũ est illi, vt vnam faciant voluntatem, vt dent regnum suum bestiæ, donec consummentur verba Dei. Et mulier quam vidisti, est ciuitas magna, quæ habet regnum super reges terræ.

¶ Figura. XVIII. CAP. XVIII.

A ET post hæc vidi alium angelum descendentem de cœlo, habentem potestatem magnam, & terra illuminata est a gloria eius. Et exclamauit per fortitudinẽ voce magna, dicens: * Cecidit, cecidit Babylon magna, & facta est habitatio dæmoniorum, & custodia omnis spiritus immũdi, & custodia omnis volucris immundæ & inuisæ: quia de vino iræ scortationis eius biberunt omnes gentes. Et reges terræ cũ illa scortati sunt, & mercatores terræ de virtute deliciarum eius diuites facti sunt. Esa. 21. Hiere. 51. Supra. 14.

B Et audiui aliam vocem de cœlo dicentem: Exite de illa populus meus, ne participes sitis delictorum eius, & de plagis eius ne accipiatis. Quoniam peruenerunt peccata eius vsq; ad cœlum, & recordatus est Deus iniquitatum eius. Reddite illi sicut & ipsa reddidit vobis, & duplicate ei duplicia secundum opera eius. In poculo quo miscuit, miscete illi duplũ. Quantum glorificauit se, & in delicijs fuit, tantum miscete illi tormentũ & luctũ, quia in corde suo dicit: * Sedeo regina, & vidua nõ sum, & luctum nõ videbo. Ideo in vna die venient plagæ eius, mors, & luctus, & fames, & igne comburetur: quia fortis est Dominus Deus, qui iudicabit illam. Esa. 47.

C Et flebunt illam, & plangent se super illa reges terræ, qui cum illa scortati sunt, & in delicijs vixerunt, cum viderint fumũ incendij eius, longe stantes propter timorẽ tormenti eius, dicentes: * Væ væ ciuitas illa magna Babylon, ciuitas illa fortis, quoniam in vna hora venit iudicium tuum. Hiere. 51.

D Et negociatores terræ flent & lugent super illa: quoniam merces eorum nemo emit amplius, mer-

Digitized by Google

FIGVRA. XVIII.

Digitized by Google

ces auri & argenti, & lapidis precioſi, nec̃ margaritæ, & byſſi, & purpuræ, & cocci, & omne lignum Thyinum, & omne vas Eburneum, & omne vas de ligno precioſiſſimo, & ære, & ferro, & marmore, & Cinamomum, & odoramentum, & vnguentũ, & thus, & vinum, & oleum, & ſimilam, & triticũ, & iumenta, & oues, & equorum, & rhedarum, & mancipiorum, & animas hominum. Et poma deſiderĩ animæ tuæ diſceſſerunt a te, & omnia pinguia & præclara perierũt a te, & amplius illa iam nõ inuenies. Mercatores horũ qui diuites facti ſunt, ab ea longe ſtabunt propter timorẽ tormẽti eius, flentes ac lugentes, & dicẽtes: * Væ vę ciuitas illa magna, quæ amicta erat byſſo & purpura & cocco, & deaurata erat auro, & lapide precioſo & margaritis: quoniam vna hora deſtitutæ ſunt tantæ diuitiæ. Hiere. 51.

E Et omnis gubernator, & omnis in nauibus vertantium turba, & nautæ, & qui in mari operantur, longe ſteterunt: & clamauerunt, videntes fumum incendĩ eius, dicentes: Quæ ſimilis ciuitati huic magnæ? Et miſerunt puluerem ſuper capita ſua, & clamauerunt flentes & lugentes, dicentes: Væ væ ciuitas illa magna, in qua diuites facti ſunt omnes qui habebant naues in mari de pretijs eius, quoniam vna hora deſolata eſt. Exulta ſuper eã cœlum, & ſancti apoſtoli & prophetæ, quoniam iudicauit Deus iudicium veſtrum de illa.

F Et ſuſtulit vnus angelus fortis lapidem quaſi molarem magnum, & miſit in mare, dicens: * Hoc impetu mittetur Babylon ciuitas illa magna, & vltra iam non inuenietur. Et vox citharœdorũ & muſicorum, & tibia canentium, & tuba non audietur in te amplius: & omnis artifex, cuiuſcunq; artis non inuenietur in te amplius: & vox molæ non audietur in te amplius: & lux lucernæ nõ lucebit in te amplius: & vox ſponſi & ſponſæ non audietur poſthac in te; quia mercatores tui erant principes terræ: quia Hiere. 51.

H, ñ, in vene

in veneficijs tuis errauerunt omnes gentes: & in ea
sanguis prophetarũ & sanctorum inuẽtus est, & om-
nium qui interfecti sunt in terra. CAP. XIX.

A POst hæc audiui quasi vocem magnam turbæ
multæ in cœlo dicentis: Alleluia, salus & hon-
or & gloria & virtus Domino Deo nostro
est, quia vera & iusta iudicia eius: quia iudicauit de
Supra,6. meretrice magna, *quæ corrupit terram prostitu-
tione sui, & vindicauit sanguinem seruorum suorũ
Sup.9.14. de eius manu. Et iterum dixerunt: alleluia. * Et fu-
mus ascendit in sæcula sæculorum.

B Et ceciderunt vigintiquatuor seniores, & qua-
tuor animalia: & adorauerunt Deum sedentem su-
per thronum, dicentes: Amen, alleluia. Et vox de
throno exiuit, dicens: Laudem dicite Deo nostro oẽs
sancti eius, & qui timetis eum pusilli & magni.

C Et audiui vocem tubæ multæ, & sicut vocem
aquarum multarum, & sicut vocem tonitruorum
magnorum, dicentium: alleluia, quoniam regnauit
Dominus Deus noster omnipotens. Gaudeamus
& exultemus, & demus gloriam ei: quia venerunt
nuptiæ agni, & vxor eius præparauit se. Et datũ est
illi, vt cooperiat se byssino puro & splendido. Byssus
num enim iustificationes sunt sanctorum.

Mat.22. D Et dicit mihi, scribe: *Beati qui ad cœnã nuptia-
Luc.14. rum agni vocati sunt. Et dicit mihi: Hæc verba Dei
vera sunt. Et cecidi ante pedes eius, vt adorarem eũ.
Infra,22. Et dicit mihi: *Vidè ne feceris, conseruus tuus sum,
& fratrũ tuorum habentium testimoniũ Iesu. Deum
adora. Testimoniũ enim Iesu est spiritus prophetiæ.

Figur.19. ¶ Et vidi cœlum apertum, & ecce equus albus,
E & qui sedebat super eum vocabatur fidelis & verax,
Sup,1,2. & per iustitiam iudicat & pugnat. *Oculi aũt eius
sicut flamma ignis, & in capite eius diademata mul-
ta, habens nomẽ scriptũ, quod nemo nouit nisi ipse.
Esa,63. *Et vestitus erat veste tincta sanguine. Et vocatur
nomẽ eius, sermo Dei. Et exercitus qui sunt in cœlo,
sequebatur

Digitized by Google

FIGVRA. XIX.

Digitized by Google

sequebatur eum in equis albis, vestiti byssino albo
Supr.1. & mũdo: * & ex ore eius procedit gladius ex vtra
Psal.2. que parte acutus, vt eo percutiat gentes. * Et ipse re
Supra.2. get eas virga ferrea, & ipse calcat torcular vini fu
roris, & iræ Dei omnipotẽtis. Et habet in vestimen
1.Timo.6 to & in fœmore suo nomen scriptum: * Rex regum,
Supra.17 & Dominus dominantium.

F Et vidi vnum angelum stantem in sole, & clamauit voce magna, dicens omnibus auibus, quæ volabant per medium cœli. Venite & congregamini ad cœnam magni Dei, vt edatis carnes regum, & carnes tribunorum, & carnes fortium, & carnes equorum, & sedentium in ipsis, & carnes omnium liberorum, ac seruorum, & pusillorum ac magnorum.

G Et vidi bestiam & reges terræ, & exercitus eorũ congregatos ad faciendum prælium cũ illo qui sedebat in equo, & cum exercitu eius. Et apprehensa est bestia, & cum illa pseudopropheta, qui fecit signa coram ipso, in quibus seduxit eos qui acceperunt characterem bestiæ, & qui adorauerũt imaginem eius. Viui iecti sunt hi duo in stagnum ignis ardens sulphure: & cæteri occisi sunt gladio sedentis super equum, qui procedit ex ore ipsius, & omnes aues saturatæ sunt carnibus eorum.

¶ Figura. XX. CAP. XX.

A ET vidi angelum descendentẽ de cœlo, habentem clauẽ abyssi, & catenam magnam in manu sua. Et apprehendit draconem serpentem antiquũ, qui est diabolus & satanas, & ligauit eum per annos mille, & misit eum in abyssum, & clausit eum: & obsignauit super illum, vt nõ seducat amplius gentes, donec consummentur mille anni. Et post hoc oportet illum solui modico tempore.

B Et vidi sedes, & sederũt super eas, & iudiciũ datũ est illis: & animas decollatorũ propter testimoniũ Iesu, & propter sermonem Dei: & qui nõ adorauerunt bestiam, neq; imaginem eius, nec acceperũt characterem

FIGVRA. XX.

Digitized by Google

racterem eius in frontibus suis, aut in manibus suis: & vixerunt, & regnauerunt cū Christo mille annis. Cęteri vero mortuorū nō reuixerūt, donec consummentur mille anni. Hæc est resurrectio prima. Beatus & sanctus qui habet partē in resurrectiōe prima. In his secūda mors nō habet potestatē, sed erūt sacerdotes Dei & Christi, & regnabūt cū illo mille annis.

Et cum consummati fuerint mille anni, soluetur C
satanas de carcere suo, & exibit vt seducat gentes, quæ sunt super quatuor angulos terræ Gog & Magog, vt congreget eos in prælium, quorū numerus est sicut arena maris: & ascenderunt super latitudinem terræ, & circūierunt castra sanctorum & ciuitatem dilectam. Et descendit ignis a Deo de cœlo, & deuorauit eos: & diabolus qui seducebat eos, missus est in stagnum ignis & sulphuris, vbi & bestia & pseudoprophetę cruciabūtur die ac nocte in sęcula sęculorū

Et vidi thronum magnum candidum & sedentem super eū, a cuius conspectu fugit terra & cœlum, D
et locus nō est inuētus eis. Et vidi mortuos magnos, & pusillos stantes in conspectu Dei: & libri aperti sunt, & alius liber apertus est qui est vitæ, & iudicati sunt mortui ex his, quæ scripta erant in libris secundum opera ipsorum: & dedit mare mortuos, qui in eo erant, & mors & infernus dederunt eos, qui in ipsis erant mortuos, & iudicatum est de singulis secundum opera ipsorum. Et infernus & mors coniecti sunt in stagnum ignis. Hæc est mors secunda.

Et qui nō inuentus est in libro vitæ scriptus, coniectus est in stagnum ignis.

¶ Figura. XXI. CAP. XXI.

Esa. 65. 2. Pet. 3. *ET vidi cœlum nouum, & terrā nouam. Primum enim cœlum, & prima terra abiit, & mare iam nō est. Et ego Ioannes vidi sanctā ciui A
tatem Hierusalem nouā, descendentē de cœlo, a Deo paratā sicut sponsam ornatā viro suo. Et audiui vocem magnam de throno, dicentem: Ecce tabernaculum Dei

FIGVRA. XXI.

Digitized by Google

sum Dei cũ hominibus,& habitabit cum eis:& ipſi populi eius erũt,& ipſe Deus cũ eis erit eorũ Deus.
Eſa. 25. *Et abſterſurus eſt Deus omnem lachrymã ab oculis eorũ.Et mors vltra nõ erit,neq; luctus,neq; clamor,neq; dolor erit vltra,quia prima abierunt.
Supra.7.
Eſa. 43. Et dixit qui ſedebat in throno: *Ecce noua facio
2.Cor.5. omnia.Et dixit mihi:Scribe,quia hæc verba fidelia
Eſa.44. ſunt & vera.Et dixit mihi:Factum eſt.*Ego ſum
Infra, 22. alpha & O,initium & finis Ego ſitienti dabo de fonte aquæ viuæ gratis.Qui vicerit,poſſidebit omnia, & ero illi Deus,& ipſe erit mihi filius.Timidis aũt & incredulis,& execratis,& homicidis,& fornicatoribus,& veneficis,& idolatris,& omnibus mendacibus pars illorum erit in ſtagno ardenti igne & ſulphure,quod eſt mors ſecunda.

Et venit ad me vnus de ſeptem angelis habentibus ſeptem phialas plenas ſeptem plagis nouiſſimis: & loquutus eſt mecũ,dicens: Veni, & oſtendam tibi ſponſam vxoris agni. Et ſuſtulit me ſpiritu in montem magnũ & altum,& oſtendit mihi ciuitatem magnã,ſanctam Hieruſalem,deſcendentem de cœlo a Deo,habentem claritatẽ Dei.Et lumẽ eius ſimile lapidi precioſiſſimo,tanq; lapidi iaſpidi cryſtallizanti:& habebat murum magnũ & altum,habentem portas duodecim:& in portis angelos duodecim: & nomina inſcripta,quæ ſunt nomina duodecim tribuum filiorum Iſrael. Ab Oriente portæ tres,ab Aquilone portæ tres,ab Auſtro portæ tres, ab Occaſu portæ tres:& murus ciuitatis habens fundamenta duodecim, & in ipſis duodecim nomina duodecim apoſtolorum agni.

Et qui loquebatur mecum habebat menſuram arundineam auream, vt metiretur ciuitatem & portas eius,& murum eius.Et ciuitas in quadro poſita eſt,& longitudo eius tanta eſt,quanta & latitudo: & menſus eſt ciuitatem de arundine aurea per ſtadia duodecim milia:& longitudo,& altitudo,& latitudo

Digitized by Google

ctitudo æqualia sunt. Et mensus est murum eius centum quadraginta quatuor cubitorum, mensura hominis, quæ est angeli. Et erat structura muri eius ex laspide.

Ipsa vero ciuitas aurum mundum, simile vitro mundo, & fundamenta muri ciuitatis omni lapide pretioso ornata. Fundamẽtum primũ, laspis: secundum, Sapphirus: tertiũ, Calcedonius: quartũ, Smaragdus: quintũ, Sardonyx: sextum, Sardius: septimum, Chrysolytus: octauũ, Berillus, nonũ, Topazius: decimũ, Chrysoprasus: vndecimũ, Hyacinthus: duodecimum, Amethystus. Et duodecim portæ, duodecim margaritæ sunt, per singulas, & singulæ portæ singulis margaritis: & platea ciuitatis aurũ mundũ, tanq̃ vitrum perlucidũ. Et templum nõ vidi in ea.

Dominus enim Deus omnipotens templum illius est, & agnus. * Et ciuitas nõ eget sole neq; luna, vt luceant in ea. Nam claritas Dei illuminauit eã, & lucerna eius est agnus. Et ambulabunt gentes, quæ seruatæ fuerunt in lumine eius, & reges terræ afferent gloriam suam in illam. * Et portæ eius non claudentur per diem. Nox enim non erit illic. Esa. 60. Ibidem.

Non intrabit in eam aliquid quod inquinat, aut abominationem facit, & mendacium: nisi qui scripti sunt in libro vitæ agni.

CAP. XXII.

ET ostendit mihi purum fluuium aquæ viuæ splendidũ tanq̃ Chrystallum, procedentem de sede Dei & agni. In medio plateę eius, et ex vtraq; parte fluminis lignum vitæ, afferens fructus duodecim, per menses singulos reddens fructũ suũ, & folia ligni ad sanitatẽ gentiũ. * Et omne maledictum non erit amplius: sed sedes Dei & agni in illa erũt, & serui eius seruient illi. Et videbũt faciẽ eius, & nomẽ eius in frõtibus suis. * Et nox vltra nõ erit, & nõ egent lumine lucernæ, neq; lumine solis: quĩ Dñs Deus illuminat illos, & regnabũt in sęcula sæculorũ. Et dixit mihi: hęc verba fidelia sunt, & vera. Galat. Esa. 60.

Et Dñs

Et Dominus Deus sanctorũ prophetarũ misit
angelum suũ ostendere seruis suis, quæ oportet fieri cito. Et ecce venio velociter. *Beatus qui custodit B
Supra. 1. verba prophetiæ libri huius. Et ego Ioannes, qui audiui & vidi hæc. Et postq̃ audissem & vidissem, cecidi, vt adorarẽ ante pedes angeli, qui mihi hæc ostendebat. Et dicit mihi: *Vide ne feceris, conseruus enim
Supra. 19. tuus sum, & fratrum tuorũ prophetarum, & eorũ qui seruant verba prophetiæ libri huius. Deũ adora.
Et dicit mihi: Ne obsignaueris verba prophetiæ C
libri huius. Tempus enim prope est. Qui nocet, noceat adhuc: & qui sordidus est, sordescat adhuc: & qui iustus est, iustificetur adhuc: & sanctus sanctificetur adhuc: & ecce venio cito, & merces mea mecum est, vt reddam vnicuique vt opus illius erit. *Ego sum alpha & O, primus & nouissimus, prin-
Esaiæ. 44. cipium & finis. Beati qui seruant mandata illius, vt sit potestas eorũ in ligno vitæ, & per portas intrent in ciuitatem. Foris aũt canes & venefici, & impudici, & homicidæ, & idolis seruientes, & omnis qui amat & facit mendacium.
Ego Iesus misi angelum meũ, vt testificaretur vo- D
bis hæc in ecclesijs: ego sum radix & genus Dauid, stella splendida & matutina. Et spiritus & sponsa dicunt, veni: & qui audit, dicat, veni. *Et qui sitit veniat: & qui vult, accipiat aquam vitæ gratis.
Esa. 55. Contestor enim omni audienti verba prophetiæ E
Ioan. 7. libri huius. Si quis apposuerit ad hæc, apponet Deus
Prouer. 5. super illum plagas scriptas in libro isto. Et si quis diminuerit de verbis prophetiæ huius, auferet Deus partem eius e libro vitæ, & a ciuitate sancta, & ex his quæ scripta sunt in libro isto. Dicit qui testimonium perhibet istorum: Etiam venio cito. Amen, etiam: veni Domine Iesu. Gratia Domini nostri Iesu Christi cum omnibus vobis. Amen.

¶ Noui testamenti totius per Des. Erasmum Roterod. nouissime recogniti, Finis.

Digitized by Google

Deutero. CAP. VI.

Hæc sunt præcepta, & cæremoniæ, atque iudicia quæ mãdauit Dominus Deus vester, vt docerem vos, vt faciatis ea in terra ad quam transgredimini possidendam, vt timeas Dominum Deũ tuũ, & custodias omnia mandata, & præcepta eius, quæ ego præcipio tibi, & filijs tuis, ac nepotibus tuis, cunctis diebus vitæ tuæ, vt prolongentur dies tui.

Mat.22. Mar.12. Luc.10.

Audi Israel & obserua, vt facias quæ præcepit tibi Dominus, & bene sit tibi, & multiplicaris amplius, sicut pollicitus est Dominus Deus patrũ tuorum tibi terram lacte, & melle manantem.

Audi Israel, Dominus Deus noster Deus vnus est. Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo, & ex tota anima tua, & ex tota fortitudine tua. Eruntq; verba hæc quæ ego præcipio tibi hodie, in corde tuo, & narrabis ea filijs tuis, & meditaberis sedens in domo tua, & ambulans in itinere, dormiens atq; consurgens. Et ligabis ea quasi signum in manu tua, eruntq;, & mouebuntur inter oculos tuos, scribesq; ea in limine, & ostijs domus tuæ.

Cunq; introduxerit te Dominus Deus tuus in terra pro qua iurauit patribus tuis, Abraham, Isaac, & Iacob, & dederit tibi ciuitates magnas, & optimas, quas non ædificasti, domos plenas multarum opum, quas non extruxisti, cisternas quas non fodisti, vineta & oliueta quæ non plantasti: & comederis, & saturatus fueris: caue diligenter ne obliuiscaris Domini Dei tui, qui eduxit te de terra Aegypti, & de domo seruitutis.

Mar.10. Luc.4.

Dominum Deum tuũ timebis & illi soli seruies, ac per nomen illius non iurabis.

Non

Digitized by Google

Mat.4. Luc.4. Non ibitis post deos alienos cunctarum gentiũ, quæ in circuitu vestro sunt, quoniam Deus æmulator Dominus Deus tuus in medio tui, ne quando irascatur furor Domini Dei tui contra te, & auferat te de superficie terræ.

Non tentabis Dominum Deum tuum, sicut tentasti in loco tentationis.

Custodi præcepta Domini Dei tui, ac testimonia, & cerimonias, quas præcepit tibi, & fac quod placitum est & bonum, in conspectu Domini, vt bene sit tibi, & ingressus possideas terram optimam, de qua iurauit Dominus patribus tuis, vt deleret omnes inimicos tuos coram te, sicut locutus est

Cum interrogauerit te filius tuus cras, dicens: quid sibi [illegible] hæc, & cerimoniæ, atq; iudicia, quæ præcepit Dominus Deus noster, nobis? dices ei: Serui eramus Pharaonis in Aegypto, & eduxit nos Dominus de Aegypto in manu forti, fecitque signa atque prodigia magna, & pessima in Aegypto, cõtra Pharaonem, & omnem domum illius in conspectu nostro, & eduxit nos inde, vt introductis daret terrã super qua iurauit patribus nostris: Præcepitq; nobis Dominus, vt faciamus omnia legitima hæc, & timeamus Dominum Deum nostrum, vt bene sit nobis cunctis diebus vitæ nostræ, sicut est hodie. Eritq; nostri misericors, si custodierimus, & fecerimus omnia præcepta eius coram Domino Deo nostro, sicut mandauit nobis.

Digitized by Google

BASILEAE APVD IOANNEM
BEBELIVM, ADDITIS
FIGVR[illegible]
CALYPSI PER
HVBERTVM
SOMEREM.

Digitized by Google

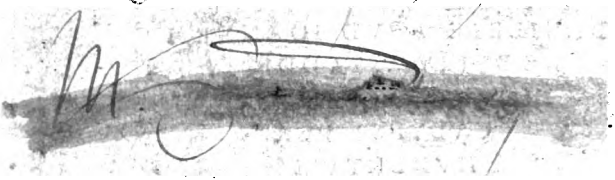

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

Lib. B. Vaticana
Ganz 1868 in 61/8 f. 25

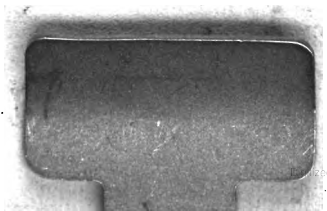

Digitized by Google

Bebel deelt
1523-1550
vond Hussen 1523-36.

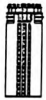

EEK GENT

Digitized by Google

A propos de ce livre

Ceci est une copie numérique d'un ouvrage conservé depuis des générations dans les rayonnages d'une bibliothèque avant d'être numérisé avec précaution par Google dans le cadre d'un projet visant à permettre aux internautes de découvrir l'ensemble du patrimoine littéraire mondial en ligne.

Ce livre étant relativement ancien, il n'est plus protégé par la loi sur les droits d'auteur et appartient à présent au domaine public. L'expression "appartenir au domaine public" signifie que le livre en question n'a jamais été soumis aux droits d'auteur ou que ses droits légaux sont arrivés à expiration. Les conditions requises pour qu'un livre tombe dans le domaine public peuvent varier d'un pays à l'autre. Les livres libres de droit sont autant de liens avec le passé. Ils sont les témoins de la richesse de notre histoire, de notre patrimoine culturel et de la connaissance humaine et sont trop souvent difficilement accessibles au public.

Les notes de bas de page et autres annotations en marge du texte présentes dans le volume original sont reprises dans ce fichier, comme un souvenir du long chemin parcouru par l'ouvrage depuis la maison d'édition en passant par la bibliothèque pour finalement se retrouver entre vos mains.

Consignes d'utilisation

Google est fier de travailler en partenariat avec des bibliothèques à la numérisation des ouvrages appartenant au domaine public et de les rendre ainsi accessibles à tous. Ces livres sont en effet la propriété de tous et de toutes et nous sommes tout simplement les gardiens de ce patrimoine. Il s'agit toutefois d'un projet coûteux. Par conséquent et en vue de poursuivre la diffusion de ces ressources inépuisables, nous avons pris les dispositions nécessaires afin de prévenir les éventuels abus auxquels pourraient se livrer des sites marchands tiers, notamment en instaurant des contraintes techniques relatives aux requêtes automatisées.

Nous vous demandons également de:

+ *Ne pas utiliser les fichiers à des fins commerciales* Nous avons conçu le programme Google Recherche de Livres à l'usage des particuliers. Nous vous demandons donc d'utiliser uniquement ces fichiers à des fins personnelles. Ils ne sauraient en effet être employés dans un quelconque but commercial.

+ *Ne pas procéder à des requêtes automatisées* N'envoyez aucune requête automatisée quelle qu'elle soit au système Google. Si vous effectuez des recherches concernant les logiciels de traduction, la reconnaissance optique de caractères ou tout autre domaine nécessitant de disposer d'importantes quantités de texte, n'hésitez pas à nous contacter. Nous encourageons pour la réalisation de ce type de travaux l'utilisation des ouvrages et documents appartenant au domaine public et serions heureux de vous être utile.

+ *Ne pas supprimer l'attribution* Le filigrane Google contenu dans chaque fichier est indispensable pour informer les internautes de notre projet et leur permettre d'accéder à davantage de documents par l'intermédiaire du Programme Google Recherche de Livres. Ne le supprimez en aucun cas.

+ *Rester dans la légalité* Quelle que soit l'utilisation que vous comptez faire des fichiers, n'oubliez pas qu'il est de votre responsabilité de veiller à respecter la loi. Si un ouvrage appartient au domaine public américain, n'en déduisez pas pour autant qu'il en va de même dans les autres pays. La durée légale des droits d'auteur d'un livre varie d'un pays à l'autre. Nous ne sommes donc pas en mesure de répertorier les ouvrages dont l'utilisation est autorisée et ceux dont elle ne l'est pas. Ne croyez pas que le simple fait d'afficher un livre sur Google Recherche de Livres signifie que celui-ci peut être utilisé de quelque façon que ce soit dans le monde entier. La condamnation à laquelle vous vous exposeriez en cas de violation des droits d'auteur peut être sévère.

À propos du service Google Recherche de Livres

En favorisant la recherche et l'accès à un nombre croissant de livres disponibles dans de nombreuses langues, dont le français, Google souhaite contribuer à promouvoir la diversité culturelle grâce à Google Recherche de Livres. En effet, le Programme Google Recherche de Livres permet aux internautes de découvrir le patrimoine littéraire mondial, tout en aidant les auteurs et les éditeurs à élargir leur public. Vous pouvez effectuer des recherches en ligne dans le texte intégral de cet ouvrage à l'adresse `http://books.google.com`